
Barbu
DELAVRANCEA
ÎNTRE VIS ŞI VIAŢĂ
BIBLIOTECA ŞCOLARULUI
LITERA

biblioteca școlarului

Barbu
DELAVRANCEA

ÎNTRE VIS ŞI VIAŢĂ
Proză Literară

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

CUPRINS

CZU 859.0–31
D 28

NOT{ ASUPRA EDI|IEI

Textele au fost reproduse dup[: B a r b u D e l a v r a n c e a , *Opere*, volumele I =i II. Edi\ie]ngrijit[, studiu introductiv, note =i variante, glosar =i bibliografie de Emilia +t. Milicescu, Editura pentru literatur[, Bucure=ti 1965 =i B a r b u D e l a v r a n c e a , *Apus de soare*, Casa de editur[Litera, Chi=in[u, 1996.

Au fost f[cute o seam[de redact[ri]n consens cu normele ortografice]n vigoare.

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-74-043-X

}

TABEL CRONOLOGIC

1858 *2 aprilie* Se na=te viitorul scriitor Barbu Delavrancea,]n mahalaua Delea Nou[din Bucure=ti, pe strada Vergului, nr. 166,]n familia lui +tefan Tudoric[Albu, starostele c[ru\a=ilor care transportau cereale la schelele din Giurgiu =i Olteni\a.

1866 Barbu e]nscris la +coala sucursal[nr. 4 din “Coloarea Neagr[”, direct]n clasa a II-a, deoarece c[p[tase primele no\iuni =colare anterior, cu dasc[lul Ion Pestreanu de la biserica Sf. Gheorghe Nou.
Institutorul Spiridon Danielescu adaug[la prenumele tat[lui sufixul “-escu”, =i astfel viitorul scriitor poart[numele Barbu +tef[nescu.

1867 Se]nscrie]n clasa a III-a la +coala domneasc[de la Maidanul Dulapului, unde cunoa=te pe profesorul Ion Vucitescu, prototipul eroului din nuvela *Domnul Vucea.*

1870 Devine elev]n clasa I-a la Gimnaziul Gh. Laz[r din Bucure=ti, unde frecventeaz[numai un trimestru.
1 decembrie Se transfer[la liceul Sf. Sava.

1877 *9 iunie* Debuteaz[ ]n ziarul *România liber[*, cu poezia patriotic[*Stan\e*, semnat[Barbu. Dup[absolvirea liceului Sf. Sava, devine student al Facult[\ii de drept din Bucure=ti.

1878 Public[prima plachet[de versuri *Poiana lung[*, semnat[Barbu. }ncepe s[lucreze]n redac\ia ziarului *România liber[*.

1880 Semneaz[ ]n *România liber[* cu pseudonimul Argus.

1882 }=i ia licen\a]n drept, cu teza *Pedeapsa, natura =i]nsu=irile ei*.
Cu ajutorul familiei Verghy, al fratelui s[u, avocatul Nicu +tef[nescu, =i al ziarului *România liber[*, pleac[la Paris, pentru preg[tirea doctoratului]n drept.

1884 Spre sfâr=itul anului se]ntoarce]n \ar[, f[r[a-=i fi luat doctoratul]n drept, dar cu o solid[=i vast[cultur[literar-artistic[.
Se]nscrie la baroul Ilfov.
Reia colaborarea la *România liber[*.
Ia numele literar de Barbu Delavrancea.

1885 Apare volumul *Sult[nica.*
Colaboreaz[la gazeta socialist[*Drepturile omului.*
Colaboreaz[la ziarul *Epoca*.

1886 Semneaz[cu pseudonimul Argus *Cancanurile politice*]n ziarul *Lupta* al lui G. Panu.

1887 Scoate dou[numere din *Lupta literar[*.
Intr[ ]n redac\ia *Revistei noi* a lui B. P. Hasdeu.
Public[volumul *Trubadurul*.

1888–1894 Colaboreaz[la ziarele *Democra\ia* =i *Voin\a na\ional[*.

1892 Public[volumul *Parazi\ii.*

1893 Apare cartea *}ntre vis =i via\[*.

1894 E ales deputat]n colegiul II la Ploie=ti.

1899 P[r[sind partidul liberal, trece la conservatori, fiind numit primar al capitalei, apoi deputat de Putna, Mehedin\i =i Vaslui, vicepre=edinte al Camerei =i mai târziu ministru al lucr[rilor publice.

1902 Ia ap[rarea lui I. L. Caragiale, printr-o r[sun[toare pledoarie,]n procesul intentat calomniatorului Caion.

1903 Public[volumul *Hagi-Tudose.*

1909 Scoate volumul St[pânea odat[.
Creeaz[drama istoric[*Apus de soare.*

1910 D[la iveal[piesele de teatru *Viforul* =i *Luceaf[rul*.

1911 Scoate volumul *Lini=te, Trubadurul, St[pânea odat[*.

1912 Apare comedia]n 3 acte *Irinel.*
Este ales membru activ al Academiei Române.

1913 |ine discursul de recep\ie la Academia Român[, *Din estetica poeziei populare.*
Tip[re=te comedia]n 4 acte *Hagi-Tudose.*

1918 *29 aprilie* Barbu Delavrancea se stinge din via\[.

CUPRINS

SULT{NICA

lui *Dinu Radu Golescu**

I

De-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domne=ti, se vede o cas[, alb[ca laptele, cu ferestrele]ncondeiate cu ro=u =i albastru. Pervazurile u=ii — curate ca un pahar; prispa din fa\[— lipit[cu p[mânt galben; pe creasta casei, de-o parte =i de alta, scâr\âie, la fiece b[taie de vânt, dou[limbi de tinichea, a=ezate pe dou[goange cât gâgâlicea. Curtea,]ngr[dit[cu nuiele de alun; hambar de fag, obor de vite =i grajd pus la p[mânt pe patru t[lpoaie groase.

{st c[min fusese odinioar[cu rost pe când tr[ia jupân Kivu. Fusese chiabur r[posatul, dar biata Kivuleas[, r[mas[singur[, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a pr[p[dit cu firea, c[Sult[nica ajunsese fat[mare.

Dar când e s[-i mearg[r[u omului, pe orice-o pune mâna se sparge.

De câte ori n-o podideau lacrimile pe biata b[trân[, privind acareturile mari, dar pline de s[r[cie =i de pustiu... Nu cerea de poman[... da` =i via\a de azi pân[mâine via\[e, ori foc?

Doi junc[na=i, o vac[, doi cârlani, zece oi =-un berbec e s[r[cie lucie la o vatr[de care alt`dat[\ineau opt perechi de boi ungure=ti, =ase vaci cu ugerul cât c[ldarea, nou[cai iu\i =-o turm[de oi, ce umplea valea râului de beh[it când coborau dinspre munte.

---

*Coleg de liceu cu care Delavrancea a locuit]n aceea=i cas[la Paris. Dinu Golescu este fiul lui Radu Golescu-Catan[— la rândul s[u — fiul lui Iordache Golescu, fratele lui Dinicu Golescu. Iordache Golescu are meritul de a fi contribuit la]ntemeierea =colii lui Gh. Laz[r de la Sf. Sava.

II

E]nceputul lui decembrie.

A dat Dumnezeu z[pad[nemiluit[; =i cade, cade puzderie m[runt[=i deas[, ca f[ina la cernut, vânturat[de un criv[\ care te orbe=te. Mu=celele dorm sub z[pad[de trei palme. P[durile,]n dep[rtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarz[ri =i de corcodu=i. Vuiet surd se]ncovoaie pe dup[dealuri =i se pierde]n v[i adânci. Cerul e ca le=ia. Cârduri de corbi, prididite de vânt, cronc[ie, c[utând spre p[duri. Viscolul se]nte\e=te. Vârtejele trec dintr-un colnic]ntr-altul. +i amurgul serii se]ntinde ca un z[branic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâj`it mânios]necat]n glasul vântului, =i izbe=te sloiuri mari de ghea\[=i butuci gro=i de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârtia e acoperit[. Abia se z[resc poteci ca de l[\imea unei lope\i.

Cea mai]ngrijit[leag[cârciuma de prim[rie.

Lumini g[lbui de v[pai\[joac[prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amor\it satul,]ndeob=te zgomotos. Numai]n b[t[tura Hanului Ro=u ham[ie r[gu=it doi dul[i de câini.

}n cârcium[e harababur[mare. Firitiseal[nepomenit[\ine nea Nicola Grecul, cu frunta=ii satului, de ziua sa.

O dat[pe an e Sf. Nicolae.

}n u=a pr[v[liei st[un \[ran nalt, sp[tos, cu fa\a conabie ca sfecla; uneori scutur[din cap, râde =i]ndrug[singur.

— A=a e omul... un ciocan,]nc[unul =-al treilea, pân[ajungi la tinichea... de-acolo-ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parc[torni]ntr-o pârnaie... Dar Sanda ce-o s[zic[... C[mi-a dat Sfântul muiere harnic[, dar rea, topenia p[mântului!...

}nl[untru s-aud ciocneli de pahare, bu=eli de c[lcâie =i zbârnâitul otova al cobzarului. Tr[geau chindia de curgea \[râna din pod. Apoi, când se mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe to\i, care mai de care:

— Hai s[ne fie de bine, nea Nicola... La mul\i ani cu spor =i s[n[tate... Cinstit socru mare...

— Suge, suge, c[doar nu te-a]mb[trânit calea bisericii...

— Mai trage-i, p[rin\ele, o liturghie...

— S[te v[d, logofete, care pe care...

Fiecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la al\ii obide. Unii abia a=teapt[Ignatul s[-=i taie gr[sunul cât malul, al\ii abia au m[lai de gur[. C[cine a f[cut lumea, cu de=ert[ciunile ei, la unii tun[=i fulger[, iar pe al\ii]i]mbuib[cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

A=a]n\elenise, de pustia de vreme, mai tot satul; =i a=a, hangiul venetic, bogat putred, se r[sfoia]n duhoarea de \uic[=i vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta mâhnit[la gura sobei, mâng[indu-=i odorul pe obraji. Sult[nica a\ipise cu capul]n poala m[-sei.

Odaia e deretecat[de \i-e drag s[te ui\i la ea. Pe pat o scoar\[aleas[ ]n fel de fel de mig[lituri. Pernele, cu fe\e de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, dou[plapumi groase.

Spre r[s[rit, trei icoane musc[le=ti, ro=ii ca para focului. To\i sfin\ii se aseam[n[ca dou[pic[turi de ap[. To\i au ochii din trei linii, nasul dintr-una =i gura din dou[. Cât despre sf. Gheorghe, c[lare pe-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoar[=i nu mai omoar[un balaur de pe t[râmul cel[lalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt]nconjurate cu m[nunchi de busuioc =i siminoc, din Vinerea Patimilor, strâns legate]n vl[star de salcie de la Florii.

Focul pâlpâie. Câteodat[pocne=te de-arunc[spuza]n sus.

+i Sult[nica deschide repede ni=te ochi ca pruna de mari. +i mama Stanca, ferind-o de scântei,]i zice]ncetinel: “Dormi, puiul mamei, dormi!”

Sult[nica strecur[, printre genele ei de catifea, dou[lacrimi. Una se]ntinse pe obraz, iar alta]i]ncre\i gura.

Fata Kivului e cum arar se mai afl[sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugr[vit: alb =i cu dou[r[suri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumo=i de pic[, dar când]i]ncrunt[, te sperie ca-ntunericul. P[rul lins, cu unde alb[strui. Se poart[cu tâmple. A=a a apucat de la m[-sa, =i m[-sa de la m[-sa, obicei adus de pe obâr=ia Ialomi\ei, unde nu se =tia de cre\uri =i col\i=ori.

Sult[nichii]i este drag[cur[\enia ca lumina ochilor, c[chiar de n-ar avea spr`ncenele trase ca din condei =i buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n-ar da cu foi\[=i cu muc de lumânare.

Când merge, salt[pu\in =i se ml[die. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mul\i ochi au jinduit-o. }n hor[fur[toate privirile, =i ea s-aprinde de-ai crede c[se tope=te.

+i ce vâlnic, =i ce n[fram[, =i ce c[ma=[de borangic, galben[ca spicul =i sub\ire ca pânza p[ianjenului,]ncât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârguit[, cum se bate când abia r[sufl[de osteneal[.

S[crape de c[ldur[, nu-=i sumete mânicu\ele]n fa\a fl[c[ilor. S[se]mbrebeneasc[ea cu g[lbenele =i bujori, cu crei\e =i cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa a=a \ig[nie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brându=[ ]n p[r, ori cu doi-trei dedi\ei]ntre betele ce-i]ncol[cesc mijlocul de patru ori.

La =ez[tori s-a dus o singur[dat[de când e fat[mare, dar de atunci s[nu-i mai pomene=ti: “Cui]i arde de zbenguit e s[ritoare pentru a=a treab[“. C[pân[se coace dovleacul]n sob[, câ\iva fl[c[i dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai s[rut[de le scot ruji]n obraz. Ba unora le ia ori betele, ori spilca, ori n[frama, =i duminica, la hor[, pân[s[li le dea, le snopesc o toan[pe dup[=ura din spatele hanului. Unii mai]mpeli\a\i numai ce-i auzi: “S[ri, cut[ri\[, de sufl[ ]n [l foc!” +i când biata fat[st[-n genunchi, suflând din b[irile inimii, odat[ ]i d[brânci =i cade pe spate.

Sult[nica e leit[-poleit[r[posatului. Când se aprinde, nu te po\i apropia cale de-o po=tie. Când vrea ceva, vrea, nu se]ncurc[. De se mânie, nu mai vede]naintea ochilor.

}ntr-o zi, la sapa porumbului, cine =tie ce i-a n[z[rit c[, cu toate rug[ciunile m[-sei, n-a voit s[m[nânce din zori pân[la amurg =i n-a l[sat sapa din mân[pân[n-a c[zut rupt[de osteneal[. A dus-o biata b[trân[mai mult moart[decât vie acas[. A doua zi, când s-a dezmeticit =-a v[zut pe mama Stanca la capul ei, galben[ca turta de cear[, cu p[rul alb =i ciufulit, cu ochii tra=i de durere, a s[rit la gâtul ei =i, f[r[s[zic[nici pis, a]nceput s-o s[rute =i pe-o parte =i pe alta, pân-a podidit-o un plâns de-a muiat un =tergar]ntreg-]ntregule\.

Unele mai iste\e din sat au]mpr[=tiat zvonul c[ar cam suferi de vrun farmec.

De harnic[, harnic[, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului =i cade ca un fulg. }n argea nu i se v[d mâinile. Când toarce, m[nânc[caierul. De cinstit[, nu e obraz mai curat. Când Ioni\[Rotarul, om chipe= =i hazliu, s-a]ncercat s-o s[rute, a s[rit parc-ar fi c[lcat pe coad[de =arpe =i,]n mijlocul fl[c[imii, i-a strigat:

— Mi-a= t[ia obrazul, dar \i-a= t[ia buzele!

IV

Ce punea satul]n nedumerire, =i mai vârtos pe-ale ce cat[nod]n papur[, e când apuc[lumea]n cap =i trece nou[hotare.

Numai ce-o vezi, la rev[rsatul zorilor, c[o ia rara-rara, prin fânea\[. Galben[, cu cearc[ne vinete]n jurul ochilor, merge ce merge, =i se opre=te la vrun deal, la vrun pâr`u. Ascult[neclintit[un ceas, dou[. Vântul bate holdele. Izvoarele dau de-a dura pietricelele din matc[=i le sun[ca pe ni=te zurg[lii auzite din dep[rtare.

Apoi culege flori =i le azvârle, pân[ce i se aprind obrajii =i se treze=te ca dintr-un somn adânc. Ochii]i sclipesc ca o\elul]nvârtit la soare.

Joi\a Baciului ar fi v[zut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din cre=tetul mu=celului ce desparte apa Vâlsanii de Râul Doamnei, privind, ca dus[de pe lume, la ro=ea\a apusului.

Obosit[de gânduri, se]ntorcea spre cas[cu c[ut[tura-n jos, cu un nod]n gât, cu gura fript[de sete. +i de]ntâlnea vrun izvor, bea pân[i se oprea r[suflarea. Apoi, f[când mâinile c[ld[ru=e, le umplea cu ap[rece ca ghea\a =i limpede ca diamantul, pe care =i-o arunca]n obraji.

Da' s[te fereasc[Cel-de-sus de gura satului =i de pizma celor vinova\i =i r[i!

N-avea s[scoat[capul]n lume Sult[nica, ea, care, de bun[ce era, =i-ar fi dat =i dumicatul din gur[, c[ ]ncepeau =u=uitul =i ponoasele.

Câte-n lun[=i-n soare-i scorneau.

— Sult[nica, frumoas[? Aida-de!

Mai bine]=i pune gâtul pe t[ietor Ilinca, ciupita de v[rsat.

— E o fudul[, o luat[din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umbl[, calc[-n str[chini. Numai nevast[ca toate nevestele n-o s[fie Sultana aia, zicea la fântân[, la hor[, la =ez[tori fata Ciau=ului. Ce are neica de nu i-a primit pe\itul? Au nu e voinic? Ori e be\iv, stric[tor de case, zurbagiu? Au n-are de pe ce bea ap[? He, he, fata proast[=i \âfnoas[d[norocului cu piciorul. Da' de, om s[rac =i cu nasul]n sus... +tie Dumnezeu ce face!

+i fl[c[ii, mai to\i, o luaser[ ]n nume de r[u. Nu, c[de ce s[fie a=a de mut[? De ce s[fug[de to\i parc-ar fi râio=i? O fat[mare se mai las[ba la un s[rutat — c[d-aia are gur[dulce —, ba la un giugiulit —, c[d-aia are sân cu dr[g[nele. +i =tii, cum e omul, din una]ntr-alta, se]ngroa=[gluma, =i c[p[tuiala vine, c[mo= popa ce-a=teapt[? S[dezlege dorul dup[pofta inimii. Altfel cânt[cucul pe fat[b[trân[=i r[mâne mu=uroi f[r[soboli.

V

S-auzea,]n dep[rtare, chiuit de dan\ =i pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. M[z[richea r[p[ia]n fereastra mamei Stanchii.

Sult[nica ridic[capul din poala m[-sei. Se alipi de b[trân[. O cuprinse pe dup[gât cu bra\ele rumenite de dogoarea focului =i privi lung]n chipul ofilit al b[trânei.

Buzele mamei Stanchii tremurau. Multe]i treceau prin cap =i multe prin inim[când grecoteiul se desf[ta.

— Mam[, mam[, gr[i b[trâna, mo= popa, când spune din *Vanghelie*, cic[s[rabzi =i iar s[rabzi... A=a e, p[rin\ele... a=a e... c[Mielu=elul Domnului a r[bdat scuipat, b[taie =i r[stignire... Dar când m[gândesc la r[posatul =-aud chiuitul ca\aonului, m[podidesc lacrimile, Sult[nica mamei, =i blestem din suflet, doar[de l-o ajunge mânia Domnului!

Sult[nica strânse v[traiul de-i zbârnâi]n mân[.

— Nu mai pot, gr[i iar b[trâna, nu mai pot s[-mi târ[sc zilele, când m[uit la tine =i nu =tiu pe ce mâini o s[cazi... Aveam =i noi, pe vremea Kivului, rod =i vite cu duiumul; p[tulele gemeau de pline; b[t[tura nu mai]nc[pea de vite =i lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. +i ce te pomeneai c[se aruncau pe r[sf[\. Rupeau p[mântul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada]n sus, cl[tinat[ca o m[ciuc[. +ase arga\i nu le da de cap pân[nu se potoleau de bun[-voie =i nu c[tau spre obor, dând din cap =i b[gând limba =i pe-o nare, =i pe alta. Bietul tat-t[u se uita mândru la bog[\ia lui cinstit[. Parc[-l v[d, c-o mân[ ]n =erparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce h[rnicie de om! Tot satul nu-i \inea piept. Când punea mâna pe plug, trosneau coarnele. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa]n mâinile lui r[dea ca briciul. Tu erai mic[=i nebunatic[. Cum te z[rea c[-i ie=i]nainte, cu mânu=i\ele pline de noroi, cre=tea inima]n el =i se topea de-a-n picioarele.

— Bietul tata!...

Focul pâlpâia]n gura sobei. Mu=celele alburii abia se mai z[reau prin geamuri.

— }n toiul verii,]ndat[ce venea rupt de osteneal[, ne osp[tam bine, apoi ne odihneam pe prisp[. Pe tine te-a=eza ca pe-o lai\[pe genunchi, =i te juca, =i spunea, =i râdea, =i tu-i b[gai mâna]n

barb[. Uite a=a ne-apuca miezul nop\ii. }l luam cu de-a sila la culcare. Aud =i-acum glasul lui: “S[mai st[m, f[Stanc[, f[, c[parc[m[-ngra= când m[uit la voi!” Era rai, nu via\[, pân[se prip[=i, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de ca\aon. +i a sosit]ntr-un ceas r[u. L[custe erau, secet[era, vitele boleau =i mureau pe-un cap[t. Dar ce s[mai]ndrug, Sult[nica mamei... }ntr-un an, a f[cut ce-a f[cut, lipitoarea, l-a b[gat]n judec[\i =i l-a l[sat s[rac lipit. Kivu era iute =i-avea =i-un bete=ug de tuse. S-a luat la contr[=i, de mâhnire, s-a-mboln[vit. Când =i-a dat sufletul, m[strângea de mâini ca c-un cle=te =i te chema, ars de-un foc nestins. “}nc[doi ani... S[nu v[las pe drumuri”... a zis =i i-am]nchis ochii.

Pe mama Stanca o podidir[lacrimile; curgeau pic[turi mari pe vatra de c[r[mizi calde, =i de unde c[deau se ridicau aburi]nghi\i\i de gura sobei.

— Nu mai plânge, mam[, zise Sult[nica s[rind]n sus. }i dau foc... s[ard[ca =oarecii... Doar nu s-au stins to\i ai Kivului!

Mama Stanca]nghe\[v[zând pe Sult[nica n[prasnic[la corp =i cu ochii ca doi c[rbuni aprin=i. Dup[câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— F[-\i cruce, fata mea, f[-\i cruce, avuse=i un gând r[u... Necuratul a trecut pe lâng[noi...

B[trâna =opti de trei ori, plecând fruntea]n jos: “Numele Tat[lui, =-al Fiului, =-al Sfântului Duh, amin”.

Se lini=tir[. Sult[nica arunc[o buturug[ ]n sob[. B[trâna turn[untdelemn]n candel[=i-=i =terse pe frunte de=tile atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am s[-\i fac o rug[ciune, mam[. Iac[, ast[zi fuse Sf`ntul Niculae, vreau =i eu s[-ncerc mila cerului. S[stau la privighere pân[la cântatul coco=ilor de-a treia oar[. Poate s[ne arunce cuviosul Niculae vro pung[cu bani, c[v[duva din carte avea trei fete, =i pe câtetrele le-a c[p[tuit...

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covâr=it[, zâmbi.

— De, maic[, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia =i milostivul nu mai face minuni. Ei, odinioar[a fost cum a fost, dar acum e prea de tot... O s[ne apuce judecata d-apoi... O s[plou[foc =i pucioas[... +i]ngerii Atot\iitorului vor buciuma: “Scula\i, mor\i, din morminte!...” Domnul =i-a]ntors fa\a de la noi, p[c[to=ii...

— S[-mi]ncerc =i eu norocul...

— Bine, Sult[nico, fie =i-a=a, r[spunse Kivuleasa =i, f[când trei cruci c[p[tâiului, se vâr]]n plapum[.

Mama Stanca sfor[ia dus[. Din vreme]n vreme ofta,]nghi\ind]n sec.

VI

Fiece oftare, n[bu=it[ ]n plapum[, sugruma pe Sult[nica. Gândul ei era ne]ndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lume=ti.

Cine pe lume a sc[pat de chinul din care izvor[=te omenirea cu bunele =i relele ei? To\i trec pe-acolo, oricât s-ar ru=ina.

Sult[nica r[t[cea ca o umbr[, nu de vrun farmec; ci, când e s[te biruie dragostea, s[te pui]n cruci= =i-n curmezi=, s[te tai =i s[presari sare pe crest[turi, spuz[s[pui pe piept, tot degeaba. Toate durerile trupului le ui\i pe lâng[focul dragostei, de este foc cu adev[rat. +i a=a fusese s[fie cu Sult[nica, c[nu era d-alea ce pun pe ele carnea cu lopata =i trece prin toate =i buture de rovin[r[mâne: bâzâie f[r[s[ia foc.

C[dup[cum sim\ea Sult[nica... de s-ar fi vârât]n gaur[de =arpe =i s-ar fi dat vântului turbat... era ceva din altul]n ea... un chip... ni=te ochi... un s[rutat ce-o tot s[ruta]n acela=i loc... =i o fura, =i o ducea, legat[-ferecat[, acolo unde numai foc=orul ei =tia... Se pr[p[dea dup[Dr[gan C[prarul.

VII

C[prarul, sc[pat de milit[rie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la p[rin\i, scoase ap[din piatr[=i ajunsese a fi jinduit de multe fete]n sat. Unii]l f[ceau, nu e vorb[, pi=icher, papugiu de

Bucure=ti, dar cum ziceau al\ii din prietenii lui: “A=a e moara trândavilor. C[\[ie, c[nu \ine parale. Pân[o pune C[prarul mâna]n chica vrunui, s[-i fac[mori=c[de vânt”.

Cârd[=ia lui era din fl[c[i de munc[ca Voicu Ciau=ului (ce nu se prea uita cu ochi buni l-alde Kivu, ca Ioni\[Rotarul =i al\ii. Nu-l vedeai umblând pe dou[c[r[ri. R[mânea pe-oricine la prinsori. Prindea arm[sarul din herghelie cu din\ii de n[rile nasului.

Frumos, chipe=, avea o uit[tur[vie =i cam ascuns[, de nu-l ghiceai ce-ar vrea =i ce n-ar vrea. Must[\i negre =i dese. De le netezea, pleca pu\in capul =i pe-o mân[, =i pe alta. C[ma=a pe el, ca floarea. C[ciula \urc[neasc[, trântit[pe-o ureche,]l prindea ca pe-un haiduc.

Era vesel =i glume\.

Dar de prin priar se schimb[Dr[gan al nostru.

}ncepu s[dea târcoale Sult[nichii. Când]l c[tai, de era =i Sult[nica la hor[, el sta de-o parte mâhnit, privea gale=, r[sucind vrun pai]n mân[.

De-o]ntâlnea la ad[patul vitelor, i-ajuta cu drag[inim[, apoi]ntreba]ncetinel de mama Stanca. +i când zicea “mama”, i se lipeau buzele, ca unse cu miere. De-i ajuta s[puie]n spinare cobili\a cu cofele, s[n-o fi atins de mân[, c[pleca ochii]n jos ru=inat.

Azi a=a, mâine a=a, c[Sult[nica, când prinse de veste, p[ru a=a de veche treab[, c[de-ar fi fost de când lumea ar fi fost mai de curând.

I se f[cu fric[.

Ba se hot[r] s[nu mai dea ochii cu dânsul.

Trei s[pt[mâni]l ocoli, =i fur[trei veacuri.

}ntr-o zi o lu[razna pe-un piept de mu=cel, f[r[s[=tie]ncotro. Fânul]i trecea de mijloc. Ar=i\a]ncepuse de diminea\[. Cântau p[s[rile de te sl[veau. L[custele zbârnâiau =i tot a bine =i-a duios spuneau =i ele. Florile]\i luau ochii =i te-adormeau cu mirosul.

Sult[nica c[ta alinare, =i,]n de=ert, alinare nu g[sea. Toate o munceau s-o r[puie. C[de-o supunea fr[mântarea, de-o muia

dorul =i sângele de-i n[v[lea]n colcote la cap, se trântea cu fa\a la p[mânt =i s[ruta florile, pân[ce o piroteal[pl[cut[o f[cea nici s-adoarm[, nici de=teapt[s[fie.

+i sim\ea]n ast[zi de pribegie o nedormire, c[suia c[tre culmea dealului, f[r[s[-i pese de ciulinii =i rugii ce-i t[iau picioarele ca un her[str[u. Plaiul, cu podoaba lui, o ame\ea]ntr-un vârtej de]ntristare.

Când ajunse]n vârf, p[mântul i se]nvârti sub t[lpi; mintea i se cl[tin[de spaima ce te cuprinde când te pr[bu=e=ti]ntr-o vultoare... La umbra unui p[ducel, Dr[gan sta pe-un buture de stejar.

Dr[gan arunc[ghioaga cu care b[tea p[i=ul, r[sturn[o tivg[cu lapte b[tut =i strig[ca scos din fire: “Sult[nico, m[pr[p[de=ti!”

Cum, ce fel, de ce... se trezir[strângându-se]n bra\e, c[bra\ele le curma trupul.

Din acest ceas se]ntâlneau pe ascuns de lume.

Sult[nica bolea. Nu adormea decât despre ziu[. Vise urâte]i tulburau odihna.

VIII

+i-acum,]n noaptea de Sf`ntul Nicolae, era vorba s[se vad[.

Mama Stanca dormea.

Sult[nica sufl[ ]n v[pai\[=i c[zu la icoane. Galben[ca turta de cear[, d[s[se roage, =i nu poate s[-=i adune gândurile risipite. O sudoare rece]i brobon[fruntea. }=i acoperi fa\a cu amândou[mâinile. Socotise c[icoanele s-au cl[tinat, voind s[se]ntoarc[de la dânsa.

}ncet-]ncet, ca o stafie, se târ] pân[la gura sobei. La lumina focului parc[murise =i]nviase.

“}n=el pe mama, necinstesc curatele sale b[trâne\i,]n=el cele sfinte!”

De-odat[, lumina ochilor]i sc[p[r[. Gura sobei se l[rge=te, buzele-i de p[mânt se ro=esc, rânjesc, se]ntind ca un gâtlej de

balaur; fl[c[rile sunt limbi de foc ce se r[sucesc =i se desfac; duduitul dinl[untru se porne=te ca un potop de jale.

Sult[nichii, privind la vâlv[t[ile din sob[, i se p[ruse c-a v[zut gura =i muncile Iadului.

Speriat[, se repezi din nou la icoane =i d[du-n genunchi. Se rug[, morm[i: “}mp[rate ceresc, mângâitorule...” }ndurarea se cobor] pe chipul ei. Vedeniile o p[r[sir[. Fa\a i se lumin[=i c[zu cu fruntea la p[mânt.

+i de ce mila de sus s[n-o ajute? Nu s-a grijit la Pa=te =i la Cr[ciun? Cine, ca dânsa, a mai atins Sfântul Potir cu atâta evlavie? +i dac[dragostea curat[e p[cat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu fl[c[ii, =i unele neveste se dau afund cu târgove\ii, =i tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?

Ispita ei e mai afar[din cale? Un s[rutat o arde trei zile =i fiece b[l[rie o amenin\[s-o dea de gol satului.

Dup[ce vede pe Dr[gan, ve=mintele o doboar[ca ni=te piei de plumb. }ndat[ce scap[din bra\ele lui, e ceva care o]ncinge =i-i zdrobe=te oasele. N-o s[-i mai vie minte la cap. De-ar fi de \â\[, =i tot n-ar fi a=a de proast[=i de capie. Vezi bine... nu se poate... Ce e de la ea nu e... nu e dup[cum vrea, ci dup[cum]i e scris s[vrea... Cine ne-a dat inima s[nu ne fi]nfipt dorul =i dragostea]n ea...

Sult[nica strânse pumnii de-i trosnir[de=tele.

}n u=a tinzii se auzi cioc[nind]nceti=or.

Sult[nica abia-=i st[pâni r[suflarea. }=i netezi p[rul. }=i a=ez[fusta]naintea icoanelor. Vru s[mearg[=i se cl[tin[. }i amor\ise un picior. Apoi ie=i]n vârful degetelor, aruncând o c[ut[tur[speriat[. Tr[sese z[vorul prea repede.

Mama Stanca doarme]nvârtindu-se =i pe-o parte, =i pe alta. Chipul ei, zbârcit, uscat =i luminat de candel[, parc-ar fi chip de moa=te. Viseaz[... Ar voi s[scape de vro primejdie... Se-ntunec[...

IX

Se crap[de ziu[. O f`=ie de lumin[, ca un brâu de argint, se]ntinde spre soare-r[sare. Codrii fumurii parc[plutesc]n dep[rtare =i ogr[zile sunt albe de z[pad[.

Sult[nica gâfâie, sco\ând, pe gur[=i pe nas, aburi gro=i ce-i c[run\esc p[rul =i genele. Picioarele i se scufund[pân[la glezne. Nasul ei e ro=u-vân[t. Lacrimile i-au]nghe\at pe obraz. Se lumineaz[. Ea vrea s[mearg[mai iute =i cade. Se scoal[repede =i iar[=i cade.

Speriat[, prive=te]n toate p[r\ile. Se t[iase]n ghea\[. Câteva pic[turi de sânge c[zur[pe z[pada alb[.

Un vânt u=or scutur[, din ramurile pomilor, o puzderie de ninsoare.

Sult[nica apuc[o pârtie acoperit[cu z[pad[m[runt[, ce sare ca praful sub pa=ii ei pripi\i. }n dreptul morarului, pune capu-n p[mânt, furi=ând o uit[tur[numai cu coada ochilor.

Un mârâit de câine o face s[tresar[=-un \ip[t de gâscan i-arunc[inima din loc. }=i]ncordeaz[puterile =i-o rupe la fug[. Case, plute b[trâne, troiene cât dealurile, ogr[zi de pruni, toate fug =i s-afund[ ]n urma ei. }ntr-o clip[trece podul de peste Râul Doamnei. Nu s-ar mai uita]napoi s-o poleie=ti cu aur.

A ajuns acas[. L[bu=, câinele cur\ii, cu p[r ca de lup,]ncepe a l[tra =i-a se gudura pe lâng[dânsa.

Sult[nica pune mâna pe clan\[, dar nu]ndr[zne=te nici s[deschid[, nici s-o trag[ ]napoi, ars[de ger.

Pielea degetelor i se prinse de clan\[.

— O n[luc[, mam[, a sfântului Nicolae m-a f[cut s[alerg, s[cad, \in`ndu-m[ ]ntruna dup[acel mo= cu barba alb[,]n sfintele od[jdii...

B[trâna, cu frica Domnului]n sân, crezu. Se sperie v[zându-=i fata sângerat[. }i leg[mâna]n cârpe curate. Nu =tia ce s[mai fac[ca s-o opreasc[din plâns.

Atât odor mai are Stanca. Atâta n[dejde. }n fa\a ei vede pe Kivu, vede bel=ugul de-odinioar[, zilele senine]n nop\ile petrecute pe prisp[afar[. }n fa\a ei vede c[minu-i cum era când era. O durere de-a Sult[nichii]i curm[via\a ce abia se mai \ine]ntr-o a\[. Un dor, o]nduio=are, când se zugr[ve=te]n chipul fetei, face pe b[trân[, de=i ve=tejit[=i uscat[ca o frunz[de brumar, s[-=i]nvieze]n adâncul ei ceea ce a sim\it când a dat ochii cu Kivu pentru]ntâia=i dat[.

De-ar fi dup[gândul ei, Sult[nica, “pl[pând[=i frumoas[ca o cucoan[“, ar trebui s[fie =i mai =i decât nevasta arenda=ului. I-ar da cale=ti cu telegari, po=talioane cu opt cai bidivii =i câte-n lun[=i-n soare. Da’ s-ar robi turcilor, numai s-o =tie bine. +i când se gânde=te c[nu poate nici pe sfert de sfert din ce ar dori,]i vine s[se dea cu capul de pere\i, s[intre]n p[mânt de vie.

— Odorul mamei, odorul mamei!]ngân[mama Stanca, leg[nând capul fetei pe pieptul ei m[luros =i mort.

Sult[nica sughi\[. Pe umerii obrajilor]i joac[=i se schimb[dou[pete ca ni=te nisfele de rumeneal[. Privirile-i ascu\ite, sc[pate din umezeala ochilor, trec prin geamuri =i se]neac[ ]n zarea zilei. Gura-i pare mai mare ca de obicei, mai r[sfrânt[. Buzele, aprinse, le simte calde de s[rut[ri. Sfârcurile urechilor]i ard. P[rul e mototolit sub marama ce cade pe spate. Rochia, sucit[pe trup. N[ji\ele opincilor, dezlegate. Se pip[ie. }=i]ncheie c[ma=a la gât. Clipe=te zorit. +-ascunde ochii]n um[rul osos al mamei Stanchii.

Dac[ar putea s[se arunce la picioarele m[-sei! S[-i s[rute t[lpile =i s[m[rturiseasc[tot...! Dac[s-ar arunca]n râu...? Dac-ar lua lumea]n cap =i =i-ar pierde de urm[...?

— Odorul mamei, odorul mamei!]ngân[mama Stanca, leg[nând capul fetei pe pieptul ei m[luros =i mort.

Pe Sult[nica o t[ie aceast[mângâiere curat[. S[ri din bra\ele m[-sei =i se-arunc[ ]n pat, cu fa\a]ntr-o pern[, cuprins[de-o jale cu lacrimi care ard pe unde pic[.

X

Dr[gan C[prarul câ=tigase r[m[=agul cu Ion al Ciau=ului c[va veni de hac Sult[nic[i. Un junc mai mult =i fala fl[c[ilor. Cum o s[-=i r[suceasc[musta\a de grozav printre tineret! O s[calce din pod. Cât[-i curtea hanului de mare, ca pe-o beizadea n-o s[-l mai]ncap[locul! Leicu\ei i-a f[cut r[va= de drum. B[rba\i sunt =i pentru ale s[race. Fiecare cu norocul ei. Dac[i-a pl[cut, a vrut. +i ce, nu e tot ea? Multe a v[zut, multe a prefirat el prin [l Bucure=ti! Doar[n-a t[iat câinilor frunz[! Sporov[ia, la cazarm[, Nego\oi, vistavoiul, =i de cucoana dlui maior. C[n-o s[cad[el, C[prarul,]n patarama dlui sublocotenent. Doamne, ce b[taie, i-a tras \iitoarea! A doua zi, la “revizie”, era cu ochii ca fundul c[ld[rii.

Olio-lio! greu i-a fost lui s[fac[ce-a f[cut, c[de-aci]ncolo merge g[itan. Pentru o cotoroan\[=i-o pitpalac[, un pumn, =i le-a luat mirul!...

XI

Mitrana T[lug[a Tu\uenilor are =ez[toare, nu glum[! Dou[lumân[ri de seu ard pe-o mas[rotund[cu trei picioare. Nu e nici un fl[c[u. Altfel, nu e chip s[ai la =ez[toare nici pe fata popii, nici pe fata primarului.

Fiece nevast[tineric[, fiece fat[mare =i-a f[cut poala mald[r de fuioare. Da’ mai]ncurc[lumea câteva feti=cane ce nu s-au prins]n hor[=i li se scurg ochii s[fie =i ele printre cele mari.

Fusele zbârn`ie alene]ntr-un râs cu hohote. Un pisoi, cu cercei ro=ii, cu ochii ca dou[scântei, sare de la un fus la altul =i parc[le cânt[re=te]n labele lui neastâmp[rate. Doi copila=i, cu chica ciuf, a=teapt[s[scoat[daica Mitrana cartofii din spuz[=i dovleacul din c[ldare. +i se tot =terg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godin[.

— A=a, soro, zise Ciau=anca, a]nceput s[cârcâie fata Kivului. Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Dr[gan... E]mpeli\at C[prarul, nu-i dai de fund. Cu r[m[=agul i-a p[pat neichii juncul cel mai gras.

— Iat[colo, strig[Mitrana, de umplu casa, fiece pas[re m[iastr[ ]=i g[se=te vân[torul. M[car de =i-ar cl[di cuibul]n clopotni\[ori sub strea=ina prim[riei, tot o s[cânte, c[nu se poate:

Dar un ho\ de vân[tor
Smulse trei fire de p[r,
Le f[cu un l[\i=or
+i mi-l puse de picior.

— De, dad[Mitran[, gr[i Marica, fata primarului, dând ghies fetei popii, cic[=i vân[torul]i zice m[iestrei:

Cânt[-\i, puic[, cântecul
C[mi-e drag ca sufletul.

Toat[pas[rea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare...

Marica e un boboc de fat[. Cam pu\intic[, dar ce s[-i faci, când omul e nurliu, duce ziua dup[el. Marica, de râde, \i-arat[dou[=irule\e de m[rg[ritar. E prelung[la chip, codalb[, cu ochii viorii, =i se strecoar[printre surate ca un prichindel. +i gluma cu glum[bate =i spune basmele =i snoavele b[trâne=ti cu atâta limbu\ie, c[parc-ar citi pe slove.

Mitrana sim\i cuvintele Marichii ca =i cum o piersicase cu urzici. Tu=i, cânt[ceva pe nas, apoi se duse s[ia aminte de mezelic, cum se cuvenea dup[bunele datini.

Safta lui nea Ghi\[aduse iar vorba:

— O s[se duc[vestea ca de pop[tuns. Ce mai cinste =i pe Sult[nica! Obraz smerit, suflet ascuns...

Nu sfâr=i cuvântul, =i Catrina Pârvuleasa =opti la urechea Mirei, mai la o parte de celelalte:

— Uite, soro, ce \i-e cu omul! Auzi colo la Safta... +i ea are un copil ce se face m[ricel. {st copil l-a n[scut patru luni]n urma m[riti=ului cu nea Ghi\[. }n curând o s[aib[doi, =i, de, se cam zic multe... Altfel, nea Ghi\[e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu gura lumii?... Pân[nu vede, nu crede... Dac[o crede =-atunci...

— +i eu, lele Saft[, gr[i Ilinca Ciupita, =i eu dam cu gândul c[Sult[nica n-o s[sfâr=easc[cu bine. Acum s[-=i mute gândul la mo=ii [i verzi c[nimeni n-o s-o ridice din gunoi. Mai bine s[-=i lege o piatr[de moar[de gât =i s[se-arunce]n râu decât s[-=i târasc[zilele]nc[rcate de a=a p[cat...

— Nu spun eu, Mir[, =opti iar Pârvuleasa, pe când celelalte dau prin ciur =i prin dârmon pe Sult[nica, nu-\i spun eu c[naiba când n-are de ce râde face pe ho\ judec[tor...

— Ai gur[de aur, surat[Catrin[, r[spunse]ncet Mira. Auzi d-ta cum sporov[ie=te Ilinca Ciupita, =i ea a]mb[trânit fat[mare. Se d[ea pe lâng[mul\i, =i mul\i se dau pe lâng[ea, c-ar avea bune p[r[lu\e. Da’ ce face, ce drege, c[n-are lipici. Când merge, s[zici curat c-ar fi un butuc cu picioare. }ncai când râde, sparge \iple.

Pân[au]nceput, atât le-au fost mult, c-apoi c[deau claie peste gr[mad[ponoase, cârtiri, zavistii,]nv[lm[=ite]ntr-un hohot gras =i spart.

— O s[-i semene C[prarului.

— De-o fi fat[, o s-alerge d-a-ncâtelea pe la soare-r[sare pân-o vedea pe dracu la soare-apune.

— Frumoas[zestre d[ruie=te sfântul Niculae!

— Zestre cu mâini =i cu picioare.

— Ei, ei, guri rele, =i voi a\i ame\it]n bra\ele fl[c[ilor! Zice\i mai bine Doamne fere=te...

— O s[v[plac[...

— Da’ nu ca Sult[nichii...

— Pentru c[inima cere, nu-=i pune fata poalele]n cap.

— Vijelia le ridic[.
— Nu se]ngroa=[gluma... dac[nu \i le ridici singuric[, fetica mea.
+i \ipete, =i râs, =i fr[mântare.
Fusele dormeau somnul m[tu=ii. Fetele fierbeau de un neastâmp[r cald =i puternic. Sudoarea curgea]n cârâie pe obrajii lor gra=i =i aprin=i. Unele-=i sumeser[mânecile chen[ruite]n stacojiu =i azvârlir[coadele pe spetele largi. Altele-=i desf[cur[sânul pietros, care \ipa sub c[m[=ile]ntinse.
Soba dogorea.
Feti=canele jinduiau farmecul fetelor mari. Nu]ndr[zneau, cu tot z[duful, s[s-arate]n bun[voie: abia aveau ca dou[mere cre\e=ti.
Zbenguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, ro=ie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul]ntr-o tav[, spart]n buc[\i mari =i galbene. Aburii, gro=i =i dulcegi, se]ncol[cea din tav[pân[la grinzi. Lelea Safta, l[sându-i gura ap[, arunc[marama pe spate =i, de veselie,]ncepu s[cânte c-un glas prelung:

— Pentr-un m[r de fat[mare
Naiba alearg[c[lare,
Pentr-o mur[=-o r[sur[
De trei ori se =terg la gur[,
+i r[za=i cu r[z[=ie,
+i ciocoi cu c[ft[nie...

XII

Sult[nica nu mai b[ga nimic]n gur[. Se topea pe picioare. }ng[lbenise, se uscase ca iasca =i-i scoteai vorba cu cle=tele. Ochii ei, dr[g[la=i odinioar[,]n fiece diminea\[erau ro=ii. Noaptea, cum sim\ea pe mama Stanca]n=elat[de somn, plângea n[bu=it pân[ce pleoapele]i zgâriau luminile.
Unde o apucau gândurile, acolo r[mânea, f[r[a clipi, cu mâinile]n\epenite ca ni=te be\e. +i dup[ce se]ntuneca, pe buzele

ei, cr[pate =i acoperite cu pieli\e pârlite, trecea câte un surâs trist =i plin de am[r[ciune.

Nu mai =tia de lume, nici de rug[ciunea obi=nuit[. Se mi=ca ca o vârtelni\[, f[r[s[=tie, f[r[s[vrea. Când umbla, aluneca u=or, ca umbra ce]nso\e=te pa=ii omului.

A=a se v[d,]n codrii mu=celelor, mesteac[ni b[l[i, cu frunzi=ul m[runt prin care tremur[cerul vioriu, =i de-odat[, ca ar=i de var la r[d[cin[, se scutur[de frunze, se cojesc de teaca lustruit[, se-ncovoaie, se usuc[=i pier pe nesim\ite.

Sult[nica, de n-ar piept[na-o m[-sa, nu s-ar mai piept[na. +i când mama Stanca]i desf[=ur[valurile de p[r, negru =i des, pieptenele]i scap[din mân[ca la o ciolac[, gâtul nu-i mai \ine capul f[r[pic de carne =i, cu un glas ce abia se aude,]i zice: “Spune maichii focul t[u”...

Ce nu f[cuse b[trâna?... Colindase, pe furi=, prin satele dimprejur dup[me=tere =i c[rtur[rese. Unei \ig[nci dase trâmb[de nou[c[m[=i pentru ghicirea soartei pe stele, pe bobi =i pe furtuni... Dar nici liturghiile, nici descântecele, nici vr[jile nu-i sc[pa copila de ve=tejire.

Din zvon aflase c[ai sc[pa ce \i-e drag dac[te-ai da]n munca Ielelor. Nu c-a crezut, dar a]ncercat.

}ntr-o noapte de mar\i, z[rind un cearc[n]n jurul lunii, s-a strecurat ca o n[luc[pân[la biseric[. Apoi s-a]ntors sub strea=ina casei. +i =i-a pres[rat]n cre=tet p[mânt din trei morminte. A ad[stat toat[noaptea, dar Ielele n-au venit. }n alt[zi a]n=irat toate rug[ciunile, de la mo=i, de la str[mo=i, pân[a c[zut jos de ame\eal[.

Trecu Na=terea Domnului cu s[rb[torile mari, trecu câ=legiul =i cei patruzeci =i patru de mucenici. Vremea d[du]n cald. Prim[vara mugur[=i]ncol\i podoaba plaiului. +i nici-o]mbunare l-alde mama Stanca.

}n diminea\a Floriilor, b[trâna plec[la biseric[, mânat[spre loca=ul mântuirii de-o f[râm[de n[dejde. Se dete cu inima toat[cânt[rilor =i evangheliei. La ie=ire, câteva muieri din sat f[cur[

roat[ ]n jurul ei =i]ncepu vorba despre cele spuse]n Duminica Floriilor.

Soarele =i un vântule\ zbiceau v[ile. Copii descul\i goneau veseli,]ncin=i cu ramuri de salcie slujit[de mo= popa. B[trânele, p[=ia-p[=ia, \ineau drumul casei, mestecând anafura sfin\it[.

Via\a se de=tepta. Mugurii cr[pau. Vr[biile, stoluri pe moliftul din fa\a bisericii, ciripeau cearta lor obi=nuit[. +i zori\i la trai de aerul c[ldicel, coco=ii s-auzeau cântând s[-=i rup[beregata.

Mu=celele, acoperite de-o pojghi\[verzurie, abureau un fum ce se-n[l\a alene, cl[tinat de adiere.

— Jupâneas[Stanc[, gr[i T[lugianca a mare — ner[bd[toare de-a sfâr=i cu cele sfinte — se vorbe=te prin sat c[Sult[nica merge r[u cu s[n[tatea. Bat-o norocul de fat[, prea e inimoas[! Iac[, n-are cuvânt s[se pr[p[deasc[. E tân[r[, cur[\ic[, harnic[, ce mai vrea? Pentr-o dragoste nu-=i r[pune cineva capul. Ce s[-i mai faci? C[d-ta =tii, nu e ea pentru]ntâia oar[. S-a]ncrezut pe mân[rea, da' =i lui Dr[gan n-o s[-i mearg[strun[. Azi pâng[re=te pe una, mâine p-alta, pân[=-o g[si st[pânul.

Mama Stanca, apucat[ca de alte alea, f[r[s[deschid[gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfânt]n noroi.

— Pref[c[torii de vulpe b[trân[,]ngân[Voiculeasa, plec[ca o vijelie, parc[n-ar fi =tiut de patarama Sult[nichii. |and[ra nu sare departe de bu=tean. A=a a]ncurcat =i ea]n tinere\e pe Kivu, numai c[fetei nu i-a fost de-a bun[.

Mama Stanca intr[ ]n cas[, trântind u=a de perete. Chipul ei era ca mustul de bozii. Auzul]i vâj`ia ca scocul morii. La]ncheietura f[lcilor sim\ea dou[ghiulele de plumb. Capul]i era greu. Picioarele-i]nghe\aser[pân[la glezne... +i,]nvârtind ochii]n cap, arunc[un fulger de privire asupra Sult[nichii...

— Ai pierdut tot... ai pierdut cinstea casei! Atât ne mai r[m[sese! strig[Kivuleasa, =i c[zu mototol la p[mânt, bolborosind =i zvâcnind din picioare.

Sult[nica]ncepu s[\ipe. Se plec[asupra m[-sei, ce]n de=ert

se-ncerca a mai vorbi. B[trâna o apuc[de gât. “Tot... tot... tot!” mai izbuti s[zic[... =-o s[rut[cu focul cel din urm[...

Satul]ntreg]i trecea pe dinaintea ochilor ei orbi =i-o ar[ta cu degetul. }n urechile-i surde auzi strigându-i: “Unde \i-e fala?... Credeai c-o s[\ie cât lumea bel=ugul f[r[c[p[t`i?... N-a fost curat[starea d-odinioar[... S[r[cia te-a pedepsit o jum[tate de via\[=i necinstea te cotrope=te la moarte”.

XIII

La trei duminici dup[Sân-Petru, soarele poleia lumea]n aur cald =i tremur[tor. Z[pu=eala,]n loc de-a da lenei vie\uitoarele, le zorea, le fierbea]ntr-o mi=care vesel[de s[rb[toare. Bel=ugul]mpr[=tia cheful pretutindenea.

Porumbi=tile prim[v[ratice erau o podoab[. Iarba se strecura =i pe potecile b[t[torite. Ogr[zile de pruni =i meri se]ndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovleci se]ncol[ciser[unul peste altul, acoperind gardurile cu foi \epoase =i mai late ca foile de lipan. Era un an cât cinci. S[turase orice râvn[. C[din vreme veche nu se pomenise atâta prisos de bucate. Ai fi zis c[fiece bob se]nsutise.

}n fa\a Hanului Ro=u se]ncinsese o hor[stra=nic[, de s[reau scântei de sub c[lcâie. }n vârtejul jocului, salbele de galbene]mp[r[te=ti =i icosari turce=ti zorn[iau la gâtul celor avute. Vâlnecele, cu fluturi sclipitori, zburau când la dreapta, când la stânga. Suratele,]mpodobite cu flori-domne=ti, râdeau izbind p[mântul dup[hih[itul fl[c[ilor pleto=i, rumeni de z[duf =i de sânurile durdulii. Se ml[diau rotund trupurile, dârdâind pe picoarele lor sprintene, parc[naiba gâdila ast[tinerime plin[de foc, =i-o arunca]n sus ca pe-o minge.

Trei \igani — dou[cobze =-o l[ut[— tr[geau “m[run\ica craiului”,]n=irând, din când]n când, chiote]ntocmite din senin. L[utarul se pr[p[dea cu firea, trântind capul =i pe-un um[r, =i pe

celalt, mai ales când z[rea ulcica, plin[pân[-n buze cu vin ro=u, sub\ire =i]nspumat.

Fruntea horei era Dr[gan C[prarul. Cu mijlocul]ncol[cit]n bete, c-un mald[r de ciucuri pe =oldul drept, cu p[l[ria pe ceaf[, =i-ascundea mândria sub ni=te spr`ncene]mbinate. Se sim\ea]n lauda lumii. Se r[sf[\a]n atâtea priviri dr[g[stoase.

Femeile]n vârst[nu se mai s[turau privindu-=i mândre\ele,]ndrugând mai una, mai alta, s[le treac[vremea, lipite p[mântului.

— Numai biata Stanca se stinse a=a cum cu gândul n-ai fi gândit... =opti mor[reasa. Odinioar[, când sosea]n toiul horei, amu\ea zarva...

— Doamne fere=te, gr[i moa=a Safta, cu Sult[nica l[sat[pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile... +i pe deasupra mai va parastase la nou[zile, la trei =i =ase s[pt[mâni; la trei, la =ase, la nou[luni: la anu, la anu =i jum[tate, la doi ani, apoi la doi ani =i patru luni. Cine s[i le fac[? Astea-s capetele cre=tine=ti pentru mântuirea sufletului. +i cine poate, la =apte ani, scoate oasele din sânul p[mântului pentru sfânta molift[. Dup[=apte ani omul e curat, c[e \[rân[. +i \[râna cu oasele binecuvântate se vor]ntrupa]n ziua de apoi, mai curate ca lacrima,]n fa\a tronului de lumin[ve=nic[.

— Iat[la Dr[gan, zise mor[reasa, ce pro\[pit e! Da, =i joac[, bat[-l pustia, parc-ar trage tighel! O s[ne nunteasc[satul cu fata primarului. Da' nu ca z[rp[laticul de fi-meu:]n loc s[puie =i el ochii pe vruna, de-o vreme]ncoace umbl[craun. S[rb[torile, când]l cau\i, cu hârzobul]n mân[. Pe cine i-o fi c[=unat nu =tiu, c[nu spune s[-l tai...

— Las[, cuscr[, gr[i Dumitra, femeie de cinci copii, cu ochii c[prui, ce-i juca la fiece cuvânt. {sta s[-\i fie necazul [l mare, c[n-ai mai vedea fir alb...

Brâul r[p[ia pe-ntrecute, c[fl[c[ii ceruser[ceva b[rb[tesc. Pu\ine fete-l]nvârteau, da-l]nvârteau s[se duc[pomena.

XIV

Pe pieptul mu=celului dintre Domne=ti =i Berivoie=ti, Sult[nica suia, mânând o vac[b[laie c-un vi\el, ce se da pe furi= la uger =i sc[pa,]n mers, \â\a rumen[=i asudat[de lapte. Miercana mugea,]ntorcând capul cu ni=te ochi negri, blânzi =i geno=i. B[trânul L[bu=]=i urma st[pâna cu credin\[.

Sult[nica, afundat[pân[la brâu]n fânea\[, mergea privind neclintit]n dep[rtare. Slab[, galben[, cu pielea de pe fa\[a=a de sub\ire c[-i num[rai vinele alb[strui urzite]n curmezi=ul tâmplelor. Ochii ei, mari din fire, p[reau mai prelungi decât spr`ncenele =i nu spuneau nici dragoste, nici ur[, uitându-se, f[r[pic de credin\[, la cerul]ntins ca un z[branic nep[s[tor =i vioriu.

P[r[sind vatra p[rinteasc[, pustie de farmecele de odinioar[, tot i se]nf[\i=a ca o minciun[de=art[. Luase lumea]n cap, c[utând drumul muntelui Pop[u, unde tat[l s[u]=i \inuse la p[=une turmele de oi =i cirezile de vite mari.

Voia s[-=i piard[urma =i s[-=i adoarm[inima ostenit[.

Fânul, de leandr[, de m[rg[rint[, de trifoi cu vl[stare]nvoalte, de m[z[riche vârtojit[, se mi=ca]n valuri u=oare, ca o pânz[ ]mbrebenat[cu flori. Scânteioarele se ridicau cu vârful ro=u. Dr[gaica stufoas[r[spândea, pripit[de soare, un miros ca floarea de tei. Lumân[relele, drepte =i b[\oase,]ntreceau fânul =i stau de streaje, din pas]n pas, cu flori galbene =i b[tute pe-acela=i picior.

Arii de fe\e s[ ]mpreunau]n toat[ ]ntinderea plaiului, desf[=urat]n colnice =i v[i,]nchis,]n dep[rtare, de]n[l\imi]ncovoiate ca ni=te brâie verzi.

Peste toat[aceast[mândre\e plutea câte un vultur, alunecând]n largi rotocoale pe aripile]ntinse ale c[ror sfârcuri abia se mi=cau din vreme]n vreme.

Sult[nica ajunse]n vârful mu=celului... Privi lung la turla bisericii din sat... +i pieri la vale,]necat[ ]n fânea\a ce cobora...

Miercana mugi, =i mugetul ei se pierdu, ca un glas de jale,]n adâncimea v[ilor.

+UER

CUPRINS

La r[sp`ntia c[ilor singuratice, unde c[l[torul e minune =i glasul omului poveste, o colib[, dus[ pe jum[tate ]n p[m`nt, st[locului neclintit[.

St[p`nul lumii e v`ntul, =i arunc[, ca]n b[t[tur[la el, cl[i de nori posomor`\i peste ]ntinsul cerului. Frunzele uscate scot sunete seci =i, repezite ]n dep[rt[ri, se pierd spre roata p[m`ntului.

Noaptea]nv[luie tot ca]ntr-o tr`mb[ de ]ntuneric. Prin cr[p[turile u=ii lic[resc f`=ii de lumin[, ce se mi=c[, ca =i c`nd s-ar \ese, schimb`ndu-se]ntre ele.

}nainte vreme,]n a=a loc =i-a=ezau pragul cei care, birui\i de dorul libert[\ii, fugeau de mincinosul trai al iob[giei. N-aveau nici plug, nici boi, nici sap[. P[m`ntul]n\elenea nespart. Dar parc[se s[turau cu bucuria de-a se mi=ca]ncotro i-or duce picioarele =i cu goana ce d[deau]n huzmetarii vitregi.

A=a sta,]n limpezimea c`mpiilor, coliba haiducului cu poturi ceadirii, cu =erparul verde, smead la fa\[, cu musta\a rar[=i cu ochii ca solzul de crap.

+uer a\ine,]n plaiuri dep[rtate, poteca arn[u\ilor cu fes ro=u =i cu iatagan adus.

C`nd f[cu crucea, d`nd drumul murgului, Kira]i strig[, \intindu-l pe cale:

— Las[murgului tot zborul, +uere, =i s[-mi]ntreci v`ntul de miaz[noapte, v`nt f[r[noroc, de sufl[ ]ncotro te duci.

Kira =i-a=teapt[voinicul din haiducie. }n coarne de cerb at`rn[ carabine cu guri largi =i pistoale cu pl[sele de argint =i de sidef. V[pai\a, cu fe=til[ de c`l\i r[suci\i, tremur[ ]n colib[o lumin[galben[=i trist[. Flac[ra ei slab[joac[, ca =i c`nd ar voi s[scape din fe=til[, =i arunc[umbra Kirei, de pe perete, sus, pe grinzi.

Fusul Kirei zboar[ ]n lungul firului, ca la doi co\i de degete, =i suge de sub p[m`nzalc[caierul pl[van. Pe genunchii ei doarme

somn dulce Niculina, o puiandr[s[lbatic[, pe care +uer o poart[ ]n br`u =-o schimb[ pe umeri. C`nd a zis “mam[”, +uer a iertat un ciocoi, c`nd a zis “tat[“, a trimis dou[zbur[turi de icosar, una]n frunte de urs, cealalt[ ]n frunte de idicliu.

Mul\i ani Kira a str[=nicit plaiurile cu alesul ei. Pletele-i, dese =i negre corb, se]ndoaie din cre=tetul frun\ii p`n[ la umerii obrajilor. Ochii ei poruncesc c`nd nu dezmiard[.

C`nt[, muindu-=i pripit degetele cu care trage l`n[din caier. Niculina tresare; casc[ochii rotunzi =i alb[strii ca o m[rgea; scutur[pe spate coama p[rului ca spicul =i, ag[\`ndu-se de s`nul pietros al m[-sei,]i zice:

— Tu, b`c[, ai dou[fuioare, unul colea, unul colo, unul]n furc[, unul pe grinzi, [la e negru, =-[sta b[lan.

Kira, z`mbind, r[spunde:

— {l de sus e umbra, mam[; din a=a caier trag ursitorile firul vie\ilor de nimic.

— +i de se rupe firul t[u, fusul cu tort cade; dar de s-ar rupe firul de umbr[, cade =i fusul de pe grinzi?

+i v[z`nd pe m[-sa dus[ pe g`nduri, se v`r] sub o blan[ de urs =i adormi cu m`na aninat[de cercule\ele Kirei.

Ploaia]ncepe cu boabe mari c`t oul de graur; v`ntul gone=te n[uc =i se umfl[cu un vuiet ce se ridic[necontenit. O clip[, coliba se lumin[pe ferestruia podului. Un fulger c`t un balaur se zv`rcoli]n norii gro=i =i negri ca zgura. Noaptea]=i]nchise iar[=i]ntunericul. O uruitur[se pierdu]n dep[rtare.

Kira]=i f[cu cruce; fusul]i sc[p[din m`n[; de greutatea tortului rupse firul, c[zu jos =i se ]nv`rti]n jurul m[ciuliei. Niculina tres[ri. Kira o s[rut[ ]n cre=tetul capului, se pip[i =i oft[ap[sat. Sim\ise mi=c`ndu-se ]n p`ntecele ei o nou[via\[...

Niculina]ntreb[:

— Unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grinzi?

Kira arunc[furca, se scul[de pe p[tura sur[=i, dreapt[=i nemi=cat[, ca o stan[de piatr[, zise pe g`nduri:

— Cum mi se b[tu inima... =i nu =tiu pentru cine. Nu-i b[nuiesc nici partea, nici chipul, nici soarta. Dar-ar Domnul, de-a fi b[iat, c`mpul lui s[ dea nou[ spice dintr-un bob, plugul lui s[ taie p`n' la izvoare, boii lui s[lase de-o =chioap[copita]n p[m`nt; s[ aib[ umbra tihnit[ =i cas[ la v[zul lumii; =i potera =i ciocoii s[ se duc[ cum se duc stolurile de l[custe, m`nate de v`nturi,]n pustii locuri.

Dar — cum nu se mai pomenise — cel din urm[fulger dez-leg[ ]nceputul iernii. R[coarea se schimb[ ]n frig. Fulgii de z[pad[cad]mpestri\`nd ]ntunericul. V`ntul amor\i.

Niculina]ntreb[iar:

— Unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grinzi?

Kira zise]ncet:

— Vai de mine! b[rbatul plec[pe v`nturi =i pruncul se vesti pe viscol!

}ntr-un t`rziu sufl[ ]n v[pai\[, ]=i ghemui copila la s`n =i adormi muncit[de vise =i de vedenii.

Diminea\a c`mpul e coliliu c`t se pierde ochiul]n zare. Cerul acoper[ca un coviltir de argint aria p[m`ntului.

U=a colibei se deschide. Kira,]ntr-o dulam[cu h[r=ii de vulpi, se repede]nspre Cornul-Caprei =i prive=te neclintit[.

La o fug[de cal, acolo unde cerul se]mpreun[cu p[m`ntul, se z[re=te un v[lm[=ag de oameni care c[l[ri, care pe jos. Ei vin =i vin ]ncet. Vin prea ]ncetinel... Kira se cutremur[. Vin =i vin domol. Chipurile lor usc[\ive, cu must[\i r[sucite =i cu ochi de lup, se taie deslu=it ]n moina limpede a dimine\ii. Cel dint`i e Ursul, care las[pistolul]n obl`nc =i ucide cu pumnul. }n s[rici bl[noase, cu c[ciuli c`t c[ld[rile, ceilal\i merg cu privirea]n jos,

ca]ntr-un alai de jale. Tolopan, C[t[nu\[=i Deliu poart[pe umeri sarcin[, ce, de-ar fi mai mare dec`t p[m`ntul, nu i-ar strivi mai greu. Parc[num[r[pa=ii, parc[dibuie locul]n mersul lor. S[duc[ei, pe patul de tufani, cerb tr`ntit din muchie de st`nc[, ori mistre\ dobor`t la jiri=tea p[durilor? Dar unde s[ fie mai-marele lor? De obicei, el venea ]n fruntea copiilor, juc`ndu-=i murgul, ce-=i mesteca zabalele]necate]n spume albe =i ro=ii.

— Unde e +uer? strig[Kira... =i pustiul se umplu de strig[tul ei dezn[d[jduit.

C`nd ceata haiducilor sosi ]n dreptul colibei =i puse ]ncetinel jos patul de tufani, Kira v[zu pe +uer ]nv[luit ]n bunde, v`n[t, cu gura]ncle=tat[, cu capul sf[r`mat, cu m`inile]ntinse de-a lungul trupului. +i se repezi la g`tul lui +uer ca o fiar[ care se azv`rle asupra pr[zii. }i cuprinse grumajii,]=i lipi fa\a de fa\a lui...

C`nd se ridic[, cu buzele ro=ii,]n mijlocul tuturor,]=i arunc[dulama =i strig[:

— De=teapt[-te, copil,]n m[runtaiele mele, c-a pierit viteazul codrilor! +i codrii vor fi mo=tenirea ta, c-ai mi=cat pe criv[\, pe fulgere =i viscol. Apoi,]nduio=at[, plec`ndu-se pe trupul mortului: Iart[-m[, +uere, c[blestemai =i soarta pruncului ce n-a sosit]nc[...

Haiducii m[surar[pe +uer c-o trestie]n lung =i]n lat. La c`\iva pa=i, s[par[ groapa cu cu\itele, sco\`nd bulg[rii cu pumnii.

Dup[ce-l cobor`r[ ]n loca=ul de ve=nicie, ]i ]nfipser[ la c[p[t`i dou[iatagane legate cu s`rm[, ]n semn de cruce. Semn de viteaz =i de cre=tin. +i cu to\ii, ]n jurul morm`ntului, se rugar[ ]n g`nd, ]nv`rtind c[ciulile]n m`inile lor cojite de soare =i de ger. Dar ]n aceste fe\e de r[=in[, dorul =i mila se sf[r`m[ca de ni=te lespezi de piatr[=i trec f[r[s[lase urme.

Kira]ngenunche;]=i acoperi fa\a cu marama ud[de lacrimi =i s[rut[morm`ntul, care]ncepuse a]nghe\a...

La r[sp`ntia c[ilor singuratice, unde c[l[torul e minune =i glasul omului poveste, ]n fa\a unei cruci de iatagane ruginite, st[ coliba +uerenilor, m`ndr[=i ridicat[de la p[m`nt ca la trei t[lpi de grind[. De z[vorul u=ii e priponit roibul, =i sufl[sperios pe n[ri

r[sfr`nte, =i bate cu copita iarba de sub picioare. }n colib[mama Kira se dezmiard[ ]ntre copiii s[i: o fat[mare =-un fl[c[u. Fata e b[laie; fl[c[ul e oache= =i larg]n spete. E +uer-copilul, c[petenie de haiduci, ce poart[fulgere]n priviri =i glasul lui te]nghea\[ca b[t[ile criv[\ului, c[ci a sosit pe v`nturi, pe fulgere =i viscol.

+-a str`ns gr[mezi de mahmudele ca j[raticul, zestre pentru sora sa, =aluri de |arigrad =i chihlimbare c`t oul de g[in[; iar zestre sie=i: carabine ferecate =i hangere de seraschier.

Acum,]n toiul verii, ar dori s[zboare la p`nd[, unde +uer-copilul, lu`nd din c[tare]n c[tare conacul ispr[vniciei,]=i uit[de tr`nd[via din r[sp`ntia c[ilor singuratice.

Din dep[rtare s-auzi]ncetinel un c`ntec prelung:

— La crucea de iatagane
De te-a= prinde, ca\aoane,
S[-\i dau foc la fustanele,
S[scape \ara de ele,
De lepr[=i de belele...

— Vin! zise +uer, s[rind de l`ng[mas[.

— Vin, f[tul meu, r[spunse Kira. Spune-mi mie, +uere, ce-\i lipse=te? Ce nu ai? C`nd [i l[sa focului via\a de haiducie, via\[ de azi p`n[m`ine?

— C`nd iataganele de fier de la c[p[t`iul tatei s-or preface]n iatagane de aur, c`nd din busuiocul de pe morm`ntul lui vor r[s[ri dafini =i naramzi, c`nd codrii or]nfrunzi iarna ca =i vara, vara ca =i iarna... atunci =i nici atunci...

FANTA-CELLA

CUPRINS

Aici \ip[tul goelanzilor nu e, ca aiurea, ascu\it =i jalnic. La Miramare[1] cerul e albastru ca o bolt[de peruzea. Marea se]ndoaie]n cute de smarald, b[t`nd malurile golfului =i prelin-g`nd lic[ri=ul z[rii, arcuit din lagunele Vene\iei p`n[ ]n livezile Iliriei. +alupele, cu dou[ p`nze, alunec[, se]ntrec, ca lebedele c`nd ]=i ]ncondur[ aripile =i v`slesc ad`nc cu picioarele lor cenu=ii. +i nu e dor, nu e farmec =i c`ntec de dragoste pe care c[l[torul s[nu-l simt[izvor`nd de pretutindeni din p`nza ce linc[ie mo-latic =i din albia \[rmurilor cu gr[dini de chiparo=i =i portocali.

+i dac[n[vodul at`rn[ greu, pescarii ]ntind vesel de funii. Mu=chii lor de aram[ se umfl[; m`necile trosnesc; chipurile lor, torturate de opintire, se-nvioreaz[; iar c`nd apar din valuri mald[rele de pe=ti, care sar =i scutur[ din coad[, ]ncep cu to\ii s[ c`nte,]n mijlocul =uietului de peste ape, c`ntece mo=tenite de la str[mo=ii lor.

“Eviva![2] col\ fericit al lumii, cu adieri =i calde, =i r[coroase. C`t vei fi bogat ]n pe=te =i aurit de soare, vom pluti ]n cop[ile noastre p`n[ ]n matca Adriei.”

“Apus norocos, ce mome=ti viet[\ile undelor =i le arunci]n ochiurile pl[=ilor late, v`nturile tale arar vin n[prasnice =i haine; norii se bolov[nesc =i se sparg pe loc; ploile repezi parc[ ]nceteaz[ ]nainte de-a]ncepe. Eviva!”

“Cerul nostru e ca un copil blajin, pl`nge ca s[ r`d[ ]ndat[cu l[crimile]n ochi.

Eviva! gr[din[fericit[a lumii!”

Pe \[rmul dinspre Molo, printre st`nci de var =i de cremene, pescarii se odihnesc, r`d =i mestec[tutun, scuip`nd cleios =i gal-

---

[1] Castel zidit pe o st`nc[, pe malul M[rii Adriatice, la 6 km. de Triest.
[2] Sa tr[ie=ti! (*it.*)

ben; cu p[l[rii de p`sl[ v`n[t[, pleo=tite]ntr-o parte; pantalonii sume=i p`n[ la \urloaie; c[m[=ile groase, desf[cute p`n[la umeri; piepturile lor cu p[r ro=cat, stufos =i cre\; ra=i, usca\i, cu toarte de argint]n urechi.

Co=urile de c[tin[stau]nc[rcate cu pe=te proasp[t. Femeile]i a=teapt[flutur`nd batistele pe ]n[l\imi. Copii cobor`nd]n c`rduri]i]ntreab[, din dep[rtare, dac[au prins raci, crabi =i stele de mare.

Dar pescarii au tainul lor de glume, c`ntece =i pove=ti. Tinerii spun ce furtuni au ]nvins, ce fete din Triest au ]nduplecat =i c`\i delfini au]ntrecut la]not. B[tr`nii povestesc cruzimea condotierilor =i c`te se mai zic de “St`nca s`ngelui”, de “Crucea c[pitanului Piombo” =i de “Umbra Lagunei”, care r[t[ce=te din miezul nop\ii p`n[se albe=te luceaf[rul dimine\ii ca un ban de argint.

Numai mo= Fanta st[t[cut, rezemat de-o lespede ocolit[cu meri=or. Barba =i pletele-i albe, \ur\urate de sarea m[rii, i-acoper[ochii =i fa\a uscat[=i scorojit[ca o piele de miel]ntins[la soare.

— Ai gur[=i cimpoi, f[s[r[sune dealul =i sm`rcurile m[rii...

— Aide, mo= Fanta, adu-\i aminte din tinere\e...

— Uit[dorul celor pierdu\i... tot se ascunde, nimic nu se pierde...

— +i ca destul vei t[cea lungit pe sc`nduri de molift, cu mirul pe frunte =i cu p[m`nt]n gur[.

— C`nt[-ne, c[ \i-or c`nta =i \ie greierii, =erpii =i broa=tele...

Mo= Fanta scutur[din cap =i amu\i gluma tovar[=ilor s[i.

— Ei! cimpoiul meu de cincizeci de ani a uitat s[r`d[, ca de-l umflu s[ ]ndruge *Tarantella din Neapole*, el pl`nge]ntruna, tovar[= trist al inimii mele.

Burduful cimpoiului se umfl[, ca o lighioaie ce]nviaz[, =i \iuitul lui, lung, mig[lit,]ng`nat p[rea ca o veste trist[din cap[tul apelor. Ochii lui mo= Fanta luminar[ ]n negura orbitelor. Fermecat de amintiri,]ncepu s[spuie:

“C`nd lumea nu era pustie =i soarele r[s[rea de dou[ori, f[r[s[apuie vreodat[, Fanta-Cella alerga zglobie pe cre=tetul golfu-

lui, m`n`nd caprele din iarba r[scoapt[a muchilor]n paji=tile grase de la umbra alb[struie a dafinilor. +i nu era l[m`ie mai galben[ =i mai parfumat[ ca p[rul ei despletit, nici cicoare mai albastr[ =i mai ]nvoalt[ ca ochii ei limpezi =i bl`nzi.

De adormea, caprele]i m`ng`iau obrajii =-o trezeau]n glasul p[s[rilor care se certau sub boltele de vi\[. Privirile i-alunecau pe poteca de argint tras[de soare peste velin\a m[rii mi=uit[de culori.

Petréle[1], albatrozii =i muetele[2], cu aripi ascu\ite, retezeau netezi=ul apelor, muindu-=i gu=a,]n goana v`natului. Ogr[zile de m[slini, pe pov`rni=ul golfului, ca ni=te petice de fum]mpr[=tiate pe-o p`nz[verde =i]nflorit[.

Atunci Cella, f[r[s[clipeasc[, dreapt[ca o f[clie, c`nta. Vorbele ei curgeau ca ni=te pic[turi de ap[ ce cad pe marmur[. Nu era =ir, nici ]n\eles. Nu ghiceai g`nd, nici sim\ire omeneasc[. +i glasul Cellei suia f[r[c[p[t`i, repezindu-=i dorul, nedeslu=it =i rece,]ntre mare =i cer."

Cimpoiul, chinuit la sub\ioara lui mo= Fanta, se t`nguia ca =i cum cineva l-ar fi sugrumat. Sunetele n[v[leau afar[ ]nghesuite, repezi =i jalnice.

— De unde vii, Cella... odor din lumea f[r[carne, f[r[ur[... de unde vii?

— De unde vin to\i =i calc pe unde nimeni nu atinge,]mi r[spunse ea m`ng`indu-=i iedul grivei, ce-o]mpungea cu coarnele drepte =i \epene.

— Un' te duci, Cella, unde te duci?

— Dincolo de lume, pe unde nimeni nu m[poate urma.

— +i c`nd te]nfunzi]n scorburile pietroase nu sim\i singur[tatea ca o durere?

— Nu =tiu ce e durerea, c[ci n-am cunoscut pl[cerea, nu pl`ng,

---

[1] *Petrél* - pas[re de mare de culoare alb[, cu spatele =i aripile cenu=ii (*fr.: le petrél*).

[2] *Muet[* - pesc[rel (*fr.: la mouette*).

c[ci n-am r`s niciodat[. P[s[rile S`n-Petrului alearg[, despic[v`nturile, =i pe senin =i pe furtun[acela=i glas au, aceea=i fire...]ntreab[-le pe ele de sunt fericite ori nu.

— Dar spune-mi, Cella, c`nd noaptea se-ng`n[cu ziua, n-ai sim\it focul inimii aprinz`ndu-\i obrajii? +i n-ai]ntins bra\ele goale dup[ ]nchipuirile min\ii?

— Cine m-a]ntristat, ca s[fiu m`ng`iat[? Cine m-a m`ng`iat, ca s[-l pot dori? +i de ce s[m[m`ng`ie? +i de ce s[doresc? Mi-e destul ce v[d, ce aud, ce]n\eleg, ce m[-mpresoar[. Iasomia b[ls[meaz[aerul cu miros de faguri albi; soarele,]n zori, =erpuie=te mun\ii Triestului cu chenare de rubin, iar la amiezi sparge =i risipe=te curcubeie care se mi=c[ ]n fiece cre\ al m[rii. Iat[dorul =i dragostea mea!

— Cella, dac[nici pirat, nici pescar, nici p[stor nu \i-a]nduio=at inima, pe cine chemi c`nd c`n\i?... De ce c`n\i?

— C`nt c[ mi s-a dat glas, cum privesc c[ am ochi. Marea de ce-=i c`nt[povestea ei? Greierii de ce chir[ie c`nd noaptea ]nv[luie p[m`ntul?

— Cella, tu m[prive=ti pierdut[g`ndurilor, ca ruinele Servolo[1], care privesc nep[s[toare peste tot ]ntinsul Istriei. Dar de-ai ghici, din ochii mei, c`te nop\i le-am f[cut zile, poate te-ai]ndupleca s[une=ti iezii t[i cu mrejele mele. +i n-ar fi ciut[nedobor`t[, n-ar fi v`nt nebiruit, g`ndindu-m[cum m[a=tep\i]n pragul casei noastre...

“+i c`nd =i-a plecat, la s[rut[rile mele, capul]necat]n m[tasea p[rului, fiorii]i cutreierar[trupul =i broboane calde lic[rir[ ]n genele ei tremur[toare.”

— Cine iube=te nu mai moare...

“Nop\ile nu]ntunecau lumina inimii. Fericirea adormise pe perna pe care Cella]=i odihnea capul. Sub ochii mei priveam necontenit]n\elesul vie\ii. Cerul mi se p[rea aproape ca un tavan

---

[1] Vechi cartier]n ora=ul Triest.

azuriu; podoaba gr[dinilor din Miramare, ca un vis de care ne apropiam; via\a, ca o ve=cnicie”...

“}ntr-o zi pluteam spre Triest. Despicam marea cu lope\ile,]mi b[team joc de zborul goelandului. +i m[fierbea dorul de-a]mp[rt[=i lumii c[la umbra dafinilor, pe unde a\ipeam m`ng`ind pletele Cellei, nu e zi =i nu e noapte ca orice zi =i orice noapte, ci traiul z`mbet din stele =-o sim\ire din alte lumi. A= fi murit de fericire dac[a= fi]nchis numai]n mine aceea ce toate inimile la un loc n-ar fi putut cuprinde.”

“O, de ce v`nturile nu m[ dete rechinilor! Via\a n-ar fi murit, c[ci, adormind pe talazuri ca pe-un pat moale, cea din urm[ tres[rire a dragostei ar fi c[l[torit ve=nic, ca o f`=ie de lumin[ce colind[tot infinitul, f[r[s[se sting[vreodat[“.

— Aduce\i Chianti[1], ro=u ca s`ngele! Turna\i Barolo[2] ce fierbe ca patima! strigar[ prietenii c`nd s[rii]n mijlocul lor.

“+-am b[ut, printre fiascuri =i femei desfr`nate, p`n[c`nd farul Triestului =-a aruncat lumina, ca o limb[de aur, peste valurile]ntunecate ale golfului.

C`nd m[ ]ntorceam spre cas[, o noapte posomor`t[ ]nghi\ise lumina stelelor, =-o noapte =i mai profund[ ]nf[=a mintea mea de mai multe ori. Cercai s[-mi]nchipuiesc pe Cella]n pragul u=ii, =i,]n creierii mei de plumb, acel chip, la care m[ ]nchinam, s-amesteca, disp[rea. De-i z[ream obrajii rumeni, ochii i se stingeau, de-mi ap[rea coama aurie, fa\a i se risipea ca un fum u=urel.

De dou[ori m`nia m-a ridicat]n picioare. Am]ntins bra\ele, ca s[smulg loca=ul]n care m-a=tepta fericirea mea =i s[-l arunc]n mijlocul apelor.

Vijelia r[scula valurile, negre ca ni=te dealuri de marmur[neagr[, desf[=ur`ndu-le cu furie p`n[le sp[rgea de maluri, unde-=i l[sau, ca ni=te bale de m`nie, spuma lor alb[=i amar[.

---

[1] Vin ro=u, spumos, din regiunea viticol[Chianti, Italia.
[2] Vin spumos italian.

+i c`nd, mai t`rziu de miezul nop\ii, tr[sei z[vorul =i deschisei u=a, Cella pl`ngea,]ngenuncheat[la candela Madonei.

— De unde vii?]mi strig[ea,]nec`ndu-=i suspinele. Ce patimi \i-au stins lumina ochilor?

+i disp[ru]n]ntunericul nop\ii...

Alergai. Cercai s[str[pung]ntunecimea cu privirile aprinse de durere, dar]nghe\ai locului... Pe St`nca Vultorii se ridic[,]n mijlocul nop\ii, un sul alburiu, =i glasul Cellei s-amestec[ ]n vuietul m[rii...

— Fanta! Fanta! cine iube=te nu mai moare!

Apoi un zgomot de trup omenesc care cade =i se amestec[ ]n furia valurilor."

"A doua zi, t`r`ndu-m[p`n[ la St`nca Vultorii, marea era neted[ca o oglind[. Nici o cut[, nici un cerc nu-mi ar[ta morm`ntul fericirii de ieri.

Marinari, voi, care birui\i vijeliile, fugi\i departe de Triest. Despica\i mun\ii =i v`r`\i]n p`ntecele lor odorul zilelor voastre. Numai acolo omul apelor ar sc[pa de omul ora=elor!"

Mo= Fanta t[cu. Spr`ncenele i-acoperir[ ochii. Pescarii =optir[, f[c`ndu-=i cruce: "E nebun, s[rmanul, e nebun!" B[tr`nul plec[. }=i umfl[ cimpoiul =i, dup[ o t`nguire de sunete ascu\ite care]\i t[iau auzul ca un fer[str[u sub\ire, morm[i,]n t[cerea apusului:

"C`nd lumea nu era pustie =i soarele r[s[rea de dou[ ori f[r[ s[ apuie vreodat[, Fanta-Cella alerga, zglobie, pe cre=tetul golfului, m`n`ndu-=i caprele din iarba r[scoapt[ a muchielor ]n paji=tile grase de la umbra alb[strie a dafinilor... +i nu era l[m`ie mai galben[=i mai parfumat[ca p[rul ei despletit, nici cicoare mai albastr[=i mai]nvoalt[ca ochii ei limpezi =i bl`nzi..."

IANCU MOROI

CUPRINS

lui *Alexandru Economu*[1]

I

Nu se auzea,]n]ntunericul unei nop\i de toamn[, dec`t l[tratul c`inilor din mahala. Pe uli\ele str`mte =i dosnice de pe l`ng[Gr[dina Icoanei, noroiul =i bolovanii de piatr[se]mpestri\au cu b[ltoacele]ntinse de-a curmezi=ul drumurilor. Felinarele,]nfipte din r[sp`ntie ]n r[sp`ntie, nu luminau mai mult dec`t st`lpii telegrafului. Norii posomor`\i burni\au, ]nec`nd casele]ntr-o atmosfer[fumurie =i]mpufat[asemuit[cu aburii ce plutesc alene pe deasupra b[l\ilor.

}n fa\a unui maidan,]ngr[dit cu la\e, o cas[mai r[s[rit[dec`t celelalte. Pridvorul ei, de sc`nduri noi, r`njea]n]ntuneric, ca un =ir de din\i uria=i.

}nl[untru, r[sturnat]n lungul patului, cu capul v`r`t]ntr-o pern[, =i-ascundea fa\a]n m`ini domnul Moroi. Slab =i de=i-rat, ]mbr[cat ]n haine negre, p[rea gata de plecare, cu toate c[ =i-afunda capul din ce ]n ce ]n pern[ cu sfor\area unui om slab care, voind s[ scape de pericol, ]nchide ochii =i str`nge c`t poate pleoapele.

}n fa\a unei oglinzi mari, cu pervazuri poleite, dna Moroi se piapt[n[. P[rul negru, azv`rlit pe spate, face ape-ape la lumina a dou[ sfe=nice cu trei ramuri. Rotund[ la obraji, alb[, cu ochii negri =i m`nio=i, se-ntoarce c`nd pe-o parte, c`nd pe alta, nemul\umit[de cum]=i potrive=te piept[n[tura.

Cu o fust[scurt[, cu corsetul pus, cu m`inile goale p`n[ ]n umeri, cu ghetele descheiate, cu o talie rotund[=i ml[dioas[, cu pieptul plin... femeie bine zidit[... t`n[r[ ]nc[... frumoas[... mai mult pl[cut[ dec`t frumoas[.

---

[1] Coleg de liceu cu Delavrancea]n 1875-1876; a f[cut parte din grupul “Trubadurului”; nepotul scriitorului Ciru Oeconomu.

Bate din piciorul drept. Str`nge pieptenele. }=i mu=c[ buza de jos. }nchide ochii =i strecoar[, printre din\ii albi, c`te un “ah!” care-i mi=c[repede pieptul.

Dup[o r[suflare, grea ca de os`ndit, dl Moroi ridic[capul din pern[=i, cu un glas slab =i umilit,]i zise, privind-o lung:

— Pentru ce, Sofi?... Pentru ce vrei cu orice pre\ s[mergem? Vremea e ur`t[... Mie nu prea mi-e bine...

Dna Moroi tr`nti pieptenele pe sc`nduri, de se sparse]n dou[. Se]ncord[ ]n lungul trupului =i]nghe\[rigid, ca o p`rghie,]n dreptul oglinzii.

Figura prelungit[=i galben[, barba rar[=i c[runt[, ochii alba=tri =i stin=i ai dlui Moroi]mb[tr`nir[ ]ntr-o secund[. Acest cap blajin =i trist, abia sus\inut de un g`t scof`lcit, p[ru c[ se descompune. }n locul ochilor =i gurii se ad`ncir[dou[umbre profunde.

— Vreau s[mergem! r[spunse ap[sat dna Moroi. Vreau fiindc[vreau... Trebuie s[ ]n\elegi odat[c[nu pot tr[i ca o pusnic[. Ne-au invitat oamenii. +i e superiorul d-tale. Ai dori s[te privesc ca pe-o icoan[, s[tr[iesc numai cu tusea, cu junghiurile =i cu palpita\iile d-tale? Cine stric[dac-ai]mb[tr`nit =ef de birou? Lipsa ta de tact =i amor\eala]n care tr[ie=ti. Dac[nu te-a=mai scoate]n lume, nu =tiu, z[u, de n-ai pierde =i acei 300 de lei... +i taci?... N-auzi?... Nu vezi?... Taci?... Trebuie s[mergem... Le-am scris c[viu!

— Dar nu =tii c`t ne cost[seratele directorului? Cu ce s[mai fac fa\[... Dumnezeu =tie!

}n vorbele lui Moroi era at`ta durere =i dezgust la=, ]nc`t ar fi mi=cat pe cel mai]mpietrit om. M`nia Sofiei amor\i o clip[, se pref[cu ]n mil[, dar ]ntr-o mil[ rea, care ]nvenineaz[ fiindc[ ]mpiedic[ de-a vorbi. +i sf`r=i]n revolt[:

— Nu care cumva ai socotit c[r[pindu-mi tinere\ile din]nchisoarea de la Central[[1], s[le]nchizi, ca]ntr-o ocn[,]n aceste

---

[1] +coala de fete cu internat,]n Bucure=ti; localul a fost construit dup[planurile arhitectului Ioan Mincu. Azi - =coala medie nr. 10.

patru ziduri... }n familia d-tale de c[ru\a=i =i precupe\i, de =ase ani de c`nd ]mi m[n`nci zilele. }n fiece zi socoteli =i catasti=e. }mprumuturi la fiece p[c[toas[de rochie. Spaim[la fiece pereche de ghete... Dar ce am eu ca lumea?... via\a din cas[?... rela\iile cu oamenii civiliza\i?... balurile?... b[ile?... Minciun[=i c`rpeal[toate!... Ah! dac[nu mi-ai fi ie=it]nainte!... Ah! dac[n-a= avea pe Fi\i,]ngera=ul mamei!... M[ ]n\elegi?... Trebuie s[mergem... Le-am scris c[viu!

Ochii ei, plini de lumini vinete, zguduiau, mai mult dec`t orice cuv`nt, =ubreda fiin\[a lui Moroi, care nu tr[ia,]n aceste scene de supunere oarb[, dec`t pentru umilin\[=i decep\ie.

— Sofi,]ng`n[ =eful de mas[, am pus =i lan\ul, =i ceasornicul la ovrei, at`t ne mai r[m[sese]n cas[. Am scontat leafa numai ca s[-\i fac 200 de lei... Te-am ascultat... Dar g`nde=te-te =i tu... P`n[c`nd?... Ce-o s[mai amanet[m dac[pierdem =i-n ast[sear[?

— Destul! Aceea=i comedie de la nunt[=i p`n[ azi!... Aceea=i nesim\ire... Acela=i egoism! Vreau s[ vorbesc directorului de ]naintarea ta. Mi-a f[g[duit mie... mie! Nu putem s[ st[m la o parte, ca ni=te cer=etori... Oamenii cu educa\ie fac ce fac =i ceilal\i... M[ mir c[ nu sim\i arogan\a oamenilor cu maniere c`nd te v[d lihnit, tremur`nd la fiece leu pierdut... +i au dreptate... A=a e lumea... A=a e via\a... Tu nu ai nici inim[, nici cap!

Dna Moroi se tr`nti pe o veche canapea damaschinat[ =i ]ncepu s[ pl`ng[, str`ng`ndu-=i obrajii]n m`inile ]nc[rcate cu inele. Suspinele ei sugrumate =i repezi izbeau ad`nc, ca ni=te alice,]n inima lui Moroi, care b[tea din ce]n ce mai violent.

Se scul[ ]n picioare.

Slab, aiurit, p[=i u=or, de team[de-a nu se fr`nge de la ]ncheieturi, =i ]ngenunche la picioarele so\iei sale. R[suflarea se opri ca la un om ce se pr[bu=e=te ]ntr-o groap[ f[r[ fund. P`n[c`nd genunchii ]i ajunser[ la covor, i se p[ru o eternitate de ru=ine maladiv[. C`teva pete rumene]i r[s[rir[ ]n obraji.

}ntinse]ncetinel m`inile pe genunchii dnei Moroi, care se

sc`ncea zadarnic, f[r[ nici o lacrim[ ]n ochi. +i, cu ]nf[\i=area unui c`ine obi=nuit s[fie b[tut, =opti, m`ng`ind-o:

— Dac[vrei tu... Dac[zici tu... Dac[nu se poate altfel... }mbrac[-te, drag[Sofi, s[mergem... Cum pofte=ti... Nu mai pl`nge... +tii c[-\i face r[u...

+i m`ng`ierile lui monotone]ndr[znir[a i se apropia de umeri. C`nd ]=i plec[ buzele, uscate =i p`rlite, pe m`na ei mic[ =i parfumat[, un sur`s lic[ri]n ochii lui t[ia\i de munca registrelor.

Plec[fruntea pe genunchii ei. S[rut[de mai multe ori]n acela=i loc, =i de pl[cere, =i de greutatea de-a-=i mai ridica capul, =i de fric[de-a o privi drept]n fa\[.

Ne=tiind cum s[sf`r=easc[ =i nemaiput`nd lupta cu t[cerea,]ng`n[:

— Dac[vrei tu... dac[zici tu... Poate]n ast[sear[s[avem mai mult noroc... Scoal[, Sofi... M[duc]ndat[dup[tr[sur[...

Dna Moroi, =terg`ndu-=i ochii ei usca\i,]i r[spunse r[stit, nevoind s[-=i tr[deze mul\umirea:

— Cum, tu?... tu?... Dar slujnica unde e?

— Stanei... n-am putut s[-i pl[tesc pe dou[luni... N-aveam dec`t cei 200 de lei... A plecat l[ud`ndu-se cu judeca...

Sofi se scul[repede. Se duse la oglind[. }ncepu din nou s[se pieptene. }=i desf[cu c`teva codi\e, str`ns]mpletite din frunte p`n[ la urechi, \in`nd]ntre din\i un ac de cap.

Moroi, jinduind zadarnic o vorb[din partea ei, un sur`s, o c[ut[tur[ cu coada ochiului m[car, ]=i puse jobenul \uguiat. }mbr[c[ un pardesiu, castaniu de felul lui, dar ]nverzit de soare, =i, tres[rind la sunetul clan\ei, se strecur[ pe u=[, abia ]ndr[znind s[-=i descarce toat[ inima ]ntr-un suspin. V`ntul fluiera prin stre=ini. P`n[ la Sofi erau trei u=i ]nchise, totu=i, Moroi furi=[ prin geamuri o privire. I se p[ruse c[ revolta lui, at`t de tainic[, descuiase r`nd pe r`nd fiece u=[, sp[rsese geamurile =i-l d[duse de gol.

II

E ora 11. Ploaia r[p[ie pe acoperi=urile de =indril[=i p`r`ie pe cele de tinichea, parc[ar bate tobele. O tr[sur[cu co=ul ridicat lupta cu noroaiele mahalalei. Caii, mic=ora\i]n ham de opintire, nu r[suflau dec`t ]n lapovi\e, arunc`nd =ipote]ntregi de sub picioare, care se sp[rgeau de capr[, de ro\ile =i de sc[rile tr[surii, p`n[ pe deasupra co=ului. Birjarul ]njura. Ajunse ]n Podul Mogo=oaei. |inu ]nainte p`n[la Biserica Alb[=i apuc[pe Strada F`nt`nii. Iancu Moroi f[cu semn cu v`rful umbrelei s[ opreasc[ ]n dreptul unor case cu dou[ caturi, luminate de sus p`n[jos *ajurnu*[1], cum observ[Sofi Moroi.

Birjarul]nv`rti un leu alb ]n m`na lui ud[=i scor\oas[.

— Cucona=ule, p[cat de Dumnezeu, mi-am omor`t caii... Numai un franc?

Apoi, v[z`nd pe cucoan[c[-=i]ntinde boierul spre gangul caselor, ridic[glasul:

— M-ai luat de la teatru... nu plec de-aici!...

— D[-i dracului ce i-oi da, =opti Sofi, =i-=i]mbr`nci b[rbatul din loc.

— Sofi, n-am nici un gologan... r[m`n 198...

— D[-i ce i-oi da... ne-aude de sus... ce nesim\ire! N-ai nici de birje!... }ncepi de la poart[s[rupi din 200... Tu e=ti *devena*[2] de vom pierde...

Moroi se cutremur[,]ntinse birjarului]nc[un leu. N[du=elile]i brobonar[fruntea.

El e de vin[... Cum nu s-a g`ndit s[ ]mprumute doi franci de la copist?...

+i, suind sc[rile directorului, urechile]i v`j`iau de \ipetele nevestei de-a doua zi, care]i dovedea, apucat[de nevricale, c[el e de vin[.

---

[1] Corect: a giorno - ca ziua (*it.*).

[2] De la *déveine* - ghinion, nenoroc (*fr.*).

P`n[ ce suir[ scara, se ]mpiedic[ de c`teva trepte =i-=i trecu batista prin toate buzunarele. Vroi s[-=i scoat[ceasornicul =i se sperie c[l-a pierdut, p`n[=-aduse aminte de “Solomon Ber=tein & fiu” din fa\a Bisericii Cre\ulescu.

Sf`r=ise prin a se convinge c[el o s[fie de vin[dac[or pierde =i-acum, ca de obicei.

P`n[ la u=[ suise ]n urma Sofiei. Apropiindu-se de intrare, Sofi ]i dete bra\ul, ]i l[s[ 50 de lei, iar restul ]l lu[ pentru combina\iile sale. C`nd puse m`na pe clan\[,]i furi=[ ]n ureche, cu o asprime sugrumat[:

— Iancule, bag[de seam[!... Nu te ambala[1]... Deschide-\i ochii... Nu-\i urm[ri miza!

Deschiser[u=a salonului. Dl director le ie=i]nainte. Vesel, leg[n`ndu-=i p`ntecele,]nv`rtindu-=i un deget prin lan\ul de aur de la br`u. S[rut[curtenitor m`na dnei Moroi. }ntinse v`rful degetelor =efului de mas[. Moroi le atinse cu tot respectul cuvenit unui superior.

Directorul, dup[ce-=i netezi favoritele ro=cate =i clipi des din ni=te ochi mici cu pupilele v[rgate, dete bra\ul dnei Moroi, l[s`nd]n urm[pe subalternul s[u, care abia]ndr[znea s[calce covorul =efului.

}n mijlocul salonului, dou[mese lungi,]n\esate de musafiri. La una domnii, la cealalt[doamnele. Directorul se opri =i,]n sur`sul tuturor, introduse pe noii-veni\i.

— Mi se pare c[v[cunoa=te\i cu to\ii... Dl =i dna Moroi...

Candelabrul plutea]n mijlocul salonului, mi=c`nd u=or fl[c[rile a trei r`nduri de lum`n[ri. Oglinzile, paralele, ]nmul\eau nesf`r=it, de-o parte =i de alta, mesele, scaunele cu m[tase ro=ie =i]ntreaga adunare cu aspectul =i gesturile ei. }n oglinzi predomina mi=carea,]n salon zgomotul.

---

[1] A-=i lua av`nt; a miza sume mari (din fr. *emballer*).

Pe pere\ii c[ptu=i\i cu h`rtie cu buchete de liliac =i trandafiri, c`teva tablouri =i trei-patru heliografii. Pe ni=te m[su\e ovale, chesele de tutun =i de dulcea\[, pahare sub\iri, albe, t[iate la v`rf c-un cerc mat, linguri\e de argint, farfuriu\e =i ce=ti de por\elan.

Salonul avea aerul unei cafenele, din cauza fumului de tutun, gros =i trezit, al c[rui miros p[trunsese]n mobile =i]ncepuse a]ng[lbeni h`rtia de pe pere\i.

Pe cele dou[mese cu postav verde, c`te-o lamp[mare de bronz.

+i doamnele, =i domnii jucau cu o pl[cere nespus[. Zarva se]ncruci=a, apoi se potolea pentru c`teva momente =i re]ncepea cu aceea=i ame\eal[de fraze, de cuvinte =i glume, =i vesele, =i nec[jite.

Cucoanele vorbeau toate deodat[=i tr`nteau furios c[r\ile.

+i peste toat[aceast[zarv[, s-auzea regulat, ca b[t[ile unui ceasornic:

— Carte.

— Da.

— Nu.

— +apte.

— Opt.

— Cinci.

— Bac!

Pachetele de c[r\i treceau din m`n[ ]n m`n[, tr`ntite pe mas[ de cel care pierdea =i a=ezate delicat de cel care avusese o m`n[norocoas[.

}n mijlocul mesei la care jucau b[rba\ii, deoparte sta directorul Ministerului de Finan\e,]n fa\a lui, un avocat renumit, galben, c[runt, ras =i cu o musta\[groas[, fluiera o polc[=i zuruia o pil[de napoleoni, sup[r`nd, prin nep[sarea lui, pe c[pitanul Delescu.

C[pitanul mototolea nec[jit c`teva h`rtii de 20 =i sc`r\`ia scaunul la fiece mi=care. Gras, gros =i rumen, cu v`rful nasului ro=u, cu un barbi=on negru =i lung; f[lcile ]i ie=eau din linia t`mplelor; capul i se \uguia]n con; ceafa lat[se r[sfr`ngea ]ntr-un val de carne unsuroas[ peste gulerul str`ns al mundirului. L`ng[

d`nsul, t`n[rul Palidis, feciorul bancherului cu acela=i nume, urm[rea jocul,]=i fuma \igara, repezea pe nas coloane de fum =i arunca la distan\[cercuri care se l[rgeau =i se sp[rgeau]n p[rul unui b[tr`n din fa\[.

La un cap al mesei, printre mai mul\i tineri, dl Christodor, fost birta=, acum proprietar a trei mo=ii, mestec[c`teva c[r\i, =i-a=teapt[ r`ndul =i nu sl[be=te din ochi rubla aruncat[pe mas[.

Dup[un ceas de joc, orice urm[de cuviin\[ ]ncet[. Fiecare st[pe scaun cum]i vine mai bine. Cei gra=i,]nfierb`nta\i mai ales de frica pierderii =i de r`vna c`=tigului, se descheie la veste.

Numai c[pitanul st[cu mundirul]ncheiat reglementar, ba chiar cu mantaua]n jurul =oldurilor enorme, ca dou[burdufe de cirivi=.

— C[pitane,]i zise avocatul, dogore=ti ca un cuptor, de ce nu-\i pui mantaua]n cuier? Ne-ai]ndatora pe am`ndoi.

C[pitanul tocmai se g`ndea la o m`n[ce-l \inuse de trei ori... 130 de lei]n banc[...]ntinse de c`teva ori pachetul cu c[r\i, f[cu semn c[ trece m`na, apoi =i-o retrase.

— Dai ori nu dai? Trece m`na dac[ \i-e fric[! Joci c[r\i de c`nd erai sergent-furier, =i tot n-ai mai]nv[\at cum se joac[!]i zise nec[jit t`n[rul Palidis.

C[pitanul se sc[rpin[pe gu=[. Parc[ar fi ras o burt[de =al[u. Ridic[capul spre cucoane =i strig[cu o voce groas[:

— Lino drag[, m-a \inut de trei ori, s[dau a patra oar[?

}n r`sul tuturora se auzi glasul ascu\it al unei cucoane slabe: “Mai d[o dat[!”

D[du =i pierdu.

C[pitanul se scul[furios =i, adres`ndu-se brutal c[tre avocat:

— Mai las[-m[, nene,]n pace! Ce-\i pas[de mantaua mea?

Cheful adun[rii acoperi vocea de taur a militarului. M`nia lui, sincer[=i idioat[, era ridicol[.

— Mantaua e de vin[.

— D[-o dracului, c[pitane!

— Nu vezi c[-i lipsesc doi nasturi?

— }i cade epoletul.

— Trimite-o acas[, Delescule, c[pierzi tot!

C[pitanul plec[cu ni=te pa=i de elefant,]n entrée[1] se auzi:

— M[i... soldat... pune mantaua]n cuier... D[-o afar[... Du-o acas[, numaidec`t, =i adu-mi pe cea nou[...

C`nd se]ntoarse, se a=ez[cu spatele la avocat, care zuruia vesel un purcoi de napoleoni.

Moroi pierduse treizeci de lei. Trist, slab, cu capul rezemat]ntr-o m`n[, c[uta ]n ]ntunericul creierului ceva care s[-l r[peasc[ din mijlocul sunetului de bani, din r`sul =i din cearta tuturor. Pu\inul s`nge ce mai avea i se str`ngea la inim[. Un frig de ghea\[ ]i =erpuia prin =ira spin[rii,]mpr[=tiindu-se, ca prin ni=te \evi,]n tot trupul, din cre=tet p`n[ la t[lpi. }n fundul urechilor, un vuiet ca o ap[ ce se aude noaptea ]n dep[rtare. Uneori, aiurit, ]=i sim\ea creierul sting`ndu-i-se]ncetul cu]ncetul, ca un c[rbune care se]nfa=[ ]n straiele sale de cenu=[. Casa i se]ntorcea]mprejur. Masa de joc se dep[rta cu restul paralelor. Con=tiin\a se]ntrerupea din slaba ei veghere. Se sim\ea]n aer. O greutate]n stomac =-o grea\[i se ridica p`n[ la g`t.

— Domnule Moroi, \i-a venit m`na, ]i zise b[tr`nul Christodor.

+eful de mas[tres[ri, ca un om care mo\[ie =i se izbe=te cu barba]n piept.

Un sublocotenent de ro=iori, f[c`nd un “clanc” din limb[, trecu pe l`ng[directorul Ministerului de Finan\e =i, tr[g`ndu-l de m`nec[,]i f[cu cu ochiul spre =eful de mas[,]ng`n`nd pe nas: “De=teapt[-te, rom`ne, din sooomnul cel de moaoaoarte...”

Directorul z`mbi, regret`nd, foarte sincer, c[“bietul om nu are o leaf[mai mare”.

Ofi\erul plec[spre masa cucoanelor, leg[n`ndu-se ]n mers, t`r=`ind picioarele ca s[-=i asculte zorn[itul pintenilor. Ocoli masa, privind =i sur`z`nd c-o polite\e for\at[ la fiece cucoan[, t`n[r[

[1] Vestibul (*fr.*).

=i b[tr`n[, =i nu se opri dec`t la spatele dnei directoare. Se apropie de d`nsa =i, profit`nd de o ne]n\elegere ivit[ ]ntre doamne — cum foarte des li se]nt`mpl[la chemin-de-fier[1] — o atinse u=urel.

Directoarea se f[cu c[-i cade jos un bilet =i, plec`ndu-se s[-l caute,]i =opti:

— Nicule, ai dat tot?

Ofi\erul se plec[repede, ca un cavaler, s[ajute pe dna directoare =i, pe c`nd b`jb`ia, cu ochii]n sus,]i netezi piciorul =i-i r[spunse]ntr-un fel de tuse-imita\ie:

— *Deven[*, puiule! tot! =i ce mai aveam al meu... Bine-bine nu-=i aducea aminte s[mai fi avut ceva al lui. }n tot cazul, nu min\ea. Pierduse trei sute de lei cu acea galantomie cu care se pierd banii pica\i din cer.

C`nd t`n[rul ofi\er auzi la masa domnilor “250]n banc[!”, se repezi, strig`nd cu ifos: “50 \iu eu!” =i v`r] mototol]n buzunarul pantalonilor patru h`rtii de c`te dou[zeci.

— Dle director, continu[el,]nchipuie=te-\i noroc, ieri cu trei napoleoni am c`=tigat la “Clubul Progresului” o mie de lei. +-a= fi c`=tigat =i mai mult dac[doi dintre cei mai c[uta\i]n saloanele Bucure=tilor, unul deputat =i altul avocat, n-ar fi stricat jocul, ajung`nd la scaune. Se b[nuiau de... afaceri politice...

— Protestez, zise jurisconsultul, asear[am fost =i eu la club (era membru) =i nu s-a]nt`mplat nimic. Dar privind ro=ea\a din obrazul t`n[rului sublocotenent, ad[ug[: Adic[, c`nd zic nimic,]n\eleg mai nimic. Chestie de apreciere...

— Da, chestie de... de apreciere,]ncurc[cavalerul, =i nu-=i mai g[sea locul.

— Nicule, ai c`=tigat, ]i zise directorul, uit`ndu-se cam lung la el.

— *Merci, mon directeur!*[2]]i r[spunse pripit, d`nd pu\in la o parte col\ul p[rului sclivisit ce-i lucea pe fruntea sa]ngust[.

---

[1] Numele unui joc de c[r\i (*fr.*).
[2] Mul\umesc, directore! (*fr.*).

— C[pitane, zise avocatul, pentru Dumnezeu, m-ai sc[pat de dogoarea mantalei, fii a=a de bun =i alege-\i alt portmoneu]n locul acestui fund de sticl[... te asigur c[nu e parfumat deloc!

Veselia re]nvie,]mpr[=tiind]n chipurile obosite c`teva lic[riri de via\[. To\i privir[pe bietul c[pitan ame\it de pierdere =i de ru=ine.

— Dar unde-ai g[sit, c[pitane, acel fund de sticl[?

— Spune drept...]ntre noi s[r[m`ie...

— M[prind pe trei *patace* c[nu bei *chiuraso*[1] din el!

— Nu-l mai l[sa\i s[ias[afar[...

— Arunc[-l, c[pitane, c[nu e de tr[it... Nici cu el nu faci parale...

— Domnilor! strig[directorul, abia st[p`nindu-=i r`sul (v[zuse pe c[pitan cum]=i v`ra ciobul de sticl[ ]n buzunarul mundirului), domnilor, e m`na la dl Moroi!

+eful de mas[puse m`na pe c[r\i, ]ntinse c-o mi=care zg`rcit[=i desperat[cea din urm[patac[. }ncepu s[dea c[r\i adversarului. }=i apropie moneda de d`nsul. Semn r[u. Prea o dep[rtase ]nt`ia=i dat[. R[suflarea i se opri.

— Nou[! strig[repede Christodor — mo=ierul, fostul birta= — =i trase repede cele dou[mize.

Dl Moroi sc[p[c[r\ile din m`n[. Sc[p[ m`inile pe mas[. }nchise ochii. }l]nec[o tuse seac[.

N-avea dec`t o carte.

— Trage cartea, nene Moroi... de unde =tii? Trage cartea!]i zise Palidis, revoltat de bucuria b[tr`nului mo=ier.

+i, lu`nd c[r\ile, azv`rli pe fa\[a doua carte a bancherului, zic`nd satisf[cut:

— Fantele de trefl[cu nou[de caro, fac tot nou[! “Bravo!” repetar[de mai multe ori cei care pariaser[, pe de-al[turi, pe m`na bancherului.

Mo=ierul, palid de m`nie, a=eaz[rublele]n dreptul bancherului.

O bucurie sinistr[, ca a bolnavului care, cu o zi]nainte de-a muri, viseaz[c[s-a]ns[n[to=it, tres[ri]n dl Moroi =i-i]ncremeni

---

[1] Corect: *curaçao*; numele unui lichior fran\uzesc.

c`t[va vreme]n chipul s[u stors, pe sub a c[rui piele sub\iat[albeau dunga nasului =i pometele obrajilor. D[du din nou c[r\i.

De ast[dat[pierdu.

Trecu pachetul mo=ierului =i-=i sprijini]n pumni greutatea capului.

— Ai pierdut tot, dle Moroi?]ntreb[avocatul.

— Ps]]]]!]ntrerupse directorul Ministerului de Finan\e, f[c`nd cu ochiul jurisconsultului spre dna Moroi.

— Mai bine c[te lefteri=i, morm[i c[pitanul Delescu,]ntinz`ndu-se de barbi=on, tot n-aveai noroc... Apoi ]=i ]ngrop[ ]n gu=[ c`teva cuvinte: De c`te ori punea ]n contra mea c`te-o s[r[cie de patru lei,]mi sp[rgea toate b[ncile... Mai bine!... Parc[fuse pe g`ndul meu!...

III

— *Mesdames et messieurs*[1], ceaiul! zise directorul, scul`ndu-se de la joc. +i, dup[ ce-=i frec[ repede m`inile, v`r], f[r[zgomot,]n buzunarul pantalonilor un pumn de poli imperiali.

B[rba\ii se scular[, unii tri=ti, al\ii nep[s[tori, veseli, glume\i. Se apropiar[de masa cucoanelor]nvr[jbite la joc.

Sofi nu mai avea cu ce s[-=i \ie m`na. Se scul[furioas[de pe scaun.

— A pierdut tot! dobitocul!... a pierdut tot! zise ea v[z`nd pe Moroi singur la masa verde.

Moroi, prins de friguri, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, ame\ea la fiece mi=care a capului. O spaim[vag[ ]l nec[jea ca un vis ur`t.

C`nd chiar con=tiin\a suferin\ei ]i adormi =i m`inile]i c[zur[de pe masa verde, se pomeni f[r’ de veste zguduit. S[ri]n picioare. Se trezi din nou]n mijlocul societ[\ii pe care o ura cu toat[m`nia omului slab, bolnav, exploatat =i]nvins.

---

[1] Doamnelor =i domnilor (*fr.*).

C`nd]=i]ntoarse capul... c[zu moale pe scaun. Era Sofi. Din ochii ei dou[lumini, ascu\ite =i reci.

— Ai dat tot! zise Sofi, apuc`ndu-l de um[r. (Buzele vinete ]i tremurau de m`nie.) R[spunde... tot? Nici patru lei nu \i-au mai r[mas?

— Da... Sofi...]ng`n[Iancu Moroi.

— |i-am spus ori ba, dinainte, c[tot tu ai s[fii]n ast[sear[, ca]ntotdeauna, *devena* =i ru=inea mea?

— Da... Sofi... eu sunt far[noroc. Iart[-m[... Eu sunt *devena*...

+i lumea]i disp[ru. Con=tiin\a propriei sale existen\e]ncet[la r[spunsul ce Sofi se preg[tea a-i azv`rli. Picioarele ]ncepur[ a-i tremura. Ame\eala ]i sugrum[ glasul. C`teva lacrimi, pe zb`rciturile chipului.

— Ie=i!... Ie=i!... s[nu te vad[lumea...

+i]i ar[t[cu m`na]ntins[— ai fi zis, o statuie — u=a ce da]n coridor.

C`nd Moroi disp[ru]mpleticindu-se, ea]i scuip[ ]n urm[=i]i d[du cu tifla.

— Bolnav... prost... f[r[noroc!

IV

Cucoanele abia se]nvoir[s[ ]ntrerup[jocul. Aburi gro=i =i parfuma\i se]nal\[din paharele cu ceai fierbinte =i risipesc un miros de sulfin[ ]n aerul trezit al salonului.

Lumea se]mparte]n grupuri. Unii se plimb[, vorbesc =i r`d]n sil[. Al\ii se tol[nesc pe canapele, legumind ceaiul linguri\[cu linguri\[.

Ploaia izbe=te]n geamuri ca =i cum ar da cineva cu pumni de maz[re. V`ntul se umfl[cu vuiet de toamn[.

Mai la o parte, c[pitanul de linie, c[pit[neasa =i sora ei, dra Mimi, o oche=ic[destul de frumoas[=i durdulie, sorb alene, mestec[pesme\i de Bra=ov, urm[rindu-=i fiecare g`ndurile =i planurile care ar fi putut izbuti, f[r[cutare gre=eal[, =i de nu s-ar fi pus la spatele lor cutare neghiob ca un par de gard.

De acest grup se apropie t`n[rul Palidis, z`mbind c[tre dra Mimi.

— Ah ! ce posomor`t[ e vremea afar[, ce melancolic e v`ntul, domni=oar[...

Se a=ez[pe canapea l`ng[ d`nsa.

— Ai dreptate. Ce melancolic e s[pierzi la c[r\i... r[spunse Mimi, muindu-=i sur`sul]n paharul cu ceai.

— Lino drag[, morm[i ca un urs c[pitanul, =i cu *patru* a= fi c`=tigat. *Pontul* avea: opt peste cinci. }nchipuie=te-\i, drag[, b[tr`nul Christodor, el, care nu trage niciodat[la *cinci*... S-ar fi f[cut 250]n banc[. M`na se schimba. Mai treceam de dou[ori... O mie de lei.

— Dar eu, Delescule! +i numai tu e=ti de vin[. Acum,]n urm[, c`nd nu vruse=i s[-mi dai cinci lei. A= fi jumulit pe directoarea. Am urm[rit pasa ]n g`nd. Tocmai de cinci ori \inea. F[ceam 180 de lei. +i iat[, pe ochii mei, tocmai la a cincea oar[m[opream. Ce sa-\i fac? Nu m[-n\elegi. Aveam o inspira\ie, dar =tii, cum te v[d =i m[vezi...

Delescu]nchise ochii, se plec[la urechea nevestei sale =i]i =opti, a=a de]ncet, c`teva cuvinte, ]nc`t Lina nu auzi dec`t: “...m`ine... bani... revizie”. Cu toate acestea, ea]i r[spunse, nec[jit[, foarte convins[:

— Mai]ncet! Ce dracu!]mi spargi urechile...

V

La un col\ al salonului, sublocotenentul de ro=iori, Nicu, vorbe=te =i r`de cu dna directoare. Nicu, din c`nd]n c`nd, ridic[ glasul =i-i spune, ca s[ aud[ toat[ lumea, lucruri indiferente. }i vorbe=te de noua trup[ a operei, de o *primadon[* celebr[ care vine ]ntr-adins, numai de dragul nostru, al rom`nilor. Altfel... “nu e dec`t un an, mai pu\in, c`nd e la adic[, de c`nd a auzit-o el f[c`nd *mar\ii* pe m-me Krauss de la opera din Paris...” Apoi, vocea]i scade din ce]n ce, p`n[la un fel de =op[ial[tainic[. Directoarea, animat[, vie, vesel[,]=i pip[ie buclele din frunte.

F[r[voie, ar vrea s[caute m`na lui Nicu. Arunc[ ochii ]n toate p[r\ile. Clipe=te des. Prin ni=te oft[ri, puse cu me=te=ug la locul lor, ]ng`n[m`ng`ietor: “Nu... z[u nu... Nu cred c[e posibil... S[vedem...]n\elegi tu... Vai! Nicule! ce copil e=ti !... Stai s[se a=eze lumea la c[r\i... +i s[nu te vad[el... Prin coridor... La st`nga... A doua u=[...”

Ceaiul e pe sf`r=it.

Aproape de-o fereastr[, directorul Ministerului de Finan\e vorbe=te cu dna Moroi de afaceri, de]ndatoriri, de]naint[ri =i primeniri]n personalul s[u, ba]nc[subliniaz[cuvintele ori de c`te ori se ]nv`rte=te cineva pe l`ng[ ei. Mul\umirea ]i n[p[de=te ]n ochii aprin=i =i v[rga\i ca melcul. S`ngele tot i s-a str`ns ]n obraji. Se pleac[ ]ntruna. Arunc[ c`te-o vorb[viclean[, pe care o suge ca pe-o acadea. Se]nv`rte=te. }=i reia =irul =i ]l p[r[se=te, ca s[ alerge dup[ un z`mbet al dnei Moroi. Sub draperia perdelei se simt mai liberi. Ceilal\i s-au pus la joc. Nimeni nu-i vede. Nimeni n-are interes de a-i observa, nici chiar directoarea, deoarece a ie=it pu\in din salon.

— Sofi, orice mi-ai cere... orice... =opti directorul, =i-i s[rut[m`inile, ce-i m`ng`iau favoritele ro=cate =i lungi.

— Ce?... Eu]\i spun c[nu m[iube=ti... Sunt sigur[... Ai dreptate... C`nd o femeie e femeia unui Moroi... Degeaba, femeia lui Moroi r[m`ne...

Sofi]=i retrase m`na melancolic din m`inile directorului, plec[ochii]n jos =i se rumeni. Era]ntr-adev[r frumoas[. Str`nse ochii. Se ridic[ pu\in pe c[lc`ie. Se]ntoarse spre fereastr[. +i oft[ap[sat.

— Ah!... Nu m[po\i iubi!...

Directorul — fermecat de acea]ndoial[care-i]ntindea o melancolie pe chipul ei rotund, de acel dor care o ridica mai presus de restul celorlalte de la masa verde,]ncins de talia ei, care se ml[dia (rev[rs`ndu-=i dr[g[la= pieptul, ce se z[rea mi=c`nd pe sub z[branicul unei dantele n[utii), —]i s[rut[am`ndou[ m`inile, atr[g`nd-o spre el.

Sofi r[spunse, dus[pe g`nduri:

— Nu m[iube=ti...

+i lui (care nu =tiuse niciodat[ce e iubirea), printr-un capriciu al nervilor, i se p[ru c[Sofi nu e aceea=i din toate serile, c[inima i se umfl[cu mai mult[ ]nd`rjire... I se p[ru c[acel minut]ncepuse cu tinere\ea lui =i se prelungea]n viitor pentru tot restul zilelor.

— Sofi, e=ti un copil. Te mai]ndoie=ti?

+i, rezem`ndu-=i obrazul de um[rul ei, o atinse cu buzele pe g`tul cald =i rumen.

Dna Moroi se dep[rt[pu\in. Privi prin geam]n]ntunericul nop\ii =i]i r[spunse gale=, trec`ndu-=i m`na pe frunte:

— Da... m[ ]ndoiesc... Tu nu-mi vorbe=ti niciodat[de planurile noastre... Am a=teptat s[-mi mai spui un cuv`nt... Nu =tii c`t suf[r!

Plec[capul]ntre m`ini, ]=i acoperi ochii =i t[cu c`tva timp, ridic`nd des =i nervos din umeri.

— Sofi, cere-mi ce vrei... Cu ce s[-\i dovedesc?... Aidem dincolo... s[vorbim...

— Nu merg, nu merg! (Privirea]i sc`nteia.) Nu merg. Mi-ai spus c-o s[te despar\i. Copil n-ai... Zestre n-ai luat... Nu merg!

— Tot, tot ce vrei... r[spunse directorul. Dar tu cu Moroi?

— Eu? eu? r[spunse Sofi]ncruci=`nd bra\ele pe piept. Care alta ar fi f[cut mai mult ca mine? Nu vezi]n ce hal a ajuns? Dac[e umbr[sau om mi se datore=te mie... Dragostei mele... amorului ce-\i p[strez =i cruzimii cu care m[port cu el... Bietul Moroi! Ce pot s[fac mai mult? Orice capriciu mi-l satisface... Ce-a= putea pretinde]n fa\a justi\iei?... Te despar\i?... Altfel... R[spunde-mi, sau nu m[mai vezi]n ochi...

Mi=carea m`inilor =i v[paia privirii, ]ncordarea trupului =i glasul ei dovedeau o hot[r`re a=a de mare,]nc`t directorul se cutremur[, el, care]ncepuse a i se p[rea c[iube=te, el, care se sim\ea]ncle=tat de corpul ei voinic =i ml[dios.

— Bine, Sofi... S[vorbim dincolo... Pe l`ng[ tine e =i proast[, =i ur`t[... Aidem... E t`rziu... Lumea o s[ ]nceap[s[se duc[... Sofi...

Era c`t p-aci s[dea]n genunchi dac[ea nu l-ar fi oprit la vreme.

— Vino pe cealalt[u=[, eu m[duc prin coridor, zise Sofi c-un glas r[gu=it =i plec[.

Boierii =i cucoanele dimprejurul meselor verzi]nv`rteau c[r\ile. Din chipul lor pierise via\a. Din creierul lor pierise g`ndirea. Pe aceste schelete,]nf[=ate]ntr-o piele galben[=i moart[, nu se z[reau dec`t sc`rba, amor\eala, uitarea,]ntr-o mi=care instinctiv[de trup =i de suflet.

Nenea Christodor adormise =i sfor[ia pe un fotoliu cu m`inile]n buzunar =i cu capul proptit]n piept. Palidis arunca cercuri de fum. C[pitanul morm[ia ca un urs. Cucoanele z[rv[iau. De la o mas[=i de la cealalt[s-auzea:

— Opt!

— Cinci.

— Carte.

— Nou[!

— Bac!

— Dai ori nu?

— Ce *deven[* !

— Toat[seara m-ai prigonit! Ori de c`te ori ajung p`n[la d-ta, cad. Parc[e un f[cut...

— Unde-o fi directorul?

— Ne umfl[c`teva parale!

— Regulat c`=tig[...

— Trebuie s[vie...

VI

C`nd bietul Moroi, prigonit de soart[, de oameni =i de ai s[i, ie=ise din salon, ploaia c[dea ]n puhoaie, deas[, repede, cu b[=ici, ]mpr[=tiind un ropot trist =i prelung. Fulgerele se zv`rcoleau]n]ntuneric ca ni=te bice de foc.

Cum dete]n coridor, r[coarea, lumina fulgerelor =i uruitul tunetelor]i a\`\ar[slaba r[m[=i\[de via\[.

}n imagina\ia sa,]mpietrit[p`n[adineauri, societatea care-l

aruncase pe u=[afar[i-ap[ru nesim\itoare, neru=inat[, ne]ndurat[. Nevasta sa, la care se]nchina, f[r[s[=tie de ce, i se p[ru ca un =arpe ce-=i v`r`se capul drept]n inima lui.

Moroi f[cu c`\iva pa=i prin geaml`cul care da-n cur\i. S`ngele ]ncepu a-i alerga mai repede. Ame\eala ]l p[r[si pu\in c`te pu\in. G`ndul i se limpezi =i puterea care zugr[ve=te]n]ntuneric ceea ce vede la lumin[se ivi]n creierul s[u. Via\a amor\it[de =ase ani de zile]i re]nvie toat[ ]n momentul acela. Un regret dureros de risipa puterilor sale m[cinate]n nedormiri,]n certe,]n registre,]n munc[=i]n griji.

M`inile =i picioarele ]i tremurar[. Inima ]i zv`cni, apoi b[tu]ncet-]ncet. Pe g`t sim\i un gust de rugin[, am[riu =i coclit. }n toat[ gura lui ars[ o umezeal[ crud[ =i s[rat[. Atunci, ]n ]ntunericul ad`nc al nop\ii =-al dezgustului, tres[ri.

}=i]ncle=t[am`ndou[ m`inile]n g`t. Sugrum`ndu-se, sim\i c[-=i opre=te via\a]n loc. Frica de a-=i p[r[si, pentru totdeauna, cancelaria (cu acel miros]nvechit de catasti=e =i monitoare)... casa cu pridvorul cel nou... patul]n care se lungea mai mult ca s[zac[... societatea, pe care, de=i o ura, avea farmecul nespus de a i se mi=ca]mprejur... durerea de-a]nchide ochii =-a nu mai vedea pe Sofi, care-l chinuia... spaima de-a se a=terne]ntr-o cutie de sc`nduri... =i acei bulg[ri care vor suna a ve=nicie =-a ]ntuneric c`nd vor c[dea pe pleoapa de brad uscat... zguduir[pe Iancu Moroi =i]l f[cur[s[geam[, sugrumat,]n zgomotul v`ntului, care se umfla trist =i s[lbatic ]n geaml`cul coridorului.

C`nd oticni, ]ntr-o tuse scorboro=it[, un cl[buc s[rat =i coclit ]i umplu gura. M`inile i se]nfipser[ ]n beregat[. Degetele i se]ncordar[ca ni=te arcuri de o\el. N[bu=i.

Se sugruma, voind s[tr[iasc[. }ntr-o clip[ ]i trecu prin minte via\a cu chinurile ei =i moartea cu frigul acelei lini=ti f[r[ ]n\eles. O sudoare-i sc[ld[trupul =i-i]nghe\[, ca un strat de z[pad[, din cre=tet p`n[ la t[lpi. Sp[im`ntat, b`jb`i]n]ntuneric p`n[dete de prima u=[din coridor.

Din cre=tetul cerului se sparse un tr[snet teribil. Moroi s[ri

din loc. M`inile ]i c[zur[ de la g`t. La lumina care aprinse]ntunericul, r[suflarea lui]necat[n[v[li afar[cu un sul ro=u de s`nge. Noaptea ]nghi\i din nou acei ochi sco=i afar[ din orbite =i gura a=a de c[scat[, ]nc`t trosnise din]ncheieturile f[lcilor.

Picioarele i se]ndoir[sub d`nsul. Se rezem[ de u=[. U=a se deschise. Se repezi ]n ]ntunericul acelei camere. Se tr`nti pe marginea unui scaun. Scaunul se r[sturn[. +i el c[zu cu capul pe sc`nduri.

VII

Dna Moroi, la bra\ul directorului. Se oprir[ ]n dreptul acelei u=i date de perete.

— V`ntul a deschis-o, zise directorul. S[intr[m... Suntem singuri... Ah! ce fericit m[simt ling[tine...

}n]ntuneric nu se z[ri dec`t rochia fumurie a dnei Moroi. Directorul o ]mbr[\i=[ ]n pragul u=ii. O s[rut[, ap[sat =i des, ]ng`n`nd p[tima=:

— +i pe ochi!... Pe am`ndoi... +i pe cel[lalt!...

— Ah! ce nebun e=ti!... Parc-ai fi de 15 ani...

Intrar[ ]n odaie, tr[g`nd bini=or u=a dup[ d`n=ii.

}nnemerir[patul. Sofi se a=ez[pe genunchii lui, cuprinz`ndu-i g`tul cu am`ndou[ m`inile.

— Nu e a=a c-o s[te despar\i?... Dar]ndat[,]ndat[! Ce bine o s[tr[im am`ndoi... Nu e a=a?...

Directorul, descheind-o la piept,]i =opti tremur`nd:

— Da, Sofi, voi fi al t[u... Te iubesc at`t de mult c`t ur[sc pe nevasta mea... E ur`t[, b[tr`n[=i proast[... Iar tu... Sofi, f[r[tine nu pot tr[i!...

— Aprinde lum`narea,]i r[spunse ea,]nghi\ind un oftat fericit.

}=i scoase tunica, se descheie la cordon =i repezi rochia]n jos, mototolind-o]n picioare.

O r`c`itur[de chibrit se auzi, =i sc`nteia, prins[ de fe=tila unei lum`n[ri, umplu odaia c-o lumin[g[lbuie.

Sofi, numai]ntr-o fust[scurt[, c-o c[ma=[f[r[m`neci =i de-

coltat[, c-o umezeal[de pl[cere]n ochi,]ntinse bra\ele goale spre el.

— Vino!... Vino mai iute!...

Directorul]nm[rmurise. Chibritul arse p`n[la degete, f[r[s[-l simt[.

Alb ca varul, cu privirea n[uc[, a\intit[ ]n col\ul dinspre u=[,]ncerc[s[spuie ceva, =i glasul]i amu\i pe buze.

— Vino! Vin' degrab'!]i repet[ea sco\`ndu-=i ghetele.

El vroi din nou s[vorbeasc[, dar abia izbuti s[-i arate cu degetul spre u=[.

Sofi se uit[. +i-acoperi ochii cu am`ndou[ m`inile, scoase un \ip[t disperat =i c[zu de-a curmezi=ul patului.

Moroi se ridicase]n coate,]i fulgera cu ni=te priviri]nfior[toare. Parc[era un mort ce]=i aruncase pleoapa co=ciugului =i]=i sf`=iase p`nza de pe obraz.

Gura — s`ngerat[, c[ma=a — alb[cu pete ro=ii. Fruntea — spart[de piciorul unei mese.

Dup[c`teva sfor\[ri se s[lt[ pe br`nci. Rezem`ndu-se de un scaun r[sturnat, se ridic[ ]n genunchi. Ochii i se rotir[ ]n orbite. Un cadavru galvanizat.

— N-am murit]nc[!...

Ce glas! Sofi se repezi dezbr[cat[pe u=[afar[. Z[p[cit[, se]mpiedic[de prag, c[zu lat]n lungul coridorului =i \ip[de zgudui casele. I se p[ruse c[Moroi a apucat-o de picioare.

Lumea din salon, boieri =i cucoane, n[v[lir[ ]n coridor cu c`teva sfe=nice ]n m`ini. Avocatul lu[ ]n bra\e pe Sofi, care le=inase. Ceilal\i se gr[m[dir[ ]n pragul acelei u=i deschise. Cucoanele se retraser[tremur`nd. C`\iva b[rba\i se]ntrebar[speria\i:

— Ce e asta?

— Ce s-a]nt`mplat, dle director?

Moroi se sculase]n picioare, apucase pe director de gulerul redingotei =i, zguduindu-l cu cea din urm[sfor\are a vie\ii lui,]i repeta,]necat]n s`ngele ce i-l arunca]n fa\[:

— N-am murit]nc[!... Vreau s[tr[iesc!

S`ngele ]i izbucni pe gur[ ca dintr-un =ipot. Se cl[tin[ =i c[zu la picioarele directorului, sf`=iindu-i pulpanele hainei de sus p`n[jos.

Sp[im`ntat[, sosi =i dna directoare, galben[ca turta de cear[, cu rochia descheiat[la piept,]nso\it[de sublocotenentul de ro=iori.

}n urma tuturor, c[pitanul Delescu, c-un pachet de c[r\i]n m`n[...

VIII

A doua zi se r[sp`ndise zgomotul ]n cancelaria =efului de mas[ =i ]n mahalaua Icoanei, c[ “dl Moroi, ]n v`rst[de 42 de ani, a murit din cauza unei ruperi de v`n[=i, ciudat lucru, mai]n acela=i ceas, directorul Ministerului de Finan\e a fost izbit de epilepsie”.

CUPRINS

PALATUL DE CLE+TAR

Cam pe la]nceputul vremilor, p`n[ unde pra=tia min\ii nu azv`rle, se poveste=te, a=a, ca din scorneal[, c[omul era croit din alte foarfeci =i cioplit din alt[bard[.

Tot cu m`ini =i cu picioare era =i pe-atunci, tot cu ochi =i cu urechi, tot cu nasul deasupra gurii =i cu c[lc`iele la spate, dar de]nv`rtea copacul smuls din r[d[cin[=i mi-\i izbea la mir leii pustiilor, dih[niile c[deau tumba, cu labele]n sus, marghiolindu-se a moarte.

Apele curgeau la vale =i mun\ii se ridicau]n sus. Nu se pomeneau flori pe cer =i stele pe p[m`nt — ca pe la p`rdalnicii no=tri de stihari —, dar multe nu erau a=a dup[cum sunt.

}mp[ra\ii de mureau]n lupt[de buzdugan, bine, iar de nu, li se uitau de zile. Numai dac[barba le m[tura \[r`na la nou[co\i]n urm[, chemau pe unul din feciori, pe cel mai viteaz =i mai cu minte, =i-i d[ruiau naframa, inelul, palo=ul, stema =i gonaciul, ca s[poat[ ]mp[r[\i =i r[zboi]n locul lor.

Ap[rarea =i dreptatea at`rnau de t[i=ul palo=ului. Cu mintea

c`nt[reau =i hot[rau, iar cu palo=ul ]mp[r\eau. +i spun unii c[ pe atunci mergea mai bine cu minte dreapt[ =i f[r[ de legi, dec`t, ca]n zilele noastre, cu legi drepte =i cu minte str`mb[.

Pe-a=a vremuri se zice c[ar fi v[cuit]mp[ratul cu stema rupt[din soare,]n cel mai frumos palat de cle=tar =i peste cel mai]n\elept =i mai viteaz norod.

Nu era crai pe care]mp[ratul cu stema rupt[din soare s[nu-l fi domolit, c[nici o oaste du=man[nu putea s[-i stea]mpotriv[. La vreme de ad`nci b[tr`ne\i sta]nz[uat]n fruntea osta=ilor, c[lare pe un bidiviu ce arunca pe n[ri tr`mbe de fum =i limbi de foc. +i to\i ai s[i prindeau la inim[ =i biruiau, c[ci a=a li se p[reau lor cum era el de b[tr`n =i]nzilizit, tocmai ca o lance ruginit[, care de-a pururea r[pusese pe oricine izbise.

Dar c`t era de mare =i de vestit, c[ se dusese vestea p`n[unde p[m`ntul e drob =i piftie, de-a surda]i fur[toate.

}ntr-o sf`nt[ de vineri, cam pe la chindii, numai ce i se p[ru c[ stema din cununa ]mp[r[teasc[ se umfl[ =i cre=te, cre=te, ba c`t oul de g`sc[, ba c`t un bo=ar, =i-i]ndoi grumajii, =i-l plec[la p[m`nt. }nfrico=at, ]mp[ratul se lupt[ ce se lupt[ cu namila de diamant, iar la urma urmei c[zu cu fa\a ]n jos, podidindu-l un pl`ns de foc.

Nu trecu c`t ai sc[p[ra din amnar, =i se apropiar[ de ]mp[rat, cu m`ng`ieri =i dezmierd[ri, odrasla lui, de trei fete, ca trei z`ne, surori =i nepoate, care mai de care mai chipe=e =i mai dr[g[la=e. Apoi venir[mai-marii tronului =i slugile ohavnice. To\i cu to\i ie=ir[ca dintr-o lacr[, s[cad[cu m[t[nii, doar[or curma focul]mp[ratului.

Cel mai de frunte dintre sf[tuitori aduse vorba cam a=a:

— Luminate]mp[rate, care palo= ca al m[riei-tale n-a mai fost at`tea veacuri ]ntunecat =i fr`nt la r[zboaie? Care]mp[r[\ie a r[mas, at`ta amar de vreme, ne=tirbit[ =i cinstit[ pe fa\a p[m`n-tului? Care r[sur[e mai]nvoalt[=i mai rumen[ca domni\a, fata cea]nt`i n[scut[a m[riei-tale? Care mur[s[fie mai neagr[ca ochii celei mijlocii? Care raz[mai luminoas[ca domni\a cea mai

mic[? Apoi, luminate]mp[rate, dup[at`tea noroace =i bun[t[\i, ce-i fi av`nd ca s[te mai t`nguie=ti?

}mp[ratul, de ochii neamurilor =-ai norodului, curm`ndu-=i pl`nsul, mul\umi tuturora =i, furi=`nd sfios ochii]n sus, v[zu c[stema nu e nici mai mare, nici mai mic[de cum trebuia s[fie.

Se potoli =i f[cu semn ca to\i s[plece,]=i s[rut[p[rinte=te copilele =i opri l`ng[ d`nsul pe sora lui cea mai mare, care era =i cea mai]n\eleapt[, =i-i zise]ncet, c[zidurile de-ar fi auzit, nu l-ar fi auzit:

— Surioar[, surioar[, lipe=te urechea ta de inima mea, =i ce-i auzi auzit s[r[m`ie... Pe mine m-a ajuns grea b[tr`ne\e, c[uneori stema din frunte cre=te, cre=te, se-ntunec[, =i de ce se]ntunec[, e mai grea, p`n[ ce m[ culc[ la p[m`nt. Vezi tu, pare-mi-se c[ ]n aceast[ar[tare e c[derea mea =-a neamului meu din scaunul domniei, c[din cele trei]mp[r[tese ce mi-au slujit de so\ii n-am avut parte de parte b[rb[teasc[. C[f[ceau c`te-o fat[ =-a doua oar[, cum f[ceau b[iat, mureau =i cuconul, =i muma cuconului. Cea din urm[ mi-a zis: “M[ria-ta, ]mp[r[\ia ce st[p`ne=ti a fost zidit[de un b[rbat, =i ori cade, ori se]nsute=te de o femeie, iar de cucon de parte voiniceasc[n-ai s[ai parte”.

— Ei, Doamne, =i d-ta,]i r[spunse sor[-sa, m`ng`indu-l ca pe-un copil speriat, eu v[d c[stema e cum era, =i tot la locul ei. C`t despre vorba muiereasc[, cea de pe urm[, ca =i cea dint`i, tot f[r[noim[=i f[r[de]n\eles r[m`ne.

— Tat[l meu, urm[ ]mp[ratul, mi-a zis: “F[tul meu,]n cal]\i las goana voinicului,]n inima ta vitejia,]n palo= biruin\a, iar la temelia «palatului de cle=tar», odihna norodului t[u. Acolo zac, la umbr[, ferecate, patimile mari =i mici, care fac pe om fericit =i nefericit. Ia seama, f[tul meu, c[de le-i slobozi, ai s[-\i vezi supu=ii pe unii]n desf[t[ri, iar pe al\ii]n ahtieri. |ine aste patru chei, =i s[nu cobori]n cele patru]ncuieri de sub talpa palatului dec`t atunci c`nd \i-o pieri o raz[din frunte =i m[rirea \i-o]ndoi grumajii.”

}mp[ratul scoase din s`n patru chei, una de aram[, alta de argint, una de aur =i alta de diamant, =i le dete sor[-sei =i-i porunci

s[se duc[ ]ntr-ascuns s[deschid[=i s[se coboare sub talpa de la r[s[rit a palatului =i s[cerceteze cuv`ntul ]n\elepciunii asupra stemei ]mp[r[te=ti, care uneori cre=te, se ]mp[tre=te =i se ]ntunec[, =i de ce se ]ntunec[ e mai grea, p`n[ce-l doboar[la p[m`nt.

Noaptea, t`rziu, sora ]mp[ratului ]=i f[cu o cruce, ]=i f[cu dou[, ]=i f[cu trei =i, cum ]nv`rti cheia de aram[ ]n broasca beciului de la r[s[rit, o vijelie]i amu\i auzul, apoi locul pe care sta i se afund[p`n[ la glezne, p`n[la br`u, p`n[la g`t, iar de-i trecu dincolo de cre=tet, o v[paie, ce lumina f[r[s[ard[,]i]nv[lui obrajii.

La o cutremurare stra=nic[, dou[por\i, \ip`nd ]n còpilele groase, se deschiser[, la dreapta =i la st`nga, =i sora]mp[ratului se pomeni]ntr-o camer[cu totul =i cu totul de aram[. +i c`nd trecu prin alte dou[ ]nc[peri, una de argint =i alta de aur, sora ]mp[ratului v[zu minunea minunilor: stoluri de p[s[ri care c`ntau ca din tilinci de argint =i zburau]n toate p[r\ile, =i unele i se puser[pe umeri =i-=i r[sfirar[aripile luminoase, zorn[indu-le ca pe ni=te b[nu\i de aur v`ntura\i din m`n[ ]n m`n[.

C`nd descuie broasca de diamant, sora ]mp[ratului ]mpietri de spaim[... ]n prag se zv`rcolea o namil[de balaur =i-=i despica f[lcile c`t s[ ]nghit[un c[l[re\ cu cal cu tot.

Limbile lui, ca ni=te s[ge\i p`rjolite, le azv`rlea din beregat[=i le]nfigea pe n[rile nasului, scuip`nd cl[buc, care se]nchega =i se rostogolea b[=ici albe de m[rg[ritar. Solz[ria lui era ca un curcubeu de-a lungul spin[rii.

— Ah! muiere cu suflet de b[rbat, zise balaurul, \ine-\i]ngerii, =i ce-i vedea s[nu te sperii c[cine \ine cheile tainelor e =i mai mare =i mai tare ca mine!

N-apuc[s[-=i vie]n fire sora]mp[ratului, c[str[lucirea camerei de diamant]i lu[ochii cu sclipirile de toate fe\ele.

C`nd se trezi, se feri ]n l[turi. L`ng[u=[, trei femei,]n c[tu=e =i priponite la zid de trei belciuge groase. Cea dint`i ar fi fost frumoas[ de n-ar fi z`mbit =i n-ar fi mi=cat gura necontenit, clevetind f[r[noim[. A doua bolbo=ea ochii s[i verzurii, sc[p[r`nd sc`ntei de m`nie. A treia, groas[ca o butie, rumen[=i voinic[, =i

tot sem[na, ca o sor[bun[, cu celelalte dou[costelive =i pi\ig[iate.

— Domni\[, ce mai e pe lumea de pe t[r`mul vostru? nici-o ceart[? nici-o ocar[?

— Domni\[, te-a= face praf =i f[r`me dac[nu m-a= teme c[n-a= mai avea pe cine ur]!

— Domni\[, de c`nd v-am p[r[sit, nu mai e pui de om fericit!

A=a ziser[pe r`nd cele trei surori: Zavistia, Pizma =i Prostia.

Sora]mp[ratului se sim\i, o clip[, rea, cum nu mai fusese, cu o m`nc[rime ]n v`rful limbii =i proast[ca un bu=tean.

Se strecur[pe l`ng[ toate tainele ]nc[tu=ate ]n cruci, p`n[ ]n dreptul altor trei, cu p[rul din frunte zb`rlit, cu coamele desple-tite, care zbierau de se zguduia din temelie pe=tera de diamant, mu=c`nd din carnea lor de le \`=nea s`ngele.

L`ng[ ele sta una neclintit[, senin[, pe g`nduri, cu privirea dulce =i f[r[pic de am[gire.

Numai ea, dintre toate, era slobod[. +i, din privire, socotea, os`ndea =i ierta. Alta nu putea fi dec`t }n\elepciunea.

De-a dreptul la ea se duse sora]mp[ratului =i-i d[du]n ge-nunchi,]i s[rut[m`na dreapt[, o puse la frunte, apoi]i zise:

— Tu, care e=ti mai frumoas[ca rev[rsatul zorilor, mai dulce ca laptele]ndoit cu miere din faguri, mai bl`nd[ ca mielul de trei zile =i, dup[ Atot\iitorul, cea mai ad`nc[la]n\eles, tu =tii de ce =i cine m-a trimis pe acest t[r`m. Pov[\uie=te-m[, ]ndur[toareo, ca s[ pot m`ng`ia zilele tulburate ale]mp[ratului cu stema rupt[din soare.

— Spune viteazului b[tr`n c[, trec`nd pe l`ng[ toate patimile, la hotarul nebuniei, ai dat de }n\elepciune. +i spune-i c[ l-au ajuns zilele, c[ dac[ stema ]l apas[ a=a de greu, nici nu se m[re=te, nici se mic=oreaz[, ci-l apas[, a=a cum at`rn[=i el de greu pe perina de pe scaunul]mp[r[\iei. +i spune-i c[, neav`nd copil de parte b[rb[teasc[, s[ cunune pe una din fete cu fl[c[ul care, zic`nd din fluier,]i va preface p[rul]n inele de aur, cu fl[c[ul care se]nvele=te cu cerul =i dore=te mai mult ca fiecine din toat[ ]mp[r[\ia. Aces-tuia s[-i dea n[frama, inelul, palo=ul, gonaciul =i stema.

C`nd sora]mp[ratului plec[, se n[pustir[asupra ei, s-o so[rb[=i mai multe nu, Furia, Smintenia =i Pizma. Ce valm[de vaiete =i blesteme, c[se cl[ti]nc[perea din temelie, =i grinzile pornir[din locul lor! }n acel vuiet, glasul }n\elepciunii se risipi ca nisipul]n lupt[cu vijelia. Iar sora]mp[ratului, pierz`ndu-=i cump[tul, se repezi pe u=[ afar[, sc[p`nd cele patru chei, care zorn[ir[pe pardoseal[...

C`nd se trezi pe t[r`mul]mp[r[\iei, toate u=ile i se pecetluiser[ ]n urma ei. +i pl`nse ce pl`nse cheile pierdute, apoi se g`ndi cum s[mint[ ]mp[ratului de-o veni vorba despre chei, c[ci plecase cu mintea de nou[co\i =i i se scurtase de zece.

C`nd ]mp[ratul auzi cuv`ntul }n\elepciunii, puse de r[scoli domnia]n cruci= =i]n curmezi=, doar de-o afla pe cel ce ar dori mai mult ca fiecine, c`t, cu dorul =i cu c`ntecul, s[poleiasc[cosi\ele unei domni\e de-a sale =i s[se vredniceasc[de scaunul]mp[r[\iei.

+i-a]nt`lnit, ]n cre\ul cr`ngurilor, v`n[tori ce prind iepurii de coad[, ]n v[g[unile mun\ilor, delii ce rup ursul ]n dou[, parc-ar rupe un fu=tei de ceap[, la picuri=ul izvoarelor, n[zdr[vani care adun[ sc`nteile din coada licuricilor de fac v`lv[t[i ]n miezul nop\ii. Dar unii doreau bog[\ie, al\ii slav[, al\ii tinere\e f[r[ b[tr`ne\e. +i cosi\ele domni\elor au r[mas tot ca mai nainte, =i]mp[ratul tot f[r[chef.

}ntr-o zi, cam pe]nserate, cerceta=ii domniei, rup\i de oboseal[, pe malul unui r`ule\ ce =erpuia ca o f`=ie de argint, deter[peste un voinic cu pletele rev[rsate, ce zicea din fluier de te sl[vea.

+i ce m`ndre\e de voinic!

Cum]l v[zur[, ascultar[teac[de p[m`nt migala de =uier[turi care se-n=ira =i se de=ira ca o binecuv`ntare a sufletului.

— Ce dore=ti, voinice, gr[i ceau=ul]mp[r[tesc, ce dore=ti tu dup[pofta inimii?

— Cinsti\i boieri, alt nimic, s[tr[iesc, s[c`nt, s[mor...

N-apuc[s[sf`r=easc[ bine cuvintele, =i se z[rir[ c`\iva c[l[re\i, gonind n[uci de]nghi\eau po=tiile.

De sub copitele arm[sarilor v`j`iau pietrele ca ni=te gloan\e. Cum ajunser[, fl[c[ii se oprir[ca un zid.

— Sta\i, zise unul dintre ei, s[-mi lua\i pe-acest b[iat =i drept la scaunul]mp[r[\iei s[mi-l duce\i.

Bietul b[iat se]mpotrivi: “Ba c[nu merg, ba c[n-am furat nimic, p[catele mele...” Dar n-avu ce face.

C`nd ajunser[ ]n fa\a palatului, tot norodul era de fa\[cu m[nuchiuri de flori. Buciuma=ii, fluierarii =i surla=ii sunau ca de alai mare. +i cu to\ii se ploconeau la fl[c[iandrul cu coama neagr[=i lucie ca p[cura. Iar[el c[sca ochii mari =i, suflet smerit, nu-i tr[snea prin cap de ce =i cui s[i se fac[a=a s[rb[torire.

Pe sc[rile palatului,]mp[ratul, rezemat pe toiag, a=tepta voios =i, de cum z[ri pe fl[c[u,]i s[ri de g`t, s[rut`ndu-l =i pe-o parte, =i pe alta.

— Tu e=ti dorul nevinovat, zise]mp[ratul, prin barba alb[ce i se lungise p`n[ la p[m`nt, alesul }n\elepciunii =i al meu, hai de-\i vezi mireasa =i s[domne=ti pe scaunul pe care am domnit =i eu.

Nu se desmeticise voinicul, =i se trezi dus pe sus]ntr-o c[mar[cu je\uri aurite. Acolo]l a=tepta, printre sf[tuitorii tronului =i jup`nesele cu cuconii lor, fata cea mai mic[a]mp[ratului.

+i era fraged[=i sub\iric[din cre=tet p`n[ ]n b[rbie, cu ni=te cosi\e ca o beteal[ de aur — lumin[ =i dragoste — c[ bietul om ame\i. Palatul, cu mul\ime cu tot, i se ]nv`rti sub picioare =i c[zu]n genunchi =i-i s[rut[condurul.

— Scoal[-te, f[tul meu, zise]mp[ratul. +i voi, sfetnici credincio=i, aduce\i n[frama, palo=ul, stema =i gonaciul, c[lui i se cuvin, pe l`ng[cea mai frumoas[din fetele mele.

Dar,]n clipa c`nd ]mp[ratul vroi s[ binecuvinteze pe noii st[p`nitori ai domniei, cerul se]ntunec[, norii se posomor`r[, cutreier`nd pacea v[zduhului. V`nturile pornir[ b[taie oarb[, f[c`nd una cu p[m`ntul copacii neclinti\i de veacuri]ntregi. Un potop de ploaie se sparse din culmea]ntunecimii =i]mpr[=tie, care pe unde]nnemerea, mul\imea norodului.

}mp[ratul =i adunarea]nm[rmurir[; palatul de cle=tar se cl[ti

pe temelie; cutremurul zgudui p[m`ntul; mesele, je\urile =i poli-candrele c[zur[zdrobite pe pardoseal[; oamenii nu se mai cump[nir[pe picioare.

}mp[ratul, trezit de spaim[=i de m`nie, strig[c[tre sor[-sa cea mai mare:

— Muiere, ce e asta? Ce-ai f[cut cu cheile patimilor? Un' \i-ai uitat min\ile s[-\i fi uitat oasele!

Cuv`ntul lui se ]nec[ ]ntr-un vuiet de cutremur. Geaml`cul =i u=ile se zguduir[=i s[rir[din \`\`ni. Tavanul se cr[p[drept]n dou[. Pe u=i =i pe ferestre se n[pustir[ni=te femei despletite, care v[rsau, pe n[ri =i pe gur[, fum =i par[de pucioas[. R[cnind ca fiarele, ele aruncar[la p[m`nt pe to\i cei de fa\[... +i peste trupurile lor]ntinser[dansul patimilor...

La o nou[zbuciumare, p[m`ntul se despic[ ]n dou[. Palatul de cle=tar, trosnind, se porni =i se f[cu nev[zut]ntr-o pr[pastie f[r[fund.

M`nia, Furia =i Nebunia, =i dup[ ele altele, plecar[ v`rtej]n alte p[r\i ale lumii acesteia.

Iar la urma urmelor, tocmai la coad[, Prostia, rumen[=i voi-nic[, se t`ra mul\umit[, de-a ]nboulea... Dar ce-i p[sa?... Ca ea nu era nimenea. +i, la dreptul lui Dumnezeu vorbind, nici una din celelalte, de-atunci =i p`n[azi, n-a s[l[=luit mai fericit]n mai multe capete omene=ti.

CUPRINS

R{ZMIRI|A

lui *Alexandru Vlahu\[*

I

Sc[p[tase soarele.

Bog[\ia de gr`u, orz, ov[z =i mei se pleca la adierile ]ncropite ale v`ntului de miaz[zi. Spicele r[scoapte =i \epoase,]nc[rcate cu bob mare =i greu, se cl[tinau alene,]ncovoindu-se]n v[i =i

dealuri de aur ruginit,]n jurul colnicelor, sub care s-afunda satul M[gura. O parte din bucate erau secerate, legate]n snopi =i movilite]n cl[i.

Dar,]nainte de vreme, secer[torii m`nau n[val[ spre bordeiele lor, iu\ind boii cu coada ascu\it[ a furcilor. B[tr`ni,]nsur[\ei cu nevestele care]=i t`r[sc copiii de m`n[, lupt`ndu-se cu cei din bra\e, fl[c[i care pocnesc din bice, gonind]naintea lor vitele speriate, \in r[zoarele =i se]ndeas[la drumul mare, care duce la vatra satului.

Mul\i ies din porumbi=ti =i se revars[ ]n mul\imea ce se]ntreab[,]n graba fugii, ar[t`nd cu degetul spre soare-r[sare:

— Ce s[fie acolo, nea Strujane?

— Ce veste, b[di\[?

— Ce p`rjol, vere Dinule?

— Ce e nu e de-a bun[, r[spunse mo= popa,]ndes`ndu-=i ]n br`u pulpana giubelei. M`n[, preoteas[, d[ zor, parc[ e=ti ciolac[, p`rjolul se apropie =i tu tremuri ca un c[\el bolnav de jigodie.

— O, p[catele noastre, Doamne, ce-o mai fi =i asta ! morm[i baba U\a, care]=i]ncurcase vaca]n carele omene=ti.

Descul\[, cu picioarele cojite =i arse, nu mai c[ta la bolovani =i m[r[cini, d`nd cu t`njala s[ia nou[piei de pe juncan[.

}n urma tuturor, lipi\i unul de altul,]ntr-o c[rucioar[t`r`t[de doi m`nza\i, Miu =i Cobila.

— Sc[pai de beilic, Cobilo, de arn[u\i =i de muscali, \in`ndu-mi zilele ]n fundul codrilor cu porumbe s[lbatice =i cu pere p[dure\e. Trecui prin toate, g`ndindu-m[la tine. +i nu trecur[dec`t cinci zile de c`nd ne cununar[m, =i iac[ce ne-a=teapt[.

— Ce-\i pas[, Miule...]i r[spunse ea. Sa mergem]n ceata lui Dinu Potop. Noaptea la r[sp`ntii, ziua]n vizuini, voi fi cu tine. Nu mai e de r[bdat. Eu sunt muiere, dar nu m[ ]n=eal[mintea. Vine r[zmiri\a, =i de ea nu sc[p[m nici noi, nici copiii no=tri.

— Vine, veni-i-ar numele!... gr[i Miu, =i-=i potoli necazul s[rut`nd-o pe obrajii ei b[lai, cu ni=te pajure ro=ietice ca ni=te r[suri de m[ce=e.

Praful r[scolit]neca, ca]n fum g[lbui, norodul speriat. Uruitura =i g[l[gia speriau p[s[rile cr`ngurilor. Stolurile de grauri zburau ame\ite, ciripind ca de spaima =oimilor. L[stunii se-afundau glon\ ]n nem[rginirea z[rii. Mugetul se-amesteca ]n nechezarea cailor. Cumpenele lini=tite ale f`nt`nilor de pe v`lceaua satului]=i ar[tau v`rfurile ]n =ir, ating`nd cerul]n dep[rtare.

II

C`nd se apropiar[ de sat, lighioile b[t[turilor f`lf`ir[, speriate, ]n frunzi=ul pomilor. C`inii]ncepur[a l[tra, ca =i c`nd ho\ii c[lcau satul. P`n[=i porcii tr`ndavi se iu\ir[, pornind-o anapoda, gui\`nd ca de cu\it. Cu to\ii n[p[dir[la biseric[, s[vad[ce era de f[cut.

Cerul dinspre soare-r[sare, ro=u c`t prindea ochiul, se ]ncingea dogor`nd p`n[ ]n c[tunul M[gura. De la o vreme, p[l[l[i de fum =i de fl[c[ri se ridicar[, amestec`ndu-se]ntre ele =i sc[p[r`nd sc`ntei r[sucite]n sulurile uria=e de negur[posomor`t[.

— S[d[m foc satului =i s[lu[m calea p[durilor! strig[un fl[c[u din mijlocul lumii]nm[rmurite.

— Ci ca ho, voinice, prea o iei repede! r[spunse p[rintele +tiubei. Ce dai gurii s[m[n`nce la ]ntoarcere? Minunile Domnului sunt mari. S[ fugim cu to\ii ]n ascunz[torile codrilor. +-o trece =-asta. C[ nu una am v[zut eu de c`nd am albit...

— Face\i copiii =i nevestele gr[mad[, =i noi, roat[ ]n jurul lor. S-o pornim cu ce-om apuca,]ncotro ne-o duce norocul, gr[i un b[tr`n.

— }nh[\a\i topoare =i coase. Ce ni s-o]nt`mpla ]nt`mple-ni-se tuturora.

— A=a! A=a! strigar[cu to\ii. Iar copiii, tremur`nd de spaim[, goi pu=c[, ag[\`ndu-se de bietele femei,]ng`nau ]neca\i de pl`ns, =terg`ndu-=i nasul cu m`inile slabe:

— Mam[, vin turcii? Vin c[pc[unii cu dou[guri, mam[?

Un ropot de cai, f[r[de veste. Picioarele li se t[iar[de la

]ncheieturi. Popa]=i f[cu cruce, =i dup[d`nsul to\i b[n[n[ir[ semnul m`ntuirii.

III

}ntr-o goan[nebun[, pe de=elate, b[t`nd gonacii cu iataganele, un polc de c[l[re\i se-arat[ ]n capul M[gurii.

C`t te-ai =terge la ochi, ceata sosi]n fa\a mul\imii.

— Sunt de-ai no=tri, sunt cre=tini, strigar[to\i]n toate p[r\ile. Bine-ai venit, Potoape! Ce mai veste, haiduce?

Caii deliilor erau]n spume,]n loc de fr`ie, =treanguri =i curmeie. Cu\ite late la br`u. C[ciuli \urc[ne=ti date pe ochi. Priviri de fiare.

}n fruntea lor, Dinu Potop, cu iataganul de m`na dreapt[, r[sp`ndind r[coare]n jurul s[u de cotropitor, nalt c`t un brad, cu fa\a crestat[de lupt[=i de nedormire.

— Veste rea, cre=tini de Dumnezeu, zise Potop, a fl[m`nzit omida. Vin turcii m`na\i de arn[u\ii st[p`nirii. Ard satele. Robesc copiii =i femeile. Scrum ]n urma =i v`lv[t[i]naintea lor. M`na pe topor =i s[ lu[m calea p[durilor. La str`mtoare s[-i apuc[m. Jur c[voi m`nca unul de viu cu carne =i cu oase.

Unii peste al\ii, pornir[.

O v[lm[=eal[de care, de cai =i de boi, de mo=negi, de femei, de b[rba\i =i de copii, cu traiste de m[lai, cu tingiri, cu tig[i =i c[ld[ri. Unii se roag[, al\ii]njur[. Zgomotul sec al roatelor, b[l[ng[itul ar[murilor, ca ni=te clopote dogite,]mpr[=tie spaima]n lungul \inuturilor. Se duc, duc`ndu-=i s[r[cia =i pl`nsul.

Unde-=i zidiser[bordeiul vor g[si t[ciuni =i, r[scolind cenu=a satului mistuit, vor da peste petice de velin\e, peste cr`mpeie de icoane, la care s-au ]nchinat o via\[ ]ntreag[. +i poate n-or cunoa=te vatra ]n jurul c[reia =-au c`rpit zi cu zi traiul,]ndrug`nd pove=ti =i basme.

Droaie netrebnic[, ce nu mai crede]n m`ntuire, se repede ]ncurcat[, ca fulgii unui viscol ]n lungul drumului, f[r[ s[ =tie ce s-o ]nt`mpla pe ziua de m`ine.

E noapte. Cerul]n urma lor s-aprinde, c[tr[nind v[zduhul.

Dinu Potop,]naintea tuturor,]=i s`nger[ arm[sarul, juc`nd pe spinarea lui ca un st`lp negru. El]ndeamn[poporul la via\[=i la goan[.

IV

R[t[cit de ceilal\i, Miu s-a aruncat pe calul din cetl[u, retez`nd-o de-a curmezi=ul holdelor. Se duce de zor. Cobila, ]n c[ru\[, pe-un mald[r de f`n, se g`nde=te la desi=ul unei p[duri =i la creasta de piatr[a vreunui munte, departe de r[zmiri\a care cotrope=te temeiul omului.

— Vremuri grele, Miule, morm[i ea s[ltat[ ]n sus pe mald[r. Nu e de trai. Mai bine cu lupii p`rloagelor dec`t cu st[p`nirea de azi. N-apuc[s[se]nc[lzeasc[locul sub tine, =i bir cu fugi\ii, c[r[zmiri\a bate la u=[.

Nu sf`r=ise bine cuv`ntul, =i-i apropie din spate un ropot de cai =-un z[ng[nit de arme.

— Ne-au dat de urm[, strig[Miul, nu e sc[pare, Cobilo, dar s[ ]ncerc[m ceva.

Degrab' el]=i opri caii. Ridic[f`nul din c[ru\[, ]=i lungi nevasta cu fa\a ]n jos de-a lungul dricului =-o acoperi cu mald[rul de f`n =i]i zise, pornind-o la drum:

— Te chinuiesc, Cobilo, dar poate c-a=a ne-o ajuta soarta s[trecem =i de-ast[primejdie.

}nc[lec[,]=i f[cu cruce. Apuc[h[\urile. +i]ncepu s[bat[m`nza\ii cu codiri=ca, de le plesnea pielea pe coaste.

— Mai]ncet, gr[i n[bu=it Cobila, m[ ]neac[r[suflarea...

Miu, f[r[s-aud[, f[r[s[vad[ ]naintea ochilor, gone=te]n pustiul]ntunericului. C[ciula]i cade din cap. C[ma=a i se umfl[de v`nt. Codia biciului i s-a spart ]n h[=chii, =i sar din ea puzderii c`nd d[ ]n =oldurile uscate ale cailor numai ap[=i spume.

Degeaba]ns[. I-a sosit. Cu =alvari ro=ii =i cre\i, g[it[na\i =i str`n=i pe fluierul piciorului, cu iatagane lucioase, ei prind pe

Miu de ceaf[, oprind c[ru\a]n loc,]njur`nd, be\i mor\i, s[ te cutremuri: “Bre! Ghiaur! Ana s`na sictir!”[1]

}l croir[cu latul iataganelor. Unul din ei, de-abia se mai \inea pe =a,]l izbi cu pumnul]n fa\[=i-i zise pe rom`ne=te:

— N-ai nimic]n car, p[c[tosule?

— Jup`n ciau=, r[spunse Miu, mai mult mort dec`t viu, a=a s[-\i ajute Dumnezeu, nimic. }ndur[-te de mine! L[sa\i-m[cu zile!

Ceau=ul bolborosi c`teva cuvinte tovar[=ilor s[i, iar[ ei ]ncepur[ a b[ga iataganele ]n f`nul din c[ru\[, p`n[ la m`ner, da’ de-or g[si ceva pitulat.

}n acea g[l[gie de oc[ri =i urlete de fiare, la fiece]mpuns[tur[de iatagan, parc[se-aud vaiete n[bu=ite, =i mald[rul tresare. E viu. }l dor acele limbi ascu\ite care-l spintec[.

Miu, smulg`ndu-=i p[rul din cap, s[rut[imineii ceau=ului =i r[cne=te:

— St[p`ne, n-am nimic, nu m[ mai chinui\i, ]mi mor copiii de foame, l[sa\i-m[!... St[p`nul cerului s[v-asculte cum v[ ]ndura\i =i voi de mine...

}l iertar[. }ntoarser[caii. O tulir[ca v`ntul.

Miu se repezi la f`n. }nh[\[ din el c`t putu =i, dup[ce-l arunc[tot la p[m`nt, se ridic[pe inima c[ru\ei. F[r[s[vad[, f[r[s[-=i dea seama de ce face, strig[ca =i cum l-ar fi h[rt[nit o fiar[s[lbatec[:

— Scoal[, Cobilol... Nu te mai face!... Sunt eu... De=teapt[-te!...

O lu[ ]n bra\e. O a=ternu pe iarb[. Trupul]i era moale =i cald]nc[. Spinarea ei, sc[ldat[ ]n s`nge, era ciuruit[ de iatagane. }n gur[ avea h[=chii din sc`ndura dricului,]n care-=i]nfipsese din\ii, ca s[nu strige.

Miu]ncepu s[\ipe, sim\ind]n ad`ncul inimii toate g[urile din spinarea ei.

Se scul[n[uc. Plesni cu biciul caii, care fugir[.

— Duce\i-v[, altul s[v[fie st[p`n, eu n-am ce mai face cu voi!

---

[1] Cuvinte injurioase la adresa cre=tinilor (*turc.*).

S[rut[pe Cobila de mai multe ori. Se scul[din nou]n picioare. Str`nse biciul ]n m`n[. Apoi se izbi cu palma]n fa\[.

— Jelesc ca o bab[...

}=i potrivi codiri=ca]n gur[=i-o]nfipse toat[pe beregat[. Horc[i =i c[zu la p[m`nt.

A trecut o s[pt[m`n[, =i r[zmiri\a s-a dus. M[gurenii, poc`lti\i de foame, se apropiar[de vatra satului.

+i-au g[sit bordeiele pustiite, biserica ars[, sfintele icoane p`ng[rite.

Iar unii din copii, dup[ce s-au]ntremat cu c`teva ]mbuc[turi, alerg`nd dup[un stol de corbi, au dat peste Miu =i Cobila, lungi\i unul l`ng[ altul, cu ochii sco=i, cu co=urile pieptului scobite, =i caii lor, t`r`nd c[ru\a, le dau t`rcoale, p[sc`nd de jur]mprejur.

CUPRINS

SORCOVA

I

Troienele se ridicau namil[p`n[ ]n tinda cre=tinului. V`ntul spulbera fulgii de z[pad[ ]n v`rteje =i stoluri, repezite ]n lungul uli\elor, sparte la r[sp`ntii =i]mpr[=tiate f[r[c[p[t`i ]n largul maidanelor de la Ol[nita[1]. P`rtia nu se mai cuno=tea. Z[pada]\i trecea de glezne =i mai bine.

Fumul c[minelor, z[p[cit de b[taia criv[\ului, se zv`rcolea pe loc =i, ca =i cum ar fi fost sorbit de vetre, se pr[bu=ea ]nd[rat pe g`tul co=urilor. Mahalaua]n\epenise]ngropat[ ]n troiene.

Nu se pomenea nici gur[de om, nici l[trat de c`ine. A=a An Nou, a=a S`n-Vasile, s[-l h[r[zeasc[Domnul vr[jma=ilor no=tri, c[=i de-ai avea tuf[ ]n b[t[tur[, ui\i =i de topor, te dai c`t mai

[1] Veche mahala]n Bariera-Vergului din Bucure=ti.

afund]n plapum[,]\i r[storni toate \oalele]n spinare, =i tot ghea\[r[m`i din t[lpi p`n[la cre=tet.

Taraful l[utarilor, al lui Sotir Ciupitul, \ambalagiul Ol[nitei,]mpodobise din preziu[un cap de porc cu tibet conabiu =i albastru, cu busuioc =i cu cercei ro=ii]n am`ndou[ urechile, =i mi-i v`r`se, ]n din\ii r`nji\i, un trandafir umplut cu toc[tur[rumen[.

To\i a=teptau s[vad[ast[grozav[“Vasilc[”, =i nimeni n-o mai vedea, de=i trecuser[ca la trei ceasuri de c`nd se luminase de ziu[.

Nu se pomenea nici de sorcov[ial[, dup[cum s-ar fi cuvenit de la mo=i, de la str[mo=i. |i se prindea pleoap[de pleoap[, nar[de nar[, falc[de falc[, degera oul]n g[in[de ger ce se pornise.

— N-am putea duce l-alde biata B[la=a ceva curmeie de vi\[=i vreascuri ujujite? zicea mama Arghiri\a fetei-mari ce]nv`rtea m[m[liga ]ntre genunchi =i se =tergea la ochi din pricina fumului. Biata B[la=a! o fi amor\it cu copil cu tot! S[rac[ lipit[, bolnav[ c[ nu se mai poate t`r], v[duv[, cu copilul gol pu=c[, pe a=a c[\ea de vreme, nu =tiu, z[u, de =i-o mai]nnoda zilele... Scoal[, Irino mam[, pune pe tine cojoaca ta =i dulama mea =i du-te de vezi,]i abure=te co=ul a fum?

Irina l[s[f[c[le\ul]n m`na m[-sei, se strecur[ pe prispa din jurul pere\ilor p`n[la spatele casei, apoi se]ntoarse]ntr-un suflet]n tind[, se scutur[de om[t =i s[ri pe vatr[.

— Nu e, mam[, nu e fum, nu e nimic; geamurile —]nghe\ate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai r[zui nici cu custura.

— Gr[be=te, Irin[, s[-i duci ceva g[teje, ni\ic[m[m[lig[=i ceva fiertur[; s[le aprinzi focul cum [i =ti, s[le pui masa, c-or fi fl[m`nzit; =i e mai mare p[catul s[ =tii pe femeie cu copila=ul [la poc`ltit =i degerat la o zi a=a de mare!

II

Z[pada]i p[trunsese]n tind[; v`ntul ]i c`nta prin cr[p[turile u=ii parc-ar fi vuit]n duba mare; =i B[la=a era]ntins[ ]n pat,]nvelit[c-o plapum[veche, soioas[=i ciuruit[cu g[uri prin care

ie=eau ghiomotoacele de l`n[ neagr[. Pe picioare ]=i tr`ntise dou[scovergi. La s`n ]=i ghemuise copilul ]mbr[cat cu ni=te zdren\e de pantaloni, c-o scurteicu\[ bl[nit[ =i ]ncins pe la mijloc c-o basma ro=ie. Chipul ei, g[lbejit de boal[ =i de s[r[cie, ]ncepuse a da ]n v`n[t; ochii, pironi\i asupra copilului, pierduser[luciul vie\ii ca =i cum i-ai fi r[zuit c-o gresie.

— Mam[, mi-e frig l`ng[ tine, tu e=ti prea rece, ]ng`n[copilul d`rd`ind, las[-m[s[m[dau jos.

— Bine, Nic[, f[cum vrei, =opti B[la=a. C`teva lacrimi]i umezir[ochii ei usca\i.

— Mam[, mie mi-e frig c`nd stau ]n cas[, ad[ug[ copilul tr[g`ndu-=i cizmele, mai bine ar fi s[m[duc cu sorcova. Soba nu s-a dezmor\it de trei zile, =i eu am meri=or =i busuioc uscat, pot s[-mi fac o sorcov[, dac[nu am una de t`rg cu flori =i cu beteal[: =i poate s[ vin cu parale; am s[-\i cump[r p`ine cald[. Aici e frig, mam[, vreau s[m[duc!

+i el, care]nghi\ea]n sec de foame, nu-i venea s[spuie drept — de=i abia era de =ase ani — c[ci sim\ea pe m[-sa bolnav[greu, =i tot zadarnic ar fi fost s-o mai m`hneasc[=i el cu foamea lui.

— Du-te, r[spunse B[la=a]nchiz`nd ochii. +tiu eu ce te m`n[pe tine, dragul mamei, =tiu eu, numai Dumnezeu nu =tie! S[te s[rut o dat[ ]nainte de-a pleca.

— De ce sa m[s[ru\i, mam[,]nainte de-a pleca?

— Ca s[-\i fie cu noroc, ca s[c`=tigi parale, ca s[te primeasc[cu bine la cas[de oameni.

+i dup[ce-l s[rut[pe frunte, pe obraji =i pe ochi, copilul se uit[lung]n fa\a ei.

— Mam[, dar gura ta este de ghea\[? Alt[dat[, c`nd m[ s[rutai, m[ ]nc[lzeai, acum parc[ mi-ai b[tut dou[ piroane de ghea\[ ]n am`ndoi ochii.

+i, v[z`nd c[ m[-sa =i-a luat fa\a ]n m`ini, o socoti m`hnit[ de vorbele lui, se repezi la g`tul ei, o m`ng`ie u=or pe t`mple =i-i strig[ c-un glas ]ntre r`s =i pl`ns:

— Vrei s[te sorcov[iesc? A=a cum m-ai]nv[\at tu, mam[?...

“Tare ca fierul, iute ca o\elul...” Nu vrei?... “S[ ]nflore=ti, s[m[rg[re=ti!”, “Nu zic bine?”... “Ca un m[r, ca un p[r!”...

B[la=a, dup[ce zg`rci de trei-patru ori din m`ini =i din picioare,]=i veni]n sim\ire ca dintr-un somn ad`nc.

Nic[era la g`tul ei =i ]ncepuse a-=i ]ng`na vorbele cu pl`nsul.

— Nu zic bine, mam[? De ce nu m[ascul\i? “Ca un fir de trandafir, tare ca piatra, iute ca s[geata”... Mai s[rut[-m[o dat[, c-am s[-\i aduc p`ine cald[de la Iane brutarul.

}l s[rut[. Parc[buzele i se]nc[lziser[ ]ntr-un zbucium de via\[f[r[n[dejde. Nic[, dup[ce o b[tu pe frunte cu m[nunchiul de meri=or =i de busuioc, plec[ ]ndes`ndu-=i c[ciula pe urechi.

C`nd copilul ie=i afar[ din tind[, ]l s[get[ criv[\ul, care te orbea =i-\i ]neca r[suflarea. Cerc[ s[ fac[ un pas din prag =i nu v[zu ]naintea ochilor. O pal[ groas[ de z[pad[ ]l izbi peste ochi. }n acea fr[m`ntare cumplit[, un singur g`nd ]i lic[ri ]n mintea lui de copil: “Vreau s[ aduc p`ine cald[mamei, p`ine cald[de la Iane brutarul!”

+i intr[ ]n z[pad[p`n[ ]n br`u. Se opri]ncremenit. Auzise ceva. }l striga cineva? Auzise bine numele lui. V`ntul s[ fi fost? +i v`ntul era rece, =i glasul care-l chemase fusese cald. Ca =i v`ntul se pierduse ]n dep[rtare, de=i venise de aproape. “Nic[!.. Nic[!...” Iar? +i acest glas, care ie=ea ca de sub o copaie r[sturnat[, era slab, n[bu=it, t[iat de tuse, bolborosit ]ntr-o h`r`ial[ care-l ]nghe\[ p`n[la m[duva oaselor.

— E mama! =opti copilul cl[n\[nind, =i se repezi la u=[.

Pe c`nd se lupta s[ deschid[ u=a cu m`na st`ng[, c[ci cu dreapta str`ngea c`t putea sorcova de meri=or, iac[=i Irina a mamei Arghiri\a, cu un mald[r de g[teje =i de vi\[uscat[.

— Mama, dad[Irin[, cere ap[, deschide-mi, deschide-mi!

C`nd intrar[ ]n cas[, biat[ B[la=a se dusese pe lumea ailalt[. Plapuma =i velin\ele c[zuser[ jos. O m`n[-i odihnea pe piept, iar cealalt[ ]ncremenise]nfipt[ ]n a=ternut. Cu ochii pe jum[tate]nchi=i, p[rea c[-=i caut[copilul la s`n. Gura ei c[scat[, o pat[neagr[ca]ntunericul, =i, tot ca]ntunericul, f[r[fund.

— Dad[Irin[, vrea ap[, s[-i d[m ap[, dad[Irin[!]ng`n[ bietul copil, c[ut`nd prin odaie cana cu ap[.

Dada Irina,]n loc s[-l asculte,]l lu[ ]n bra\e =i se repezi cu el pe u=[afar[.

C`nd]l duse l-alde Arghiri\a =i d[du de c[ldur[, Nic[ ]mbr[\i=[soba,]nchise ochii =i zise]ncetinel =i dulce:

— Dad[Irin[, s[faci =i mamei foc, c[mult e bine la c[ldur[!

Apoi, b[g`nd de seam[ cum =opteau de tainic Irina cu mama Arghiri\a, care adusese =-o lum`n[ric[de cear[galben[,]ntreb[cu bini=orul:

— Da' ce s[faci, dad[Irino, cu lum`narea?

— S[duc la m[-ta foc, lele,]i r[spunse Irina.

— +i eu, dup[ce m-oi]nc[lzi, m[duc cu sorcova, s[-i aduc p`ine cald[, morm[i copilul, a\ipit l`ng[sob[, str`ng`nd necontenit]n m`na dreapt[m[nunchiul de meri=or =i de busuioc.

Dar pe c`nd Arghiri\a vorbea ceva mai tare cu fie-sa, socotind c[ copilul adormise, Nic[ deschise sperios ochii s[i alba=tri, ]neca\i ]n l[crimi, s[ri de l`ng[sob[=i strig[, neput`ndu-=i st[p`ni pl`nsul:

— Dad[Irin[, nu vreau s-o da\i popii!... De ce s-o bage]n groap[?... Mama e a mea, nu e a popii!... Nu vreau s[-i dea \[r`n[ ]n ochi... N-a f[cut nimic... Dac[ e s[rac[... c`nd m-oi face mare o s[fie bogat[... O s[-i cump[r scurteic[, rochie =i =or\... S[nu mi-o da\i popii!... Nu s-a dus la biseric[c-a fost bolnav[, dad[Irin[... dumneata =tii cum se ducea]nainte... dumneata =tii...

Abia dup[multe f[g[duieli se lini=ti, se culc[de-a curmezi=ul patului de l`ng[ sob[ =i adormi oft`nd, nevoind s[m[n`nce dec`t "odat[cu mama".

A doua zi toate i-au fost de-a surda. S-a rugat, a pl`ns, a \ipat, c[ popa n-a voit s[-l asculte. Pe m[-sa au pornit-o cu picioarele ]nainte. Degeaba le-a zis tuturor: "L[sa\i-o barem p`n[s-o muia curtea bisericii!", auzind c[p[m`ntul de groap[e tare ca osul.

+i toat[lumea i s-a p[rut rea de-atunci]ncolo, mai ales

p[rintele Tudor. +i din m`na popii mult[vreme n-a luat nici prescur[, nici artos.

Iar mama Arghiri\a,]n loc de-o fat[, avu o fat[=-un b[iat.

CUPRINS

ODINIOAR{

lui *George Radu Golescu*[1]

Anii trec a=a de repede, c[nu-\i dai seama c`nd =i cum cutare fl[c[u, rotar ori gr`nar, s-a schimbat]n mo= cutare, de unde =i p`n[ unde un bujor de fat[, s[ o fi sorbit ]ntr-o lingur[ cu ap[ de drag[ ce-\i era, s[ te pomene=ti cu ea zb`rcit[, c[run\it[, apoi alb[-colilie.

A=a curge vremea, =i pe noi nu ne las[ ]n urm[, ci ne t`r[=te cu ea p`n[la hotarul vie\ii. Ne a=eaz[frumu=el pe dou[sc`nduri, ne ]ntinde pe deasupra o p`nz[alb[cu cruce]n mijloc, ne strope=te cu vin =i cu untdelemn. Bulg[rii =i \[r`na cad =i astup[. +i tot vremea din mu=uroi face netezi=, surp[crucea de la cap, b[t[tore=te locul =i acoper[cu b[l[rii cel din urm[loca= al nostru.

Ei, c`te se duc cu zilele =i ce triste minuni ni se arat[ de ieri p`n[azi! C`te ne mai a=teapt[ de azi p`n[m`ine!

}n curtea bisericilor vechi, cruci de piatr[=i de lemn, uneori c`te dou[-trei ]n acela=i cuib, umbrite de vi=ini =i de pruni. R[m`i pe g`nduri. Parc-ai vrea s[ =tii cine odihne=te sub p[m`ntul]nc[rcat cu =tevie =i cu urzici... Parc-ai vrea s[afli ce loc=or a c[zut la fiecine din cei ce odihnesc acolo... Cu mul\i ai copil[rit, mul\i te-or fi m`ng`iat =i pe unii poate c[i-ai iubit.

E trist.

Dar e =i mai trist s[te re]ntorci, dup[mai mul\i ani, din pustiuri

---

[1] Coleg de liceu cu Delavrancea la “Sf. Sava”, cu care acesta a locuit la Paris]n 1882-1884. Frate cu Dinu Radu Golescu.

str[ine]n mahalaua]n care te-ai n[scut =i-ai crescut, =i s[nu mai vezi nimic din c`te =tiai. Pe aceea=i streaje s[ intri, pe aceea=i c[rare s[ te strecori, =i s[ nu mai vezi m`ndre\ea de-odinioar[.

La marginea capitalei, departe de zgomot =i de f[pturile pizma=e,]ntre ora= =i ogoarele \[r[ne=ti, se]ntindea,]nflorind, mahalaua gr`narilor. Mergea bine de la Dumnezeu. Unde ]=i punea cre=tinul vatra, se prindea pe t[lpoaie neclintite. Casele v[ruite se afundau ]n gr[dini cu rogodele, veselia copiilor. Pe-alocurea viile se ml[diau, ]nc[rcate cu ciorchini, pe aracii pleca\i de greutatea rodului. | [ranii cu dare de m`n[se]ndesau s[-=i g[seasc[loc]ntre gr`nari. Era o fierbere de munc[, o dragoste de prop[=ire =-o fr[\ie de trai, c[nu se mai pomenea a=a mahala tihnit[=i harnic[.

C`nd sosea c`te un jup`n, ori nea cutare, c[lare pe rota=ul din st`nga, plesnind voinice=te]n nainta=i, leli\ele, cumetrele, finele, suratele]i ie=eau voioase]nainte,]l opreau din drum =i-l z[p[ceau cu cercet[rile. Gr`narul, cu o m`n[ ]n br`u, cu alta pe h[\uri, cu biciul pe dup[ g`t, le r[spundea cu r`nduial[, s[ nu lase pe nici una m`hnit[.

— Nea Mitrane, ai]nt`lnit, p-ale drumuri, pe alde dumnealui? (+i “dumnealui”]i era b[rbatul.)

— Da, cumetri\[, descarc[la Olteni\a.

— Nea Mitrane, ai v[zut pe b`cu? (+i “b`cu”]i era tat[-s[u.)

— Da, fin[, cale d-o zi, =i vine, e s[n[to=el, tare mare.

— Nea Mitran, ne-ai]nt`lnit fl[c[ul? (+i “fl[c[ul” era frate-s[u.)

— Cic[a c`=tigat bune p[r[lu\e. Dar tu, c`nd ne-i]ntinde halageaua nun\ii?

+i a=a, cu una, cu dou[, p`n[le d[dea de rost, apoi toate alergau, ca un stol de vr[bii speriate, care]ncotro =edeau, ca s[spuie veste bun[=i noroc pe la cei de-acas[.

Chiaburii se]nmul\eau. Copii rumeni =i buc[la\i goneau cu ghiozdanele la =coala din curtea bisericii, s[pl[teasc[sf[n\oaica pe lun[dasc[lului Nicu\[=i s[ ]nve\e slove noi, s[citeasc[pe *felurime*, s[scrie pe platc[=i, hei! mai t`rziu, s[ ]nv`rteasc[tocul pe h`rtie, ca ni=te logofe\i.

}n serile de var[, mai ales pe lun[, toat[mahalaua ie=ea pe prisp[ori pe lai\a de l`ng[ poarta mic[, =i pove=tile ]ncepeau lungi =i nesf`r=ite. Bunicile =i mumele]=i luau nepo\ii =i copiii cei mai mici, pr`slele, ]n poal[ =i le spuneau c`te-n lun[=i-n soare. Ba de turci, ba de t[tari, ba de calmuci, ba de c[pc[unii cu dou[guri, ba de muscali, ba de nem\ii cu coad[, m[rog, din c`te omul apuc[=i vede, aude =i nu uit[.

+i c`nd liliecii goneau de-a lungul drumurilor, copiii m[ricei p[r[seau scurteica bunichii pentru ca s[ arunce dup[ ei cu c[ciulile, strig`nd de la =treaje p`n[la biseric[:

— Liliac... liliac,
trage noaptea la conac,
din cloponi\a b[tr`n[,
hop, o dat[, hop, de dou[,
p`n' la nou[...
Liliacii dac[scap[
sub c[ciul[fac calpac[.

+i de veneau Floriile, Pa=tele, cu hainele noi, St. Ilie, cu pepenii de Pantilimon, Mo= Ajunul cu colinde\ele, aceast[pr[sil[voinic[=i vioaie umplea mahalaua de veselie =i de n[zdr[v[nii.

La Ignat, c`nd z[pada c[dea de dou[ palme, porcii ]njunghia\i asmu\eau c`inii, gui\`nd de se cutremura p[m`ntul. Fumul focurilor,]n care]i p`rp[leau p`n[la =orici, acoperea cerul mahalalei ca o cea\[deas[=i f[r[c[p[t`i...

A=a]i mergea, pe acele vremuri, omului,]n bine =i de-a bun[. Case noi se cl[deau]ntruna. Ogr[zile se f[ceau mai dese =i mai frumoase,]mpodobite prim[vara cu stufuri de flori, iar[vara ml[diate p`n[ la p[m`nt de rod bogat =i felurit. De-atunci tot s[fi trecut cincisprezece ani de zile.

}n ziua de azi, b[tr`nii s-au dus dup[ t[r`mul [sta. Casele vechi, nespoite, d[r`mate, f[r[garduri, m[rturisesc c[s[r[cia s-a]ncuibat]n locul bel=ugului de-odinioar[. Azi tot e de-a valma,

c[ci toate sunt de-a valma c`nd bietul cre=tin nu mai are ce ocroti. Grajdurile, ulucile cu por\ile mari au fost aruncate ]n sob[, pe gerul Bobotezei. Cur\ile, pline alt[dat[ de p[s[ri, azi sunt pustii. Abia c`te un c`ine poc`ltit mai h[m[ie =i te veste=te c[e la loca= de om.

Copiii sunt galbeni =i slabi, zdren\[ro=i =i f[r[chef, c[ci la Pa=te n-au cu ce se]nnoi, la Mo=i n-au cu ce s[-=i cumpere fluiere =i h`r`itori. Zmeurile nu mai v`j`ie pe la S`n-Petru. Dasc[lul Nicu\[ nu mai c`nt[cu o sut[de b[ie\i]ntr-un glas:

O daát[-i una, uúna!
doórdoó pa[trú!

Nunta de azi se cheam[*s[r[cie la s[r[cie*, botezul, din cumetrie cu chef =i l[utari, se nume=te *belea la capul omului*.

Gr`narii au ajuns la dou[ m`r\oage de cai =i nu mai pun]n c[ru\ele cu coviltir patru chile mari.

Toat[mahalaua a s[r[cit =i se-ngroap[ ]n ruine =i bozii. +i, spre batjocur[, soarta a f[cut s[se ridice]n locul bisericu\ei (plin[al'dat[de credincio=i la s[rb[tori), biseric[mare =i falnic[, dar goal[chiar la s[rb[torile]mp[r[te=ti. }n locul =coalei lui Nicu\[, =coala prim[riei, ca un palat frumos,]nc[p[tor, dar pustiu =i f[r[spor la carte.

— Ce e asta, lele Ancu\o? am]ntrebat m`hnit, privind]n toate p[r\ile. +i de ce-a\i ajuns]n halul [sta?

— Ei, maic[, ce e de la Dumnezeu =i de la st[p`nire este. Iac[ =coal[ mare, iac[ biseric[ frumoas[, dar de ce le-or mai fi ridicat ]n mijlocul d[r`m[turilor eu nu pricep... Uite, ne-am stins]n c`\iva ani. Se zice c[ acele ma=ini blestemate de drumuri-de-fier au luat cheagul gr`narilor no=tri. Apoi de, o fi, n-o fi... At`t, mam[, =tiu c[ odinioar[ copiii ]=i num[rau anii dup[ casele noi care se ridicau, azi ]=i socotesc v`rsta dup[casele care se d[r`m[.

+i b[tr`na plec[cu doni\ele spre pu\ul cu dou[roate.

SUSANA

CUPRINS

}n via p[r[ginit[, iarb[gras[acoper[r[zoarele cu o p`nz[ sm[l\uit[ cu flori. Parc-ar fi scuturat cineva bidinele muiate ]n ro=u, galben =i albastru pe deasupra c`mpiei dintre “casele pustii” =i gropile de nisip.

Soarele e z[pu=itor. Lumina te orbe=te. Aerul joac[, fierbe, =i nici un pic de adiere nu potole=te arsura.

}n mijlocul viei, doi castani b[tr`ni =i stufo=i stau neclinti\i, rup`nd albastrul cerului =i]ntinz`nd pe verdea\[umbrele lor]mpreunate, ca dou[poloage rotocolite.

La r[d[cina lor se odihnesc gr`narii la S`n-Petru =i S`nt-Ilie. De la amiezi, rogojinile =i velin\ele sunt a=ternute. Perne de paie se pun c[p[t`ie. Botele cu ap[proasp[t[, clondirele cu vin scufundate]n doni\i, pui=oarele noi cu miros de brad, c`teva castroane cu fiertur[, lingurile de lemn =i =tergarele v[rgate la c[p[t`ie sunt r`nduite cu]ngrijire =i]nconjurate cu foi de pelin ca s[le dea un miros s[n[tos =i r[coritor.

S-au a=ezat pe m`ncare =i veselie. To\i sunt rud[, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, na=i, c[ pe nume curat nu-=i zic. E o familie ]ntins[. M[n`nc[din acela=i castron, sorb cu aceea=i lingur[, rup din aceea=i azim[, din aceea=i turt[cald[.

Mai-marii lor sunt mo=negii de c`te un veac, cum este bun[oar[ T[m[dueanu, cu barba p`n’ la cing[toare, Doroftei, c[ruia]i cam place s[sug[, a=a b[tr`n cum este, =i s[ciupeasc[cu vorba pe fetele mari, care se ru=ineaz[.

Am`ndoi stau ]n capul mesei. +i c`nd se scorne=te vreo pricin[de ne]n\eles, b[rba\ii =i femeile, ba p`n[ =i liota de copii, dau n[val[ cu ]ntreb[rile, =i ei ascult[ cu m`ndrie =i le]mpart dreptatea dup[cum li se cuvin.

— Nu e a=a, tat[Doroftei, c[cuscra Vi=ea e cu munca la R[dovan?

— Nu e a=a, tat[T[m[duene, c[neam\ul e mai hain ca muscalul?

+-apoi lua cuv`ntul T[m[dueanu, =i mi-\i vorbea a=ezat =i]ndesat, c[lingurile nu se mai mi=cau de pe buzele str[chinilor.

— Suntem, le zicea el, de-aceea=i cruce cu muscalul, dar nu de-acela=i s`nge. Beilicul neam\ului, muscalului, turcului e tot beilic. Oricare din ei ar c[lca \ara, ambarele se golesc, de p[s[rime te-ai sp[lat pe m`ini, cl[ile de f`n se fituiesc. +i unii aduc l[custele, al\ii molime, iar ]n urma lor ne las[ praful =i s[r[cia. Dac[ nu te ]n\elegi cu rom`nul la vorb[, adic[telea dac[nu gr[ie=ti acela=i grai, poate s[fac[o mie de cruci, una peste alta, p`n[=-o g[uri frunte, umerii =i buricul, c[tot juvin[=i pacoste cade pe urechile noastre.

— Dar se]nchin[, r[spunse una din femei,]nghi\ind o n[strap[cu ap[rece de la Susana.

— Taci, cap de tivg[, gr[i T[m[dueanu. Apoi]mb[tr`ne=ti de-a surda, muiere. +i ce-ai v[zut, =i ce-ai auzit, mai bine le vedea =i le auzea co\ofenele, c[ tot at`ta era. Gara-ga\a, ca =i ele... Ce mi-e mintea lor, ce mi-e mintea ta? S[ ]mbuc[m ceva, =-am s[v[spun eu, c[una e crucea =i alta e neamul.

Clondirul cu vin g`lg`i de-a r`ndul ]n g`tul b[tr`nilor, care r[sturnau capul pe spate, =i se opri o toan[l-alde tata Doroftei.

Dup[ce-=i potolir[foamea =i-=i]necar[setea, unii cu vin, al\ii cu ap[rece, b[tr`nele plecar[ capul pe perne, b[rba\ii, fl[c[ii =i fetele mari f[cur[ roat[ ]mprejurul T[m[dueanului, iar b[ie\ii o tulir[ de-a lungul viei, strig`nd]n goana lor:

— Cine vrea *de-a puia-gaia* s[-i adune cu tigaia?

— Cine vrea *de-a v-a\i-ascunselea*?

— Cine *de-a h`ra* care taie v`na?

— Cine *de-a poarca*?

Iar feti\ele:

— Cine vrea *de-a leap=ea*?

— Cine *de-a fe\ele*?

— Cine *de-a inelu=-]nv`rtecu=* p-al cui de=t te-ai pus?

— Cine *de-a hai la groapa cu furnici* care pi=c[mari =i mici?

Asupra acestui stol zburdalnic =i speriat ca de uliu]=i]ndreptar[

cu to\ii privirile vesele. Multe din femei]=i f[cur[cruce, morm[ind: “|ine-i, Doamne!”, “Lighioile mamei!”, “Veselia bunichii!” Ba unele scuipar[de trei ori]n v`nt, ca s[ nu se deoache, t`njind, de la umbra castanilor, pe B[laia, pe Neghini\a, pe Cicoarea, pe Brebenica =i pe |ig[ncu=a, c[=i-au pr[p[dit tibetul ro=u din codi\ele care le joac[pe spate =i se despletesc la sf`rcuri.

T[m[dueanul se sc[rpin[ ]n cap,]=i drese glasul =i]ncepu dibuind]n pustiul amintirilor. Roata din jurul lui]l asculta neclintit[, ferindu-se chiar de a-=i]ntinde picioarele, ca nu cumva t`r=iala rogojinilor s[-i tulbure =irul.

— N[p[dise muscalul, cu tot potopul puterilor, de nu se mai ispr[vea. Oriun’ te-ntorceai, herghelii de cai cu coame l[\oase =i cu fotoloage la picioare, =epci, chiv[re, ciacuri =i purcoaie \uguiate de pu=ti =i de suli\e. De la Pantilimon p`n[ la streaje numai corturi. Ofi\erimea ]n fireturi, polcovnicii =i prapurcicii b[n[n[iau de-a ]nc`telea, ului\i de vutc[=i de rachiu, mustruluind, ca vai de lume, c[z[cimea cu chipul scof`lcit =i negricios.

Pornise viteaz la viteaz,]mp[r[\ie la]mp[r[\ie. Muscalul, nici una, nici dou[, aducea plocon turcului, de peste nou[m[ri =i nou[\[ri, v`rf de suli\[, ascu\i= de sabie =i ghiulele mai mari ca m[m[liga moc[neasc[.

Da’ de ce voiau s[se dovedeasc[care pe care, asta n-au =tiut-o nici fe\ele boiere=ti, darmite noi, s[rmanii, topor de oase, vite de beilic, tob[de bu=eli, cre=tini de jumulit.

}n mahalaua noastr[abia se aciolase c`\iva s[teni, de pe la Sohat, Post[varu, Pastram[ =i R[dovanu. Le mergeau strun[. Harnici, de omenie — nu c[ m[ laud — a=eza\i, str`ng[tori. Cur\ile le]ngr[dir[m, casele se =i\uir[. Biserica Delii se zugr[vi. Pu\urile cu ghizduri se sleir[cu sfe=tania cuvenit[. Prinser[m la inim[. +i ca noi nu mai era nimeni. Din cer s[fi picat, =i tot am fi avut mai multe p[cate, afar[de Doroftei, care de altfel era, ca =i]n ziua de azi, om voios =i cu inima lui Dumnezeu, dar ce p`rdalnicu f[cu, c[ f[cu o c`rcium[=i-=i b[u butia toat[singur singurel.

— Apoi, despre partea voastr[, se o\etea vinul]n pivni\[de

nu eram eu om priceput... r[spunse tata Doroftei =i, arunc`ndu-=i pe spate pletele albe care]i d[deau]n ochi, mai r[sturn[clondirul pe beregat[.

— A=a, cum v[spusei, urm[T[m[dueanul, cum n[pustir[muscalii peste noi — fir-ar de r`s s[ fie cu crucea lor cu tot — parc[ ne lu[ piuitul. }ntr-o s[pt[m`n[nu se mai pomeni de lighioaie omeneasc[. Gr[un\ele de vite le m[turase v`ntul. C[ru\ele noastre erau ]nc[rcate p`n'la coviltir cu de-ale lor. Caii ni se cl[tinau]n ham, ca ni=te m`r\oage neb[ute, nem`ncate. Femeile =i fetele mari se dau afund]n ascunz[torile dintre vii, ca s[scape cu fa\[curat[. Copiii se f[ceau teac[de p[m`nt c`nd auzeau c[vine muscalul r[cnind din poart[s[-i dea m`ncare.

Tot a=a]=i ducea zilele, ca vai de capul ei, biata Susana, c-o fiar[de cazac ce-i c[zuse pacoste =i-i rodea p`n[ =i urechile. Era numai o feti=can[, dar cu ochii ]n patru =i inimoas[ ca un voinic. F[r[ mum[, f[r[ tat[, muncea s[ se r[puie =i-=i \inea casa cu rostul ei, stropolind =i deretec`nd prin vecini. Pleca din rev[rsatul zorilor =i se]ntorcea pe la amurg cu alba-n c[pestere: cu de-ale gurii pentru ea, cu boabe pentru p[s[ri =i cu oscioare-n poal[pentru c[\ei.

+i s[fi v[zut cum toate lighioanele cur\ii]i ie=eau]nainte, parc[erau d[sc[lite. Clo=ca cu puii: clonca-clonca. Dolfa cu cinci-=ase buflei. M`\a, cu pr[sila]n =ir. +i tuturora le purta de grij[.

C`nd o pedepsi soarta cu spurcatul de muscal, nu mai putu pridid. Alerga ea c`t o \ineau puterile, dar de-a surda alerga. G[manul m`nca c[z[ce=te. O g[in[ ]ntreag[ la o friptur[, =i tot r[cnea de-o apucau groazele, mai ales c`nd scr`=nea din din\i =i ]nv`rtea sabia (...)

}ntr-o bun[diminea\[veni la mine cu noaptea-n cap. Era c-o c[m[=u\[soioas[pe ea, de unde o =tiam alb[-floare din t[lpi p`n[ la cre=tet. C-un glas de-\i era mai mare mila, ]ncepu s[ mi se t`nguiasc[, =terg`ndu-=i ochii cu m`necile.

— Nene T[m[duene, ce s[m[mai fac?]l sp[l,]i dau s[m[n`nce, =i nu mai =tiu ce vrea. Am t[iat toate alea din curte. O

clo=c[cu pui mai r[m[sese, =i mi-a p[pat-o =i p-aia. Puii o caut[pretutindenea, \ip`nd de te arde la inim[.

— Tine-\i firea, Susano, bun e Dumnezeu, o trece =-asta,]i r[spunsei eu.

— Bun o fi...]ng`n[ biata fat[ pe g`nduri, =-o podidir[lacrimile. }ntr-un r`nd a venit beat mort, c[ nu-l mai \ineau picioarele; =-a dat peste c[\eii Dolfei, care dormeau gr[mad[ ]n b[t[tur[. Dolfa s-a repezit =i ea, =i doar c[ l-a l[trat. Ei, ei, nene T[m[duene, at`t i-a fost de-ajuns! C-a tras sabia =i i-a despicat capul]n dou[. Nene T[m[duene, s-a mai dus, s[raca Dolfa, c`\iva pa=i, ]mpleticindu-se, cu s`ngele =i cu puii d`r[ dup[ d`nsa, =-a c[zut moart[ ]n mijlocul lor! +i eu n-aveam pe nimeni dec`t pe ei. M[ sim\eau din dep[rtare. +i de nu puteam s[ le dau ]ndestul, =tii, ca oamenii, m[ credeau. Dup[ ce se jucau pe l`ng[mine, plecau mul\umi\i, care]ncotro apucau.

+i]ncepu s[pl`ng[.

— Ce s[m[fac, vai de zilele mele! La un miez de noapte, ce s[m[pomenesc... cu el, c`inele... ]ncepu s[ dea cu sabia ]n u=[, apucat de alte alea. Striga c`t]l lua gura: *Ture\chi duh! ture\chi duh*[1]. Ast[-noapte, abia adormisem, =i tres[rii din somn. }l auzii, b`jb`ia la clan\a de la c[mara mea. P`n[ s[ m[ reped s[ ]ncui u=a, el o =i deschise, ]ndat[ ce m[ z[ri, m[ cuprinse, nene T[m[duene, ]n bra\e... M[ zm`cii din m`inile lui. }mi d[du la picioare =i]ncepu s[se roage: *Du=inca! du=inca*[2]. Era beat. I-am]nfipt pumnii]n ceaf[=i l-am repezit pe u=[afar[.

— Nu e nimic, Susano, nu e nimic,]ng`nai eu, ne=tiind cum s-o mai m`ng`i.

— Ei, nu =tii dumneata cum se uit[la mine! E mai bl`nd, ce e drept. A= vrea s[fie r[u ca o fiar[, cum era =i mai nainte. Dumneata nu =tii cum se apropie de mine... +i nu =tii c[m[trimite, tot pe-nserate, s[-i aduc ap[dintre vii, =i el]mi a\ine urma. Scap[-

---

[1] Spirit turcesc! (*rus.*). Aluzie la u=ile]nchise ale haremurilor turce=ti.
[2] Sufle\ele, sufle\ele! (*rus.*).

m[, nene T[m[duene... Scap[-m[!... R[m`n aici... Nu m[mai]ntorc acas[!... Mi-e fric[ca de moarte!

+i iar o]nec[pl`nsul... Puterile o p[r[sir[. (Nu =tiu de ]mbucase vrun dumicat de c`teva zile.) Se]nv`rti pe spate =i c[zu pe pat din m`inile mele. C`nd se dezmetici,]i zisei:

— Mai du-te =i]n ast[sear[la ap[, =i eu o s[m[-ntorc tocmai pe-nserate, printre vii. +i las[c[-i pui eu mirul, drept]n frunte, ca la mistre\.

Susana plec[oft`nd.

Apusese soarele. Stuf[ria =an\urilor]ntuneca potica dintre vii. M[apropiam de f`nt`na cu “ap[-bun[“, pip[indu-mi br`ul, a=a, f[r[ s[ =tiu de ce, doar s[ v[d de pustia de teac[. M`na mi-alunec[a m`ng`iere pe pl[selele cu\itului. Netezeam cu\itul ca pe-un c`ine credincios.

Mi se p[ru c[auzii ceva la f`nt`n[. M[oprii o clip[. F[cui trei cruci. Spaima =i m`nia m-arunc[din loc. Gr[bii pasul =i, deodat[, f[r[de veste, la un \ip[t, o rupsei la fug[spre cump[na pu\ului, ce se]n[l\a repede printre cei doi plopi.

C`nd ajunsei la f`nt`n[, ]nlemnii. S`ngele]mi n[p[di la cap.

Susana, cu chipul alb ca varul, tr`ntit[ la p[m`nt, se lupta cu spurcatul de cazac, scr`=nind, nemaiput`nd nici s[\ipe. Cum m[v[zu biata fat[, c[sc[gura, parc[=i-ar fi dat sufletul:

— Nu m[l[sa, nene T[m[duene!

Trupul i se-ntinse sub genunchiul cazacului. M`inile-i plesnir[de verdea\[.

Toate se petrecur[mai iute dec`t le-a\i g`ndi cu g`ndul.

Tr[sei cu\itul,]l]nh[\ai de beregat[,]l m[surai de la inim[p`n[ la p`ntece =i,]nfig`ndu-i cu\itul p`n' la m`ner, ]l r[bufnii la p[m`nt.

Susana mai c[sc[o singur[dat[ochii s[i mari. M[privi lung. }i]nchise =i adormi de veci, c-un sur`s bl`nd pe chipul ei alb ca floarea de mu=e\el. A murit de spaim[.

Pe Susana am pl`ns-o =i-am ]ngropat-o ]n apropiere de f`nt`n[, dar n-am putut s-o slujesc de frica polcovniciei. Pe cazac l-am

aruncat pe g`rl[, l`ng[Vitan, =i eu m-am dat afund p`n[s-a dus musc[limea din \ar[, b[tut[=i ru=inat[de puterea turcului.

D-atunci f`nt`na dintre vii se cheam[, din botezul poporului, “Susana”, =i voi p`n[ =i azi, c`nd pleca\i scutur`nd capacele doni\elor, zice\i, f[r[s[v[da\i seama: “Aducem ap[de la «Susana».

— S[raca Susana!

— Ce ap[bun[!

— Cum fierbe de bine lintea =i fasolea!

— Fire=te, c[nu e s[lcie.

— +i rufele le speli, c[face cl[buc ca apa de g`rl[.

T[m[dueanul,]ntorc`ndu-se c[tre Vi=ana |uguiului, o]ntreb[:

— Ei, muiere, face cruce muscalul? +i dac[face, are mil[de neamul t[u? Nu-\i spuneam eu c[o s[ ]mb[tr`ne=ti nici coapt[, da' nici p`rguit[?

CUPRINS

FATA MO+ULUI

Copiii cutreierau voio=i via p[r[ginit[. Un =ir, \in`ndu-se cu am`ndou[m`inile de mijloc, se ]ncol[cea, strig`nd de fric[s[nu-i]nha\e “mama-gaia”. Fetele]ncepuser[“de-a ulciorul”.

— Cum dai ulciorul?
— Cum]l vezi,
cu ochii verzi,
=-o lingur[de p[sat,
s[nu zac[de v[rsat.

Sub castani, oamenii stau de vorb[. Numai mo= Doroftei judec[cel din urm[clondir =i-l stoarce, pic[tur[cu pic[tur[.

— A=a s[se scurg[ochii fetelor dup[mine.

— Ei, a=! \i-ai tr[it traiul, \i-ai p[pat m[laiul, zise una dintre

femei. Mai bine ne-ai spune c`te ceva, da mai altfel, nu ca nea T[m[dueanu.

— Hai s[spunem ghicitori, zise Doroftei,]ncep`nd a c`nta, leg[n`nd capul, cam f[r[voie, aci pe-un um[r, aci pe celalt.

+i lumea se gr[bi a-i da de nimic ghicitorile lui.

— Bulg[ra= de aur, joac[pe piele de taur?

— Soarele.

— Nuia v`j`ia, ocolii \ara cu ea?

— G`ndul.

— +ervet v[rgat, pe Dun[re aruncat?

— +arpele.

— Min\i, mo\ato!

— Curcubeul.

— Ei, a=a, a=a mai merge.

— Sus copaie, jos copaie, la mijloc carne de oaie?

— Scoica.

— Hudurabaie-baie, bun[de b[taie?

— Toba.

— Ce e mic, mititel,]=i]ndreapt[Vod[hainele pentru el?

— Puricele.

— Eh! gr[i mo= Doroftei cam sup[rat, am s[v-astup cloan\a la toate. Ghici\i acuma, de v[taie capul, de nu, s[-l t[ie\i voi pe el:

Din pulp[n[scut[,
pe claie aruncat[,
de vultur r[pit[,
de bab[robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[:
c[lug[ra= m[f[cui.

Ce s[fie? Ce s[fie? To\i se uitau lung unii la al\ii. Cei mai pricepu\i se codir[la r[spuns. Vedeau ei c[nu e glum[cu tata Doroftei. Tot b[tr`nii =tiu mai multe, nici vorb[. C`teva fete mari,

nec[jite de r`sul lui Doroftei, cercar[s-o brodeasc[cum le-o tr[sni prin cap.

— Nu e nunta?]ntreb[una din ele.

— Tu o s[te c[lug[re=ti dup[ce te-oi m[rita, zise r`z`nd Doroftei, =i-=i =terse fa\a de sudoare.

— Ba e curat “minciuna”, zise alta.

— Min\i tu, f[r[s[vrei, c-a=a fac proastele. Tu n-o s[te m[ri\i dec`t c`nd te-oi lua eu.

A=a-i spuse [steia tata Doroftei, =i-o m`ng`ie pe sub b[rbie, c[nu era tocmai o glum[dulce, mai ales pentru o fat[mare, frumoas[, harnic[=i cu zestre.

— Ei, s[v[deslu=esc tot eu, c[tot eu de nu v-oi deslu=i. +i nu e de mirare, urm[Doroftei, c[pe c`nd v[ n[=tea\i voi, eu ]nsuram fl[c[i, m[ritam fete, beam o butie, luam o cas[ ]n spinare, atingeam cerul cu de=tul =i \ineam dou[zeci ca voi la sub\ioar[, treizeci ]n br`u =i-o sut[ ]n s`n. Iac[, e un basm cu ghicitoare vorba mea =i, de vre\i, am s[ vi-l spun, dac[ mi-o face poala c[p[t`i o fat[frumoas[.

— Mai e vorb[? Vrem, vrem!

— Uite, vin’ la mine.

— Ba la mine!

— Ba la mine, c[-\i caut]n cap!

— Ba la mine, c[-\i aduc ap[de la “Susana” =[-\i fac o turt[c`t toate zilele.

A=a]l rugar[fetele pe b[tr`n, ]ntinz`ndu-l toate de m`nec[. Doroftei]=i plec[capul]n poala Marichei =i]ncepu s[povesteasc[.

“Pe vremea c`nd se ]nnodau iepurii de coad[ =i iepuroaicele ]=i sp[lau must[\ile ]n v`rful stejarilor,]n nu se =tie ce parte de loc, o bab[=i-un unchia=]mb[tr`niser[f[r[s[aib[copil.

Bani aveau, bucate aveau, cirezi de boi =i herghelii sumedenie. Unde zg`riau p[m`ntul, scoteau galbenul, c[nici nu mai =tiau ce s[-=i mai fac[capului de at`ta avu\ie.

}ntr-o zi, baba tr`nti de la gur[lingura cu zeam[=i aduse vorba a=a:

— Da’ bine, b[rbate, ce ne folose=te nou[, unor b[tr`ni, at`ta bog[\ie? Mai bine am fi s[raci lipi\i, f[r[petic de c[ma=[ ]n spinare. Barem atunci ne-am trudi pentru gur[. Dar a=a, boga\i, putrezi de bani, =i s[n-avem noi un copil m[car care s[ne zic[“tat[“ =i “mam[“ =i s[ne]nchid[ochii c`nd o fi s[ne ducem?...

— Las[, femeie, gr[i unchia=ul, nu te mai am[r], c[o da Dumnezeu s[dob`ndim =i noi unul... Cine =tie... Minunile de-aia sunt minuni...

— Aida-de, dac[n-a dat Dumnezeu p`n[ acum, nu mai d[ de-aci ]nainte. Mai bine ar fi s-o =tergi m`ine din rev[rsatul zorilor la Sf`nta Vineri, milostiva, c[a=a am visat eu ast-noapte.

— Bine, m[tu=[, bine, m-oi duce p`n’ la sf`r=itul p[m`ntului, numai s-avem =i noi un copila= care s[ ne r`d[=i s[ne pl`ng[ ]n cas[, c[ m[ topesc =i eu ca =i tine de-at`ta pustietate.

A doua zi unchia=ul se scul[cu noaptea]n cap. Puse =aua pe Murga, o]nstrun[bine,]nc[lec[=i o =terse, lu`ndu-=i r[mas bun de la bab[.

+i merse, merse, =i trecu ape limpezi =i felurite, care aci curgeau drept, dou[-dou[, ca urmele carului, aci se r[sfirau =i se rotocoleau pe dup[dealuri, pierz`ndu-se unele spre r[s[rit, altele spre apus.

+i l[s[ ]n urma lui]mp[r[\ia florilor, a p[s[rilor =i a piticilor, unde cei mai mari sunt cei mai mici. +i tocmai c`nd se g`ndea c[lumea de-acolo]ncolo n-o s[mai fie ca lumea, iar dete peste oameni ca =i d`nsul.

— Un’te’ci, mo=ule?]l]ntrebar[nou[fra\i, tot unul =i unul, care se trudeau la ar[tur[cu nou[boi cu coarnele aurite.

— M[duc, taic[, s[-ntreb pe Sf`nta Vineri ce s[m[fac eu. C[mi-a dat Dumnezeu de toate, numai copii nu, =i mai bine mi le lua pe toate =i-mi d[ruia un copil.

— Mo=ule, s[spui =i de noi c[ ]ntindem de diminea\[p`n[seara, cu nou[boi, =i brazd[tot nu facem. Se]nfige fierul plu-

gului ad`nc =i spintec[ ]n sus, apoi alunec[ pe deasupra \elinei ca un c[lc`i pe ghea\[. Mo=ule, da' s[nu ui\i!

— Bine, tat[, bine.

Mai merse ce mai merse, =i]ntilni un fl[c[u, voinic, s[fi spart pietre-n pumni. +i c`t era de namil[=i de rumen, sta despuiat =i lungit pe-o rogojin[la umbra b[l[riilor.

Cum v[zu pe b[tr`n, vru s[ ]ndruge ceva, =i cum deschise gura, gura — clan\, falc[ pe falc[. La urma urmelor, se frec[ bine la ochi, c[sc[ zdrav[n, de i se v[zu omu=orul =i, clefetind buim[cit de c`teva ori, izbuti s[spuie, mai mult pe nas:

— Aba... Mo=ule... }ncotro?... Un'te'ci pe-a=a z[puseal[?...

— Iac[, taic[, sa]ntreb =i eu pe Sf`nta Vineri ceva de mine =i de m[tu=a mea.

— C[ce bine ai face s-o]ntrebi =i de mine. Zac... gol pu=c[... numai c-o rogojin[... aci sub mine... aci-n spinare.

+i c[sc[, din c[scat]n c[scat, p`n[-l trecur[ lacrimile. +i-i c[zu capul pe spate =i ]ncepu s[ horc[neasc[ parc[ n-ar fi dormit de c`nd lumea.

+i tot a=a gonind goan[de voinic la vreme de b[tr`ne\e, nemai\iind socoteala zilelor =-a s[pt[m`nilor, sosi la un deal nalt, cu f`n ca m[tasea de moale =i cu flori s[le fi cules de-a]nc[larele. Dup[ce sui dealul, dete peste o ap[ ]ntins[, lini=tit[=i sclipitoare ca o oglind[, din mijlocul c[reia se ridic[un glas ca de om:

— Mo=ule, mo=ule, nu trece a=a trec[tor, ci spune =i de mine, acolo unde te duci, c[lat[sunt, limpede sunt, ad`nc[sunt, =i pe=te tot nu fac.

Mai apoi, un p[r verde =i frumos:

— Mo=ule, s[spui =i de mine, c[nalt sunt, frumos sunt, c[ ]nverzesc,]nfloresc =i m[scutur, =i pere tot nu fac.

La urma urmelor, din fundul unei f`nt`ni:

— Mo=ule, de-ai sim\i =i foc]n cerul gurii, s[nu te pleci la izvorul meu. M-ai blestema =i tu ca to\i care au trecut pe l`ng[ mine. Mai bine \i-ai c[ta de drum =i-ai ]ntreba pe Sf`nta Vineri, milostiva, c[de ce izvorul meu, limpede ca roua =i rece ca ghea\a,

code=te gura c[l[torilor =i pleac[to\i bomb[nind: “Mai bine am fi b[ut dintr-o mocirl[, zv`nta-\i-ar Dumnezeu apele tale amare =i spurcate!”

Abia c`nd i se mai \inea via\a ]ntr-un fir de p[r, ajunse unchia=ul la poarta de argint a Sfintei Vineri. +i cum se apropie de ea, Murga se trase ]napoi sp[im`ntat[de-a=a m`ndre\e, c-o fi av`nd dobitocul abur]n loc de suflet, dar v[zul e tot v[z.

Peste por\i, mai dincolo de ele, un palat]n lumini de toate fe\ele, c[nici penele de pas[re m[iastr[, nici noaptea cu spuzeala de stele, nici zorile cu rev[rsatul lor, nici curcubeiele n-ar fi]ntrecut acest palat, minunea minunilor.

}n pragul por\ii b`z`ia o albin[, care se roti o dat[=i trecu]n pas[re, se roti a doua oar[=i se pref[cu]ntr-o ciut[, se roti a treia oar[=i se pref[cu]ntr-o fecioar[alb[ca laptele, cu p[rul ca un abur auriu.

— Intr[,]i zise ea, intr[, c[trebuie s[fii om bun, altfel, f[r[s[vreau, m-a= fi pref[cut]ntr-o c[\elu=[c-un dinte de fier =i cu altul de o\el =i te-a= fi f[cut praf =i f[r`me.

Sf`nta Vineri, dup[ce osp[t[bine pe unchia=,]i dete trei mere de aur =i-i zise:

— Iac[, mo=ule, merele s[le m[n`nce baba, iar cojile s[ le dai Murgii, =i vi se va ]mplini dorin\a, c[ =tiu ce v`nturi te-au adus pe la mine.

Unchia=ul]i s[rut[poala =i se =terse cu o cut[pe la ochi,]i s[rut[m`na dreapt[, i-o puse la frunte, apoi o ]ntreb[ =i de ce ]nt`lnise]n drum. +i Sf`nta Vineri ]i r[spunse ce se cuvenea fiec[ruia. Mo=ul, nemaiput`nd de bucurie,]ntoarse Murga =i o lu[spre cas[. C`nd z[ri f`nt`na, f`nt`na, de departe,]l]ntreb[:

— Mo=ule, da’ de mine ce-a zis?

— C[p`n[ nu \i-i scoate comoara de argint de l`ng[izvor, ap[bun[n-ai s[ai.

— Mo=icule, f[bine =i pune m`na pe-o cazma =i scoate-mi pustia de comoar[.

Unchia=ul u=ur[f`nt`na. Sorbi o gur[de ap[limpede, rece =i bun[, =i lu[o desag[cu bani =i plec[.

Merse ce merse, =i z[ri p[rul. Nici nu-l z[rise bine, =i p[rul]ncepu s[strige:

— Mo=ule, de mine ce-a zis? Mo=ule, de mine ce-a zis?

— C[p`n[nu \i-i scoate comoara de galbeni de la r[d[cin[, pere n-ai s[legi]n vecii vecilor.

— Taic[mo=ule, pune m`na pe cazma =i]ndur[-te de mine.

Mo=ul, cioc-boc, p`n[ d[du de buzele cazanului. +i c`nd]l scoase de-o =chioap[, p[rul]nflori. C`nd ]l scoase de dou[ palme, p[rul se scutur[. Iar de-l scoase pe de-a ]ntregul, p[rul leg[ pere care crescur[ c`t pumnul, se p`rguir[=i se coapser[galbene-cear[.

Unchia=ul m`nc[o par[dulce ca mierea, umplu cealalt[desag[cu galbeni =i plec[.

C`nd dete la apa ad`nc[, limpede =i lucie ca o oglind[, din mijlocul ei se ridic[un glas jalnic:

— Mo=ule, da' de mine ce-a zis?

Mo=u t[cu.

— Mo=ule, mo=ule, da' de mine ce-a zis?

Mo=u t[cu.

+i tocmai din v`rful dealului, se ]ntoarse =i strig[, d`nd v`nt Murgii:

— A zis c[p`n[ nu-i ]neca om, pe=te n-ai s[ faci. +i apa s[ repezi n[prasnic, s[-l soarb[, =i mai multe nu. Dar abia ajunse s[ umezeasc[ cre=tetul dealului, =i se pr[v[li clocotind iar ]n matca ei, strig`nd de b[gase spaima]n mo=ul, care gonea n[uc.

— Ah! hodorog =iret, c[ci n-am =tiut! }nt`i pe tine te-a= fi r[pus!

Unchia=ul nu se opri dec`t l`ng[namila de voinic despuiat, care sfor[ia dus,]ntins pe rogojin[.

— Hei, voinice, cic[\i-o fi de-at`ta somn! Sf`nta Vineri mi-a spus c[, de nu vei munci, n-ai s[r[m`i nici cu rogojina aia de sub tine.

Lene=ul se]nv`rti pe partea cealalt[, cr[p[ochii, c[sc[de trei ori]n =ir =i bomb[ni ame\it:

— Cat[-\i de drum, c[de n-ar fi s[m[scol]n picioare, \i-a=

ar[ta eu... Apoi a=a leac de s[r[cie =tiam =i eu... +i]nchise ochii =i a\ipi =optind: Uf! da' mult[vorb[!

+i d[du Dumnezeu un soare de frigea p[m`ntul =i asudau pietrele. Unchia=ul m`na, m`na. +i calea nu se mai ispr[vea. +i foamea ]l le=uia. +i setea ]l ardea. Tocmai acum ]n\elese c[ el c[lcase ]n gura l[comiei. }n loc de ap[ din f`nt`n[, luase argin\i,]n loc de pere din p[r, luase galbeni.

— St[p`ne, n-o mai duc, d[-mi ceva pe cerul gurii, zise Murga.

Unchia=ul, nemaiav`nd ]ncotro, scoase un m[r de la Sf`nta Vineri,]l m`nc[, iar cojile le dete Murgei.

Mai merse ce mai merse, =i abia se mai \inea pe =a, =i Murga abia se mai \inea pe picioare.

— +tai, zise mo=ul, oi spune m[tu=ii c[numai un m[r mi-a dat Milostiva. +i m`nc[=i pe-al doilea.

Dar de ce m`nca, de ce foamea cre=tea =i merele i se p[reau mai bune. La urma urmelor, ]=i d[du el un pumn ]n cap, dar m`nc[=i pe-al treilea m[r.

C`t]nghi\i cea de pe urma felie,]l apucar[c[ldurile =i r[mase greu]n pulpa piciorului drept.

Pulpa cre=tea, Murga se umfla (apucase =i ea din cojile merelor) =i drum mai era.

C`nd ]nt`lni pe cei nou[fra\i, care trosneau cu biciul]n spinarea boilor, =i brazd[nu mai sp[rgeau, le gr[i, \in`ndu-=i drumul:

— Mi-a zis Sf`nta, oameni buni, c[ p`n[nu ve\i dejuga pe muma [lor opt boi, brazd[n-o s[trage\i, c[omenie far[h[rnicie se mai poate, dar h[rnicie far[omenie, ba.

Ajung`nd unchia=ul acas[ — abia t`r`ndu-=i piciorul — spuse babei tot, din fir p`n[ ]n a\[. +i pl`nse baba ce pl`nse, apoi se-mbun[, c[tot o s[aib[un copil, fie =i din pulpa mo=ului.

Pe unchia=]l apuc[facerea]n mijlocul c`mpului. C`nd]i plesni pulpa]n dou[, s[ri din icrele lui o fat[cu p[rul de aur, ce str[lucea ca soarele, =i mirosea ca sulfina, =i tremura ca brebeneii ciufuli\i de v`nt, =i zicea c-un glas dulce de te topea: “Tat[, mi-e frig!” Unchia=ul, z[p[cit, o culc[ ]ntr-o c[pi\[ de f`n =i alerg[

s[-i aduc[un z[bun moale ca s-o]nfa=e. Dar n-apuc[s[se]ntoarc[, =i un vultur, din albastrul cerului,]=i str`nse aripile =i c[zu glon\ pe c[pi\[, r[pi fata =i se pierdu]n zarea de la r[s[rit.

Departe, departe, vulturul i-a cl[dit un cuib de puf]n v`rful unei s[lcii pletoase ce se oglindea ]ntr-un p`r`u argintiu. V`ntul s-o r[coreasc[, salcia s-o legene =i p`r`ul s-o desc`nte.

A=a crescu fata p`n[ se f[cu mare. C[ “tata vultur” ]i aducea c`te-n lun[=i-n soare, s`ngele murelor, mustul strugurilor, mierea albinelor =i miresmele florilor.

}ntr-o zi veni de la]mp[r[\ia vecin[o slug[domneasc[s[adape, sub salcie, pe bidiviul]mp[ratului. Calul plec[n[rile la p`r`u =i]ncepu s[sfor[ie =i s[arunce bulg[rii de sub copite. Auzind aceasta,]mp[ratul trase o ceart[robului =i-l trimise iar[=i la p`r`u cu calul de c[p[stru.

— Uite-te bine, prostule, c-o fi v[zut calul ceva, nu se sperie el de florile m[rului...

N-apuc[s[plece, =i se =i]ntoarse, spun`nd ]mp[ratului c[ ]n ap[ se vede chipul unei fete cu p[rul de aur, a=a de frumoas[, c[ la soare te po\i uita, dar la d`nsa ba.

}mp[ratului pe loc]i r[mni inima. Adun[pe to\i ai cur\ii, ca s[vad[cum s[aduc[ ]n palat a=a minune. Dintre to\i ie=i o \iganc[, b[tr`n[, zb`rcit[=i ur`t[, =i vorbi a=a:

— Luminate]mp[rate, s[-mi dai un car cu boi, ni=te pirostrii, o cremene cu amnar, o tingire, m[lai, sit[, pe=te s[rat =-o plosc[cu vin vechi, =i \i-o aduc eu cum nici c[te-ai g`ndi.

— Da\i-i ce cere, zise]mp[ratul.

Dihania b[tr`n[opri carul sub salcie =i]ncepu s[se v[ic[reasc[, de hoa\[ce era.

— Vaaai! vai! P[catele mele... C[mult mi-e foame... +i pustiii de ochi m-au l[sat. Cum s[fac eu m[m[lig[! Vaaai! vai !

+i puse c`teva g[teje =i d[du s-aprind[iasca, dar izbi cu amnarul]n unghii.

— Nu a=a, mam[, zise fata din salcie, f[c`ndu-i-se mil[.

— Da'... cuuum, mam[?... Nuuu v[d, mam[... C[m-au l[[sat pustiii de ochi...

+i pirostriile le puse cu picioarele]n sus, c[ldarea o r[sturn[cu gura]n jos, m[laiul]l turn[al[turi de sit[.

— Nu a=a, mam[, nu a=a, zise fata cu p[rul de aur.

— Da'... cuuum, mam[?... Nuuu v[d, nu v[d... D[[-te jos, mam[... Fiiie-\i mil[de-o biat[b[tr`n[... f[[r[ochi... f[[r[vedere...

Fata se dete jos din salcie. Aprinse focul. Puse de m[m[lig[=i-i]ntinse masa.

— |ine-mi de ur`t, bunico, zise dihania, =i gust[=i dumneata, cucoan[bun[=i blajin[, din pe=tele meu.

Fata o ascult[=i m`nc[ cu poft[ pe=te s[rat. I se f[cu sete. Baba ]i ]ntinse un pahar de vin, dou[, trei, p`n[o ame\i =-o culc[ ]n poal[, s[-i caute]n cap, "c-a=aaa se cade la cucoanele mari".

Pe biata fat[o fur[somnul =i adormi tun. Bahni\a o puse]n car =i, b[t`nd s[omoare boii, o aduse la tronul]mp[r[\iei.

C`nd se de=tept[ fata, pl`nse ce pl`nse, p`n[ce se m`ng`ie, c[ ]mp[ratul o]mbr[c[ ]n m[t[s[rii, o plimb[ ]n cale=ti =i-i f[cu toate voile.

Dar n-apuc[nici s[aib[un cucon, =i,]ntr-o zi, o alt[hain[de cioar[se furi=[pe l`ng[ea =i-i =opti]n ureche:

— M[ria-ta, m[ria-ta, o s[na=ti un copil mut =i orb, c[te-a fermecat \iganca care te-a robit. Vino cu mine]n gr[din[, s[te desc`nt.

}mp[r[teasa se]nduplec[. Ce f[cu, ce drese, \iganca o adormi cu capul]n poala ei. O tunse frumu=el de podoaba p[rului, se tunse =i pe ea de p[rul ei de porc =i, cum]=i puse acele cosi\e, ca ni=te beteli de aur, pe loc se =i prinser[, =-o =terse p-aci]ncolo. Iar]mp[r[teasa r[mase cu capul pe iarb[.

C`nd se de=tept[ =i se v[zu tuns[, pl`nse p`n[ame\i =i plec[pe drum,]ncotro or duce-o picioarele.

C`nd ]=i v[zu ]mp[ratul pr[matia de ]mp[r[teas[, neagr[ t[ciune, spaima copiilor, crezu c-a p`rlit-o soarele, dup[cum spunea ea, c[n-avea ce s[-=i fac[capului v[z`nd-o cu pletele de aur.

}mp[r[teasa adev[rat[luase lumea]n cap. Pe drum]nt`lni un c[lug[ra=, ]i d[du ve=mintele ei =i ]i lu[ rasa =i caucul lui. Plec[ ]nainte =i ajunse la st`na]mp[r[\iei. Acolo, la un foc cu v`lv[t[i, baciul =i ciobanii spuneau ghicitori, care de care mai]mpeli\ate.

— Ia spune =i sfin\ia-ta una, p[rinte c[lug[ra=,]i zise baciul.

— S[spun, de ce nu, dar ghicitoarea mea e cu leg[tur[mare. Dac[ve\i ghici-o, s[-mi lua\i rasa =i caucul, dac[nu, s[v[iau eu turmele de oi.

— Bine, r[spunser[ciobanii.

C[lug[ra=ul deschise gura =i zise:

— Din pulp[n[scut[,
pe claie-aruncat[,
de vultur r[pit[,
de baba robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[,
c[lug[ra= m[f[cui.

O fi tuns[... O fi ras[... C[h`r... C[ m`r... Ciobanii nu ghicir[, =i c[lug[rul le lu[turmele de oi =i-i l[s[cu buzele umflate.

C[lug[rul merse ce merse =i ajunse la cirezile =i la hergheliile]mp[r[te=ti, =i iar se leg[cu ghicitoarea =i lu[=i cirezile, =i hergheliile. +i porni mai departe.

Atunci, d[dur[n[val[ciobanii, v[carii =i herghelegiii la]mp[ratul =i-i spuse c[un c[lug[r, frumos de pic[, c-o ghicitoare, le-a luat turmele, cirezile =i hergheliile, =-a pornit cu ele, t`nguind mai mult ca o femeie dec`t ca un c[lug[r.

Pe loc]mp[ratul porunci la doi ceta=i s[ ]ntoarc[c[lug[rul din cale, ca s[-i spuie =i lui ghicitoarea pe care nimeni nu putu s-o dovedeasc[.

C`nd se ]nf[\i=[ c[lug[rul, to\i r[maser[ ]nm[rmuri\i de frumuse\ea lui =i se uitau lung, d`ndu-=i ghiesuri:

— Da' unde-i sunt must[\ile?

— Da' n-are barb[?

— Uh! ce ochi!

— P[cat c[e prea gros!

— P[cat c[e c[lug[r!

— Ei, rogu-te, p[rinte c[lug[ra=, zise]mp[ratul, =i nu-=i mai lua ochii de la el, ia spune-ne =i nou[ghicitoarea cu care ne-ai luat avu\iile. C[lug[rul]ncepu:

— Din pulp[n[scut[,
pe claie-aruncat[,
de vultur r[pit[,
de baba robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[,
c[lug[ra= m[facui.

— Cum? cum? Mai zi o dat[.

— D[-l]ncolo de ho\oman! Ce te ui\i]n gura unui =iret... zise cioara de]mp[r[teas[, albind ochii]n cap. }mp[ratul]i]ntoarse spatele sup[rat, =i iar la c[lug[r:

— Mai spune, tat[, mai spune o dat[ghicitoarea.

P[rintele c[lug[ra= mai spuse o dat[ghicitoarea =i, pip[indu-se cu bini=orul la cing[toare,]ncepu s[c`nte:

— Copila=ul mamei,
dormi =i nu mai pl`nge,
c[rasa nu str`nge;
c[rasa-i de jale
nu pentru matale;
caucul nu-i greu
pentru capul t[u,
nici pentru al meu...

A=a c`nt[ =i-=i azv`rli caucul din cap, iar din cre=tetul capului p`n’ la br`u se desf[cur[valurile de p[r mai str[lucitoare ca lumina soarelui.

}mp[ratul]=i cunoscu pe adev[rata lui]mp[r[teas[,]i d[du]n genunchi =i-i pl`nse pe iminei.

Dar ca o fiar[se r[suci pe loc =i, umfl`nd pe cioara hain[, care se gogo\ase pe tronul ]mp[r[\iei, porunci ca iataganele s-o h[rt[neasc[, g[ilor s-o d[ruiasc[ =i v`ntului s-o risipeasc[.

+i]nc[lecai pe-o =a =i v[spusei d-voastr[a=a. +i]nc[lecai pe-o...”

— Ho! Ho! oprea la basma, tat[Doroftei, c[mai sunt p-acilea =i fete mari, zise |uguia. +ade r[u. Nu fi slobod la gur[. Aici nu e cumetrie cu chef =i cu l[utari.

— Aide, treac[-mearg[=-asta de la mine, morm[i Doroftei, s[ispr[vesc f[r[ispr[vit, de=i m[ciupe=te gluma de limb[parc-a= fi luat]n gur[un furnecai]ntreg.

— Tat[Doroftei, dar baba =i unchia=ul, dar vulturul ce s-au f[cut?]ntreb[un copilandru care ascultase pitulat dup[Marica.

— Aci fuse=i, ciufule? r[spunse b[tr`nul. Nu mai po\i dup[ pove=ti =i basme; copiii se joac[, =i tu p`nde=ti vorba cu urechile ciulite. O s[visezi la noapte =i iar o s[de=tep\i pe m[-ta din somn. Dar cine poate s[r[spund[la ce]ntrebi tu? O s[ajungi r[u, c[prea vrei s[=tii multe! A=a e basmul. Baba, mo=ul =i vulturul or fi cr[pat de dor, =i pace bun[!

— Mam[, mi-e foame, hai acas[, zise un alt copil, ca de patru ani, =i se plec[la urechea m[-sei =i-i =opti]ncetinel.

— Ce \i-a spus, mam[Floare, spune drept!]ntrebar[c`teva fete mari, r`z`nd s[se pr[p[deasc[.

— Uite, b[iat mare, =i cere \`\[, a\i mai pomenit una ca asta?...

— Bravo! nu \i-e ru=ine, fl[c[u de]nsurat, =i adormi cu botul]n s`nul m[-tei.

— La =coal[, nu la \`\[! Nu \i-e ru=ine!

— S[-\i pui sabur, zise Doroftei.

— Am pus =i l-a sp[lat, r[spunse Floarea.

Iar copilul, ru=inat, fugea pl`ng`nd spre cas[, ne-ndr[znind s[se mai uite]nd[r[t.

Sc[p[tase soarele. Adierea cl[tina frunzele castanilor. Copiii, aprin=i la fa\[de zbenguial[, se adunau unul c`te unul, l[ud`ndu-se fiecare c[pe el nu l-a luat “mama-gaia”, pe el nu l-a t[iat “h`ra” =i nu l-a f[cut porcar, c[nimeni n-a fost mai grozav ca el]n tot jirul.

}n dep[rtare se-auzeau pocnete de bice. Erau gr`narii. S[rb[toarea i-apucase pe drumuri.

Se scular[cu to\ii de la umbra castanilor =-o pornir[ ]n c`rduri spre cas[. B[rba\ii, t[cu\i, g`ndindu-se pe-a doua zi. Femeile vorbeau de leacuri.

— A=! Untul de sun[toare nu e a=a de bun pentru bube, t[ieturi =i zgaibe ca p[tlagina.

— Foile de leandru, oric`t le-ai fierbe]n ap[s[rat[, tot mai bun[e \intaura pentru friguri.

— Socul, macul, salc`mul =i coada-=oricelului sunt pentru tuse.

— P`nza de p[iajene dezumfl[obrinteala.

— A=! orce umfl[tur[e mai bine s-o moi, s-o r[sufli cu abureal[de bozii, cu ceap[coapt[=i cu oblojeli de lipan.

— Pe Ancu\a, grop[reasa, a aruncat-o]n ap[rece, =i parc[i-a luat cu m`na lungoarea.

— C[tan[=i-a desc`ntat d[lacul, =i l-a stropit cu ap[ne-nceput[, fermecat[de vestita Trandafir[, =i degeaba, a trebuit sa se ard[cu o muchie de bard[ ]nro=it[, altfel nu sc[pa.

A=a mergeau agale, spun`nd fiecare ce-o t[ia capul. +i s[n[tate, mul\umire, veselie.

A doua zi le a=tepta lucrul, de diminea\a p`n[seara, =i ele]l a=teptau cu drag.

Copiii zburdalnici goneau]nainte, c`nt`nd, fluier`nd =i arunc`nd cu bulg[ri “care mai departe”. Cei cu pra=tia =i-ascultau piatra cum piuia, ca un glon\ sc[pat din carabin[. }ncepuse a]nsera.

G[inu=ele b`z`iau, zbur`nd greoaie, =i copilele alergau dup[ ele s[ le prind[ cu =or\ul. Licuricii =i-aprindeau sc`nteile de argint.

+i acea lini=te ad`nc[, ]ntins[ peste toat[ mahalaua, aui de \ipetele copiilor c`nd z[rir[primul liliac care gonea, coti=, de-a lungul uli\elor.

Cu to\ii]ncepur[s[azv`rle c[ciulile ]n v`nt, c`nt`nd:

— Liliac, liliac,
trage noaptea la conac!
din cloponi\a b[tr`n[
hop o data! hop de dou[,
p`n' la nou[...
Liliecii dac[scap[
sub c[ciul[fac calpac[.

. . . .

De-atunci tot s[fi trecut cincisprezece ani, =i pe-aceea=i streaje am intrat, pe-aceea=i c[rare m-am strecurat, =i n-am mai v[zut m`ndre\ea de-odinioar[...

CUPRINS

ZOBIE

De-a lungul tuf[riilor dese =i verzi, printre plute b[tr`ne, s[lcii tunse =i scorburoase, R`ul T`rgului ]=i r[sfir[ apele pe minunata sa albie, ]n f`=ii =erpuite, reci =i str[vezii, c[ ]i numeri petricelele rotunde rostogolite la vale.

Morile vuiesc pe malul st`ng,]nv[lm[=ind]n spi\ele roatelor talazurile albite de spuma ce fierbe =i se sparge de bolovanii de piatr[.

Peste h[l[ciuga de verdea\[, copacii de la moara lui Crasan.

Mai sus dec`t cl[dirile ora=ului, a=ezat[ ]n lungul =oselei, st[neclintit[turla lui Negru-vod[[1].

De-o parte =i de alta, dealurile sm[r[ldii se]ncovoaie =i, dep[r-t`ndu-se, se prefac ]n muscele, muscelele se azv`rl[ ]n mun\i n[prasnici cu cre=tetele br[zdate de puhoaie =i p`rlite de ar=i\a soarelui.

+i mun\ii,]nc[lec`nd unul peste altul, ceaf[pe ceaf[, se ames-tec[la hotarele \[rii]n alb[strimea cerului.

Acolo, pe cre=tetele Craiului, Cet[\uii =i P[pu=ii, vulturii cuibeaz[puii =i-i reped la v`nat. +i c`nd cad \int[la p[m`nt, par ni=te gloan\e trimise din senin. Firea vie\uitoare se mi=c[ ca o sec[tur[ ]n a=a m`ndre\e, minunea minunilor, podoab[r[s[rit[din p[m`nt, din iarb[ verde, care treze=te =i ]ntunec[ mintea, ]nal\[ =i sugrum[ orice lic[rire a g`ndului.

Dac[frumuse\ea naturii de=teapt[ ]nchipuirea, bog[\ia ei n[bu=e=te orice tres[rire a omului. C`nd ea nu-=i mai st[p`ne=te uria=ele minuni, omului]i r[pe=te mintea,]i fur[m[re\ia ini-mii... Deschiz`ndu-i bel=ugul s`nului,]i r[pe=te bog[\ia min\ii.

Peste ce-a f[cut natura de pr[p[stios, numai geniul =i prostia st[p`nesc.

Aici numai p[trunderea f[r[seam[n =i neghiobia f[r[pic de]n\eles pot prididi. A st[p`ni sau a nu]n\elege e singurul mijloc de-a nu suferi. A pricepe tot sau a nu te sinchisi de nimic, aceas-ta e singura tain[a vie\ii.

* * *

Pe z[bl[ul verde al platoului Bughea, bubat de mu=uroaie =i]ntins ca o velin\[zb`rcit[, merge de-a-nboulea Zobie gu=atul, tic[losul =i batjocora ora=ului.

Capul lui mare ca o bani\[se rezem[pe-un g`t ]nfundat ]n umeri. Picioarele =i m`inile-i cat[anapoda. Fa\a, lat[=i scof`lcit[, la fiece pas se str`mb[. Iar gu=ele,]nflorite ca la un curcan, =i le-

[1] Cetate =i schit]n satul B[beni-Muscel.

arunc[pe spate, =i le mi=c[moale =i gras]n mersul lui =ont`c`it pe piciorul drept.

Ochii adormi\i nu spun nimic. Buza de jos se r[sfr`nge pe b[rbie. Pieptul dezvelit e bl[nit cu p[r ro=cat, ca de vulpe. Zdren\os, murdar, descul\, cu p[rul capului vi\ioane, s[rac, idiot =i lini=tit, Zobie]=i deap[n[alene picioarele, f[r[a =ti]ncotro.

Zorile =i-au desf[=urat apele lor portocalii. Ora=ul doarme sub poalele platoului.

Zobie, rezemat]n ciomagul s[u neted =i galben,]=i \ine drumul]ntov[r[=it de un copil, ca de vreo opt ani, b[lai, c`rlion\at,]mbr[cat]ntr-o c[ma=[petic de petic. Copilul \ine]n bra\e un pisoi cenu=iu cu cercei ro=ii]n urechi.

Mirea, s[rac de tat[, n-are alt[m`ng`iere dec`t pe nea Zobie. Cu el se-n\elege. Cu el =i cu pisoiul. +i c`nd m[-sa]i caut[, adesea]i g[se=te ghemui\i unul peste altul. Gu=atul orc[ie cu fa\a]n sus. Pisoiul, lipit de fruntea lui]ngust[, toarce caierul s[u neispr[vit. Copilul st[l`ng[ acest s`n zb`rcit =i negru ca p[m`ntul.

— Nea Zobie,]i zise copilul apuc`ndu-l de bra\, nea Zobie, ei, ce frumos e cerul de Sf`ntul Ilie! O s[avem c`=tig!

— Aba-abu! aba-abu!]i r[spunse gu=atul, netezindu-l u=urel pe frunte, =i-i ar[t[pisoiul din bra\e, care dormea cu picioarele]mpletite =i cu g`tul r[sfr`nt]n sus.

— Nea Zobie, azi n-o s[plou[ca ieri. +i s[cerem la cucoanele cu betele de argint. Ele m[m`ng`ie =i au m`inile ca puful. +tii c[mie-mi plac? Sunt frumoase =i se poart[ca noi. Ai, nea Zobie? Ai?

Gu=atul d[du din cap. Se uit[la Mirea, =i fa\a i se deschise. }=i arunc[ochii spre r[s[rit. +i cerul, sub\iindu-=i aurul, p[rea ca o pieli\[de argint cald. Iar =irul muscelelor, din N[m[e=ti p`n[ la M[\[u, ca un talaz cernit, acoperit cu p[duri m[runte, cre\e =i pitulate la p[m`nt.

Ochii s[i mici se cr[par[. Zb`rciturile fe\ei plecar[ spre t`mple. N[rile nasului i se deschiser[=i,]nvior`ndu-se ]n obraji, ]ncepu s[ al[l[ie un c`ntec]nfior[tor.

— A, la, la, la, lu, la, lu, la, lu!

Mirea]ncepu s[\ipe ascu\it, vesel de cu ziu[de ce-o s[c`=tige de la cucoanele lui cu m`inile moi ca puful, cu ochii blajini, cu z`mbetul pe buze.

+i juca]n jurul gu=atului, tremur`nd de r[coarea dimine\ii. +i Zobie c`nta mereu, ar[t`nd cu ciomagul spre soarele care se aprinsese ]n v`rful mun\ilor.

}n toat[lini=tea surd[a platoului nu se-auzea dec`t glasul ascu\it al copilului =i jalea vesel[a lui Zobie.

Era un fel de]nfr[\ire ciudat[ ]ntre sc[l[mb[iarea gu=atului =i c`ntecul bezmetic al lui Mirea.

— Nea Zobie, =i-o s[bei rachiu c`nd ne-om ]ntoarce pe ]nserate la Bughea, c[ o s[-mi dea de cheltuial[ fata aia bl`nd[, bl`nd[, care m[-ntreab[ mereu cum m[ cheam[?... =i pe mama cum o cheam[?... =i tata c`nd a murit?... =i unde dorm eu?... =i cu cine m[culc?

Gu=atul]i morfoli obrajii, vroind s[-l s[rute. Pisoiul se de=tept[=i se]ntinse lung]n picioarele de dind[r[t.

— Bade Bie, o s[-mi dea gologani fata aia, c[-mi d[ ]n toate zilele. C[e cu p[rul ca fumul =i cu ochii alba=tri. +i e mititic[=i bun[. +i m[ ]ntreab[dac[pl`ng, dac[o s[mai vie tata, dac[mi-e dor de el =i dac[-l visez noaptea...

— Bu, a! ba!]ng`n[Zobie,]mpleticindu-se pe picioare.

Era vesel. Erau numai ei trei. A=a]n\elegea via\a gu=atul. Obrajii s[i]ntuneca\i i se luminar[. Soarele, rev[rs`ndu-=i ]ntreaga sa lumin[ =i c[ldur[, le ]ndulci via\a. Mirea ]ncepu s[ ]ntind[ de ciomagul lui Zobie, iar[ el, cl[tinat pe picioare, z`mbi. +i c`teva lacrimi, cotind dup[ scof`lciturile fe\ei,]i alunecar[la vale.

C`nd ajunser[ ]n muchia Gruiului, se a=ezar[jos ca s[se odihneasc[.

Negustorii]ncepur[a z[rv[i duc`ndu-se spre t`rg. C`\iva copii sunau din fluiere. Coco=ii s-auzeau la ]ntrecere dintr-un cap p`n[la cel[lalt al ora=ului. R`ul T`rgului =opotea]n matca sa, =i morile vuiau parc[le-ar fi luat cineva la b[taie.

Gu=atul]=i luase copilul]n poal[. Mirea v`r`se pisoiul]n s`n. +i basmele]ncepur[, ca la fiece popas obi=nuit.

— A-ba, a-ba, a-bu, a-ba...

A=a =tia Zobie s[povesteasc[ce-i trecea prin minte. +i privirea i se]ncrunta parc-ar fi v[zut s`nge ]naintea ochilor. M`inile uscate se]nfigeau]n c[ma=a copilului, care asculta]nm[rmurit.

— +i l-a sorbit Mama-P[durii, nea Zobie, nu e a=a?]ng`na Mirea.

— U! u! r[spunse gu=atul.

Veselia]i str[luci]n luminile ochilor. }l]n\elesese cineva pe p[m`nt, =i el numai at`ta vroia.

Apoi ridic[pumnii]ncle=ta\i]n sus,]i tr`nti jos, scr`=ni din din\i, strig`nd]ndesat: “He! he!”

Copilul, cu ochii c[sca\i,]n loc s[se sperie,]i r[spunse lini=tit:

— +i pe Mama-P[durii... F[t-Frumos a ucis-o cu palo=ul...

Zobie-=i sf`r=i povestea =i-=i m`ng`ie prietenul. Buza de jos se fr`ngea pe b[rbie. Scuipatul i-aluneca]n cre=tetul copilului.

La urm[se scular[de jos mul\umi\i =-o pornir[spre t`rg.

Mirea-=i netezea pisoiul,]ndrug`nd:

— +i era o fat[de]mp[rat, frumoas[-frumoas[...

* * *

+i mergea Zobie bomb[nind o limb[pe care nimeni nu o]n\elegea. Capul, greu =i mare, i se cl[tina pe umeri. Obrajii scof`lci\i at`rnau]n jos. Ochii i se duseser[ ]n fundul capului. Nasul s[u, turtit =i lat, cu n[ri r[sfr`nte =i ad`nci,]i r[pea orice asem[nare de om. Rezem`ndu-se de ciomag, t`r`ndu-=i piciorul drept, moale de la glezn[, se ducea cu sacul gol la spinare =i se ]ntorcea greoi, s[-l vad[ pe Mirea ce-i p[=ea ]n urm[ cu pisoiul ]n c`rc[.

Cum ajunser[ ]n dreptul B[r[\iei, copiii de pe drumuri]=i f[cur[cu ochiul, asmu\indu-se asupra gu=atului.

— Ho! Ho! uite =i Zobie, frumu=elul maichii!

— Miau! miau!

— Huidu-ho! potca p[m`ntului !

— H`r, ho! pe el, m[!

+i unii azv`rlir[ asupr[-i cu coceni, al\ii cu cartofi =i cu paie leoarc[ de ap[, adunate din canalul ora=ului. Iar Viezure, cel mai nebunatic, ]i apuc[, ]n fug[, ciomagul =i ]l smuci, d`nd un chiot. Ciomagul]i c[zu cu zgomot =i se rostogoli pe pietre. Zobie se cl[tin[pe picioare. Se plec[bini=or. +i c`nd se ridic[amenin\[tor, orc[ind ca o fiar[r[nit[, copiii se]mpr[=tiar[.

— Bl[! abl[! na, na, abl[!

A=a]njura Zobie. Ochii i se z[reau, sub spr`ncenele de carne, galbeni, umezi =i acoperi\i cu firi=oare de s`nge. Scr`=nea din din\i =i mesteca, duc`nd m`na st`ng[la gur[, parc-ar fi vrut s[-=i m[n`nce du=manii care ]l nec[jeau ]n fiece diminea\[. Scutur[ din cap. Vi\ioanele de p[r ca de capr[ i-acoperir[ fa\a. +i porni ]nainte, lu`nd pe Mirea de m`n[. Dup[ d`n=ii iar se adunase droaia de copii. +i-i amenin\au care cu vorba, care cu bulg[ri, ba c`te unul mai sprinten se repezea ca un =oim p`n[sub zdren\ele lui Zobie =i-l]nh[\a de hartanele z[bunului, opintindu-se s[-l dea pe spate.

Gu=atul se]nv`rti ]n loc, ridic[ ciomagul =i c[sc[ gura, ]nc`t i se v[zu omu=orul. Dar nu putu b`lb`i nimic. Se umfl[ ]n g`t. Gu=a sa ro=ie ]ng[lbeni, =i tot s`ngele]i n[v[li]n obrajii ve=tezi\i. Se]mpletici, oft[=i plec[pl`ng`nd.

— Ce au ei cu noi, nea Zobie? zise Mirea, sfiindu-se de bulg[rii =trengarilor.

+i]n jalea gu=atului se amesteca m`nia cu un fel de r`njet. Jelea a mil[, a m`ng`iere, ridic`nd din umeri. Aci sem[na unui c`ine care viseaz[=i latr[, aci unei b[tr`ne care leag[n[un copil mic =i ulului ca s[-l adoarm[.

Cerc[s[fug[, str`ng`nd pe Mirea de m`n[, dar se opri, tem`ndu-se s[nu cad[. +i]ncepu a-=i bate piciorul drept.

— Las[-l, nea Zobie,]ng`n[Mirea, ce-ai cu el?

Ajunser[,]n sf`r=it, cu chiu, cu vai, ]n t`rg. Negustorii]ncepuser[a z[rv[i =i a-=i r`ndui marfa. Lumea bucure=tean[, lene=[, ca de obicei, nu se sculase ]nc[. Soarele se ridicase ca la dou[ suli\e =i sc`nteia pe cerul f[r[pic de nori, amenin\`nd s[z[pu=easc[ora=ul

cu ar=i\a sa. Carele cu stamb[, cu zeghii, cu cioareci, cu flori de t`rg, cu l[zi =i tronuri, =i c`te =i mai c`te, desc[rcau ]n prip[, c[ci Sf`ntul Ilie,]n anul acesta, f[g[duia minunea minunilor. C`\iva ovrei, veni\i din Pite=ti, gra=i =i rumeni, vorbeau repede,]ncurcat, =i-=i spuneau mul\umi\i, “ghe=efturile” din preziu[.

C`nd Zobie =i Mirea intrar[ sub =irul umbrarilor, ]ncredin\a\i c[ se vor odihni de g[l[gia nebunilor care le a\ineau drumul, negustorii se uitar[ ur`t la d`n=ii.

— A\i venit cu noaptea]n cap, cer=etorilor!

— Toat[ziua, bun[ziua, milogilor!

— Ai, c[r[b[ni\i-v[! N-are omul s[se mi=te de voi!

— La o parte, c[v-arunc troaca asta]n spinare!

A=a-i primir[=i negustorii. Bietul Zobie nu-=i mai g[sea loc. +i gonit de un ceaprazar,]njurat de un toptangiu, huiduit de un pantofar,]mbr`ncit de un grec care vindea coase =i securi, c[zu pe br`nci. Se scul[bomb[nind. Lu[pe Mirea de m`n[ =i ie=i din t`rg, vroind s[a=tepte, pe podul dinspre Fl[m`nda, sosirea cucoanelor =i fetelor mari, care, oric`t, sunt mai frumoase =i mai cu mil[de s[rmani.

Acolo, rezemat de la\ele podului, se uit[c-o privire t`mpit[ la apa limpede din R`ul T`rgului, ce curgea lini=tit[, zuruind pietricelele]n matc[=i ocolind]n =uvi\e argintii bur\ile de pietri=.

Dar aci]i]ncol\i din nou =trengarii de copii. Se a=ezar[pe dou[r`nduri, la cele dou[ capete ale podului, =i ]ncepur[ a-i ochi cu pietre. }naint`nd ca dou[armate — comandate de c`te un c[pitan cu chiv[r[ de h`rtie —,]i str`ngeau la mijlocul podului.

Zobie]ncepu a striga. Mirea se v`r] ]n el, \in`ndu-=i cu am`ndou[ m`inile s`nul ]n care se fr[m`nta pisoiul speriat.

Deodat[se-auzi glasul unuia din cei doi c[pitani strig`nd: “Iure=!” +i se n[pustir[ cu to\ii asupra lui Zobie. }l ]ntinser[ de z[bun, ]l ]mbr`ncir[, r`z`nd s[se pr[p[deasc[de spaima idiotului. Unul]i r[pi sacul din spinare. Altul]i puse piedic[. Altul]i dete cu nuiaua peste obraz.

Zobie urla,]nv`rtind ciomagul pe deasupra capului. Ochii s[i

erau ca dou[pic[turi de s`nge. F[lcile ]i tremurau =i buza de jos i se lungea din ce ]n ce. Mirea ]ncepuse s[ pl`ng[.

— Ce ave\i cu el! Ce ave\i cu noi! Nu v-am furat nimica! C[ta\i-v[de drum !

}n]nv[lm[=eala aceea gu=atul izbise pe vreo c`\iva cu ciomagul. Lupta se ]nver=unase. Cel mai ]n v`rst[dintre copii]l apuc[, pe la spate, de mijloc, =i-l tr`nti cu fa\a ]n sus. Mirea c[zuse l`ng[el. Iar ceilal\i se porniser[droaie asupra lor. Pisoiul miorl[ia]n s`nul lui Mirea. Un copil ]l ]nh[\[ de coad[ =i, ]nv`rtindu-l de c`teva ori, ]l azv`rli]n r`u.

Zobie se zv`rcoli. Arunc[ cu m`inile =i cu piciorul st`ng ]n sus. Fa\a i se ]nvine\i. Cu gura c[scat[, c[ut[ s[ mu=te, =i, c`nd v[zu pe unul din ei trei azv`rlit ]n r`u,]=i ie=i din fire. }nchise ochii =i izbi]n toate p[r\ile cu pumnii]ncle=ta\i. Urletul i se]n[bu=i de copiii care venir[valv`rtej asupr[-i. R[suflarea lui era o orc[ial[care se stingea din ce]n ce.

Dar deodat[, de sub acel morman ce colc[ia, se-auzi un \ip[t ascu\it. Copiii, de spaim[, se rostogolir[unii dup[al\ii =i]ntr-o clip[o rupser[la fug[.

Gu=atul se scul[de jos. }n m`na dreapt[ str`ngea c`t putea g`tul lui Mirea, care]n\epenise, cu limba scoas[afar[, cu ochii albi]n cap =i cu dou[=iroaie de s`nge de la nas p`n[la poalele c[m[=ii.

C`nd Zobie se dezmetici =i deschise ochii asupra copilului, ]ncepu s[ tremure. C[zu jos. Se t[v[li pe grinzile podului. }=i rupse c[ma=a de pe el =i, v`r`ndu-=i degetele s`ngerate]n gur[,]=i mu=c[pielea uscat[de pe ele.

* * *

Procurorul]nso\it de poli\aiul ora=ului]l g[sir[ ]ntr-o v[g[un[ad`nc[ de sub poalele M[\[ului. Lungise trupul mort =i alb al copilului, ]l ]mpodobise cu flori =i-i jelea la cap, f[r[ strop de lacrim[ ]n ochi. Era un fel de c`ntec, o legend[trist[, o poveste de nebun =i de p[rinte.

+i g`ng`ia mereu: “U, lu, lu! ah! lu, lu!”, f[r[a se]ngriji de cei care veniser[s[-l ridice.

A trebuit s[-l lege ca s[-i poat[lua trupul copilului.

CUPRINS

“TRUBADURUL”

Prieteni din liceu, sf`r=eam anul al doilea de facultate. Ceata noastr[ era un amestec de la Drept, de la +tiin\e =i de la Litere. Unii, trec`nd examenele de Drept, urmau cursurile de la +tiin\ele fizice; al\ii, disting`ndu-se la Matematici, r[sfoiau tomurile lui Mourlon[1], ca s[sus\in[, cu mai mult[ ]nver=unare, c[Dreptul nu este o =tiin\[.

“Trubadurul” — cum]l porecliser[m noi — trecuse examenele de latine=te =i de grece=te. Dezgustat de literatura veche, arunc`nd pe Leopardi sub cuv`nt c[prea e trist, purta]n buzunarul unei haine m[slinii poeziile lui Giusti[2] =i urma la anatomie =i fiziologie cu o patim[nefireasc[=i cu o sc`rb[ascuns[.

De cum]ncepea luna lui mai, pentru noi]ncetau cursurile academice.

De la rontul al doilea]nainte, ogoarele se]ntind verzi,]mbr[cate]n orz aspru, trifoi cre\ =i ov[z orbotat cu gr[un\e care se clatin[pe firi=oare la fiece adiere. Ne-ar fi fost peste poate s[mai ascult[m ac\iunea paulian[[3], s[rurile cuprului, func\iile ficatului =i perechile de p`rghii.

[1] Claude Etienne-Frédéric Mourlon (1811-1866), jurisconsult, avocat =i profesor de drept.

[2] Giusti Giuseppe (1809-1850), poet italian. A scris mai ales satire, printre care *Dies irae*,]mpotriva lui Francisc l, regele celor doua Sicilii,]ntre 1825 =i 1830.

[3] Ac\iunea paulian[- dreptul creditorilor de a ataca pe debitorul care, prin]n=el[ciune, a sustras =i]nstr[inat bunurile, f[r[s[-=i achite datoriile.

Ne]n\elegeam instinctiv. O pornire vag[ne prevestea, dis-de-diminea\[, c[l[torie.

Soarele cald de pe cerul limpede, b`z`itul albinelor =i tol[neala c[\eilor de sub stre=inile caselor]nsemnau golirea buzunarelor de h`rtie =i de creioane, lips[de dreptul roman, odihn[descriptivei, pace determinan\ilor =i s[ne vedem s[n[to=i infini\ilor mari =i mici.

Fiecare din noi]nf[=ura]n batiste =i ziare de-ale gurii pe o zi. +i astfel, unii cu br`nz[ =i p`ine, al\ii cu ou[fierte =i smochine, al\ii cu portocale =i sardele, iar Trubadurul cu o n[strap[, mo=tenit[de la bunic[-sa, ne]nt`lneam pe treptele Academiei,]n fa\a statuii lui Mihai Viteazul.

Destul era s[zic[unul din noi “Haidem!”, =i c`te=icinci o porneam spre +osea, t[cu\i, cu capul ]n jos, sfio=i, pe Podul Mogo=oaiei, =i abia a=tept`nd s[ie=im odat[la c`mp, c[ci b[nuiam noi c[ ]n capul vreunuia se ascunde vreo problem[ social[, literar[ ori politic[; sau ne a=teptam ca, de la rontul al doilea ]ncolo, Trubadurul s[ ne c`nte ceva nou, pe cuvinte =i melodii improvizate, triste, f[r[=ir, dar profunde =i ciudate.

Dac[eu n-aveam alt merit dec`t dragostea de ceilal\i =i prietenia tuturora pentru mine, acest merit ar fi prea mic c`nd e vorba de tovar[=ii mei.

Revolta\i contra =colilor, c`rtind contra profesorilor, nes[\io=i de studii, cercet`nd]mpreun[toate greut[\ile =tiin\ei, r[sfoind ultimele descoperiri, veghind nop\ile de iarn[pe formule algebrice =i pe operele criticismului modern, ace=ti fra\i de studii =i de via\[deveniser[,]nainte de vreme, ni=te capete culte =i severe, pentru care nimic nu era str[in cu des[v`r=ire.

Cel mai t`n[r era de dou[zeci =i unu de ani. Slab, palid, cu capul mare =i tuns m[runt; ochi negri =i vii, gene lungi =i lucioase. Nervos =i totu=i st[p`n pe mi=c[rile lui suflete=ti. Cel mai ne]ndurat analist]n viata de toate zilele =i]n daraverile =tiin\ei. Despic`nd =i clas`nd orice problem[, pentru el, orice corp, ca =i orice adev[r =tiin\ific era un tot al unor p[rticele de via\[=i de

valori. Vr[jma= al paradoxelor,]n el se]ncarnase metoda de-a izbi mai]nt`i ]n forma dinafar[ sub care se ]nf[\i=a o controvers[; odat[ c`nt[rite cuvintele dintr-o cugetare =i problema redus[la subiect =i predicat,]ncepea a dumica ideea]n sine. Ceilal\i, pe vrute, pe nevrute, erau t`r`\i pe aceast[cale “pozitivist[”, cum]i ziceau unii, “sigur[=i omeneasc[“, cum]i zicea el. +colile,]n =tiin\[? Ni=te gogori\e. Sistemele? Basme. Iar arta, m`ng`iere pentru s[raci =i mod[pentru boga\i. Ve=nic nemul\umit cu formulele sale, ar fi dorit s[aib[vreme ca s[studieze “societatea noastr[egoist[, s[rac[, lene=[, fudul[, sceptic[, incult[=i nemiloas[”. Pentru cei mici =i umili\i, un adev[rat amic, ne]mp[cat contra “utopi=tilor nebuni”, care, vroind s[le dea prea mult, s-au ridicat pe umerii lor =i nu le-au dat nimic.

Dintre noi, cel pe care]l iubea mai mult era tocmai vr[jma=ul metodei sale. Pentru acesta analiza era un mijloc, adesea f[r[nici o importan\[. Vederile generale, dragostea sintezei =i-a sistemului erau puterea =i mul\umirea lui. Puternic =i violent, o discu\ie de mai multe ore o]nchidea]ntr-o fraz[larg[=i v`rtos a=ternut[.

C`t pentru ne]n\elegerile sociale — deosebiri de stare, de na=tere, de inteligen\[ =i de trepte — erau o greutate ]nchipuit[, c[ci toate pe lume sunt bine =i armonic; tot ce poart[ pe umeri un popor e drept s[ poarte; formele sociale =i legile, dac[ nu le d[r`m[, le merit[.

Al treilea era bl`nd =i]ndur[tor,]n toate ne]n\elegerile zgomotoase, din cauza limpezii sale convingeri c[nimic nu e sigur. Tot e “probabil”. Chiar dovezile matematice \in adesea de ni=te valori virtuale ce par valori reale, c[ci satisfac anume serii de probleme.

De c`te ori nu ne zicea sur`z`nd:

— Dac[argumentele voastre ar avea vreo greutate real[=i hot[r`toare, ar trebui ca ele, turnate ]n oricare creier =i pe deplin ]n\elese, s[ nasc[ aceea=i convingere ca =i ]n voi. Eu ]n\eleg, r`nd pe r`nd, tot ce-mi spune\i despre Auguste Comte; am citit cu voi acelea=i comentarii, nu schimb nimic din toate argumen-

tele — a= putea s[le repet chiar cu acelea=i cuvinte, ce dovezi pot s[v[dau c[le]n\eleg? — =i cu toate acestea mi se pare fals[calea pozitivismului. Se vede c[un mare adev[r, la trecerea sa din natur[ ]n noi, nu se supune la aceea=i lege general[. +i nu e adev[r care s[fie perfect identic]n toate capetele; dovad[despre aceasta e c[ ]n vreme ce acest adev[r r[m`ne ]n stare de abstrac\ie, oamenii se ]n\eleg, iar c`nd e vorba s[-l aplice, acela=i adev[r se preface]n fapte deosebite]n parte, ba chiar pe de-a]ntregul deosebite.

La asemenea cuvinte, ironia celorlal\i sf`r=ea prin a-l]ntreba:

— Duminica trecut[ai fost la biseric[? Ce evanghelie se citea? Ce cazanie? Tu ai fi]n stare s[zici “poate” c`nd ar veni vorba despre sf. +tefan, care a]nverzit nucul uscat al v[duvei.

El, f[r[a se sinchisi, r`z`nd voios de glumele noastre, ne r[spundea:

— +i de ce nu m-a= duce? Fiecare om poart[ ]ntr-]nsul copil[ria sa, mic=orat[, ce e drept,]nghesuit[de at`tea impresii =i idei noi. Pentru ce — c`nd nici mie, nici altora, nu fac nici un r[u — s[nu-i fac ei pl[cere ascult`nd o parabol[? Care din noi ]n\elege ce simte c`nd ascult[o elegie de Chopin sau de Heine? +i asculta\i; =i v[face pl[cere. Afar[numai dac[n-a\i amesteca ce sim\i\i cu ce]n\elege\i =i socoti\i c[ ]n om tot e con=tient, c[tot se poate pune]n formule algebrice. Sunt sigur c[voi, dac[a\i descompus un acord]n *do, mi, sol,* crede\i c[a\i]n\eles ce a\i sim\it c`nd a\i auzit acordul. Discuta\i dac[o linie dreapt[la infinit este o curb[ ]nchis[=i nu v[da\i seama cum omul a ajuns la ideea de unul =i de mai mul\i.

Cu asemenea]nceput de discu\ie,]ntr-o zi, ajunseser[m]n =oseaua care duce la B[neasa. “Scepticul” ducea la bra\ pe Trubadur.

— S[c`nte Trubadurul! Altfel, burduful cu paradoxe o s[ne ame\easc[.

— Ba nu, mai bine s[ne spuie c`te ape de culori vede el]n pieli\a alb[strie a cerului.

— S[mai zic[o dat[legenda de alalt[ieri cu *Fata g`ndului*, “de care c`nd te-ai fi apropiat ai fi]nghe\at sloi”.

— Nu, nu, r[spunse Trubadurul, c[ta\i]n ochii mei =i ve\i vedea dac[-mi arde de basme.

Pe sub pielea lustruit[a obrajilor lui se r[sfirau, ca o re\ea v`n[t[, firele vinelor. Gura mic[, cu ni=te buze sub\iate, ca un arc tras cu creionul pe h`rtie alb[. Ochii verzi dormitau sub pleoapele mole=ite, =i p[rul negru i-at`rna]n talaji cu lumini argintii pe spetele]nguste.

— Iar ai visat.

— Iar n-ai dormit ast-noapte.

— A=a e. Era o lun[, c[tre miezul nop\ii, c[ai fi citit la lumina ei. +i cu firea lui, pe-a=a lun[...

— Ei, nu =ti\i nimic, r[spunse Trubadurul. De trei zile mi-a r[mas]n nas mirosul mor\ii: rece, r`nced, ceva de melc fiert, =i n-am izbutit s[-l gonesc nici cu cel mai delicat miros, nici cu cel mai tare. M[ ]ncearc[ frigurile. C`nt cu vioara, =i ea r[sun[ ]n co=ul pieptului. Mi s-a rupt o coard[... am crezut c[a plesnit ceva de l`ng[ inim[. De trei zile dorm c`te zece ore. M[de=tept =i mi se pare c[odaia cu c[r\ile e]n vis. Mi-e fric[s[m[mi=c. Numai c`nd m[sp[l cu ap[rece,]ncet-]ncet, se treze=te]n mine =tirea de via\[, de mi=care, de lumin[. Sunt obosit. A= vrea s[ne odihnim.

S[rir[m un =an\ plin cu buruieni]nflorite, t[iar[m o p[durice de stejar, plec`ndu-ne sub r[murile cu frunze late =i cre\e. La umbra unui carpen voi Trubadurul s[poposim.

Ne]ngrijea soarta Trubadurului. Totdeauna fusese pl[p`nd =i chinuit de vise, dar nu a=a de slab =i de dezn[d[jduit. }l cocolo=eam c`t puteam. Nici de bani, nici de cas[, nici de c[r\i el nu trebuia s[se]ngrijeasc[. Ne era drag peste m[sur[. Durerea, ca =i veselia lui erau desfr`nate. Nici tragedian, nici comedian n-ar fi putut s[-l ]ntreac[ ]n mi=carea fe\ei, ]n privire, ]n ml[dierea vocii =i ]n r[gu=eala ]n care ]=i ]neca glasul c`nd vroia s[-=i arate dezgustul.

Fiecare din noi]l]ntrebar[m, cu un fel de ceart[ ]n glas:

— Ce e, ce \i s-a]nt`mplat?

— E=ti copil. N-ar trebui s[te l[s[m]n voia d-tale.

— |i-am zis s[te mu\i cu mine. Se vede c[nu \ii la nimeni pe p[m`nt.

— Ba da, ba da, r[spunse Trubadurul, ba \in prea mult, dar m[iube=te mai mult p[m`ntul dec`t voi to\i. Uh! =i rece, =i greu trebuie s[fie! Voi nu =ti\i nimic. Nu pute\i]n\elege pe deplin, bomb[ni el, plec`ndu-=i capul pe genunchiul meu. Ar trebui s[ uita\i tot ce a\i ]nv[\at din c[r\i, s[ nu mai fi v[zut nimic pe p[m`nt, =i acum, primul glas pentru voi s[v[fie al meu, prima fa\[s[v[fie a mea, cea dint`i idee de via\[ s[ v-o pot da eu. Numai astfel m-a\i putea ]n\elege. Altfel, orice v-a= spune se va izbi de cine =tie ce credin\[ a voastr[ dob`ndit[cu mult[str[duin\[. E greu s[m[ ]n\elege\i f[r[s[v[sf[r`ma\i metoda voastr[de-a judeca, de-a]n\elege =i de-a sim\i. Nu =ti\i nimic... Nu =ti\i c[de trei zile...

— Ei, ce e? ce \i s-a]nt`mplat? \i s-au]necat cor[biile pe Marea Neagr[? |i-ai t[iat capul =i nu-l mai po\i lipi la loc? Ce e? Ce primejdie? se r[sti unul dintre noi cu un fel de necaz pref[cut.

— Mai r[u, r[spunse Trubadurul, str`ng`ndu-=i obrajii]n m`ini. S[ nu r`de\i. De trei zile mi-a r[mas]n nas mirosul mor\ii; rece, r`nced, ceva de melc fiert... +i-mi scorboro=e=te n[rile =i se duce ad`nc-ad`nc, p`n[ ]n fundul creierului. Eu, care v[spuneam cu ochii]nchi=i toate ierburile; eu, care v[spuneam tot ce =optea\i din dep[rt[ri de necrezut; eu, care v[ghiceam la doi kilometri, ori str`ns legat la ochi v[ deosebeam numai printr-o atingere de deget, acum, acest miros ]mi omoar[ sim\urile. Aud un sunet uscat, v[d un trup alb =i ]ntins pe-o mas[ de marmur[ =i parc[ buricele degetelor mi se lipesc de-o m`n[uscat[=i \eap[n[.

}nchise repede ochii, zg`rci m`inile, str`nse pumnii, se ]ndes[ ]n mine, =i un fior ]l cutremur[ din t[lpi p`n[la cre=tet.

— Dar unde ai fost, omule? }n veci n-o sa-\i vii]n fire. Iar ai visat.

— La disec\ie! r[spunse Trubadurul, tres[rind. Am v[zut pe

masa de marmur[o fat[t`n[r[, mai frumoas[ca toate pove=tile mele... I-am deschis pleoapele... Ochii verzi... Sem[na cu ele...

— Cu cine?

Ne privir[m lung,]ndoindu-ne de mintea amicului nostru. De mult se furi=ase]n noi o temere.

— Sem[na cu ele... =opti ap[sat Trubadrul. De ast[dat[, num[rul *dou[* m-a]n=elat! S[v[spun. Nu mai pot ascunde. S[nu r`de\i.

Vocea i se stinse,]ncepu s[povesteasc[:

“Era un timp c`nd via\a pentru mine n-avea nici form[, nici culoare, nici]n\eles. Mi-aduc foarte bine aminte c[sugeam]nc[=i deschideam ochii mari f[r[a primi vreo impresie statornic[. Auzeam vorbe pe care le prindeam numai ca sunete. P[s[rile care se certau]n desi=ul gr[dinii, str[chinile care hodorogeau pe masa rotund[, papucii care se t`r=`iau prin casa lipit[cu p[m`nt galben, ca =i cuvintele omene=ti mi-erau deopotriv[.

C`teodat[, speriat f[r[ s[ =tiu de ce, sc[pam \`\a din gur[cu un fel de \ocnet gras =i dulce.

Numai atunci am fost gras, nesim\itor =i fericit. M`ncarea o g[seam la nas, leag[nul ]n bra\ele mamei =i o c[ldur[ de blan[ la s`nul ei.

Eram cel din urm[copil. Adormeam totdeauna, ca pe puf,]ntr-o troac[a=ternut[cu scutece vechi =i arse de at`\ia copii care se odihniser[pe ele.

Voi, care a\i supt lapte str[in =i v-a\i leg[nat pe bra\e pl[tite, ave\i dreptate s[nu]n\elege\i.

C`nd m-am s[ltat =i alergam prin gr[din[ =i prin viile din apropiere, odihna =i somnul pieriser[ cu cele dint`i cuvinte, cu cele dint`i dorin\e con=tiente, cu prima vrere]n\eleas[=i voit[.

}mi pl[ceau basmele, zisele din b[tr`ni =i mai ales ]nt`mpl[rile apucate de neamul meu. Nu m-ai fi luat pe-o]mp[r[\ie din poala bunichii; =i,]n serile c`nd fetele mari, cos`nd la gherghef, spuneau c`te istorii toate, de m-ai fi b[tut nu m-a= fi v`r`t]n plapum[.

}ncetul, pe nesim\ite, creierul meu se tulbura, se aprindea;]n

fiece noapte tres[ream din somn, speriat, cu pumnii]ncle=ta\i =i cu r[suflarea n[bu=it[. Muma P[durii, Zmeoaica cea b[tr`n[, Strigoiul =i Ielele care fierbeau ]ntr-un cazan, ro=iu ca para focului, mintea fetei de ]mp[rat mi-ap[reau ]n vis. Le vedeam mai limpede de cum vedeam troscotul =i nalba din b[t[tur[; mai real mi-ap[reau ca dudul din fundul gr[dinii ]n v`rful c[ruia m[suiam. Glasul lor de dih[nii, ascu\imea ghearelor =i v[p[ile de pe beregat[ ]mi sp[rgeau urechile, mi-ame\eau vederea =i-mi dogoreau obrajii. Biat[mama, l`ng[ care dormeam, se trezea din somn =i ]n zadar aprindea v[pai\a =i m[ m`ng`ia, d`ndu-mi s[beau o can[cu ap[. Eu, cu ochii deschi=i, nu vedeam nimic, n-auzeam nimic, =i obrajii mi-erau aprin=i]nc`t m[ usturau, parc-ar fi fost p`rp[li\i pe spuz[.

Rar de=teptam pe mama cu r`sul meu, la miez de noapte, c[ci rar mi-ap[reau Fata din dafin, fericitul Chele=, fata cea mai mic[ de ]mp[rat =i Z`na cea bun[care trecea pe F[t-Frumos prin valea lacrimilor.

+i, ciudat, din toate aceste basme =i vise — de grij[=i de fric[— m[deprinsei s[ascult cuvintele p`n[ ]n fundul lor, s[ r[spund la vorb[ cu ]n\eles nevinovat, dar mai ad`nc dec`t s-ar fi c[zut la un copil. Vorba la mine era icoan[: o vedeam cu ochii.

At`t de mult basmele =i visele]mi sorbeau via\a, c[chiar l[comia copil[reasc[disp[ruse. Trebuia cu de-a sila s[m[puie la mas[.

Galben =i uscat ca ni=te moa=te, de capul meu nu r[m[sese dec`t p[rul vulvoi =i ]mb`csit de praf.

C[m[iubeau to\i ceilal\i... Dar la ce-mi slujea dragostea lor? Ei m[credeau bolnav =i-mi d[deau foi de leandru =i \intaur[, pe c`nd eu z[ceam, aprins, nemul\umit cu ale vie\ii. Zadarnic ]mi desc`ntau =i-mi puneau]n m`n[ c`te un ou proasp[t =i rece; =i degeaba tata]mi r[sturna punga lui cu sfan\i, c[ci eu m[stingeam de dorul basmelor, care jucau =i se pref[ceau necontenit pe geamurile ferestrelor. Numai c`ntecele t[r[g[nate =i haiduce=ti m[ odihneau o clip[, apoi vroiam s[ fiu singur =i s[-mi ]nchipuiesc \[rile, cu mun\i, cu ape, cu soare, pe unde toate jivinele vorbesc =i cocorii se ]n=iruie =i c`nt[acela=i c`ntec jalnic.

C`nd sor[-mea m[ lua ]n c`rc[=i fugea spre nucii de la gropile cu nisip, eu]nchideam ochii, tremuram =i mi se p[rea c[zbor spre t[r`mul de care nu pomenisem nim[nui.

Nu =tiu dac[ ]n\elege\i c[la mine nervii =i visele]mi mistuiau via\a. +i totu=i, nimic nu-mi sc[pa din c`te se petreceau ]n juru-mi. Vorbele, =oaptele, micile r[ut[\i, mi=c[rile, dorin\ele, temerile, pl[cerile, nevoile =i adesea chiar g`ndurile le]n\elegeam, pe toate, de minune. Dar cu c`t le ]n\elegeam mai bine, cu at`t m[sc`rbeam de toate c`te se petreceau]n creierul meu.

}ntr-o zi eram bolnav, dup[cum auzisem, de cu\it, =i mama veni voioas[, la umbra corcodu=ului, unde z[ceam]ntins, =i-mi zise vesel:

— +tii c-o s[te faci bine, s[n[to=el =i-o s-ajungi om mare? A=a mi-a dat]n bobi...

— Om mare? +i unde s-ajung om mare?

— }n lume, cu aga =i cu boierii \[rii...

— +i aga =i boierii \[rii sunt oameni ca to\i oamenii?

— P[i ce s[fie, mam[, vezi bine, ce vrei s[fie?

— Atunci mai bine cu voi; nu vreau s-ajung om mare cu oamenii; mai bine singur; mai bine cum =tiu eu =i nu =tie nimeni!”

Trubadurul se ridic[ ]n genunchi. }nchise ochii. Pleoapele, c`nd i se-atingeau una de alta, tremurau. Era un semn la el c[inima]i b[tea prea repede.

— Destul,]i zise vecinul meu, iar o s[ ]ncepi cu acea p[rere de r[u de copil[ria ta smintit[, cu acel dor de nesim\ire =i de ne=tiin\[des[v`r=it[. Iar o s[-\i pl`ngi zilele pentru c[ai]nv[\at s[cite=ti. Parc[te v[d c[z`nd de oboseal[, muncindu-te s[dovede=ti c[tipografia este nefericirea omenirii.

— S[m`nc[m, c[ iar o s[ ]nceap[ cu izb`ndirea viselor. El, care viseaz[ ]n toate serile de c`te zece ori, se sperie c[ i se izb`nde=te un vis. Pe el, copii! Unul]l apuc[de m`ini, altul de picioare. +i, pe c`nd]l leg[nam, din buzunarele hainelor]i c[zur[pe iarb[c`teva c[r\i =i un vraf de h`rtii.

— L[sa\i-m[, strig[Trubadurul, l[sa\i-m[, simt]n nas acea duhoare de moarte! L[sa\i-m[s[ispr[vesc...

}l]ntinser[m pe iarb[. Dac[el vroia ceva, era cu neputin\[s[-l]ntoarcem. Se odihni pu\in cu fa\a]n sus, se ridic[ ]n genunchi =i]ncepu:

“Via\a era prea lung[. Tr[iam de=tept =i-n somn. Sufeream la lumin[=i pe]ntuneric,]mb[tr`neam ]n loc s[ cresc. Visele se ]nmul\eau =i mai toate se sf`r=eau cu o bab[b[tr`n[, spaim[ de ur`t[, numai cu doi din\i]n gingia de sus. Ast[bab[m[lua la goan[, =i eu fugeam de-mi r[p[iau t[lpile; sf[r`mam bolovanii, s[ream =an\urile, treceam prin m[r[cini; oasele c[lc`ielor m[ ]njunghiau =i mi se oprea r[suflarea. +i baba, dup[mine,]n spatele meu, cu m`na aproape de umerii mei;]i sim\eam suflarea ei de ghea\[=i]i vedeam, f[r[s[m[uit]napoi, v[p[ile ochilor.

A=a m[gonea po=tii]ntregi =i, c`nd sim\eam cum =i-a ]nfipt ghearele ]n spinarea mea, deodat[ s`ngele]mi]nghe\a]n vine, p[m`ntul se despica]n dou[=i m[cufundam]ntr-o pr[pastie. M[de=teptam cu \ip[tul sugrumat =i spuzit peste tot trupul. De multe ori ai mei au crezut c[am pojar. Numai eu =tiam ce am. Nimeni n-ar fi putut crede.

}ncepui s[am vedenii.

}ntr-o noapte vroiam s[ies afar[. Sora cea mai mare, care m[iubea ca pe luminile ochilor, s[ri din pat, m[lu[ ]n bra\e =i m[duse]n fundul gr[dinii.

Era o lun[nepomenit de frumoas[. Lumina ei poleia]n argint vi=inii]nflori\i. }n cap[tul c[r[rii sor[-mea, sub\ire =i dreapt[, p[rea o stan[de marmur[alb[. Lumina lunii se schimb[ ]n rumeniu,]n violet, =i]nec[lumea]ntr-un aer albastru. }ncremenii. Vroiam sa m[mi=c =i nu puteam. }naintea mea, de-a curmezi=ul c[r[rii]nguste, v[zui, cum v[v[d pe voi acum, dou[ghemuri de tort]nv`rtindu-se pe loc =i ce se de=ira de pe unul se ]n=ira pe cel[lalt. Cercai s[ fug =i nu izbutii, de fric[ ca nu cumva firul s[ m-apuce de picioare. Vroii sa strig. F[lcile mi se-ncle=taser[. Numai c`nd mi-ap[rur[ni=te broa=te, buboase =i moi, =i]ncepur[a s[ri spre mine, c[z`nd

pe p[m`nt ca un plesnet umed, f[cui c`\iva pa=i =i c[zui la p[m`nt cu m`inile]ntinse. Firul ghemelor mi se]ncol[cise de picioare.

C`nd sor[-mea m[lu[ ]n bra\e =i m[s[rut[ap[sat,]mi venii]n fire. Suspinam. Luna, ca o sinie de argint, rev[rsa lumina ei obi=nuit[. M-am uitat]nd[r[t. Ghemele =i broa=tele disp[ruser[.

}ntr-o zi c[dea o ploaie cald[. Fulgerele se fr`ngeau aprinse ]n norii rostogoli\i de v`nt. Stre=inile giuruiau]n c[ld[ri parc[s-ar fi jucat cineva pe o coard[de chitar[.

Eu aveam ceva; nu puteam sta]n cas[; fulgerele m[a\`\au; c`ntecul stre=inilor de=tepta]n mine dor de pove=ti.

V`r`i c[\elul Corbii]n s`n =i, de pe uluci, pe creasta casei. Nici nu =tiu cum m-am trezit ]n pod. Acolo, lan\uri, bleauri =i leoci vechi, v`rtelni\e rupte, \evi de pu=c[, d[race, piepteni de l`n[, meli\e =i sculuri de in =i de borangic ag[\ate de =i\ele ]nvelitorii. Le cercetai pe r`nd. Lan\urile mai ales]mi f[ceau o deosebit[pl[cere cum le z`ng[neam]n ropotul ploii.

Apoi pusei m`inile c[p[t`i =i m[lungii cu fa\a]n sus. C[\elul mi se]ncol[ci pe piept,]=i v`r] botul sub picioarele de dind[r[t =i adormi tremur`nd. Eu spuneam *Fata nebun[de]mp[rat*:

Fata, una singur[la p[rin\i, bolea]ntr-un geaml`c de cle=tar. +i era a=a lumin[, parc[ s-ar fi aprins cerul. +i fata ceru s[ se duc[ la f`nt`na cu colac de piatr[ ca s[ bea ap[. I se f[cu pe plac =i se duse. La f`nt`n[, o bab[, zb`rcit[=i uscat[, turna ap[ ]ntr-un ulcior.

— Mam[, f[bine =i pleac[-mi \`\`na urciorului s[sug =i eu pu\intic[ap[rece c[mult m[arde un foc nestins.

Cum]i lu[Dumnezeu m`inile, nu =tiu, c[ fata sc[p[ urciorul de pe ghizduri =i ]l f[cu numai cioburi. Atunci b[tr`na, oft`nd, o blestem[:

— M[iculi\[, lua-\i-ar strigoiul min\ile cum mi-ai luat tu potolirea setei...

+i parc[v[zui... da,]l v[zui... pe strigoi =ont`c[ind de la cap p`n[la picioarele fetei ce z[cea]ntins[, =i]i picura, dintr-o chitar[veche, un c`ntec ame\itor ca o ap[ lini=tit[ =i ad`nc[.

Coardele groase zb`rn`iau izbite de lemnul uscat al chitarei, iar cele sub\iri se r[sf[\au]ntr-o piuial[m[runt[=i]ntoars[pe loc.

Strigoiul r`nji =i puse m`na pe fata de]mp[rat. Ea se l[s[mole=it[s-o puie]n c`rc[. }nghe\ai de spaim[ =i r[cnii, f[c`ndu-mi cruce:

— Piei, proclete!... Oh! c`t e de frumoas[! Unde vrei s-o duci?

Privii]mprejur. Se f[cuse]ntuneric. M[aruncai pe gura podului. De pe acoperi= m[rostogolii]n putina cu ap[“.

— Fleacuri, nervi! zise unul dintre noi, t[ind =irul Trubadurului, galben ca ceara; fleacuri, c`ntau =iroaiele de ap[ce c[deau]n fundul c[ld[rilor goale. Iac[chitara strigoiului.

— Ai dreptate =i e=ti prost, r[spunse Trubadurul nec[jit, =tiu =i eu c[fundul c[ld[rilor bomb[neau acel farmec de sunete, dar dac[ ]nchipuirea creeaz[o via\[de chinuri, crezi tu c[suferi mai pu\in dec`t dac[ aceea=i via\[ ar avea =i brutalitatea realit[\ii? +i dac[ o veste mincinoas[ \i-ar veni la urechi, c[ iubita te ]n=eal[, crezi c[ n-ai suferi ca =i cum te-ar ]n=ela ]n realitate? +i chiar de te-ai ]ncredin\a de eroare, ]\i va r[m`nea]ndoiala, un]nceput de nefericire. Un om poate muri dac[asemenea temeri]l vor cov`r=i. Cauza e u=or de ]n\eles. Po\i s[ r`zi tu de ea, po\i s-o nume=ti iluzie, vedenie, nervi. Eu o numesc “jum[tatea cealalt[a vie\ii pip[ite”. La unii pridide=te s`ngele, la al\ii nervii. De-aci cele dou[vie\i: viata real[=i via\a]nchipuit[.

— Dac[ ]n\elegi aceste lucruri, amice,]i zise cel mai voinic dintre noi, pentru ce nu p[strezi o cump[n[mai potrivit[ ]ntre cele dou[vie\i?

Trubadurul]=i =terse sudoarea de pe frunte =i r[spunse:

— Oh! dar nici voi... Nimeni pe lume nu va]n\elege c[o idee ad`nc ]nfipt[ ]n mintea ta ]mpreun[ cu un sentiment al ei este for\a fatal[ care te poate duce la pieire sau te poate face om mare. +i o idee ]n a=a condi\iuni este o realitate pentru om mai brutal[ dec`t un bolovan pe care l-ar pip[i cu de-am[nuntul. Eu poate s[pier, prada unor iluzii triste, dup[voi, a unei realit[\i nedrepte, dup[mine. Deosebirea]ntre noi e c[eu v[ ]n\eleg

toate cuvintele vie\ii voastre, iar vou[vi se pare c[le]n\elege\i pe ale mele. V[f[li\i cu pozitivismul vostru... +tiin\a care studiaz[un creier mort este =tiin\a mor\ii. +i nu t[g[duiesc, =tiin\a a]n\eles pe deplin de ce moare un om =i toate prefacerile prin care trece un cadavru, dar n-a]n\eles nici pe sfert via\a =i schimb[rile ei. “Cauza unic[=i ini\ial[“ este o tain[pe care nu cu algebra voastr[o ve\i]n\elege.

— S[m`nc[m, c[te-ai obosit.

Credeam c[l-om]ntoarce din povestirea sa.

— Nu, r[spunse Trubadurul, vreau s[ispr[vesc. Nu]n\eleg... +i dac[nu]n\elegi, de ce s[tr[ie=ti?... Da\i-mi un pahar cu vin... Mi-e frig... Da\i-mi s[beau...

Lu[un pahar;]l aduse la gur[. M`na ]i tremur[ a=a de tare, ]nc`t]l sc[p[=i]l v[rs[pe iarb[. Luminile ochilor i se m[rir[f[r[pic de sc`nteie, ca ni=te \inte b[tute]n doi nasturi de sidef.

— Dar visele]ncepur[a mi se izb`ndi; vorbesc de cele ur`te...

+i]ncepu s[povesteasc[c-o voce a=a de pu\in omeneasc[, c[pe noi, prietenii lui de-at`\ia ani, ne cuprinse o fric[mai ciudat[ca frica unui copil care ar trece noaptea prin curtea bisericii.

“Eram de zece ani... Deschisesem ochii pe o copil[cam de v`rsta mea, cu care colindam viile. B[laia ]i ziceam eu, c[ci era alb[, sl[bu\[, cu p[rul ca un caier de l`n[moale =i]nvoalt[. Ochi verzi... verzi =i bl`nzi... nu m[ ]n=elau niciodat[... Un glas dulce, ca dup[ somn. Sem[na cu ochii a=a de mult, c[, de vorbea, mi se p[rea c[-i v[d ochii, =i de m[ privea, lung =i blajin, mi se p[rea c[ ]n fundul urechilor auzeam glasul ei m`ng`ietor. Sem[na cu sor[-mea. Pe am`ndou[le iubeam deopotriv[. +i le iubeam din cale-afar[, c[ci numai ele se apropiau de lumea basmelor mele, dup[care a= fi alergat p`n[ s[ nu mai r[m`ie piele pe t[lpile picioarelor.

}ntr-o sear[,]nainte de a ne desp[r\i, o g[tii cu flori de p[p[die =i cu ml[di\e de m[z[riche =i]i zisei, trist, f[r[s[pricep de ce:

— B[laio, de cine \i-e dor \ie c`nd e=ti singur[?

— De tine, de lun[=i de flori... Cu ele mi-e dor de tine ... Cu tine nu mi-e dor de ele...

— Dar tu o s[mergi cu mine dac[m-oi duce departe-departe?

— Departe... nu e ca aici... departe e pustiu... Mai bine cu ai no=tri...

— Dar dac[oi s[pa o groap[ad`nc[-ad`nc[, o s[te cobori cu mine, s[vedem ce-ar fi pe alt t[r`m?

— Ad`nc... e frig!... Ad`nc... e]ntuneric!... Mai bine la soare.

Adormii]n noaptea aceea]ncet-]nceti=or; mi-auzeam r[suflarea. Vroiam s[nu adorm, dar,]nchiz`nd ochii, de frica ]ntunericului, m[ fur[ un somn ]n care numai trupul =i ochii adormiser[. Dam s[ mi=c m`inile =i s[deschid ochii. M`inile — grele, ca ni=te drugi de fier, cu neputin\[de mutat din loc. Pleoapele — ca turnate]n plumb =i topite una]ntr-alta.

Dup[un v`nt, pe care-l auzii o clip[ ca =i cum ar fi suflat peste lumea toat[, mi se p[ru c[ deschid ochii, c[ m[ scol ]n picioare, de=i ]mi ziceam: “Cum, deschisei ochii =i sunt cu ochii ]nchi=i? Cum, m[ sculai ]n picioare, =i stau lungit ]n pat, sub plapum[, l`ng[mama? “

Se f[cea o c`mpie]ntins[. Eram cu tata, cu sor[-mea =i cu B[laia. Trei cai,]nh[ma\i la o c[ru\[, p[=teau, sfor[ind.

Din senin, auzii: “Destul a\i odihnit pe drum!... s[nu v[mai opri\i...” Ne suir[m]n c[ru\[. Caii sorbeau dep[rtarea gonind; iarba se uscase; un nor de praf ne]nv[luia... Caii plesnir[. C[ru\a se sf[r`m[. Pe noi ne arzv`rli unul peste altul. Eram deasupra lor, ame\it de zguduire. P[m`ntul se deschise. }nt`i]nghi\i pe sor[-mea, apoi pe B[laia =i la urm[pe tata, care m[ ]nh[\ase de c[ma=[=i m[t`ra dup[ d`nsul. P[m`ntul]i acoperi =i se]nchise]ntre ei =i mine. +i din fundul lui auzii o jale n[bu=it[: “Ah! e pustiu... e frig... e greu...]ntuneric! “

A doua zi sor[-mea se boln[vi. Visul meu mi se de=tept[ ]n minte. De spaim[, nu mai vorbii nim[nui. Toat[via\a mea se m[rginea la micile servicii ce f[ceam bietei bolnave. I-aduceam ap[,]i \ineam de ur`t, ]i m`ng`iam m`inile slabe =i reci. Eram sigur c-o pierd. Visul meu o r[punea. Durerea mea era un fel de nesim\ire. C`teodat[ m[ mu=cam de m`n[, ca s[m[ ]ncredin\ez

dac[tr[iesc, =i nu sim\eam nimic. }n sf`r=it, ea muri f[r[ s[ se pl`ng[,]nchise ochii uit`ndu-se]n ochii mei, cu p[rerea de r[u c[m-a]ntristat.

Ce noapte posomor`t[! La capul ei ardea o lum`nare de cear[. M`inile — ]ncruci=ate pe piept. Tata era pe drumuri, pentru p`inea de toate zilele, f[r[nici o =tire. Ceilal\i adormiser[pl`ng`nd.

Eu m[sculai]nceti=or, ca o pisic[, =i]ngenuncheai la patul ei. }ncremenisem g`ndindu-m[ c[, dac[ cineva mi-a trimis acea veste ]n vis, acel cineva trebuie s[ fie undeva =i, de m[ voi gr[bi, voi ]nt`lni pe sor[-mea... G`ndurile mele se rupser[ de-un ululuit care ie=ea de sub cerceaful moartei. S[rii ]n picioare. M[ plecai spre d`nsa. Un zgomot de sc`nduri. Tres[rii. Iubita mea se ]ndoi pu\in de mijloc, =i m`na dreapt[a ei rupse panglica care o lega de cea st`ng[=i-i alunec[pe coaste. Vrusei s[strig: “Mam[, scoal[-te, e vie!” Imposibil.

}n spatele meu auzii ni=te h`rjiituri pe geamuri. M[ ]ntorsei spre ferestre. Ceva negru aluneca de-a lungul geamurilor, c[dea =i iar[=i se ridica. Casa mi se ]nv`rti sub picioare. O ame\eal[ ]mi lu[vederea =i c[zui mototol la p[m`nt...

Nu =tiu peste c`te zile m-am de=teptat. Sor[-mea, care m[ purta ]n c`rc[, care]mi d[dea cele dint`i vi=ine p`rguite, care nu m[l[sa s[pl`ng niciodat[, pierise dintre noi. Zadarnic ]mi spuneau ceilal\i c[ ]n noaptea aceea c[\elul intrase sub pat, c[ o sc`ndur[r[u a=ezat[c[zuse, c[pisica, cu pisoi mici, dase s[intre]n cas[cu un =oarece. Acel alai jalnic, de h`rjiituri, de zgomote =i ululuieli ]n jurul moartei, care mi=case m`na dreapt[, nu-mi ie=ea din minte.

C[zu =i tata bolnav de junghi. Z[cea]n patul de l`ng[ sob[, =i eu tremuram de friguri ]n patul cel mare. Ceilal\i stropoleau pe-afar[ tri=ti, =i vai de m`ncarea =i odihna lor!...

Tata]ncepu s[sufle greu. }mi f[cu semn s[m-apropii de el. Eu ie=ii de sub cojoac[=i m[lungii l`ng[ d`nsul. M[ ]mbr[\i=[=i, c`nd eu ]i zisei: “Tat[, m[ doare”, el m[ s[rut[ pe frunte =i t`rziu]=i dezlipi buzele de pe fruntea mea. M[ ]ncinse c[ldura. Ochii m[usturau. Picioarele nu mi se ast`mp[rau, c[ut`nd

r[coarea. Degetele m-ar fi fript dac[s-ar fi al[turat. +i tocmai c`nd a\ipii sim\ii o m`n[rece care mi se]nfige]n spinare. Auzii bine un “ah!” n[bu=it. Cercai s[fug din pat =i r[m[sei sp`nzurat ]n m`na tatei, \eap[n[=i]ncle=tat[ ]n spatele c[m[=ii mele.

}n acea zv`rcolire, un fulger ]mi trecu prin minte: “Desigur, =i tata a murit, =i B[laia va muri. Mi s-a izb`ndit visul...]ntocmai!”

Cu sor[-mea se dusese m`ng`ierea, cu tata c`ntecele, cu B[laia dragostea.

M[ ]ntremasem.

Luna lui iulie era cald[=i vesel[. Singura sor[ce-mi mai r[m[sese, ai c[rei ochi nu erau verzi, mi-aduse c[p=une =i dude albe. M[trezeam ca dintr-un somn lung. Nu-mi r[m[sese din toate nefericirile dec`t un fel de amintire pierdut[ ]n mintea mea ca ]ntr-o negura ad`nc[.

— De ce nu mai c`nt[tata?

— A murit, r[spunse ea, ridic`ndu-mi p[rul de pe ochi =i netezindu-m[pe obraji.

— Dar Colia? Mi-e dor de d`nsa.

— S-a dus Colia, biat[Colie?

— Dar B[laia?... N-am v[zut-o de-at`ta vreme!

— B[laia?... Nu se =tie nimic de d`nsa. Tr[ia din u=[ ]n u=[... Unii spun c[a murit =i-a]ngropat-o popa pe seama bisericii.

Atunci mi se p[ru c[m[aflam]n pustii locuri: nem[rginire, mu\enie, cer albastru. +i mi-era dor, =i n-aveam cui s[spun dorul. }ncepui s[pl`ng. Via\a mi se stinsese cu izb`ndirea visului de care mi-adusei aminte.”

Trubadurul st[tu neclintit]n picioare. Buza de jos]i tremura. Clipea des, ca =i cum ar fi voit s[alunge ni=te vedenii.

— Destul,]i zise unul din noi. Ne-ai obosit. Culc[-te jos. Odihne=te-te. Ce te ui\i a=a? Nu e nimic. Nu vezi nimic dec`t cerul limpede.

— Ba v[d! r[spunse Trubadurul.

Ochii i se desf[cur[mari =i tulburi, gura i se deschise larg. Pieptul i se umfl[.

— Ba v[d! V[d bine ceea ce voi nu pute\i vedea! Fata de la disec\ie era B[laia... alb[=i rece... pe masa de marmur[...

— Nu putea fi ea. |i s-a spus de mult c[a murit.

— Nu, nu, se f[cuse nev[zut[... O fi]n=elat-o cineva... a furat-o... era s[rman[de p[rin\i.... Num[rul *dou[* nu m-a]n=elat. Visasem c[murise trei... au murit numai doi. E un num[r fatal. C`nd ]nt`lnesc un chip ciudat, pentru]nt`ia=i dat[, ori pe ce uli\[ m-a= duce, p`n[seara, trebuie s[-l]nt`lnesc a doua oar[. C`nd oi r`de ]ntr-o zi, e cu neputin\[, ]n aceea=i zi, s[ nu r`d a doua oar[, de=i foarte rar mi se]nt`mpl[ s[ r`d. Odat[mi s-a spus de un domn cu din\i frumo=i c[are din\i fal=i; de altul, c[ ]n=eal[la c[r\i; de nu =tiu cine, c[se]nsoar[a treia oar[; de un ministru, c[se]mbat[, =i de un avocat, c[face testamentele muribunzilor a=a ca s[le mo=teneasc[ ]ntreaga avere. P`n[ seara, ]n aceea=i zi, mi s-a vorbit despre al\ii ]ntocmai ca de cei dint`i. Credeam — ad[ug[Trubadurul — c[la disec\ie am]nt`lnit o a treia fiin\[ care s[ semene cu sor[-mea =i cu B[laia. M-am ]n=elat. +i de ast[ dat[ *dou[* a b[tut pe *trei*. B[laia era pe masa de marmur[. Am cercetat ]n catastivele bisericii, am citit pe toate crucile. Numele ei lipsea. A r[pit-o cineva, =i nimeni nu s-a ]ngrijit de d`nsa: o belea mai pu\in la u=[, o]mbuc[tur[de p`ine c`=tigat[!... Oamenii sunt f[r[inim[... C`ini!... Ho\i!... St`rvuri!... Nu mai sunt oameni!... Cultura i-a ucis!....

— Nu ai destule dovezi... De unde =tii?

— Era ea... era ea! r[spunse Trubadurul, amestec`ndu-=i vorbele cu r`sul... Era ea!... I-am deschis ochii... erau verzi ca ai ei...]n cel drept avea o pat[galben[pe iris... ca =i d`nsa... }n st`nga s`nului, desf[cut la vederea tuturor elevilor, avea o mur[neagr[... ca =i ea... Nu puteau fi trei]n lume ca ele!... Sor[-mea avea acelea=i semne...

— Trebuia s[afli de unde fusese adus cadavrul...

— Oh, am aflat! r[cni Trubadurul parc[l-ar fi]njunghiat cineva. Ah, t[ce\i! Am aflat!... Nu mai exist[oameni!... Lumea s-a pref[cut]ntr-o mocirl[ ]n care numai porcii se r[sfa\[!... M[

]neac[acel miros al mor\ii, r`nced, greu... +i odinioar[ mirosea a flori de c`mp...

Ochii i se supser[. Picioarele i se t[iar[de la genunchi. }l luar[m de sub\iori. M`inile ]i c[zur[ moi, leg[n`ndu-i-se din umeri. Capul i se dete pe spate, cl[tin`ndu-se ca =i cum ar fi fost un ghem legat c-o sfoar[cu care te-ai juca.

}l]ntinser[m pe iarb[. }l dezbr[car[m =i]ncepur[m a-l freca pe m`ini =i pe picioare cu rom amestecat cu vin.

C`nd se de=tept[, fa\a-i era alb[-vine\ie, ochii stin=i =i degetele m`inilor]i tremurau. Sughi\[. }=i trecu m`na pe frunte. Ceru un pahar cu ap[. Privi]mprejur. +i, ca =i cum =i-ar fi adus aminte, din fundul unui veac, ne zise lini=tit:

— Nu e nimic, dragii mei, nu face nimic... +tiin\a voastr[va dezlega toate. A= vrea s[m[culc. Cred c[acum voi dormi bine. Cum]=i plec[capul, adormi. }naintea noastr[stau merindele risipite. Ne ajunsese foamea, dar nimeni nu]ndr[zni s[ia vreo]mbuc[tur[.

Priveam, t[ceam, ne g`ndeam. Analistul clipea des; scepticul ridica din umeri; al treilea se uitase c-o m`n[pe frunte; eu]nchisesem ochii =i puf[iam dintr-o \igaret[stins[.

Se de=tept[tocmai c`nd soarele aluneca pe dup[frunzi=ul p[durii.

Ceru s[m[n`nce. }i p[ru r[u c[din cauza lui noi r[bdaser[m de foame. O privighetoare]=i piruia povestea ei neispr[vit[. Prin p[durea deas[str[b[teau s[ge\i de lumin[.

— S[ne]ntoarcem, zise Trubadurul lini=tit. Voi crede\i]n via\a viitoare?

— A=!... fleacuri...

— Va veni o via\[etern[=i perfect[peste c`teva miliarde de ani.

— Alt[prostie! C`nd se va stinge soarele, a=teapt[tu mult =i bine o via\[etern[=i perfect[...

— Soarele nu arde ca s[se mistuie vreodat[. E o nerozie =tiin\ific[c[soarele ar fi un colos]nfl[c[rat. C[ldura =i lumina e rezultatul sferei de eter care]l]nconjoar[. Eterul condensat a

produs tot ce exist[, materie, plante, animale, =i tot din el, vibr`nd ve=nic, va izvor] o via\[ve=nic[=i perfect[.

— Eu, zise Trubadurul, n-a= dori o alt[via\[, chiar dac[ar fi etern[=i perfect[, dec`t numai o clip[... Ce mult doresc s[le mai v[d o dat[!

— De unde =tii c[n-ai s[le vezi? Lumea este un =ir nesf`r=it de fenomene, =i oamenii, descoperind legile la care ele se supun imediat =i vremelnic, cred c[ au ispr[vit cu misterele naturii. Cine =tie dac[ n-o s[ v[ ]nt`lni\i!

— Se poate; dar a= dori s[am con=tiin\[c[ne-am]nt`lnit. S[=tiu cine au fost ele =i cine am fost eu. Altfel, la ce mi-ar folosi re]nvierea cu o con=tiin\[str[in[de cea de azi?

A=a, l[s`ndu-se]n voia vorbei, ajunser[m la capul podului.

Dup[p[rerea tuturor, eu trebuia s[dorm cu Trubadurul, acas[la el, c[ci cu nici un pre\ n-ar fi voit s[se culce aiurea. To\i]mi =optir[c[n-ar fi bine s[-l las singur.

Se]nserase c`nd ajunser[m acas[. Luna se ridica la orizont c`t o bani\[=i a=a de ro=ie, c[parc[ie=ea dintr-un ocean de s`nge. O c[r[ruie ]ngust[ t[ia gr[dina p`n[-n fund.

Cum ne sim\i, c`inele ]ncepu s[ h[m[ie, apoi se plec[ la picioarele Trubadurului =i, d`nd din coad[, chifni de bucurie. C`teva g[ini, culcate]n corcodu=ul din fa\a casei, trezite din somn, se mutar[pe picioare, ploconind capetele]n sus =i]n jos. Intrar[m]n cas[.

Aprinse dou[lum`n[ri. C[r\ile erau r[v[=ite pe scaune, pe mas[ =i pe patul de l`ng[sob[. P[ianjeni]=i]ntinseser[p`nzele, ca ni=te dantele str[vezii =i pr[fuite, ]n unghiurile tavanului de sc`nduri. De grinda groas[din mijlocul tavanului at`rna un cr`mpei de a\[, p[tat de mu=te, de care odinioar[at`rnau halvi\a la l[satul-secului.

— Am r[mas singur,]ng`n[ ]ncet Trubadurul, arunc`ndu-=i p[l[ria]n firida sobei. Am r[mas singur, =i am fost mul\i. Toate lucrurile din cas[ ]mi fac r[u, =i totu=i, nu m-a= muta nici]ntr-un palat. Dac[n-a= fi m`hnit =i torturat, ce a= putea fi eu pe lume?

Deschisei gura ca s[-l]ntorc din aceste g`nduri, dar, mai ]nainte de-a slomni vreun cuv`nt, el]mi zise repede:

— Ai dreptate!... Ai dreptate!... Ce-a fost s-a dus, ce va mai fi o s[se duc[. Fii pe pace. N-ai venit degeaba. Am s[-\i c`nt o roman\[pe care am scris-o ieri noapte.

}=i desprinse vioara din cui. }ncerc[coardele =i]ncepu s[c`nte.

Atac`nd repede coarda sub\ire cu o migal[ de sunete ascu\ite, trecu printr-o gam[ pripit[ pe cea din urm[ coard[. Arcu=ul lui scotea ni=te vaiete care se asem[nau cu jalea omeneasc[. }ncepu un *duo* pe coarda a treia =-a patra, prelung, naiv, sf`r=ind cu o vijelie p[tima=[, ca s[-=i reia iar[=i ideea sa pe prima coard[ ]ntr-un =ir de note tremur[toare, calde, aci vesele, aci triste, necontenit puternice =i sigure.

De dup[sob[scoaser[capetele trei pisoi mici, care se cl[tinau pe picioare. Cu ochii \int[, alba=tri =i sticlo=i, privir[fermeca\i =i se retraser[ ]n fund, =i iar[=i ap[rur[, ca =i cum capetele lor rotunde erau legate]mpreun[. Unul din ei p`h[i =i]ncepu s[mi=te capul dup[arcu=ul care aluneca pe coardele viorii.

Deodat[se-auzi un plesnet sec. C[zuse c[lu=ul, prididit de bra\ul nervos al Trubadurului. Pisoii se ascunser[ ]n culcu=ul lor.

— Nu mai c`nt, zise trist Trubadurul, mi-e fric[s[nu cad[c[lu=ul a doua oar[. Ah! num[rul *dou[*!

. . . .

Dormiser[m un somn. Pe la miezul nop\ii, m[trezi o t`r`itur[de pa=i.

Deschisei ochii =i]nghe\ai v[z`nd pe Trubadur. Se furi=ase de l`ng[mine =i se]ncerca a-=i potrivi c[lu=ul la vioar[. Luna lumina odaia a=a de bine, parc[s-ar fi rev[rsat de ziu[. Trubadurul era]n c[ma=a de noapte. Cu ochii]nchi=i,]=i potrivi c[lu=ul. Lu[arcu=ul din cui; deschise o cutioar[mic[;]=i frec[arcu=ul cu sac`z; trase z[vorul u=ii =i ie=i lini=tit cu picioarele goale.

— E somnambul, bietul Trubadur!

}mi auzii t`c`itul inimii.

S[rii din pat =i-l urm[rii, ne]ndr[znind s[-l de=tept, de team[s[nu moar[de spaim[.

El, dup[ce trecu pragul tinzii, se]ndrept[spre fundul gr[dinii,]ncerc`nd coardele cu degetul. Ocoli t[ietorul din b[t[tur[; p[=i peste ni=te ostre\e, u=urel, ca s[ nu se taie, =i apuc[ pe c[r[ruia ]ngust[. C`nd ajunse la dudul b[tr`n, ]=i acord[ vioara. M-apropiai de d`nsul... Era cu ochii]nchi=i...

Fa\a — alb[ca varul.

Tremuram de fric[. Nu =tiam ce s[fac. El]=i at`rn[ vioara =i arcu=ul de degetul cel mic =i, cu o u=urin\[ nemaipomenit[, se ag[\[ de primele ramuri, se ]ndoi de mijloc, rezem`ndu-se]n picioare, =i]ncepu s[se suie printre cr[cile groase ale dudului. Voii s[strig: “Destul! o s[cazi! d[-te jos!” Frica]mi luase limba.

C`nd se apropie de v`rf,]ncerc[cu m`inile cele din urm[ ramuri, ceva mai groase ca degetul, =i, pun`nd piciorul pe ele, se]n[l\[deasupra dudului ca o statuie alburie cl[tinat[de ml[dierea ramurilor. Ridic[capul spre luna care str[lucea deasupra lumii. Era tot cu ochii]nchi=i. }nm[rmurisem, cu gura c[scat[=i cu bra\ele]ntinse spre el.

Trubadurul aduse vioara sub b[rbie =i]ncepu o furie de sunete]n t[cerea ad`nc[ a nop\ii. Eram hot[r`t s[-i strig: “Destul! destul!” Dou[coarde]i plesnir[una dup[alta =i c[lu=ul trosni sinistru. Trubadurul tres[ri =i ridic[vioara]n sus. O fantom[se]ncerca a pluti]n v[zduh. Deschise ochii; se trezi, se cl[tin[pe picioare,]=i pierdu cump[tul =i, \ip`nd disperat, se pr[v[li din v`rful dudului.

R[bufni de p[m`nt, la picioarele mele, sc[ldat ]n s`nge, cu capul zdrobit.

M[plecai... Mi se p[ruse c[d`ndu-=i sufletul =optise... “Ah! num[rul *dou[*”...

}n]nv[lm[=eala de c[r\i =i de note, i-am g[sit testamentul olograf, scris =i subscris c`t se poate de deslu=it. Ne ruga:

“S[se v`nd[toate lucrurile din cas[,]ntre altele, o pereche

de paftale turnate]n argint =i un chilim vechi =i frumos ales. S[se d[r`me casa.

S[se r[s[deasc[pomi peste tot locul, p[str`ndu-se poteca care duce la dudul b[tr`n din fundul gr[dinii.

Pe mine s[m[ ]ngroape]n stuf[ria de vi=ini, la r[d[cina unui piersic r[t[cit printre ei; florile de piersic sunt cele mai frumoase, iar fructele au cel mai r[coritor gust. Acolo se afl[un morm`nt ad`nc s[pat. E morm`ntul B[laiei.

Ve\i s[pa p`n[ ve\i da de un co=ciug larg, c[ptu=it cu plumb; s[ m[ lungi\i bini=or l`ng[d`nsa, ochi]n ochi, gur[ ]n gur[, s[par[c[suntem vii, ca odinioar[.

Ve\i \intui]n piroane groase pleoapa co=ciugului, ca nu cumva broa=tele s[ne tulbure lini=tea =i s[ne p[teze trupurile.

Viermii care se vor na=te din noi se vor iubi.

Pe morm`nt ve\i r[s[di meri=or.

Prima fat[cu ochii verzi a oric[ruia dintre amicii mei E... A... A... =i B... va mo=teni gr[dina mea.

Amicii mei de mai sus, pe care totdeauna i-am iubit, vor fi executorii acestui testament =i vor publica, c`nd vor voi ei, memoriile mele, scrise de m`na mea. Aceste memorii se g[sesc]n chichi\a l[zii de sub icoane.

P. S. Vioara s[mi se puie sub c[p[t`i."

Executorii testamentari au]mplinit o parte din dorin\ele bietului Trubadur. Gr[dina]n care se odihne=te el este cea mai frumoas[din Olteni. Pe morm`nt i-am ridicat un bloc de marmur[ ]n form[de piramid[.

P`n[acum n-a avut nici o mo=tenitoare. Pozitivistul are un copil mic cu ochii verzi, c[ruia]i zicem "micul inginer", dar e b[iat, nu e fat[.

Ne-a f[g[duit]ns[c[ ]n cur`nd ne va r[pi scumpa noastr[gr[din[.

DIN MEMORIILE TRUBADURULUI

CUPRINS

. . . .

S-a dus greutatea]ntunericului care]nv[luia toat[ ]nc[perea lumii. Parc[v`ntul a desfundat =-a risipit negura din re\eaua copacilor.

Soarele =i-a deschis la r[s[rit ap[r[toarea sa n[prasnic[, ro=ie ca para focului, aurie, violet[, albastr[=i, pe la mijlocul cerului, ca o jum[tate de roat[verzurie.

Desf[=ura\i pe cer, cu]nchipuirea, o coad[de p[un,]nfipt[cu r[d[cina]n p[m`nt, =i prelungi\i-i penele cu lumini metalice p`n[la]n[l\imea amiezii, =i totu=i n-o s[sim\i\i acea frumuse\e f[r[de pereche a unui r[s[rit de soare. Nu v[r[m`ne dec`t s[v[scutura\i trupul de tr`nd[via ]ncropit[ a patului, s[ cr[pa\i ochii vo=tri c`rpi\i de somn =i, de=tept`ndu-v[ sim\urile greoaie cu ap[ proasp[t[ =i rece, s[ privi\i f[r[ a v[ s[tura ceea ce omul nu poate nici descrie, nici zugr[vi cu fe\e mincinoase pe o p`nz[moart[.

Arta]mpu\ineaz[natura. Arta e n[scocit[pentru cei ce aud =i v[d pe sfert din c`te natura le desf[=ur[ ]naintea lor. Tot ce creeaz[ omul e o s[r[cie viclean[ a realit[\ii. C`teva]nsu=iri mari ale unei paji=ti, ale unui suflet, ale unui trup scos din marmur[, c`teva ]nsu=iri care domnesc pe deasupra celorlalte =i pe care arti=tii le schilodesc m[rindu-le =i le morfolesc potrivindu-le cu puterea sim\urilor oric[rui nesim\itor. Iac[ arta. Marile genii au sim\it ]n toat[ via\a lor o durere f[r[ repaos ]n fa\a naturii. Ei, care p[trund ad`nc tainele culorilor, ale sunetelor, ale formelor =i ale sim\irilor =i r[m`n departe de ceea ce vor s[ se apropie, de c`te ori n-au re]nceput iar[=i =i iar[=i acela=i subiect, aceea=i inim[muncit[, aceia=i ochi vii, feluri\i]n clipire,]n lumin[,]n umbr[=i]n expresie, acela=i trup perfect ale c[rui linii, moi =i p[tima=e, se]mpletesc cu at`ta noroc =i cump[nire, c[ marmura nu le poate fura dec`t pe sfert de sfert din adev[rata lor c[ldur[!

De c`te ori n-au rupt volume ]ntregi, n-au spart p`nze enorme =i n-au aruncat cu dalta]n fa\a Venerei lor, alb[, neted[=i moart[!

Cine-ar putea s[puie pe p`nz[ toat[ gama verdelui care ]ncepe cu nota sur[ a spicului c`nd bate]n galben, apoi se schimb[ ]n curatul verde de smarald al cre\ului proasp[t de stejar =i sf`r=e=te cu verdele sever =i s[n[tos al nucului? Cine poate s[ p[teze, norocos ca natura, o priveli=te, cu umbrele norilor, cu apele ]nchise pe care le arunc[ foaie pe foaie? Cine poate da toat[ ad`ncimea unei perspective? Cine poate s[-=i scalde un copaci m[car]n at`ta aer ]n care ]l cre=te, ]l ]nverze=te, ]l ]nflore=te =i-l ]ncarc[ cu rod nev[zutele puteri ale naturii? Cine poate s[ puie sub pieli\a str[vezie a unui trup t`n[r acel rumen al s`ngelui, care tremur[, lic[re=te, alearg[ =i se schimb[ dup[ cum vei ridica perdeaua de la geamurile camerei tale? Cine poate s[pa ]n piatr[ un mu=chi ]nc`t s[vezi]ntr-]nsul o for\[care se odihne=te? Ferice de acela care se]mbat[de m[rimea =i frumuse\ea acelor ce ve=nic tr[iesc =i se r[sfa\[ ]n aplauzele mul\imii, f[r[a sim\i dep[rtarea de la ceea ce a f[cut p`n[la ceea ce vroia =i trebuia s[fac[.

Ah! dar ce nenorocire bl`nd[ pentru mine, care, ]nfiorat de soart[ de-a nu fi ]n\eles de lume, mai g[sesc prieteni buni =i drep\i ca s[ m[ smulg[ din lumina ]ngust[, zgomotoas[ =i sp[l[cit[ a ora=elor! Acele case mari, greoaie, ]nc[rcate =i schiloade, care ]mpeticeaz[ albastrul cerului, acele uli\e str`mte, gloduroase =i murdare, care]\i]mpuie urechile cu uruiala =i-\i]ngre\o=eaz[nasul cu duhoarea, acele c`rduri de oameni ce-\i ame\esc capul =i-\i sc`rbesc sufletul cu acela=i spirit trezit, cu aceea=i goliciune de minte, au pierit]n afundi=ul po=tiilor. Capitala mi-apare ca un tablou prost, pe care-l pot]ntoarce, dup[plac, cu fa\a la perete.

Aici cerul e limpede, str[veziu, cald: o jum[tate de sfer[, f[r[pic de nori, pe a c[rei raz[po\i s[-\i plimbi g`ndul o eternitate. Soarele, din cre=tetul cerului, ]=i revars[ pulberea str[lucitoare; inund[ v[zduhul cu o lumin[ care ]=i rote=te f`=iile]n jurul unei tipsii de foc, =i se albe=te, =i se]mbuneaz[c`nd se ]mpr[=tie pe netezi=ul c`mpiilor.

C`t de bine e s[ mergi ]n ne=tirea pasului! }ntr-o f`nea\[ca aceasta, moale,]nalt[=i cernut[pe deasupra cu flori de nenum[rate fe\e, a= colinda o via\[ ]ntreag[, f[r[a mai odihni. Ce miros pl[cut, care]\i umple pieptul! Ai voi s[-l sorbi, =i te]mbat[, te farmec[, te p[trunde, te atrage, =i deslu=it nu =tiu cu ce se aseam[n[aceste miresme care]\i fericesc creierul p`n[ ]n fundul lui. Un miros s[n[tos, un amestec de faguri de miere, de o\et de trandafiri, de smirn[, de chihlimbar, de azim[ cald[; un v`rtej de aburi, aromatici =i nev[zu\i, plute=te, se leag[n[, se amestec[=i se]mpr[=tie pe deasupra acestui covor]nflorit. Culeg buchete =i le arunc. Din ce]n ce, mai colo, mai colo, mai departe, florile]mi par =i mai frumoase.

Floarea-Pa=telui str[luce=te ca o pajer[de alam[lustruit[. Bursuceii fumurii =i]mpufa\i, graminelele orbotate pe firi=oare ca acele, l[pu=ul, ochi rotund cu genele galbene, s`ngele-voinicului, ro=u-foc, se amestec[ cu sulfina nalt[, fraged[ =i mirositoare, cu pupezelele m[runte =i conabii, cu ochiul-=arpelui ca o p`lnie civit[, cu m[selarii n[utii, cu jale=ul aspru =i st`njeniu, =i cu dr[gaica stufoas[, f[r[foaie, parc-ar fi un p[m[tuf muiat]n g[lbenu= de ou.

Nesf`r=ita simfonie a viet[\ilor pe cine n-ar desc`nta a bine, cu glasurile ei, aci glume\e, aci triste, c`nd repezi, c`nd prelungi, =i piuitoare, =i grave, =i mig[lite, =i otova? Acum, o clip[, au t[cut cu toatele. Un maestru nev[zut \ine deasupra lor vergeaua neclintit[. O pitpalac[=i-a repezit glasul de dou[ori. Un vuiet a mii de instrumente dezleag[somnul t[cerii. Deasupra b`z`itului]ntins — o ceart[vesel[, o ciripeal[ascu\it[, dedesubtul lui — o bomb[neal[melancolic[, =i]n acest “trio”, plin =i statornic, privighetorile, ca ni=te piculine,]=i piruie, la timp, melodia lor]ntreit[de fluieratul gros al filomelelor =i de chir`itul uscat al greierilor de c`mp.

Ce felurimi de glasuri =i de fraze, ce deosebiri de sim\ire =i de expresie, ce veselie =i ce jale, ce instrumente vii =i bizare, =i

totu=i,]n acest haos simfonic, ce frumoas[=i ce profund[legend[nu-=i c`nt[ve=nica natur[!

Aceast[simfonie, bl`nd[ =i m[rea\[, s-a speriat de un \ip[t dureros, ascu\it, disperat: \ip[tul vie\ii care se stinge. Desigur, =arpele, lacom =i nemilos, suge din vreo nefericit[ de broasc[ moale =i motoloag[. P[s[rile zboar[ ]ncotro apuc[. Doar surdele l[custe mai b`z`ie.

}n adev[r, visele mele =i-aici sunt chinuite.

Nic[ieri nu pot s[-mi adorm dezgustul. Pretutindeni e aceea=i lupt[viclean[, ne]ndurat[, s`ngeroas[,]n care numai for\a oarb[a f[lcilor izbute=te.

}n pletele acestui f`n m[t[sos, se muncesc acelea=i patimi, mici =i crude ca =i ]n omenire, acelea=i vicii, aceea=i dobitocie nesim\itoare, acelea=i virtu\i ]nfr`nte, aceea=i dragoste =i ur[, aceea=i necinste triumf[toare, aceea=i s[r[cie artistic[, aceea=i burghezie gras[, voinic[=i bogat[. Mari =i mici, cinsti\i =i necinsti\i, r[i =i buni, pasiona\i =i indiferen\i, voinici =i pl[p`nzi, darnici =i zg`rci\i, t`r`tori =i m`ndri, ]n=el[tori =i sinceri, de tot felul, de toat[ m`na, se g[sesc]n acest paradis am[gitor.

Turturica =i privighetoarea, patim[cald[=i art[rece, curat[, pompoas[=i divin[; furnicile str`ng, economisesc ca b[canii, bob cu bob, firimitur[ cu firimitur[; greierii, l[utari f[r' de talent, ]nghea\[ de frig =i de s[r[cie; brot[ceii se sparg la c`ntec ca ni=te poe\i zgomoto=i =i f[r[minte; l[custele, cobzari de c`rcium[; pitpalacul, hoinar cosmopolit; broasca se reazem[ pe picioarele-i str`mbe =i-=i r[sfr`nge gu=a =i burta cleioas[ =i, privind dobitoce=te, cu ochii pe jum[tate ]nchi=i, seam[n[ cu un mo=ier gros, cu ceafa =i cu p`ntecele rev[rsate; =oarecii sunt ni=te ho\i frico=i; boii-popii, popor tihnit, peste care toat[lumea calc[; sobolul, dobitoc lini=tit, nu vrea s[=tie de ce se petrece dincolo de mu=uroiul lui; =erpii se t`r[sc, farmec[ cu privirea =i sug cu o sete nepotolit[ s`ngele altora; fluturii, ni=te sec[turi cochete care, f[r[a iubi pe nimenea, zboar[coti= din floare]n floare; g[inu=ele =i licuricii, craidoni de noapte,]=i colind[felinarele =i serenadele lor vechi =i nevinovate.

+i]n aceste popoare — at`t de fericite dup[ aparen\[ — c`te lupte, c`te nedrept[\i, c`t[durere =i c`te pung[=ii, ziua, la lumina soarelui, sub ochii tuturora nu se ]nt`mpl[, f[r[ca vreo fiin\[ve=nic[=i sf`nt[ s[ puie cap[t r[ului care izbute=te! Se fur[ ]mbuc[tura din gura celui slab, se stric[ cuiburile, se m[n`nc[ou[le =i puii, se bat p`n[ la s`nge, se robesc, =i nelegiuirile =i crimele se petrec f[r[fric[de lege =i de Dumnezeu. Un gu=ter face dou[zeci de omoruri pe zi; o furnic[fur[=i robe=te pe bie\ii purici de iarb[; o vulpe strive=te la fiece pas trei-patru g`ng[nii. +i c`te so\ii nu sunt p[r[site]ntr-un chip ru=inos! C`\i nevinova\i ]n=ela\i! C`te zavistii! C`t[ ur[! C`te talente ucise! +i c`\i neghiobi]n fruntea bucatelor!

Aceste partide, ori aceste noroade, se mi=c[, se a\`\[, se-n=eal[, se ucid =i-=i duc via\a ]ntr-o lupt[ egoist[ =i ]n\estat[. +i c`nd =arpele, aprins de focul soarelui, se repede f`=`ind =i culc`nd la p[m`nt paiele de f`n, viet[\ile se ]mpr[=tie ca puii de pot`rniche, =i multe din ele]=i dau sufletul de spaim[. Trece cel mare, cel brutal, cel prost, dar cel mai tare... Cum n-o s[ ]nsp[im`nte pe-at`\ia la=i, sl[b[nogi =i f[r[de caracter?

C`t[asem[nare]ntre oameni =i micile dobitoace!

+i c`t de ipocrit nu-=i ascunde natura, sub velin\e de flori, nemerniciile =i crimele ei!

Aceste g`nduri m[ obosesc. Culorile vii =i fermec[toare, mirosurile f[r[ de seam[n de pl[cute sunt ni=te neru=inate momeli cu care natura atrage =i azv`rle]n lupt[turmele de viet[\i p[tima=e =i proaste.

S[caut lini=tea sub pluta b[tr`n[. La umbra acestei namile, asurzit de or[c[itul broa=telor din mla=tin[, s[-mi aud numai g`ndul, s[uit aceast[poft[nest[p`nit[ de bine =i de armonie universal[. Nebunii pe care cel s[tul le g[se=te f[r[ a le c[uta, iar cel fl[m`nd le caut[f[r[a le g[si.

A=a e. E at`t de bine =i de aromitor pe iarb[ verde, la umbr[ deas[. V`ntul care f`=`ie, basm vechi =i lung, prin frunzi=ul tremur[tor al plutei, te pune pe g`nduri =i te dezmiard[, parc[

ar fi o b[tr`n[ care te leag[n[ =i-\i c`nt[, =i-\i =terge broboanele de pe frunte, =i te ap[r[de z[duf =i de singur[tate.

Lungit cu fa\a la cer, cuprins de lini=tea senin[de sus, g`ndurile ]ncep s[-mi tresar[ ]n creier =i se ]nmul\esc, se ]n=iruie ca un c`rd]nalt de cocori =i se duc, pe alte t[r`muri, peste nou[m[ri =i nou[\[ri.

De unde-or fi venind toate c`te au venit? +i unde or fi curg`nd ca s[se]ntoarc[iar[=i cu alte chipuri, dar cu aceea=i materie? Puterea nev[zut[, care seam[n[dragoste =i ur[printre firimiturile ce se unesc =i se prigonesc pentru a face =i a desface via\a, o fi =tiind ea de ea, cine e =i c`t poate?

Ideile sunt copil[re=ti, zadarnice =i ur`te. De c`te ori nu r`d de mine cei doi fra\i, bunii mei prieteni, =i mai ales sora lor, c`nd m[prind cu asemenea g`nduri! +i-apoi de ce at`ta m`nie? C`te juc[rii frumoase nu face natura; c`te lupte nobile nu a\`\[; ba uneori preg[te=te izb`nd[ =i triumf chiar =i binelui. Pentru ce i-a= cere mai mult? Ur`t =i murdar e p[m`ntul c`nd plou[; =i natura e at`t de me=ter[, ]nc`t cerne, fr[m`nt[, dospe=te =i pl[m[de=te =i toarn[ ce era ur`t =i murdar]ntr-un cal`p frumos =i curat. Din noroi — floare.

C`nd, v[z`nd o adev[rat[femeie, frumoas[, bl`nd[, cald[ ]n m`ng`ieri =i care s[ nu cread[ c[ un obraz frumos =i un creier t`mpit fac mai mult dec`t o minte ]nalt[ =-o fa\[ ur`t[... cine a v[zut o astfel de minune =i n-a iertat tot oarbei naturi?

Ah! dac[eu a= fi]nt`lnit ]n calea mea pustie pe aceea care s[ nu r`d[c`nd eu oftez, care s[ nu se str`mbe c`nd eu visez, care s[ m[ ]ntrebe ce am c`nd lacrimile mi se rostogolesc pe obraji... cine =tie, poate c[=i eu a= fi izbutit s[am o via\[mai omeneasc[, s[fiu un om mai cu dorin\[=i]n\eles de via\[.

Dac[ea, al c[rei p[r ar c[dea]n inele de fum pe umerii s[i pl[p`nzi =i albi, ai c[rei ochi ar fi ca cicoarea de alba=tri =i de mira\i, a c[rei m`n[mic[=i moale mi-ar m`ng`ia m`na mea aspr[, al c[rei glas mi-ar r[suna ]n fundul creierului ca o muzic[ c`ntat[numai mie, dac[ea, a c[rei fiin\[n-o cunosc =i al c[rei

nume nu-l =tiu, ar fi aci, l`ng[ mine, a= uita poate toat[ durerea, a= ]nfr`nge toat[revolta =i ascu\imea nervilor mei =i a= adormi f[r[alt vis dec`t chipul ei, f[r[ alt dor dec`t, cur`nd, cur`nd, cur`nd, s[ m[ de=tept ca iar[=i s-o v[d, =i iar[=i s-o m`ng`i, =i iar[=i s-o ]mbr[\i=ez... Ar sta aci pe iarb[... m-ar privi =i, f[r[ s[ m[ uit la d`nsa, a= sim\i pe mine dou[m[rgele albastre =i calde care mi-ar furnica tot trupul... +i c`nd a= pleca capul pe genunchiul ei cu miros de mu=e\el, ce bine i-a= vorbi =i ce ciudat =i dulce mi-ar r[spunde...

V`ntul =uier[, =i ea parc[-mi vorbe=te.

— Iubita mea, tu e=ti l`ng[mine.

— Te leg[n, ca s-adormi.

— Iubita mea, a ta e m`na pe care o s[rut =i nu m[satur?

— Te m`ng`i, ca s[nu visezi de r[u.

— Iubita mea, f`nul =i-a plecat florile cu mirosurile lor pe fa\a mea, ori v`ntul \i-a adiat inelele u=urele ale p[rului t[u?

— M[plecai spre tine; credeam c[dormi; voiam s[te s[rut.

— Iubita mea, tu, c`nd vorbe=ti, ]mi c`n\i; c`nd m[ atingi, tresar, =i c`nd tresar, simt o c[ldur[fericit[care se revars[ ]n mine; tu, c`nd m[ prive=ti, ]mi luminezi mintea =i-mi aprinzi inima; tu, c`nd m[cer\i, m[m`ng`i; tu, c`nd m[ s[ru\i, m[ faci s[ cred ]n vise. Iubita mea, vorbe=te-mi, d[-mi m`na, prive=te-m[, ceart[-m[=i s[rut[-m[totdeauna.

— Adormi, adormi, c[ci p`n[ ce voi avea s`nge cald]n buzele mele =i lumini vii]n ochii mei, ochii =i buzele sunt ale tale.

A=a de puternic[fu aceast[ ]nchipuire =i eu a=a de lacom =i de prost! Pentru ce dorii s[-i str`ng m`na moale =i s[-i sorb buzele ei at`t de bune? De ce mi se stinse]nchipuirea de o clip[?

+i m-am trezit cu iarb[-n m`ini =i cu p[m`nt pe buze.

O clip[de fericire mincinoas[, stins[ ]ntr-o clip[, e o nefericire cu mult mai mare =i mai ad`nc[ ca toate durerile v[ic[rite ]n gura mare pe la r[sp`ntii.

Vai! c`t pierde omul ]ntr-o iluzie! Pentru ce at`tea intrigi, at`tea scrisori pierdute, at`tea taine dezvelite, at`ta gimnastic[

de f[lci, c`nd adev[rata tragedie sufletul cel mare o poart[ ]n el, de=tept =i dormind, =i pe care cu c`t o poart[mai lini=tit]n pustiul lumii, cu at`t se ucide mai]ncet, mai dureros =i mai sigur.

M-am de=teptat.

Aud iar[=i marele concert al naturii. C`mpul ei, cu p`nze urzite]n verde =i plouate cu flori albe, galbene, ro=ii =i albastre, iar[=i mi se desf[=ur[ ]n valuri mi=c[toare. Dar mi-e sil[de aceast[natur[, care nu se primene=te dec`t prin lupte =i prin crime. Dac[a= adormi, m-a=]ntrema.

Ziua,]nchiz`nd ochii, te afunzi ]ntr-o noapte ro=ie, care joac[ ]mprejurul t[u =i ]=i sc`nteiaz[buchetele de artificii violete =i albastre. C`teodat[ te ]nsp[im`n\i v[z`ndu-\i ochii afar[din tine, ca dou[cercuri vinete]n dou[inele galbene.

Dac[ ]nv`rte=ti ochii pe sub pleoape, c[tre r[d[cina nasului, sim\i un fel de ap[sare sub frunte, o greutate ]ntre spr`ncene =i un curent ame\itor]n tot capul. Obrajii \i se lini=tesc a somn. M`inile amor\esc; trupul cade ]n piroteal[. G`ndurile se]mpu\ineaz[; se reduc la c`teva no\iuni; dau s[ se limpezeasc[ iar[=i, =i mai r[u se tulbur[. Negura care a ]mbrobodit vederea se vars[ ]n creier. Cel din urm[ g`nd e ca flac[ra unei fe=tile f[r[untdelemn: zv`cne=te, se ridic[, se]neac[=i se stinge...

Unde-oi fi? Mi se pare c[dorm la umbra plutei. Mi-e fric[s[m[de=tept. Mi-e fric[s[cr[p ochii. Mi se pare c[cineva m[\ine de m`n[. Inima mi se bate. Cine e l`ng[mine? M`na aceasta care m-atinge e cald[, moale =i parfumat[. Nu pot s[ mai rabd aceast[ nou[ glum[, pe care n-o v[d, dar o simt cu mult mai bine dec`t pe cea dint`i.

— Cine e=ti?

M[de=teptai; s[risem]n genunchi; =i obrajii mi-ardeau de ru=ine. Sora amicilor mei era l`ng[mine. Mi-era ciud[ca s[m[vad[speriat, a=a,]n ne=tire, mie, c[ruia de nimic nu-mi este fric[cu adev[rat.

— }mi pare r[u c[n-am putut s[te de=tept mai bini=or. Te-ai

speriat? Mi-era mil[de tine. Desigur c[visai ceva trist, c[ci pl`ngeai]n somn =i buzele]\i tremurau.

— Nu visam nimic.

— Nu se poate. De ce pl`ngeai?

— M[mir =i eu.

— Nu se poate...

Era o fat[bun[, dintr-o familie mare. Era brun[, cu p[rul lustruit =i cre\ ca o piele de astrahan, cu ochii mici =i p[trunz[tori, parc[ ]nfigea]n tine dou[vergele aprinse c`nd te privea. Ne certam necontenit, =i totu=i, necontenit r[m`neam buni =i adev[ra\i prieteni.

— Nu se poate, repet[ea, te-ai g`ndit la ceva]nainte de-a adormi.

— La nimic,]ng`nai eu, arunc`ndu-mi privirea obosit[pe deasupra cl[d[riei de flori.

— Nu se poate. Te-am c[utat cu to\ii]n toate p[r\ile. Te-ai f[cut nev[zut din rev[rsatul zorilor. Nici ap[, nici m`ncare p`n[acum, la patru ceasuri. +i dormeai azv`rlit pe iarb[. E=ti un “trubadur” nesuferit. Spune-mii: ce ai? Mi-ai f[g[duit...

— C`nd n-oi mai fi, \i-oi spune.

— Eu vreau acum.

— +i eu nu vreau.

— Uf!

— Uf!

C`nd o v[zui c[ pleac[ m`niat[, o strigai, c[indu-m[de r[utatea mea, c[ci era violent[generoasa =i buna mea prieten[.

— Stai, c-am s[-\i spun tot, de=i bine nu =tiu ce... +i e mult, mult, nesf`r=it de mult...

— Spune-mi, r[spunse ea,]ntorc`ndu-se mul\umit[.

— Nu acum; mi-e foame =i mi-e sete.

M[lu[de bra\ =i, f[r[a-mi spune vreo vorb[, m[duse acas[. Ea]mi puse masa. Ea]mi turn[vin =i ap[ ]ntr-un pahar mare =i sub\ire. Ea]mi dete cafeaua. Ea mi-aduse o \igar[. }mi venea s[r`d. Cu c`t[bun[tate m[servea ea, c[reia i s-ar fi cuvenit zece

servitori ca mine. }mi venea s[r`d cu hohote, g`ndindu-m[c[cine =tie la ce dest[inuiri se a=tepta, pe c`nd eu nu aveam s[-i spun aproape nimic.

Ne-am a=ezat pe treptele pridvorului din curte. Soarele sc[p[ta,]ntinz`nd pe cer br`ul ro=u al apusului. C`inii se goneau. Puii de curc[piuiau a culcare. +i]n dep[rtare se-auzeau clopotele vitelor, care porniser[spre vatra satului.

— Acum trebuie s[-mi spui ce ai. |i s-a ur`t cu noi? |i-e dor de Bucure=ti?

— Nu mi-e dor de nimeni. Nu pot suferi ora=ele. N-am nimic. Sunt trist.

— Dac[n-ai nimic, cum de e=ti trist?

— C`nd \i-ar t[ia cineva un deget, c`nd \i-ar fr`nge un picior, te-ar durea =i ai =ti unde te doare; c`nd ai pierde punga cu bani, \i-ar fi necaz; c`nd nici nu te doare, nici \i-e necaz, dar te p[r[se=te vreun g`nd pl[cut, ori te]n=eal[vreo credin\[ascuns[de p`n[ mai ieri, atunci e=ti trist; c`nd o durere se]nveche=te =i]=i pierde t[i=ul material, r[m`n`nd din ea numai un sentiment de amintire, atunci e=ti trist; c`nd p[r[se=ti vatra unde ai crescut, =i din ea nu-\i mai r[m`ne dec`t imaginea ei, atunci e=ti trist; c`nd ai iubit pe cineva, demult, demult, =i \i se re]ntoarce]n minte numai un chip =ters cu obraji, =i gur[, =i ochi, =i p[r]n aceea=i culoare fumurie, atunci e=ti trist; c`nd, dup[ ce \i-ai ]ngropat iluziile, r`nd pe r`nd, una dup[ alta, =i vremea \i-a ]ngro=at inima, \i-aminte=ti cum era de frumos ]nainte de primul doliu, iar[=i e=ti trist; c`nd, f[r[s[ai nimic, deodat[, o mi=care melancolic[din natur[ ]\i de=teapt[umbrele trecutului,]ntocmai cum un copil care pl`nge face s[ zb`rn`ie coardele unui clavir, atunci e=ti trist. Nu trebuie s[ \i se ]nt`mple nimic]n prezent ca s[fii trist, e de ajuns s[-\i reaminte=ti cele din trecut. Numai dobitoacele sufer[, le doare, se]ntristeaz[acum, acum, c`nd v[d carne ori f`n =i vor s[m[n`nce, f[r[ a se mai g`ndi la b[taia =i nedrept[\ile de ieri. +i unii oameni simt tocmai ca dobitoacele;

sunt ast[zi tri=ti nu pentru c[le-a murit muma lor ieri, ci pentru c[n-au ce bea ast[zi.

— Nu pricep. E=ti un copil r[sf[\at.

— Da, sunt. M-a r[sf[\at durerea; m-au r[sf[\at lacrimile. }ntristarea se duce, =i r[m`ne]ndoiala.

— Trebuia s[mai g[se=ti ceva.

— }ndoiala e o lupt[ne]mp[cat[=i nesf`r=it[a omului cu el]nsu=i. Lumea minte. S[min\i =i tu? Lumea]n=eal[. S[ ]n=eli ori nu? Dac[ ]n=eli, e=ti o bestie necinstit[, dac[nu]n=eli, mori s[rac =i neb[gat]n seam[. Ce-o fi mai bine: s[fii necinstit,]nc[rcat de onoruri, ori s[mori s[rac =i curat? Lumea fur[, lumea e rea, lumea e intrigant[, lumea e indiferent[. Ce-o fi mai bine: cum s-ar c[dea omului s[fie, ori cum sunt ceilal\i? C`nd la fiece pas te-ai m`hnit, te-ai sc`rbit, te-ai ]n=elat, c`nd]n toate p[r\ile vezi un obraz =-o inim[pref[cut[, un prost ridicat la ceruri, un ho\ v`ntur`nd banii publici, o sec[tur[ ]n=el`nd mul\imea, un dasc[l care nu =tie s[ citeasc[, =i m[garii schimba\i ]n lei, =i c[rbunele ]n luceaf[r, =i ton\ii ]n cuget[tori, =i copiii ]n b[tr`ni, =i b[tr`nii ]n nebuni, =i cartoforii ]n mini=tri, =i c`nd de toate]\i dai seama bine, bine, p`n[ ]n fundul lor, ]ndoiala te cuprinde ]n bra\ele ei cu solzi reci, =i sf`r=e=ti prin a nu =ti ce-ar fi mai bine: m[gar cu samarul]n spinare, ori om cu creierul]n stomac? Dac[\ii prea mult la via\[, nu po\i dori s[sim\i =i s[ ]n\elegi lumea pe deplin.

— Ce-\i pas[de lume?

— }i pas[ei de tine. Nu e om c`t de mic, c`t de necunoscut, care, dac[ar cerca s[-=i tr[iasc[zilele mai altfel dec`t ea, s[nu fie ar[tat cu degetul =i clevetit de to\i nerozii.

— De ora= e=ti departe, nici fumul lui nu te atinge;]n mijlocul naturii, pe care o admiri a=a de mult c`nd n-o vezi, pentru ce te g`nde=ti la at`tea prostii?

— +i natura e rea. M-a dezgustat cu f[\[rnicia ei. Acelea=i vicii =i crime]n s`nul ei ca =i printre oameni. La r[d[cina unei sulfine un furt, sub o cicoare un omor, =i pretutindeni, sub velin\ele ei]nflorite, ur[ne]mp[cat[pe veci. Dup[ ]ndoial[, dezgustul

vine f[r[s[-l cau\i. +i e veninul cel mai amar din c`te-\i rod inima. S[ vezi pe al\ii l[comind s[ ajung[ mari =i tu s[ r[m`i rece la toate boldurile vanit[\ii, rece la toate pl[cerile =i sl[biciunile vie\ii, =i s[nu sf`=ii giulgiul dezgustului dec`t numai pentru pl[ceri s[lbatice: pentru o c[l[rie]n goan[ ]ntins[, pentru c[l[torii nesf`r=ite =i primejdioase, pentru nop\i de vegheri... Oh! dezgustul te ]nmorm`nteaz[de viu! Nimic nu vezi]naintea ochilor dec`t]ntunericul care te]nghite.

Stelele =i-aprindeau clipirile lor str[lucitoare. Calea robilor alburea pe cerul lini=tit. V`ntul adia u=urel. }nm[rmurisem, f[r[ a m[ g`ndi la nimic. Mi se p[rea c[plutesc pe deasupra unei pr[p[stii. R[suflarea mi-o sim\eam cald[, =i]n spate]mi =erpuiau firicele reci, care m[f[ceau s[m[scutur din c`nd ]n c`nd.

— |ie nu \i-e bine,]mi zise bl`nd prietena mea. }mi pare r[u c[ nu p[r[se=ti acele ]nchipuiri torturante, care \i-au r[pit s`ngele din obraji =i via\a din ochi.

— Nu sunt]nchipuiri. V[d, simt,]n\eleg micimile lumii mai bine dec`t a= vedea, sim\i =i]n\elege un fir de iarb[.

— P[cat...

— Omul nu mai e dec`t un instrument orb al ur`tului =i al r[ului.

— P[cat, p[cat de tine!...

+i a=a de ad`nc sim\ii aceste cuvinte din urm[, ]nc`t, pe nea=teptate, vederea mi se]ntunec[=i boabe mari de lacrimi mi se rostogolir[de-a lungul obrajilor.

Toate nemul\umirile =i impresiile dezgust[toare ale unui om trist, descurajat =i sceptic colc[ir[ ]n creierul meu necump[nit. Buna mea prieten[m[privea =i,]n privirea =i t[cerea ei, ascundea bun[tatea limpede =i genial[a str[bunilor s[i.

Mi-era frig =i picam de oboseal[=i de somn. Ce n-a= fi dat s[fiu lungit]n pat! Ochii mi se]nchiser[. Sim\urile mi se topir[,]nv[lm[=indu-se]ntr-o piroteal[aiurit[. M`inile]mi c[zur[pe treptele de piatr[ale sc[rii. Capul mi se plec[pe genunchi. Realitatea mi se stinse, ca un ochi de mort care se]nchide.

A doua zi, mole=it, ca =i cum atunci m[n[scusem, eram]ntins]n pat.

L`ng[pat, pe trei scaune, ei =edeau de vorb[=i se uitau la mine]ngrijora\i.

— Boala e un bine, c[ci mic=oreaz[dezgustul, le zisei eu, =i m[cutremurai c`nd apropiai m`inile de trup. Multe zile am s[fiu vesel p`n[mi s-o]ntrema creierul meu, sl[bit de friguri.

— Ai putea s[sf`r=e=ti cu chinurile tale dac[ nu te hot[r[=ti s[ fii om ca to\i oamenii, ]mi r[spunse unul din ei cu un glas sup[rat, dar m`ng`ietor.

— Ce bine ar fi ca omul s[fie liber, cel pu\in s[aib[libertatea de-a tr[i ori nu. Crede\i voi c[ ]n mine nu e robia specei? Acea la=itate, acel dor de trai, de care natura are trebuin\[ ]n jocurile ei =i pe care le-a sem[nat]n toate speciile de viet[\i, le-a]mpl`ntat ]n fiece individ. Dac[ oricine ar putea s[ ]=i puie cap[t zilelor, lumea, cu toate dobitociile ei, s-ar duce pe copc[. Dar nu, ]n fa\a mor\ii sim\im suma la=it[\ii semenilor no=tri. Voin\a ta nu mai e nimic pe l`ng[o voin\[incon=tient[=i stupid[=i care, desigur, e]n noi =i nu e a noastr[, este a tuturor, a lumii]ntregi, a naturii, care te leag[de via\[c`t timp are nevoie de tine ]n planurile ei. Eu nu mint c`nd v[spun c[mi s-a ur`t cu via\a, dar nu i s-a ur`t ei cu mine, marii canalii, naturii!

— }ncepi o nou[via\[... Uit[toate m`hnirile...

— Natura uit[, eu nu pot s[uit. }n \ar[la noi cartea pentru un om s[rac este o nefericire, afar[numai dac[nu e=ti prost, =iret =i lingu=itor, o bestie care a]n=elat pe tat[-s[u fur`ndu-i chipul de om. V-am spus... voi, crescu\i]ntr-o familie mare, cinstit[=i glorioas[, ave\i la ce \ine =i de ce tr[i; un \[ran necunoscut, neb[gat]n seam[, aruncat]ntr-o lume proast[=i viclean[, sosind la banchetul vie\ii cu inima deschis[=i f[r[nici o ap[rare, trebuie s[fie de o\el ca s[nu cad[. +i apoi, chiar lumea voastr[, mare =i frumoas[, s-a]mpu\inat, s-a stricat, v-a tr[dat =i-a uitat limba =i legea p[m`ntului. +i voi, cei rari, cei genero=i, cei drep\i, cei

nobili, o s[fi\i sugruma\i, ca m`ine, chiar de ai vo=tri. Viitorul este al fali\ilor.

— +i datoria ta este s[cazi]n lupt[, iar nu afar[din lupt[.

— }n adev[r, sunt unii r[ni\i u=or, care mai pot pune m`na pe arm[, dar al\ii sunt a=a de ad`nc r[ni\i,]nc`t nu se mai pot ridica de la p[m`nt. Nu-mi r[m`ne dec`t o singur[n[dejde: ceea ce nu poate la=itatea mea va putea gluma =i veselia naturii. Ea]=i bate joc de durerea noastr[. Toate dramele, pentru ea, sunt ni=te comedii, ni=te farse. Nu sim\i\i cu c`t[pl[cere]=i zice ea:

— Acest copil e frumos de pic[=i de=tept c`t zece: va muri la zece ani.

— Acest om e de geniu: va muri la treizeci de ani.

— Acest om e prost =i grosolan: va ajunge ministru.

— Acest om, care-mi aude toate tainele sunetelor mele, va muri de surzenie =i de dezgust.

— Acesta va muri de bucurie.

— Acestuia, rumen =i voinic, i se va rupe o v`n[. +i Eschyle, marele tragedian al antichit[\ii, retras la casa sa din Sicilia, ]ntr-o zi se culc[ ]ntr-o c`mpie ca s[se odihneasc[. Era chel. Pe deasupra lui trecu un vultur c-o broasc[\estoas[ ]n gheare =i, socotindu-i \easta capului drept o piatr[, d[du drumul broa=tei s[-=i sparg[\esturile, ca apoi s-o poat[m`nca. Broasca c[zu drept pe frunte poetului. +i Eschyle, care dormea, adormi de veci. Astfel, glumele naturii fac ceea ce la=itatea noastr[ne]mpiedic[de-a face. Dar sunt obosit. A= vrea s[dorm.

Am r[mas singur. Am adormit. A treia zi am plecat la v`n[toare...

. . . .

At`t de r[v[=ite sunt c[r\ile, scaunele, caietele de note =i hainele vechi ]n odaia mea, ]nc`t ai crede c[toate s-au]mb[tat =-au d[n\uit p`n[ au c[zut le=inate, unele pe mas[, altele pe pat, altele sp`nzurate]n piroanele cuierului =i c`teva ]n mijlocul casei. Numai praful galben =i gros, ]nf[=ur`nd odaia c-o pojghi\[,

dovede=te]n ce lini=te de cimitir se odihnesc toate lucrurile]ntre tavanul cu grinzi negre =i c[r[mizile reci de pe jos.

E moin[. Stre=inile picur[sfredelind]ncet =i ad`nc z[pada alb[ =i lucioas[. }n dep[rtare abia se-aud coco=ii vestind miezul nop\ii. Zgomot trec[tor =i trist. Povestea stre=inilor se mai aude ]ndrug`nd at`ta melancolie, ]n acela=i c`ntec monoton,]n acela=i “pic, pic, pic” lipicios, moale =i metalic. }n gura sobei c`teva lemne au p`lp`it, =i n-au mai r[mas dec`t o gr[m[juie de j[ratic, pe deasupra c[reia tresare c`te o v[paie alb[strie. C[rbunii se]nchid =i se deschid, ca ni=te ochi de aur, sub c[ma=a lor de scrum g[lbiniu.

Noaptea soarbe zgomotul nesuferit al tr[surilor, oc[rile dobitoce=ti ale oamenilor, convorbirile lor copil[re=ti =i veninoase, =i adoarme sufletele chinuite ale ambi\io=ilor, amu\e=te gura flecarilor =i-a at`tor oratori, care se aseam[n[, unii, cu co\ofenele ce-\i ]mpuie urechile, al\ii, mai serio=i la glas, cu morile hodorogite, al\ii, mai arti=ti, cu un studiu f[r[ c[p[t`i c`ntat pe un clarinet vechi.

Noaptea nu mai vezi salut[rile]n\epate ale oamenilor mari, nici mo\[itul pref[cut al cucoanelor; nu mai sim\i nici acele str`ngeri de m`n[care te-ar vinde pe doi lei; nu mai auzi nici acele banale:

— Ce mai faci?

— Un’ te duci?

— De c`nd nu te-am v[zut!

— Da, ai sl[bit.

— Cu ce te mai ocupi?

+-apoi]ncep nesf`r=itele pove\e c[“omul trebuie s[fie mai altfel”. “S[nu puie tot la inim[.” “Fiecare tr[ie=te pentru sine.” “A=a e lumea, cine poate s-o]ntoarc[din cale? Tu ori eu?”

+i s[ai r[bdare s-ascul\i: cei coptoro=i\i de vicii]\i vorbesc de cinste; cei cu =ira spin[rii din belciuge]\i declam[despre meritul caracterelor. +i teorii, citite pe coperta c[r\ilor expuse pe la libr[rii,]\i fac tocmai cei care, de n-ar citi variet[\ile =i =tirile zilei de prin gazete, ar uita, desigur, s[citeasc[.

Stomacul a r`=nit o zi ]ntreag[, gura a clevetit, picioarele au purtat greutatea trupului, m`inile au b[n[n[it, lu`ndu-se dup[gur[, creierul a ars pentru ni=te idei vagi, u=urele, neguroase, ca o lamp[cu gaz prost, care face fum mult =i pu\in[lumin[. Vezi bine dar c[dup[lupta zadarnic[a zilei, noaptea e o binefacere, o odihn[pentru furnicarul lumii. Noaptea,]n dreptatea ei ne]ndurat[, adoarme via\a =i, cobor`nd-o mai jos de bestie, o reduce]n starea lini=tit[a pietrelor.

}ntreaga lume e col\orat[, aspr[, m[rginit[ ]n contururile ei limpezi, ca]n ni=te linii de o\el, de care adeseori \i-e fric[s[te apropii de team[de-a nu te r[ni. C`nd soarele se coboar[ =i cade la apus, oamenii =i dobitoacele parc[ sunt nehot[r`te]n pielea =i-n ve=mintele lor. Turla bisericii se apropie de cer, se face una cu cenu=iul coviltirului nem[rginit =i ad`nc, ]n jurul lucrurilor se ]ntinde o ap[ ]nchis[. C`nd biruie]ntunericul, col\urile =i liniile b[\oase ale formelor se topesc. }ntreaga fire \i se de=teapt[ ]n minte]n stare de]nchipuire, =i ideile sunt armonioase =i plutesc, limpezi, f[r[zgomot,]ntr-un haos netulburat al min\ii. Da, pentru c[ ]nchipuirea a smuls naturii,]n aceste idei, numai masca lucrurilor, numai conturul =i culoarea, iar nu =i ceea ce este turnat]n acest contur =i sub aceast[culoare.

Acum, la gura sobei,]n mijlocul nop\ii, la slabele clipiri ale c[rbunilor somnoro=i,]mi tr[iesc adev[rata mea via\[. La lumina soarelui, la=itatea, cruzimea =i prostia oamenilor m[fac s[cred c[-mi mistui via\a]ntr-un vis nefericit. Acum,]n]ntuneric, mi-apare o realitate vie a]nchipuirii, cu mult mai frumoas[=i mai bl`nd[. Gr[dinile ]nflorite, aleile verzi =i stufoase, apele care se ml[die =i curg ]n albiile lor, p[s[rile care se ceart[ voios =i ]n felurite glasuri, oamenii care se mi=c[ f[r[ zgomot plutesc ]ntr-o muzic[ nepomenit de dulce =i se rotesc ]ntr-o mi=care at`t de moale,]nc`t str[zile parc[sunt a=ternute cu catifea.

Am lungit pe masa mea dou[p[pu=i cu rochi\ele]nvoalte. M`ine e Anul Nou. Ce bine o s[le par[feti\elor pentru care sunt

preg[tite! Ce u=or =i ce ieftin po\i s[ ]mpr[=tii bucuria]n capetele acestor p[pu=i vii =i nebunatice...

M`ine, parc[ le v[d, c`nd le-oi striga, ar[t`ndu-le p[pu=ile, cum o s[ sar[ de bucurie ]n jurul meu, cum o s[ bat[ din micile lor palme. Cu ce ochi vii =i nes[\io=i o s[ priveasc[ aceste p[pu=i cu ochii rotunzi =i sticlo=i ca de mort. S-apropie de mine, cu p[rul lor cre\, blond, u=urel, ca un fum rev[rsat pe spetele lor fragede. }ntind m`inile cu degetele r[sfirate;]nghit]ncetinel. Ochii nu le sunt de ajuns, ar vroi s[ ]nghit[por\elanul sticlos care a furat forma omului. +i eu le s[rut pe fiecare. }=i pleac[a=a de dr[gu\ obrajii rumeni, =i-mi spun at`tea m`ng`ieri, =i se r[sfa\[ ]n at`ta veselie,]nc`t doresc ca acest s[rutat s[ r[m`ie ve=nic pe fruntea nevinov[\iei =i a frumuse\ii. Mai presus de un copil frumos, care prive=te cu ochi veseli, care se ml[die la m`ng`ierile noastre, care te simte f[r[a te]n\elege, nici un geniu n-a putut crea nimic, fie pe p`nz[, fie-n piatr[, fie-n cuvinte.

E a=a de cald]n cas[, a=a de lini=tit]n ad`ncul nop\ii, =i a=a de bine sunt turnat pe sc[unelul de la gura sobei. Mi-e cald. M[ simt prea mult. Ochii, c`nd mi se]nv`rtesc]n orbita lor,]i v[d: nemul\umi\i =i tulburi.

Tresar dac[m[ating, =i nu e nimeni]n cas[. Dac[ar c[dea vreo carte de pe mas[, mi-ar face r[u. R[suflarea, deas[=i nelini=tit[, prea o aud: e tare, e zgomotoas[, parc[vuie=te apa la scocul morii. Prea m-am g`ndit. Mi se pare c[ v[d p[pu=ile mi=c`nd. E o p[rere. Am]nchis ochii. Mi-e sil[s[m[scol de pe scaun. At`tea ]nchipuiri, ca ni=te ape ce-ar ]nghe\a pe loc, s-au oprit din mers. Sulul care se ]nv`rtea =i]mi desf[=ura nenum[ratele aparen\e a adormit]n osia sa. Ce delicat =i f[r[de veste lini=tea dimprejur mi se strecoar[ ]n creier, parc-ar fi un fum care-mi]nfa=[ideile... S-a dus culoarea aspectelor... Toate mi-apar]n minte: cenu=ii, alburii... Nu sunt dec`t forme de aer cu linii geometrice]mprejur, dar ni=te linii sub\iri, ideale, care se clatin[, se amestec[, se duc =i se sting]ntr-un nimic f[r[hotar...

— Oh! l[sa\i-m[! nu v[mi=ca\i! Sunte\i at`t de frumoase!

at`t de bl`nde! at`t de asemenea vou[ ]n=iv[! Dou[ raze n-ar sem[na mai mult ]ntre ele ! Nu v[ mi=ca\i! Mi-e fric[ ca voi s[ nu disp[re\i =i eu s[ nu m[ de=tept! Tu, care e=ti at`t de alb[la chip =i la ve=minte, ai c[rei ochi sunt at`t de senini =i de alba=tri, =i pe care te v[d, te simt =i nu te pot apropia de at`tea ori]n visele mele, spune-mi cine sunte\i =i c`ta vreme a trecut de-adineauri p`n[acum?

— O ve=nicie]ntr-o clip[. Tot at`ta vreme c`t trebuie s[treac[de la un nimic f[r[form[p`n[la un nimic cu form[.

+i,]ngenunchind]naintea mea, m[cuprinse]n bra\ele ei calde.

— Ochii t[i m[sorb,]mi fac r[u =i bine; gura ta sub\ire, ca un arc de m[rgean, mi-aprinde at`ta poft[ de-a te s[ruta; p[rul t[u, ca un fum de aur, mi-atrage capul; a= voi s[ pl`ng de pl[cere]n buclele tale curate =i str[lucitoare. Acum n-a= mai voi ca lumea s[fie o idee. Unde \i-e trupul, pe care]l v[d =i nu-l pot sim\i? El e alb ca marmura =i moale ca puful, dar numai pentru ochi. Cine e=ti? +i de ce nu te simt? E=ti]n bra\ele mele, =i totu=i e=ti departe...

Oh! =i se scoal[de l`ng[ mine! Eu am s[rutat aerul =i tot aerul am str`ns]n bra\ele mele. +i ce trup rotund, ml[dios =i perfect se-ascunde sub cutele ve=m`ntului ei alb!

— Tu pari o iluzie care m[ame\e=te cu farmecele ei =i m[seac[la inim[cu dep[rtarea ei! +i sur`zi a=a de cinstit, a=a de pu\in omenesc la cuvintele mele! }\i pare bine c[ \i-am zis pe numele care \i se cuvine. Iar tu, cealalt[, aproape tot at`t de frumoas[, pari cu mult mai bun[dec`t sora ta. M`ng`ie-m[ tu, c[ci iluzia e rece =i se dep[rteaz[. Tu sim\i poate mai bine c`t gol mi-a deschis]n inima mea. Toate comorile lumii nu l-ar putea umplea...

+i cea de-a doua se mi=c[u=urel]n ve=m`ntul ei mai albastru =i mai str[veziu ca cerul. C[ldura acesteia e mai omeneasc[=i mai p[trunz[toare. Ce nobil =i-a rezemat coatele de genunchii mei! }i simt inima; sunt fericit c[-i bate...

— Ochii t[i au o fa\[pe care am mai v[zut-o]n lumea]n care tr[iesc; gura ta dulce e de carne, =i ve=nic o pot s[ruta f[r[s[m[satur; bra\ele tale m[str`ng mai ap[sat; te simt]n mine; m[

p[trunzi; m[farmeci f[r[a m[obosi; tu desigur c[e=ti a mea! +i simt c[de la]nceputul lumii m-am]nchinat \ie...

— Da, da, pe umerii mei te po\i rezema; m`na mea o po\i str`nge; glasul meu]l vei]n\elege; =i, dac[lumea nu \i-o tulbura visul, vei tr[i =i te vei stinge leg[nat pe bra\ele mele. Lacrimile tale vor fi =terse cu buzele mele, care usuc[; grijile tale vor fi risipite cu privirile mele, care]nsenineaz[...

Cine, Doamne, s-ar fi putut opri de-a nu o s[ruta o ve=nicie]ntreag[? +i buzele mele au tres[rit la c[ldura vie a obrajilor ei rumeni, =i toat[fiin\a mea s-a]mb[tat de o fericire ne]nchipuit[c`nd mi-am trecut m`inile pe dup[g`tul ei rotund, alb =i rumen ca o floare de m[r, dulce =i mirositor ca un fagure de miere aib[.

— N-o s[m[p[r[se=ti tu niciodat[?

— Niciodat[!

— N-o s[m[ui\i?

— Niciodat[.

— N-o s[m[ ]n=eli?

— Niciodat[.

— N-o s[m[ur[=ti?

— C`nd m[vei p[r[si.

— Cine va pieri]nt`i?

— Am`ndoi odat[...

— +i mor\i cum vom dormi?

— }n acela= co=ciug.

— +i cine ne va pl`nge?

— Nimeni, afar[de greieri.

— +i ce monument ne vor ridica potrivit cu frumuse\ea =i bun[tatea ta?

— O cruce f[r[nume,]njurat[de pietrarul care]=i va zdreli degetele]ntre dalta =i ciocanul cu care va ciopli-o.

— +i nimic n-o s[mai auzim din lumea]n care am tr[it o via\a at`t de sf`nt[?

— Nimic.

M[sculai]n picioare. Eram]ncins de mijlocul ei. +i ea era

mai mare =i mai voinic[ca mine. M-am l[sat pe pieptul ei. B[tea]nc[. }mi era spaim[, s[nu]nceteze. Ah! ce c[ldur[blajin[! Ce ml[diere dumnezeiasc[! Ce m`ng`ieri copil[re=ti =i norocite! Ce glas pa=nic =i armonios!

— A= vrea s[mor, iubita mea, f[r[s[=tiu,]n bra\ele tale.

+i ea]mi netezi delicat p[rul. C`teva lacrimi fierbin\i]mi picurar[pe obraji =i m[arser[ca ni=te c[rbuni,]=i deschise pu\intel gura =i]=i topi toat[c[ldura =i dulcea\a buzelor ei]n ale mele.

C`nd ]=i ridic[ capul, ochii ei erau podidi\i de lacrimi. Fa\a ei era galben[ ca ceara. Trupul ]i tremura =i, uit`ndu-se lung =i ad`nc la mine, se dep[rt[... C`nd se apropie de u=[, lu[pe sora ei de m`n[,]nm[rmurit[, cu ochii]n sus...

— +i tu te duci, strigai eu, =i tu m[ ]n=eli, =i tu vrei s[m[la=i singur, exilat printre oameni? +i tu mi-ai descoperit fericirea o singur[clip[numai ca s-o pl`ng]ntreaga via\[?

— Vino cu mine,]mi r[spunse ea, eu sunt n[dejdea ta.

Cu c`t[ l[comie m-am repezit, tot cu at`ta durere m-am trezit]ntins pe c[r[mizile reci =i tari. Z[pada alb[se vedea prin geamuri pierz`ndu-se]n dep[rtare. Stre=inile picurau]ntruna. Visasem.

M-am sculat de jos. Eram cu cele dou[p[pu=i]n m`n[. Una cu rochie alb[, cealalt[cu rochie albastr[.

P[=ii peste pragul tinzii,]ng`n`nd cu o am[r[ciune lini=tit[:

— Atunci n[dejdea =i iluziile mele s-or izb`ndi c`nd vor]nvia aceste dou[p[pu=i!

. . . .

}ntr-o zi, bine nu =tiu]n ce zi, cerul era albastru]nchis, soarele intrase]ntr-un nor argintiu, =i mie f[c`ndu-mi-se dor de c`mp, cum deseori mi se]nt`mpl[, plecai singur spre +osea. Eram bolnav. Capul greu, ochii m[usturau — dormisem pu\in — =i gleznele]mi tremurau parc[a= fi gonit po=tii]ntregi.

Pe la 10 ore diminea\a nu se pomenea pui de om prin aleea teilor. Eram singur. At`t mai bine. F[r[a ur] pe oameni, ori de

c`te ori ]i aud spun`nd c`te-o prostie, ]mi fac r[u: ori mi-e sc`rb[, ori mi-e mil[; =i c`nd ]i simt c[ vor s[ ]n=ele, ]mi fac r[u, c[ci ]i v[d c`t de grosolani sunt]n neghioabele lor uneltiri. }n sf`r=it, eram singur.

Scosei un album =i un creion. Cercai s[desenez un salc`m la r[d[cina c[ruia ]nflorea un liliac alb. M`na]mi tremura; ochiul nu era sigur; impresiile formelor c`nd ]=i trimiteau din creier pornirile lor ]n v`rful degetelor, pe drum, se schimbau, se]nv[lm[=eau; liniile n-aveau limpezimea cuvenit[naturii. Nu izbuteam s[a=tern pe h`rtie valorile umbrelor cu siguran\[. Nu eram]n stare s[desenez.

}n adev[r, nu m[sim\eam tocmai bine, de=i lumina =i c[ldura soarelui, singurele cauze care-mi lungesc via\a, m[ ]ntremau, parc[cineva]mi turna c-o p`lnie pe g`t o]nviorare material[.

Scurt: orcum m[sucii,]mi fu peste putin\[s[ ]ntind pe carton m[car o linie de omenie.

Cercai s[scriu.

Versurile]mi sunt nesuferite c`nd le fac eu, de=i amicii mei m-au poreclit “Trubadurul”. Mai ales cu rima nu m[ ]nvoiesc.

O idee. S[cerc o nuvel[. Am subiect pe care]l tot plimb cu mine pe la b[i, pe la \ar[, pe Podul Mogo=oaei; =i uneori]l transform]ntr-o melancolie care mi-acoper[fa\a, alteori]ntr-o melodie care se de=ir[, f[r[a se mai ispr[vi, not[dup[not[, m[sur[dup[m[sur[, iar c`nd m[ culc =i luna prea e vie =i prea bate ]n geamuri ca s[ mai adorm, se preface ]ntr-un basm care m[ \ine de=tept p`n[la alba zilei.

S[scriu. }nceputul ar fi cam a=a:

“}mi place o femeie c`nd, dup[ ce s-a sup[rat, din nou se ]ntoarce spre mine ]mp[cat[; atunci ]n ochii ei se vede at`ta bun[tate, copil[rie, dulcea\[=i farmec, c[m[pune pe g`nduri s[n[scocesc o nou[glum[care s-o supere =-o nou[rug[ciune care s-o]mpace.

}mi place s[ ]ntreb pe-o fat[t`n[r[: ce or[ e? Cine n-a v[zut cu c`t[delicate\e =i pripeal[caut[s[-=i]ncheie nasturele de la

piept, sub care se]nc[lzise ceasornicul? }n a=a moment nu-mi pare r[u c[ceasornicul meu, mo=tenit din familie, mi s-a v`ndut la ovrei de-un prieten, =i caut un nou prilej ca s-o ]ntreb a doua oar[: «C`te ceasuri sunt?»

Unii sus\in c[ ]nt`ia oar[ este adev[rata iubire, al\ii cred c[ a doua oar[. Cei dint`i n-au iubit a doua oar[, cei de-ai doilea n-au iubit]nt`ia oar[. Musset a iubit de la una p`n[la a zecea oar[inclusiv =i, murind de dezgust, nu se]ndoia c[ar fi iubit =i a unsprezecea oar[.

C`\i, dincolo de poft[, nu mai z[ri\i nimic, nu v[ ]n=ela\i s[crede\i c[pute\i iubi."

Dar subiectul nuvelei mele se risipi c`nd m[ apropiai de d`nsul. Persoanele ce caut s[descriu n-au via\[cu adev[rat, n-au tr[it, n-au p[timit =i n-au nici de bune, nici de rele. +i mie]ntotdeauna mi-a trebuit s[=tiu de ce iube=te cineva, de ce moare, de ce tr[ie=te, de ce]n=eal[, de ce e r[u =i de ce e bun, c[ci nimeni nu poate fi nimic, =i nimic nu face f[r[anume cauze. Apoi \es[tura subiectului mi se pare dezl`nat[=i f[r[noim[. S[las nuvela. Sunt bolnav. Trebuie s[fac ceva. Dac[ ]n mine nu v[d nimic, desigur c[voi vedea mai u=or]n ceilal\i.

Meseria cea mai u=oar[din lume este de-a min\i ori de-a filozofa. S[mint mi-e sil[. Ca s[nu-mi pierd vremea, nu-mi r[m`ne dec`t s[filozofez. S-aleg forma aforistic[; e =i la mod[, =i cea mai u=oar[. Adesea sub o figur[m[iestrit[izbute=ti a spune un lucru vechi de c`nd lumea, o observa\ie f[cut[ de to\i, un g`nd de nimic, =i totu=i, oamenii se impresioneaz[, c[ci de-aia sunt ei oameni. Me=te=ugul unei aforisme e simplu: o figur[retoric[, de obicei o compara\ie, =i aforisma e gata. Prostia e nu c[ai f[cut un lucru u=or, ci adev[rata prostie e c`nd zb`rce=ti fruntea, ridici nasul]n sus, socotind c[ai]nnimerit o idee extraordinar[.

Voi filozofa, fiindc[nimic alt nu pot s[fac pe ziua de azi.

Bun[oar[:

Sunt oameni de=tep\i. De=tept[ciunea nu e dec`t o fr[m`ntare mai vie, mai continu[a creierului; o ardere mai puternic[a lui;

o consumare =i-o primenire mai repede a materiei nervoase. Un om de=tept e tot at`t de de=tept chiar c`nd ar fi incult. Dar, fiind incult, multe din gusturile frumoase, cum e citirea, dragostea picturii, patima muzicii, nu-i ocup[acea ardere continu[a creierului; =i creierul lui fr[m`ntat are nevoie de ac\iune, de lupt[, iat[ de ce un asemenea creier, ne=tiind ce s[ fac[, alunec[ u=or la rele. De aci creierul lui n[scoce=te intriga, ura, pofta de a ]n=ela =i de a r`de sub\ire de vecinul lui, =i multe altele tot de soiul acesta. }n natur[, pe toat[scara ei, acest adev[r se observ[,]ntr-un p[m`nt gras, gunoios, unde plugul n-a trecut =i sapa nu s-a ]nfipt, n[p[desc plantele rele, grase, cu miros greu, =i cu greu e pe un asemenea p[m`nt s[-l mai]ndrep\i, c[ci buruienile =i-au]nfipt r[d[cinile ad`nc =i =i-au scuturat s[m`n\a cea rea.

Aforisma este gata.

— P[m`ntul bogat =i p[r[ginit nu-l vezi coliliu de flori, ci mai]ntotdeauna odr[sle=te rugi, ciulini =i b[l[rii care]n\eap[=i orbesc pe c[l[tori; astfel, adeseori]n oamenii cu o fire distins[, dar necultivat[,]ncol\esc patimile brutale =i-i fac primejdio=i societ[\ii. Mai folositori sunt cei cu o fire s[rman[=i cu n[zuin\e modeste: p[m`ntul uscat =i nisipos nu d[ nici flori, nici rugi, =i tot e bun de-o potec[, r[bd`nd pe ori=icine f[r[a-i s`ngera gleznele. [...]

Pe acest drum =i cu aceast[metod[, pornii]n aforisme. Unele spun ceva, altele nu spun nimic. +i totu=i,]n=ir]nainte, c[ci, dup[cum am spus, omul, c`nd nu poate face ceva mai bun, filozofeaz[.

— A izbi pe oameni,]n genere, =i]ndeosebi pe vr[jma=ii no=tri,]n ce au mai de respectat, este o patim[pornit[din egoism =i dobitocie. Este o iluzie sufleteasc[netrebnic[a socoti c[noi c`nt[m, vorbim ori scriem mai frumos dec`t ne este dat, morfolind, f[r[cuv`nt =i convingere, roadele unui muzicant, orator sau scriitor. Vorbi\i de r[u c`t v[ia gura zborul vulturului =i al r`ndunelei, st`rpi\i chiar dac[pute\i aceste pas[ri, =i nu ve\i izbuti a face pe coco= s[zboare mai sus de strea=in[=i de gard. Dar

m[rimea sl[biciunilor este at`t de nem[rginit[, ]nc`t dac[pietrele ar avea sim\ =i grai, gr[untele de nisip ar critica]n[l\imea mun\ilor.

— N-a= voi s[m[ ]n\elege\i r[u c`nd zic c[ to\i oamenii sunt r[i; a= dori o bun[ ]n\elegere c`nd zic c[arare om e bun.

— De multe ori un om, dus pe g`nduri, ]\i face impresia unui ocean lini=tit =i ]ntins, al c[rui fund e pururea ascuns de cerul vioriu, oglindindu-se ]n apele lui. Dar ce de st`nci, ce de n[mol, ce de animale care furnic[pentru existen\[se ascund cu priso-sin\[sub acea velin\[nem[rginit[! Sf`=ia\i aparen\a, =i ve\i ve-dea dac[lini=tea omului nu se aseam[n[cu lini=tea oceanului.

— Animalele nu invidiaz[; invidia este o de=ert[ciune ome-neasc[ce pedepse=te instantaneu pe cel care o simte: ea este cea mai ne]ndoioas[con=tiin\[a inferiorit[\ii.

— Cei care]ntr-o societate dezm[\at[sunt pentru paliative fac tocmai ca acei gr[dinari nepricepu\i care, voind a vindeca r[ul de la r[d[cina unui arbore,]i taie c`teva cr[ci uscate.

— Voi\i s[=ti\i c`t de f[\arnici sunt oamenii de azi? Dac[ a\i izbuti a pune ]n talerul unei balan\e toate jur[mintele lor, iar ]n cel[lalt o minciun[, pe loc a\i vedea balan\a intr`nd]n echilibru.

— Limba celui viclean e mai fin[ca p`nza p[ianjenului: =i adesea oamenii sunt mai pro=ti ca mu=tele.

— Voi\i glorie? Munci\i, dar munci\i mult: nu umbla\i s-o prinde\i]n curs[. Gloria e ceva mai mult ca un =oarece.

— Polite\ea este primul dement al ipocriziei; ipocrizia este cea mai cochet[expresie a corup\iei.

— Libertatea pentru demagogi este un soi de balon;]i ridic[, dup[cum]l =i umfl[. Dar balonul lor e captiv; demagogii nu sunt nici cavaleri, nici pricepu\i: niciodat[nu-i vor g[si c`rma.

— Pe adversar, cu c`t ]l dai mai zdrav[n de p[m`nt, cu at`t e=ti mai sigur c[ nu se mai scoal[. Patima ]ns[ de multe ori e ca o minge: cu c`t o tr`ntesti mai tare, cu at`t sare mai sus.

. . . .

CUPRINS

V{DUVELE

Oamenii, c`nd n-au ce face, se-apuc[ de g`lceav[. Se dau la vorb[, =i destul e unul s-o apuce anapoda, c[cearta e gata. Prostia p`nde=te mintea omului cum p`ndesc lupii razna oilor. C`nd inima e spre rele, apoi velin\e de flori s[-i semeni, c[ tot ciulini =i p[l[mid[ d[ =i, de n-o g[si ]n miere fiere, iepuri la biseric[, c`ini cu covrigi]n coad[=i apa Dun[rii prin curtea vecinului, atunci e atunci, s[te mai \ii, p`rleo, c[nu-=i mai vine]n voie m[car de i-ai da tot m[run\i=ul =i pe deasupra =i toiagul lui vod[pe spinare.

Se]nt`mpl[, c`teodat[, =i mai altfel de cum g`nde=ti. Nici lene, nici prostie, nici r[utate s[ nu fie la mijloc, =i totu=i sare omului \`fna din senin, din iarb[verde. Ba c[s-a g`ndit la cutare lucru c`nd a zis cutare cuv`nt; ba c[ a tras cu coada ochiului c`nd se uita la mine; ba c[ ]i dau din toat[inima =i-mi r[spunde: “A=, la ce te mai superi!” +i pe-a=a pov`rni=, p`n[nu s-o izbi omul de vale, nu se mai opre=te. Din bun[prietenie ajungi s[te ui\i chiondor`=, =i zavistie, =i chiloman tocmai c`nd crezi c[lumea toat[este a ta.

A=a e. C[de ne-om c`nt[ri cuv`ntul cu c`ntarul =i ne-om

m[sura privirea cu cotul, ori s[numeri c`te pahare de vin a b[ut omul la masa ta ca s[ nu-l ]n=eli la a lui, s-a dus prietenia pe copc[, c-a=a e f[cut[ s[ fie dragostea, f[r[ =treang de g`t =i f[r[c[lu=]n gur[.

Cine a auzit =i nu s-a crucit de ne]n\elegerea mamei Iana cu mama Ghira? Din vecine de omenie, cu datini frumoase, acum, toat[gr`n[rimea =tie, de la feti=cane p`n[la bunici, c-au ajuns la cu\ite. Se minuneaz[p`n[ =i copiii; =i c`nd, c[l[ri pe b[\,]=i]ncur[arm[sarii de-abia s[-i \ie, pe dinaintea caselor lor, furi=eaz[c`te-o privire, =i-ascut urechile, doar d-or prinde ceva, s[alerge apoi s[spuie c[“ce e nu e bine”, “s-a f[cut lumea rea”, “se d[r[ilor =i umbl[cu =oalda”.

Mama Iana =i mama Ghira erau v[duve. Mama Iana avea pe Irina, mama Ghira pe R[ducanu. At`t r[m[sese din dou[neamuri harnice, c-adusese muscalul bole=ni\e =i boale de seceraser[lumea]n toate p[r\ile.

Da’, slav[Domnului, nimeni pe-atunci nu pierea de foame, nici c[r[m`nea la Cr[ciun f[r[porc, la Pa=te f[r[ve=minte noi =i la Mo=i f[r[doni\i =i ulcioare =i poman[mor\ilor.

Am`ndou[aveau de la r[posa\i acareturi bune, a=ezate cu temei, s[tot \ie =i s[nu mai putrezeasc[; ceva bani cheag, ogr[zi cu pruni =i zarz[ri, gr[dini cu flori =i legume, toate ocolite cu garduri-pleturi, s[nu vezi prin ele, =i umbrite cu stre=ini de m[r[cini.

C[dup[cum se sf[tuiau]ntre ele: “Omul e s[rac numai c`nd dore=te ce nu are =i nu se mul\ume=te pe ce are; cine r`vne=te la bunul altuia numai cinstit nu este, c[, de-ar putea, l-ar fura; bine e s[r[m`i]ntr-ale tale”.

+i c`nd se ]ndemnau la lucru, urzind p`nza ca un br`u alb ]ntins de-a lungul cur\ii, ori se cr[c[nau ]n duzi s[-=i umfle =or\urile cu frunz[ pentru g`ndaci, se m`ng`iau cu cuv`nt bun =i a=ezat:

— Vezi d-ta, leic[Ghiro, c`nd te mul\ume=ti pe pu\in, d[ =i D-zeu. Prunilor no=tri li se fr`ng cr[cile de]nc[rca\i ce sunt.

— Poi da, leic[Iano. Da’ g`ndacii d-tale merg bine? Ai mei m[n`nc[de sting p[m`ntul.

— N-au cum s[fie mai bine. Spr`ncena\ii mai ales, bat[-i s[n[tatea, sunt ca pe de=t =i parc[-s ]ncondeia\i, s[ zici c[ le-a tras cineva spr`ncenele, tocmai ei, care se deoache =i de-un copil.

— S[=tii c[de Sf`nt[ M[rie o s[ tai curcioaica a mai gras[ =i s[ ]ntindem o mas[ stra=nic[ ]n fundul gr[dinii, c[ prea ne-au mers dup[ plac cu toatele! +i R[ducanu meu e un zmeu de fl[c[u, c[ ]n postul Cr[ciunului ]mpline=te =aptesprezece ani =i m`n[caii mai abitir ca bietul r[posat, D-zeu s[-l ierte. |esala, \esal[; pologul lui n-are pic de gaur[; s[fie s[n[tos, c[, de pune v`rtejul, ridic[c[ru\a cu cinci chile parc[n-ar fi nimic.

— Ei, leic[Ghiro, nu c[r`vnesc, dar ]\i spun =i eu, uite, mie mi-e mai greu, c[ alta e fl[c[ul, =i alta e fata la vatra v[duvei. Irina mea e vrednic[ de n-are cum mai fi, da’ tot se simte c[ nu e cruce de voinic ]n cas[. Vezi d-ta, e altfel c`nd trece b[rbatul prin b[t[tur[; unde calc[, colo, rar =i]ndesat =i mi-\i st[p`ne=te c-o privire c`t \ine curtea; =i p[s[ret, =i c[\el, =i purcel se dau]n l[turi =i se fac teac[de p[m`nt c[ trece st[p`nul, nu glum[. }n\eleg =i lighioile... ce g`nde=ti d-ta? Da’ pe Irina c[\eii o ]ntind de rochie, purcelul ridic[ r`tul]n sus, procletul, =i-i gui\[a m`ncare, fofolocii de ra\[ fug de la clo=c[ =i-i dau t`rcoale c[sc`nd ciocurile lacom.

— +i ce socote=ti d-ta, leli\[, c-aici adic[s[nu fie nici o potriveal[? Ce, dumitale \i-ar p[rea r[u ca s[facem din dou[cur\i una, din dou[mese una mai mare, =i lighioile noastre, toate la un c`rd, s[ aib[ =i st[p`n[ca s[le r[sfe\e, =i st[p`n s[le porunceasc[, iar d-ta s[ai =i fat[, =i b[iat, iar eu s[am =i b[iat, =i fat[?

— S[dea Dumnezeu, cum[tr[!

— Ce, n-ai luat seama cum se-nvoiesc ei? Apoi o veni vremea =i s-or alege b[tr`nii cu b[tr`nii =i tinerii cu tinerii.

— S[dea Dumnezeu!

— C[a=a se primene=te omenirea. Ca m`ine o s[ te v[d cu unul ]n poal[, cu altul ]n c`rc[=i cu altul]n troac[, =i bunico,]ncoa, bunico,]ncolo, mai]n\elegi, capule, dac[-\i d[m`na!

— S[dea Dumnezeu!

— C[de-o lege suntem, doar n-o s[ne leg[m pe pricopseal[cu greci, cu bulg[roi, cu turci =i cu hant[tari.

— Fereasc[Dumnezeu, cum[tr[!

}ntr-o zi, ca niciodat[, mama Ghira, dup[a=a vorb[bun[, o aduse cam]n sf`rcul biciului, f[r[ vrun g`nd r[u:

— Leli\[Iano, da' ce-ai p[\it s[la=i pe peretele alb ca laptele o pat[de p[m`nt galben? Ni\el var stins, ni\el nisip cernut, nu e a treab[. C[ =i casa, ca =i noi, are obraz. Ce-ai zice d-ta de mine s[ m[ vezi cu c`r`ie pe obraji?

— Uite, ca p[catele, am uitat, m`nca-m-ar p[m`ntul...

— Apoi, cum[tri\[, asta e dat fetei s[ ]ngrijeasc[de cur[\enia casei. A=a am apucat noi de la p[rin\ii no=tri.

— De, leli\[, o m`n[de fat[am, n-am zece. Cine s[depene, cine s[fac[\eav[, cine s[deretice, cine s[aduc[ap[?

— Iar cocenii =i cojile de dovleac prea v[stau]n pragul u=ii. +i curtea, ca =i masa, se cuvine s[fie curat[. Ce-ai zice d-ta de mine de-a= pune bucatele pe-o mas[p[tat[?

— A=a e, leli\[Ghir[, cum m-oi da jos, am s[cur[\ ca]n palm[.

— Da, cum[tr[, dar s[=tii de la mine, curtea e a fetei; c[de n-o]nv[\a de-acum ale ei, nici nu le mai]nva\[. De n-o pune m`na pe t`rn, t`rnul nu-i strig["aoleo".

— Poi, s[-i mai crezi =i d-ta, c[la paisprezece ani nimeni n-a avut dou[zeci de ochi.

— O dat[s[crezi lenei, a doua oar[ ]i crezi f[r[s[vrei. Lenea e ca porcul... scarpin[-l o dat[pe burt[, a doua oar[dai]n el, =i el intr[ ]n cas[.

— Vezi d-ta, aici ai vorbit cu p[cat, c[Irina mea numai lene=[nu este.

— Se prea poate; da' eu, c`nd eram ca d`nsa, m[ ]nv`rteam ]ntr-un c[lc`i; nici un lucru nu se clintea din locul lui. Pe din[untru od[ile ca paharele, pe-afar[curtea ca o tav[, =i prispa de s-ar fi cojit, m[car]ntr-un loc=or, mi-a= fi t[iat m`inile din cot.

Fu de ajuns mamei Iana. }=i iubea fata ca lumina ochilor. Trase

nec[jit un vl[star de dud,]ndes[foile]n =or\ =i, dreg`ndu-=i glasul, dup[ce se =terse la gur[, zise cam]n\epat:

— De, cum[tri\a mea, fiecine]=i spal[rufele]n albia ei, =i, de-a fi floare, de-a fi c[rbune, pe umerii lui]=i poart[c[ma=a. Mie, din mila Domnului, Irina, at`ta suflet mi-a r[mas pe sufletul meu, =i de-a avea vro vin[, nu pot s-o jupoi de piele. Ca copilul, nu e picat din soare, =i d-ta [i fi tr[g`nd multe cu R[ducanu d-tale...

— Fereasc[Dumnezeu! Nu s-a pomenit! Unde se afl[! N-a avut la cin-s[vad[!

— Apoi s[ne vedem cu bine! zise mama Iana =i,]nfig`ndu-=i =or\ul ]n br`u, se dete repede din v`rful dudului.

— S-auzim de bine, r[spunse uscat mama Ghira, apoi, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de demult,]ng`n[ sfios =i m`ndru: M`ine e r`ndul vostru. Veni\i la noi? S[v-a=tept[m cu masa?

Iar mama Iana, strecur`ndu-se printre prunii brum[rii,]ncurc[dou[-trei vorbe:

— S[vedem... om veni... c[de... mai cu deretecatul cur\ii... mai cu c`rpitul casei... om veni... s[vedem...

Mama Iana, cum ajunse acas[, tr`nti frunzele ]n mijlocul od[ii. G`ndacii se t`rau ]n c`rduri grase =i b[laie pe velin\ele de frunze. +i nici c[se uit[la ei. Nici o vorb[bun[nu le spuse, de unde p`n[ aci ]i m`ng`ia cu ochii =i cu cuv`ntul. Irina dep[na. +i barem n-o]ntreb[ce face. De-a dreptul la t`rn. }l smulse din col\ul magaziei =i ]ncepu s[ m[ture ]n toate p[r\ile c`teva coji de dovleac =i doi-trei coceni, c[numai gr[m[juie nu-i f[cea. Apoi lu[grabnic un bulg[re de var,]l stinse =i trase c`teva bidinele pe pata din perete. Irina l[s[rodanul =i ie=i dup[m[-sa, care robotea t[cut[.

C[ma=a ei sub\ire =i crea\[, cu m`necu\e largi =i scurte, se aduna ]n cute la betelia rochiei, se lipea de spinare =i se ]ncovoia pe s`nu-i rotund =i cucuiat. A=a de fragezi]i erau obrajii, a=a de curat[=i limpede privirea ochilor s[i negri, umezi =i lucio=i, ca ai unui vi\el de trei zile, c[ai fi]n\eles pe loc de ce durea a=a de

mult pe mama Iana c`nd ai fi atins m[car la degetul [l mic pe Irina ei.

Mama Iana era posomor`t[cum nu fusese de mult.

Avea ceva greu pe suflet, c[d[dea o dat[cu bidineaua, =i tot]=i v`ra mereu t`mplele c[runte sub bari=ul verde, =i mi=ca buzele parc[ar fi spus ceva]n mintea ei. Mai la urm[, Irina deschise gura cu sfial[=i-i zise dr[g[stos:

— Da’ ce ai, mam[? Cin’ te-a nec[jit? Eu am ispr[vit \evile. De ce nu mi-ai zis mie s[m[tur curtea?

— Nimica, maic[, r[spunse mama Iana. Iat[lumea, cum e lumea f[cut[. Ba c[nu e m[turat[curtea; ba c[nu sunt cura\i pere\ii; c[h`r, c[ m`r, =i te seac[la inim[. Ia, alde Ghira, ce-i c[=un[=i ei... s-a sculat cu plapuma]n cap... a c[lcat cu st`ngu azi-diminea\[...

Irina se puse pe g`nduri. S[-i fi zis mama Ghira vreo vorb[ rea? S[ fi r`s de ei? +i ce i se p[rea mai ciudat e c[nu-=i putea]nchipui cum poate fi cineva r[u, mai ales mama Ghira, ea, care are un b[iat a=a de voinic =i de vesel, ea, care totdeauna le-a p[=it =i p[r[sit pragul cu vorb[p[rinteasc[: “Bun g[sit, leli\[“, “Bun r[mas, leli\[“, “Ce mai ala-bala?”, “Irino, =-[l[lalt obraz”, “D[-mi =i ochii”, “A=a, s[te faci mare, puica maichii”. Cum, adic[omul o fi =i altfel de cum se arat[? C[mama Ghira dac[prive=te pe b[t[tura lor g`=tile cu bobocii care pasc, g[inile cu puii care ciugulesc troscotul =i curcile cu puii lor pl[p`nzi =i cu fulgii zb`rli\i, pune m`inile]n =olduri,]i r`d ochii =i zice din toat[ inima: “Bat[-v[ s[ v[ bat[ s[n[tatea de lighioi, s[ v[ ]nmul\i\i ca nisipul m[rii!” Vra s[ zic[ c[ le vrea binele. Atunci cum de-a m`hnit pe mama Iana? +i, nec[jindu-se c[nu]n\elege nimic, rezem[capul de perete =i]ntreb[pe m[-sa, s[-i spuie:

— Cum e omul c`nd se ]nr[ie=te? }=i uit[ de zilele de p`n[ ]n ziua aia? Nu mai vede]naintea ochilor? Nu se mai]ntoarce]n toat[via\a?

— Ei, Irin[maic[, r[spunse Iana cu un z`mbet amar, a=a e omul... se]ntoarce, c[=i l[stunii se]ntorc... Da’ vezi tu, de cade

pustia de ploaie s[rat[pe =oimanele de bucate, le p[le=te foile, le seac[spicul, =i bucatele nu se mai]ntorc...

Irina oft[. Ar fi pl`ns =i-i fu ru=ine. B[nuia multe din vorbele m[-sei.

— Mam[, m`ine e duminic[ =i e r`ndul nostru, mergem la mas[l-alde maica Ghira?

— S[alegi fasole de fiertur[=i m`ine diminea\[ s[ arzi \estul pentru azim[, s[ coci ceva ardei =i p[tl[gele vinete... O s[ m`nc[m acas[.

A=a r[spunse Iana intr`nd ]n cas[. Irina r[mase locului. O apuca cu c[lduri: i se b[tea ochiul drept; i-ardea o ureche; ]nghi\ea ]n sec; =i, nemaiput`ndu-se st[p`ni, ]ncepu s[ pl`ng[, ca =i cum ar fi dus la groap[o mum[din cele dou[=i n-ar fi =tiut pe care din ele.

Duminica asta nu m`ncar[ ]mpreun[. +i unora, =i altora le p[rea r[u. Alde Ghira se g`ndi:

“A=a e... s[zic c[eu a= fi de vin[... da’, tocmai de-aia, de ce s[nu vie ele la mine? Slab[n[dejde dac[de-o vorb[le sare \`fna”...

Alde Iana]nghi\i cu noduri.

“Bine... s[zic c[eu m-am zb`rlit de poman[... dar cine-a]nceput?... +i ce, a groz[vie era s[mai vie o dat[=i s[-mi spuie omene=te: “Ia fugi de-acolo, leli\[, =i poftim la mas[la noi...”

Azi a=a, m`ine a=a, p`n[ ]ncepu s[le fie team[una de alta. La]nceput]=i mai d[deau bun[ziua]n fa\[, pe urm[plecar[ochii =i sf`r=ir[cu o mo\[ial[drept “bun[vremea” =i “mul\umim d-tale”.

Ba mai pe iarn[se pl`nser[copiilor, care ascultau tri=ti =i t[cu\i:

— M[! da’ repede mai trece Iana pe l`ng[mine... ca o vijelie!

— Bre! da’ s-a c[lug[rit Ghira, pune ochii]n p[m`nt pe l`ng[mine... parc-a= fi luat vederile cuiva!

— Poi ce fel, mai bine d[Iana prin noroi dec`t s[ se ]nt`lneasc[cu mine pe-o potec[...

— Vezi d-ta, Ghira plou[, Ghira zbice=te, ea e nor, ea e v`nt, ea e soare... ale ei sunt potecile... de m[vede, abia trece poteca, ca s[m[\ie smirna]n capul cel[lalt...

— +tii, R[ducane, c[Iana a dat drumul g[le\ii c`nd m-a v[zut c[ vreau s[ apuc de roata pu\ului? Te-ai fi g`ndit la una ca asta?

— A=a, Irino mam[, cum m[vezi =i te v[d, eram la biseric[, am]ntins lum`narea s[ mi-o aprind de la lum`narea ei, s-odat[s-a f[cut c[-i cade jos, ca s[se sting[. Toate muierile au]n\eles.

Uneori mai venea R[ducanu pe la mama Iana, da' st[tea mai mult rezemat]n picioare dec`t pe pat. A=a, se mai ducea Irina pe la Ghira. “Ce mai face\i?” +-at`ta tot.

Astfel trecur[aproape toata iarna. Nu se uitau de iese ori nu fum pe co=ul celeilalte. Dac[s-auzea una bu=ind s[taie lemne, cealalt[o a=tepta s[ispr[veasc[, ca nu care cumva s[o z[reasc[prin gard. Ei, dar la l[satul-secului de Pa=ti e mai mare p[catul s[nu-=i fac[barem datinile mo=tenite de la p[rin\i. S[nu m[n`nce pl[cinta cu br`nz[ ]mpreun[, s[nu bat[alvi\a b[iatul =i fata la aceea=i grind[, da cel pu\in s[schimbe doi bulg[ri de alvi\[=i dou[lum`n[ri de seu.

Se a=ternuse z[pada de trei palme. De pe co=urile caselor se ridicau suluri de fum ca ni=te copaci. Pe sear[cea\a se l[s[u=urel =i]neca mahalaua. Gr[dinile =i acoperi=urile caselor abia se mai z[reau alb[strii-neguroase. }n geamurile vecinilor, lumini g[lbui.

— F[degrab', Irino, de lum`n[ri =i de alvi\[pentru alde Ghira, zise mama Iana, c[v[d eu de turta din spuz[.

+i, dup[ce plec[fata, mama Iana, ea, care se g`ndise s[apuce]naintea Ghirei cu omenia, tot ea bomb[ni nec[jit:

— Parc[le-ar fi c[zut nasul =i gionatele sa vie ei]nt`i...

Ghira, cum v[zu pe Irina cu lum`n[ri =i alvi\[, ]ncre\i fruntea, se ro=i, zb`rci din nas, se g`ndi: adic[ cum, vecina s-o umileasc[ apuc`nd]nainte cu “Doamne ajut[“? +i f[r[mult[vorb[:

— Bre, ce pari de lum`n[ri! O s[ ardem p`n[la anu pe vremea asta!

Erau cam mic=oare lum`n[rile. Biata Irina s[ruta m`na mamei Ghira, dadu bun[seara R[ducanului, puse ochii]n p[m`nt, apoi plec[ m`hnit[c[nu mai]n\elegea lumea.

R[ducanu veni =i el la mama Iana. Iana se uit[cruci= la d`nsul, se posomor] =i-i zise, d`nd capul pe-un um[r:

— M[[[, da’ stra=nic[alvi\[! Ne scoatem =i m[selele]ntr-]nsa. Unde o g[sir[\i voi cu at`tea nuci?

Ce e drept, alvi\a era cam sf[r`mat[, cam negricioas[ =i nu prea se vedea s[ aib[ nuc[. Raducanu se ro=i; ]=i str`nse c[ciula la piept; =i, dup[c`teva bine\uri]ncurcate, se uit[lung la Irina, care abia]=i \inea lacrimile. Plec[. }n poart[morm[i, ars de nimicurile astea:

— De hot[r`t, =i mama =i m[-sa =i-au pierdut min\ile. A=a se ]nvr[jbir[, f[r[ sa vrea, ca =i cum Necuratul =i-ar fi v`r`t coada. Bomb[nea una ]ntr-o parte, alta ]ntr-alta. }ntr-o bun[ diminea\[, ce i se p[ru Ianei? C[ Ghira ar fi aruncat peste gard l[turile la d`nsa. Ca sorbit[de v`ntul turbat, a=a veni de c[tr[nit[=i-i zise fie-sei:

— D-apoi ce, Irino, s-a sf`r=it p[m`ntul? Alt loc nu g[sea s[-=i verse murd[riile? Eu nu pun palma la scuipatul nim[rui.

A doua zi =i-arunc[l[turile =i gunoiul peste gard, la mama Ghira. Vecinii =i vecinii vecinilor]ncepuser[a =op[i: c[b[tr`nele prea sunt de tot, prea se ocolesc, prea se uit[ chiondor`=, prea-=i dau, la vreme de b[tr`ne\e, bari=ul pe ceaf[=i poalele peste cap.

Zvonurile astea le]mpuiar[urechile =i le a\`\ar[una contra alteia, f[r[n[dejde de pace, ceea ce le ustura =i mai r[u.

}ntr-o zi, spre prim[var[, mama Iana]nh[\[de =or\ pe Irina =i-i zise cu m`nie:

— Vezi, tu zici c[nu =tiu ce =i nu =tiu cum, dar cine mi-a ciop`r\it to\i prunii de pe l`ng[gard dac[nu dumneaei, cu m`nu=i\a dumneaei?

— Poate c[v`ntul, mam[, r[spunse Irina.

— Vorb[s[fie; s[vorbim s[n-adormim! V`ntul fr`nge plopul, pluta, nucul, salc`mul, zarz[rii, perii, merii =i gutuii, dar nu prunii, c`nd n-au pic de frunz[=i de rod]n ei. A=a? Las[pe mine, au s[treac[vijeliile =i pe la ei!

De-a doua zi]ncepu s[reteze cr[cile prunilor care treceau

peste gardul ei. Prunii de pe l`ng[gard se]njum[t[\ir[=i la una, =i la alta.

Mahalaua se crucea.

Doamne fere=te!... Ce e s[nu mai fie!

Mai era ca la trei degete de z[pad[,]ncol\ea urzica =i ghioceii. Mama Iana ie=i din cas[=i se duse a=a,]n ne=tire,]n ograda cu pruni. Ce n-ar fi dat s[fie tihnit[=i cu vechea prietenie, prietenie. +i,]n vreme ce-=i]nv`rtea g`ndurile]n cap, ce i se p[ru ochilor c[o scurteic[neagr[s-apropie de gard =i o m`n[ omeneasc[ azv`rle,]n gr[din[la ea, un st`rv de cioar[.

A=a! lumea-=i bate joc de bun[tatea ei? Ea se c[ie=te, =i ceilal\i r`d =i-=i scutur[ puricii ]n cojocul ei? S[ vedem: care pe care? +i ]ncet, p`=-p`=, se apropie de cioar[, o lu[ de sf`rcul aripilor, o]nv`rti de c`teva ori =-o azv`rli c`t putu]n gr[dina Ghirei. Cioara se]ntoarse]napoi, =i iar[=i se duse, =i iar[=i veni. Fiecare din b[tr`ne, cu capul ]n jos, aduse de mijloc, c[utau ]n p[m`nt — ca doi coco=i care se las[din b[taie =i se preg[tesc s[ ]nceap[din nou — a=teptau, tremur`nd, bomb[nind, cu ner[bdare, cu necaz, s[ arunce st`rvul]n ograda vr[jma=ei. }=i s[rau inima c`nd auzeau cum r[bufnea de p[m`nt mort[ciunea. Iana plec[=i r[mase Ghira. Se]ntoarse Iana =i plec[Ghira. Cu a=a poft[se m`r`ie c`inii c`nd]i despart gardurile.

— Vras[zic[, ograda mea vine ca un fel de groap[de murd[rii pentru Iana... zise Ghira, vorbind cu R[ducanu, =i-=i frec[buricele degetelor]nghe\ate.

— Adic[de ce s[nu-mi m`njeasc[ casa, de ce s[ nu-mi puie cu\itul dac[ ]=i descarc[ toate sc`rbele]n curtea mea? lrino mam[, s[nu-\i mai calce piciorul pe la ei!... S[cread[lumea c[mori dup[cine =tie ce?...

A=a se t`ngui Iana fie-sei.

Iar Ghira, m`nioas[foc:

— R[ducane, una =i cu una fac dou[. C`inele care cer=e=te din u=[ ]n u=[nu p[ze=te nici o cas[. Din dou[praguri, unul: al meu sau al lor!... Ce, vrei s[zic[mahalaua c[te-au obrocit?...

Copiii sufereau pe t[cute =i, de ce sufereau mai mult, mai mult doreau s[se vad[, s[-=i vorbeasc[, s[-=i verse focul...

B[tr`nele vedeau p`rjol]naintea ochilor. Adeseori visau c[le ia casa foc, c[vin turcii, de o\elite ce erau una contra alteia.

Se puseser[Babele cu un ger]n ne=tirea lui Dumnezeu. Ce s[te pomene=ti cu Ghira, ce i se p[ru ei, c[ar fi lipsind c`teva nuiele din gard, tocmai de unde]ncepea]mpletitura ei.

— Ei! apoi st[i-mi-te, jup`neas[Iano... de-alea mi-ai fost?...

A doua zi, cu noaptea-n cap,]ncepu s[scoat[nuiele din gardul]mpletit de-alde Iana. +i smulse, =i smulse, p`n[ ce v[zu prin gard ca prin geam. Iana, prinz`nd de veste, muri =i]nvie.

— A=a? a=a? a=a?... Bine! bine! bine!...

Pe la miezul nop\ii se scul[bini=or de l`ng[ Irina, se ]mbr[c[, trase iv[rul u=ii =i se duse pu=c[ la gard. M[sur[ ce m[sur[, de colo p`n[colo, apoi, c`nd se]ncredin\[bine care era partea gardului]mpletit de-alde Ghira,]ncepu s[smulg[pleture]ntregi.

— Na, dac[e-a=a! na! na! na!

P`n[ la Fiorii, una rup`nd, cealalt[smulg`nd, din gard nu mai r[m[sese dec`t parii,]n=irui\i ca din\ii unui pieptene rar.

Toate bune. Ajunseser[b[tr`nele la cu\ite, da' ce stricau copiii? O via\[ ]ntreag[ ]npreun[. Copil[ria cu desi=ul ogr[zilor, cu fluturii, cu zarz[rele crude, cu ghicitorile, cu basmele, cu spaimele care ]i ghemuiau unul ]ntr-altul... naivitatea c[ ar fi “nevasta =i b[rbatul” c`nd R[ducanu venea c-o troac[cu nisip, ca =i cum ar fi venit cu gr`u de pe drumuri... =i ea, leg`ndu-se la cap,]l a=tepta la umbra deas[de m[turic[, de poala Maichii-Precistei... R[ducanul i-aducea cr[i\e, calomfir =i busuioc, busuiocul =i foile de calomfir s[le bage]n s`n, iar cr[i\ele s[ le puie la ureche. Greu s[ tr[iasc[ unul f[r[ altul. +i a=a, f[c`ndu-se din zi]n zi mai mari =i mai t[cu\i, se iubir[din ce]n ce mai mult. C`te nu le spunea prim[vara cu florile, vara cu poamele =i cu p[s[retul vesel? C`te nu sim\eau, f[r[s[ ]n\eleag[, sim\ind, l[murit, unul l`ng[ altul, c[ le ard umerii lor lipi\i! +i c`nd, la =aisprezece ani, R[ducanu]nc[lec[rota=ul din st`nga =i pocni =arpele de bici pe deasupra cailor, lu`ndu-=i ziua

bun[de la Irina, fu m`ndru, de=i ar fi dat =i cai =i c[ru\[, numai s[ nu se despart[ de Irina, care-l privi p`n[ ]l perdu din ochi]ntr-un nor de praf =i]ntr-un b[l[ng[it dep[rtat de clopote.

P[cat de Dumnezeu!

Copiii, de la un c`rd de vreme,]=i pierduser[veselia. Cap greu, inim[grea, ochi gale=i, obraji p[li\i.

— R[ducane mam[,]i zise Ghira]n ziua de Pasti, de ce nu te piepteni?... +i ce-ai tu de e=ti ofilit la fa\[?

El t[cu, iar b[tr`na furi=[o privire spre alde Iana =i bomb[ni]nghi\ind]n sila un ou r[scopt.

Mama Iana se p`rp[lea cu Irina la soare.

— Irino mam[, \i-ai pus rochia cu gura sucit[, =or\ul =oldiu, coadele pe ceaf[=i m[rgelele ale mai ur`te tocmai]n ziua de Pasti? +i te jig[re=ti... s[juri c[cu tot dinadinsul...

Irina t[cu. Mama Iana fulger[o privire spre alde Ghira, d[du din cap =i oft[... “Ei! he!”

Frumoase =i bl`nde nop\i! Luna argintie plutea]n v[zduhul plumburiu =i limpede.

— R[ducane, ce tot ie=i nop\ile afar[? Nu e=ti bine?

A=a morm[i Ghira la un miez de noapte. B[iatul se strecur[pe u=[,]n v`rful picioarelor, u=urel, ca o pisic[.

— Irino mama, un’ te duci?... }ntruna ai ie=it nop\ile afar[... N-ai fi bine... ai?

A=a]ntreb[Iana, trezit[din somn, iar Irina, tres[rind, r[spunse]ncetinel:

— Ei, =i dumneata...

Nu trecuse s[pt[m`na luminat[. Ghira =i Iana se trezir[ din somn. Pip[ir[ locurile goale =i calde ale copiilor. Le s[get[ la inim[ acela=i g`nd. }=i f[cur[cruce, se]mbr[car[grabnic =i ie=ir[ ]n v`rful picioarelor, c[ut`nd cu ochii]n toate p[r\ile. Intrar[ ]n ogr[zile lor. Piti=-piti=, se strecurar[prin ramurile]n\esate ale prunilor. Cum ajunser[ ]n mijlocul ogr[zilor =i aruncar[ochii la gardul din care nu mai r[m[seser[dec`t parii ]n=irui\i, ]nm[rmurir[ de ce le v[zur[ ochii. P[m`ntul li se]nv`rti sub picioare.

}ntre doi pari, R[ducanu =i Irina st[teau unul l`ng[ altul =i unul pe altul se rugau s[ nu mai pl`ng[. Luna, deasupra lor, ca un taler de argint, le]nflorea ve=mintele albe.

— Spune drept, R[ducane, \i-e frig \ie?

— Mie nu... Dar \ie?...

— Nici mie...

— Irino, vrei s[te duci, spune drept...

— Eu?... Dar tu?...

— Nici eu...

B[tr`nele p`ndeau ca doi c`ini, ]ncremeni\i cu g`tul]ntins]n fa\a v`natului. Se v[zur[una pe alta =i nu]ndr[znir[s[se mi=te nici una, nici alta.

R[ducanu =i Irina scoaser[din s`n c`te un ou ro=u =i ciocnir[.

— Hristos a]nviat, Irino!

— Adev[rat c-a]nviat, R[ducane!

R[ducanu s[rut[pe Irina.

— Sa ciocnim =i cu v`rful... zise R[ducanu.

— Vrei]nc-o dat[?

— Hristos a]nviat!

— Adev[rat c-a]nviat!

+i R[ducanu]ncol[ci bra\ele pe dup[mijlocul ei sub\irel =i o s[rut[.

— Irino, tu ie=i din cuv`ntul mamei Iana?

— Nu, R[ducane, fereasc[Dumnezeu...

— Nici eu! Dar de nu s-or]mp[ca...

— Niciodat[?... M-arunc]n f`nt`n[...

— +i eu]n picioarele cailor...

B[tr`nele tres[rir[. Fiorul mor\ii le cutremura pe-am`ndou[=i plecar[n[bu=indu-=i pl`nsul, de team[ “s[ nu-=i sperie copiii”. Toat[ noaptea au pl`ns. Cum, s[r[m`ie far’ de copii? “Eu sunt de vin[!” “Capul meu [l sec!” “Fudulia mea!” “M[ duc eu la d`nsa”. “Eu? M[sp`nzur ]n u=a ei”. +i nu-nchiser[ ochii p`n’ se lumin[de ziu[.

Copiii dormeau obosi\i. Ele, poc[ite, cu capul]n jos, pornir[una spre alta, g`ndindu-se cum s[ ]nceap[ vorba. C`nd ridicar[ochii din p[m`nt, se ]nt`lnir[, fa\[ ]n fa\[, tocmai l`ng[parii unde copiii]=i v[rsaser[focul.

F[r[vorb[ ]=i d[dur[m`na =i se privir[mult[vreme...

— Cum[tr[Ghiro, cine are mai mult[minte, noi ori copiii?

Ghira-=i f[cu cruce.

— Nu-\i spuneam eu d-tale, c[toate se potrivesc pe lume c`nd vrea {l-de-sus s[le potriveasc[? Necuratul ne]ndemna: “Rupe\i-v[gardul”, iar Dumnezeu, bunul: “Bine,]mpeli\ate, tu rupi gardul, =i eu voi face din dou[cur\i o singur[curte...”

Dup[zece ani, bunicile, cu p[rul alb ca z[pada, sorbeau din ochi pe nepo\ii pleto=i, c`rlion\a\i =i nebunatici...

— Ba, Cioca seam[n[m[-sei ca dou[pic[turi de ap[...

— Ba, Udrea buflei e tat-s[u gol, leit-poleit...

A=a]ndrugau, torc`nd la umbra salc`milor... c-a=a fusese s[fie...

CUPRINS

MILOGUL

V`ntul de toamn[, rece =i umed, \iuie]n r[m[=i\ele frunzelor risipite]n cr[cile copacilor din lunca Vitanului.

}n albia sa]ncovoiat[, D`mbovi\a ]=i m`n[lini=tit apa tulbure, galben[=i pe-alocurea p[tat[cu =uvi\e de s`nge]nchegat, supte din talpa zalhanalei. Duhoare gras[n[bu=e=te aerul]ngreuiat de-o bur[rece =i deas[.

Stolurile de ciori se r[sfir[, se amestec[, se gonesc, cronc[ie =i se-abat p[cur[pe h`rcile albe de bivoli =i de boi,]mpr[=tiate pe netezi=ul ruginiu din fa\a zalhanalei.

De-a st`nga apei, cam c`t prinde ochiul, dincolo de hanul din r[scruci, st[casa lui C[liman potcovarul, mai mult f`=ii =i petice

de p[m`nt galben dec`t v[ruial[. Pornit[pe spate, cu olanele de pe acoperi= zobite =i mucede,]mp[nate cu mu=chi, =i mai sus]i cresc dou[urechelni\e cu solzi gro=i =i verzi. Pe prispa ferit[de strea=ina lat[, plin[cu scule, cu troace, =ade]n colacul picioarelor C[liman potcovarul. Negru, uscat =i ars]n obraji, cu ochii mari =i albi, cu luleaua stins[=i pleo=tit[ ]ntr-o parte a gurii, c`nd pif[ie arunc[ scrumul ]n sus =i-=i dezvele=te, din buzele mari =i din barba =i must[\ile c[runte =i ]mb`csite de cenu=[, din\ii la\i =i petrecu\i pe din dou[c-o larg[strung[rea\[. P[rul, muiat]n untdelemn, c`rlion\eaz[ pe grumajii soio=i. C[ma=a, petic de petic, str`ns[la mijloc]ntr-o curea]mpodobit[cu nasturi,]i cade pe um[rul drept.

Raluca, \iganca lui, st[ghemuit[ ]ntr-un col\ al prispei. Goal[pu=c[,]=i cocolo=e=te gleznele sub o p[tur[murdar[. S`nul, slab =i moale, i-at`rn[ ]n gura unui copil, ce suge cu sete, umfl`ndu-=i bucile galbene.

C[liman,]nfig`ndu-=i pipa ]n br`u, scoase din poala c[m[=ii un clondir cu rachiu =i-l aduse la gur[.

— Iar g`lg`i, C[limane, zise Raluca, =i iarna vine, =i copiii-s goi...

— Eh, las' s[vie, las' s[fie... r[spunse C[liman, =i-=i scutur[pletele =i]ncepu s[r`d[.

— O s[-\i bei c[ma=a din spate, o s[-\i bei pielea de pe oase, o s[-\i bei min\ile, morm[i Raluca, =i-=i zgudui copilul, rup`ndu-i \`\a din gur[.

— Ale mele sunt toate, las' s' le beau...

— O s[ajungi r`sul \iganilor.

— F[Raluc[, te rup]n dou[buc[\i, azi, de duminic[! r[spunse m`niat C[liman, =i scoase din m`neca larg[o m`n[numai mu=chi, vine =i p[r.

Apoi o aduse cu bini=orul pe clondir, mai]nghi\i zdrav[n de dou[ori =i-l]ntinse R[luchii, zic`ndu-i blajin:

— Na =i \ie, bea =i tu, c[\ea, bea =i tu, scorpie cu pui, c[eu te bat =i tu m[sorbi.

Raluca apuc[clondirul =i, dup[ce b[u, iar bomb[ni:

— De n-ar fi ologul ca s[c`nte din mahala]n mahala =i s[-\i milogeasc[m[m[liga =i saramura, ai pieì, tic[lo=ia lumii.

— Eh, s[milogeasc[, c[eu l-am g[sit, eu l-am crescut.

— L-ai crescut, da, dar i-ai luat picioarele, r[spunse Raluca]nchin`ndu-se.

— S[taci, Raluc[, strig[C[liman, s[rind]n sus. Dar c`t era de mare se cl[tin[ pe picioare, se rezem[ de zid, supse cea din urm[ ]nghi\itur[ de rachiu, oft[ =i, uit`ndu-se lung]n ochii \ig[ncii,]i zise repede: Uite-a=a, m[car s[cr[pi, o s[-\i zic p-a lu' Sotir:

Nel[ut[, nesp[lat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[,
da nu doarme, sa]mbat[,
+i e groas[=i umflat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[;
ziua zace, noaptea fat[,
mai bine r[m`nea fat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[.

Ochii lui C[liman se tulburar[. Ca o pieli\[g[lbuie i se po=ghi pe albul lor. Se l[s[moale =i, dup[ce bolborosi c`teva cuvinte, izbi cu piciorul clondirul gol =i-l f[cu cioburi. +i deodat[ ]ncepu se d`rd`ie pe picioare ]n chip de joc =i de veselie. +i-=i pleca capul ]n jos, aduc`nd capul]ntr-o parte. +-o]nv`rtea m[runt, ap[s`nd mai mult pe un c[lc`i. Se pleca de mijloc. B[n[n[ia cu m`inile moi]n jurul trupului, turuindu-i gura]ntr-un c`ntec m[runt, parc-ar fi fost o tob[care bate]n dep[rtare.

Dar glasul]i sc[zu. C`ntecul]=i mic=or[repeziciunea. R[suflarea]i pufui greoaie. Picioarele]i dep[n[z[p[cit un soi de joc f[r[nici o noim[.

Raluca-=i privea \iganul]nm[rmurit[. }l apucase din b[utur[. +i era r[u de nu vedea]naintea ochilor, da cu ce apuca, sp[rgea

pe orice punea m`na. }ntr-o zi a dat de-a azv`rlita cu copilul. }ntr-alt[be\ie a]nghi\it doi c[rbuni aprin=i =-a vrut s[s-arunce]n pu\, strig`nd cit]l lua gura c[i s-a “aprins burta”.

— Hai, m[i C[limane, =i te culc[, nu mai zobi p[m`ntul de poman[...]i zise Raluca cu sfial[.

— S[dorm, ai?! s[dorm? r[spunse el. S[te scoli, c[\ea, =i s-aprinzi jarul]n vatra foalelor! Ai s[munce=ti cu mine, c[te zv`nt!

— Poi, e p[cat, C[limane, c[e Sf`nta duminic[. Te tr[sne=te {l-de-sus, ]ng`n[Raluca, pun`nd c`teva boarfe peste copilul ei, care adormise cu un de=t]n gur[.

— Nu e p[cat! +i s[te scoli, mamorni\o, c[te ia “iaca-cine”, strig[C[liman,]nh[\`nd un baros, pe care abia-l ridic[ ]n sus. Nu e p[cat; ar fi p[cat dac[ rachiul =i m[m[liga ni le-ar da S`nt-Ilie =i Dumnezeu.

+i-=i petrecu m`na pe dup[ mijlocul Raluchii =i, neizbutind s-o ridice ]n bra\e, o ciupi de c`teva ori =i, cu ea de mijloc, juc`nd]ntruna, se afunda]n]ntunericul far[fund al fier[riei.

Fumul de bur[se dezleg[ ]ntr-un cernut de ploaie m[runt[=i deas[. De la p[m`nt la cer ]ntunecimea era una, ad`nc[, neagr[, c[n-ai fi z[rit la doi pa=i, c[nu \i-ai fi g[sit ochii =i gura. Numai c[tre miaz[noapte sc[p[ra tremur[tor c`te un fulger liliachiu, =i copacii, ]n =iruri negre, se z[reau juc`nd o clip[acolo unde lunca rotocolit[a Vitanului p[rea c[se]mpreun[cu bolta cerului. }ntreg p[m`ntul, dup[aceste slabe lic[riri care desf[ceau perdelele]ntunecimii, se cufunda]n nem[rginirea neagr[=i mut[.

Pe a=a vreme, foalele din =atr[pufnir[ ]n gr[m[juia de c[rbuni care r`njir[ ro=u =i ]ncepur[ s[ joace, arunca\i de suflarea greoaie, regulat[ =i somnoroas[ ce ie=ea pe \evile de fier. Sc`nteile,]n c`rduri de stelu\e, trosneau =i, plutind]n ne=tirea]ntunericului, se stingeau una dup[alta.

Ai fi crezut c[ ]ntreaga lume s-a dus pe copc[dac[,]n ropotul ploii ce c[dea de ast[dat[nemiluit, nu s-ar fi auzit oc[rile lui C[liman =i sc`r\`itul ascu\it al unui c[rucior ce se apropie de pragul potcov[riei.

— Vine, s[racul de el, =-o fi rebegit de ploaie, c[e gol ca un de=t...

A=a]ng`n[ ]n fundul ]ntunericului Raluca, at`rn`ndu-se de lan\urile foalelor.

— Deh! mai bine s[vin[mort dec`t cu m`na goal[, r[spunse r[gu=it C[liman, botez`nd cu praftori\a c[rbunii care ]=i a\`\au din ce]n ce flac[rile lor alb[strii. +-atunci s-auzi l`ng[ prag o jale de vioar[ =-un glas de cer=etor. Parc[ ar fi fost un om care c`nta]n vis. Ai fi zis c[e v`ntul, care-=i colinda vuietul. Aci se ]ntuneca glasul, ce tremura ca de fiori, =i vioara s-auzea limpede =i puternic, aci glasul se de=tepta =i ]ncurca cuvinte ciudate, iar vioara-=i zb`rn`ia coardele ciupite.

C`nd c[ruciorul se opri ]n pragul fier[riei, t`r`t de o fat[ ca de 12 ani, c`ntecul se stinse. La fl[c[rile c[rbunilor ce se]ncinseser[se z[ri]n dricul c[ruciorului,]nf[=at]n scutece de z[bl[u, o fr`ntur[ de om, un om de la mijloc ]n sus, \in`nd]ntr-o m`n[ uscat[ g`tul lung al unei viori.

+i]ntr-o clip[C[liman se repezi]n prag =i]l]ntreb[pripit, =i r[u, =i vesel, de nenum[rate ori:

— Ehi? hai? Ce-a\i adus? Cum v-a fost ziua? V-a mers]n t`rg? A\i dat de oameni? V-a luat gura? Ce morm[i\i? Deh! V[ \ine\i mari cu banii ]n pung[! Umple\i m`na, colea, la b`cu! Orbul Ol[nitei a adus de la t`rg trei sfan\i, =i e cu fluierul, nu cu vioara, =i nu =tie dec`t dou[ c`ntece!...

Iar dup[aste vorbe, C[liman,]mpleticindu-se pe picioare,]=i]ncord[m`inile, lu[ pe sus c[ruciorul =i-l tr`nti jos,]n =atr[,]n dreptul c[rbunilor din care ie=ea o par[\uguiat[=i argintie.

Raluca]ncremenise. Nu i se vedea dec`t jum[tate fa\a, poleit[ de lumina jer[gaiului. C[liman s[ri ]n groapa din care b[tea la nicoval[ drept ]n ochii milogului =i, =terg`ndu-=i n[du=eala neagr[de pe frunte,]nh[\[coada unui baros, bolov[ni ochii s[i ro=ii =i se r[sti, arunc`ndu-=i un pumn]n pieptul s[u p[ros:

— Ce bani ai c[p[tat, spune, c[-\i bat limba pe nicoval[!

Capul milogului at`rna ]ntr-o parte a c[ru\ului. Tot trupul lui e o m`n[de carne galben[-vine\ie. De la co=ul pieptului la vale]i]nnumeri coastele. Picioarele]i sunt t[iate de sus, iar]n locul lor, dou[r[ni c`rpite petic de petic. Ni=te be\e sub\iri ]i sunt m`inile cu degetele ascu\ite, lungi =i murdare. }n tot acest monstru nu tr[ia dec`t capul. +i ochii s[i mari, negri =i pl`n=i, cu genele sumese p`n[ la frunte, priveau ad`nc =i bl`nd. Pe fruntea sa ca sideful i se rotocoleau inelele p[rului, negru ca p[cura. Pe buze ]i ]ncremenise un sur`s]ndur[tor.

— Spune — strig[C[liman aprins de be\ie, de dogoare =i de o ur[ce-l ardea de-a lungul pieptului — cum \i-a fost c`ntecul [l nou? Cum \i-a mers t`rgul?

Spida, feti\a care se]nh[ma la c[rucior, v[z`nd pe tat[-s[u ridic`ndu-se din groap[, o =terse la fug[. Milogul oft[,]nchise ochii =i]ntinse m`inile pe dricul c[ruciorului. Lacrimile i se rostogolir[pe obrajii s[i albi-g[lbenii. Un chip turnat]n cear[. P[rea un Christos oache=]n ni=te zdren\e murdare.

— Oh! t`rgul e r[u! zise blajin Milogul. E r[u de tot, c[ oamenii sunt bine ]mbr[ca\i. Trebuie s[ fii frumos, voinic, ]ntreg =i bine, ca s[-\i dea de poman[ cei boga\i. +i deschiz`nd ochii mari =i b[=ica\i de lacrimi,]=i rezem[vioara de piept =i urm[cu un glas bun: Oamenii din t`rg trec repede. Au treburi multe. N-au vreme s[-=i desfac[ punga. De-a surda le c`n\i. Am c`ntat, am pl`ns, am]ntins m`na, =i oamenii au trecut. Care nu te v[d se duc, care te vad spun c`te ceva, =i-acop[r ochii, se-abat]n l[turi, dau din umeri =i se duc — c`rduri vesele pe dou[ picioare. Am milogit p`n[mi s-a stins glasul. Am r[bdat zg`rcenia =i vorbele p`n[n-am mai putut. Treceau doi in=i, unul din ei =opti: “S[nu-l crezi. Are picioarele]n paie.” +i i-am spus cu amarul]n g`t: “Vino de r[scole=te, vino de caut[“. Trecea o cucoan[. A b[gat m`na]n buzunar =i a scos-o goal[: “Ah! ce murdar!” I-am r[spuns, cu lacrimile]n ochi: “Cine n-ar vrea sa fie curat?” Un t`n[r spunea cu sc`rb[tovar[=ului: “Uh! cum cere!” “Cer fiindc[n-am. Dac[

a= avea, a= da!” O feti\[, g[tit[ca o sorcov[, a =optit m[-sei: “Ce ochi negri! ce ochi mari!” “|i-i v`nd pe-un ban”. +i un domn voinic =i rumen, juc`ndu-se cu un lan\ de aur, mi-a zis]n fa\[: “Ce ur`t e!” “}nchide ochii =i d[-mi.”

}n C[liman s-aprinser[m`nia =i rachiul. Fa\a sa ars[ ]ng[lbeni. Scr`=ni din\ii. Aduse barosul cu am`ndou[ m`inile =i,]nv`rtindu-l pe deasupra Milogului, strig[n[uc:

— Mai bine-\i zdrobeam capul dec`t gionatele!

Raluca l[s[foalele, care pufnir[lung cea din urm[r[suflare, se repezi asupra lui C[liman,]l]nh[\[de-o m`n[, pe c`nd el, cu cealalt[, repezi barosul]n dricul c[ruciorului, strig`nd:

— Ce-mi folose=te st`rvul [sta?...

C[ruciorul se r[sturn[, =i Milogul se rostogoli cu fa\a]n jos.

Raluca se lupta cu C[liman.

— Se ceart[cu oamenii... Nu =tie sa cear[... Las[-m[, uite, lasa-m[, s[-mi murez inima... M[car o dat[... m[car o dat[s[dau...

Dup[c`teva ]mbr`nceli, Raluca izbuti s[ ]l dea pe u=[afar[. |iganul se]mpletici]n noroi, ajunse la talpa prispei, se impiedic[=i c[zu lat, cu fa\a]n sus. Bolborosi de c`teva ori: “M[car o dat[ s[ dau”, apoi, p[r`ndu-i-se c[cade casa pe el, de fric[,]nchise ochii =i adormi.

Raluca lungise iar[=i pe bietul Milog]n c[ruciorul s[u =i plecase repede s[-=i vad[de copil, c[ci se speriase din somn =i \ipa c`t]l lua gura.

Milogul era singur, pe roatele care-i c[lcau inima c`nd se ]nv`rteau,]n ad[postul s[u obi=nuit]n care-=i trudea mintea =i-=i pl`ngea chinul. Capul lui mare, slab =i frumos se ]nv`rtea, ca prins de friguri,]n fusul sub\ire al g`tului. +i c`t de sf`nt =i de frumos pare la lumina galben[ a jarului care se stinge! Cu ochii ]nchi=i, cu nasul sub\ire =i cu n[rile curmate de durere, cu buzele mici =i str`nse una]ntr-alta, cu cele dou[=iroaie de lacrimi curg`nd de sub pleoape p`n[pe piept, ai jura c[e un cap de moa=te care pl`nge. }n mintea lui de nefericit toate s-amestec[, s-afund[, se

sting, pe l`ng[ dorul de-a putea umbla. Ah! cum ar pleca de cum ar miji ziua! Cum ar fugi! Cum s-ar duce ca v`ntul, f[r[a se mai uita]nd[r[t. +-ar sui mun\i, =-ar cobor] v[i. +i n-ar mai c`nta cu vioara. M`ini nu i-ar trebui. Cu m`inile nu umbli. }n goana lui de nebun, ar]nchide ochii. Ochi nu i-ar trebui. Cu ochii nu umbli!

+i a=a de vie-i fu]nchipuirea, c[sur`se, deschise ochii repede, se zbucium[ pe loc =i b[n[n[i m`inile]ntocmai ca picioarele unui om care ar fugi. Apoi se pip[i grabnic la =olduri =i, n[bu=indu-=i o ad`nc[ =i cald[ oftare, ]=i tr`nti cu dezgust m`inile ]n l[turi =i sparse ]ntre pleoapele ochilor lacrimile, care ]ncepuser[ iar[=i, ]nghi\indu-=i durerea, sim\it[ ca un nod ]n g`tlejul sau.

Ah! dar fie =i ni=te picioare str`mbe. +i =chiop. Un singur picior =i altul de lemn. Ni=te picioare zg`rcite =i s[poat[s[-=i legene trupul]n dou[c`rje, numai s[ scape odat[ de cele patru ro\i! S-ar mul\umi s[ sar[ ca o broasc[, s[ se t`r`ie ca o =op`rl[.

M`inile =i r[m[si\a de trup ]i ]nghe\ar[. Se rumeni ]n obraji. Toat[ via\a, la cap. Buzele ]i tremurar[ =i str`nse a=a de tare din ochi,]nc`t ]i fulgerar[ sc`ntei =i se stingeau]ntr-o negur[f[r[fund. O m`nie de foc, ]nchis[ ]ntr-o \east[ de os. Cui poart[ Dumnezeu de grij[? De cine are mil[ dac[ nu de nenoroci\i? Cum de nu aude =i nu vede ceea ce surzii =i orbii ar auzi =-ar vedea? De ce s[ nu-l zideasc[ din nou =i pe el, ca pe ceilal\i oameni? Oh! dac[ ar fi ]ntreg, n-ar mai ]ntinde m`na la trec[tori. Ar sc[pa de ru=inea de-a c`nta cu vioara =i de-a boci:

Fra\i]n Hristos, surioare,
nu trece\i p-un biet olog,
f[r' de trup, f[r' de picioare...

Ar sc[pa de ru=inea de-a zice dup[vioar[: “Bogdaproste! bogdaproste!”

Ar sc[pa de tic[lo=ii care-l iau]n r`s =i-i pun pietricele ]n m`n[. Ar sc[pa de cei care-i spun f[r[mil[: “Ce ur`t e!” “Ce

murdar!” “Ar trebui s[-l culeag[comisia.” “Ne sperie copiii.” “Ne stric[pofta de m`ncare!”

Dac[ar fi]ntreg, ar sc[pa de b[t[ile care nu mai au]n ce izbi =i de scuipatul lui C[liman. +i vara n-ar mai privi cu jind, din ar=i\a soarelui, pe cei care se veselesc la umbra deas[a nucilor. Cui, cui, cui poart[de grij[St[p`nul lumii? E mai r[u ca un om, c[ci poate =i nu vrea...

O amintire]i lic[ri ca dintr-un vis dureros =i dep[rtat. Parc[auzi dou[lovituri de ciocan c[z`nd pe nicoval[, =i-=i sim\i carnea picioarelor rupt[ =i oasele trosnind. A fost dar =i el, copilul g[sit la r[sp`ntii, om ca to\i oamenii. Ba chiar a umblat de-a bu=ile. Ar fi trebuit s[aib[=i el picioare, s[mearg[f[r[roate, s[alerge, s[fug[, s[munceasc[, s[nu cear[, s[nu-l scuipe, s[nu-l bat[, s[nu-i fie ru=ine, s[nu]ntind[talerul, s[nu c`nte cu vioara...

Milogul se zgudui. Roatele sc`r\`ir[=i,]nh[\`nd vioara de l`ng[d`nsul, o tr`nti cu m`nie =i o f[cu \[nd[ri. }ntinse repede m`inile =i se ag[\[de nicovala care lucea]n ochii s[i tulbura\i.

}n]ntunericul fier[riei nu s-auzi dec`t un oftat =i o izbire]ndesat[, scurt[, f[r[r[sunet.

C[rbunii m[cina\i de foc s-au stins]n gura foalelor.

A doua zi, c`nd C[liman, trezit din somn =i din be\ie, se duse alene ca s[ lucreze, v[zu pe bietul Milog odihnind de veci, c-o t`mpl[ ]nfipt[ ]n col\ul ascu\it al nicovalei. Un lac de s`nge]nchegase pe cioburile viorii.

C[liman, sp[im`ntat, fugi b[t`ndu-se cu pumnii]n cap. }n pragul u=ii]nt`lni pe Raluca =i se opri v[it`ndu-se:

— F[, f[, s-a omor`t Milogul... Cine o s[mai cer=easc[... Unde o s[mai g[sim altul?...

+i privi lung la copilul sl[b[nog =i galben, care sugea cu bucile umflate din s`nul mole=it al Raluchei.

Raluca]=i str`nse copilul la s`n =i-i zise, scuip`ndu-l]n obraz:

— A=! [sta e-al meu, C[limane!... Te m[n`nc[viermii]n fundul ocnei... Eu sunt \iganc[, nu-mi lep[d copiii...

HAGI-TUDOSE

CUPRINS

I

Dincolo de “Crucea de piatr[“, de-a st`nga +oselei Vitanului, se ridic[ biserica “Sf`nta Troi\a”. M`ndre\e de biseric[. Ce zugr[veli, pe din[untru =i pe dinafar[, cum arar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de ascul\i la troi\eni, mai cu seam[ la cei b[tr`ni, te apuc[ame\elile c`nd ]ncep ei s[-=i ridice biserica ]n slava cerului. M[ rog, nu au at`tea degete la am`ndou[ m`inile c`te minuni se afl[ ]n sf`ntul loca=. +i c`nd se ]ncurc[, se fac foc b[tr`nii troi\eni; ba]=i mu=c[degetele la num[r[toare, c[ci iat[cum au apucat ei s[numere minunile: ridic[am`ndou[ m`inile]n dreptul ochilor, \i le v`r[ sub nas cu degetele r[sfirate, apoi la fiece laud[ zic “una la m`n[“ =i moaie c`te un deget ]n gur[. La ]nfierbin\eal[, uit[ c[ degetele sunt ale lor, =i le musc[, =i vorba se preface ]n sup[rare, sup[rarea ]n ceart[ =i cearta ]n g`lceav[. Cum s[cad[ei la]nvoial[?... Fiecare vrea s[laude =i s[numere numai cum vrea el, iar nu cum laud[=i num[r[ceilal\i.

De cumva nu e=ti din partea locului, trei-patru b[tr`ni — care de obicei ascult[, cu gurile c[scate =i cu =epcile pe ceaf[, la c`ntecele copiilor din =coala vestitului dasc[l Nicu\[— cum te-ori z[ri, te simt, ca ni=te copoi, c[e=ti str[in, c[n-ai mai v[zut biserica lor. }=i freac[m`inile; tu=esc;]=i dreg glasul; apoi, rara-rara, cu ni=te pa=i lungi =i seme\i,]\i ies]nainte,]\i caut[prilej de vorb[, to\i cu acelea=i cuvinte, cu aceea=i t[r[g[nire de glas =i cu capul dat pe spate:

— Ei, fl[c[ule, de pe unde?... Ce v`nturi?... Pe la noi... ai?... +i de ce?... Ce zici de biserica noastr[?... Nu, m[rog, ce crezi d-ta, c[n-o s[-\i t[iem capul...

De te]mpinge p[catul s[spui ceva de sfin\ii usca\i =i drep\i — unii cu suli\e, al\ii cu palo=e, unii c[l[ri, al\ii pe jos =i cu m`inile

a=a de]ncruci=ate pe piept, c[palmele le ies afar[din trup, — pe loc b[tr`nii ]=i ridic[ pulpanele giubelelor ]n cing[toarea de plis[ ro=ie =i-\i sufl[ cuv`ntul din v`rful limbii:

— Ei, pui=orule, mai sunt zugravi, grozavi de tot... Am v[zut =i noi... am prea v[zut cum o dau]n p[g`ne=te =i-\i toarn[ la sfin\i cu ochi de om, cu m`ini =i picioare ca =i ale noastre... Da' de, vezi d-ta, sfin\ii [=tia, a=a cum i-am apucat noi, de c`nd am deschis ochii, sunt adev[rat sfin\i. Voi, tinerii de ast[zi, la legi umbla\i cu =oalda, la scris cu =oalda =i la sfin\i tot cu =oalda...

II

A=a m-au judecat =i pe mine, =i n-oi mai uita mai ales ochii mici =i v[rga\i ai ctitorului, care-mi t[lm[cea zugr[velile,]nfig`nd degetul ar[t[tor asupra sfin\ilor =i oft`nd parc[ar fi voit sa pl`ng[vremile apuse =i credin\ele de odinioar[.

Erau patru. Trei — cu giubele lungi, cu =epci cu cozoroace de lac, cr[pate =i =terse de lustru. Jup`n Hagiul purta pe umeri o scurteic[de lastic, galben[, sp[l[cit[, p[tat[de untdelemn =i picat[cu cear[.

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilal\i trei]mi r`deau]n obraz, ca =i cum mi-ar fi spus: “D[-te prins, d[-te b[tut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a v[zut multe =-a p[\it =i mai multe”...

— Uite,]mi zicea ctitorul m`niat, ce pofte=ti? Nu-\i place Sf`ntul Gheorghe? Ce viteje=te st[pe cal! +i cum omoar[balaurul spurcat, parc[ar ucide un vierme, nici nu se sinchise=te. Iat[=i mucenicul Mina cum]si bate joc de Necuratul. Dar capul archiereului Nicolae... ce m`ndre\e, ce cur[\el =i frumos b[tr`n! Ei, neni=orule, o s[tr[i\i, =i cu de-alde astea n-o s[v[mai]nt`lni\i! }n ziua de ast[zi?... vardie na\ional[ cu cozi de coco= muiate ]n b[can... =i barabance... =i triu-liu-liu-triu-triu... la dreapta... la st`nga dreeeep\i!... Iar sfintele loca=uri... ru=ine!

Ctitorul abia r[sufla, ro=u ca para focului. M[hot[r`sem s[

tac. }n u=a amvonului: draci cu gheare de trei ori mai lungi ca degetele, oameni cu p[rul vulvoi,]ngeri slabi =i lungi =i, mai presus de to\i, bunul Dumnezeu, pe nori cenu=ii, rotocolit cu un curcubeu.

Ctitorul nu se mai putu st[p`ni. Ridic[ m`inile. M`necile i s-adunar[ ]n umeri =i]ncepu, ascu\indu-=i glasul:

— Nu vezi cum s-aga\[dimonii de talerul drep\ilor, dar ei tot mai sus, tot mai sus la c`ntar, c[ci o fapt[ bun[ ridic[ de la p[m`nt doi draci =i mai bine... Nu vezi c[[=tia-=i apas[degetul pe un =ir de oameni dezbr[ca\i =i albi ca varul, care o porniser[spre rai — au fost buni, milostivi, =i n-au r`vnit la ale altuia, =i n-au zavistiit, =i n-au furat, =i n-au luat numele Domnului]n de=ert, =i n-au avut nou[b[ieri la pung[, ca]n ziua de azi...

Hagiul plec[capul]n jos, str`ng`ndu-=i poalele scurteicii.

Doi din b[tr`ni iar z`mbir[=i iar]n\eleser[cu z`mbetul lor =iret: “Bine mai vorbe=te ctitorul! D[-te prins, d[-te b[tut, nu te pune cu ctitorul, c[te face puzderie!”

— Iat[, urm[ctitorul, iat[=i boga\ii nemilostivi cum se duc]n focul gheenei cu sacii]n spinare, de=ela\i de aur =i de argint!

Hagiul tu=i, trase cozorocul =epcii pe ochi =i]ntoarse spatele “judec[\ii de-apoi”.

— Str`nge\i-v[ vou[ comori ]n ceruri... strig[ ctitorul, amenin\`nd cu pumnul pe boga\ii nemilostivi, care se duceau lini=ti\i]n iad... str`nge\i-v[ vou[ comori ]n ceruri, c[ci mai lesne va trece funia corabiei prin urechile acului dec`t bogatul]n]mp[r[\ia cerurilor!

Ctitorul r[m[sese cu pumnul]ncle=tat asupra zidului; ceilal\i doi]=i descoperir[capul,]=i f[cur[cruce,]ng`n`nd: “Doamne, Doamne, mare =i milostiv e=ti, Doamne!”

Jup`n Hagiul o =terse bini=or-bini=or =i se facu nev[zut.

— Fugi Hagiul... fugi... Nu-i vine la socoteal[, —]ncepu iar ctitorul — nu d[un sfan\ la cutia bisericii (ctitorul \inea mult la cutia bisericii), =i acas[— n[mol de galbeni b[tu\i =i fereca\i! }ngroap[mereu cazanele, =i n-are dec`t o nepoat[, prip[=it[ pe l`ng[d`nsul de c`nd a plecat la agial`c, ca s[-i p[zeasc[

co=toroaba. +i nu m[rit[fat[mare, nu sleie=te un pu\, nu d[ruie=te un cr`mpei de salb[iconostasului unde se miruie=te, caiafa de el!

+i vorba se]ncinse ca focul.

— S[dea Hagiu?... Hagiu s[dea?...

— Dar nu l-a\i v[zut cum mi=un[prin c`rciumi =i b[c[nii? zise ctitorul. Intr[ ]ntr-una, ia bini=or o m[slin[, o aduce la gur[ =-o strecoar[ printre gingii. Foi, foi, foi, o mestec[... “E, cum dai m[slinele, drag[ cutare?...” “At`t”... “Scump, scump de tot la a=a vremuri. Vremuri grele!” +i pleac[... Intr[peste drum. +terpele=te icrele de cosac. Rupe o buc[\ic[,]i face v`nt. Pleasc, pleasc... “Cum petrece\i icrele?”... “At`t”... “Scump. Scump. Vremuri grele!” +i pleac[... Se duce la pastramagiul din col\. “Ia s[vedem, vericule, cum \i-e marfa, c[nu mai dau pe la cutare”... Ia o feliu\[,]i face de petrecanie. “Cum o da\i?” “Pe parale =i at`t.” “A=, v-a\i scumpit de tot! S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!” +i pleac[, ]i e sete. Intr[ ]ntr-o bragagirie. “Ei... s[ gust... ce ba=ibuzuc ave\i?” Suge un fund de tinichea, ghior\, ghior\, ghior\. “Zeam[ de agurid[. Cin’ s-o bea? Cin’ s-o pl[teasc[? Vremuri”... +i pleac[. A=a m[n`nc[=i se r[core=te, =i pe el]l dau banii afar[din cas[.

+i b[tr`nii — hi-hi, ho-ho, hi-hi — r`d cu lacrimi, n[pustindu-se]n vorb[, care mai de care mai =iret la cuv`nt =i mai sub\ire la coada ochilor, r[sucindu-=i stropii de must[\i,]ntor=i ca ni=te col\i albi]mpotriva nasului.

— Car`mbii cizmelor?... De c`nd era fl[c[u...

— I se sc`lcie tocurile?... Le bate singur c`teva fleacuri...

— Pe mine, de c`te ori m[vede: "D[-mi o pustie de \igar[, c[-mi uitai p[pu=a acas[“.

— A=! ce-a uitat acas[?... Bea pelini\[. O adun[vara, o usuc[, o freac[ ]n m`ini =-o a=eaz[ ]n lacr[. Bea toat[iarna =i tu=e=te s[-=i dea sufletul.

— Da’ v-a\i uitat pe sub scurteica Hagiului? zise ctitorul, r`z`nd =i ciupindu-=i must[\ile. Nu?... Bine... Sa v[spun eu... }ntr-o zi, dup[slujb[, st[m de vorb[... mai mul\i in=i =i c`teva

cucoane. Hagiul se uitase]ntr-un je\... P`ndea o prescur[. Paracliserul, un drac =i jum[tate, ]i ar[t[, jos, ]naintea noastr[, o firfiric[ de paisprezece =i-i zise: "Jup`n Hagiule, mi se pare c[dumitale \i-a c[zut la miruial[“. Hagiul s[ri]n capul oaselor. Se apropie de firfiric[. O \intui cu ochii, c[s[-i fi dat cu piciorul n-ai fi mutat-o din loc. }ntinse m`na... C`nd se aplec[de jum[tate, pe noi, din spatele lui, b[rba\i =i cucoane, ne bufni un r`s stra=nic, =i r`zi, =i r`zi... Hagiul ]=i uitase acas[ turul pantalonilor... De r`sul nostru, ne]ndr[znind s[se aplece p`n[ la firfiric[, se uit[ lung la d`nsa =i, cu lacrimile]n ochi, ie=i din biseric[, morm[ind: “A mea era!... era a mea!”

Paracliserul =tia de la nepoata Hagiului c[Hagiul de zece ani taie din turul pantalonilor ca s[-i c`rpeasc[ pe unde se cosesc. Scurteica fusese ]nc[ pe-at`t de lung[, dar o scurtase mereu din poale, ca s[ ]nc[puteze m`necile.

III

Fum pe co=ul Hagiului nu s-a pomenit. Ridice viscolul n[me\ii p`n[ la =tre=ini. Apele s[ ]nghe\e tun. Treaba lor! Hagiul nu vrea s[ =tie de crap[ pietrele la gerul Bobotezei, nici dac[ ]n iulie turbeaz[ c`nii de c[ldur[. Iarna tremur[, vara g`f`ie.

Toat[via\a lui, de c`te ori nepoat[-sa — tr[ind aciolat[ pe l`ng[d`nsul — ]i pomenea, la Cr[ciun, s[ taie =i ei un porc, ca tot cre=tinul, b[tr`nul r[spundea:

— }mi face r[u, nepoat[, s-aud gui\`nd... }mi face r[u... c-a=a sunt eu... milos...

— Cump[r[-l, nene, t[iat gata.

Dac[a=a]l aducea din cuv`nt Leana, ]nghi\ind ]n sec, cu g`ndul la =orici, b[tr`nul r[spundea lini=tit:

— Un porc... carne mult[... Se stric[... Dou[guri suntem...

Veneau Pa=tele.

— Nene, s[ ]nro=im =i noi ou[...

— Ce prostie!... Ou[ro=ii?... Nu e mai bine s[le m[n`nci proaspete?... Ou[ro=ii, ou[st[tute...

— S[ro=im pu\intele.

— De ro=im pu\intele, ardem focul degeaba, cump[r[m de-a surda b[canul... Cheltuial[zadarnic[... Vremuri grele!

— Da... o ciosv`rt[de miel...

— Miel?... Ce fel miel?... Cum miel?... Miroase a oaie... Pa=tile prea sunt]n var[...

— Ce pustia de var[, nene Tudose, nu vezi c[plou[=i fulguie=te?!...

— Ei, fulguie=te, fulguie=te... tu nu vezi c[nu \ine? Unde \ine? Cum cade, se tope=te... Eu mor de c[ldur[... Uf!... uf!...

— +i eu mor de frig...

— Mori de frig... cr[pi!... A=a te-am pomenit... lacom[... nemul\umitoare!

Leana tace =i]nghite]n sec. E s[rac[. N-are pe nimeni. Tace, c[b[tr`nul, de se m`nie, strig[, tr`nte=te u=ile, apoi se arunc[ ]n pat =i se vaiet[ p`n[la miezul nop\ii, uit`nd s[-i dea =i de p`ine.

De mic copil Hagiul fusese copil cuminte =i a=ezat. Nu i s-auzea guri\a, nici pa=ii. Nu rupea pantofii. Nu-=i h[rt[nea rochi\a. Pe ce punea m`na punea bine.

Ajuns calf[la g[it[n[rie, vorbea frumos =i cu patim[ ]n mijlocul tovar[=ilor s[i.

— De c`nd eram d-o =chioap[ pricepusem lumea, le zicea el. }n\elesesem bine de tot c[ o c`rp[din gunoi este o munc[de om pe care te faci st[p`n dac[ o pui deoparte. +i dac[ mama ]mi d[dea un ban de trei ca s[-mi iau un simit, eu m[ uitam ]n ghiozdan: de aveam felia de p`ine, s[n[tate bun[, aveam ce m`nca. Nu te saturi cu p`ine? Ce-\i trebuie simi\i? +i puneam banul bine. +i un ban peste altul fac doi, peste doi dac[pui altul, fac trei... R`de\i voi... r`de\i... Da', v`ntura\i banii ]n m`ini =i ve\i sim\i ce r[coare \ine c`nd v[ e cald, =i ce cald c`nd v[e frig. E destul s[te g`nde=ti ce po\i face cu banii, ca s[=i gu=ti bucuria lucrului pe care nu l-ai cump[rat. Ai sim\it bucuria?... De ce s[-l

mai cumperi?... R`de\i voi, r`de\i... Ce lucru poate fi mai luminat ca un j[ratic de galbeni]ntin=i pe o mas[?... Voi r`de\i... r`de\i cu hohote... Ni=te risipitori...]n via\a voastr[n-o s[gusta\i adev[rata bucurie...

}ntr-o zi, o calf[, v[z`ndu-l cum tremur[ =i cum i s-aprind ochii c`nd vorbe=te de bani, i-a zis]n glum[:

— Str`ngi tu, b[iete, str`ngi, =i]ntr-o zi... fiut... fiut... p-aci li-e drumul... =i ia-i de unde nu-s...

Tudose, la a=a nelegiuire, s-a ridicat]n v`rful picioarelor, a ]ncle=tat pumnii, i-a adus la gur[ =i a strigat, ]nchiz`nd ochii:

— Numai de ve\i v`r] tot p[m`ntul]n buzunar... numai atunci ve\i fura =i banii mei!... A=a s[=ti\i!... A=a!... C[n-am bani... N-am chioar[l[scaie... P-a=a vremuri nu po\i s[ai...

}n sf`r=it, Tudose muncea; str`ngea; nu bea; nu ochea prin mahala; m`nca p`ine cu brag[. Dup[zece ani, ajuns la parte, dup[al\i cinci, tovar[= pe din dou[cu st[p`nul s[u.

}n primii ani de tov[r[=ie sl[bise,]ng[lbenise,]mb[tr`nise la 30 de ani. De fric[ =i de griji, bolea pe picioare. Fostul s[u st[p`n]l lu[la mas[la el ca s[-l mai]ndrepte. +i ce frumos m`nca! Oscior peste oscior =i nimic pe oscior.

Se mai]ntremase. Erau cu to\ii pe iarb[verde, s[rb[torind =i ud`nd cu pelin ziua de ]nt`i mai. Jup`nul i-aduse vorba:

— Tudose, nu vrei tu s[-\i g[sesc o fat[bun[, de treab[, cu ceva zestre? Ei, =i =tii, un copil, doi, ai pentru ce tr[i.

— Nu se poate, jup`ne, nu se poate! Femeia, copiii cer de m`ncare, ve=minte,]nv[\[tur[... =i n-am de unde... Ce brum[am sunt]n nego\, =i banul din nego\ este al oricui ar voi s[te]n=ele.

— Tudose, b[iete, nu vorbi cu p[cat, s[nu-vorbe=ti]ntr-un ceas r[u.

Ceas r[u? }=i str`nse fermeneaua la piept, apoi morm[i pe g`nduri:

— Nu se poate, jup`ne... copiii cer p`ine,]mbr[c[minte,]nv[\[tur[, =i femeia... rochii... plimbare... scurteic[de tibet... fuste]n gherghef... Nu se poate, jup`ne... s[m[crezi c[nu!...

IV

Oh! ce fericire pe Hagiu c`nd r[mase singur st[p`n]n pr[v[lie! }n prima zi l-apucar[c[ldurile. Obrajii]i ardeau; capul i se]ncinsese; ochii]l usturau. La ceas, la ceas, ie=ea din pr[v[lie s-o priveasc[pe dinafar[. }i da t`rcoale. }i cerceta ]nc[perile =i zidurile cu de-am[runtul. Se ridica ]n v`rful picioarelor ca s[-=i arunce privirile p`n[ peste acoperi=ul ei. Pr[v[lia?... Era copila=ul rumen =i frumos. El? P[rintele fericit c[ are pe cine m`ng`ia. Pr[v[lia? Femeia fermec[toare. El? El, nebunul care-i da]n genunchi, cu ochii]nchi=i =i cu inima speriat[.

I s-a izb`ndit visul, singurul vis pe lume! A r[mas singur. Ale lui sunt sculurile, jurubi\ele =i ghemurile de g[ietane; ale lui r[zboaiele, rodanele =i mald[rele de l`n[; numai el singur deschide tejgheaua; numai el singur tocme=te, face pre\ul =i prime=te, numai]n m`na lui, banii frumo=i =i rotunzi.

}n prima sear[, z[vor`nd u=ile =i obloanele, ochii ]i jucar[ ]n toate p[r\ile, mustr`nd pe ucenici la fiece mi=care.

— }ncet,]ncet,]ncetinel, c[u=ile nu sunt de fier!

— Ia seama, tr`ndavule, s[nu spargi geamurile, c[nu sunt de fier!

— Nu tr`nti obloanele, ponivosule, c[nu sunt de fier!

— }ncet,]ncet cu lac[tele, mototolule, c[nu sunt.. =i dac[sunt?... au broasc[, au me=te=ug, cost[parale!

De zece ori se]ntoarse din drum ca s[mai priveasc[o dat[,]nc[o dat[, pr[v[lia. La urm[o privi lung,]i sur`se, i se umplu ochii de lacrimi =i plec[, morm[ind:

— Mititica... trist[=i ea... cu obloanele]n jos, cu u=a]nchis[... ca un om care a]nchis ochii!... Se crap[de ziu[?... Face ochii mari, c`t geamurile ei, =i parc[ vorbe=te, momind pe trec[tori s[ intre, s[-i dea o bun[-ziua =i s[-i t`rguiasc[c`te ceva... Lingu=itoarea...

Cu capul]n jos, ciulind must[\ile, =terg`ndu-=i sudoarea de pe frunte, iu\ind =i muind pa=ii, mestec`nd =i tu=ind, se duce

acas[. Vorbe=te. Se vede]n lupt[cu ceilal\i: cu ucenicii, cu calfele, cu mu=teriii m[run\i =i cu toptangiii. La unii sur`de, unora le str`nge m`na, cu al\ii se ceart[, la urm[se]mpac[cu to\i,]i atrage,]i mome=te,]i]n=eal[.

Obosit, ajunge acas[.

La r[sp`ntia din care se desface drumul]nspre Calea Vergului, se pitule=te c[su\a Hagiului,]n mijlocul unei gr[dini stufoase.

Deschide u=a tinzii; o]ncuie grabnic; intr[ ]ntr-o odaie mic[=i]ntunecoas[; aprinde o lum`nare de seu; se a=eaz[ pe pat; ]=i ia capul ]n m`ini =i-=i reazem[coatele de genunchi.

Pere\ii sunt coji\i =i galbeni; grinzile tavanului, negre =i pr[fuite; icoanele, cu sfin\i =ter=i; patul de sc`nduri, acoperit cu o p[tur[ l[\oas[, v[rgat[ cu alb =i vi=iniu. Dou[ perne de paie la perete =i una de l`n[ ]mbr[cat[ ]ntr-o fa\[soioas[. Pe jos, pardoseal[de c[r[mizi reci. Odaie trist[,]ntunecoas[, un morm`nt pe ai c[rui ochi de geam, ca un sfert de h`rtie, \i-ar fi fric[s[prive=ti, de fric[s[nu vezi mor\ii odihnindu-se cu fe\ele]n sus.

Hagiul tres[ri =i sufl[ ]n lum`nare.

— Cost[parale. M[g`ndesc eu =i pe ]ntuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun e=ti, ce ]n\elept e=ti! De n-ar fi soare, c`te lum`n[ri mi-ar trebui s[ard ziua]n prav[lie!... Ce cheltuial[!...

Abia se lungi]n pat, =i g`ndurile ]ncepur[, ]nt[i bl`nde, prietenoase, =-apoi]ndoielnice, posomor`te.

Bine c[a r[mas singur st[p`n ]n pr[v[lie! Jup`nul era bun, era cinstit, da' de... dou[chei la o tejghea... dou[m`ini ]n parale... dou[zeci de degete ]n firfirici... patru buzunare =i dou[ socoteli... Cine =tie!... Din gre=eal[... banii sunt mici... u=or ]\i scap[ printre degete... ba ]n buzunar... ]n pung[... ]n c[ptu=eala hainei... St[p`nu-s[u era bun, era cinstit, dar ierta de multe ori pe calfe, pe simbria=i, pe ucenici, c`nd rupeau =i sp[rgeau prin pr[v[lie. Venea un cer=etor, doi, dou[zeci: “S[ le d[m, c[ avem copii”. Da, dar el n-avea copii. Da, dar jum[tate din acei bani arunca\i era munca lui, erau banii lui, erau m`ng`ierea =i ferici-

rea lui. Unde pui hainele pe care i le cump[ra cu de-a sila, lum`n[rile de Pa=ti, discurile, miruiala, c[ci ]l ducea de guler la biseric[... dar cutia bisericii, de care ]i era spaim[... Socoteal[ limpede: masa, creditul =i numele st[p`nului s[u produceau mai pu\in ca mila st[p`nului, hainele pentru masa st[p`nului, evla-via st[p`nului =i nepriceperea st[p`nului la v`nzarea g[itanului.

Hagiul se rostogole=te]n pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. R`de =i ofteaz[. E de=tept =i viseaz[. Ce vis! De nu s-ar sf`r=i! Dac[aci,]n z[duf =i]ntuneric, ar sta]n picioare, =i banii ar cre=te, ca o rev[rsare de ap[, de la t[lpi]n sus p`n[ peste cre=tetul capului... Oh! ce fericit ar fi Hagiul! ]nainte s[-=i dea sufletul, ar vedea fa\a =i ve=nicia lui Dumnezeu. Moartea s[ aib[ coas[ de aur, el =i-ar ]nfige am`ndou[m`inile]n t[i=ul ei!

Pic[turi de ploaie bat]n geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se =terge pe frunte de n[du=eal[. R[sufl[greu, ca pe-un sui= de deal c-o povar[ ]n spinare. }i bate inima: visul unei mor\i fericite i s-a pref[cut]ntr-o via\[de spaim[. Pic[turi grele izbesc]n geamuri. G`ndul c[ ar putea s[-l jefuiasc[ cineva ]l face s[ sar[ din pat. Aprinde lum`narea. E galben ca ceara. P[rul, nepiept[nat =i lung, i-at`rn[ ]n vi\ioane pe ceaf[ =i pe frunte. Se uita la icoane. Se ]nchin[. +i-aduce aminte de Dumnezeu. Fire=te c[ se g`nde=te la el! Se g`nde=te c[ sufer[ pe p[m`nt din cauza lene=ilor =i a t`lharilor. Lui nu i-ar fura o b[sic[ cu zece mii de galbeni, ]ngropa\i sub c[r[mizile de sub pat, ci l-ar fura de zece mii de ori, i-ar fura sufletul turnat ]n fiece galben. El niciodat[ n-a priceput ce este zece, o sut[, o mie. Astea sunt vorbe, sunt nu-mere pe r[boj ori pe h`rtie. }n zece galbeni este inima lui de zece ori;]ntr-o sut[, inima lui de o sut[de ori;]ntr-o mie, inima lui de o mie de ori. }n zece mii, el nu vede un purcoi de galbeni, ci zece mii de copii ai lui, fiecare cu chipul =i cu via\a lui. Iat[de ce se g`nde=te la Dumnezeu.

— S-aprind candela, de=i Milostivul ar trebui s[vad[=i pe]ntuneric! zise Hagiul =i se ridic[, tremur`nd,]n dreptul icoanelor.

Scoase bini=or paharul din candel[;]l puse pe pat; stoarse =i]ndrept[firul de iasc[; turn[ ]n p[h[relul murdar untdelemn dintr-un ulcior; m[sur[cu ochii roata untdelemnului...

— Un de=t de untdelemn!... un de=t!... e prea mult ... risip[... se revars[de ziu[... Cum o s[mai vad[Atot\iitorul o limbuli\[g[lbuie c`nd soarele o potopi lumea cu lumina lui?...

Puse paharul pe un taler de p[m`nt =i turn[ ap[. Untdelemnul se scurse ]n taler, r[m`n`d]n pahar un rotocol de-o muchie de cu\it.

Se v`r] ]n p[tur[. Candela sf`r`i =i trosni. Hagiul, ame\it, morm[i]n must[\i:

— De ce-o fi trosnind? Semn r[u! Am turnat destul untdelemn... De ce-o fi trosnind?... De nu mi-ar arde pr[v[lia!...

V

A=a petrecu via\a Hagiul p`n[ la b[tr`ne\e. Un =ir necurmat de chinuri fericite, neb[g`nd nimic ]n el, nepun`nd nimic pe el. F[r[foc; f[r[fiertur[; neiubind pe nimeni; tres[rind c`nd umbra i se ]ncurca ]n picioare; ]nchiz`ndu-se ziua cu z[vorul]n cas[; robotind nop\ile]n odaie cu o lum`nare de seu ]n m`n[, ca o stafie uscat[.

La b[tr`ne\e, g[it[n[ria nu mai mergea. Desf[cu pr[v[lia. V`ndu tot.

— M-am ales =i eu c-o p`ine, dup[ o munc[ c`ineasc[de la opt p`n[la =aizeci de ani.

Dar]n acest b[tr`n, pentru care prietenii, copiii =i nevasta erau banii agonisi\i =i ascun=i, un singur g`nd, mai presus de orice,]i tulbura fericirea:

— Dumnezeu vede toate... pl[te=te toate. Vede toate!... Cum vede?... N-am furat pe nimeni... N-am luat banul nim[nui!

“Vede toate, pl[te=te toate”. Icoanele =i vorbele din biseric[i se de=teptau]n minte. Ce stric[bogatul nemilostiv dac[nu fur[

=i nu bate pe nimeni? Dac[boga\ii ar da]n fiece zi la s[raci, s[racii s-ar]mbog[\i =i boga\ii ar s[r[ci. }n ce ar fi D-zeu mai c`=tigat? Trupul lui n-a vroit femeie; buzele lui n-au avut copil de s[rutat ; p`ntecele lui n-a poftit la m`nc[ri grase, =i o ve=nicie toat[s[nu vad[fa\a luminoas[a idolului s[u?

}ntr-o zi b[tr`nul, nemaiput`nd r[bda aceste g`nduri, s-a hot[r`t:

— Da, da, am s[m[iau bine cu Dum... S[v[d locurile sfinte! Ce jertf[ar putea]ntrece jertfa mea?

Locurile sfinte... lemn sf`nt... cei care nu se duc... se poate vinde lemnul sf`nt... pe-acolo toate p[durile trebuie s[fie sfinte...

+i b[tr`nul s-a dus la hagial`c =i s-a]ntors *aghios* — “hagiu” — sf`nt, dar mai soios de cum plecase.

+i tuturor, de c`te ori ]l ]ntrebau cum e pe-acolo, strecura vorba de minunile lemnului sf`nt. V[zuse el, cu ochii lui, lepro=i vindeca\i cu lemn sf`nt. Le atingea r[nile cu o buc[\ic[ mic[, mititic[, de lemn, =i r[nile se ]nchideau, =i pielea se netezea pe unde fusese carne vie. Un pusnic a tr[it zece ani, f[r[ s[ bage nimic ]n gura lui, mirosind lemn sf`nt. Unui nebun i-au venit min\ile la loc cum l-a atins cu lemn sf`nt pe frunte.

Povestind a=a minunile =i]nchin`ndu-se, Hagiul a v`ndut lemn sf`nt b[tr`nilor, babelor =i v[duvelor.

De multe ori Hagiul, vesel c[s-a pus bine cu Dumnezeu =i fericit c[=i-a]ntors paralele cheltuite cu hagial`cul — ba a mai =i c`=tigat -, bomb[nea, uit`ndu-se]n toate p[r\ile:

— Ce nego\, ce daraveri, ce b[net s-ar face! Lemnul sf`nt merge g[itan! Acum patruzeci de ani o pr[v[lie cu lemn sf`nt ar fi fost un potop de aur. Ast[zi lumea]ncepe s[fie rea... credin\[pu\in[... Doamne! Doamne!

+i Hagiul]=i f[cu cruce c[lumea se ducea la peire.

Pustiile de b[tr`ne\i sunt grele. Tusea ]l apuc[ mai des =i-l \ine mai mult; s`ngele nu mai rabd[gerul; aducerea-aminte se]mpu\ineaz[. Deseori se cearta el cu el:

— Ba sunt opt mii...

— Ba sunt zece!

— Ce fel zece?

— Atunci, dincolo, sunt opt!

— A=! nu se poate, asear[i-am num[rat.

+i auzul]l cam las[. De vorbe=te mai tare, se aude, se sperie =i se uit[ ]n toate p[r\ile...

— Na, Hagiule, cap sec, strigi c`t te ia gura, parc[ cine =tie ce-ai fi av`nd! Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, e=ti s[rac lipit!

Iar]n mintea lui: “Am, am ceva, dar e mai bine sa zic c[n-am chioar[para”.

VI

P`n[ la optzeci de ani nu i s-a ]nt`mplat nimic serios Hagiului. Nu l-a durut un dinte m[car, i-au c[zut to\i de b[tr`ne\e, pierz`ndu-i pe unii]n coaj[, pe al\ii]n miez de p`ine.

Tocmai]n [st an se puse o iarn[grea. Trosneau pomii]n gr[din[. Pe geamurile Hagiului]nflorise ghea\a cu frunze mari =i groase. Degeaba se]ncerca nepoat[-sa s[fac[ochiuri]n geam. Rotunjea biata fat[gura, sufla din toat[inima; se croia c`te un rotocol, dar se prindea la loc.

— Sufl[mai cu inim[, Leano, strig[Hagiul, cocolo=it]ntr-un col\ al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar m[taie frigul =i mi-a]nghe\at r[suflarea, r[spunse nepoat[-sa, tremur`nd c-o cerg[ ]n spinare. Ar trebui s[-mi dai de lemne, c[ ]nlemnim p`n[m`ine.

— Cum?... lemne acum?... pe frigul [sta? Pe-a=a frig o cioacl[de lemne cost[un galben... un galben!

Leana plec[bomb[nind]n odaia de-al[turi. Hagiul r[mase singur. Trist,]ntuneric =i frig. V`ntul se repede pe co=, rece ca ghea\a, =i nu g[se=te ]n vatr[ nici c[rbuni, nici cenu=[. Hagiul tremur[ =i morfole=te o buc[\ic[ de p`ine. Fiori reci]i trec prin =ira spin[rii. Nu-=i mai simte picioarele din t[lpi p`n[la genunchi.

Z[pada se ridic[p`n[ la geamuri, ]n toat[ mahalaua nu s-aude nici om, nici c`ine.

Hagiul adoarme, m`hnit c[, dac[ iarna va \ine tot a=a, n-o mai duce f[r[ lemne. +i ce scumpe trebuie s[ fie lemnele. A=a e, o s[ ias[ din iarn[ s[rac lipit. A adormit. Se mi=c[. Se ]nv`rte=te. Toat[noaptea viseaz[c[se prigore=te la un foc mare.

A doua zi nepoat[-sa]l g[si pe jum[tate]nghe\at. Abia putu s[zic[: “Leano, foc, c[mor”, =i]i]ntinse un b[nu\ de aur,]nchiz`nd ochii. }i fu ru=ine ca s[ nu-l vad[ acel ochi de aur cu c`t[u=urin\[ ]l arunc[ ]n m`inile nemiloase ale lumii. Oft[dureros.

Focul p`lp`ie]n vatr[. Mormanul de j[ratic dogore=te =i arunc[un polei cald =i rumen, pe peretele din fa\[. Tavanul trosne=te =i zidurile asudeaz[. Leana, cu picioarele goale p`n[ la genunchi, se p`rp[le=te]n gura sobei. B[tr`nul a ie=it din p[tur[=i-i e cald, =i]l ia cu fiori. Picioarele]i tremur[. E lihnit,]i cere inima a ciorb[, ca niciodat[ ]n via\a lui.

— Ce pui at`tea lemne? Prea multe lemne! Leano, n-auzi? +i tot mi-e frig... Prea multe lemne!... Mi-e foame... O s[ dai foc casei!... Ah! p`inea nu m[mai satur[... picioarele nu m[mai \in!

— Oi fi bolnav, r[spunse Leana. S[chem pe cineva. L`ng[spi\erie e un doftor...

— S[nu calce nimeni]n casa mea! strig[Hagiul. C`t scrie doftorul pe h`rtie nu pl[te=ti cu via\a toat[! Sunt s[n[tos, voinic, mai bine ca oric`nd!...

Dar, voind s[umble, c[zu pe pat, zic`nd: “Oh! da, niciodat[n-am fost mai bine!”

Dup[trei zile de friguri Hagiul se scul[din pat, uscat =i galben, cu ochii du=i]n fundul capului, cu p[rul lung =i ciufulit. Leana]l]ntreb[ ]nceti=or dac[n-ar vrea ceva.

— A= vrea, r[spunse trist Hagiul, a= vrea o ciorb[de g[in[... cu ni\ic[l[m`ie... l[m`ia e scump[... c`teva boabe de sare de l[m`ie... +i, vezi, g[ina s[nu fie prea mare... mic[=i grea.

Pe sear[, Leana]ntinse]n mijlocul patului un =tergar. Pe =tergar o strachin[cu ciorb[cald[. Aburii se ridic[din strachin[. O

arip[galben[iese din zeama pres[rat[cu stelu\e de gr[sime. Pe buzele str[chinii, o lingur[de cositor. Al[turi clondirul, cu dou[degete de vin, cu dop de h`rtie. Hagiul privi cu l[comie, se =terse pe frunte =i zise cu o nespus[p[rere de r[u:

— Ce poft[de copil!...

Se v[zu topind, el, cu m`na lui, bulg[ri de aur, turn`ndu-i]n strachin[=i sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. }ncepu s[m[n`nce. Plesc[i; ]=i supse gropile din obraji; se ]ncrunt[; =i-acoperi ochii cu spr`ncenele; se r[sti la Leana, arunc`nd lingura:

— Una de lemn... asta e coclit[!...

Leana, r`vnind la ciorb[=i]nghi\ind]n sec, ie=i afar[=i-i aduse una de lemn.

Hagiul]ncepu iar[=i a sorbi zgomotos. Se scutur[=i scuip[de mai multe ori.

— Ia ciorba de-aci! M-am s[turat... Simt pe g`t o cocleal[acr[... s[rat[... un miros nesuferit... Ia-o... fugi cu ea... nu vezi?...]mi sorb via\a!

Leana lu[strachina =i ie=i.

Hagiul]=i tr`nti capul pe o pern[ de paie. Trupul lui, o flac[r[. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare f[r[ fund. +i se ducea ad`nc, ad`nc, tot mai ad`nc. +i pe g`t gustul aurului, s`ngele viu al aurului! Nefericit p[rinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba]i mirosise a aur!

C`nd Leana intr[ ]n odaie, el se ridic[ ]n coate =i-i strig[:

— Stinge focul... s[dai c[rbunii =i cenu=a]napoi!

... Arunc[ciorba... =i s[dai fulgii =i buc[\elele]napoi... Vreau banii pe jum[tate, dac[nu to\i!

+i]ncepu s[pl`ng[cu hohote.

— Uciga=!... nebun!... nelegiuit!...]n veci n-o s[te saturi!

Leana,]nm[rmurit[, se uit[la el. Tocmai atunci se-auzi miorl[ind la u=[cotoiul, tovar[=ul ei de foame =i de tremurat, singura fiin\[care o m`ng`ie =i pe care o m`ng`ie.

Leana cr[p[u=a. Hagiul se uit[speriat =i, v[z`nd cotoiul strecur`ndu-se pe u=[, se r[sti:

— S[-i tai coada!... S[-i tai coada!... O coad[d-un st`njen!... p`n[s[intre, se r[ce=te odaia!... S[cheltuiesc =i pentru el?... Unde e toporul ?... Am s[i-o tai eu!

Se ridic[ ]n picioare. Picioarele tremurar[, se]ndoir[, trosnir[din]ncheieturi. Hagiul se curm[de mijloc; deschise ochii, mari =i ro=ii; c[sc[gura =i c[zu pe spate.

Leana, speriat[, fugi afar[,]nchin`ndu-se.

S-a]nnoptat. Ea p`nde=te la u=[. Tremur[ =i inima i se bate. Ar vrea s[ intre, =i spaima c[ e mort ori nebun o ]nghea\[. V`ntul fluier[ ]n strea=ina casei. Z[pada le-a troienit u=a pe dinafar[. }n tind[e frig =i]ntuneric.

Pe la miezul nop\ii i se p[ru c[ ]n odaia Hagiului se t`r[=te cineva de-a bu=ile. Ascult[. Auzi deslu=it un sunet de bani.

— El e. N-a murit, =opti Leana, banii]i prelungesc via\a. S[racu nenea Hagiu!

Lini=tit[pu\in, dibui pe]ntuneric clan\a de la od[i\a ei, deschise u=a bini=or =i se duse s[se culce, t`nguind]ncet pe nen-s[u Hagiu:

— S[racu, ce bogat este!

A doua zi, de diminea\[, Leana, intr`nd ]n odaia Hagiului, ]l g[si numai ]n c[ma=[, ]n c[ma=a sa petic de petic, tr`ntit cu fa\a]n jos, pe aur,]ngropat]n galbeni, cu fruntea pe-un purcoi de lire, cu ochii]nchi=i.

Cum]l v[zu,]ncepu s[pl`ng[.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremur[. Banii sunar[de-a lungul, de la picioare p`n[ la frunte. S[lt[ capul; deschise ochii stin=i =i-i ]ndrept[, ca ni=te sticle reci, asupra Leanei; bolborosi c`teva cuvinte nedeslu=ite; mu=c[ ]n v`nt cu gingiile albe =i izbuti s[slomneasc[:

— Nu te uita...]nchide ochii... ochii fur[...]nchide ochii!...

C[sc[gura; limba i se mototoli]n g`t; capul]i c[zu]ntr-o

parte; picioarele i se lungir[; m`inile i se]nfipser[ ]n bani... =i adormi de veci, cu ochii deschi=i =i \int[asupra Leanei.

C`nd l-au sc[ldat, pe genunchi, pe piept =i pe frunte se vedeau rotocoale de bani. +i i-au rupt pleoapele de sus, =i ochii lui sp[im`nta\i nu s-au]nchis.

Leana l-a]ngropat cu alai mare. Zece popi, archiereu, oranist, coliv[, steagul Bisericii Troi\a, flori, lum`n[ri, z[branice. Lumea, privind, zicea:

— Ce frumu=e\e! Bine de el!

La capul lui mergea Leana; dup[ea, c`\iva b[tr`ni, cu ctitorul]n mijloc.

Unul din b[tr`ni]ntreb[pe ctitor:

— Ce bani a l[sat?

— Un milion, r[spunse ctitorul.

— C`t face un milion?

— Un milion? De zece ori c`te o sut[de mii.

— S[racu Hagiu!

— Dac[ar vedea el cum se cheltuie=te cu]nmorm`ntarea lui...

— Ar muri! r[spunse unul din b[tr`ni. +i oranistul, cl[tin`ndu-=i ceaprazurile de fir, intr[ ]n curtea bisericii. Mai multe glasuri s-auzir[ ]n dep[rtare: “Ve=nica lui pomenire, ve=nica lui pomenire”...

CUPRINS

LINI+TE

Mariei Delavrancea

I

De trei ori l-am v[zut]n via\a mea =i r[m[sese neschimbat: aceea=i fa\[, aceea=i barb[c[runt[, acela=i mers oblu =i capul plecat tot pe um[rul drept.

Aceea=i lini=te ad`nc[.

+i l-am v[zut]n mijlocul unei naturi a=a de m`ndre, c[ s-ar fi mi=cat sufletul celui din urm[ tic[los. Pieptul uria= al Ceahl[ului =i D`mbovicioara, despic`nd ]n dou[ creierii mun\ilor, pentru ca s[-=i de=ire tr`mba apelor sale reci =i alb[strii, au descre\it fruntea ve=tezit[a at`tor cartofori, au sc[p[rat ]n inima a at`tor zg`rci\i o veselie str[in[ de sunetul banului =-au desf[tat at`\i nerozi de negustori c`\i brazi =i c`\i mesteceni sunt pe ceafa de piatr[a acestor \inuturi fericite.

Apele se bat, rostogolesc bolovanii, umplu vultorile =i sar peste st`ncile lustruite; =ipotele \`=nesc =i-=i azv`rl[ sulul apelor reci ca ni=te arcuri de sticl[ str[vezie; mun\ii se ]ncalec[ grumaz peste grumaz, p`n[ ]n slava cerului; c[l[torii admir[, r`d, petrec, beau pe mu=chiul moale =i bl`nd ca o catifea verde. Numai el prive=te a=a de risipit, c[parc[nu vede; ascult[zgomotul cascadelor =i glumele celorlal\i a=a de nep[s[tor, c[parc[n-aude; =i se mi=c[a=a de u=urel =i de]ncet, c[parc[ar sta pe loc.

De trei ori l-am v[zut =i de trei ori mi s-a p[rut c[v[d o ma=in[perfect[, alc[tuit[ ]n chip de om, a c[rei mi=care dinl[untru ar fi taina vreunui mecanic de geniu, care ar fi voit s[-=i bat[joc de oameni =i de Dumnezeu: pe oameni]n=el`ndu-i =i pe Dumnezeu imit`ndu-l.

II

La ora m`nc[rii m-am a=ezat la o mas[ din apropierea lui. }ntotdeauna o lini=te ad`nc[ ]l]nghite ca]ntr-un co=ciug de plumb. Respira\ia nu i se simte. Privirea]i e pironit[ ]n farfurie. M`inile i se mi=c[ c-o ]ndem`nare =i c-o precizie de spaim[. Furculi\a, cu\itul =i lingura nu i se simt. C`nd porunce=te servitorului, glasul nu i s-aude. M[n`nc[=i te]ndoie=ti dac[mestec[. E cald. Sudoarea]i broboneaz[fruntea,]i picur[pe ve=minte; el nu se =terge; v`ntul r[scole=te praful =i gunoaiele — c[ci lumea m[n`nc[ ]n

curtea birtului — v`rtejul trece peste d`nsul; lumea z[rv[ie; mul\i se sup[r[c[nu sunt bine servi\i; el tace. +i de-o lun[de zile de c`nd st[ la b[i n-a vorbit cu nimeni, n-a salutat pe nimeni, n-a ]ntins m`na nim[nui.

Dar o fi trist, o fi nefericit, o fi bolnav, o fi nebun... nimeni nu =tie. E lini=tit ca un obosit care doarme, nep[s[tor ca un mort =i nep[truns ca o pe=ter[f[r[fund. Ceilal\i]l privesc nemul\umi\i, c[ci lini=tea lui le insult[zgomotul =i u=urin\a lor. +i mul\i]l arat[cu degetul, =optindu-=i:

— Cine o fi acest domn care tr[ie=te cu du=ii de pe lume?

— Nu =tiu... Mi se pare c[e un str[in.

— Ce limb[vorbe=te?

— A=! nici una!

— Ia prive=te la el: o \uic[, o sticl[de vin, trei feluri de bucate, pe care le]nghite f[r[s[le mestece... }ncolo: nu vorbe=te, nu r`de, nu se sup[r[... Ce ciudat om!

— Vezi, zicea o doamn[frumu=ic[c[tre un c[pitan de tunari, ce galben[=i ce]ntins[piele are pe obraji mutul care m[n`nc[ singur, care tace f[r[ a se g`ndi, care m[n`nc[f[r[a mesteca, care mi=c[buzele =i nu i se aude glasul? Nu-\i po\i]nchipui, drag[Pol, cum]mi n[spre=te nervii cu mu\enia lui. L-a= s[ruta o dat[dac[i-a= auzi glasul, i-a= da]n genunchi dac[mi-ar spune cum]l cheam[=i, dac[ar face o be\ie, a= fi]n stare...

— Ce? r[spunse c[pitanul, d`nd ochii peste cap =i r`z`nd un r`s gutur[it =i gros. Ce-ai face dac[s-ar]mb[ta? Spune-mi, Mimi, c-a= vrea s[=tie =i maiorul c`nd o veni. Maiorul o s[ r`d[c`nd =i-o cunoa=te bine giuvaierul de nevast[.

+i]nghi\ir[c`teva pahare de vin. Doamna se scobi ]n din\i; r`se pe nas; deschise ochii mari =i gale=i =i]l b[tu pe picior. C[pitanul]=i rezemase capul]n m`na dreapt[, privind alene la masa acelui domn t[cut =i lini=tit.

— Vrei tu, Mimi, s[-i auzi glasul?

— Vreau, vreau, r[spunse ea repede =i tr`nti un pahar cu fundul pe mas[.

— Ce-mi dai?

— Ceva mai mult dec`t i-a= da mutului dac[ar vorbi.

— Bine, r[spunse c[pitanul.

F[cu semn unui chelner s[vin[=i, c`nd se apropie de d`nsul,]i =opti ceva la ureche,]i b[tu din picior,]i z`mbi =i]i zise:

— Nu fi prost, m[,]\i dau un bac=i= bun.

— +i eu,]ng`n[Mimi, f[r[s[=tie despre ce este vorba.

— Ce \i-a cerut acum?]ntreb[c[pitanul pe chelner.

— Tocan[.

— Tocan[? Foarte bine... O s[vorbeasc[... Chelnerul plec[, iar c[pitanul f[cu m`na cop[i\[ =i prinse o duzin[ de mu=te. La unele le rupse aripile, la altele le strivi capetele =i, c`nd chelnerul sosi cu tocana, le pres[r[ ]n sosul ei galben =i cleios, =optindu-i :

— Du-i-o; e numa bun[; acum o s[vorbeasc[. Doamna pufni de r`s, ]ng`n`nd:

— Ce nebun e=ti, Pol! Ce haz ai c`nd te cam cherchele=ti!

Eram m`hnit de aceast[ cruzime, =i totu=i abia ]mi st[p`neam r`sul privind la sc`rboasa tocan[, care]ncepuse s[alerge.

Necunoscutul privi lung]n farfurie =i nu ar[t[nici sc`rb[, nici sup[rare. Lu[ furculi\a, scoase lini=tit, una dup[ alta, toate mu=tele, t[cu =i ]ncepu s[ m[n`nce, f[r[a se sinchisi de vecinii care r`deau cu hohote.

— Ce gugum[nie rea! morm[ii eu, revoltat de veselia c[pitanului =-a doamnei de l`ng[ d`nsul, dar a=a de]ncet,]nc`t socotii c[nimeni nu m[auzise.

Dar acel domn, singur =i]nchis ca printr-un blestem la orice impresie trist[ori vesel[, ridic[capul din farfurie, z`mbi o clip[ u=urel =i nep[s[tor. Se uit[ \int[ la mine =i tres[rii c`nd]i auzii glasul:

— De ce te superi, domnule, ar trebui eu s[m[sup[r. Eu]ns[am un c`ine cam h`rbar: de c`teva ori mi-a murd[rit ghetele =i niciodat[nu l-am b[tut. +i oamenii, ca =i dobitoacele, sunt mai adeseori murdari =i pro=ti, iar nu r[i. Toat[deosebirea e c[oa-

menii, c`nd sunt pro=ti, murdari =i r[i, sunt mai pro=ti, mai murdari =i mai r[i dec`t orice dobitoc.

C[pitanul]l auzi =i t[cu. Vroi s[fumeze =i-=i b[g[\igareta cu focul]n gur[. Eu vrusei s[r[spund necunoscutului, dar el b[use cel din urm[pahar de vin,]=i luase p[l[ria =i bastonul =i,]ntr-o clip[, se f[cu nev[zut.

F[r[voia mea, ca =i c`nd m-a= fi sculat ]n mijlocul nop\ii dup[ un vis care te z[p[ce=te, m[ sculai de la mas[, f[r[ s[-mi pl[tesc m`ncarea, =i m[repezii dup[acel domn ciudat, fantastic, al c[rui glas rece, despre\uitor =i totu=i bl`nd =i bun ]mi a\`\ase at`ta curiozitate, c[ nimeni =i nimic nu m-ar mai fi st[p`nit locului. R[sturnai scaunul, m[izbii de o cucoan[b[tr`n[, care tr`nti]n urma mea un “Hei! ce, e=ti chior, domnule?”, =i-o rupsei la fug[, sim\indu-m[fatal atras de acel necunoscut bizar.

Cu toat[graba mea =i t`c`iala inimii,]l vedeam l[murit]n minte: galben, c[runt, t[cut, despre\uitor, singur]n mijlocul lumii ca]ntr-un pustiu, =i glasul lui, care m[t[iase ad`nc, ca o limb[ de o\el rece, ]l auzeam necontenit b[n[n[indu-mi ]n creier. }n acest om sim\eam o fatalitate care te ame\e=te. O pr[pastie ad`nc[care te \intuie=te pe buzele ei =i-i prive=ti fundul ad`nc =i ]necat ]n negur[. O melancolie frumoas[ =i ]nfior[toare, ce te ]nduio=eaz[, te zguduie =i ]\i risipe=te orce idee de via\[, ]nfig`nd]n tine numai patima oarb[a necunoscutului.

L-am ajuns. Cu bastonul, cu m`inile ]n buzunar, cu capul plecat ]n jos, adus de spete, tres[rind din vreme ]n vreme, el mergea ]ncetinel, f[r[ s[ i se-aud[ pa=ii =i f[r[ a arunca privirea ]n l[turi. Dar cum dete de =oseaua ce m`n[, suind coti=, c[tre N[m[e=ti =i Ruc[r, iu\i pa=ii, sco\`nd m`inile din buzunarele bluzei. Ridic[capul]n sus, ca =i cum ar fi fost furat de bl`nda frumuse\e a caselor mici, albe, curate =i ]nconjurate cu ogr[zi de pruni =i cu porumbi=ti verzi =i f`=`itoare; ]=i plimb[ ]n ne=tire privirea uimit[ din platoul Bughii ]n albia larg[ =i pietroas[ a R`u-T`rgului.

}n dreptul unei case mici, pus[cam sub =osea,]ngr[dit[cu la\e

=i ocolit[cu m[turic[, cu cr[i\e, cu fasolic[=i cu flori-domne=ti, ab[tu din drum, cobor] pe-o potec[, deschise poarta =i, f[r[a se uita]nd[r[t, intr[ ]n curte, se urc[ ]n pridvor =i se f[cu nev[zut]n cas[, tr`ntind u=a dup[el.

Fire=te, m[hot[r`i s[ p`ndesc]n =osea.

D[dui t`rcoale ]n jurul casei, p`n[c`nd v[zui ie=ind din curte o \[ranc[ voinic[ =i frumoas[; m[ luai dup[ ea; intrai ]n vorb[: "Ba un' te duci, ba ce-\i pas[; ba ce s[ iei de la c`rcium[; ba o f[r`m[ de untdelemn, c[ m`ine e Sf`nta duminic[". La c`rcium[, mai d[-i o \uic[, mai d[-i alta, mai d[-i =i pe-a treia, =i vorba se dezleag[.

— Leli\[,]i zisei eu, cum cheam[pe boierul g[zduit de d-ta?

— C[z[u, s[m[crezi, domni=orule, nici eu nu =tiu. Unde te-apropii de d`nsul... toat[ziua tace; noaptea doar ce-l mai auzi bolborosind, singur]n odaie, cu perdelele l[sate =i cu u=a]ncuiat[. Da', de, n-am ce zice, e om bun =i pl[te=te bine. Ce nu m[ ]mpac[sunt ni=te c[r\i ale lui cu capete de oameni mor\i, cu picioare jupuite... Doamne fere=te!

|[ranca vesel[, vorb[lung[=i hazlie, c[zu la]nvoial[c[-mi]nchiriaz[odaia de al[turi de acel domn, p["nu mai jos de doi poli, c[la ea e curat, c[e odihn[bun[, c[sunt \oale s[te]ngropi]n ele p`n[ ]n g`t; =i, unde mai pui, umbr[deas[=i prune de tot felul; m[rog, la c`te r[mne=te inima omului".

A doua zi, pe vremea pr`nzului, luai geamantanul =i m[a=ezai la noua gazd[.

III

}n prima noapte nu putui dormi. Vecinul meu se plimb[ ]n lungul od[ii p`n[ la miezul nop\ii, apoi ]l auzii cum se ]ncerca s[ puie z[vorul ]ncet-]ncet, =i c[tre unu-dou[ din noapte oft[ a=a de lung ca =i cum ar fi sc[pat din m`inile cuiva care s-ar fi]ncercat s[-l n[bu=easc[. M[rturisesc c[frica m-a apucat c`nd l-am auzit c[ ]ncepe s[ vorbeasc[: la ]nceput c`te-o vorb[nedeslu=it[,

apoi fraze]ntregi, la urm[mi se p[ru c[cite=te =i,]n sf`r=it, aceast[ scen[ tainic[ se ]ncheie cu un mare zgomot, f[c`ndu-m[s[sar din plapum[. Desigur, tr`ntise ni=te c[r\i.

M[lungii din nou]n pat, cu ochii deschi=i]n]ntunericul od[ii. C`tva timp nu mai auzii nimic afar[ de =uietul jalnic al r`ului.

Nu trecu mult, =i zgomotul de-al[turi se auzi iar[=i, dar de ast[dat[vecinul meu mi se p[ru apucat de furii. Se r[stea, ofta,]n=ira cuvinte f[r[ ]n\eles, rupea =i mototolea la h`rtie, ca =i cum ar fi smuls foi din vreo carte, ]l auzii bine cum r`c[i de mai multe ori ni=te chibrituri =i dete foc la ceva care ardea repede. Se deslu=ea bine p[l[l[ile supte de co=ul sobei.

Dup[acest foc, ce nu \inu dec`t c`teva minute, el]ncepu s[se plimbe]n lungul od[ii, zic`nd cu nespus[ m`nie:

— Da, da, foarte bine!]nc[unul!]nc[unul!]nc[un dobitoc care nu =tie ce vorbe=te! A=a le trebuie. +arlatani! Oamenii sunt pro=ti!

Niciodat[n-am]n\eles ca]n noaptea aceea cum un om poate muri de fric[. Vecinul meu pl`ngea. Eu nu puteam ]nchide ochii. Desigur, vecinul meu e nebun. Dac[ z[vorul de la u=a lui ar fi cr`cnit,]n ne=tire, atins de el din gre=eal[, eu a= fi]nghe\at]n acea clip[, a=a cum m[aflam, c-un pumn]ncle=tat =i c-o m`n[ pe frunte. Toate lucrurile ]n cas[, masa, perdelele, scaunele =i soba se cl[tinau din loc, ]mbr[cau forme de mon=tri, de c`te dih[nii toate pot s[treac[printr-o]nchipuire smintit[de spaim[, =i d[n\uiau, =i s[reau, =i se str`mbau la mine, ca =i cum nebunia de-al[turi le-ar fi dat suflet =i plan de-a m[ cuprinde ]n v`rtejul ei fantastic.

Inima]ncepu s[mi se bat[; r[suflarea mi se]mpiedic[de c`teva ori =i, f[r[ s[ =tiu de unde mai aveam putere, m[ r[sturnai cu fa\a ]n jos. La ziua alb[, somnul, bunul somn, m[ fur[ cu odihna lui m`ng`ietoare.

M-am de=teptat dup[amiaz[. Nu-mi mai era fric[. M[ ]ntremasem. Odat[ ]nchipuirea lini=tit[, m[sim\eam, ca =i]n ziua de mai]nainte, legat de pa=ii acelui necunoscut.

— Nu se poate, nu e nebun. Un nebun a=a de cuminte e cu neputin\[... Mi-e ru=ine mie de mine... Ce la= am fost!

Nu sf`r=isem bine de morm[it aceste cuvinte, =i luai ni=te foarfece de pe masa mea, intrai bini=or ]n cas[ la vecin =i, m[sur`ndu-mi dep[rtarea ochilor pe-o perdea de la fereastra lui, t[iai dou[rotocoale prin care puteam privi de-afar[ ]n[untrul od[ii ca prin dou[sticle de ochelari.

Toat[ziua am umblat]ncotro m-au dus picioarele. Am jucat popice la Crasan, m-am suit pe platoul Bughii, m-am dus p`n[ la M[\[u. Toate c`te le admiram cu dou[zile mai]nainte nu mai]nsemnau nimica. Natura mi se p[rea o sec[tur[=i a=teptam cu ner[bdare ca noaptea s[ ]nghit[farmecele priveli=tilor, absorbit de aceste]ntreb[ri:

“Cine o fi acest om? De unde o fi venind? Ce fel de via\[duce? Ziua lini=tit =i noaptea]n prada at`tor chinuri... Ce om este acest nefericit?”

Pe la miezul nop\ii, v[z`nd c[ =i-a aprins lum`narea, am intrat bini=or]n curte.

Luna mi-era nesuferit[, c[ci lumina din cre=tetul cerului s[fi zis c[este ziu[.

}n v`rful picioarelor m-am apropiat de fereastra od[ii lui. M[ suii pe prispa care ocolea de jur ]mprejur casele =i, abia respir`nd de emo\ie,]mi potrivii ochii pe cele dou[rotocoale t[iate]n perdeaua de la fereastr[.

Vedeam bine]n odaia lui.

Ca la un minut]nchisei ochii.

Era o crim[purtarea mea. Spionam un om at`t de bun =i de lini=tit. Despecetluiam o scrisoare plin[de taine, care nu-mi era adresat[mie. Intram ho\e=te]ntr-o con=tiin\[ ]nchis[=i nefericit[.

Dar c`nd deschisei ochii, toate grijile =i g`ndurile omene=ti, curate =i]nalte, se risipir[. O putere mai mare dec`t voin\a =i cinstea mea m[\intui la fereastr[.

El]=i lep[dase bluza =i vesta. Deschisese pe-o mas[mare de

brad dou[volume groase, cu figuri negre =i tablouri colorate. Deslu=it nu vedeam cam ce reprezentau.

La gura sobei era un morman de scrum de h`rtie.

Se uit[pu\in pe una din c[r\i. Citi lini=tit o pagin[, apoi]ncepu s[se plimbe]n lungul od[ii, cu ni=te pa=i din ce]n ce mai largi =i mai ap[sa\i. Obrajii lui, galbeni =i f[r[pic de via\[, se deschiser[, se luminar[, se rumenir[pu\in, dar a=a de repede,]nc`t ]n\elesei c[ acea c[ldur[ nu le era fireasc[, ci, ca =i cum l-ar fi dogorit un foc str[in de s`ngele lui, o gur[de sob[ ]ncins[, o izbire de soare]n cre=tetul capului. Ochii lui, stin=i =i adormi\i]n orbitele]ntunecoase de sub fruntea lat[=i alb[, se deschiser[mari, aprin=i, sc`nteietori =i ]ncepur[ a-i juca ]n toate p[r\ile. Buzele i se dezlipir[, tremurar[, apoi ]ndrugar[ c`teva vorbe pe care nu le auzii.

Mersu-i]nchis]ntre cele dou[ziduri era o goan[furioas[; =i nu se]ntorcea din mers dec`t numai c`nd era aproape s[se izbeasc[cu capul de pere\i.

Se opri]n mijlocul casei, se frec[pe frunte. C`nd ridic[ ochii ]n sus, erau ]nc[rca\i cu lacrimi. D[du din m`ini, ca =i cum ar fi vorbit cu cineva, =i zise cu dezgust =i cu revolt[:

— Of! of! s[nu crezi]n Dumnezeu, bine, dar s[nu crezi]n noroc? Idiot =i ateu e acela care nu crede]n soart[,]n soarta care te]ncinge cu cercuri de fier de la na=tere,]n soarta pe care \i-o fat[oamenii =i]mprejur[rile, lumea =i moravurile ei. Via\a nu e liber[; via\a e o sclavie =i un joc de c[r\i; o carte fatal[te prigone=te zece genera\ii]ntregi, dac[vitalitatea bestiei dintr-un neam nu se curm[mai degrab[!

Dup[aceste cuvinte f[cu de c`teva ori pe nas “h]-h]” =i se a=ez[ pe un scaun de l`ng[mas[,]=i cuprinse t`mplele ]n m`ini, plec`ndu-se pe-o carte.

}nm[rmurisem privind =i ascult`nd f[r[ s[ ]n\eleg nimic din c`te vedeam =i auzeam.

Dup[ce]ntoarse c`teva foi, o m`n[ ]i c[zu mole=it =i greu pe tomul de al[turi =i]ncepu s[pl`ng[ca un copil. Lacrimile]i

picurau una dup[alta, repede ca o ploaie cald[, pe foile c[r\ii, p`n[ c`nd, nemaiv[z`nd, desigur, r`ndurile, se scul[de la mas[, oft[ad`nc, ca =i ]n noaptea trecut[, =i ]ng`n[cu ochii]n sus, ca =i cum ar fi fost o femeie care se roag[la icoan[:

— Dar eu tocmai a=a am f[cut, tocmai... Tuburile n-au r[suflat. S`ngele a avut tocmai c[ldura unui om pe deplin s[n[tos... =i s`nge mai curat ca al meu era cu greu de g[sit... Nici-o boal[n-am avut care s[-=i fi v[rsat =i pl[m[dit]n el elementele mor\ii, acele milioane de atomi vii care se revolt[=i tulbur[=i]nfr`ng tainica goan[ =i primenire a vie\ii... A= vrea s[-mi dovedesc mie ]nsumi c[ am gre=it, numai astfel poate mi-a= birui la=itatea =i mi-a= zdrobi via\a ca pe-un pahar din care ai b[ut p`n[te-ai]mb[tat =i nu mai ai ce bea...

+i]ncepu iar[=i s[se plimbe. De ast[dat[obrajii lui erau un amestec de galben, alb =i v`n[t. Mi se p[ru c[ tremur[. Dup[ c`teva]nv`rtituri prin odaie, se repezi la cartea pe care citise, o zv`rli cu sc`rb[ de pe mas[, o mototoli, ]i smulse foile, r[sufl`nd pe nas a=a de puternic]nc`t]l auzii cum auzi din dep[rtare un cal speriat.

Adun[toate foile, le]ndes[ ]n gura sobei, aprinse un chibrit =i le d[du foc. Casa se lumin[de v`lv[t[i. El, dup[ce arser[cele din urm[petice, se]ntoarse la masa de lucru =i zise cu mul\umire rea:

— Da, a=a le trebuie!]nc[unul care nu =tie ce spune! }nc[unul care nu se mul\ume=te pe ce =tie =i scrie volume]ntregi despre ce nu =tie =i nu-i este dat s[=tie !

Poate c[erau trei ceasuri dup[miezul nop\ii. Luna sc[p[tase mult la vale. Mi-era r[coare, dar nu-mi venea s[p[r[sesc locul de p`nd[.

Era obosit; sta adus de mijloc,]ntors cu spatele la mine =i rezemat]n m`ini de masa alb[. Dup[ c`teva minute de g`ndire se duse la un geamantan; ]l deschise; scoase o cutie; se a=ez[ pe un scaun; arunc[ un picior peste cel[lalt; puse cutia pe mas[; o deschise; lu[ din ea o lup[ =i un cu\ita= de o\el; ]=i sumese m`neca

st`ng[ p`n[-n cot;]=i rezem[v`rful cu\itului de pulpa m`inii =i zise lini=tit:

— Desigur, s`ngele meu n-a fost bun. O mo=tenire de la mo=i, de la str[mo=i, un faliment de s`nge pe care l-am primit]n vinele mele f[r[s[=tiu, f[r[s[vreau =i f[r[ca ei s[fi =tiut =i s[fi vrut.

Cum sf`r=i aceste cuvinte, ap[s[ cu m`na dreapt[pe pl[selele negre ale cu\itului, a c[rui limb[sub\ire =i sclipitoare]i p[trunse carnea. C`nd ]l trase ]n sus, s`ngele \`=ni, ]i alunec[ la vale ]nro=indu-i c[ma=a str`ns[ca un covrig]n jurul cotului.

+i privea lini=tit.

Pe mine m-apucar[ni=te fiori reci de-a lungul spin[rii. V[z`nd cum picura s`ngele de la cot la p[m`nt,]mi sim\ii ochii calzi de lacrimi. De osteneal[=i de spaim[ ]mi veni ame\eal[. }nchisei ochii =i zguduii pu\in cele dou[vergele de fier, de care m[ ]nh[\asem s[nu cad.

C`nd m[desmeticii, d[dui s[privesc prin rotocoalele din perdea, dar nu mai v[zui nimic. Clipii din ochi. M[frecai bine pe frunte,]n cas[era lumin[=i totu=i nu mai v[zui nimic.

Deodat[,]ncepui s[tremur. Dou[f`=ii de ger mi se strecurar[ prin am`ndoi ochii. Tocmai]n dreptul lor]nt`lnisem o alt[ pereche de ochi care sc`nteiau ca doi ochi de pisic[, uit`ndu-se ad`nc]ntr-ai mei. Eram prins. M[sim\ise. +i]l auzii c[r`de, zic`ndu-mi:

— Nu e a=a, vecine, c[s`ngele meu e ro=u =i bun? Nu e a=a?

Un mort, dac[, printr-o minune, ar fi r`s =i ar fi vorbit, n-ar fi r`s =i n-ar fi vorbit mai rece, mai uscat =i mai sinistru ca acea fantom[neagr[care-mi b[tu]n geam.

Am rupt-o la fug[. Pe la poart[mi s-au t[iat picioarele =i abia m-am t`r`t, c`\iva pa=i, pe malul =an\ului de la =osea.

R[s[ritul b[tea]n profir. Coco=ii c`ntau, lip[ind din aripi. Br`iele de mu=cele se z[reau]ntr-o lumin[le=ioas[. R`ul T`rgului venea cu =uietul s[u din dep[rtare. Iarba era ud[.

Poate c[de frig, ori de fric[, adormii =i nu m[de=teptai dec`t

numai la sc`r\`itul asurzitor al unui car]nc[rcat cu sc`nduri, cobor`nd de la her[straiele din Ruc[r. Soarele era sus.

Vegheasem toat[noaptea]n picioare; nu m`ncasem; m[dureau coastele; mi-era frig; r[cisem; ame\eam. M[prinser[frigurile.

Intrai]n odaia mea. M[tol[nii pe pat. Unde picai, acolo adormii.

C`t oi fi dormit nu =tiu, dar visam c[ se f[cea c[ un prieten, cum arar se mai g[sesc pe lume, m[ m`ng`ia pe frunte =i pe m`inile mele]nghe\ate.

M[de=teptai. Deschisei ochii =i r[m[sei]ncremenit cu ochii \agl[, a=a cum eram, tr`ntit de-a curmezi=ul patului, cu g`tul str`mb =i cu vinele de la g`t supuse. Vroii s[strig. C[scai gura, dar n-auzii nimic,]n fa\a mea sta nemi=cat acel om necunoscut. Privirea lui mi se p[rea c[m[judec[, m[os`nde=te =i m[execut[.

— Nu fi copil, n-ai de ce s[te sperii,]mi zise el blajin =i m[potoli. Ai dormit]n =osea; ai r[cit; o s[-\i treac[; nu e nimic; de tot te po\i lecui, afar[de dezgust =i de]ndoial[.

+i v[z`nd c[ dau s[ vorbesc f[r[ a izbuti, ]mi lu[ o m`n[ ]ntr-ale sale, m[m`ng`ie, apoi]ncepu s[-mi vorbeasc[, z`mbind:

— Am s[-\i dau o sticl[de vin; s-o bei toat[, s[m[n`nci bine =-o s[-\i treac[. Sunt doctor, adic[ am ]nv[\at medicina =i nu mai cerc s[ vindec pe nimeni. Desear[ ai s[ afli tot ce ai vrut s[ afli. La toate am fost os`ndit pe lume, dar s[m[cread[oamenii =i nebun, dup[ce sunt nefericit, ar fi mai mult dec`t mi-este dat s[rabd =i s[tac.

Mi-aduse o sticl[de vin, pe fundul c[reia se vedeau m[nunchiuri de \intaur[.

+i plec[.

Am b[ut tot vinul. M-am dus la birt; am m`ncat zdrav[n, m-am r[t[cit de-a lungul r`ului p`n[ la podul care taie aproape pe la jum[tate calea dintre C`mpu-Lung =i N[m[e=ti. |[rancele, cu fotele ro=ii =i cu c[m[=ile albe, sumese]ntr-un =old, n[lbeau p`nzele, copii descul\i =i numai ]n c[m[=i groase =i ridicate p`n[la burta lor, doldora de prune =i de mere, b[l[ceau prin =uvi\ele de ap[ce se coteau din matca r`ului iar[=i]n matca lui.

Eu b[team cu bastonul pietricelele =i m[g`ndeam cum, f[r[ de voie, furam tainele unui suflet at`t de bun ca al vecinului meu.

Morile vuiau de-a lungul apei, v`ntur`nd prin spi\ele lor late talazurile limpezi =i cl[bucite de spum[. Pivele]=i boc[neau cracii gro=i =i grei, b[t`nd, ghemuind =i strivind abalele.

IV

Pe]nnoptate m-am dus acas[. Toate c`te]mi treceau prin minte despre acel om ciudat mi se p[reau prostii =i nu-mi l[mureau acea noapte fantastic[.

Pe la zece ore u=a se deschise. El ap[ru]n prag;]mi tic[i inima =i abia putui crede urechilor c`nd ]l auzii chem`ndu-m[:

— Poftim la mine dac[vrei. Am ceai =i tutun bun. +i-o s[vorbim, mai ales c[n-ai =tiut s[-\i st[p`ne=ti curiozitatea. Nu e bine s[ furi cu coada ochiului, nici s[ tragi cu urechea pe la geamurile oamenilor. Dac[ te-ar pl[ti cineva pentru acelea=i fapte, \i-ar fi ru=ine, \i-ar suna ]n minte cuv`ntul de *spion*... de=i nu plata, ci faptul]njose=te.

M[lu[de m`n[ =i m[ duse ]n odaia lui. Pe masa de brad erau dou[ c[r\i, dou[ ceaiuri care-=i afumau aburii c[ldicei =i mirositori, =i cu\ita=ul de chirurg p[tat cu s`nge]nchegat.

Cu frica]n s`n, m-a=ezai pe-un scaun. El era ]n fa\a mea. Aprinser[m c`te o \igar[. Sorbi de dou[-trei ori din ceai =i]ncepu s[vorbeasc[, ca un om z[p[cit de g`nduri, care nu =tie cum s[=i le adune.

— Ei, ei,]mi zise el, oft`nd u=urel, omul de c`nd se na=te vine cu jum[tate de soart[ ]n el. C`nd un copil r[m`ne nep[s[tor la zgomote, la oc[ri, la b[t[i, =i nu se g`nde=te dec`t la m`ncare; c`nd nu simte mil[de cer=etori; c`nd se ]ndoap[ cu dumicatul din urm[, fiind s[tul p`n[ ]n g`t, mai bine dec`t s[-l dea cuiva; c`nd chinuie=te pisicile =i c`inii; c`nd str`nge lucru peste lucru, juc[rie peste juc[rie, acest copil a sosit cu jum[tate de noroc]n lume. Dac[ ]mprejur[rile nu l-ar suci din calea lui fireasc[, el,

desigur, va fi, la mare, un calic, un nemilos, un necinstit, un egoist. Nu-i mai trebuie nimic ca s[fie fericit, afar[poate de pu\inic[de=tept[ciune, pentru ca s[-=i aleag[frizura bine, s[-=i scuture hainele bine, s[-=i lustruiasc[ghetele =i s[mint[ ]ntotdeauna. Ai putea, aproape cu siguran\[, de la un mic semn, s[deosebe=ti, cu dou[zeci de ani]nainte, care copil va ajunge un om procopsit =i fericit =i care va muri cum a =i tr[it: s[rac =i nefericit. Dac[pe la v`rsta de cinci-=ase ani deschide ni=te ochi blegi =i reci, nep[s[tori, mari =i usca\i, nu mai r[m`ne]ndoial[c[prostia sim\urilor la el e]n str`ns[ leg[tur[ cu prostia creierului, =i aceste dou[ prostii sunt de ajuns ca s[-l fericeasc[ o via\[ ]ntreag[. Dac[, din contra, ochii lui se m[resc =i se mic=oreaz[; dac[ se str`ng nervos]n pleoape =i se desfac repede p`n[ la frunte; dac[ clipesc f[r[ ordine =i dac[ m`nia, ca =i bucuria lui i se aprind]n luminile lor, e de ajuns ca s[te]ncredin\ezi c[aceast[via\[care-i scap[r[ ]n priviri porne=te dintr-un foc de via\[din aluatul aprins al creierului, =i aceste dou[vie\i sunt de ajuns pentru ca s[-l chinuiasc[ ]ntreaga lui via\[, mai ales]n lumea noastr[, =ireat[=i proast[, lustruit[=i ignorant[p`n[ la s[lb[ticie. Eu, neajung`nd nimic =i necunosc`ndu-m[ nimeni, pot, f[r[ s[ crezi c[ m[ laud, s[-\i spun c[ din ]nt`mplare am sosit pe lume un copil viu, neast`mp[rat, milos, necump[tat ]n toate, amestec`nd r`sul cu pl`nsul]ntr-o clip[, sim\itor, dureros de sim\itor, c[ci de mic nu deosebeam]ntre o palm[=-o vorb[rea sau ur`t[. Un singur cusur aveam: eram s[rac. +-a fost de ajuns...

Aci se opri din vorb[. Sorbi din ceai. Ridic[din um[rul drept =i f[cu pe nas de c`teva ori “h]-h]”, ca =i cum ar fi r`s. Apoi]ncepu, clipind des:

— Nu =tiu dac[d-ta]n\elegi pe deplin cuv`ntul s[-r[-ci-e?

— }mi pare r[u c[-l]n\eleg...

— Nu e vorba de s[r[cia-lips[, ci de s[r[cia care te alung[s[-\i slug[rnice=ti via\a]n casele bogate ale parveni\ilor. P`inea \i se pare amar[, vinul acru, hainele te ard, salteaua — umplut[cu pietre, =i perna pe care-\i pleci capul —]n\esat[cu m[r[cini.

To\i ace=ti]mbog[\i\i prin =[rl[t[nii =i furturi sunt convin=i c[pl[tindu-\i un serviciu]\i cump[r[=i via\a. O, Doamne, dar te ui\i cu sc`rb[ =i cu mil[ la ei... Nu =tiu cum s[-=i ]ndulceasc[ via\a m[car de-ar avea vistieriile ]mp[r[\iilor toate. Cu mult mai bine tr[iesc c`inii =i slugile la vatra lor bogat[=i toant[. Sf`r=isem bine liceul. Urmam la medicin[. Dam lec\ii la copiii unui falit milionar; copii r[i, r[u n[r[vi\i, lene=i =i gugumani. Dup[ trei s[pt[m`ni vorbeam despre *progresele copiilor*. Eram la mas[. El, un om gros]n p`ntece =i ]n ceaf[, ]nchis =i ciupit ]n obraji, \inea ]ntruna c[ s[-=i fac[ copiii militari; milit[ria e *carier[ sigur[* mai ales c`nd ai *ceva=ilea cheag*. Ea, o femeie uscat[=i nalt[,]nfipt[la vorb[,]nc[p[\`nat[ =i nec[jicioas[, nu l[sa deloc cu deput[\ia. Deput[\ia este o meserie care duce departe. M-am amestecat ]n discu\ie, c[ci mi-era sil[ s[-i ascult. Le-am spus c`t de multe lipsesc copiilor =i c`t de multe le mai trebuiesc.

— D-ta prea observi multe, prea =tii multe =i prea vorbe=ti mult,]mi r[spunse el, zuruindu-=i incon=tient banii din buzunar.

Pentru prima oar[vorbeam cu ei. Pentru prima oar[vorbeau ei cu mine.

A doua zi, bine]n\eles, mi-am luat c[r\ile =-am plecat]n voia]nt`mpl[rii. La dou[zeci de ani, pe p[m`nt =i sub cer, lesne se]nc[puteaz[un culcu= de trai.

Dup[c`t[va vreme m[prip[=isem la un mare func\ionar. Dam lec\ii la o feti\[de =apte ani, destul de frumu=ic[, destul de de=teapt[, =i destul de lene=[, =i destul de r[sf[\at[. Era primul =i singurul copil la p[rin\i. Ace=ti oameni mi se p[reau mai buni, mai de omenie.

El, om lini=tit, nici prost, nici de=tept, =i nu]nv[\ase mult[carte ca s[-=i vat[me inteligen\a sa mediocr[. Ea era frumoas[, t`n[r[, vie,]i pl[ceau discu\iile; nebun[dup[*Rolla*[1], recita bini=or *Le Saule*[2] =i *Stelu\a* lui Alecsandri, mai ales acel singur vers ge-

---

[1] Vast poem al lui Alfred de Musset, publicat]n 1833.

[2] Una dintre cele mai cunoscute poezii ale lui Alfred de Musset, publicat[ ]n 1830.

nial =i simplu: “Pe c`nd eram ]n lume tu singur[ =i eu”, ]l spunea minunat, cu toat[ melancolia, cu toat[ p[rerea de r[u ad`nc[=i omeneasc[ce i se cuvine.

Aci iar]=i t[ie cuv`ntul. De ast[ dat[ sur`se iar amestecat cu acel “h]-h]” trist =i obi=nuit. R[suci o \igaret[, o aprinse la lum`nare; m[ ]ndemn[ s[-mi beau ceaiul =i ]ncepu s[-mi povesteasc[ cu o ironie a=a de ciudat[, c[ parc-ar fi r`njit la cineva.

— Doamna era foarte bun[cu mine. Vorbea, r`dea, discuta ceasuri ]ntregi. Vroia s[ afle ce-mi place =i ce nu. Ne certam mai pe to\i poe\ii mari =i, dup[ ce m[ a\`\a la discu\ie, m[asculta privindu-m[lung =i nemi=cat, sf`r=ind mai]ntotdeauna prin a-mi da dreptate =i a-mi m[rturisi c[-i place grozav cum vorbeam =i cum citesc.

Eu m[ ]nro=eam =i ea r`dea.

Ne f[cusem destul de prieteni, doar nu ne ziceam pe nume =i nu ne ziceam nici]ntr-un fel.

}ntr-o zi discutam]mpreun[dac[un vestit poet al nostru a iubit ori ba, ca un adev[rat artist =i poet, =i dac[poeziile lui de iubire r[spund la porniri adev[rate =i profunde. Ea zicea c[da, eu sus\ineam contrariul.

— Ce vrei, acele versuri u=oare, limpezi, bogate, acele compara\ii fericite, acea credin\[ ]n dragostea lui sunt ni=te dovezi puternice c[poetul a sim\it =i a =tiut s[spuie ce simte.

— Nu, eu nu sunt de p[rerea d-tale,]i r[spunsei eu. Versurile lui sunt u=oare pentru c[nu spun nimic. O muzic[de silabe nu poate fi dec`t u=oar[. Limpezimea lor le vine nu din profunditate, ci din indiferen\[. C`nd spui lucruri pe care orice om de bun-simt, tol[nit f[r[grij[pe o sofa moale, le poate spune, ar fi =i p[cat s[nu fii limpede, mai ales c`nd toat[via\a ai ciripit]n versuri. Compara\iile lui,]n genere, ca toate celelalte figuri, sunt, dup[form[=i dup[cum tind s[lumineze =i s[invieze o idee, nefire=ti =i =col[re=te c[utate. Bog[\ia la el e lipsit[de mi=carea =i de c[ldura vie\ii. Tocmai felul acestei bog[\ii dovede=te c[scriitorul nu vede, nu simte =i nu]n\elege deodat[. C`nd vede =i

simte, nu]n\elege; c`nd vede =i ]n\elege, nu simte. +i c`nd vede, simte =i]n\elege, atunci desigur c[este vorba despre ceea ce omului ordinar de tot nu i-ar trece prin minte. At`tea diminutive, at`tea figuri c[utate =i moarte, at`ta nep[trundere ]n inima omeneasc[, at`ta cump[tare]n vers, at`ta bl`nde\e de sim\ire, at`ta duio=ie de cuvinte, toate acestea \i-arat[ pe omul cu temperament mol`u =i fericit. A= putea zice c[numai c`nd descrie ce vede =i ]nseamn[ ce umbl[ ]n gura poporului, numai ]n aceste cazuri e destul de bine, este chiar un artist des[v`r=it. Iubirea, ca =i toate celelalte patimi ce nu se pot vedea, pentru el au r[mas comori ascunse, pe care niciodat[nu le-a putut g[si. Cine iube=te are c[ldura logic[=i retorica temperamentului lui, nu se]ncurc[ ]n imagini =i]n cuvinte ce trec prin mintea oric[rui =colar bun =i mo=ier de=tept.

Ea m[lu[de bra\ =i eu tres[rii. Mi-era cald. Mi-era sil[. Nu]n\elegeam bine. Mi-era fric[. Toat[vitejia de cuvinte pieri. Amu\ii, f[r[s[-mi dau seama bine de ce. +i nici acum nu-mi aduc aminte dac[, plimb`ndu-ne prin od[i =i iar[=i ]ntorc`ndu-ne pe urmele noastre, am scos vreo vorb[.

Pentru prima oar[prietenia ei m[umilea. Dac[ar fi fost o femeie de pe drumuri, dac[nu m-ar fi pl[tit =i nu mi-ar fi dat s[m[n`nc, mi-ar fi f[cut pl[cere c[ldura bra\ului ei rotund ap[sat]ntr-al meu; a= fi iubit-o... dac[n-a= fi apucat s[cred c[este cinstit[.

M[surprinsese. M[uimise. }mi r[sturna toate credin\ele mele. +i mai ales c`nd a auzit clopo\elul de la u=[, =i-a tres[rit la bra\ul meu, =i-a alergat vesel[ =i m`ng`ietoare]naintea b[rbatului s[u,]\i m[rturisesc c[am]nghe\at]n picioare.

+i mi-a f[cut un r[u nespus c`nd mi-am sim\it naivitatea s`ngerat[=i c`nd cur[\enia iluziilor mele mi s-a p[rut c[ este o curat[ prostie. Nu este sim\ire nobil[ care s[ nu se zguduie c`nd vr[jma=ul ei \i-o surprinde dormit`nd =i \i-o izbe=te repede.

Toat[noaptea, un singur g`nd am tors ]n creier. Dac[ a cercat s[ m[ iubeasc[, desigur c[ m`ine m[va ur]. Am fost at`t de

neghiob =i de ru=inos cu d`nsa, am v[zut-o at`t de]njosit pref[cut[ ]ntre mine =i b[rbatul s[u,]nc`t ea o s[vad[ ]n mine un frate nesuferit, care surprinde p[catele unei surori mai mari.

O s[pt[m`n[ nu mi-a vorbit. Ea t[cea, eu t[ceam. Alt[ gre=eal[ de care vedeam bine c[-i pare r[u. Nevorbindu-mi, ea sim\ea c[ se acuz[ de o vin[ care poate c[ nu fusese dec`t un capriciu u=or =i trec[tor, o pompare mai repede a s`ngelui spre creier, o ame\eal[ a ]nchipuirii, o iluzie ce arunca pentru o clip[ dreptu-rile b[rbatului asupra unui t`n[r necunoscut...

Dup[o s[pt[m`n[, ]ntr-o s[rb[toare, ea veni spre mine. Eram singuri. Z`mbi, dar trist =i r[ut[cios. +i, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de ieri,]mi zise:

— Vas[zic[, d-ta sus\ii c[ce admir[o lume toat[sunt ni=te copil[rii rimate, c[lumea se]n=eal[=i c[numai d-ta ai drep-tate... Nu =tiu cum — parc[nu mi s-ar fi]nt`mplat nimica — prinsei la vorb[, =i ]nv`rte=te la foi, =i despic[la versuri, =i]nha\[figurile care mi se p[reau mai ordinare =i mai nepotrivite =i, c`nd socoteam, dup[ vechiul =i prietenosul obicei, c[ ea o s[ m[ aprobe, o auzii c[-mi zice c-o m`nie ascuns[cu mult me=te=ug:

— D-ta prea cite=ti multe, prea =tii multe, prea observi multe =i prea vorbe=ti multe...

}n acel minut, ca printr-o minune, mi se p[ru c[v[d sub pie-lea ei tot organismul brut al falitului. Aceea=i fraz[, acelea=i cu-vinte, aceea=i m`nie =i acela=i dispre\.

A= fi dorit s[-i spun: “Puteai s[m[dai pe u=[afar[ceva mai pu\in crud”. Curajul m[p[r[si. Cine crede c[dreptatea are =i]ndr[zneal[nu =tie ce spune.

A doua zi am plecat =i de la]naltul func\ionar. De ast[dat[trist, cu un]nceput de]ndoial[, de dezgust =i de nu =tiu ce boal[, ale c[rei efecte fizice le sim\eam pretutindeni, dar mai ales]n creier.

Neput`nd sta la nimeni, m-am hot[r`t s[m[fac copist, pen-tru ca s[pot sf`r=i medicina.

}n sec\ia noastr[trebuia s[facem un raport ministrului de domenii.

+eful de birou mi-a dat s[-i copiez ciorna acestui raport, ciorn[lung[de mai multe coale, f[r[nici-o ordine, f[r[nici-un]n\eles; gre=eli de fraze, de cuvinte, de punctua\ie; gre=eli de logic[, motive slabe; lips[de studii; lips[de fond, lips[de form[.

Am ar[tat =efului c`teva gre=eli prea grosolane din sumedenia de nerozii.

— D-ta prea =tii multe, prea observi multe...

Desigur, toat[lumea se]nvoise ca s[m[tortureze cu acelea=i cuvinte nesuferite.

+eful meu fusese r[u, dar]nzecit de r[u pentru mine, f[r[s[=tie. Nemaiput`ndu-m[ st[p`ni, cercai s[-i dovedesc c`t[dreptate am. Era nimicit]n fa\a mai micilor s[i. S-a]nro=it sfecl[, a b[tut cu pumnul]n mas[, c[ci avea ciudata manie de-a imita pe ministrul s[u, =i mi-a r[spuns furios:

— Nu e=ti bun de nimic! Te amesteci]n toate ca m[rarul. Ei, ce e? O s[cad[cerul pe noi? Ce este un raport? Un raport... Un raport... Parc[o s[-l citeasc[dl ministru... c[alt[treab[n-are...

— Nu =tiam c[dl ministru cere rapoarte pe care nu le cite=te, r[spunsei eu.

— D-ta prea vorbe=ti multe! S[-l copiezi a=a cum e!

Cu aceste cuvinte]mi]ntoarse spatele, morm[ind: Poftim, tocmai cin' s-a g[sit!

Am t[cut, de=i fierbea s`ngele ]n mine. +i de c`te ori, discut`nd cu prietenii mei, veneam cu vreo idee nou[, pe care nu o puteau afla ]n lec\iile nenorocit de m[rginite ale doctorilor no=tri, to\i sf`r=eau cu o ironie rea =i]n\estat[:

— M[, dar multe mai =tii =i mult mai vorbe=ti!

La primul examen de anatomie r[spundeam profesorului dup[acela=i autor dup[care]=i jefuia el lec\iile. Asupra unei dezvolt[ri m[opri din vorb[:

— Ce autor sus\ine aceste lucruri? I-am spus numele pe care-l cuno=tea destul de bine.

— Nu e adev[rat!

— Dle doctor, e a=a cum spun eu. }n cea din urma edi\ie are o not[de dou[pagini, care nu se g[se=te]n primele edi\ii.

— Destul, n-o s[ ]nv[\ carte de la d-ta! A=teptam rezultatul examenului. Eram galben. Tremuram de necaz. Doctorul Marcovici[1] tocmai ie=ea din cancelarie nec[jit, strig`nd c`t]l lua gura:

— Bravo! are dreptate elevul, =i]l respinge! Profesor de *buchi*, iar nu de facultate!

Cum m[v[zu, m[ ]nh[\[de hain[.

— Bine, nene... ai c[zut la examen! +i, dup[o]njur[tur[stra=nic[, zise r[stit: M[i fr[\ioare, e=ti b[iat s[rac =i =tiu c[ ]nve\i carte, dar de ce nu-\i p[ze=ti gura? C`nd un guguman sus\ine c[ n-ai dreptate =i c`nd acel guguman \i-e examinator,]nchide gura =i taci. Cazi la examen pentru c[ai citit pe-o edi\ie nou[, =i el nu are dec`t pe aceea pe care a tradus-o pe de margini c`nd]nv[\a la =coal[. +i nu =tiu ce i-ai mai zis, c[\ine]ntruna c[e=ti obraznic =i c[vorbe=ti prea mult. El e ignorant =i afon. De, ce s[-\i fac!...

Am r[mas uimit. P[m`ntul mi se ]nv`rtea sub picioare. De m-ai fi t[iat, n-ar fi curs pic[tur[de s`nge.

M[dusei acas[.

Era noapte =i lum`narea mi se ispr[vise ]n sfe=nic. }n mine se hot[r`se des[v`r=it caracterul revoltatului. Stam lungit]n pat, cu ghetele]n picioare =i cu p[l[ria turtit[.

Pentru ce to\i oamenii]mi imput[c[vorbesc mult? Pentru ce =i prietenii, =i cei pe care abia]i cunosc, =i ignoran\ii, =i cei cu carte, =i perver=ii, =i cei bl`nzi din fire, =i fali\ii, =i =efii de birou, =i profesorii, =i copiii, sunt, to\i cu to\ii, contra mea de cum oi deschide gura? Desigur, v[d l[murit toate aceste nedrept[\i care mi se fac.

}n capitala noastr[de parveni\i, de negustori, de str[ini, de declamatori, de =ire\i, de ignoran\i, inteligen\a]n medie e mai

---

[1] Marcovici Alexandru (1835-1886), medic rom`n; a f[cut studii la Paris. Profesor de clinic[medic[l[=i terapeutic[la Facultatea de medicin[din Bucure=ti.

jos dec`t mediocr[. Creierul e condamnat la adev[ruri ordinare. G`ndiri personale nu se petrec]n mintea lene=[=i slab[a ora=ului. +i c`nd ceea ce fr[m`n\i =i arzi tu vreme]ndelungat[,]n cutia de os a capului, izbucne=te afar[, ca o lumin[vie, cel care te ascult[e ame\it; ba, mai mult, creierul lui simte durere, c[ci e zguduit din acea adormire obi=nuit[=i fericit[. Mintea ta taie c[r[rile b[t[torite =i ordinare ale min\ii lui. O singur[vedere personal[, ad`ncit[, spus[ ]ntr-o form[ mai energic[, e de ajuns ca s[-i ridici un st[vilar peste care nu poate s[ri dec`t cu o munc[grea =i cu o c[dere =i mai grea de partea cealalt[, iat[ce trebuie s[ ]nsemneze c[eu vorbesc prea mult. O singur[fraz[sau dou[ore de vorbire e acela=i lucru: dac[ ]i treze=ti din somn, dac[ ]i pui pe g`nduri =i le tulburi odihna, vorbe=ti prea mult. Ei ]ns[ pot s[-=i sparg[ urechile zile ]ntregi; ceea ce ]ndrug[ e bl`nd, trece prin mintea oric[rui hidrocefal, e u=or, e lini=tit, e copil[resc, e vechi, e =tiut, este]n proprietatea tuturora, nu a\`\[ via\a mole=it[ din capul adversarului, nu o aprinde =i nu o arde mai grabnic dec`t]n somn, deci ei vorbesc pu\in, cuviincios =i]n\elept.

C`nd mi-am deslu=it acea prigonire a tuturora contra mea, era prea t`rziu, c[ci revolta era]nveninat[de dezgust =i de dispre\.

Revolta te r[scoal[contra lumii, dezgustul te face s[cazi]n mijlocul ei, dispre\ul te exileaz[din ea. E=ti str[in =i singur]ntre-ai t[i =i]n mul\ime. Vorbesc o limb[din care nu]n\elegi dec`t cuvintele dezlegate. Duc o via\[ pe care nu o explici dec`t ca =i pe via\a unui c`ine: nu mai e nici ur`t, nici frumos, nici cinstit, nici necinstit, nici bine, nici r[u. Ni=te ma=ini care sf[r`m[, macin[, moaie, dospesc, ]mpr[=tie, ard =i se mi=c[: unele fac explozie, altele se odorogesc, altele se duc la treap[t, =i prea pu\ine alearg[ ]n ne=tire, ]n goana vie\ii, \inind frunte tuturora, zdrobind tot ce ]nt`lnesc]n cale =i, totu=i, ne=tiind,]n aceast[vijelie a patimilor mici =i murdare, nici de unde vin, nici pentru ce, nici]ncotro se duc.

M-am]nchis]n mine; am t[cut; m[uitam lung, z`mbeam, ascultam,]nchideam ochii.

A=a de]nvr[jbit t[ceam,]nc`t prietenii au]nceput s[=opteasc[:

— S-a prostit savantul; dec`t “da” =i “nu” nu mai =tie s[morm[ie.

+i nici n-a= fi]n\eles ce fel de oameni =i ce fel de prieteni mi-ar fi fost dac[, c`nd vorbeam, nu m-ar fi acuzat c[ vorbesc mult =i c`nd t[ceam nu m-ar fi acuzat de prost.

Mai t`rziu mi-au scornit una =i mai boac[n[: “Vorbea prea mult, tace prea mult — de net[g[duit, fazele nebuniei”.

+i c`nd asemenea zvonuri mi-ajungeau la urechi, dam din umeri, m[ g`ndeam c`nd la fierea unuia, c`nd la turtirea frun\ii altuia, c`nd la prea multul s`nge al lui X, c`nd la anemia cut[ruia, =i sf`r=eam socoteala]ng`n`nd lini=tit:

— Fire=te, la]nceput se purtau cu mine ca ni=te cunoscu\i, apoi ca ni=te prieteni, mai apoi ca ni=te amici =i acum ca ni=te fra\i.

V

Am trecut doctoratul cu mult succes.

Teza mea era o lucrare deosebit[. Gr[m[disem]n ea multe observa\ii =i mult[citire.

La un consult, doctorul Marcovici — care m[iubea =i respecta]n mine, el, vorb[re\ul, pe omul t[cut, el, omul de geniu, care n-avusese unde s[se dezvolte, pe omul de talent, s[rac =i neb[gat]n seam[, — m-a chemat =i pe mine ca s[-mi dau p[rerea.

Era la un bolnav b[tr`n, v[duv =i uscat de o ftizie lent[, nesim\it[,]mpiedicat[ ]n drumul ei de bunul trai =i de desele c[l[torii]n \[rile calde.

Dup[o lun[l-am pus pe picioare.

Peste c`teva zile am primit o scrisoare de la b[tr`n. M[ruga s[vin pe la el. Cum m-a v[zut, m-a str`ns de m`n[foarte prietenos. Mi-a mul\umit de buna]ngrijire]n timpul bolii =i, mai nainte de a-i putea spune vreun cuv`nt,]mi zise repede:

— Nu, nu, dle doctor, Marcovici m-a]ncredin\at c[numai =i numai d-ta m-ai sc[pat. +i Marcovici e doctor mare, cinstit =i sincer.

Am m`ncat la el. +i-a fost de ajuns.

M`ncam de trei ori pe s[pt[m`n[la b[tr`n.

Avea o singur[fat[, de 18 ani. Mic=oar[, delicat[, bl`nd[, sfioas[, u=oar[ la mers, nu i se auzea dec`t f`=`itul m[t[sos al rochiilor sale]nvoalte. Palid[, cu nasul sub\ire, cu gura mic[, cu buza de jos r[sfr`nt[ pu\in, cu dou[ gropi\e ]n obraji la orice z`mbet, cu ochii alba=tri migdala\i, umezi, buni =i limpezi, pu=i sub ni=te arcuri de spr`ncene sub\iri =i pierdute ]n t`mplele ei alb[strii. P[rul b[lai, tremur`nd fir cu fir la fiece mi=care a capului, i se l[sa din cre=tetul frun\ii]n cosi\e ml[diate dup[urechile ei mici =i albe.

Niciodat[n-am]nt`lnit o fiin\[ a c[rei via\[ dinl[untru s[ se zugr[veasc[ mai bine ]n ml[dierea moale a trupului, ]n pielea str[vezie a obrajilor, ]n privirea melancolic[ =i blajin[ a ochilor =i ]n glasul dulce, tremur[tor, prelung, ca un c`ntec ce se pierde]n dep[rtare. Voin\[slab[, aproape moart[; sim\ire cald[, delicat[, dar vag[. O impresie pl[cut[, primit[prea repede, pentru ea era o adev[rat[durere; tres[rea ca =i cum s-ar fi t[iat; se rumenea,]=i pleca fruntea]n m`ini =i ochii i se umezeau; pl[cerea =i durerea ]n ea erau a=a de ]mpletite, c[ nici una, nici alta nu puteau na=te =i tr[i dec`t]mpreun[.

Sur`sul ei era melancolic; veselia ei era trist[; mul\umirea ei ad`nc[o sl[bea, o mole=ea, o a=eza]nceti=or pe scaun, ca =i cum ar fi fost ame\it[de friguri. Era o minune ciudat[: t[cut[, bl`nd[, suferind =i neav`nd nimica, nevoind nimica, nec[ut`nd nimica, ]ntotdeauna pe g`nduri, privind lini=tit =i departe, ca =i cum =i-ar fi desf[=urat ziua ceea ce visase noaptea.

A=a cum era, te mi=ca, te atr[gea]n atmosfera palid[=i trist[ce plutea =i se]nv`rtea]n jurul ei.

Neav`nd r[bdare =i pl[cere de a citi, c`nt`nd la piano rar =i ]ncet, s[ fi zis c[ sub degetele ei piano era un pieptene de o\el care-=i zb`rn`ie din\ii de un mosor p[truns cu ace; fiindu-i sil[ s[ se g[teasc[; nepl[c`ndu-i plimbarea, lumea =i zgomotul, mintea i se]ncheia cu c`teva adev[ruri aflate de ea singur[ =i spuse at`t

de simplu,]nc`t de multe ori mi se p[rea c[ nu spune nimic. Mai t`rziu m-am]ncredin\at c[acest cap delicat, neav`nd nici un gr[unte de cultur[, ne]nv[\`nd nimic din discu\iile oamenilor, de care fugea prin instinct, brodea uneori adev[ruri de o profunditate uimitoare.

Cuno=tea via\a,]n\elegea natura printr-un soi de devinare[1]]nv[lm[=it[ ]n imaginile ce-i aprindea]n creier. +i]n tot ce v[zuse i se p[rea c[domne=te neclintit o armonie des[v`r=it[=i ne]n\eleas[.

Era dar o minte]nalt[, dar s[rac[, o naivitate curat[, dar b[nuitoare, o mut[care-=i vorbea sie=i prin gesturi, prin monosilabe, prin]ncremenirea trupului drept pe picioare =-o goan[de priviri ca dou[s[ge\i care se duc al[turi, departe, departe, dincolo de zarea care-\i joac[ ]naintea ochilor =i de care niciodat[nu te po\i apropia.

O vijelie vine; norii se gr[m[desc; lumina se posomor[=te; fulgerele scap[r[l[ncile lor de foc, fr`nte pe marginile negre ale norilor; ploaia de var[ cade =iroaie b[=icate. Ea prive=te lung, neclipind, apoi ]ntoarce spatele acestei lupte ]nfior[toare =i ridic[ din um[rul drept. A privit, a ]n\eles ]n felul ei, =i-a desf[=urat g`ndurile =i-a vorbit prin ridicarea um[rului.

Seara, la ceai, c`\iva prieteni de-ai casei vorbesc despre cruzimile r[zboiului cu Fran\a, despre neru=in[rile sceptice ale politicii noastre. Femeile v`ntur[intrigile obi=nuite ale capitalei. Ea ascult[f[r[s[se mi=te. +i, dup[mult[vreme, c`nd ce a auzit s-a ]mbucat ]ntr-un sistem al ei de a r`ndui lumea, zice bl`nd:

— Oameni... Oameni... Bie\ii oameni!

+i]n aceste cr`mpeie de g`ndire]=i gr[m[dea toat[filozofia de un dezgust anemic, organic =i nevinovat.

Mintea ei r`nduia imagini f[r[cuvinte,]n\elegea =i dezlega ca o surdo-mut[. +i melancolia =i-o desf[=ura prin gesturi]ntocmai cum un pianist =i-ar executa un capriciu pe un dactilion.

}n cuvintele “Oameni! oameni!”, spuse de ea]ncetinel =i pe

[1] De la *deviner* - a ghici (*fr.*).

g`nduri, ca un copil care ar cere ap[ buim[cit de somn, eu sim\eam cum vrea de l[murit s[ spuie c[ oamenii sunt r[i, sunt pro=ti, sunt grosolani, neferici\i =i fatal t`r`\i, din firea lor,]n r[zboaie,]n intrigi,]n calomnii,]n brutalit[\i,]n ve=nic[neodihn[.

O]n\elegeam pe deplin.

+i niciodat[nu mi-a dat de ochi ca doi oameni cu naturi deosebite, pe c[i deosebite =i din cauze cu totul contrarii, =i ajung[a se]nt`lni, a se sim\i, a se ]n\elege, a se potrivi =i a se iubi f[r[ voia lor, cum ni s-a ]nt`mplat nou[.

Ea bogat[, eu s[rac; ea curtenit[, eu izgonit =i dispre\uit; ea slab[, mic[=i palid[, eu voinic, mare =i rumen; ea slujit[de o familie]ntreag[de slugi, eu slug[rnicind tocmai c`nd via\a are mai mult amor propriu =i mai curat entuziasm; ea ignorant[ ca un copil ce abia se ]nal\[ cl[tin`ndu-se pe picioare, eu obosit de-at`tea tomuri, de-at`tea experien\e, de-at`ta =tiin\[ de carte =i de medita\ii, c`t abia po\i]nghesui]ntr-o bibliotec[; ea tr[ind o via\[de vise, eu reduc`nd lumea la o ma=in[ care se mi=c[ =i se cump[ne=te pe picioare =i porne=te ]n t[ria unei mi=c[ri ini\iale care nu se stinge dec`t atunci c`nd oasele se usuc[, mu=chii seac[, nervii se ap[teaz[ =i arterele se ]ngroa=[. Astfel ne ]nt`lnir[m pe aceea=i cale.

+i totu=i, c`t[ asem[nare: ea t[c`nd =i dispre\uind din lips[de via\[, din cauza unui s`nge sub\ire, s[rac de acele milioane de globule ro=ii, vii, calde, s[rac de focul vie\ii care arde =i se aprinde tot at`t c`t arde; eu t[c`nd =i dispre\uind din cauza unei vie\i colosale, izbit[, str`ns[, ]nchis[, ne]n\eleas[, ghemuit[ =i insultat[ de prostia neuman[ a lumii ]n care m[ ]nv`rtisem.

}ntr-o zi — venisem cam devreme pentru mas[—]mi]ntinse m`na. M`na era rece, slab[, mole=it[, ca o blan[de pisoi mic.

I-am str`ns-o]ntr-a mea.

— Ce m`n[ cald[ ai, ]mi zise ea. Ah! =i ce bun[ c[ldur[! o simt cum mi se ridic[ p`n[la g`t, p`n[la cap...

Nu =tiam ce s[-i spun. Pentru]nt`ia=i dat[o auzeam vorbind mai mult.

— Da, urm[ea, ai o c[ldur[care-mi d[via\[. Numai =uvi\ele de soare ce se strecoar[ ]n odaia mea m[fac s[simt aceea=i pl[cere.

T[cu. }ncepu s[tremure, f[r[s[-=i ia m`na din m`na mea.

— Poate c[nu e=ti bine...

— Ba nu, sunt bine, dar poate c[nu sunt]ntreag[... Nu sunt ca cealalt[lume... O g[l[gie]mi face r[u... Un r`s nest[p`nit]mi face r[u... O vorb[rea spus[pe socoteala altuia]mi face r[u... Cum]=i bate ceaiul cu linguri\a bancherul cel ple=uv =i cum =i-l soarbe de lacom =i de gras]mi fac r[u... Glumele necuviincioase ale cucoanei Eugenia]mi fac r[u... Graba t`n[rului mo=ier, cu care vroie=te s[ m[ slujeasc[, ]mi face r[u... Laudele mincinoase ale prietenelor mele ]mi fac r[u... Iat[ de ce suf[r... }ncolo, c`nd sunt singur[, m[simt lini=tit[... Sunt bine f[r[a sim\i acest bine... Lumea se]nv`rte=te ]n minte ca un haos de umbre rele... Numai d-ta ]mi faci bine, f[r[ s[ =tii, ascult`nd, t[c`nd =i c`teodat[speriind cu c`teva cuvinte prostia fricoas[a celorlal\i...

M[ ]nro=isem.

M-am uitat ap[sat la d`nsa. Rumenise ]n am`ndoi obrajii, =i ochii ei alba=tri =i mari, pironi\i]n jos, erau]nc[rca\i cu lacrimi.

Nu =tiam ce s[-i spui.

}mi venea s-o m`ng`i,]mi venea s-o s[rut. I-am]ntins o m`n[ pe um[r, apoi, f[r[ s[ vreau, am apropiat-o de g`tul ei alb, am ridicat-o mai sus =i-am l[sat-o s[alunece u=or pe rotunjimea obrazului p`n[sub b[rbia palid[=i str[vezie ca un m[r de cear[.

A trecut o lun[de zile. }n tot acest timp nu mi-a vorbit.

Dar m[privea lung, m[c[uta, m[ ]ngrijea la mas[, la cafea =i la ceai, m[ruga din ochi s[mai stau serile c`nd ceilal\i oameni se risipeau pe la casele lor. C`nd slujnica]mi aducea dulcea\[, se uita cercet[tor la linguri\[, la paharul cu ap[=i mai ales la dulcea\[, poruncind]ntotdeauna numai din dulce\urile care, dup[cum b[gase ea de seam[,]mi pl[ceau mai mult.

}mi d[dea m`na.

M[ ]ngrijea.

Se uita la mine.
Se g`ndea.
T[cea.
At`ta tot.

Eu nu cutezam s[cred nimic. +i m[rturisesc c[mie, celui izbit =i dezgustat, c[mie, celui obosit, sceptic =i mort]nainte de a tr[i,]mi pl[cea at`t de mult, ]nc`t mi-era spaim[de ideea c[i-a= fi indiferent.

Mi-era drag[ca un caz rar, de o stare patologic[ce putea trece drept stare fiziologic[. Pu\in[tatea de via\[ ]i ucisese toate pornirile brutale, l[s`ndu-i neatins[puterea de abstrac\ie =i de idealizare. Chiar la trup, aceast[s[r[cie de via\[o oprise la acele m[rimi, cump[niri =i forme delicate =i naive peste care natura, de regul[, pune apoi carne, carne =i iar[=i carne, pentru ca pr[sila ei s[poat[birui toate vr[jm[=iile ce se ridic[contra vie\ii.

}mi era drag[ca un suflet rar aruncat]n ne=tire]n lumea nesim\itoare, mojic[, fudul[, putred[de mici vicii care se]nnoad[mai mult cu prostia dec`t cu marea destr[b[lare a nervilor.

Mi-era drag[pentru c[p[lmuia cu dispre\ul t[cerii toat[nerozimea guraliv[=i]n\epat[ce mi=un[pretutindeni,]n saloane, la mese =i mai ales acolo unde ordinea fireasc[ar avea nevoie de mai mult[sfin\enie =i t[cere.

Mi-era drag[pentru c[la nimeni ca la d`nsa senza\iile nu se ridicau =i nu se topeau,]n stare de sentimente, mai curat, mai nobil.

O iubeam =i mi se p[rea o cumplit[ru=ine de a-i m[rturisi c[o iubesc.

Pe la]nceputul lui iulie,]ntr-o zi, b[tr`nul m[de=tept[din somn f[r[de veste.

— Doctore,]mi zise el zguduindu-m[de bra\, fata mea e bolnav[.

Am s[rit din pat.

M-am]mbr[cat]naintea lui]ntr-o clip[.

Neput`nd s[-mi potrivesc leg[tura, am rupt-o. C`nd m-a luat de m`n[ca s[m[sui]n tr[sur[, m-am suit, dar am s[rit dincolo. Dorin\a de a pleca, de a m[duce, de a o vedea m[z[p[cise. Mi

se p[rea c[tr[sura nu mai porne=te, de=i nici b[tr`nul n-avusese vreme s[ se suie al[turea. Am ajuns. Eu cel dint`i am pus m`na pe clan\a u=ii de la odaia ei.

— Doctore, n-ar fi bine s-o vestim, ca s[=tie, ca s[...

M-am]nro=it.

Ea era]ntins[ ]n pat, cu ochii]nchi=i, cu t`mplele ]nrourate de sudoare, c-o m`n[pe frunte =i acoperit[p`n[ la g`t c-o velin\[alb[.

Am r[mas singur cu d`nsa. Mi-am apropiat un scaun de pat. I-am luat o m`n[ ]ntr-ale mele. La toate]ntreb[rile]mi r[spunse gale= =i bl`nd:

— N-am nimic, n-am dormit ast[-noapte. N-am nimic; m-am g`ndit. N-am nimic. Oh! A= fi dorit s[ nu te ]nt`lnesc niciodat[, =i doresc s[te v[d totdeauna! Dac[ ]ndr[znesc at`t de mult, e tocmai fiindc[ mi se pare c[ mi se va sf`r=i via\a, c[nu mai pot tr[i, c[nu m-aud dec`t dintr-o dep[rtare nedeslu=it[. Visez, visez. Poate c[sunt bolnav[, dar n-am nimic...

}nm[rmurisem. M`inile ]mi tremurau. G`ng[nii c`teva cuvinte idioate. M[ plecai s[-i s[rut m`na =i, st`nd cu buzele pe m`na ei, nu izbutii s-o s[rut.

— Nu e a=a, doctore,]ntreb[ea oft`nd, nu e a=a c[lumea =i via\a sunt a=a cum \i se par \ie? Nu e a=a c[lumea =i via\a sunt]n cap la noi? C[dac[sunt rele sau bune, sunt la noi]n]nchipuire rele sau bune? Nu e a=a c[dac[iube=ti pe cineva]l iube=ti fiindc[ai g[sit un om care intr[ca]ntr-un calapod]n omul-iluzie care s-a n[scut =i tr[ie=te]n cap la tine? Nu e a=a c[dac[ur[=ti pe cineva e c[acest cineva]\i poce=te iluziile tale, intr`nd]n ele tocmai ca un coco=at care s-ar]mbr[ca cu ve=mintele unui om bine f[cut?

— Da, da, i-am r[spuns eu, minun`ndu-m[ de at`ta ad`ncime de minte]ntr-un cap ignorant ca al unui s[lbatic.

— Doctore, e=ti omul care mi se n[scuse]n minte =i pe care mi-era fric[s[-l caut... Dac[crezi c[n-o sa mor, iube=te-m[... Dar numai dac[crezi c[o s[tr[iesc. Oh! a= vrea s[tr[iesc! A= vrea s[tr[iesc! Acum, a= vrea s[tr[iesc...

Pl`ngea f[r[ zgomot, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de-o fericire uitat[. Lacrimile i se sp[rgeau ]ntre gene, alunec`nd la vale =i pe-un obraz, =i pe cel[lalt. }i s[rutam m`na, repet`nd]ntruna:

— O s[tr[ie=ti!... O s[tr[ie=ti!...

Apoi]=i retrase bini=or m`na de sub buzele mele, zic`ndu-mi:

— Du-te, te rog, a= vrea s[dorm... Dup[un somn lung, odihnitor, o s[mi se par[c[tot ce \i-am spus \i le-a= fi spus de un an de zile... Altfel, mi-ar fi ru=ine s[te privesc drept]n fa\[...

B[tr`nul m[a=tepta]n pragul camerei.

Cum m[v[zu, m[lu[de m`n[, m[ t`r] la el]n odaie, m[a=ez[pe un fotoliu,]ntreb`ndu-m[pripit:

— Ce are? E bolnav[greu? Ce are? D-ta =tii c[eu numai pe ea o am! Ce are?

— Nimic. N-are nimic. +i dac[ar avea ceva, nici doctorul n-ar putea s[-i dea vreo re\et[, nici farmacistul n-ar putea s[prepare re\eta, dac[doctorul i-ar da-o.

— Vas[zic[, poate fi primejdie mare, zise b[tr`nul, \intuind ochii sp[im`nta\i asupra mea.

— Da, pentru c[iube=te...

— Pe cine?]ntreb[b[tr`nul tres[rind.

— Mai bine ar fi s[-\i spuie ea...

B[tr`nul se uit[ ]n ochii mei.

C`nd am plecat, mi-a dat m`na de trei ori; de trei ori m-a dus p`n[la u=[=i iar[=i m-a]ntors; apoi mi-a =optit:

— A= dori s[fii d-ta...

Am plecat. M[ ]mpiedicam de pietrele de pe strad[, de=i mergeam cu capul]n jos. C`nd am intrat]n cas[, un client m[a=tepta, voind s[m[consulte. I-am scris o re\et[.

— Ah! n-o s[mai fiu singur! N-o s[mai fiu singur!

Acel domn mi-a luat re\eta. M-a privit ciudat, a plecat =i c`nd a ajuns ]n mijlocul drumului a rupt re\eta =i-a aruncat-o ]n v`nt. Buc[\elele de h`rtie pluteau leg[n`ndu-se. Clientul =i-a mai aruncat privirile]nc[o dat[ ]nd[r[t. Desigur, credea c[sunt nebun. Eu am r`s cu poft[=i m-am tol[nit pe-o canapea. Am adormit.

VI

Aci]=i t[ie povestea. Sorbi de pe fundul paharului ceaiul rece =i g[lbui ca chihlimbarul,]=i trecu m`na peste fruntea asudat[, oft[, f[cu de c`teva ori pe nas “h]-h]-h]” =i d[du din cap.

— M[ ]ngroze=te acea fericire de un an de zile! C`nd mi-amintesc c[ pacea =i bl`nde\ea ei s-au stins, durerea care m[ ]ncinge e ca un foc ce mi s-aprinde din t[lpi p`n[ la cre=tet; gura mi se am[r[=te, ca =i cum mi s-ar sparge ]n ea o b[=ic[ de fiere; apoi, un fior rece, ca un =arpe umed, mi se ]ncol[ce=te ]n sus pe =ira spin[rii. S[ nu te ]n\eleag[ =i s[ nu te rabde, s[ nu te ]mbr[\i=eze =i s[ nu te iubeasc[ dec`t o singur[fiin\[, =i aceast[fiin\[s[te p[r[seasc[de veci! +i]n veci s[n-o po\i uita; s[-i auzi glasul]n urechi; s[-\i stea \agl[ ]naintea ochilor ni=te ochi alba=tri, care se]nchid a moarte; s[sim\i pe pielea m`inilor urmele slabelor =i recilor ei str`ngeri de m`n[; =i, privind un munte, ascult`nd l[utarii ori gonind]n fuga zv[p[iat[a drumului de fier,]n toate =i oriunde, s-aud necontenit dorul ei: cel de pe urm[: “Ah, =i cum a= vrea s[tr[iesc!”. “Spune-mi d-ta dac[n-a= avea dreptul s[cer socoteal[lui Dumnezeu =i s[-l insult, ca pe-un c`ine, c[ci a n[scocit lumea asta numai ca s[-=i sature r[utatea sa etern[! Spune-mi d-ta dac[n-ar trebui s[-mi strivesc ochii, ca s[nu mai v[d]naintea lor cea din urm[c[dere a pleoapelor peste frumo=ii s[i ochi!

Dup[ce se =terse de sudoarea care-i brobonase fruntea =i t`mplele, tr`nti c`t putu m`inile pe mas[. Paharele r[sunar[. Eu tres[rii speriat. Ochii lui erau ro=ii =i a=a de c[sca\i, c[p[reau gata a se spinteca. Se scul[de pe scaun,]ncepu s[se plimbe prin odaie, f[c`nd ni=te pa=i largi =i ap[sa\i.

— }n sf`r=it, domnule, zise el c-un glas s[lbatic, eram cu d`nsa]n Italia, la Pisa. Oh! frumoasa Italie, cu cerul ei vioriu =i ad`nc, cu soarele ei — potop de lumin[ =i de via\[ -, cu p[m`ntul acoperit cu vii, cu iasomie =i cu portocale, p[m`nt care te ame\e=te cu aburii s[i de vin, cu miresmele sale de flori =i de fructe; Italia, cu

nop\ile argintii, cu n[prasnicele cl[diri, cu c`nt[re\ii =i tragedienii s[i zv[p[ia\i =i nemuritori; fericita Italie, gr[dina lumii, visul Nordului, basmul popoarelor; pentru mine va r[m`nea morm`ntul ]n care mi-am ]nchis de vecie marea mea iluzie, c[ci era cea dint`i iluzie fericit[a unui nefericit dezgustat deodat[cu laptele pe care l-a supt, de la primul scutec s[rac care l-a]nf[=at! Nici aerul curat =i viu, nici c[ldura potolit[=i]nc[rcat[cu via\[, nici frumuse\ea f[r[de pereche a priveli=tilor care zguduie =i trezesc]n organismele stinse pofta =i r[m[=i\ele vie\ii n-o]ntremau din acea l`ncezire funebr[. }ng[lbenise, apoi se albise solb[. }n jurul obrajilor i se rotunjeau ape de marmur[vine\ie. +i r[bda lini=tit, privind la mine blajin, f[r[vorb[, f[r[p[rere de r[u, f[r[spaim[de moartea care se l[\ea pe nesim\ite =i]i sfredelea cele dou[mari centre ale vie\ii: inima =i creierul. A= fi vrut s[pl`ng[, s[ se r[scoale contra lui Dumnezeu =i a =tiin\ei omene=ti... A= fi vrut s[-mi spuie ce-o doare, s[ m[ blesteme, s[ m[ urasc[, s[ ]ntoarc[ ochii de la mine =i s[ ]nceteze odat[ cu acele priviri de o bl`nde\e =i de o r[bdare suprauman[... Nu-i auzeam glasul dec`t rareori, =i ]ng`na:

— |i-am spus, \i-am spus s[nu m[iube=ti dac[=tiin\a ta te-ar]ncredin\a c[n-o s[tr[iesc... Simt o mil[ad`nc[, r[pindu-mi cele din urm[ nop\i de odihn[, c`nd m[g`ndesc c-o s[te las iar singur pe lume... }ncolo, nu =tiu dac[mai simt ceva... Sunt a=a de slab[, c[nu mai am putere de a iubi =i con=tiin\[limpede de-a =ti c[iubesc.

Nu-i r[spundeam nimic. }i s[rutam m`inile. G`ndurile mele erau un fel de cea\[care-mi obosea creierul.

}n ziua c`nd a n[scut eu am sim\it o durere monstruoas[ ]n ad`ncul r[runchilor. Am]ncremenit de spaim[privind chinurile de care natura are nevoie pentru a-=i desc[rca via\a]n proaspetele ei pr[sile. Trei zile =i trei nop\i n-a deschis ochii. R[suflarea-i era slab[; abia aburea pe o mic[oglind[. Inima]i b[tea rar, neregulat, =i c`teodat[ ]i n[pustea s`ngele c-o m`nie ne]n\eleas[; m`inile]i tres[reau; fa\a i se lumina =i buzele cereau s[se dezli-

peasc[una de alta. M-am sf[tuit cu unul din cei mai mari doctori italieni, un b[tr`n bun, un savant al c[rui z`mbet dovedea c[-n fa\a problemelor mari, de la care at`rn[moartea sau via\a, r[m[sese sceptic =i fatalist ca cel mai umil ignorant.

— Domnule,]mi zise el, dup[ce cercet[cu de-am[nuntul pe bolnav[, ca =i cum i-ar fi f[cut o adev[rat[disec\ie cu ochii, iat[un caz de boal[care m[face din nou s[cred c[medicina, cu c`t se apropie mai mult de o =tiin\[ pozitiv[, cu c`t vrea mai mult s[pip[ie, s[vad[, s[guste =i s[aud[organismul omului, cu c`t vrea s[ se ]nchid[ ]n anatomie =i fiziologie, cu at`t c`=tig[ =i pierde deopotriv[ de mult. Nu a= vrea ca oamenii de =tiin\[ s[ cread[ ]n basmul unui suflet a=ezat ]ntr-o hot[r`t[parte a trupului, nici]ntr-un suflet materie-eterian[, care tremur[, =i p[trunde, =i circul[deosebit de om,]n tot l[untrul omului; dar a= dori s[nu se dispre\uiasc[cu at`ta u=urin\[o stare psihologic[care trebuie s[fie cu mult mai subtil[, mai greu de studiat =i de]n\eles. Aceast[stare psihologic[trebuie s[fie cauza, iar starea fiziologic[— efectul. Eu socotesc c[de multe ori buna stare, ordinea =i vigoarea fiziologic[sunt z[p[cite, sl[bite de un dezgust sufletesc ascuns, boln[vicios, cov`r=itor, =i adesea sc[p`nd din lumina con=tiin\ei bolnavului =i din inteligen\a dispre\uitoare a savantului. So\ia d-tale, n[scut[din p[rin\i bolnavi, de c`nd a deschis ochii, de n-ar fi avut un cap predispus la g`nduri, via\a trupului nu i-ar fi fost r[pit[=i ars[numai de creier. Acum, dup[emoragia din urm[, slaba ei via\[este o minune a sistemului nervos. Fii b[rbat. Eu nu cred]ntr-o sc[pare. I-ar trebui nu s[-i vindeci via\a, ci s[-i torni o nou[via\[, s[o na=ti a doua oar[. }ncearc[, dac[vrei, transfuziunea. Un s`nge curat ar putea face o minune. Dar un s`nge ferit de boli, mo=tenit curat din mai multe genera\ii, un s`nge]n stare de progres,]n care via\a s[fie]ndesat[=i cu pu\in\[de a z[misli via\[acolo unde moartea a]nceput. }n ora=ul nostru, ca]n orice ora= vechi =i cult, nu =tiu dac[vei g[si un astfel de om.

Apoi b[tr`nul doctor se uit[ peste ochelari, zb`rci fruntea sa

alb[=i mare, m[str`nse de obraji, iar se uit[lung la mine =i-mi zise trist:

— De, nu =tiu, fire=te, dac[d-ta te hot[r[=ti, dac[vrei, dac[crezi... dac[-\i iube=ti mult, mult so\ia...

— Domnule doctor, o iubesc, o iubesc, o iubesc! Ea a dat iluzii de fericire unui dezgustat, eu]i dau tot s`ngele meu cu o pl[cere p[tima=[=i fericit[!

A=a i-am r[spuns =i]ntr-o clip[mi-am scos haina =i vesta. Dup[ce b[tr`nul m-a pip[it =i mi-a frecat c`tva mu=chii de la m`ini, a plecat s[-=i aduc[ instrumentele trebuincioase la aceast[ opera\ie, de care sp`nzura, ca]ntr-un fir de p[r,]ntreaga mea fericire,]ng`n`nd]n pragul u=ii:

— Bine, bine, ai un s`nge care ar ]nvia un cadavru putred de mai multe s[pt[m`ni...

C`nd doctorul s-a re]ntors, m-a g[sit pl`ng`nd la capul ei. Dormea, amor\ise... Era cu putin\[ s[ se mai de=tepte? Pl`ngeam, =i]naintea ochilor mei toate lucrurile p[reau]ntunecate.

Ea z`mbea,]ntins[=i str[vezie ca o bucat[de cear[.

Ah! =i ce pl[cere s[lbatic[am sim\it c`nd doctorul mi-a deschis o v`n[de la cot!

}ndat[ce s`ngele meu a ]nceput s[ intre =i s[ se ]mpr[=tie ]n corpul ei mic =i mole=it, buzele ]ncepur[ a-i tres[ri, a se rumeni, a ]nvia. Pleoapele cr[par[ pu\in =i ochii i se ar[tar[ ca dou[ f`=ii albastre =i umezi, apoi i se deschiser[mari =i]nc[rca\i cu lacrimi. }n privirea ei neclintit[se vedeau mirarea, frica, dorin\a de a =ti ce se petrece]n ea =i]n jurul ei. }n privirea ei vie, t[iat[de clipiri repezi, se vedeau o nou[via\[, un av`nt puternic, un dor de trai nem[rginit, o senza\ie ciudat[ de c[ldur[ =i de fericire. M`inile i se]nc[lzir[; chipul i se lumin[, i se aprinse de voin\[=i de pl[cere. Eram fericit. +i nu m-a= fi clintit din loc pentru nimic]n lume, de spaim[ca nu cumva tubul care unea cotul meu cu vinele ei s[se sparg[ori s[se mi=te. O b[=icu\[de aer de-ar fi p[truns]n c[ile circula\iei, mi-ar fi ucis s[rmanul meu ideal, care]ncepuse a se de=tepta.

Dar c`nd voi s[ spuie nu =tiu ce cuv`nt de mul\umire, fa\a i se albi din nou, buza de sus]ncepu s[-i tremure, d[du ochii peste cap, gura i se umezi, lacrimile]ncepur[a i se]ntinde]n dou[=iroaie pe am`ndoi obrajii. O convulsie epileptic[. V[rs[. Doctorul]ntrerupse opera\ia.

Am c[zut pe-o canapea. Pierdusem cuno=tin\a. Auzeam ca prin somn pa=ii doctorului =i glasul lui.

— Se poate... E de mirare... Ciudat... Nu se =tie...

C`nd a plecat, m-a zguduit =i mi-a =optit]n ureche:

— M[ ]ntorc]ndat[. Nu pierde n[dejdea. Vom]ncerca cealalt[transfuziune, transfuziunea mediat[. }ncep s[n[d[jduiesc.

Peste dou[ore m-am de=teptat.

Visasem =i nu-mi aduceam aminte nimic din c`te-mi trecuser[ prin minte. Chipuri ur`te, cr`mpeie de vorbe, zgomote, pl`ngeri, co=ciuge, b[t[i de clopote, un v`rtej amestecat, f[r[ =ir =i f[r[ ]n\eles, ]mi zbuciumase creierul. O via\[ monstruoas[ de chinuri, iat[ ce-mi fusese acea amor\ire a trupului meu zguduit de dureri =i desfiin\at de neodihn[ =i de vegheri. La urm[ se f[cea c[ plutesc ]n apa Arnului. C`nd m-am de=teptat, eram sc[ldat]ntr-o sudoare rece din t[lpi p`n[la cre=tet.

Ea dormea cu fa\a]n sus. Nasul i se sub\iase, ochii i se afundaser[ ]n cap,]nchi=i]n ni=te rotocoale vinete. O clip[mi-ap[ru ca moart[.

Durerea se pref[cu]n nesim\ire.

— Ei bine, a murit, a murit, nu face nimic!... +i eu oi muri... Toat[lumea moare... Natura]ntreag[moare... Cine poate opri]n loc jocul fatal al legilor ne]ndurate din univers? Revolta noastr[?...

+-am]nceput s[r`d.

Dar c`nd am p[=it pragul, cu g`nd de a-mi vedea copila, asupra c[reia m[rturisesc c[-mi fusese sc`rb[ s[-mi arunc privirile, am ame\it, m-am rezemat de zid =i, f[r[ s[-mi simt durerea, am ]nceput s[ pl`ng.

M-am t`r`t p`n[ la leag[nul feti\ei, ]n odaia de-al[turi. +i ea dormea cu fa\a-n sus =i cu m`inile pe piept. Desigur, toat[lumea

adormise]n jurul durerii mele! +i a=a de micu\[, abia sosind pe lume, era de mirare cum sem[na m[-sei. Acelea=i linii delicate =i frumoase, acelea=i spr`ncene negre =i sub\iri, aceea=i frunte, aceea=i b[rbie ca un meri=or de cear[, acela=i chip galben, acela=i trup slab. Un adev[rat triumf al sl[biciunii! O glum[ crud[ a naturii care d[duse la o parte pe cel puternic pentru a continua pe cel pl[p`nd.

}n aceast[fiin\[stoars[de via\[vedeam bine n[zuin\a hain[a ei de-a stinge o spi\[din omenire. +-am]ntors capul cu dezgust de la ceea ce ar fi trebuit s[privesc cu pl[cere.

Aceast[fiin\[vie mirosea a dou[cadavre!

Peste trei zile doctorul s-a hot[r`t la a doua transfuziune.

Mi-am deschis vinele ca =i]nt`ia=i dat[.

}n nesiguran\a mea eram fericit, privind ca fermecat la b[tr`nul doctor, care b[tea s`ngele]ntr-un vas de sticl[pentru a-i scoate fibrele.

Eram liber,]mi luase numai s`ngele. Puteam s[ iau parte la opera\ie. +i de=i m[ sim\eam aiurit, parc[ creierul mi s-ar fi ridicat ]n sus din \easta capului, totu=i, credeam c[ ajutorul meu va fi de un folos hot[r`tor la izb`nda]ncerc[rii.

Ne-am apropiat de patul ei.

Mi=ca. Asudase la t`mple. Cerca s[-=i deschid[ pleoapele grele. }ncremenisem. C`nd doctorul a]nceput s[-i pompeze s`ngele, din nou a ]nceput s[ invieze. Buzele i s-au rumenit. Ochii i s-au deschis mari =i alba=tri, umezi =i frumo=i ca ni=te ochi frumo=i c`nd zac de-o boal[lung[.

“Oh! s[nu-i]nchid[, c[moare! }n ochi i s-a gr[m[dit toat[via\a!”

Aste g`nduri ]mi trecur[ prin minte ca un fulger =i ]nghe\ai. M`na ei rece m[apuc[de mijloc, m[atrase spre d`nsa, m[apropie de gura ei, m[s[rut[=i-mi =opti:

— Degeaba! degeaba! Ah! =i cum a= vrea s[tr[iesc...

M[s[rut[ ]nc[o dat[, a=a de ap[sat, c[parc[ar fi voit s[intre]n buzele mele, oft[=i, c`nd]nchise ochii, de s-ar fi stins

soarele, creierul meu nu s-ar fi]necat]ntr-un potop de noapte mai neagr[=i mai]nfior[toare!

C[zusem]n genunchi.

N-am mai sim\it dec`t cea din urm[ zg`rcire a trupului ei =i]n\epenirea cumplit[a m`inilor, care mi se ]mpletiser[ pe dup[ g`t.

Greutatea trupului meu mole=it m[dezlipi de acest cadavru scump =i m[rostogolii pe parchet f[r[cuno=tin\[.

O s[pt[m`n[ ]ntreag[ mi s-a p[rut c[ m-am plimbat, c-am vorbit, c[ m-au certat oamenii, c[ m-au tr`ntit]n pat, c[b[tr`nul doctor]mi pomenea de nu =tiu ce =tiin\[... Pe unde m[plimbam, ce-am vorbit, cine m[lungea]n pat... Nu =tiu nimic... Niciodat[nu mi-am adus aminte...

Dup[o s[pt[m`n[ m-am de=teptat prins de friguri. Pe un scaun, l`ng[mine, sta doctorul citind un jurnal.

— Unde e, doctore, unde e?

At`t am putut s[-i strig.

— Nu vorbi a=a de tare,]mi r[spunse el, apuc`ndu-m[ de m`n[. Trebuia s-o]nmorm`nt[m ca pe orice cre=tin, ca pe orice mort. E datoria noastr[, a celor vii, s[ nu l[s[m ca putreziciunea, cu duhoarea =i lividitatea ei ]njositoare, s[ insulte trupul =i chipul unei fiin\e pe care am iubit-o. L`ng[un cadavru un sentiment de ru=ine =i de religiozitate ne cuprinde pe to\i deopotriv[. Care om corupt, sceptic, ateu ar]ng[dui ca natura s[schilodeasc[ ]naintea lui un trup odinioar[cu voin\[, cu sim\ire, cu vicii =i cu virtu\i ca =i ale lui? Care om nu s-ar g`ndi c[ prin acea stare de nesim\ire =i de pace ve=nic[ va trece =i el? Cine, ]n fa\a unui cadavru deformat =i sfredelit de viermi, nu =i-ar ]nchipui trupul s[u ]n prada murd[riilor de care natura are nevoie pentru a-=i relua materia ]nstr[inat[ din s`nul ei pentru o clip[? La ce-\i sluje=te =tiin\a d-tale dac[\ipi ca un copil =i insul\i ca un s[lbatic de mai multe zile, f[r[s[ai con=tiin\[? E o profunditate trist[, dar nobil[,]n care trebuie s[p[trund[un om ca d-ta, mai ales c`nd =tie din ce e alc[tuit omul. Noi, studiind legile naturii omene=ti =i cunosc`ndu-le, le dator[m o supunere mai demn[

dec`t a celui din urm[ nenorocit, care nu pricepe de ce m[n`nc[, de ce doarme, de ce se lupt[, de ce se na=te =i de ce moare.

Mi-am cuprins fa\a]n m`ini, m-am ]ntins, parc[ a= fi voit s[-mi ies din piele =i, n[bu=it de pl`ns, i-am r[spuns revoltat:

— Ah! doctore, e=ti mare =i drept, dar la ce sunt bune cuvintele tale?]n urechi aud necontenit dulcele ei glas;]naintea ochilor, chiar de mi i-ai scoate, v[d necontenit ni=te ochi alba=tri]nchiz`ndu-se a moarte; pe pielea m`inilor simt ap[s`ndu-se urmele slabelor =i recilor ei str`ngeri de m`n[;]n fundul creierului m[arde cel din urm[dor al ei: “Ah! =i cum a= vrea s[tr[iesc!”

— G`nde=te-te c[ai o copil[care]i seam[n[ ]ntocmai...

— At`t mai r[u!]n capul celei vii voi vedea totdeauna un cap de mort, pentru care cu bucurie mi l-a= fi zdrobit pe al meu]ntre dou[pietre de moar[...

+i cuprins de furia de a m[str`nge de g`t, am s[rit din pat cu p[rul vulvoi =i m-am repezit la fiarele ferestrelor.

Acolo, v`ntul r[coritor mi-a lini=tit mintea bolnav[.

Arnul, g[lbui =i lini=tit, alunec`nd f[r[ vuiet pe sub arcurile podurilor de piatr[, m-a ame\it. P[m`ntul mi se]nv`rtea sub picioare, vechile palate pisane se cl[tinau pe t[lpile lor. +i-am c[zut ]n bra\ele b[tr`nului doctor.

— Cel pu\in e frumos loca=ul ei de odihn[?

Dou[s[pt[m`ni am stat lungit ]n pat, dormit`nd, aiur`nd, vis`nd, cer`nd ap[ ziua =i noaptea, ne]n\eleg`nd nimic, nesim\ind nimic, p[r`ndu-mi-se c[ umblu, c[ stau, c[ petrec, c[ r`d, c[pl`ng, c[ sunt ]ntr-o tr[sur[ mare, c[ m[ sui ]n turnul plecat al Pisei, c[ plutesc pe deasupra unei ape ]ntinse, c[ m[ ridic[ cineva c-o s`rm[ ]n sus,]n sus, =i c[plutesc]n aer peste]ntreaga lume.

C`nd m-am sculat din pat, eram slab =i galben. Lumea mi se p[rea o minune din care nu f[ceam parte.

M[sim\eam azv`rlit]n pr[pastia unei lini=ti f[r[fund.

M[plimbam]ncet prin odaie. M-am oprit la fereastr[. Pe

Lungarno[1] trecea un regiment de bersaglieri cu muzica]n frunte. Ei, ca ni=te juc[rii de plumb, =i frumosul lor mar=, ca =i cum un copil ar fi c`ntat printr-un pieptene acoperit cu foaie de \igar[.

Mi-am aruncat ochii spre Baptister. Maiestosul Baptister al catedralei din Pisa ca o oal[r[sturnat[cu fundul]n sus.

}n odaia de al[turi \ipa un glas ascu\it.

— Cine pl`nge acolo?

O servitoare, o italianc[scurt[=i groas[, mi-a r[spuns:

— Feti\a d-voastr[.

— Fata mea? Ce fat[? Ah... bine... las-o s[pl`ng[...

— Dori\i s-o vede\i?

— Nu, nu doresc...

— Ce frumoas[=i ce delicat[e!

— E frumoas[? E delicat[? Bine... Nu face nimic...

— +i seam[n[cu doamna, a=a de mult! a=a de mult!..

— Seam[n[cu doamna!... Bine... Las[s[semene... +i eram lini=tit, profund de lini=tit. Desigur, altcuiva]i era mil[ ]n mine. Altcineva se mai]ncerca s[pl`ng[ ]n mine, un om din trecut, o con=tiin\[adormit[ori moart[, care tres[rise ca prin minune, galvanizat[de cuvintele “=i seam[n[cu doamna a=a de mult!”

M-am]ns[n[to=it, dar am r[mas slab, galben =i lini=tit.

}ntr-o zi m-am dus cu doctorul ca s[-mi arate morm`ntul ei. }n camposanto (cimitir, cum ]i zicem noi, popor nerespectuos =i sceptic), i-am v[zut morm`ntul proasp[t, neb[t[torit]nc[, neg[tit cu flori, ars de soare =i nepl`ns de nimeni. M-am uitat la d`nsul; l-am m[surat cu ochii; l-am deschis]n]nchipuirea mea =i n-am v[zut pe nimeni... Un co=ciug gol, o pern[alb[, de care nici un cap nu se rezema, un giulgiu alb, care nu]nf[=ura pe nimeni...

Am]ngenuncheat din voin\a =i priceperea mu=chilor de la picioare. Am plecat capul]n jos, c[ci de la ea, f[r[nici o porunc[, junghietura s-a fr`nt din cauza instinctului muscular care apleac[ capul c`nd se]ndoaie genunchii. Ochii mi-au umezit o

[1] Bulevard principal]n ora=ul Pisa din Italia.

clip[, c[ci glandula lacrimal[se contract[pu\in c`nd plec[m capul, c`nd ap[s[m spr`ncenele pe ochi =i ridic[m]n sus mu=chii fe\ei de la r[d[cina nasului.

M-am ridicat de pe morm`nt: inim[moart[, cum venisem.

Am luat pe doctor de bra\ =i-am plecat spre cas[. }n fa\a unui atelier de sculptur[m-am oprit. Am poruncit un monument frumos; am dat c`t mi s-a cerut =i, pornind]nainte, am]ntrebat pe bunul doctor, care m[privea lung:

— Nu e a=a c[o s[fie cel mai frumos morm`nt? A= vrea s[ne]ntoarcem, s[pl[tesc]nsutit, ca]n toat[Pisa s[nu fie alt monument mai frumos!

— +tii,]mi r[spunse el str`ng`ndu-m[de bra\, c[eu cred]n trecerea sentimentelor dintr-unele]ntr-altele,]ntocmai cum lumina se poate schimba]n mi=care, mi=carea]n electricitate, electricitatea]n c[ldur[=i c[ldura]n lumin[? La d-ta durerea s-a schimbat]ntr-o vanitate sinistr[=i lini=tit[. Fere=te-te de lini=te. Lini=tea]n d-ta poate deveni organic[=i te poate sorbi at`t de mult, ]nc`t s[nu-\i r[m`n[, spre deosebire de un cadavru, dec`t puterea involuntar[de a nu te descompune =i libertatea fizic[de a te mi=ca.

VII

Aci se opri.

}=i lu[capul]n m`ini. Se odihni. Aprinse a nu =tiu c`ta \igar[. D[du din cap. F[cu pe nas de c`teva ori “h]-h]”, ca de obicei. +i]ncepu iar[=i cu un glas]nfundat =i obosit, parc[mi-ar fi vorbit dintr-un dulap]nchis:

— M-am]ntors]n \ar[. M-am retras la mo=ia ei p[rinteasc[. +i aproape trei ani de zile n-am vorbit cu nimeni. }n aceast[vreme, nu s-a publicat nici o carte, nici o dare de seam[despre transfuziune,]n nem\e=te,]n fran\uze=te =i]n italiene=te, f[r[s[le fi citit.

Uram pe to\i doctorii care se ocupau de aceast[opera\ie, mai

ales pe de Belina, c[ci, dup[cum spun ni=te “arhive de fiziologie” 1870, pagina 43, din 175 de cazuri a vindecat bine de tot 85. +i am o manie care nu m-a p[r[sit nici p`n[azi, s[rup =i s[ard la miezul nop\ii toate volumele ce-mi vin din str[in[tate privitoare la transfuziune.

}mi blestem s`ngele c[n-a fost]n stare s[-mi vindece idealul.

Dar copila mea se f[cuse de trei ani. Era slab[, cu ochii alba=tri, =i umezi, =i frumo=i ca ai ei. Era ea, din t[lpi p`n[la cre=tet. Era ea, micu\[=i trist[. Era ea, de trei ani.

+i-\i]nchipuie=ti eroare mai presus de r[bdarea omeneasc[c`nd aceast[ feti\[ ]mi zicea “tat[“ =i-=i ]mpletea sub\irelele ei bra\e pe dup[ g`tul meu, =i c`nd eu mi-apropiam buzele de fruntea ei ca s-o s[rut, buzele ]nghe\au tremur`nd,]n frumosul =i nevinovatul cap al copilei eu vedeam capul uscat =i mort al ei. +i l[s`nd-o repede jos,]i ziceam f[r[mil[:

— Du-te de te joac[, du-te, du-te...

}ntr-o zi am sc[pat-o din bra\e. A pl`ns.

Am deschis un volum sosit de cur`nd,]n care era vorba despre un nou aparat de transfuziune mediat[.

Frumuse\ea naturii mi-era indiferent[. Treceam prin holdele aurii, prin c`mpiile]nflorite, ori coboram o vale mocirloas[, mi-era deopotriv[.

Un singur g`nd: ce stric[ biata copil[? O iubesc eu ori nu? Ar trebui s[-i dau ]n genunchi, tocmai fiindc[ poart[ frumosul =i nobilul ei chip. E cu putin\[ ca durerea s[ fi f[cut din mine un c`ine lini=tit, f[r[pic de iubire =i f[r[pic de mil[?

Oh! c`t m-am silit, c`t mi-am fr[m`ntat mintea ca sa aflu dac[ iubesc ori nu pe-acest copil, al meu =i-al ei, u=urel ca o umbr[, blond =i auriu ca luceaf[rul, bl`nd ca o sf`nt[, fraged ca un l[star crud =i trist ca un ochi de mort care se]nchide!

+i se uita la mine sfios, gata s[pl`ng[, gata s[ z`mbeasc[, cer=indu-mi m`ng`ierea mea adormit[.

Mintea i se dezvoltase, singur[de la ea,]ntr-un chip surprinz[tor.

Era de =ase ani trecu\i.

}ntr-o sear[, dup[ce umblasem toat[ziua, m-apropiam de pridvorul caselor, obosit =i f[r[nici un g`nd. Cui nu i-ar fi pl[cut acea sear[ de var[, ]ntins[ ca un z[branic fumuriu peste toat[ aria nem[rginit[ a c`mpiilor? Cine n-ar fi admirat cerul f[r[pic de nori, cupol[uria=[,]n cre=tetul c[ruia c`teva stele, ca ni=te ochi de argint, ]ncepuser[ a clipi? Cine n-ar fi ascultat cu pl[cere ]ntoarcerea vitelor de la p[=une cu b[l[ng[itul lor dep[rtat, cu strig[tele fl[c[ilor pierdute ]n or[c[itul broa=telor g[l[gioase? Cine nu =i-ar fi deschis inima toat[ la odihna acestei bl`nde seri? Numai mie nu-mi erau date pacea =i bucuria sufletului. Abia suisem trei trepte de la pridvor c`nd auzii glasul bun =i boln[vicios al feti\ei mele. Vorbea cu doica parc[ar fi vorbit cu o mum[.

— Doic[, mie nu mi-e bine, =i nu m[doare nimic...

— Ei, draga mamei, ai ostenit, toat[ziua colo, colo...

— A=, nu, toat[ziua am dormit pe canapea...

— Cine =tie... S[v[d fruntea. Cam arzi...

— Doic[, dar nici tata nu e bine...

— De unde =tii?

— Dac-ar fi bine, ar fi mai vesel...

— Dar nu e vesel?

— Dac[ar fi vesel, n-ar citi at`t de mult... Cine =tie ce caut[ ]n c[r\ile lui cu coaste, cu picioare =i cu capete de oameni t[ia\i... Mie mi-e fric[de c[r\ile lui...

— Dar nu cite=te, mam[, toat[ziua.

— C`nd nu cite=te, ce folos, r[t[ce=te pretutindeni, parc[ i-ar fi ur`te lucrurile =i oamenii din cas[...

— Ei, ce-ai vrea tu, drag[, s[fac[?

— Eu a= vrea, a= vrea — dar s[nu m[spui — a= vrea s[m[m`ng`ie, s[m[s[rute =i s[se joace cu mine. Eu nu =tiu cum s[rut[tata, =i ce mult a= dori s[=tiu! C`nd vrea s[m[s[rute, odat[se]ntunec[=i m[scap[din bra\e. Eu]l iubesc mult, mult, =i mi-e fric[de el... Eu]l iubesc, dar el nu m[iube=te... }mi vine s[-i dau toate juc[riile =i s[-i zic:]mi plac foarte mult, dar ia-le =i

iube=te-m[... Doic[, mie mi-e cald... +i mi-e sete... +i mi-e sil[... A= vrea s[m[culc...

A plecat spre odaia ei, oft`nd ca un om b[tr`n.

De mi-ai fi dat foc, nu m-a= fi]nc[lzit mai mult. Acele vorbe bune =i nevinovate, acel oftat din fundul r[runchilor, acea melancolie bolnav[m-au zguduit =i m-au trezit din]mpietrirea mea fatal[. Am pl`ns ca un copil c`nd se pierde de m[-sa =i mi-am de=irat]n minte tot trecutul nefericit. Dup[ce m-am odihnit pe treptele pridvorului, cu capul]n m`ini, cu ochii ]nchi=i =i surd la auiala ]ntins[ a satului, m-am sculat. Am f[cut doi pa=i, ]mpleticindu-m[. Sim\eam ]ntreaga greutate a durerii mele, dar m[ sim\eam p[rinte. }nvinsesem acea lini=te morm`ntal[. M[sim\eam om. Eram sigur c[-mi iubesc feti\a. +i ce alt[fericire a= fi dorit mai mult? Mi-am =ters n[du=eala de pe frunte.

— Tot am pentru cine tr[i !

C`nd pusei m`na pe clan\[, tres[rii. C`nd deschisei u=a, r[m[sei ]n prag. Plecai umilit capul ]n jos. De ast[ dat[ mie mi-era fric[ de d`nsa.

O iubeam.

M-apropiai de pat. Se culcase. Adormise cu o m`n[ sub obraz. }i pip[ii fruntea. Ardea; tres[rea. Era slab[, str[vezie; urechile, lustruite; zg`rciul nasului]i albea pe sub pielea sub\ire; m`nu=i\ele de=irate; pieptul ]ngust =i cilindric. Doctorul cerceta =i p[rintele suferea la capul acestui copil de o frumuse\e vag[ =i de o delicate\e pl[p`nd[.

Pe o mas[ardea o lum`nare. M[ sculai s[ o dau la o parte din ochii ei. +i c`nd eram cu spatele spre d`nsa am tres[rit auzind-o:

— Tata! tata!

Se de=teptase.

O s[rutai p`n[nu mai =tiui de mine.

Ie=ii afar[, de ru=ine. Nu-mi mai putui st[p`ni lacrimile. O idee]mi fulger[: “Arde, arde, se mistuie]nainte de a tr[i! Oh! =i este acela=i obraz, acela=i cap, aceea=i fiin\[care]mi moare sub ochi de dou[ori.”

A doua zi c`nd am v[zut-o era tot ]n pat. M-a privit lung =i bl`nd, ca =i m[-sa. Toat[via\a]i n[v[lise]n ochi, ca =i m[-sei. Privirile ei largi m[cuprindeau, m[ardeau, ca =i ale m[-sei. O s[rutai de multe ori. +i ea, m`ng`indu-m[cu m`inile slabe =i alunecoase, m[tortur[, f[r[s[=tie, cu aceste cuvinte:

— Ah! ce bine-mi pare! Ce bine s[ru\i tu, ce bine s[ru\i tu, tat[! Ce bine]mi pare c[sunt bolnav[!

O l[sai s[doarm[.

Ie=ii cu capul]n jos, sim\ind pe grumaji piciorul ne]ndurat al soartei, care m-ab[tea la p[m`nt. Intrai ]n bibliotec[. Privii repede peste to\i autorii de medicin[. C[zui pe un scaun. Tot ce =tiam v`ntura prin minte. Nimic. Am r[sfoit un vraf de tomuri. Nimic..

Contra unui r[u at`t de mare, ]nghesuit ]ntr-un piept at`t de mic, cine putea s[lupte? +i-apoi nu era ea alt[fiin\[care pierea, ci tot cealalt[: murise de anemie, murea =i de oftic[. Un foc mare se stinsese, =i din el mai plutea]n]ntunericul lumii o slab[sc`nteie. Trebuia s[se sting[.

M[ ]ntorsei]n odaie ca s[o v[d. Voiam s[ ]ncerc ceva, fie chiar de mi-ar fi murit]n m`ini.

C`nd deschisei u=a, mi se p[ru c[ se ]nv`rte=te]n pat. Eram sigur c[doarme. O privii mult st`nd ]n picioare =i, f[r[ s[ vreau, morm[ii cufundat ]n g`nduri:

— O! ce buze albe! Ce buze albe! Ce obraji galbeni!

Plecai dezn[d[jduit,]mi trebuia aer, aer, aer. Apucai peste c`mpi. Nu m[ ]ntorsei dec`t cu noaptea]n cap. De-a dreptul la d`nsa m-am dus. Era de=teapt[ =i m[ a=tepta. O v[zui =i mi s-a p[rut c[ m[ ]n=elau ochii. At`ta via\[ ]n ochi! +i gura ei at`t de rumen[!

— Ce obraji frumo=i! Ce buze vii! Ce buze rumene!

M[apropiai de d`nsa ca s[o s[rut, ca s[-mi v[rs focul. Oh! cine m-ar putea crede f[r[a]nm[rmuri? Fusese de=teapt[,]mi auzise spaima de buzele ei albe =i =i le f[cuse cu vopsea ro=ie de pe pere\i.

At`ta r[bdare =i jertf[dumnezeiasc[de la un copil de =ase ani]mi zdrobi toate puterile.

C[zui ca o c`rp[ l`ng[d`nsa.

Corpul]mi murise =i capul mi s[p[rea c[are s[sar[ ]n buc[\i de o revolt[oarb[.

Am pl`ns.

Am s[rutat-o.

Am adormit l`ng[ d`nsa.

Vecinul meu se opri iar[=i din vorb[. Era alb ca varul. Oft[. Se scul[ ]n picioare. Se uit[pe fereastr[=i zise r[stit:

— Ce pro=ti suntem! Soarele e de mult pe cer, =i noi cu lum`n[rile aprinse!

}n adev[r, afar[era ziu[alb[. Dar eu]ncremenisem uit`ndu-m[ la el cum se plimba de repede prin odaie. Un leu furios ]nchis ]n z[brele de fier. Se opri l`ng[mine =i m[str`nse de bra\.

— Ce te ui\i la mine? Ce mai vrei? Nu mi-a fost destul? Nu \i-e de ajuns? Fluviile n-au ie=it din albiile lor, mun\ii nu s-au pr[v[lit... A murit =i ea, ca =i m[-sa, iac[tot!

M`nia ]i da un aer a=a de mare, c[ mi se p[ru c[ se izbe=te cu capul de tavan. Tremuram varg[. Dup[ cele din urm[ cuvinte, ca prin minune, fa\a i se lini=ti, ochii i se mic=orar[; m[ l[s[ de bra\; ]mi ]ntinse m`na prietene=te =i]mi zise lini=tit:

— Iart[-m[dac[te speriai. Un moment de m`nie, care trecu =i nu va mai veni. }n noaptea aceasta mi-am tr[it din nou nefericita mea via\[, =i desigur c[ va fi cea din urm[ noapte din via\a mea. Lini=tea m[ va ]nghi\i din nou. A avut dreptate b[tr`nul doctor italian. Lini=tea mea a devenit organic[. }ntre un cadavru =i mine nu sunt alte deosebiri dec`t puterea involuntar[de a nu m[descompune =i libertatea fizic[de a m[mi=ca. Cred c[de acum]nainte chiar mania de a citi noaptea m[va p[r[si. Cea din urm[tres[rire de via\[s-a stins cu aceast[noapte, ca =i cum ar fi fost cel din urm[acord dureros cu care se]ncheie =i se stinge o simfonie trist[...

VIII

C`nd am ie=it din odaia lui =i am dat de soarele cald, mi s-a p[rut c[ ies dintr-un morm`nt la lumina bun[a zilei.

}n=iruit[de-a lungul =oselei, o ceat[nebunatic[de domni =i de doamne goneau c[l[ri spre Ruc[r.

Eram ame\it.

M[plimbai pe terasa din mijlocul ora=ului, poreclit[“Bulevard pardon” de mul\imea care se plimb[pe d`nsa =i se izbe=te la fiece pas. G`ndurile mi-erau]mpr[=tiate. Peste trei zile am sim\it o prietenie ad`nc[pentru acest nefericit doctor.

Vorbea pu\in, rar =i despre lucruri ne]nsemnate. +i nu vorbea dec`t cu mine.

}ntr-o zi, pe Podul Mogo=oaei,]l v[zui]ntins, cu m`inile cruce pe piept =i cl[tin`ndu-se]ntre]ngerii auri\i ai dricului negru, urmat de o mul\ime de rude, desigur, cu batistele la ochi. Privirea mi se]ntunec[de c`teva lacrimi.

+i de nu l-a= fi v[zut cu m`inile pe piept =i dus cu picioarele ]nainte, a= fi crezut c[ e viu, c[ se plimb[, ]ntr-o tr[sur[ mai ciudat[ =i mai caraghioas[ dec`t a unui oarecare prin\ grec.

A= fi crezut...

}ntre lini=tea lui de alt[dat[=i lini=tea lui de mort, nici o deosebire.

CUPRINS

DOMNUL VUCEA

Auzisem eu de turci, de muscali =i de nem\ii cu coad[; ziua, la miaza-mare,]i vedeam]naintea ochilor cu palo=e late, cu suli\e lungi, c[l[ri pe cai, s[rind gardurile mahalalei, ca =i cum ar fi s[rit o d`r[ de bou; ]i vedeam robind roate de copii =i de muieri, l[s`nd]n urma lor jale =i nori gro=i de pulbere.

Dar oric`t m-ar fi sp[im`ntat =i fericit lumea basmelor =-a pove=tilor, c`nd mi-aduceam aminte c[ de la Sf`nt[M[rie o s[trec la +coala domneasc[, din culoarea de negru[1], uitam =i de turci, =i de muscali, =i de nem\ii cu coad[, =i de “\ara cocorilor”.

M[apropiam cu g`ndul, sfiicios, tremur`nd, de-acea vestit[=coal[, ca de un urs]mp[iat, gata sa fug. Mi-era fric[=i mi-era drag[. +i mi-era drag[f[r[sa b[nuiesc nici cum e, nici unde e.

Dou[lucruri aflasem: c[e “domneasc[“, iar nu cum era a noastr[din curtea bisericii, =i c[dasc[lul e “profesor”, trebuind s[-i zici “Domnul”, iar nu cum]i ziceam noi, la al nostru, “Nea Nicu\[“.

De pe la S`n-Petru eu ]mi luam ghiozdanul, ]i treceam b[ierile pe dup[ g`t =i colindam pe acelea=i c[r[ri din gr[dina noastr[, zic`nd c[ am plecat la +coala domneasc[. Uneori ]mi legam de mijloc, c-un cr`mpei din fr`nghia mamei, t[iat pe furi=, =i pe Grivei, =i-l luam cu mine. C`inele c[sca de c[ldur[, repezea capul dup[mu=te, cl[n\[nind din\ii.

Eu]i vorbeam de +coala domneasc[:

— Hai, m[i Grivei, m[i, nu fi lene=. Acolo e =coal[, nu glum[... profesor mare =i]nv[\at, iar nu ca Nea Nicu\[, care se]ncurc[c`nd zice cazania... M[i Grivei, este a=a de grozav profesorul c[, de-ai vrea, chiar =i tu ai ]nv[\a carte... Ci las[ mu=tele, nu fi prost... S[-i zici “Domnul”, c[, de nu, ]\i m[n`nc[coada... +i s[nu sco\i limba de-un cot, c[-\i m[n`nc[=i urechile, bun[tat’ de urechi, m[i Grivei, m[i...

C`te nu spuneam =i pisicii! Parc-o simt =i acum, ghemuit[ ]n s`n, cald[=i moale. Torcea, cu capul pe gura c[m[=ii, cu ochii lene=i =i galbeni.

— He! he! M[rtinico... hai la +coala domneasc[, c[sunt profesori buni... S[nu-\i fie fric[... Dac[[i]nv[\a adunarea,]\i d[un =oarece... la sc[dere]\i d[doi ... la frac\ii te face]mp[r[teasa

[1] Sectorul II Negru,]n trecut, una din cele patru unit[\i teritorial-administrative]n care era]mp[r\it ora=ul Bucure=ti.

=oarecilor... Dac[nu te-i sili, s[=tii, drag[M[rtinic[, te ia de coad[, te]nv`rte=te de trei ori =i-\i crap[ fierea de p[m`nt...

Voiam s[sperii pisica. Pisica, sf`rr-sf`r,]nchidea pleoapele lene= =i nep[s[tor, iar mie]mi treceau fiori reci de-a lungul spin[rii, c[ci eu credeam pe profesor at`t de mare, c[mi-l]nchipuiam mai mare =i mai tare ca tata chiar... Doamne, dar dac[,]n loc s[ia pisica de coad[, m-o]nh[\a pe mine de-un picior?...

Se ducea cheful pe copc[, =i m[ ]ntorceam acas[,]n=ir`nd pisicii vorbe de m`ng`iere:

— Las[, M[rtinic[, nu fi fricoas[, c[Domnul e bun... nu bate la palm[... nu pune]n c`rc[ ca s[ trag[ la spete... nici nu te-a=terne cu t[lpile la falang[, ca Nea Nicu\[, c`nd bea ce-a str`ns cu discul.

Mai erau cinci zile p`n[ la +coala domneasc[. Toate lighioile din curte aflaser[ c[ va s[ m[ duc la o =coal[ mare. C`inele, pisica =i cei patru cai ai tatei =tiau pe de rost cum trebuie s[fie]n ochii Domnului: nici unul nu s-ar fi dus f[r[botini]n picioare, c[ci descul\i nu i-ar fi primit dec`t Nea Nicu\[, c-un sfan\ pe lun[.

Noaptea visam =coala: un palat mare, mare =i frumos, ca]n basme, cu por\i de fier, cu geaml`curi, cu u=i de cle=tar, cu ziduri vopsite ca ni=te icoane, =i mai ]mpodobite dec`t steaua lui Nea Nicu\[,]ncondeiat[de Burghelea, zugrav vestit, c[ruia]i frecam vopselele]ntre pietre numai ca s[m[uit la el zile]ntregi cum din nimic scotea sfin\i,]ngeri, draci, cai =i balauri.

Veni =i ziua de +coal[domneasc[.

Abia se luminase. M[de=tept[frate-meu, care]nv[\a la o =coal[=i mai nalt[, =i citea pe c[r\i cu oameni cu pantalonii scur\i =i umfla\i, cu p[l[rii mari, cu funde la ciorapi, cu s[biile mai mult scoase dec`t ]n teac[. Mi-aduc bine aminte c[ unul s[rea de la al cincilea cat, =i c-o m`n[ ]=i \inea p[l[ria. Grozav]i era de p[l[rie!

De la Nea Nicu\[apucasem s[citesc pe silabisite. Frate-meu m[ ]nv[\ase s[citesc ca pe ap[ ]n cartea de citire. La “c`nd cu ciuma lui Caragea, se r[sp`ndeau or[=enii prin sate =i s[tenii

prin pustii”, nu m-ar fi oprit nimeni din turuial[. O ziceam dintr-o r[suflare. Ba uneori uitam s[ ]ntorc foile =i tot nu f[ceam gre=eal[. Frate-meu m[mai]nv[\ase cele patru socoteli =i frac\iile. Ce =tiam mai bine era tabla lui Pitagora. M[ ]nv[\ase =i istoria cu =ase domni vesti\i: Radu Negru, de care a= fi jurat c[fusese rom`n neam de arap; Mircea cel B[tr`n,]n capul meu, se]ncurca]n barb[; Alexandru cel Bun, ala vod[, vezi; +tefan cel Mare de care r`deam s[ m[ pr[p[desc, g`ndindu-m[c[fusese a=a de pitic c[aprodul Purice se pusese piu[ca el, +tefan cel Mare, s[ ]ncalece calul; Mihai Viteazul m[f[cea s[tai cu nuiaua v`rfurile de =tir =i de urzici c`nd]l spuneam pe dinafar[; =i,]n sf`r=it, Constantin Br`ncoveanu m[f[cea s[pl`ng de c`te ori]l t[iau turcii pe el =i pe cuconii lui.

+i spunea c-o s[m[scrie de-a dreptul]n clasa a treia.

M[de=tept[.

Tres[rii. }mi t`c`ia inima.

+i-mi zise:

— S[nu-\i fie fric[. S[spui tare =i deslu=it.

— Tare... da...

+i nu vedeam]naintea ochilor de fric[.

— +i deslu=it.

— +i deslu=it...

— S[nu tremuri.

— S[nu tremur...

+i mie-mi cl[n\[neau din\ii]n gur[.

M[ ]mbr[cai: m[sp[lai cu ap[rece; m[ ]nc[l\ai cu ni=te pantofi noi; mama m[piept[n[=i m[s[rut[pe frunte, a=a c[o pricepui... "S[nu-\i fie fric[, s[nu m[dai de ru=ine”...

+tiam eu]n c`te feluri s[ruta mama: altfel de eram bolnav, altfel c`nd o ascultam, altfel c`nd ]nv[\am lec\ia, altfel de pl`ngeam =i voia s[m[ ]mpace, =i cu totul altfel m[s[rut[c`nd m[trimise la Scoala domneasc[.

Pe drum, bonca-bonca, m[ ]mpiedicam de toate pietrele. Ini-

ma]mi zv`cnea cum ]mi zv`cnea c`nd al\ii se]ncercau s[-mi ia zmeul de coad[.

+i tocmai departe, dincolo de Sf`ntul +tefan, frate-meu se opri =i-mi zise:

— Aici e =coala.

+coala!...

Mi se opri r[suflarea. F[cui ochii mari. Nu-mi venea s[cred. Aceea s[fie +coala domneasc[? Ni=te case lungi, pitice =i d[r[p[nate. Dar n-avea por\i]nalte de fier, c[ci n-avea deloc. }n fa\a =colii, o veche pivni\[, plin[cu gunoi;]n jurul ei, o curte mare cu b[l[rii.

A=a case v[zusem =i eu.

Frate-meu m[l[s[ ]n curte. O sumedenie de copii \ipau, se zbenguiau, s[reau]ntr-un picior la =odron, se jucau cu s`mburi de ro=cov[=i cu nasturi.

P[i a=a =colari mai v[zusem =i eu!...

De nu m-ar tr`nti... +i iat[, frate-meu m[ lu[ de m`n[=i-mi zise]ncet:

— S[mergem]n clasa a treia. Directorul mi-a dat bilet s[te]nscriu.

C`nd intrai]n clas[, v[zui o vergea lung[, galben[=i lucioas[, rezemat[de masa profesorului, a Domnului.

Domnul — un om nalt, slab, cu barba rar[=i]nspicat[.

Domnul era]ncruntat =i galben.

Domnul striga pe b[ie\i c-un glas ascu\it.

B[ie\ii stau ca sfin\ii]n b[nci. Vreo trei, cu urechile ro=ii =i aprinse ca focul,]n genunchi, l`ng[ o tabl[ neagr[; lacrimile le picurau ]n c[r\ile deschise =i aduse la v`rful nasului.

Vergea, lacrimi, urechi ro=ii. Domn uscat =i nalt... Se dusese curajul!... D`rd`iam. +i frate-meu, dup[ce vorbi]ncet cu profesorul,]mi =opti:

— O s[te asculte, s[spui tare =i deslu=it.

+i plec[,]mi venea s[m[iau dup[d`nsul. +i n-am pl`ns, nu de ru=ine, ci de fric[.

Domnul se uit[la mine cu ni=te ochi osteni\i. Intrasem]n p[m`nt. C`nd deschise gura, mi se p[ru c[m[=i]nghite.

— Ei... b[iete... de c`\i ani e=ti?

— De opt... am]mplinit la S`n-Petru...

Glasul]mi tremura ca =i cum mi-ar fi b[tut toaca pe beregat[.

— +tii s[cite=ti?

— +tiu...

— Scoate “*Lectura*”.

Bag m`na]n ghiozdanul f[cut de mama dintr-o foaie de cuadrilat =i scot *Lupul =i mielul*. A=a ziceam noi c[r\ii de citire, fiindc[ ]ncepea cu: *Lupul =i mielul*.

Ceru =i el o carte =-o deschise.

Mie-mi juca cartea]n m`ini =i-mi juc[ p`n[c[zu jos.

B[ie\ii r`ser[.

M[plecai s[iau cartea. Domnul strig[a=a de tare “t[cere!”, c[ ]ncremenii cum eram, adus de mijloc.

— Ia-\i cartea! Deschide-o la foaia 50 =i cite=te!

Luai cartea. O deschisei. Eu o]ntorceam la foaia 50, ea se]ntorcea la foaia 80, la *Ciuma lui Caragea*. La 50 era *Tenta\ia*.

— Ci zi odat[, motologule!

Eu, de fric[,]ncepui:

— Tenta\ia!...

Cartea se deschise la foaia 80; =i eu, trage-i tare =i deslu=it:

— C`nd-cu-ciuma-lui-Caragea-se-r[sp`ndeau-or[=enii prinsate-=i-s[tenii-prin pustii...

+colarii pufnir[de r`s.

— Destul, v[d c[=tii. Ce-ai]nv[\at la aritmetic[?

— Adunarea, sc[derea,]nmul\irea,]mp[r\irea =i frac\iile vulgare cu adunarea, sc[derea,]nmul\irea =i]mp[r\irea lor.

— C`t fac 25 de m[gari =i cu 15 boi?

M[g`ndii eu, m[ r[zg`ndii. }mi dam cu socoteala: asta nu e adunare, c[frate-meu]mi da s[adun tot lucruri de un fel, =i a=a zicea el c[este adunarea. Ei, trebuie s[fie]nmul\ire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus c`t a dat pe un m[gar =i pe

un bou, ca s[pot spune c`t fac to\i la un loc. Dac[ v[zui c[ nu se poate altfel, m[ hot[r`i s[r[spund:

— Domnule, nu pot face socoteala pe m[gari =i pe boi, c[tata n-are dec`t cai... la cai m-a= pricepe...

Eu =tiam c[tata cump[rase un cal, pe Micul, cu 200 de lei.

Domnul r`se, =colarii pufnir[, pe mine m[podidir[lacrimile.

— Fie =i pe cai. Ei, acum s[te v[d!

M[duc la tabl[; iau tibi=irul;]l scap de vreo trei ori din m`n[=i]ncep s[socotesc m[garii =i boii]n cai, pe pre\ul Micului, adic[pe 200 de lei. Adun 25 de m[gari cu 15 boi,]nmul\esc suma cu 200 de lei =i m[ ]ntorc spre profesor. El se uitase]n jos =i nu v[zuse nimic din socoteala mea.

Tu=esc bine =i strig:

— Opt mii, Domnule!

R`zi Domnul, =i r`zi, =i r`zi! C`nd se potoli, zise, privind]n tavan:

— Auzi, 25 =i cu 15 s[fac[8000! Monitor general, ia-l =i du-l]n clasa a doua!

Monitorul general m[ ]nh[\[de m`nec[=i m[scoase pe u=[afar[. Pe drum]mi spuse: “Te-a dat]nd[r[t”.

Dup[c`teva ]nv`rtituri, deschise o u=[. Intrai]n clasa a doua =i d[dui cu ochii de un profesor cu barba alb[.

— Domnule Vucea, pe dumnealui l-a *dat]nd[r[t* domnul Petran.

— Ha, ha, t[tarul,]nd[r[t t[tarul... ha, ha, t[tarule!... bine, t[tarule!...

A=a]nc[pui eu pe m`na *Domnului Vucea*.

Dup[o lun[de zile]n\elesesem rostul]nv[\[turii =i cuno=team bine pe domnul Vucea.

Mul\i ani l-am visat. Chiar acum]l v[d]naintea ochilor.

Scund, gr[suliu, cu p[rul m[runt =i]nc[run\it, cu barba ascu\it[, potrivit[din foarfec[, mai mult alb[, =i alb[ca z[pada]n v`rful ei netezit; ni=te ochi verzui, mici =i repezi; o fa\[ g[lbuie, curat[ =i f[r[ pic de s`nge. Iarna se cocolo=ea]ntr-o bund[cu blan[l[\oas[, vara]ns[ ]\i r[m`neau ochii la el de frumos ce era

]mbr[cat: hain[alb[strie, pantaloni negri, jiletc[de dril n[utiu, c[lcat[=i lustruit[, un lan\ de aur, gros ca pe deget.

+i ce curat!]=i =tergea ghetele cu batista, d[dea necontenit bob`rnace gunoaielor de pe haine, =i dup[ bob`rnac sufla de trei ori, scurt =i repede, =i dup[ce sufla f[cea din g`tlej: “hea, hea”.

Dar c`nd mergea, Domnul Vucea nu era defel ca ceilal\i oameni. Ne uitam la el de departe. P[=ea iute, m[runt, u=or, ca un =oarece, =i scuipa ]n urm[ c`nd trecea pe l`ng[ murd[rii; dac[ era noroi, c[lca din piatr[ ]n piatr[, tot ]n cre=tetul pietrelor, scutur`nd picioarele ca o pisic[. La u=a cancelariei]=i cuprindea barba]n m`na dreapt[, =i-o netezea, ridic`nd buza de deasupra]n sus, ca =i cum ar fi m`r`it; must[\ile =i le cl[n\[nea]ntre degete; deschidea m`na, sufla]ntr-]nsa, tu=ea =i intra pe u=[bini=or, f[r[s[i s-aud[pa=ii.

Lec\iile mergeau strun[. Nu]nv[\a nimeni nimic.

Clasa avea =aisprezece b[nci; b[ncile aveau =aisprezece “primi” =i =aisprezece “monitori”; peste monitori erau trei “monitori generali”: doi de]nv[\[tur[=i unul de “ordine”. “Generalii” ascultau pe “monitori”; “monitorii” ascultau pe “primi”; “primii” ascultau pe =colarii f[r[grad. +colarii dau “interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu punea note la]nv[\[tur[, ci numai]nsemna, cu o cruce, cu dou[=i cu trei, pe cei ce nu stau smirna, c`nd ]i venea lui poft[ “s[ se aud[ musca ]n tavan”, lua ce putea de la monitori, primi =i =colari. Generalii b[teau pe to\i; monitorii, de la primi ]n jos; primii, pe =colari; =colarii se t`rnuiau]ntre d`n=ii.

Pentru nota “r[u” nu d[deai nimic; pentru “bini=or”: p`ine, br`nz[, m[sline; pentru “bine” f[ceai bogaciul, simitul =i pl[cinta pe din dou[; pentru “prea bine”, pe l`ng[celelalte, mai d[ruiai ar=ice =i condeie de fier noi; pentru “foarte bine”, ceva gologani, mai ales din banii noi care tocmai pe-atunci ie=iser[; “eminen\ele”, “eminen\a mic[“ (e) =i (eminen\a mare” (E), cu ajutorul b[ncu\elor =i al jum[t[\ilor de sfan\.

Generalii ar[tau monitorilor s[ ]nve\e “de-aici =i p`n[aici”; monitorii, primilor; primii, =colarilor.

De obicei, Domnul Vucea, c`nd intra ]n clas[, noi fiind to\i cu ochii pironi\i ]n carte, ]ncepea s[ cerceteze notele. Pe “bini=or” ]i tr[gea de urechi, lui “r[u” ]i tr[gea la palm[ cu linia lat[, cu nuiaua sau chiar cu linia ]n patru muchi c`nd se f[cea foc.

Oh! atunci era nespus de r[u! Se sc[rpina]n barb[, repede de nu i se vedeau degetele, =i poruncea f[r[mil[:

— D[-i zece t[tarului, d[-i zece!... ha! t[tarul!... zece!... cinci cum o fi =i cinci pe dung[!

Generalii tr[geau stra=nic. De c`te ori auzeam “jart”, auzeam =i “aoleo”! Inima noastr[, c`t puricele, deodat[se umfla =i ni se poticnea r[suflarea.

Mi-aduc aminte c[odat[am str`ns ban cu ban, din ce-mi da mama, p`n[am f[cut o jum[tate de sfan\. Dou[s[pt[m`ni nu luasem dec`t bini=or =i r[u. M-a zguduit de urechi, mi-a tras la palm[, iar]n ziua c`nd era s[ajung la linia]n patru muchi, la “cinci cum o fi =i la cinci pe dung[“, am dat monitorului o jum[tate de sfan\. }n ziua aceea mi-a dat: *foarte bine, eminen\e mici* =i *eminen\e mari*.

Domnul Vucea, v[z`nd a=a minune, s-a sc[rpinat ]n barb[ =-a r`s, un r`s nec[jit.

— Ha, t[tarul, vezi, t[tarul, c`nd vrea]nva\[t[tarul, d[-i trei pe dung[c[*poate =i nu vrea*!

Lunea la Domnul Vucea, era de *spus*. Spusul era cronica mahalalelor. Vucea sta pe catedr[, cu capul rezemat]n m`ini, coatele pe catedr[. Un =colar repezea m`na]n sus, cu dou[degete]ntinse.

— Ha, ce este?... S-a]nt`mplat ceva?

— E de *spus*, Domnule Vucea.

— Bine, t[tarule... spune, t[tarule!

+i]ncepea.

— Un geamba= da la pra=tie un cal ne]nv[\at; un copil mic, juc`ndu-se =i neb[g`nd de seam[, a intrat]n aria calului; calul l-a

c[lcat]n picioare =i l-a f[cut praf; pe copil l-au ridicat mort, cu capul zdrelit =i leoarc[de s`nge.

Domnul Vucea se cutremura, se]ng[lbenea =i,]ncheindu-se la hain[, zicea:

— Ha... t[tar de copil!

Se scula altul =i]ncepea.

— L`ng[noi au c[lcat ho\ii. }n cas[erau cinci copii. Doi dormeau cu m[-sa =i trei cu tat[-s[u... Mi-e fric[s[mai spun, domnule Vucea...

Vucea, tremur`nd,]ntreba:

— Pe copii i-au omor`t?

— La trei le-au t[iat capul cu sat`rul... celorlal\i le-au b[gat pumnul pe beregat[...

— Oh!... t[tarii!... Dar pe mum[?

— Mumei nu =tiu ce i-au f[cut... =-au str`ns-o de g`t cu =tergarul...

— Vezi, t[tarii!... Ce i-or fi f[cut?... +-au omor`t-o blestema\ii... dar pe b[rbat?

— Pe el l-au jupuit de la t[lpi p`n[ la cre=tet, apoi l-au dumicat buc[\ele =i l-au f[cut morman ]n mijlocul casei; ]n v`rful mormanului i-au pus capul cu din\ii r`nji\i...

— Oh! Oh!... cu din\ii r`nji\i!... Prip[=el, vin-aici, tic[losule!... Vin-aici!

Prip[=el era c[\elu=ul lui cre\, de care nu se desp[r\ea.

— Vin-aici! striga Domnul Vucea, =i]ncepea s[se plimbe prin clas[.

+i al treilea se scula, c[el =tie una “mai frumoas[“. Apoi venea al patrulea =-al cincilea, cu scorneli care mai de care mai]ncornorate.

Suna de ie=ire. Rug[ciunea. Se m`ntuia clasa.

Dup[pr`nz, tot lunea, era cercetarea ve=mintelor =-a p[l[riilor. Ve=mintele s[ fi fost curate =i c`rpite. P[l[riile =i c[ciulile cu b[ieri pe dup[g`t at`rn`nd pe spate.

Domnul Vucea ne lua pe r`nd. Dup[el mergeau cei trei ge-

nerali: unul cu nuiaua, altul cu linia lat[=i cel mai]nfior[tor, cu linia]n patru muchii.

P`n[ s[ cerceteze pe to\i, p`n[s[fac[moral[unora =i p`n[ s[ bat[ pe cei de cuviin\[, clopotul suna de ie=ire. Cu to\ii s[ream ]n picioare. Un general zicea *}mp[rate ceresc, Crezul* =i *Lumin[ lin[*. Domnul Vucea umbla bini=or =i pe furi= cu nuiaua ]n m`n[, ca s[umfle pe cei ce n-ar fi stat drep\i =i smeri\i]naintea lui Dumnezeu.

+i adeseori, c`nd ajungeam pe la “=i iar[=i va s[ vie s[ judece viii =i mor\ii”, se-auzea c`te un: “jart, trosc, pleosc, aoleo! ha! t[tarule!”

Iat[lec\iile de lunea.

Joia dup[pr`nz nu ]nv[\am, era odihna tradi\ional[ de la mijlocul s[pt[m`nii. Diminea\a era ordinea =i *]nv[\[tura practic[*. Domnul Vucea,]nso\it de generalii arma\i,]ntreba pe fiecare]n parte o sumedenie de lucruri cu r[spunsurile lor =tiute de mai nainte.

— Cum trebuie s[vie =colarul la scoal[?

— Cu lec\iile]nv[\ate.

— Cum trebuie s[stea =colarul]n banc[?

— Drept, cu c[ciula pe spate =i cu ochii pe carte.

— Cum trebuie s[mearg[=colarul pe uli\[?

— Lini=tit, s[nu asmu\[c`inii, s[nu]njure =i s[nu se bat[.

— C`te *na\ii* sunt]n Principatele Unite?

— Mai *multe*, dar cei mai mul\i =i mai de=tep\i sunt cei patru milioane =i jum[tate de rom`ni, c[ci rom`nul p[c[le=te pe to\i ceilal\i, pe turc, pe muscal, pe neam\, pe t[tar, pe pop[=i pe \igan.

— Cum deosebe=te rom`nul pe grec de rom`n?

— }l pune s[zic[: “retevei de tei, miri=te de mei”.

— +i cum zice grecul?

— Pi\ig[indu-=i buzele, pelticind =i stropind, zice: “retavela tela tin de la miliste mela”.

Se ispr[vea =i cu joia.

Puneam c[r\ile]n ghiozdan, ne rugam pentru “minte,]nv[\[tur[

=i s[n[tate, p[rin\i =i profesori” =-o tuleam la poarc[, la ar=ice =i la zmeu.

S`mb[ta era *r`nduiala de duminic[*. M`inile, obrajii, urechile, g`tul =i p[rul s[fi fost sp[late cu s[pun, iar unghiile t[iate,]ncepea inspec\ia de diminea\[. La palm[ ]\i tr[gea cu linia, peste obraji *lipea c`teva t[tarului*, de urechi te *]nc[lzea*, de p[r te *da c[\eaua*, la ceaf[*burdu=ea pe t[tar*.

Cu unghiile era]nvr[jbit r[u.

Dac[nu erau bine t[iate, f[ceai m`na puic[, str`ng`nd degetele floare, cu unghiile ]n sus, apoi, cu linia ]n patru muchi, *judeca puica t[tarului*. +i era judecat[ grea, c[ \ipam ca din gur[ de =arpe. Iar Domnul Vucea, juc`nd pe picioare =i sc[rpin`ndu-se ]n barb[, ca =i cum ar fi c`ntat pe-o chitar[, r`dea, clipea repede =i zicea mereu:

— F[puic[, t[tarule!... Iat[cum zv`cne=te t[tarul... parc[-l omori... D[-i bine, general! Mai una... mai cinci...

+i]n loc s[scad[, suia mereu, de ce strigai mai tare.

Mar\ea, miercurea =i vinerea.

Scotea pe un general la tabl[ori la hart[. Monitorul general bolborosea capitalele c`torva jude\e, f[cea pomelnicul p[r\ilor de cuv`nt,]ncurca pe tabl[un caz de]nmul\ire, la al c[rui sf`r=it n-ajungea niciodat[.

Domnul Vucea c[sca, se freca la ochi, se sc[rpina]n barb[, p`n[i se ura.

— Destul, t[tarule... V[d c[=tii... Bine, t[tarule... Acum s[prindem un t[tar... Treci la loc. “Cuv`ntul de ordine.”

Monitorul general striga cu glas tare:

— Ochii pe carte, g`ndul la lec\ie, lini=te *profund[* =i f[r’ de mi=care. *Cinci dintr-o dat[=i oprit*!

“Cinci dintr-o dat[=i oprit”]nsemna c[cel ce va mi=ca o m`n[ sau va ]ntoarce capul c`t de pu\intel va m`nca cinci nuiele la palm[ =i-l va ]nchide la arest p`n[noaptea.

To\i]ncremeneau cu ochii]n carte.

Domnul Vucea]nchidea ochii. Se pref[cea c[doarme (uneori

dormea cumsecade). }=i rezema capul]n m`ini, acoperindu-=i fa\a cu degetele r[sfirate, ca s[*prind[vreun t[tar*.

Dup[un ceas de amor\ire t`mpit[, ne apuca ame\eala. Ne auzeam r[sufl[rile.

Ideea de-a nu mi=ca ne obosea =i capul]ncepea sa ne tremure. Locul unde fundul \estii se]njug[cu =ira spin[rii ne durea. De era var[, n[du=eala]ncepea s[ne curg[pe obraji =i pe dup[urechi,]n jos, de-a lungul g`tului. Cu neputin\[ ca cei mai slabi s[ nu mi=te o m`n[, un picior; sau, g`dili\i de =iroaiele de n[du=eal[, s[nu vrea s[se =tearg[.

Destul!

Nelegiuirea se pedepsea.

Domnul Vucea tres[rea vesel de pe catedr[, se sc[rpina]n barb[=i striga mul\umit:

— Ha, t[tarul! Am prins un t[tar! General de ordine, cinci =i oprit!

C`nd nu era *prinsul*, era *p`r`tul de ar=ice*.

— Ei, ce dr[cos mai are ar=ice?]ntreba Domnul Vucea.

+i copiii, unii r[i, al\ii din prostie,]ncepeau:

— Cutare a *sp[lat* pe cutare de zece capre =-o mial[.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare are un ciorap plin de solbe.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare are cinci ichiuri plumbuite, trei din dreapta =i dou[din st`nga.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare a f[cut un “pui-de-giol” de dou[zeci de capre.

— Ha, t[tarul!...

+i pe to\i]i]nsemna. A doua zi trebuia s[aduc[ichiurile, caprele, mielele =i solbele lucioase, c[ci altfel ar fi m`ncat la palm[ diminea\a, dup[ pr`nz,]n toate zilele, p`n[ le aducea. Cel care n-avea at`tea ar=ice pl`ngea la m[-sa =i la tat-s[u ca s[-i dea parale =i s[ cumpere c`te]i lipseau.

Dup[ce Domnul Vucea umplea cu oase toat[cutia de la catedr[, venea mezatul.

— Ei, acum s[vedem, cum se v`nd “gioalele”?

+i noi, gata:

— La Sf`ntu +tefan, trei capre =-o mial[la trei parale.

— La Olteni, patru capre.

— La Delea-Nou[, trei.

— La Lucaci, trei =-o mial[.

— La Troi\[, ichiurile pe-un firfiric.

Domnul Vucea]mp[r\ea comoara la care jinduiam cu to\ii,]nsemna ce da fiec[ruia, =i]n timp de trei zile trebuia s[-i aducem banii,]n ziua c`nd primea paralele ne b[tea fericea... nu b[tea pe nimeni!

Dar c`nd pierdea pe Prip[sel... ce noroc pe unii mai mari!

C`te zece se sculau s[spuie c[b[nuiesc ei cam pe unde s[fie Prip[sel.

— Eu =tiu o c[\elu=[ ]n cutare uli\[...

— +i eu alta frumoas[, pe dincolo...

— Eu, una alb[=i crea\[, a unui doctor...

— Ha, t[tarul, e crai tic[losul! S[mi-l g[si\i, c[m`hnesc pe cucoana... (Cucoana era femeia lui.) Ce crai de t[tar!... Mic =i-al dracului...

+i]ndat[plecau c`te zece dup[ Prip[=el, dar numai din cei mari =i care dovedeau c[ au bani s[ cumpere salam, =unc[ =i c`rna\i, ca s[poat[momi pe Prip[=el.

Dar =i noi, cei mai mici, aveam partea noastr[.

}n timpul verii, pe c[ldur[=i z[pu=eal[, Domnul Vucea asuda mult. +i \inea la via\[ca un pusnic la Dumnezeu. Ne trecea pe to\i]ntr-o odaie — clasa noastr[avea dou[od[i desp[r\ite la mijloc c-o u=[— se dezbr[ca, scotea c[ma=a =i trimitea pe unul mai mic s[i-o usuce la soare. Trebuia s[-i]ntindem c[ma=a numai pe pelin, c[altfel “cinci dintr-o dat[=i oprit”.

}ntr-o zi m[trimise =i pe mine. M[rturisesc p[catul. Am trecut pe la putina cu ap[=i i-am tr`ntit pe c[ma=[dou[c[ni, pline,

r[se. P`n[ la patru n-a fost cu putin\[ s[ se usuce. +i m-am plimbat de la c[ma=[ la Domnul Vucea, spun`ndu-i]ntruna:

— Nu se usuc[, Domnule, e asudat[r[u.

Domnul Vucea n-avea slugi. Afar[de buc[t[reas[, slugi eram noi. Pe cei s[raci =i ne]mbr[ca\i *nem\e=te* ne]n=irase pe *lista t`rguielii*.

C`nd ne-a r`nduit la pia\[=i la b[c[nie, a strigat catalogul.

— Cutare!

— Aici!

— Ha, t[tarul... nu e bun... cade cu co=ni\a...

Nu era bun.

Fire=te c[nu.

Era voinic, s[n[tos, rumen la fa\[, dar cu pieli\[sub\ire, m`ini albe, p[l[rie de pai, frumos]mpletit[=i ghete lustruite.

— Cutare!

— Aici!

— Bine... Bravo t[tarul, bun!... pe list[.

Bun! Slab =i galben. Cizme groase =i mari. Zdren\[ros =i cu m`ini cr[pate.

— Cutare!

— Aici!

— Prost!... Gur[-casc[... Uit[-co=ni\[... Prost!

A=a. Prost! Cu haine fumurii de v`n[tor, g[it[nate cu verde, cu pantaloni scur\i =i cu cizme de lac. Copil de mo=ier. Pe vreme rea venea cu tr[sura la =coal[.

+i, ciudat, ace=tia nu erau buni nici pentru “cinci dintr-o dat[=i oprit”.

Cei goi, cei fl[m`nzi, cei din marginea ora=ului, cei orfani, cei umili\i, cei b[tu\i — la co=ni\[.

Ne alegea doi-doi. }n fiece zi c`te o pereche nu venea la =coal[ dec`t ca s[strige: “aici — aici — de r`nd la pia\[“. +i plecau acas[ la Domnul Vucea, ]n Lucaci. Dup[ ce t`rguiau, cucoana]i oprea toat[ziua la deretecatul casei, b[tutul saltelelor =i m[turatul cur\ii.

+i ce lucruri bune t`rguia Domnul Vucea din gura pie\ei! Cum

le m`ncam cu ochii,]nghi\ind]n sec! Jimbl[cald[de la “Ochi-Albi”, alb[, pr[jit[=i cu coltuc rev[rsat. Mirosul, =i f[cea paralele! Dar salamul, dar costi\a afumat[, dar halvaua, dar migdalele, dar calupurile de *ciucalat[*, dar alunele mari =i n[utul pr[jit, dar stafidele galbene =i curmalele din cutii! Pe toate le duceam la]ncheietura cotului. +i c`t erau de bune, c[ mie-mi l[sa gura ap[, at`t erau de grele. +i o dat[n-a zis Domnul Vucea: “Na =i \ie una, t[tarule!”

Ce m[chinuiau, din pia\[p`n[la cucoan[, erau jimbla, salamul, alunele =i migdalele. Eu]ntorceam capul de la co=ni\[, dar jimbla =i salamul miroseau, iar alunele =i migdalele sunau. Erau vii. Jimbla =i salamul m[luau de nas; migdalele =i alunele m[luau de urechi; toate m[ ]ntorceau spre co=ni\a]n care purtam greutatea unei fericiri str[ine.

S[fi furat?

Oh! t[ce\i !...

Nu =ti\i de c`te ori m-a chinuit acest g`nd.

+i nu m-a oprit morala cre=tin[. Eram sigur c[Dumnezeu ar fi \inut cu mine. Dar de unde =tiam eu ce]nsemna b[canul]ntr-un catastif mic?

+i n-a\i cunoscut pe cucoana. Nalt[, sub\ire, slab[=i cu ni=te ochi... Doamne, ce ochi! Ce ochi ascu\i\i =i cum]i jucau]n cap! Ochii ei, de m-ar fi \intuit un sfert de ceas, mi-ar fi g[urit fruntea =-ar fi trecut pe dincolo.

Cum]i aduceam cosni\a, deschidea catastiful, citea]n g`nd, mi=c`nd buzele, apoi se uita la mine: la m`ini, la gur[, la s`n, la buzunare. Mi se p[rea c[m[dezbrac[, c[-mi scutur[albiturile, r`nd pe r`nd, una dup[alta.

Dup[cum ne deprinsese s[fim — la=i, mincino=i, p`r`tori, lene=i — ne-ar fi fost u=or s[fur[m, dar ochii cucoanei erau mai ne]ndura\i ca morala cre=tin[.

Eram sigur c[ochii ei, dintr-o arunc[tur[, c`nt[reau salamul =i num[rau alunele =i migdalele!

Ce vise m[re\e]mi sf[r`mase mie +coala domneasc[! }n loc de palatele ]nchipuite, c`nd m[plimbam cu Grivei =i cu pisica]n s`n, g[sisem ni=te case mici, murdare, cu tencuiala jupuit[. }n loc de un profesor ]nv[\at =i bl`nd, c[zusem]n gheara unui b[tr`n copil[ros =i r[u.

}l uram, =i ura mea, de victim[nevinovat[, n-avea nici o margine.

S[fi ars casa pe el, m-a= fi t[v[lit de bucurie.

Acas[nu spuneam nimic. Mila mamei =-a tatei mi-ar fi ucis cel din urm[pic de m`ndrie. Ei, care nu l[saser[ pe nici unul din fra\ii mei s[ se-apuce de negustorie, sub cuv`nt c[p`n[ la st[p`n trebuie s[fie “slug[“, s[afle c[eu, o dat[pe s[pt[m`n[, *slug[rnicesc*?

Nu m[pl`ngeam, dar ]n fiece sear[, c`nd mama m[punea s[-mi fac rug[ciunea, eu o sf`r=eam cu cuvintele: “Doamne,]ndur[-te =i ia pe Domnul Vucea, c[nu ne]nva\[nimic, ne bate =i ne trimite cu co=ni\a]n pia\[!”

Cucoana, =i ea mi-era ur`t[, dar mi-a f[cut pe pofta inimii, m-a r[zbunat de un an ]ntreg de chinuri ]n cea din urm[ zi de examen. Eu =i cu un prieten eram *de r`nd*. De diminea\[ne-am dus acas[la Domnul Vucea.

Era]n halat.

}ndat[ce ne v[zu:

— Bine, t[tarilor, foarte bine, eminen\[mare, c-avem de lucru ast[zi!

}ntr-un =opron, ne arat[un mald[r de hamuri, verzi de mu=i\[=i cu al[murile ruginite.

— Iat[, t[tarilor, p`n[desear[e destul[vreme s[cur[\a\i, s[sp[la\i =i s[unge\i hamurile.

— Dar pe noi nu ne-ai ascultat la examen, Domnule, =i azi se sf`r=e=te examenul...

— Bine, t[tarilor... nu face nimic... +tiu eu c[sunte\i b[ie\i buni...

Domnul Vucea avea o cabriolet[=i dou[perechi de hamuri.

C`nd venea vacan\a, cump[ra un cal; c`nd]ncepea =coala,]l vindea.

Am`ndoi, =i abia duceam hamurile. Noroc c[, dac[eu eram de 9 ani, prietenul meu]mplinea 14.

Curtea era mare =i cu iarb[deas[, pres[rat[cu pajuri galbene de p[p[die.

Sub un nuc b[tr`n, o f`nt`n[.

L`ng[ghizdurile ei,]ncepur[m a freca cu moloz.

Domnul Vucea ie=ise]n pridvor, gata sa plece la =coal[. Deodat[, se auzi glasul]n\epat al cucoanei:

— Ascult[, unde pleci?

— La scoal[, Bibiloi.

— Dar Prip[=el? E o s[pt[m`n[=i nu l-ai g[sit.

— Un t[tar, Bibiloi, un craidon blestemat... O s[-l g[sim... Am trimis cincisprezece =colari...

— +i vino]ncoa odat[!

Domnul Vucea, tremur`nd, intr[ ]n cas[. Cearta ]ncepu de la t`rguielile de \ar[, c[ci a doua zi de examen trebuiau s[plece.

— N-ajunge!

— Ba ajunge...

— Icrele n-ajung!

— Ba ajung...

— Castanele n-ajung!

— Ba ajung...

— Salam ai luat pu\in!

— Ba e destul...

Atunci vocea cucoanei se ascu\i =i se ridic[sus de tot:

— Ajunge? ai?... E destul? ai?... C`nd zic eu c[n-ajunge =i nu e destul?...

+i, dup[\ip[t, se auzi “jart, jart, trosc, pleosc”. Iar Domnul Vucea, dup[fiece trosnet, zicea repede:

— Ce faci, Bibiloi? Stai, Bibiloi! Nu da, Bibiloi ! Cump[r, Bibiloi!

Cobor] treptele pridvorului cu fa\a ro=ie ca racul.

Ce minune! Ce bucurie pe mine! Eu socotisem c[numai el d[altora “cinci dintr-o dat[=i oprit”. Stra=nice “cinci” m`ncase Domnul Vucea!

Le=inasem de r`s. Prietenul meu zicea necontenit:

— Ce faci, Bibiloi?... Stai, Bibiloi!... Nu da, Bibiloi!... Cump[r, Bibiloi!...

Abia m[potolii. }mi =tersei ochii de lacrimi =i]ntrebai pe prietenul meu:

— Cum se poate?... Cucoana s[bat[pe Domnul Vucea?...

El]mi r[spunse cu un aer =iret:

— }l bate. Cu a de ast[zi, eu =tiu de patru ori. }l bate. Ea e mai mic[=i el e prea mare. Ea e t`n[r[ =i el b[tr`n...

Nu pricepui nimic. Mai *mici* ce eram noi, mai *tineri* ce eram, =i tot el ne b[tea pe noi...

+i frec`nd curelele:

— Dumnezeu s[-i dea zile multe cucoanei, c[tot ea, p`n-o muri, o s[ fie mai *mic[* ca d`nsul.

Pe sear[, sf`r=ind frecatul =i unsul hamurilor, trecusem]n clasa a treia.

C`nd intrasem ]n +coala domneasc[ eram de opt ani, =tiam cele patru opera\ii =i frac\iile. Acum eram de nou[ ani, trecusem ]n clasa a treia, =i nu mai =tiam dec`t adunarea =i sc[derea.

Dar ce-mi p[sa mie!... +coal[domneasc[...

+-am plecat vesel acas[.

Grivei, ca totdeauna,]mi ie=i]nainte, d[du din coad[=i-mi linse m`inile.

— M[i Grivei, m[i, s[te fereasc[Sf`ntul de +coala domneasc[!

A doua zi m[sim\ii liber. Iertasem pe Domnul Vucea.

NEGHINI| {

CUPRINS

A fost odat[o bab[, b[tr`n[, b[tr`n[. Abia z[rea de b[tr`n[ ce era. +i m`inile]i umblau la ciorap, iar]n g`ndul ei se ruga la Dumnezeu s-o d[ruiasc[ cu un copil, c[ n-avea dec`t pe unchia=ul ei. +i unchia=ul, ba la p[dure, ba la arie, ba la t`rg, iar baba sta singur[ cuc, c[ toat[ ziulica i-ar fi \iuit t[cerea ]n fundul urechilor dac[ n-ar fi str[nunat =i n-ar fi tu=it c`teodat[. Ba uneori, ca s[-=i mai \ie de ur`t, tot ea vorbea =i tot ea r[spundea. +i r`dea ea de ea, ca =i cum ar fi r`s ea de altcineva, ]n=ir`nd ochiurile pe c`rlige.

— Ei, ei, ce n-ar pl[ti un fl[c[u la b[tr`n\ile noastre!

— C`t, de? c`t?

— Ihi, ihi, mult de tot!

— Adic[ce, nu te-ai mul\umi =i c-o fat[mare?

— Ba, ce s[zic, bine ar fi =-o fat[...

— Da, dar la fat[vrea zestre.

— S-ar g[si, c[eu =i unchia=ul avem ce ne trebuie =i nu ne trebuie mult, trei co\i de p`nz[ alb[ =i c`te un co=ciug; iar boii mo=ului, iar plugul mo=ului, iar casa mo=ului =i a babei, toate ar fi ale fetei.

— Bine, m[tu=[, bine, da' de unde =i fat[? Tu nu =tii c[copacii usca\i nu mai dau de la r[d[cin[?

+i b[tr`na ]ncepu s[ r`d[=i s[ofteze: "hi, hi, hi, ooof, of!"

— Ei, toate se]ntorc, =i apele se]ntorc de la Dumnezeu, numai tinere\ile ba. Ce nu e la timp nu mai e niciodat[. M-a= mul\umi eu =i pe un prichindel de b[iat.

— Ba te-ai mul\umi =i pe-o codan[. Tu s[-n=iri, =i ea s[de=ire, tu s[cerni, =i ea s[risipeasc[, tu s[pui de m[m[lig[, =i ea s[r[stoarne c[ldarea pe foc.

— Dac[e pe-a=a, m-a= mul\umi =i pe-un copil c`t ghemul, numai s-aud ]n cas[ "mam[", c[ mult e pustiu c`nd u=a se]nchide peste doi b[tr`ni.

— Da' dac[ar fi mai mic?

— Fie =i mai mic.

+i b[tr`na ]ncepu s[ r`d[.

— Ce neroad[!

— Ba neroad[, nu glum[!

— Dar dac[ar fi c`t un bob de maz[re?

+i tocmai c`nd da b[tr`na capul peste cap de r`s, odat[tres[ri c[, de dup[u=[, se-auzi un glas ascu\it =i]n\epat:

— Dar dac[ar fi c`t o neghini\[?

B[tr`na se uit[, se uit[=i]ncepu s[se]nchine.

— Bine, bine, zise acela=i glas, v[d eu c[nu-\i trebuie copii...

Baba]=i lu[inima]n din\i =i zise:

— Ba-mi trebuie... da' unde e=ti... cine e=ti?

— Cine sunt? *Neghini\[*, g`ndul lumii. De mic ce sunt, p[trund ]n urechile oamenilor =i-i ascult cum g`ndesc. Adineauri eram]n urechea ta a dreapt[, apoi am trecut]n a st`ng[, =-am r`s de m-am pr[p[dit c`nd am v[zut ce-\i trec prin minte...

— Ei, a=! Ce mi-a trecut? Nimic!

— Nu e adev[rat, r[spunse Neghini\[r`z`nd, omul spune mai pu\in dec`t g`nde=te. Dac[nu-\i =opteam eu c[copacul uscat nu mai d[de la r[d[cin[, cine =tie ce-ai mai fi spus...

Baba se f[cu ca para focului.

— Z[u a=a... nu te ru=ina, mam[, nu z[u... A=a e omul. C`nd e mic face nebunii fiindc[ e mic; c`nd e la tinere\e face nebunii fiindc[e t`n[r, iar la b[tr`ne\e se g`nde=te la nebunii fiindc[nu le poate face...

B[tr`na pierdu sfiala =i r[bdarea =i se r[sti c`t putu:

— Neghini\[, ci tac[-\i gura =i vin s[te v[d!

+i pe loc se-auzi un \`=t ca de l[cust[ =i un b`z`it ca de albin[. B[tr`na sim\i pe m`n[o pic[tura cald[.

— Iac[t[-m[=i pe mine!...

Biata femeie facu ni=te ochi mari c`t toate zilele =i se mir[ toat[ de ce v[zu pe m`n[, c[cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult.

Neghini\[era frumos ca o piatr[scump[; =i era mic c`t o

neghin[; =i avea ni=te ochi=ori ca dou[sc`ntei albastre, =i ni=te m`ini =i picioru=e ca ni=te firi=oare de p[iajen.

B[tr`na d[du s[-l s[rute. Neghini\[, \`=ti pe nas, \`=ti iar pe m`n[!

— }ncet, mam[,]ncet, c[m[strive=ti, zise Neghini\[.

— S[te s[rut, c[-mi umplu=i casa cu dragoste c`nd]mi zise=i *mam[*.

— }ncet, s[nu m[sorbi.

}l s[rut[.

— Cum m[n`nci tu, Neghini\[al maic[i?

— Eu? Eu m[satur din fum. P`n[ acum am m`ncat la mese]mp[r[te=ti f[r[s[=tie nimeni. +i ce-am mai r`s c`nd ceilal\i tremurau]naintea]mp[ra\ilor, iar eu m[plimbam prin urechile lor =i le aflam g`ndul.

— Bine o fi de ei, Neghini\[mam[...

— A=, binele focului! S[racii mor de foame, iar ei mor de m`ncare. De s[raci e r[u c[ n-au cui s[ porunceasc[, =i de ei e r[u c[ trebuie s[ porunceasc[ la mul\i. Pe ceilal\i oameni c`nd]i min\i te iau de guler =i te judec[judecat[dreapt[; pe ei]i min\i =i dau din cap; ba =i mai =i: ei =tiu c[-i min\i, =i tac, =i]nghit, =i n-au ce face, ca s[nu se strice trebile]mp[r[\iei.

— Da' bine, Neghini\[, \ie-\i trebuie un an ca s[umbli c`t altul umbl[ ]ntr-o zi.

— Da? Ei, nu e a=a deloc. Eu m[las pe-o adiere =i plutesc ca pe ap[, =i m[ml[dii pe apa v`ntului ca pe valurile m[rii. Ba uneori ]ntrec r`ndunelele ca o s[geat[de argint.

— Ce bucurie pe unchia=ul meu, zise b[tr`na, c`nd o afla c[are =i el un copil. Desear[o s[se]mbete de bucurie.

— Ba e vorb[, r[spunse Neghinit[, eu vreau s[v[d pe tata acu=i-acu=ic!

+i b[tr`na, c`nd auzi cuv`ntul *tat[*, se bucur[de bucuria mo=ului =i]i zise:

— Aria mo=ului este c`t vezi cu ochiul de departe, pus[pe-un

deal mare =i]ntins. Unde-i vedea =ase cai murgi treier`nd gr`u, acolo s[te opre=ti, c[dai peste unchia=ul babei.

— Iat[, plec.

Cum]i deschise u=a, Neghini\[se arunc[, cu m`inile]ntinse =i cu picioru=ele deschise,]ntr-o und[de adiere. +i se f[cu nev[zut, ca un strop de lumin[.

Pe drum]nt`lni o ciread[de vaci. De minunici ce era, se dete afund]ntr-o urm[de vac[=i]ncepu s[strige:

— M[i v[cari, m[i, veni\i de m[scoate\i din inima p[m`ntului, c[ v[ fac pe voia g`ndului!

V[carii se luar[dup[glas, p`n[ deter[ peste Neghini\[. Unul, mai r[u =i mai prost dintre ei, vru s[-l striveasc[ =i-=i repezi c[lc`iul din b[ierile inimii. Neghini\[\`=ti, =i s[ri al[turea, iar v[carul, lovind cu sete p[m`ntul,]=i scrinti piciorul =i]ncepu s[se vaiete. Ceilal\i]ncepur[cu m[ciuca =i, cum izbeau, r[m`neau cu jum[tatea ]n m`n[, iar ailalt[se ducea zb`rn`ind.

— S[nu v[p[zi\i vacile, cum v[p[zi\i min\ile. Cruce lat[, minte]ntunecat[, urechi de v[car, urechi de m[gar! le zise Neghini\[, =i se d[du v`ntului.

Ajunse la unchia=. I se sui pe nas, ca s[-l vad[mai bine. Unchia=ul se bucur[, dar nu ca baba, iar Neghini\[se]ntrist[. Dar ca s[se-arate grozav, zise unchia=ului:

— Nu c[ta c[-s mititel. Calul nu e mai mare ca copilul? =i-l]ncalec[copilul. Bivolul nu e mai mare ca omul? =i-l]njug[omul. Mun\ii nu-s mai mari ca oile? =i-i pasc turmele. P[m`ntul nu e mai mare ca fierul plugului? =i-l despic[ fierul plugului. Codrul nu e mai mare ca un topor? =i-l culc[ toporul la p[m`nt. Tu nu e=ti mai mare ca mine? =i te-au ostenit murgii]n arie. Ia s[vezi cum]i dau eu la arie, f[r[bici, f[r[nimic.

Unchia=ul, minunat,]l duse la arie. Cum ajunse, Neghini\[s[ri pe-un cal =i]ncepu s[strige: “Hi, h[i, hi, h[i!” Ciupe=te pe unul, ciupe=te pe altul, caii]ncepur[s[fug[, dar ce fug[, parc-ar

fi avut dou[zeci de bice pe =alele lor. +i cum se crucea mo=ul, iat[=i un negustor care trecea la scaunul]mp[r[\iei.

— Mo=ule,]i zise negustorul, cine m`n[caii a=a de grozav, c[eu aud “hi-h[i, hi-h[i” =i nu v[d pe nimeni!”

— Ei, tat[, r[spunse b[tr`nul, m-a d[ruit Dumnezeu cu un copil ca o neghin[, da’ cu mintea c`t zece ca mine =i ca d-ta.

Neghini\[opri caii =i s[ri]n palma unchia=ului. Cum]l v[zu negustorul, se g`ndi s[duc[ ]mp[ratului a=a minune.

— Mo=ule, zise negustorul,]\i dau o pung[de bani pe el.

Neghini\[, sf`r, ]n urechea mo=ului =i ]i =opti ce s[ vorbeasc[. +i mo=ul zise, crez`nd c[de la el zice:

— Tu, care vinzi =i cumperi, ai cump[rat vreun suflet pe-o pung[de bani?

— }\i dau... dou[.

+i iar mo=ul, dup[Neghini\[:

— Dou[pungi... pentru un suflet?

— }\i dau... zece.

Mo=ul]ng[lbeni =i zise, iar dup[=oapta lui Neghini\[:

— Sufletele se d[ruiesc Domnului =i se v`nd Necuratului.

— }\i dau... dou[zeci!

+i mo=ul, c[lc`nd]n gura l[comiei, t[cu, cu toate =oaptele bietului Neghini\[.

Neghini\[v[zu l[comia, da’ tot el =opti mo=ului:: “Fie!” +i mo=ul zise:

— Fie!

B[tu palm[ ]n palm[cu negustorul. Tocmeala se f[cuse. Negustorul pl[ti =i lu[pe Neghini\[, v`ndut de bun[voie. Negustorul plec[. Neghini\[strig[mo=ului:

— Mo=ule, mo=ule, ai fost s[n-ai copii, iar biat[bab[, da!

}mp[ratul era la mare =i la greu sfat cu to\i c[rturarii, c[b`ntuia seceta =i molima. +i dac[negustorul]i spuse c[are un copil ca o neghini\[,]mp[ratul r[mase]nm[rmurit,]nv[\a\ii]mp[r[\iei c[scar[ochii mari =i se traser[de b[rbile lungi.

— Nu se poate, m[ria-ta, a=a ceva nu scrie la carte.

— Ba se poate, zise Neghini\[, s[rind pe masa sfatului, c[multe se pot =i nu stau]n c[r\i; =i mult mai multe sunt altfel de cum sunt ticluite din condei. +i dup[ce se minunar[c`t se minunar[, ]ncepu sfatul. Neghini\[ se sui pe m`na]mp[ratului, pe um[r, apoi]n cre=tetul capului, =i de-acolo zise r`z`nd:

— }nva\[, m[ria-ta, c[cei mai mici sunt cei mai mari.

}mp[ratul, cam de voie, cam de nevoie, r[spunse:

— A=a e, Neghini\[, a=a e.

Iar c[rturarii]=i deter[ghies pe sub mas[=i plecar[ochii]n jos.

}mp[ratul porunci s[-i toarne lui Neghini\[o cas[cu zece caturi, c`t o nuc[de mare, toat[din aur-lamur =i]mpodobit[cu pietre scumpe.

Neghini\[r[mase la sfat =i se pierdu din ochii tuturora, numai ca s[se \ie de n[zdr[v[nii. +i,]ncet-]ncet, p`=i-p`=i, p`n[ intr[ ]n urechea ]nv[\atului care c[uta ]n stele cu ocheanele. Acolo ascult[ ce ascult[, =i ]n\elese c[ acest vestit c[rturar, ]n loc s[ se g`ndeasc[la sfat, se g`ndea c[ ]mp[ratul are nasul cam mare. Se duse bini=or =i intr[ ]n urechea c[rturarului care zicea c[ =tie m[rtuntaiele omului =i leacurile bolilor. {sta se g`ndea nu la sfat, ci c[-i pl[cea inelul]mp[ratului. A=a afl[, pe r`nd, c[ unul se g`ndea la o cucoan[frumoas[, c[altul se g`ndea cam ce lingu=eal[ s[ c`rpeasc[ ]mp[ratului, altul c[ce n-ar da el pentru o sticl[de vin, altul c[bine e s[fii]mp[rat, altul c[ ]mp[ratul e om ca to\i oamenii, numai unul, cu fruntea c`t toate zilele, asculta cuvintele =i]ntreb[rile]mp[ratului.

Neghini\[, cum afl[g`ndul tuturora, zbughi ]n urechea ]mp[ratului =i ]i =opti tot, din fir p`n[ ]n a\[. }mp[ratul, crez`nd c[ singur, el de la el, a citit ]n mintea lor, se m`nie foc =i le zise:

— Ei, tu, care ca\i]n stele, \i-ai f[cut ochii ochean =i-mi vezi nasul c`t un bu=tean. Astfel \i-e g`ndul la sfatul domnesc?

C[rturarul se cutremur[=i d[du]n genunchi, cer`nd iertare.

— Tu, se r[sti]mp[ratul c[tre doctor, dac[ai avea inelul meu, ai omor] mai pu\ini oameni?

Doctorul se cutremur[=i d[du =i el]n genunchi.

— Tu, zise]mp[ratul nec[jit [lorlal\i, te g`nde=ti la sec[turi =i nu vezi c[ e=ti cu un picior ]n groap[; tu ]\i preg[te=ti limba ca s[ m[ min\i; tu crezi c[ ]ntr-o sticl[ cu vin este mai mult duh dec`t]n capul meu; tu nu =tii c[un]nv[\at pe scaunul domniei ar face mai multe boroboa\e ca un neghiob; tu te pricepi c[ ]mp[ratul e om ca to\i oamenii, da' nu te g`nde=ti c[ ]nv[\a\ii sunt ca neoamenii; iar tu abia te \ii s[ nu ca=ti o gur[ c`t s[ ]nghi\i]mp[r[\ia toat[; numai \ie \i-e mintea la sfatul domnesc.

Cu to\ii c[zur[ ]n genunchi.

— Acum ce s[le fac, zise]mp[ratul m`nios, s[le tai capul?

C[rturarii murir[=i]nviar[, iar Neghini\[, care se suise]n cre=tetul]mp[ratului:

— Ferit-a Dumnezeu, m[ria-ta, f[r[ ]nv[\a\i cine s[mint[lumea?

— S[nu fie dec`t adev[rul pe lume!

— Ferit-a Dumnezeu! Ce-ai face chiar m[ria-ta f[r[minciun[? Apoi m[ria-ta \i-ai f[cut socoteala vie\ii? Mai multe ceasuri ai m`ncat, ai dormit, ai v`nat, \i-ai socotit cazanele cu bani, ai petrecut, ba cu lumin[\ia-sa]mp[r[teasa, ba =i f[r[ea, dec`t te-ai nec[jit cu trebile =i cu nevoile ]mp[r[\iei. Cum ai sta m[ria-ta pe scaunul lumii c`nd lumea ar afla adev[rul?

}mp[ratul z`mbi, cu ciud[, nu e vorb[, dar z`mbi ca s[dreag[treaba =i]i iert[pe to\i. V[z`nd ]ns[ c[ cel din urm[ c[rturar, care se g`ndise la sfat, tremura mereu,]i zise:

— Ei, dar tu, cel mai cuminte, de ce tremuri?

— M[ria-ta, zise bietul b[tr`n, mai bine s[ spun =i eu dec`t s[afli m[ria-ta. Iat[, socotesc c[nu =tiu nimic =i tot m[g`ndesc c[mi-e leafa prea mic[.

}mp[ratul r`se cu poft[ =i-i f[g[dui o leaf[ mai mare, apoi sparse sfatul c[rturarilor =i plec[ cu Neghini\[ ]n cre=tetul capului, nedomirit de cum ghicise g`ndurile tuturora.

}mp[r[teasa =i cuconii ei, v[z`nd pe Neghini\[, se minunar[,

dar, c`nd aflar[ c[ ]mp[ratul, la vreme de b[tr`ne\e, ghice=te g`ndurile oamenilor, se crucir[=i tot nu le venea s[cread[.

— }mp[rate, zise]mp[r[teasa, z[u a=a, ghice=te-mi =i mie un g`nd.

— S[vedem, r[spunse]mp[ratul.

}mp[r[teasa se g`ndi =i ]ncepu s[ r`d[... Neghini\[o zbughise]n urechea]mp[r[tesei =i-i aflase g`ndul: “C[ ce bine-ar fi s[ mai fie o dat[ ]mp[ratul t`n[r!” +i]ntr-o clip[intr[ ]n urechea dreapt[a]mp[ratului, =i =opa-=opa-=opa. }mp[ratul — pace! }mp[r[teasa r`dea =i zicea:

— Vezi c[nu ghice=ti? vezi?

Pas[mite,]mp[ratul era cam tare de urechea dreapt[. Neghini\[ ]n\elese, =i \`=ti ]n urechea st`ng[, =i iar =opa-=opa.

}mp[ratul se lumin[la fa\[, d[du din cap, r`se cu hohote =i zise:

— Ei...]mp[r[teas[,]mp[r[teas[... da’ tot muiere! De, bine te g`ndi=i tu, da’ nu se poate...

}mp[r[teasa se ru=in[, plec[ochii]n jos =i se g`ndi: “Dar dac[ o ghici =i la ce m-oi fi g`ndit]nainte, intru]n p[m`nt! De c`te ori n-am dat dracului sfaturile]mp[r[\iei c`nd nu se mai ispr[veau p`n[dup[miezul nop\ii.”

}n sf`r=it, ce-i veni lui Neghini\[, vru s[ r`d[=i de]mp[rat; =i]=i zise]ntr-o bun[diminea\[: “Vezi ce e omul! Spune-i orice, spune-i mereu acela=i lucru... omul crede, c[omul e prost. Ce nu crede]nt`i crede mai pe urm[. Am s[-i fac una =i bun[ ]mp[ratului, s[-l las f[r[sfetnicii cei credincio=i =i s[-l]ncurc cu nebunii.”

}mp[ratul, de umbla]n fruntea o=tilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de m`nca, de-=i m`ng`ia cuconii, un g`nd nu-l mai sl[bea: “Nu vezi, omule de Dumnezeu, c[\i-au]mb[tr`nit sfetnicii =i]mp[r[\ia merge r[u?”

Pas[mite, Neghini\[ ]i intrase]ntr-o ureche.

Azi a=a, m`ine a=a, p`n[nu mai avu]ncotro. Sparse sfatul cel vechi =i chem[altul nou.

Tot unu =i unu!

Cum venir[, cum aruncar[pe bietul]mp[rat din scaunul neamului lui...

— Acu s[-l vedem! zise]mpieli\atul de Neghini\[. }mp[ratul ie=i pl`ng`nd din cetate. Neghini\[, sus pe um[rul lui.

— De ce pl`ngi, m[ria-ta? \ine-\i firea, nu fi muiere.

— Ei, ei, Neghini\[, cum s[nu pl`ng?! Unde mi-e toiagul]mp[r[tesc?

— Ci taci, m[ria-ta! Ia taie un corn =i f[-\i, colea, o c`rj[. Buzduganul e greu la b[tr`ne\e, te doboar[. C`rja te sprijin[.

— Ei, ei, Neghini\[, unde mi-e scaunul]mp[r[tesc pe care au stat at`\ia mo=i-str[mo=i ai mei?

— Ci taci, m[ria-ta! }ntinde-te colea, pe f`nul ]nflorit =i moale, =i s[-mi spui drept care e mai dulce la oase? Scaunul cu scumpetea, sau f`nul cu frumuse\ea?

— I, i, Neghini\[, unde mi-e coroana cu stemele =i cu luminile?

— Ci taci, m[ria-ta! Pune foaie lat[de lipan pe deasupra pletelor albe =i spune-mi drept, care e mai u=oar[, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele?

— A=a o fi, Neghini\[, mai zise]mp[ratul, oft`nd tocmai din b[ierile inimii, a=a o fi, se potrive=te =-a=a, fiindc[ =tii tu s[ le potrive=ti, dar c`nd m[g`ndesc ]n ce slav[ eram ieri... ]mi vine s[ scald tot p[m`ntul cu lacrimile mele!

— Ci taci, m[ria-ta! Adic[ce sl[vire? Toat[via\a, ba r[zboaie, ba sfaturi, ba taie capul unuia, ba]ntinde la bice pe altul, ba cite=te jalbele, ba ascult[p[surile, ba c`te =i mai c`te, =i mai multe f[r[s[vrei de c`te pe vrute. M[rire s[ fi fost asta? Dar ia g`nde=te-te m[ria-ta c[un supus era supusul m[riei-tale =-avea un st[p`n, iar m[ria-ta, purt`nd grija tuturora, erai sluga tuturora. Vezi, de-aia m[ria-ta ai fost cel mai slug[, cel mai nevolnic din toat[ ]mp[r[\ia. Curat[socoteal[: erai]mp[rat, nu om; acum e=ti om, nu]mp[rat. +i e=ti mai mare, c[unde-\i spune g`ndul, acolo te duc picioarele. +-apoi, cine =tie? Socote=ti m[ria-ta c[boierii pot ceva f[r[prostime? S[cear[prostimea pe vechiul lor]mp[rat... =i s[vezi m[ria-ta...

Se mai]mbun[ ]mp[ratul la cuv`ntul lui Neghini\[ =i se duse, ]n cruci= =i ]n curmezi=, ]n toat[ ]mp[r[\ia, c-o foaie de lipan pe cap =i sprijinit pe-o c`rj[de corn. +i de ce vedea se minuna =i]ntreba pe Neghini\[:

— Neghini\[, de ce-l bat pe [la, de r[cne=te ca din gur[de =arpe?

— Fiindc[ ]mp[ratul e surd =i n-aude, r[spunse Neghini\[.

— Neghini\[, de ce-or fi at`\ia oameni goi =i descul\i?

— Fiindc[ ]mp[ratul e orb =i nu vede.

— Neghini\[, de ce b[tr`nul [la s-o fi muncind s[road[ ]n gingii o coji\[uscat[?

— Fiindc[ ]mp[ratul m[n`nc[prea mult.

— Neghini\[, de ce-o munci unii =i noaptea, de dau pe br`nci?

— Ca s[doarm[ ]mp[ratul =i ziua, de i-o veni poft[.

— Neghini\[, atunci de ce s[vie pe scaunul meu un]mp[rat =i surd, =i orb, =i lacom, =i somnoros?

— Ei, poi,]nainte de-a fi]mp[rat, vedea, auzea, muncea, cump[tat la m`ncare =i la b[utur[.

Bietul pribeag st[tu pe g`nduri,]n mijlocul unui ora= mare, mare =i zise:

— I, i, Neghini\[, mult cuv`nt ai! Acum s-ajung]mp[rat, =i a= =ti eu s[fac cum e bine.

+i, ca din senin, abia sf`r=ise vorba de pe urm[, =-auzi o g[l[gie, un vaiet, o duduitur[, c[ parc[ se cutremura p[m`ntul. C`nd colo, ce s[ fie? +tafet[ mare. Ni=te voinici, cu suli\i lungi, aduceau vestea c[ norodul a b[gat la dub[ pe ]mp[ratul [l nou, cu sfetnici cu tot, =i c[ cheam[ iar[=i pe adev[ratul ]mp[rat. Cum auzi b[tr`nul, zise voinicilor:

— Sta\i, c[eu sunt!

+i-l cunoscur[to\i, =i]i deter[ ]n genunchi. Iar Neghini\[, de colo, de pe um[r:

— M[ria-ta, mai vezi, mai auzi, ori \i s-a f[cut foame =i-\i vine s[dormi?

La toate vine r`ndul, dup[cum se]ntoarce roata, c[de-aia e

roat[, s[se]ntoarc[, iar nu s[stea locului. +i-i veni r`ndul =i lui Neghini\[, g`ndul lumii.

}ntr-o zi vru s[glumeasc[cu]mp[ratul, s[mai fac[vreo dr[cie. }i intr[ ]n urechea *dreapt[*, crez`nd c[ e ]n a *st`ng[*. Cu st`nga n-auzea de loc. “Nu face nimic. Mi-e lene s[ m[ mut, se g`ndi Neghini\[. }n loc s[=optesc, voi striga.” +i]ncepu s[strige din toate puterile]n urechea cu care]mp[ratul auzea de minune.

— Un]mp[rat dac[n-a =ti el de la el adev[rul, nu-l mai afl[de la nimeni!

}mp[ratul, auzind acest glas tare]n fundul urechii,]i zv`cni inima =i-=i trase o palma c`t putu peste ureche, zic`nd:

— Iiiii, s[=tii c[ce credeam eu c[-mi trece prin minte era numai]n ureche!

+i c`nd]=i scutur[urechea]n podul palmei... Neghini\[cazu le=inat...

— Tu mi-ai fost? Tu m-ai f[cut s[cad din scaunul]mp[r[\iei? Bine! Am eu ac de cojocul t[u!

}mp[ratul,]nfuriat, porunci s[-l lege de g`t cu un fir lung de m[tase =i-l cobor] de-l]nec[ ]n pu\ul din curtea domneasc[.

A=a sf`r=i bietul Neghini\[.

CUPRINS

POVESTE

O, pove=ti, pove=ti... lumea toat[este o poveste, c[ci ce-a fost odat[ca niciodat[o fi fost ca =i ast[zi, =i ce este ast[zi va fi odat[ca niciodat[.

C`te focuri, c`te lum`n[ri =i c`te v[pai\e n-ai ars, poveste, =i toate s-au stins, =i multe se vor aprinde ca s[se sting[iar[=i, numai tu, poveste, nu te vei stinge dec`t cu cel din urm[om... =i

numai [la va =ti bine c[lumea asta a fost o lung[=i aceea=i poveste.

A fost odat[un]mp[rat. }mp[ratul avea o nevast[. Am`ndoi aveau o fat[. }mp[r[teasa]=i iubea fata ca luminile ochilor, dar]mp[ratul se pr[p[dea dup[ea.

}mp[ratul, b[tr`n, b[tr`n, de c`te ori o lua pe genunchi, zicea:

— Tu mi-ai deschis pleoapele, c[, p-aci-p-aci, era s[le]nchid de veci, fata tatei!

Iar peste capul fetei cu cosi\e de aur c[dea barba lui alb[ca ni=te =uvoaie de ap[. +i fata, despic`nd ]n dou[ barba mai lung[ ca ea, scotea capul, ca prin gura c[m[=ii, =i zicea r`z`nd:

— Bau, tat[...

+i]mp[ratul pl`ngea de bucurie, =i lacrimile alunecau de-a lungul b[rbii p`n[la sf`rcuri, =i de-acolo picurau, ca din ni=te fe=tile, pe genunchii goi ai domni\ei.

Iar]mp[r[teasa avea haz, c[ci]ncepea =i ea, adun`ndu-=i lacrimile ]n pumni, =i-l certa c[ prea pl`nge ca o muiere de fiece =i ori=ic`nd.

+i]ncepeau:

— Ba iar ai pl`ns.

— Ba n-am pl`ns.

— Ba te-am v[zut eu.

— +i eu te-am v[zut pe tine.

— Ba eu am r`s.

— +i eu am r`s.

Iar domni\a, mic[-mic[, dar cu ochii]n zece,]i da de gol pe am`ndoi:

— Tata a pl`ns c[ m-a usturat pe genunchi, =i mama a pl`ns c[are ochii ro=ii.

Acum nu mai aveau ce zice =i]ncepeau s[r`d[, morm[ind, ca s[nu se aud[unul pe altul.

— Ce n[t`ng (sau ce n[t`ng[), de azi]nainte nu mai pl`ng, c[ pl`nsul nu e de-a bun[...

A=a au petrecut ei mul\i ani, p`n[ c`nd domni\a a]nceput a

nu mai fi mic[=i barba]mp[ratului de p`n[ la br`u i-a trecut peste genunchi.

+i dou[lucruri nec[jeau pe]mp[rat: c[nu-l mai r[bdau puterile s[-=i joace copila pe genunchi =-apoi c[prea se f[cuse frumoas[din cale-afar[.

— Unde s[-i g[sesc eu potriv[, zicea]mp[ratul toat[ziulica, d`nd cu toiagul de colo-colo o pietricic[pe care c[=una]n ne=tire.

+i dou[lucruri nec[jeau pe]mp[r[teasa: c[n-o mai ajungeau m`inile p`n' la sf`r=itul p[rului c`nd]=i piept[na fata =-apoi... or \ine-o zilele s[vad[un nepot =i o nepoat[, frumo=i ca domni\a ei?

De se]nt`lneau, ea cu el, fiecare cu focul lui, se]n\elegeau din ochi, de=i abia se mai vedeau, =i cu glas uscat se luau iute la har\[, parc-ar fi fost nec[ji\i unul pe altul.

— Ei, ce mai ai =i ast[zi?

— M[ria-ta ce ai?

— Ce s[am, ale pustii de b[tr`ne\i. Nu m[mai \in genunchii ca s[-mi joc copila. Ce n-a= da s[-mi mai fac[*bau* prin barb[!

— Da' eu, m[ria-ta, trebuie s[m[sui pe-un scaun ca s[-i ajung cu pieptenele]n cre=tet, =-apoi s[m[gr[m[desc broasc[la p[m`nt ca s[ dau de c`rlion\ii de la sf`rcul pletelor.

— Ia vezi, nu glumi, s[nu-i rupi p[rul, c[te-ai topiiiit!

— B[tr`ne\ile, m[ria-ta, c`teodat[...

— Ce-ai zis?

— B[tr`ne\ile... uneori ]mi r[m`ne c`te un fir lung, ca un fir de beteal[,]n din\ii pieptenelui...

— Nu, nu, s[nu-\i r[m`ie nici unul! Auzitu-m-ai tu, ori nu m-ai auzit?

+i]mp[ratul pleca m`nios, tremur`nd, izbind cu toiagul]n p[m`nt.

Iar domni\a ajunse fat[mare. C`nd ]=i ]ncingea talia cu betelie de aur =i pornea u=or ca o umbr[, la to\i ai cur\ii li se f[cea fric[ ca nu cumva v`ntul s[-i ofileasc[lumina fe\ei, ori c[mijlocul s[se fr`ng[ sau c[ picioru=ele, ]n conduri de argint, s[ nu-i scapete ]n cr[p[turile p[m`ntului. +i c`nd ]mp[r[teasa o sc[lda, c[ci nu l[sa nici o alt[ m`n[s-o ating[, at`t se rumenea fa\a =i

cutele apei, c[ ]mp[r[teasa nu-i mai zicea “ai de te scald[“, ci “ai de f[apa m[rgean”.

}ntr-o zi, ce-i veni domni\ei, c[se strecur[de l`ng[ m[-sa =i se duse, pe un z[duf de foc, s[ bea, ea singur[, ap[ de la pu\ul de piatr[, din fundul cur\ilor ]mp[r[te=ti. Acolo, o bab[ b[tr`n[, uscat[ca o sc`ndur[=i ciuruit[ ]n obraji ca un burete, ridica de pe colacul de piatr[un ulcior cu ap[proasp[t[=i rece.

— Bunico, zise domni\a, s[sorb =i eu o gur[de ap[pe gurguiul ulciorului, c[mult \`=nesc din el boabe ca de m[rg[ritar.

— Ei, m[ria-ta, unul scoate =i o mie beau! r[spunse baba =i se]ncrunt[. Altul ar[=i altul car[; pe cine nu-l p`rle=te soarele nu-l deger[ nici gerul. Dar \ine =i bea, =i c`nd [i]nghi\i s[nu te]neci, c[numai fl[m`ndul se]neac[la masa s[tulului.

Baba r`nji =i]i]ntinse ulciorul.

Bietei domni\e i se f[cu fric[; puse m`na pe g`tul ulciorului; m`na ]i tremur[ =i, sc[p`nd ulciorul de pe colacul de piatr[,]l f[cu praf =i f[r`me.

Domni\a]ncremeni, iar baba oft[de i se sub\ie p`ntecele, se-nnegri ca boziul =i zise:

— R[pi-\i-ar Necuratul min\ile cum mi-ai r[pit tu bucuria apei, =i orice ai face, orice ai drege, blestemul meu s[te-ajung[cum \i-ajunge umbra ta de c[lc`iele tale!

A=a o blestem[baba =i, f[c`nd cu m`na]n patru p[r\i, plec[ca o vijelie.

Domni\a intr[, podidit[de pl`ns, ]n iatacul ei de cle=tar. Se tr`nti]n pat =i adormi cu genele ude =i cu m`inile]ncruci=ate pe piept.

C`nd tres[ri din somn =i deschise ochii, =i m[-sa =i tat[-s[u se uitau la ea cum se uit[ b[tr`nii la icoane. }mp[r[teasa t[cu, iar]mp[ratul zise]ncet:

— Nu m[l[sa, lumina =i toiagul b[tr`ne\ilor mele!

+i nici o vorb[nu mai scoaser[tustrei, ci se uitar[unul la altul p`n[sc[p[t[soarele.

+i tot acolo adormir[, f[r[s[se mi=te, parc-ar fi fost de piatr[. }mp[ratul]ngenuncheat pe barb[,]mp[r[teasa c-o t`mpl[pe

dunga patului, iar domni\a aci fiart[de c[lduri, aci cutremurat[de fiori.

A doua zi]mp[ratul adun[pe to\i doctorii =i le zise:

— Jum[tate din]mp[r[\ia mea aceluia care-mi va vindeca fata!

+i nici un doctor nu-i ghici leacul.

A treia zi adun[pe to\i vracii =i pe toate vr[jitoresele =i le zise:

— Toat[ ]mp[r[\ia mea aceluia care va t[m[dui pe domni\a!

+i nimeni nu =tiu ce s[fac[=i ce s[zic[, numai o bab[, uscat[ca sc`ndura =i ciuruit[ ca un burete, zise ]mp[ratului r`njind:

— M[ria-ta, domni\ei i-a ab[tut de m[riti=.

-Mai =tii minune!... zise]mp[r[teasa.

— Da' unde s[-i g[sesc potriva? =opti]mp[ratul]n urechea]mp[r[tesei.

+i pe loc porni vestea pe la toate]mp[r[\iile cu feciori de domn care de mult r`vniser[la fata cu p[r de aur.

P`n[ s[ s-adune feciorii de ]mp[rat, trecu vreme la mijloc, c[ unii porneau din rev[rsatul zorilor, al\ii tocmai din sc[ld[toarea soarelui, =i al\ii de unde noaptea se ridic[ ca un z[branic negru, =i al\ii chiar de pe unde p[m`ntul e drob =i piftie.

}n ajun de-a-i trece pe dinainte =irul b[ie\ilor de]mp[rat, domni\a, care nu se mai mi=case din pat, pofti sa se scoale =i s[se plimbe, singur[-singuric[, prin gr[dina]mp[r[\iei.

Frumoas[=i gale=[=i rezemat[c-o m`n[ pe um[rul ]mp[r[tesei, iar cu cealalt[ petrecut[ pe dup[ g`tul]mp[ratului, intr[ ]n gr[din[=i, cu toate rug[ciunile p[rin\ilor de-a-i l[sa =i pe ei, domni\a le]nchise bini=or u=a]n obraz =i-i l[s[cu inima ars[.

Cum r[mase singur[, cutreier[c[r[rile cu naramzi =i chiparo=i, cu lumini=uri de smarald =i cu bol\i umbrite =i r[coroase.

Dup[ce umbl[c`t umbl[, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, oft[f[r[s[=tie de ce, f[r[s[=tie ce vrea, =i se lungi pe iarb[, la umbra unei perdele de chiparo=i.

Cum sta lungit[, o apuc[o piroteal[=i, cum privea]ntr-un

ad`nc f[r[ fund, printre genele lungi, i se p[ru c-aude un c`ntec de chitar[.

Tim, tam, tam, tam, tam, u=or,]ncet, prelung... o adiere de sunete, o m`ng`iere dulce, un farmec de pe alt[lume... Tim, tam, tim, tam, tam... ca o lic[rire dep[rtat[care s-apropie, =i iar s-afund[, =i iar se]ntoarce... Dar c`ntecul o g`dil[pe obrajii rumeni =i-i furnic[din t[lpile mititele p`n[ ]n cre=tetul luminos... +i i se p[ru c-aude un glas, un glas fericit care c`nta =i vorbea dup[tremuratul u=urel al chitarei.

— Tim, tam... adormi =i r[m`i de=teapt[. Tim, tam, tam... care e adev[ratul vis, ziua ori noaptea?... F[t-Frumos vine noaptea =i pleac[ de cu ziu[... F[t-Frumos este =chiop, da' nimeni nu c`nt[ca el =i nimeni nu m`ng`ie =i nu s[rut[mai dulce ca el... Tim, tam, tam...

+i domni\a sim\i ni=te buze de foc pe am`ndoi obrajii. +i tres[ri =i, sprijinindu-se]ntr-un cot, privi speriat[ ]nainte, pe c[rarea]ngust[cu stropi de umbr[=i de lumin[.

+i]n fund,]n fund de tot, v[zu pe minunatul c`nt[re\, care-i z`mbea =i-i f[cea semn s[se apropie. La =oldul st`ng purta palo=lat, ]n m`na dreapt[\inea o chitar[cu g`t lung =i ochii-i sc`nteiau ca doi c[rbuni aprin=i.

Domni\a d[du s[\ipe =i nu putu. S[ri]n picioare, vroi s[fug[, da', ca =i cum ar fi fost prins[de talie de ni=te bra\e lungi,]ncepu s[p[=easc[spre c`nt[re\ul care o a=tepta cu m`inile]ntinse.

C`nd se apropie de el, deschise bra\ele =i, voind, f[r[ s[ vrea, ca s[-l str`ng[ ]n bra\e, m`inile ]i trecur[ prin el, apoi sim\i un s[rutat sub b[rbie =i, uit`ndu-se]nainte, v[zu pe c`nt[re\ ca o umbr[, o umbr[ =chioap[ care se ducea c`nt`nd.

— Tim, tam, tam, tim, tam, tam... F[t-Frumos este =chiop... =i nimeni nu leag[n[mai bine ca el, =i nimeni nu m`ng`ie =i nu s[rut[mai dulce ca el... Tim, tam, tam... umbra s-a topit, adormi =i r[m`i d[=teapt[, fat[cu plete de aur...

Domni\a, dreapt[=i nemi=cat[ca o f[clie, se uit[dup[umbra

=chioap[cum se ducea, se tot ducea, mic[, mai mic[, =i mai mic[, p`n[ ce se ]nec[ ]n cea\a dep[rt[rii. Apoi, f[r[ s[ mai simt[ ceva, afar[ de un vuiet ad`nc, ad`nc, ]n fundul urechilor, intr[ ]n iatacul de cle=tar, se tr`nti]n pat =i]ncepu s[pl`ng[.

Iar]mp[ratul =i]mp[r[teasa]i culegeau fiece lacrim[ ]n n[framele lor =-o]ntrebau:

— Spune-ne nou[ce vrei, lumina =i toiagul b[tr`ne\ilor noastre!

A doua zi,]mp[ratul =i]mp[r[teasa st[teau]ncremeni\i pe je\urile lor de sidef pres[rate cu pietre scumpe.

Domni\a bolea, lungit[ ]n pat, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, iar pe dinaintea ei treceau feciorii de]mp[rat, ca s[-=i aleag[unul, ea, dorita tuturor.

Trecu [l dint`i, numai ]n zale de sus p`n[jos, cu chiv[r[de argint; =i c`nd p[=ea, zalele sclipitoare zuruiau ca =i cum ar fi fost vii. Domni\a nu d[du nici un semn. Voinicul plec[ru=inat.

Trecu altul, cu parul lung =i negru corb, cu c[ma=a u=oar[, alb[ca floarea =i cu chenare de g[itan aurit,]ncins pe la mijloc cu un br`u de m[tase verde. +i c`nd p[=ea, pletele i se leg[nau pe umeri, iar cutele albe, din =olduri p`n[ la c[lc`ie, se]ndoiau frumos dup[leg[natul trupului.

Domni\a nu se uit[nici la el. +i dr[gu\ul se duse cu inima secat[.

Trecu al treilea, numai]n fireturi =i steme, =i nici pe el nu c[zur[ochii domni\ei.

A=a, p`n[-n desear[, se]ncheie =i se ru=in[lungul =ir de feciori de]mp[ra\i.

Tocmai la ispr[vit, =ont`c-=ont`c, veni =i un c`nt[re\ =chiop. Pe =oldul st`ng purta un palo= lat,]n m`na dreapt[ \inea o chitar[ cu g`tul lung. }mp[ratul =i]mp[r[teasa, cum]l v[zur[, se]nfiorar[. Ce gur[mare =i str`mb[! +i ochii din cap ]i sc`nteiau ca doi c[rbuni aprin=i. Nalt, de=irat, c-un picior mai scurt =i cu altul mai lung.

+ont`c-=ont`c, =i, c`nd ajunse ]n dreptul patului, domni\a tres[ri, deschise ni=te ochi mari, s[ri drept ]n picioare =i-i ]ntinse m`na.

}mp[ratul =i]mp[r[teasa plecar[ochii]n jos, iar domni\a, d`ndu-le]n genunchi, le zise:

— Iat[mirele meu... nimeni nu c`nt[ca el... nimeni nu s[rut[ca el...

}mp[ratul]=i ridic[must[\ile cu o m`n[, =i cu alta ap[s`ndu-=i barba, zise, ca =i cum =i-ar fi dat sufletul:

— Fie!

}mp[r[teasa se cutremur[=i se duse s[porunceasc[de mas[.

Se puse mas[ ]mp[r[teasc[, dar mas[trist[, mai trist[ca]ntunericul. A doua zi era s[fie nunta, =i a treia zi era s[fie r[zboi mare cu to\i feciorii de]mp[ra\i ru=ina\i de c`nt[re\ul =chiop =i de=irat.

}n jurul mesei, l`ng[ ]mp[r[teas[, se a=ez[ fie-sa, l`ng[ea c`nt[re\ul =i, mai departe de c`nt[re\, oft[=i st[tu bietul]mp[rat.

}mp[ratul nu mai lua ochii de la el =i, d`nd din cap,]i zise:

— Ginere, de ce]nghi\i carnea nemestecat[?

— Mi-e foame, tat[, mi-e foame. A=]nghi\i nou[suflete nemestecate. Viu tocmai de la marginea p[m`ntului.

A=a r[spunse c`nt[re\ul =i mai]nghi\i o halc[de carne.

— Ginere, da' de ce-\i sc`nteiaz[=i-\i dogoresc ochii ca doi c[rbuni aprin=i?

— }n ochii mei vezi stemele m[riei-tale, r[spunse c`nt[re\ul uit`ndu-se]n jos.

}mp[ratul]=i lu[coroana de pe frunte =i o arunc[c`t colo.

— Ginere, de ce c-o m`n[ bagi p`inea]n gura =i cu alta o sco\i? Numai carnea]\i place?

— Cine-a fr[m`ntat azima ]i mirosea m`inile a ceap[.

— Vezi, tat[, vezi? zise fata]nduio=at[.

— Ginere, ce-\i \[c[nesc din\ii =i m[selele, ca =i cum ar fi de o\el?

— Din gre=eal[am str`ns furculi\a ]n din\i, r[spunse c`nt[re\ul =i tr`nti furculi\a pe farfurie.

— Ginere, dar de ce-\i sunt unghiile a=a de lungi =i de ascu\ite?

— Ce unghii? +i parc-ar fi fost o pisic[, a=a]=i trase unghiile

sub piele. Ce unghii, m[ria-ta? Ieri mi le-am tocit cu gresia, ca s[nu zg`rii m`inile albe ale dr[gu\ei mele...

— Ginere, da' mult p[r ai pe m`na dreapt[, parc-ai fi lup, a=a e de des =i de aspru!

C`nt[re\ul se f[cu negru-verde =i r[spunse,]ncheindu-=i banta:

— E un semn, un petic de p[r, pe care-l avem din mo=i-str[mo=i, dar]ncolo sunt alb ca z[pada =i rumen ca r[sura.

— Ginere, mai zise]mp[ratul tremur`nd, ce ai pe frunte, ca dou[ umfl[turi de berbec t`n[r?

— Socrule, r[spunse el nec[jit,]ntr-o parte m-a izbit cu buzduganul un uria=, =i]n alta un zmeu. Ei au cr[pat]n lupt[, iar eu am r[mas cu dou[cucuie.

— Vezi, tat[, vezi?]ng`n[ domni\a =i-=i ]nghi\i lacrimile, c[ci mult i se p[rea tat[-s[u de r[u. C`nt[re\ul se scul[de la mas[.

— Sunt obosit de-at`ta drum. S[m[ierta\i, m[duc s[m[culc.

— Ginere, se r[sti]mp[ratul, dar nu faci barem o cruce dup[mas[?

C`nt[re\ul]=i]ntoarse fa\a, cl[n\[ni din din\i =i zise:

— Eu m[ ]nchin la mine, s[nu m[vad[nimeni. +i plec[pe u=[afar[.

Fata se culc[ ]n iatacul ei de cle=tar. }mp[ratul ceru]mp[r[tesei crucea din paraclisul domnesc ca s-o puie sub c[p[t`i.

}mp[ratul se culc[=i avea la cap dou[sfe=nice mari de argint =i la picioare alte dou[, c`te=ipatru cu f[clii aprinse.

Trase un somn =i tres[ri... nimeni... Trase dou[=i iar tres[ri... iar nimeni... A treia oar[, tres[rind =i mai tare, v[zu la capul lui o dihanie de=irat[, cu p[r ca de lup, cu ochii ca doi c[rbuni aprin=i, cl[n\[nind din ni=te din\i de o\el mai lungi ca piroanele.

}mp[ratul scoase crucea de sub c[p[t`i =i o ridic[ deasupra dimonului strig`nd:

— Piei, dimone, ucig[-te-ar crucea!

}mp[ratul v[zu atunci ce nu mai v[zuse]n toat[via\a lui.

Dihania se cutremur[, se lungi =i se sub\ie =i, ca =i cum ar fi

fost un fir de a\[, se strecur[prin gaura broa=tei. Dar c`t de repede se strecur[,]mp[ratul tot v[zu c[are un picior mai lung cu zece co\i ca cel[lalt.

+i c`nd ]mp[ratul se uit[ pe jos, v[zu o chitar[ cu g`tul lung =i cu coardele plesnite =i,]nh[\`nd-o, r[cni:

— El este!

Se repezi]n iatacul fetei, tr`ntind u=ile ca o vijelie.

Pip[i patul... Fata nic[ieri...

Atunci alerg[la grajdul murgului care m`nca j[ratic =i strig[:

— Murgule!

}ntr-o clip[murgul rupse =treangul, d[r`m[ u=a =i ]ngenunche ]naintea st[p`nului s[u.

— }mp[ratul]nc[lec[=i porunci:

— Ca g`ndul!

+i porni bidiviul mai iute ca v`ntul, ]n urma ]mp[ratului, barba, despicat[ ]n dou[, ]i f`lf`ia ca dou[ steaguri albe. V[ile =i dealurile i se pierdeau ]n urm[ rotocolindu-se. Codrii ]i p[reau ca ni=te ape tulburi fugind la miaz[zi. V`ntul pe care-l l[sa]n urm[ ]ndoia stejarii, fr`ng`ndu-i ca pe ni=te nuiele.

}naintea lor, c`nt[re\ul gonea =i se lungea de ce-l apropiau... c`t o beldie, c`t un brad, c`t un plop, arunc`nd piciorul [l lung ]n v[i =i p-[l scurt ]n dealuri. }n c`rca lui, domni\a.

C`nd mai trebui o arunc[tur[ p`n[la dihanie, se rev[rs[de ziu[. Coco=ii c`ntar[ de trei ori. Pocitura se opri ]n loc, se r[suci ca un sfredel =i intr[ ]n p[m`nt, l[s`nd pe iarb[pe domni\a f[r[sim\iri.

Murgul]ngenunche. }mp[ratul]=i ridic[fata. C-o m`n[o lu[de mijloc =i alta i-o]nfipse]n p[r.

}nc[lec[=i porni.

— }ncet, Murgule, s[n-o de=tept[m.

At`t mai zise ]mp[ratul =i, d`nd ochii peste cap, c[sc[gura =i

f[lcile]i trosnir[din]nche-ieturi,]nchise ochii, =i dou[lacrimi]i]nghe\ar[sub gene ca dou[diamante. }mp[ratul]ncremeni pe cal, iar de-a curmezi=ul,]n bra\ele lui reci, sta le=inat[domni\a cu p[rul de aur, lung p`n[-n p[m`nt, ca o beteal[lung[. Peste ea curgea barba alb[a]mp[ratului.

}ncet-]ncet,]i duse Murgul zile =i nop\i,]mp[ratul sta \eap[n, cu ochii]nchi=i, iar m`inile domni\ei, albe =i moi, se cl[tinau, b[t`nd u=urel coastele Murgului.

C`nd intrar[ ]n curtea palatului,]mp[r[teasa, to\i boierii mari =i to\i curtenii le d[dur[ ]n genunchi.

Iar c`nd Murgul nechez[, ]mp[r[teasa =i boierii, pun`nd m`na pe]mp[rat =i pe domni\[,]nm[rmurir[. }mp[ratul era rece ca ghea\a, domni\a, cald[=i i se b[tea inima.

+i voind s[ridice pe]mp[rat de pe cal, le-a fost cu neputin\[; =i voind s[ia pe domni\[din bra\ele]mp[ratului, m`na lui nu i se descle=t[din cre=tetul ei.

Atunci au chemat popi mul\i =i mitropoli\i, c`\i erau, =i au ]nceput sfintele slujbe ca s[ dezlege pe ]mp[rat din spinarea calului =i cre=tetul domni\ei din m`na rece a]mp[ratului.

+i ispr[vindu-se slujba, o bab[b[tr`n[, uscat[=i ciuruit[ca un burete, a zis]n gura mare:

— Fetele, dac[ ]mb[tr`nesc la u=a p[rin\ilor,]nnebunesc, dar =i dac[fug, le ia dracu.

— Amiiin! zise prelung un diacon care r[m[sese]n urm[cu slujba.

+i atunci, ca prin minune,]mp[ratul alunec[la vale pe =eile calului =i m`na i se dezlipi din cre=tetul domni\ei.

Iar mul\i au auzit un oftat greu c`nd ]mp[ratul cazu, lung =i \eap[n, la p[m`nt.

Domni\a deschise ochii,]ncepu s[jeleasc[pe tat[-s[u, =i-l jeli ani mul\i, dar de frica dracului nu s-a mai m[ritat.

Cine =tie?... ce-a fost odat[ca niciodat[o fi fost ca =i ast[zi... =i ce este ast[zi va fi odat[ca niciodat[...

IRINEL

CUPRINS

A=a am fost eu: s[scriu tot ce-mi trece prin minte =i s[nu spui nimic oamenilor.

Oamenii sunt teribili. Privire grea =i vorb[cu at`tea]n\elesuri...

Nu pumnul, ci ochii omului m[sperie; prin ei, ca prin ni=te lunete, v[d ce se petrece]n ad`ncimea unei t[ceri viclene.

Da, sunt nesuferite aceste supape de lumin[. Mi-e cu neputin\[s[privesc]n ele f[r[s[m[cutremur.

A=a m-am n[scut. Sunt mul\i ca mine. Un singur lucru m[deosebe=te de ei: eu am priceput devreme de ce suf[r printre oameni, f[r[a-i ur], iar ei]i ur[sc f[r[s[=tie de ce.

Dup[cum vede\i, nu sunt curajos — fereasc[Dumnezeu! — dar nici poltron. }n fa\a unui revolver nu tremur.

Dac[m-a\i vedea cum m[reped printre muncitori —]nchiz`nd ochii, bine]n\eles, — desigur c[m-a\i crede un erou =i n-a\i]n\elege deloc cum un asemenea cavaler s[fie a=a de timid]n fa\a domnilor lini=ti\i =i galan\i.

Dar c`nd vorbesc cu o femeie frumoas[? Ah, femeile, femeile! Nu, nu, ele nu vorbesc ca noi, nu privesc ca noi, nu se mi=c[ca noi.

Cuv`ntul lor e cald =i ame\itor.

Unei femei]i e de ajuns tinere\ea =i de=tept[ciunea. +i, dac[e s[v[spun drept, eu prefer de=tept[ciunea frumuse\ii. Frumuse\ea este femeia dinafar[, inteligen\a e femeia dinl[untru. O frumuse\e prost[nac[este un farmec mort. O ur`t[, =tiind s[te taie cu o privire, se aseam[n[cu o carte ale c[rei scoar\e proas\e ascund un cuprins fermec[tor.

Femei ur`te nu exist[, ci numai femei, femei b[tr`ne =i femei proaste. Ba chiar cele b[tr`ne]ntineresc cu spiritul lor diabolic.

S[nu crede\i c[voi povesti ceva imoral.

Timidul revoltat, de odinioar[, acum e tot timid, dar lini=tit, cu o vast[iubire de omenire =i mai ales de femei. Pesimistul de odinioar[e ast[zi un om bl`nd, insipid de dulceag; =i acela — v[

cer iertare — care se tr`ntea disperat ]n pat =i nu credea dec`t]n pasiune =i frumos ast[zi este un *pu-ri-tan*, bine]n\eles un puritan care... trebuie sa v[spun... a]nceput s[aib[mai mult[ ]ndr[zneal[c`nd prive=te]n ochii unei femei.

S[revin.

Ceea ce mi s-a]nt`mplat mie, consider`nd evenimentul pe dinafar[, s-a]nt`mplat multora; ceea ce ]ns[ se petrecu ]n sufletul meu, f[r[ a fi un fenomen extraordinar, v[ va interesa ]ntruc`tva, dac[nu crede\i c[nebunii =i oamenii s[n[to=i se pot reduce la dou[formule, una cuprinz`nd pe cei care iau visul drept realitate =i alta cuprinz`nd pe cei care neag[realit[\ii orice p[rticic[de vis.

Oamenii se deosebesc a=a de mult unii de al\ii, c[cea mai mare gre=eal[a filozofilor st[ ]n reducerea omenirii la un tip sau chiar la mai multe tipuri.

C`\i oameni, at`tea tipuri, at`tea lumi, at`tea probleme. +i dac[e ceva care aseam[n[pe oameni]ntre ei, e tocmai ceea ce-i aseam[n[cu tot restul animalelor: a m`nca, a dormi, a umbla, a se]nmul\i...

Afar[de aceast[asem[nare, alta nu mai exist[.

Iat[de ce-mi vine s[r`d de mul\umirea p[rin\ilor c`nd v[d c[ochii copiilor seam[n[cu ochii lor, f[r[a se]ntreba dac[prin acele sticle albastre =i dr[g[la=e vor p[trunde acelea=i impresii =i se vor r[sfr`nge acelea=i imagini...

M[ierta\i, clina copil[reasc[a filozofiei a fost pururea patima capetelor slabe =i mai ales a oamenilor f[r[ac\iune.

Sunt timid. V-am spus-o =i v[rog s[nu v[ ]ndoi\i.

C`te mi s-au ]nt`mplat din pricina aceasta, nu v[pot spune. Ar fi prea lung =i a\i r`de prea mult de mine, f[r[ca s[iau =i eu parte, privind, bine]n\eles, cu ochii]n jos.

S[ ]ncep.

C`nd ]mi murir[ p[rin\ii, am`ndoi]n acela=i an, eram mic, mi se pare de =apte ani.

Am voit s[-i pl`ng pe am`ndoi — pe am`ndoi]i iubeam. M-am apropiat de cosciugul lor. Nu eram singur.

Trebuie s[=ti\i c[tata a l[sat o avere frumu=ic[.

Erau dar la capul lui mul\i care nu-l putuser[suferi.

Se vorbea de un testament.

Mi-aduc aminte de unul din familie, despre care tata zicea: “Nu ne-a mai c[lcat pragul, nu mai =tiu ce este sup[rarea”.

E crud sa v[spun: fratele lui, unchiul meu. Un om foarte bun, cu un singur cusur: pierduse toat[averea]n c[r\i. Am g[sit]n h`rtiile tatei o sumedenie de poli\e de-ale lui, isc[lite frumos, cu floare, dar nepl[tite.

M-am apropiat de catafalc, convins c[voi pl`nge cum nimenea nu mai pl`nsese.

Cas[p[rinteasc[f[r[p[rin\i!

Cineva m[lu[de m`n[ =i-mi zise, s[rut`ndu-m[pe am`ndoi obrajii: “Iorgule, Iorgule, pl`ngi, Iorgule, pe acela care nu se va mai]ntoarce!”

El.

Unchiul cu poli\ele.

+i c`nd s[ m[ podideasc[ lacrimile, l-am privit. Mi-am ]ntors ochii =i-am ]nt`lnit at`tea perechi de ochi, c[... mi-a fost ru=ine =i n-am mai pl`ns.

O! e teribil lucru s[-\i fie ru=ine s[pl`ngi c`nd suferi!

Vede\i ce timid sunt? A\i]n\eles? E greu de priceput. D-voastr[sunte\i altfel. Nici unul nu v[asem[na\i cu mine.

Mai degrab[ve\i]n\elege de ce, =tiind perfect de bine lec\ia, n-am r[spuns nimic]n fa\a unui profesor vestit, cunoscut]n toat[\ara. O! un profesor mare!

La fiece lec\ie]ncepea:

— Un profesor trebuie s[fie p[rintele vostru!

— Educa\ie! Educa\ie, pedagogie, sistem nou!

+i c`nd s-a r[stit la mine =i mi-a strigat: “Educa\ie! Pedagogie! Sistem nou! *Ochii-n sus!*”... am ridicat capul, dar, ]nt`lnind ni=te ochi pedagogice=ti, mi s-a-ncle=tat f[lcile =i, din lec\ia cea mai bine preparat[, m-am ales cu un zero la catalog.

M[prind c[asemenea timiditate o]n\elege\i.

Fiecare din d-voastre a\i p[\it-o]n fa\a pedagogiei =i a profesorilor care v-au fost ca ni=te adev[ra\i p[rin\i.

S[nu crede\i]ns[c[ ]n to\i frica a fost la fel. Unii s-au g`ndit la nuia, al\ii la not[, al\ii la urechi, pu\ini la premiu, =i cei mai mul\i, la repeten\ie. Unora le-a zv`cnit inima, multora li s-a]mpiedicat r[suflarea, la pu\ini li s-a ridicat s`ngele la cap, la c`\iva le-a venit ame\eal[.

Mie nu-mi p[sa nici de b[taie, nici de premiu, nici de not[rea; sim\eam]ns[doi ochi care m[pironeau drept]n mijlocul frun\ii. F[r[ei a= fi spus toate regatele, marile ducate =i ducatele Germaniei, cu capitalele =i cu ora=ele "*cele mai principale*", ca pe ap[, pe ner[suflate.

Ce n-a= fi dat s[m[lase profesorii]n pace, ca sa]nv`rtesc degetele cele mari, unul ]mprejurul celuilalt, din ce ]n ce mai repede, din ce ]n ce mai ]ncet, dup[ cum lec\ia curgea mai repede sau mai pe g`ndite.

Pedagogia a fost du=mana mea. Mi s-a p[rut c[aceast[=tiin\[a fost inventat[ca s[m[chinuiasc[=i s[m[fac[de r`s.

Tocmai t`rziu am]n\eles c[pedagogia s-a n[scocit pentru unii profesori neghiobi — exist[— =i pentru unii =colari model, care nu exist[.

Eram a=a de bun =i de timid c[,]mplinind 21 de ani, n-am voit s[ies de sub tutela unchiu-meu, fratele mamei, om bl`nd ca =i mine, ru=inos ca =i mama.

}mi vine s[r`d... Nu cumva v[spun vreo minciun[?... De ce v-a= spune?... Nu v[cer nimic, nu-mi cere\i nimic, de ce s[v[mint?

+i adev[rul e c[nu v-am spus de ce n-am luat socotelile tutelei =i de ce-am r[mas]n acelea=i case albe ca laptele — mai ales noaptea pe lun[— cu pridvor, cu trepte de stejar, cu st`lpi cu flori la capiteluri =i cu br[\[ri pe la mijloc.

}mi pl[ceau casele?... Da.

Iubeam pe unchiul meu, care-mi]ndoise averea?... Da.

Mi-era ru=ine ca,]ndat[ce ajunsesem v`rstnic, sa-i cer socoteal[, ca =i cum m-a= fi]ndoit de cinstea lui?... Da.

Ei =ir?...

De aceea r[m[sesem eu la epitropie? Dac[v-a\i uita cam la o parte, m-a=]nro=i =i v-a= r[spunde: da. Iar de m-a\i privi, chiar acum c`nd mi-au r[s[rit multe fire albe, ca un copil vinovat, v-a= spune:

— Nu, nu e adev[rat c[iubeam a=a de mult casele]n care crescusem =i pe unchiul meu care m[crescuse...

Mai era cineva pe-acolo, afar[de un v[r, cam de aceea=i v`rst[ ca mine, afar[ de unchiu-meu (m[tu=a mea murise), afar[ de case =i de un c`ine l[\os... mai era cineva...

Ei, acest *cineva* pe c`\i =trengari nu str`nge de pe drumuri, pe c`\i timizi nu-i ame\e=te, pe c`\i negustori nu-i preface]n poe\i, pe c`\i filozofi nu-i scoate din fire, sufl`nd]n sistemele lor, ca]n ni=te p`nze de p[ianjen!

E nespus de fermec[tor acest *cineva*, care te face s[r[m`i sub tutel[, c`nd au trecut 24 de ore dup[ce ai]mplinit 21 de ani =i ai un venit de 15.000 de lei!

Mi se pare c[a\i ghicit secretul.

Oh! femeile, femeile!

Ce-or fi av`nd ele cu timizii =i cu filozofii?

Nu era tot aceea=i *Irinel* cu care m[jucasem de-a “cirip-cirip”? Nu era aceea=i nebun[, cu rochiile p`n[ la genunchi, ai c[reia ciorapi albi se ]nverzeau p`n[seara? Nu era acela=i drac zv[p[iat care]=i arunca cartea]n pridvor c`nd se ]ntorcea de la =coal[ =i m[ prindea de g`t cu am`ndou[ m`inile ca s[o duc]n c`rc[?

Copilul devenise femeie,]n locul ochilor, de o infinit[naivitate, se aprinseser[dou[v[p[i de demon.

+i acum Irinel m[lua de m`n[.

Dar era de 15 ani... =i de mult m`na ei era alta: mai cald[,

mai nu =tiu cum. Veselia ei nu mai era egal[=i continu[ca alt[dat[. Nu mai vorbea repede =i]ntruna.

+i dac[-i ziceam:

— Irinel, ce crezi tu, o s[plou[ast[zi?

Sau:

— Irinel, mai sunt dou[s[pt[m`ni p`n[la vacan\a mare, nu e a=a c-o s[fii fericit[, ca =i alt[dat[, c`nd om pleca la Sl[nic ?

Irinel t[cea =i privea drept]nainte. Eram sigur c[nu se uita la nimic, c[nu vedea nimic.

T[cerea ei m[amenin\a =i]i ziceam, cu glasul pe jum[tate, ca =i cum a= fi fost vinovat:

— Irinel, abia veni=i de la pension =i \i s-a ur`t?

+i, drept r[spuns,]ncepea o veselie exagerat[. +i r`sete, =i vorb[, =i istorii ]ncepute, dar nesf`r=ite...

— Tu nu =tii,]mi zicea ea, tare =i repede, ce scrisoare mi-a ar[tat o amic[a mea... Numai eu am citit-o... =i cu alt[fat[... =i cu sora ei... =i mi se pare c[a ar[tat-o =i altora... Am r`s s[m[pr[p[desc...

+i Irinel]ncepea s[r`d[. +i r`dea, r`dea, p`n[ce lacrimile]i curgeau pe obrajii ei rumeni. Apoi, dup[ce ofta,]ncepea:

— }i scrie... tremur`nd... de ni=te stele... dou[ numai... care ard =i ]i vorbesc... Cum o s[ ard[ stelele de care e vorba?... sunt c[rbuni?... Cum s[ vorbeasc[ stelele?... Nu pricep... +-apoi... ghea\[... topire... marmur[... litere de foc... m`n[stire... sinucidere... Ah!... *Pauvre Marie!*[1] Mi-e mil[de ea... De c`teva ori ne-am luat de g`t =i ne-am s[rutat, ne-am s[rutat =i-am]nceput s[pl`ngem... Trebuie s[ =tii, Iorgule, c[ ea-mi cite=te, ]n fiece luni, c`te-o scrisoare pe care se v[d urmele cre\e ale unor lacrimi mari, =i eu, abia st[p`nindu-m[ s[ nu bufnesc de r`s de “*stelele gemene care-l ard =i-i vorbesc*”, trebuie neap[rat s[pl`ng... =i s[ m[ crezi c[ pl`ng din toat[inima... *Pauvre chérie!*[2]...

Irinel, gata s[pl`ng[, dup[ ce r`sese cu at`ta poft[, b[ga de

---

[1] S[rmana Maria! (*fr.*).

[2] S[r[cu\a! (*fr.*).

seam[c[eu plec ochii]n jos, ca =i cum a= fi fost sup[rat, =i m[ ]ntreba r[ut[cios:

— Iorgule, ce crezi, azi plou[sau nu?

Asemenea scene se petreceau diminea\a. Irinel, p`n[ seara, ]mi zicea *poftim*, ]n loc de *na*, broda sau c`nta la piano]n loc s[ne plimb[m prin gr[din[.

Toat[ziua sim\eam o ur[teribil[, de timid,]n contra “celor dou[stele care vorbeau”.

Trei ani am petrecut aceast[via\[de vise]ndr[zne\e]n timpul s[pt[m`nii, de fric[ =i de ]ntristare, duminica, de planuri minunate, am`nate din zi]n zi, ascunse cu ipocrizia extraordinar[a timizilor =i a inocen\ilor.

}n fine, dup[o vacan\[petrecut[la Sl[nic, m-am *hot[r`t.*

C`nd plec[la pension, abia]ndr[znir[m s[ne s[rut[m. Ce s[rutare rece! Nu ne-am uitat unul la altul. Mi-aduc aminte c[eu priveam la o canapea =i mi s-a p[rut c[buzele mele au atins o stof[galben[=i aspr[ ]n loc de obrajii pietro=i =i rumeni.

M-am hot[r`t.

+i eram sigur c[nimic nu putea s[sf[r`me hot[r`rea mea eroic[.

Ca s[prind curaj,]n prima noapte m-am g`ndit la scena ce, neap[rat, duminica viitoare, avea sa se petreac[. Toat[noaptea n-am dormit,]n]ntuneric vedeam gr[dina, vedeam pe Irinel, m[auzeam, o auzeam.

Coco=ii c`ntau. Stam lungit, cu fa\a]n sus, cu ochii]nchi=i. Asudasem de curajul din scena]nchipuit[.

— Irinel, vrei s[mergem]n gr[din[?

— Nu, *merci*!

— Nu se poate, trebuie s[ne plimb[m!

}n\elesese c[sunt hot[r`t s[-i spun ceva grav. Asemenea curaj impune.

Coco=ii c`ntau. Miezul nop\ii. Ploua de v[rsa. Fulgerele, ca ni=te =erpi de lumin[, prin=i o clip[ ]n perdelele mele.

— Irinel, s[mergi cu mine! Nu vezi ce zi frumoas[? Am g[sit un ciorchine de corni\[coapt[. Toat[s[pt[m`na l-am p[zit...

— Nu, *merci*!

— Imposibil... trebuie s[mergi... Am s[-\i spun ceva...

— Ce?

+i m[pironi cu ochii.

At`ta lumin[cine s[r[bde? M[uitai]n jos. Revoltat de fric[, sim\ii un curaj de erou. Ridicai capul.

— Trebuie s[vii!

}n via\a mea nu poruncisem nim[nui... ei]i poruncii !

}ntuneric bezn[. Ploua. M[ ]ntorsei la perete. }nchisei ochii.

Se f[cea o Duminic[minunat de frumoas[. +i cu acela=i curaj]i mai zisei o dat[:

— Trebuie s[vii!

+i o luai de m`n[=i]i spusei ceea ce de doi ani voiam s[-i spun:

— Irinel, te iubesc!... Tu m[iube=ti ?... De ce taci?... De ce pleci ochii]n jos?... Spune-mi: vrei s[plec din casa unde te-am v[zut cresc`nd?...

— R[m`i!

Ne-am]mbr[\i=at.

S-a ispr[vit.

Doamne, ce curaj are omul c`nd iube=te!

N[du=eala se r[ci pe mine c`nd m[ g`ndii c[*scena nu se petrecuse]nc[* =i c[trebuia s[se petreac[*]ntocmai*. Frica de a=a curaj m[ ]nghe\[ ]n plapum[.

Se lumina de ziu[. Adormii]ncet-]ncetinel, re]ncep`nd aceea=i scen[.

— Irinel... vrei s[ne plimb[m...

— Nu... *merci*!

— Ba da... Trebuie...

M[de=teptai pe la zece ore.

Unchiul meu m[ ]ntreb[:

— Iorgule, nu e=ti bine de te-ai sculat a=a t`rziu?

Eu m[=tiam vinovat.

— A=, nu... o carte... am adormit t`rziu...

Urechile mi-ardeau, ca =i cum le-a= fi fost lipit de o sob[ferbinte.

Pridvorul mi se]nv`rtea sub picioare.

}n minutul acela]mi trecu prin minte un g`nd care m[ame\i.

Irinel ca Irinel, dar cu unchiu-meu ce curaj s[am?

Cum, el, om b[tr`n, cu obiceiuri sfinte, s[ vad[, la vreme de b[tr`ne\e,]n neamul lui, c[s[torie cu dezlegare domneasc[?

De ce sta]n picioare]naintea mea? +i cum m[privea! M[ ]n\elesese. M[c`nt[rea. Desigur c[-i treceau prin minte cuvintele pe care eu le auzeam deslu=it, ca =i cum cineva mi-ar fi =optit la ureche: “Nu credeam, nepoate, ca tocmai tu s[-mi sco\i copila din minte! Ce-ar zice biat[m[-ta de-ar tr[i =i te-ar vedea?”

De ce nu pleca b[tr`nul dinaintea mea? M[ privea pe mine, sau se uita ]ntr-alt[ parte? Nu =tiu dac[ vinovatul este r[u, dar judec[torul e crud. +i judec[torul meu cre=tea ca un zid ]ntre mine =i Irinel. }n urechi ]mi r[suna sentin\a pe care el, eram convins, o d[duse: “Ce tineret stricat! B[tr`nii se duc, =i cu ei se duc =i bunele obiceiuri.”

Aproape s[cad de pe scaun. Unchiu-meu]mi zise:

— Iorgule tat[, tu n-ai luat cafeaua... Mi se pare c[nu e=ti bine... ai?...

Ce ironie!

Cuvintele lui, mai dulci ca alt[dat[?

Degeaba. }l]n\elesesem.

S[te fereasc[Dumnezeu de un om bun care te os`nde=te. +i e destul s[te sim\i vinovat]n fa\a unui om bun =i drept.

De ce-ori fi n[scocit oamenii pedeapsa? Pedeapsa este alinarea vinovatului. A= fi dorit ca unchiu-meu s[=i-o pronun\e. Dar, nu; el m[prinsese, m[judecase =i,]n loc de pedeaps[, plec[=i-mi trimise o cafea cu lapte =i dou[cornuri.

}n via\a mea n-am sim\it o tortur[mai mare.

Desigur c[ne v[zuse plimb`ndu-ne t[cu\i, iar nu veseli ca alt[dat[. }n\elesese de ce Irinel sta, unele duminici,]nchis[ ]n cas[. +tia de ce adormisem tocmai dinspre ziu[. +i, cine =tie,

poate c[m[auzise strig`nd prin vis: “Irinel, Irinel, te iubesc ! Tu m[iube=ti pe mine?”

Cum, unchiu-meu s[vad[pe fata lui m[ritat[dup[b[iatul sor[-sei? S[se fac[de r`s la vreme de b[tr`ne\e?

+i de ce?

Pentru capriciul unui b[iat crescut =i]ngrijit de el?

Dar cum crescuser[m noi, Irinel =i cu mine, nu eram veri buni, ci frate =i sor[. +i de-ar fi r[mas vorba numai pe condica civil[... dar cum era s[calce el legile biserice=ti?

Toat[s[pt[m`na, diminea\a, seara =i peste zi, la mas[ =i la cursurile universitare, acela=i g`nd.

— E imposibil!... M[mir cum nu am]n\eles... Imposibil...

S`mb[t[, pe la ora 6, v[zui vechea noastr[tr[sur[. }n ea, unchiul meu, al[turi, Irinel.

Privind de pe treptele pridvorului la p[rul alb =i la buclele blonde, r`sei, abia st[p`nindu-mi lacrimile:

— Imposibil!

Irinel s[ri u=or din tr[sur[, se apropie de mine. Era vesel[. Ne s[rutar[m. S[m[crede\i: mi se p[ruse c[s[rut]n aer.

— Dar ce ai, Iorgule? E=ti a=a de palid! Ai sl[bit, ori mi se pare mie?

}nainte de a-i r[spunde ceva, unchiu-meu se gr[bi, se gr[bi:

— Nu =tiu ce are Iorgu... mi se pare c[e bolnav =i nu vrea s[spuie...

O! o! *nu =tii* ce am, unchiule? Nu =tii ce am? |i se pare c[sunt bolnav? Nu vreau eu s[spun? +i d-ta spui ce ai? Sf`nt om... dar de-o ipocrizie...

Credea c[nu-l]n\elesesem.

Lui Irinel]i r[spunsei]ncet:

— N-am nimic, Irinel... Dar tu e=ti bine?

D-aci]nainte, un an de melancolie. De ce v-a= spune c[sl[beam, c[ ]ng[lbeneam, ca r[ceam cam des =i, cu o pl[cere

ascuns[, exageram o mic[tuse c`nd m[ plimbam cu Irinel? A\i v[zut at`\ia oameni slabi =i galbeni =i a\i citit at`tea romane cu aman\i care ofticeaz[, care se ]mpu=c[ sau se arunc[ ]n mare, c[ a v[ povesti eu cum sl[bisem, cum m[ apucasem de biliard, cum ]ncepusem s[ beau bere, ajung`nd uneori p`n[la trei halbe, v-a= face s[c[sca\i.

Nimic extraordinar]n iubirea =i melancolia unui timid. Cine se opre=te, fie m[car =i-o clip[,]n fa\a unui om care sufer[=i tace?

+i eu am t[cut de la Sf`nt[ Marie p`n[la S`n-Petru.

— Ce ai?

— Nimic...

— E=ti bolnav?

— Nu, unchiule... Nu, drag[Irinel...

}n sf`r=it, ziua grea =i mare sosi.

Irinel sf`r=ise pensionul. La 20 iunie]=i adusese tot de la scoal[.

Chiar]n ziua aceea]ntreb[repede pe unchiu-meu la ce b[i plec[m =i, afl`nd, intr[la mine]n odaie.

Eu citeam, tr`ntit]n pat, minunatul discurs al lui Kog[lniceanu, tip[rit]n fruntea *Letopise\elor*[1].

M[hot[r`sem s[las dreptul =i s[ ]nv[\ literele =i istoria.

Cum o v[zui, s[rii]n sus. Ea se]nv`rti repede ]ntr-un picior. Rochia p[ru o imens[ rochi\[-a-r`ndunicii. Dup[ce se]nv`rti, r`z`nd =i b[t`nd]n palme, se opri]naintea mea,]mi f[cu o *reveren\[*,]ntinz`ndu-=i u=urel rochia de am`ndou[laturile, =i m[ ]ntreb[cochet:

— *Mon cher cousin*[2], po\i s[ghice=ti unde plec[m var-asta?

— Nu, Irinel, r[spunsei eu, exager`nd tusea care devenise mai mult un tic.

— Ce-mi dai s[-\i spun?

---

[1] Documente istorice publicate de M. Kog[lniceanu]n 3 volume,]n 1845, 1846, 1852.

[2] Scumpul meu v[r (fr.).

+i dup[ce iar se]nv`rti lovindu-m[ cu rochia peste picioare, =i r`se, =i b[tu din palme, m[ ]ntreb[foarte serios:

— }mi s[ru\i m`na cu *respect*, ca la o cucoan[ b[tr`n[, dac[\i-oi spune?

— Da, Irinel.

+i tusea obligat[ ]=i juc[rolul.

— Nu, mai]nt`i s[-mi s[ru\i m`na.

}mi]ntinse o m`n[, pe care o s[rutai trist =i cu poft[.

— +i p-asta.

— +i p-aia, Irinel.

— La Mehadia! Mi se ur`se cu Sl[nicu.

Se]nv`rti prin cas[, de ast[ dat[ a=a de repede, c[ rochiile i se-n[l\ar[ p`n[la genunchi. Eu m[ ]nro=ii, ea se]nro=i. Apoi, izbucnind]ntr-un r`s argintiu, se repezi la mine =i-mi zise:

— S[juc[m o polc[... Eu c`nt... Eu s[fiu cavalerul... Eu s[te port...

Tocmai atunci auzii pe unchiu-meu.

— Irinel!... Irinel!... Unde e=ti?

Ea disp[ru]ntr-o clip[.

M[tr`ntii ]n pat. Luai *Letopise\ele*. }n loc s[ citesc, ]ncepui s[ m[ g`ndesc. “*Irinel!* Irinel!” Cel dint`i, repede, aspru, r[ut[cios, cel de-al doilea, mai lung, mai dulce, m`ng`ietor chiar. Desigur, a voit s-o dreag[, s[ m[ ]n=ele. S[ cred eu c[ nu s-a g`ndit la nimic. Dar ce-a]nsemnat acel “*unde* e=ti”? Am]n\eles cum a zis “*unde*”. Aci era tot]n\elesul]ntreb[rii. Nu c[avea s[-i spuie ceva, dar dorea foarte mult s[=tie: "*unde*” e. Adic[nu care cumva e la mine]n odaie? At`ta paz[ e umilitoare pentru un orfan de care a ]ngrijit o via\[ ]ntreag[ *=i i-a ]ndoit averea*, ca s[ aib[ dreptul s[-i zic[, c-o singur[ vorb[, c-o singur[ privire: “A=a =tiu eu s[ r[spl[tesc pe un ingrat, pe un t`n[r care nu seam[n[b[tr`nilor ce se duc =i ]nmorm`nteaz[cu ei *moravurile sfinte din \ara asta!*” Acest “*unde e=ti*” prea fusese cusut cu a\[alb[. Ce, nu =tia el *unde* era *ea*?

— Ah! unui orfan nu-i e permis s[iubeasc[!

U=a de la odaie se deschise. Irinel ap[ru]n prag.

Ce nefericire... s[-\i vezi fericirea]n prag =i s[=tii c[nu-l va trece, c[va r[m`nea acolo, a=a de aproape, =i totu=i infinit dep[rtat de tine!

Irinel se apropie de mine.

+tiam eu c[ea trecuse pragul, dar c[fericirea mea r[m[sese dincolo. }n\elesesem c[b[tr`nul o trimisese ]ntr-adins, pref[-c`ndu-se, =i mai bine, c[nu b[nuise nimic.

— +tii ce mi-a spus tata? }n ziua de S`n-Petru o s[ne vie un musafir. Un mare negustor.

Ce mai era =-asta?

— +i ce \i-a mai spus?

— Nimic... a, ba da... s[t[iem Curcanul cel mai gras... s[fie curat =i frumos a=ezat]n cas[... c[musafirul e deputat, b[tr`n... c[e... nu =tiu mai cum =i ce fel...

Dup[ce Irinel m[cert[=i r`se de mine c[ tu=esc ca fetele din pension care fac pe doctor s[ le dea fier =i vin vechi, mai mult pentru vin dec`t pentru fier, plec[.

— Uf! bine c[e b[tr`n!... Dac[ ar fi fost t`n[r?...

}n ziua de S`n-Petru m[sculai cu o fric[care m[facea s[tresar la fiece zgomot.

Ce... nu s-au mai v[zut b[tr`ni sminti\i]nsura\i cu fete de 18 ani?...

M-am plimbat trei ceasuri prin curte.

A=teptam pe acest rival cu ner[bdarea cu care a=teptam une-ori pe Irinel. M[ ]n=el sau nu? Aceea=i senza\ie, identic aceea=i se petrecea]n mine, a=tept`nd obiectul urii ca =i c`nd a=teptam pe acela al iubirii... Voiam sa-l v[d... mai cur`nd...]ntr-o clip[... s[-l cunosc... sa aflu cine era...

Pe la zece ore, o tr[sur[se opri]n dreptul por\ilor.

A sosit.

C`nd ]l v[zui, ]ncepui s[ r`d. Prea era slab, prea era b[tr`n! Elegant, nu e vorb[: cu redingot[neagr[=i cu leg[tur[ro=ie. L-am

salutat cu respect =i, pot zice, cu dragoste. C[it c[ur`sem pe un astfel de b[tr`n cu p[rul alb ca z[pada, m[dusei lini=tit]n gr[din[.

Ce nep[sare]n toate!

U=a de la gr[din[se deschise ca =i cum v`ntul ar fi tr`ntit-o. Irinel ap[ru. Privi]n toate p[r\ile =i, v[z`ndu-m[, se repezi spre mine. V`ntul]i flutur[rochia de batist[alb[cu bobi\e negre.

Era galben[. M[lu[de m`n[. M`na]i tremura. Vroind s[vorbeasc[,]mi zise de mai multe ori:

— Stai... stai... stai s[r[suflu...

Apoi t[cu =i m[privi.

Ce privire!

Ochii ei sc`nteiau; albastrul lor mi se p[ru un ocean revoltat, f[r[fund, f[r[\[rmuri.

Privii]n jos, prostit de o spaim[ne]n\eleas[. }mi v[zui ghetele =i m[g`ndii: “Azi mi le-a f[cut ori nu? Fire=te c[da. Nu mi le face]n toate zilele?”

— Iorgule, =tii de ce-a venit b[tr`nul?

— Nu,]i r[spunsei eu c-o lini=te stupid[.

“Mi-a f[cut ghetele... ori a fost rou[...”

— Iorgule, =tii ce mi-a zis tata?

— Nu.

— S[pui rochia de *fulard*.

— Rochia de *fulard*?... A care-mi place mie?...

— Dar =tii de ce s[m[g[tesc?

— Fire=te c[da.

Ea tres[ri. Eu continuai, =terg`ndu-mi o gheat[cu batista.

— Fire=te c[=tiu... Nu este azi s[rb[toare mare?

— Ah!]mi r[spunse ea tr`ntindu-mi m`na de care m[\inea, nu =tii nimic! Ce om indiferent =i nepriceput e=ti!

Indiferent?

}n\elesesem tot din privirea =i emo\iunea ei =i cu o lini=te care, desigur, nu era a mea, m[plecai =i-mi =tersei =i cealalt[gheat[.

— B[tr`nul a venit, a venit, Irinel...

Era alb[. Buza de jos]i tremura. Lumina ochilor i se]ntunecase.

— B[tr`nul a venit... Irinel... Ei, =i?... O s[ dejuneze cu noi?... At`t mai bine... O s[fim mai mul\i la mas[...

Eu vorbeam?... Nu eram dec`t eu =i ea]n gr[din[...

— B[tr`nul a venit, a venit! ]mi r[spunse ea, acoperindu-=i ochii cu am`ndou[m`inile. B[tr`nul a venit, pentru ca cineva s[se duc[din casa asta!... El are...

Irinel]ncepu s[pl`ng[.

— Ce are?...

— Un b[iat, inginer...

— Inginer? A]nv[\at ingineria?...

— Da, *a]nv[\at ingineria*! r[spunse furios Irinel. Da... a]nv[\at in-gi-ne-ria, =i cineva o s[se duc[din casa asta!

O v[zui cum se opri]n pragul porti\ei, cum s-aplec[u=urel =i, lu`ndu-=i poala curat[a rochiei,]=i =terse obrajii de lacrimi.

M[uitai lung dup[ea, apoi m[lungii cu fa\a]n sus sub o bolt[de pomi roditori.

Ce de via\[ ]n natur[! Merele]ndoiau ramurile groase; unele vr[bii ciripeau, scutur`nd din aripi; altele c[deau gr[mad[, ]nc[ierate ]ntr-o lupt[ desperat[. Pe fa\a mea soarele ploua rotocoale de lumin[. Sim\ii lacrimile alunec`ndu-mi]n urechi, m[sculai]n picioare, m[uitai spre porti\[=i zisei cuprins de o melancolie infinit[:

— Doi se vor duce din casa asta...

A doua zi prezentai unchiului meu o fals[recomanda\ie]n scris — a unui doctor — care m[obliga s[m[duc la Bourboule[1], sub pretext c[suf[r serios de pl[m`nul st`ng.

S[trec mai repede peste acest moment.

Am s[rutat m`na unchiului meu =i pe Irinel!... Pe Irinel!...

Trecusem hotarul \[rii. Priveam pe fereastra deschis[a

---

[1] Statiune balneo-climateric[ ]n Fran\a,]n apropiere de cheile r`ului Dordogne.

vagonului la]ntinsele c`mpii ale Ungariei. }ncepui sa m[ g`ndesc. Dar dac[nu m-ar fi privit a=a de ad`nc? O privire fix[m[ame\e=te. Dar dac[mi-ar fi spus ea mie ce-a= fi voit s[-i spun eu ei? Timiditatea,]n gradul acesta, s[fie una din formele nebuniei? Dar ce curaj mi-ar fi trebuit?... Cum a= fi m[rturisit unchiului meu?... Irinel nu-mi era ca =i sor[?...

Imposibil!... Fusese fatal!...

Locomotiva g`f`i =i scoase un =uierat asurzitor... C`teva lacrimi pe fereastr[... C[utai cu ochii ]ncotro ar veni \ara =i cam ]ncotro ar c[dea casa =i gr[dina unde fusesem fericit... Un semn cu m`na =i zisei oft`nd:

-Adio, Irinel!...

CUPRINS

PARAZI|II

I

Cosmin a=teapt[pe doi prieteni. E singur, la o masa rotund[,]n gr[dina “Costandin”. Cu capul rezemat]n m`na dreapt[, prive=te f[r[a clipi. Nici “b[ie\ii” care gonesc cu farfurii, sticle =i pahare, nici mul\imea zgomotoas[=i lacom[nu-i tulbur[privirea melancolic[.

}n gr[din[se aud, din toate p[r\ile, strig[tele obi=nuite: “B[iete, o baterie!”, “O idee!”, “La moment!”, “Un patrician!”, “Gaata!”, “P`rjoala, Mitic[!”, “A sosit!”, “Un taifas, la a cincea!”, “Sose=-teee... pe telegraf!” Peste zarva aceasta piruie naiul lui Dinicu. Maistrul muscalagiu c`nt[*Cioc`rlia*, o sc[p[rare uimitoare de sunete.

Pentru Cosmin lumea, a=a de vie =i de apropiat[, se proiectez[ ]ntr-o dep[rtare t[cut[=i fumurie. La lumina felinarelor oamenii]i par ca ni=te umbre nehot[r`te]n conturul lor. Cosmin]nchise ochii s[i obosi\i =i,]n]ntunericul de o clip[,]i lic[ri

tremur`nd, ca ]ntr-un vis, o gr[dini\[ cu liliac, o scar[ r[sucit[ ca un melc colosal, un pat murdar ]n care zace un b[tr`n cu capul mare, cu p[rul alb, lung =i rar, =i o femeie frumoas[, t`n[r[ ]nc[, voind s[-l m`ng`ie pe el, care se ]nfiorase de aspectul b[tr`nului. Tres[ri, parc-ar fi sim\it furnicarul m`ng`ierilor prelungindu-i-se p`n[ pe dup[ umerii oso=i. }n fundul acestei iluzii, dou[ priviri, albastre =i triste, tremurar[ ca dou[ fl[c[ri de spirt c`nd sunt aproape s[se sting[. Cosmin deschise ochii, b[tu]n mas[=i zise aspru unui chelner:

— B[iete, o \uic[!

Cosmin b[u \uica.

Rupse o buc[\ic[de p`ine.

— Ce ave\i? D[-mi o list[!

— }ndat[, s[vie, r[spunse b[iatul, plec`nd cu ni=te pa=i despica\i.

Cosmin]=i netezi col\ul p[rului de pe frunte. Chipul lui usc[\iv e obosit. Ochii negri =i mici se sting =i se aprind necontenit. Curat]mbr[cat. E oarecum elegant]n ni=te haine gata.

Dup[c`teva minute de nehot[r`re]ncepu s[citeasc[lungul =ir de bucate. Ceru o ciorb[de peri=oare. +i pe c`nd lungea buzele ca o p`lnie ca s[soarb[, cineva]l b[tu pe um[r. Era Candian, unul din cei doi prieteni. T`n[r, blond, cu ochii alba=tri =i cu must[\ile]nvoalte. Ochelari lega\i]n aur.

— Te a=tept de-un ceas, zise Cosmin. M[noiu nu vine?

— *Mon cher ami*[1], r[spunse pripit Candian, m-am]ncurcat la “Noua genera\ie”. Era o banc[... era o vijelie... b[iete, =terge scaunul, nu vezi c[este ud?... uf! ce c`rcium[infect[!...

— }ndat[, domnule!

— Era o banc[, continu[Candian, frec`ndu-=i m`inile, monstruoas[. Se ridicase de la o mie la dou[sprezece. O *razuar[*[2] de prim[ordine. Opt, nou[, opt, nou[, =i pon\ii, =apte, cinci, bac, patru.

---

[1] Scumpul meu prieten (*fr.*)

[2] La jocul de c[r\i, partida la care to\i juc[torii pierd]n favoarea bancherului; de la fr. *raser*— a rade.

— Vas[zic[, ai pierdut?

— Eu?... din contr[... am c`=tigat... Cine pricepe jocul ca mine? Eu totdeauna voi c`=tiga, iar M[noiu totdeauna va pierde. }ndat[ce am v[zut pe Titeanu t[ind, l-am rugat s[m[ia cu o sut[. Are un noroc... idiot! E singurul bancher... *mon cher ami*, trebuie s[fii bê-bête[1] ca s[pontezi contra lui.

Candian avea obiceiul s[spuie c`nd c`=tiga c[c`=tig[ totdeauna, iar c`nd pierdea c[pierde totdeauna. Dar =i c`nd pierdea, =i c`nd c`=tiga, sus\inea c[nimeni, ca el =i ca Titeanu, nu pricepe “bacaraua”. “Bacaraua e un joc de noroc la care pro=tii n-au noroc.” Foarte mul\umit de axioma lui... da, a lui, de=i a auzit-o de la un general, la “Jockey-Club”.

— M[noiu pierdea mult?]ntreb[Cosmin, f[c`nd semn amicului s[u ca s[vorbeasc[mai]ncet.

— Era la al optulea bilet de o sut[. Ce-i pas[! Avea trei mii de lei...

— M[mir... f[r[avere... f[r[ocupa\ie... p[cat... o via\[pierdut[...

— Via\[pierdut[? De ce? Te-i fi g`ndind la examene. Ei, mon *cher*, cartea =i facultatea sunt pentru cei slabi. M[noiu este un filozof al secolului. Socoteala lui este mai profund[ ca a naivilor de geniu. Ce po\i s-ajungi cu o licen\[ ]n drept? Magistrat? Trei sute de lei pe lun[. Avocat? C`\i ani s[ca=ti gura pe la u=ile tribunalelor? +i cu c`t[ r[bdare =i cu ce mijloace ajungi la o clientel[ modest[? +i-apoi samsarl`cul domina profesia. Ca s[izbute=ti]n avocatur[,]\i trebuie tot at`ta, cum s[ zic, tot at`t de pu\in[con=tiin\[ca =i c`nd ai izbuti s[faci bani f[r[profesie.

— Mai]ncet. Te aud oamenii. Se cunoa=te veselia omului care a c`=tigat la joc. O veselie nervoas[=i rea.

— Rea? de ce *rea*? Ba nu z[u, a= vrea sa =tiu cu ce =i-a f[cut milionul avocatul Pelea!? +i tu nu ai at`tea degete la am`ndou[m`inile c`te case are el]n Bucure=ti. Fiecare c[r[mid[din casele lui este un delict, fiecare zid, un testament for\at, fiecare cas[, o

---

[1] *Bête* — dobitoc (*fr.*).

crim[. +i plec`ndu-se la urechea lui Cosmin: Administreaz[ averea unei b[tr`ne cu istericale. Un altul st[patru ceasuri pe zi la tribunal =i la curte, f[r[nici un proces, numai ca s[-=i justifice veniturile misterioase. Dar cel cu sindicatul falimentelor? De ce pledeaz[numai la aceea=i sec\ie? +i cum pledeaz[? +i c`=tig[patruzeci-cincizeci de mii de lei pe an.

Cosmin nu mai m`nca, ascult`nd la amicul s[u.

— |i s-au r[cit peri=oarele,]i zise Candian sug`nd un rac. Te surprinde ce-\i spun? A=a e lumea care triumf[. Tu e=ti t`n[r... abia de doi ani]n Bucure=ti... pu\in...

Candian m`nca =i vorbea cu o repeziciune uimitoare.

— Peste c`\iva ani vei ]n\elege de ce at`\ia ramoli\i au cu miile de franci pe lun[, de ce cutare militar scandalos a ajuns colonel, de ce un cartofor ordinar ne reprezint[\ara]n str[in[tate =i de ce un falit, de trei ori simplu =i o dat[fraudulos, se plimb[ ]ntr-un cupeu cu coroan[de marchiz. +i eu am crezut]n examene, dar acum sunt prea cuminte ca s[mai r`d[de mine ni=te profesori ignoran\i =i lene=i. }n marea lupt[a vie\ii nu este o lege fatal[a meritului care s[puie pe fiecare la locul lui. Oamenii de diferite valori,]nchi=i]n societate, nu se aseam[n[cu lichidele de diferite densit[\i turnate]n acela=i vas. Da, *mon cher*,]n natur[=tim de mai nainte care va fi deasupra =i care va fi dedesubt,]n lume,]ns[, sunt nebuni care conduc pe oamenii cuminte, sunt punga=i care]mpart dreptatea oamenilor cinsti\i, sunt arlechini care legifereaz[pentru popoare serioase. Ei, ce i-a f[cut pe nebuni, pe punga=i =i pe arlechini ca s[se ridice =i s[domneasc[? Examenele? Universit[\ile? E altceva, Cosmine... e altceva... Este marea art[de-a nu ro=i de nimic =i de nimeni!

— Prea bine, =opti cu asprime Cosmin, f[c`nd semn amicului s[u ca s[ vorbeasc[ mai ]ncet, poate s[ ai dreptate, dar noi vorbeam de altceva. De unde are M[noiu at`tea parale?

Candian b[u un pahar de vin,]=i]ndrept[ochelarii =i r[spunse z`mbind:

— Secretul vie\ii este profund, =i arta ei, vast[.

— Nu pricep, r[spunse Cosmin, plec`nd ochii]n jos, ca =i cum s-ar fi ru=inat de ceea ce nu pricepuse.

Candian]l lovi, repede =i scurt, cu dosul palmei peste piept =i]ncepu s[r`d[.

— Nu pricepi? Eu cred c[de un an de zile ai priceput.

Cosmin tres[ri =i zise r[stit unui chelner:

— B[iete, castrave\i acri! Cu ce s[m[n`nc fleica?

— La moment... s[viie!

Chitaristul c`nta o roman\[de Cavadia[1]. Ro=u, cu capul pe spate, pi=ca, patetic =i caden\at, coardele chitarei. Banda]l acompania, u=or =i prelung. Dinicu, cu naiul la gur[, sufla bini=or-bini=or]n \evile groase =i]nalte.

— O cafea turceasc[... cu rom!... strig[Candian.

— Un *tai-fas*... s[viiiie! La mo-ment... potrivit[... cu caimac =i cu romul ei... s[viiiie!...

— E=ti la prima foaie a vie\ii, continu[Candian, sufl`nd ]n \igar[. Oh! ce bine ai s-o ]n\elegi! De unde are M[noiu parale?... Nu =tii de unde... Apoi, dup[ o pauz[: Cu ce tr[ie=te versificatorul nostru? Cu versurile? Operele lui, la b[c[nie. Cu gazet[ria? Abia se ]mbrac[. Marea art[, Cosmine, nem[rginita art[ pe care tu, oric`t te-ai]nro=i, o]n\elegi, o b[nuie=ti cel pu\in. Unii din tinerii de ast[zi au]n\eles-o pe deplin. +i, dup[c`tva timp, =opti, ca =i cum =i-ar fi vorbit sie=i: *A mea*... m[cost[... chestie de noroc...

Cosmin se uit[drept]n ochii lui Candian, =i]n privirea lui era]ntrebarea: “A ta, te cost[? c`nd n-ai de unde, cum te cost[?”

— Numai eu am fost a=a de copil ca s-o iubesc sincer, pe c`nd ea ar trebui s[m[iubeasc[. +i, s[-\i spun drept, n-am de ce m[sfii, pe ea ar trebui s-o coste.

Cosmin se uit[\int[ ]n ochii amicului s[u. Candian]ncepu s[r`d[.

— *Mon cher ami*, relu[Candian dup[ce arunc[c`teva roto-

---

[1] Bariton =i compozitor rom`n, autor al unui mare num[r de melodii pentru voce =i piano.

coale de fum pe care le risipi sufl`nd]n ele, capitalul tinere\ii unora le d[femeie, altora le d[femeie, cas[=i mas[...

Cosmin, de felul lui palid, se aprinse]n obraji; tu=i de c`teva ori; r[suci o \igare; sorbi din cea=c[, de=i nu mai avea cafea; se c[ut[ ]n buzunare f[r[ a =ti ce caut[; scoase batista; o puse pe mas[; scutur[ f[r`miturile; arunc[jos =ervetul =i batista.

— *Mon cher*... continu[vesel Candian dup[ce b[u dou[pahare de *]nfundat*... altora le d[femeie, cas[, mas[=i bani, =i la cei de geniu, femeie, cas[, mas[, bani =i pozi\iuni sociale. M[noiu a ajuns p`n[la bani. Cei mai pu\in de=tep\i se opresc numai la *mas[*. Ce copil[rie! Dar dup[femeie, cas[=i mas[absolut nimic nu se mai poate m[sura cu ceea ce deja au comis...

Cosmin privi]n t[i=ul cu\itului =i]ng`n[:

— Da, da, ai dreptate... tot ce urmeaz[dup[primul p[cat nu se poate compara cu primul p[cat....

— +i p`n[ acum nu m[ g`ndii dec`t la b[rba\ii cinsti\i, b[tr`ni =i nenoroci\i, care au gre=it s[se]nsoare cu femei tinere. Dac[e vorba]ns[de b[rba\ii care se ridic[=i se]mbog[\esc prin turpitudini... o!]n acest caz problema moral[se schimb[,]n acest caz p[catul comis contra lor este o dreptate, fiind pedeapsa p[catelor comise de ei;]n acest caz crima chiar e mai de valoare dec`t virtutea, c[ci izbe=te acolo unde virtutea =i legile nu pot s[ izbeasc[. Banii unui c[m[tar, Cosmine, i-a= hr[pi cu am`ndou[m`inile. El a furat, eu fur. El scap[ prin imperfec\iunea legilor =i eu prin sl[biciunea femeii. Pentru ce a= imita virtutea la=[, care-=i descoper[ capul ]naintea lui =i-i ]ntinde m`na? +-apoi, el a furat numai pentru el, eu, risipind, fur pentru mult[lume: pentru birjar, pentru Cap=a[1], pentru teatru, pentru croitor, pentru femei, pentru amici =i chiar pentru s[raci c`nd nu mi-e lene s[ bag m`na]n buzunar; =i dac[fur pentru cineva mai pu\in, este, desigur, pentru mine. M[noiu are dreptate...

---

[1] Cafenea bucure=tean[, pe Calea Victoriei, loc de]nt`lnire al scriitorilor =i arti=tilor.

— M[noiu are parale... r[spunse Cosmin, =i ceru a doua sticl[de vin.

— +i parale, =i dreptate. Xantup este un spoliator b[tr`n =i neru=inat. A fost toptangiu, a dat faliment. A deschis o pr[v[lie de albituri, a dat faliment. A f[cut multe =i n-a sc[pat dec`t gra\ie unui prelat pr[p[dit dup[gra\iile nevestii-=i. A luat cu arend[un mare domeniu al statului =i n-a pl[tit arend[nici p`n[ ast[zi. }n sf`r=it, a stat un an la pusc[rie pentru al treilea faliment. Acum are dou[milioane, avere trecut[pe numele nevestei. +i creditorii se uit[lung la el, ba unii]l salut[. +i c`nd legea este neputincioas[ fa\[ de Xantup, =i c`nd cinstea]ntinde m`na lui Xantup, =i c`nd virtutea salut[pe Xantup, este cineva mai puternic dec`t legea, dec`t cinstea =i dec`t virtutea: M[noiu. Madame Xantup tr[ie=te cu M[noiu, =i M[noiu cu milioanele lui Xantup.

— Da... dar e dezgust[tor, e dezgust[tor, zise Cosmin trosnindu-=i degetele.

Dinicu c`nta *Miserere*[1] =i naiul lui izbutise s[smulg[aplauzele mul\imii. De la o mas[se auzi glasul r[gu=it al unui faimos be\iv, urma=ul degenerat al unei mari familii:

— Ah! aaah! la-s[-m[... la-s[-m[, Dinicule... s[m[vezi mort, Dinicule...]nc[o dat[*Trovatorul*[2]!

Un t`n[r cu chef, bufnind de r`s, strig[:

— Bravo, Prin\ule, e=ti nemuritor!

C`\iva ofi\eri aplaudar[, r`z`nd cu hohote.

Dinicu]ncepu iar[=i *Miserere*.

— Iat[cine,]n felul lui, este un artist ne]ntrecut, zise Candian, ar[t`nd amicului s[u pe *Prin\ul* de care r`dea lumea. A=a de mult bea, c[nu mai m[n`nc[. C`teva m[sline =i doi-trei \`ri, tra=i prin spuz[, =i]ncolo, toat[ziua, \uic[, vin =i pelin. De unde

---

[1] Arie patetic[din actul al IV-lea al operei italiene *Il Trovatore* de Giuseppe Verdi (1813-1901).

[2] *Il Trovatore*, oper[italian[; libretul de M. Salvatore Cammarano =i muzica de Giuseppe Verdi.

bea? De unde bani? N-are chioar[l[scaie =i bea necontenit. Te rog, prive=te-l. Abia se \ine pe picioare. Nu vezi cum caut[alt[mas[cu al\i cunoscu\i? Ce artist, *mon cher*, ce artist! Cu c`t me=te=ug se sup[r[ pentru ca ceilal\i s[ r`d[=i el s[aib[dreptul ca s[le zic[: “Haiti... ai r`s?... o sticl[ de pelin... =i nici dou[, c[ te plesnesc!” }ntr-o zi M[noiu i-a pus sare ]n paharul cu pelin. Prin\ul a b[ut, a tr`ntit paharul jos, a ridicat spr`ncenele, parc-ar fi fost un bas ]n rolul lui Mefistofele, =i-a r`njit cei doi din\i negri din gingia de sus =i a strigat r[gu=it =i satanic: “M[noiule, mi-ai stricat =mahul, p[c[tosule! B[iete, s[treci la domnul patru oca de pelin... ai auzit?... mar=! mar=! c[te plesnesc!” Noi am r`s, b[iatul care ne servea a r`s, dar Prin\ul =i-a asigurat pelinul pentru o noapte. Ce artist, *mon cher*, ce mare artist!

Cosmin]nchise ochii, =i]n acea clip[ ]i sc[p[r[iar[=i tabloul de la]nceput: un cap n[uc, afundat]ntr-o pern[soioas[... =i m`ng`ierile furi=ate ale aceleia=i femei... =i cei doi ochi alba=tri, melancolici, mustr[tori...

V`ntul ]ncepu s[ bat[. Frunze late se desprind din ramurile platanilor =i leg[n`ndu-se]n aer cad tremur`nd =i u=urel.

— }mi pare r[u c[n-a m`ncat =i M[noiu cu noi. Sunt dou[ luni de c`nd nu l-am v[zut. Poate s[plec peste trei zile...

— Unde?

— La C`mpulung.

— Singur?

— Da.

— +i *madame*... Sa=a Malerian... r[m`ne...]n Bucure=ti?

Cosmin se r[sti la b[iatul care-i servea:

— Dumitre, socoteala!

— Nu mergi cu mine la “Noua genera\ie”?

— Nu, n-am fost niciodat[=i nu cunosc pe nimeni.

— +i dac[nu-i cuno=ti? Mai]nt`i c[ to\i sunt cu ochii la bancher... dar tu e=ti ]nc[ fat[ mare... }n cur`nd te vei convinge c[anii de modestie sunt ani pierdu\i...

— Zece =i =aptezeci =i cinci, domnule Cosmin, zise chelnerul,

citind repede pe un carton ro=u: “Zece bani \uica, dou[zeci p`inea, unul =i cincizeci *]nfundata*, cincizeci supa, =aptezeci fleica, trei =i cincizeci *ruginita*”...

— Bine, bine,]i zise Cosmin, arunc`nd pe mas[un bilet de dou[zeci de lei.

Chitaristul, cu capul]ntins pe spate, c`nta “doi ochi am iubit *]ntr*-a-mea via\[“, iar Prin\ul repeta, scutur`nd din cap, “unul chior =i altul cu albea\[“ .

}n strad[cei doi prieteni se desp[r\ir[.

— C`nd ne mai vedem?]ntreb[Candian.

— Nu =tiu, r[spunse Cosmin. *+ans[bun[* dac[te duci la “Noua genera\ie”.

— Nu cred, c[ci ast[-sear[avem o *bacara spartian[*.

Jocul de c[r\i cu femei]l numeau cei din cercul lui Candian =i M[noiu “academie liber[, palestre sau bacara spartian[“.

II

“Acela=i, acela=i cinic”, =opti Cosmin, apuc`nd pe Strada Academiei.

Cerul era senin; stelele sclipeau ca ni=te ochi de aur; un v`nt u=or, ]n z[pu=eala acestei nop\i de iulie. Zidurile dogoreau. Cosmin mergea f[r[ s[ =tie ]ncotro. }n capul lui, o adev[rat[ r[scoal[. Venise la birt ca s[ uite o mul\ime de impresii, =i acum pleca mai tulburat de cum venise. Via\a sa i se desf[=ura cu o limpezime ne]ndurat[. Scenele ]i p[reau at`t de vii, c[le tr[ia din nou]n clipe repezi,]ntocmai cum le tr[ise alt[dat[ ]n zile =i nop\i lungi.

C`nd a venit din ora=ul B... =i s-a ]nscris la Facultatea de drept, era s[rac, r[u ]mbr[cat =i hot[r`t sa]nve\e carte. Ce vis frumos, primul lui vis: s[rabzi, s[lup\i, s[ ]nvingi, =i]naintea]nving[torului lumea s[-=i descopere capul. Acum s-a dus s[r[cia lucie, dar cu ea s-au dus =i iluziile.

C`nd a intrat ]n sala Facult[\ii de drept, era cel mai r[u ]mbr[cat. Ce-i p[sa? Va fi cel dint`i la examene. La]nceput acest

“ce-mi pas[!” fu pentru provincial o suprem[m`ng`iere. Dup[c`teva s[pt[m`ni]ns[ ]ncepu s[-=i piard[farmecul. }ntr-o zi, intr`nd ]n od[i\a lui s[rac[, deschise un volum de drept roman. Dup[ c`teva minute de citire ochii]i alunecar[pe r`ndurile negre ca pe ceva luciu. Colegii s[i, cu c[m[=i curate, cu haine croite pe trupul lor, cu ghete lustruite, cu ceasornice =i lan\uri de aur, cu m[nu=i, cu portofolii la subsuoar[. El, cu o redingot[ veche, neagr[ odinioar[, cu pantaloni ro=i, cu ghetele sc`lciate, cu c[ma=a mototolit[=i de o culoare nehot[r`t[. De ast[ dat[, “ce-mi pas[!” ]l ]ntrist[. R`ndurile dreptului roman]ncepur[a juca. Pleoapele i se]nchiser[pu\in, iar]mprejurul literelor tremur[fantastic o bur[de sc`ntei albastre. De ce c`nd ceilal\i discut[o chestie de drept, cum de obicei se]nt`mpl[ ]n anul ]nt`i, nu se g[se=te unul ca s[-l]ntrebe =i pe el ce crede despre cutare controvers[? De ce c`nd ies de la cursuri ei pleac[ discut`nd, iar pe el]l las[singur,]nd[r[t, cu caietul de note]n m`n[, un sul s[r[c[cios de h`rtie v`n[t[? +i de ce cu to\ii se adun[ ]n jurul unui fleac, str`ns]ncheiat]ntr-o redingot[de postav fin? Chiar profesorii — unul care se]ncurc[la cita\iile latine=ti, gre=ind necontenit timpurile, =i altul care cite=te pe ni=te foi]ng[lbenite de dou[zeci de ani — chiar =i ei nu se uit[la el, ca =i cum nu ar fi]n clas[. Ah! nu e de loc o copil[rie. }n liceu, acela=i lucru. Cu c`t erai mai r[u ]mbr[cat, cu at`t observa\iile erau mai aspre =i mai nedrepte. +apte ani a luat premiul al doilea pentru c[un coleg al s[u era bogat =i fiul vicepre=edintelui Camerei. Fire=te, “premiul]nt`i” venea la =coal[ ]mbr[cat ca o p[pu=[, cu p[rul lins =i cu c[rarea aleas[ drept din cre=tetul capului. “Ce-mi pas[!” a zis =apte ani. }n facultate, ]n c`teva s[pt[m`ni, se dezgust[ ca de o juc[rie potrivit[ numai cu o v`rst[oarecare,]n liceu “ce-mi pas[!” era puternic ca iluziile unui copil. +-apoi, cine]n=ira pe tabl[mai repede ca el formulele algebrice? Cine desena mai corect ma=inile din fizic[? Cine r[spundea la toate mai bine ca Iorgu Cosmin? Acum lucrurile s-au schimbat. La facultate, pro=tii dau din cap; prostia este bine]mbr[cat[=i are neamuri cunoscute; iar tu stai

smirna, cu zdren\ele pe tine, sau iei serios note, pe c`nd prostia continu[ a da din cap, pref[c`ndu-se c[scrie. }n facultate e=ti deja]n lume: judecat dup[aparen\[. Nimeni nu are vreme ca s[te examineze =i s[te cunoasc[. Of! ce n-ar fi dat Cosmin ca s[-i fi pus o dat[la concurs, o singur[dat[! Dar concursul este arma copiilor. }n lume aparen\ele hot[r[sc, =i obi=nuitul “ce-mi pas[!” devine ridicol.

Cu cincizeci de lei pe lun[pentru cas[, mas[,]mbr[c[minte =i c[r\i este cu neputin\[.

Dup[dou[luni de la sosirea lui]n Bucure=ti, se hot[r] s[ocupe un loc de copist. La tribunale, la ministere, pretutindeni]n sf`r=it, cei mari =i-au aruncat de sus o privire rea asupra lui. R[u ]mbr[cat, f[r[ sprijin, nici barem o carte de vizit[ cu c`teva cuvinte...

Dou[luni =i-a plimbat]n zadar, pe la diferite autorit[\i, redingota]nverzit[de soare, ghetele sc`lciate, pantalonii cu cogemite genunchi, fruntea umilit[ =i obrajii aprin=i de ru=ine. S-a hot[r`t s[dea lec\ii la vreun pension, fie =i de domni=oare. Una dintre directoare, care de un an de zile anun\a continuu c[-i trebuie “un profesor, bacalaureat, care s[predea matematicile =i istoria la patru clase gimnaziale, =i gramatica, caligrafia =i desenul, la dou[clase primare”, c`nd l-a v[zut s-a uitat lung la el =i i-a zis: “Domnul meu, ]mi pare foarte r[u, domnul meu, c[ te-ai deranjat, dar mi s-a recomandat un alt t`n[r, domnul meu”. O lun[de zile a mai citit acel anun\iu]n ziare. Fire=te, *domnul meu* fusese r[u]mbr[cat. Avusese dreptate tat[l s[u, un b[tr`n grefier din ora=ul B...: “F[tul meu,]\i dau tot ce pot s[-\i dau, dar n-are s[-\i ajung[. }n Bucure=ti via\a este scump[, =i tu e=ti mare. Dac[ai vrea, te-a= trimite la profesorul Paul Malerian. }l cunosc de mult. +i el =i nevasta lui sunt oameni buni =i stau bine. Cred c[cu pl[cere te vor g[zdui. Voi pl[ti ceva, iar restul s[-\i fie de haine, c[r\i... e=ti de dou[zeci de ani... nu mai e=ti copil.” Cu c`t[ m`ndrie r[spunsese atunci: “Ce-mi pas[! voi tr[i cum voi putea!” Dup[o jum[tate de an de r[bdare =i de lupt[, Iorgu Cosmin se hot[r] s[cear[de la tat-s[u scrisoarea umilitoare cu care s[cer=easc[

ad[postul unor necunoscu\i, al doamnei =i al domnului Malerian. Dar cum or fi [=ti oameni? Buni? At`t nu e destul. Or fi av`nd copii? Tat[l s[u nu-i spunea nimic]n scrisoarea care se termina cu aceste cuvinte: “Te vor primi cu bucurie. E=ti mare, fii cuminte. Eu sunt b[tr`n, ca m`ine o s[ ]nchid ochii.”

Str[zile i se cl[tinau sub picioare. F[cea un drum la sf`r=itul c[ruia imagina\ia ]i deschidea o pr[pastie. Inima i se b[tea cum numai la examene o sim\ise. M`ndria inocentului de dou[zeci de ani era]nvins[. Nu f[cuse nimic]n via\a lui, afar[de premiul al doilea din liceu, =i totu=i, i se p[rea c[se aseam[n[cu un erou care]ntinde m`na =i cere de poman[.

Oh! prima scen[... ce lumin[!... ce]ntuneric!... A intrat]n curte. Un c`ine l[\os ]l latr[. C`inii nu pot suferi pe cer=etori. I s-a b[tut inima, apoi n-a mai sim\it-o. A pus m`na pe telul clopo\elului. A sunat. }n adev[r, a sunat. S-a sf`r=it. Ce r[u era]mbr[cat! O servitoare i-a deschis =i l-a]ntrebat pe cine caut[. Ce-a r[spuns nu =i-aduce aminte. I-a dat scrisoarea. Servitoarea l-a poftit]n intrarea de jos. “Domnu Paul nu este acas[. Cuconi\a e sus.” Sus s-aud dou[glasuri fragede: “De la cine e, *mamà*?”, “Cine-\i scrie, mamà?” Aude, sau i se pare? “B[tr`nul Cosmin, un om de treab[, care a g[zduit pe Malerian c`nd a fost greu bolnav.” “C`nd a fost tata a=a de bolnav, mamà? Ce boal[, mam[?” “}nainte de-a se ]nsura... Acum b[tr`nul Cosmin se roag[ca s[primim]n cas[pe fiul s[u, *neput`nd altfel* s[urmeze la facultate. *E foarte s[rac.*” Iorgu Cosmin vroi s[fug[, dar nu i se dezlipir[picioarele. “S[racul, s[-l primim, ai? ce zici, mamà?” “Bietul Cosmin, ne vorbe=te de plat[,]i e ru=ine... vrea... s[ne pl[teasc[ceva... B[iatul trebuie s[fie afar[... S[-i d[m od[i\a din fund... Tat[-s[u a f[cut un mare bine lui Malerian.”

Nu, *s[racul* nu e afar[, e]n sal[. A auzit tot. Oh! cei de sus s[ispr[veasc[odat[... o femeie... dou[domni=oare... vorbesc... le e mil[de d`nsul... “s[racul”... “od[i\a din fund”... “Mamà, o s[ m[n`nce cu noi?” Un glas r[u. Desigur, nu este al aceleia care zisese repede “s[-l primim, mamà“. “Mamà, la mas[s[nu-l pui

l`ng[ mine.” Ce ru=ine! Abia-=i st[p`ne=te lacrimile. Un lung oftat umplu sala. L-or fi auzit? Conversa\ia s-a oprit imediat. O femeie cobor] sc[rile,]nalt[, ml[dioas[, cu ochii negri, sc`nteietori, ca de pisic[. O m`n[ ]i alunec[pe plimbul sc[rii, iar cu cealalt[ ]=i ridic[pu\intel rochia, ca s[nu se]mpiedice. Ce picior elegant! Pielea ghetelor, ca elitrele de c[r[bu=. Doamna Sa=a Malerian. Cosmin pleac[ochii]n jos;]=i vede ghetele; cea din dreapta e rupt[. Mai bine =i-ar fi cump[rat o pereche de ghete dec`t pe Demangea\[1]. Cu tot dreptul roman nu po\i s[ c`rpe=ti o gheat[. Ce curios! }i vine s[r`d[ de ghetele lui. C`nd doamna Malerian se apropie, el nu mai sim\i nimic.

Frumoasa doamn[ ]i vorbe=te bl`nd. Totu=i, privirea ei parc[-l taie. Nu-i r[spunde dec`t: “Da, nu, da”. Frumoasa doamn[i-a dat bra\ul. Se urcar[pe scar[. Se]mpiedic[de cea din urm[treapt[. Ce bogat[sal[! Plante cu foi mari, ghivece cu zambile, dou[portrete, m[rime natural[, ea =i, desigur, el, dl Paul Malerian. Ce ur`t =i b[tr`n, pe l`ng[ea!

— Valeri, Gelina! strig[doamna Malerian.

Un glas rece =i ascu\it.

S[fi strigat altcineva]n acest g`t rumen =i rotund?

U=a din dreapta se deschise bini=or. Sunt ele. +i]n fundul urechilor le aude cuvintele. Care a fi zis: “S[racul, s[-l primim, ai, ce zici, mamà?” =i care: “Mamà, la mas[s[nu-l pui l`ng[mine!”

— Fetele mele, dle Cosmin, Valeri =i Gelina, a=a-i zicem noi, din Angelina.

Valeri, aidoma ca m[-sa. Aceia=i ochi, acela=i nas sub\ire cu n[ri mi=c[toare, aceea=i frunte, acela=i par negru, aceea=i talie, acela=i glas limpede =i t[ios. Desigur c[la mas[nu va sta l`ng[ d`nsa. Gelina e blond[, cu p[rul ca un fum, palid[, sub\iric[, foarte sub\iric[, =i u=oar[ca =i rochia ei de fular alb cu bobi\e

---

[1] Joseph-Charles Demangeat — jurisconsult francez, profesor de drept roman la Facultatea de drept din Paris]ncep`nd din 1862.

negre. Ce ochi! Alba=tri, lene=i =i melancolici. Desigur, Gelina zisese: “S[racul, s[-l primim”... +i cuv`ntul “s[racul” se scuturase de mila nesuferit[ cu care se ]ncarc[ pe buzele tuturora. +i el putea s[-i zic[: “S[raca, ce pu\in s`nge! S[racii ochi, ce melancolic privesc!”

+i de-aci]ncolo?

Cosmin se =terse de n[duseal[. Ajunsese la Episcopie. Cinismul lui Candian]i r[scolise via\a,]i aprinsese imagina\ia,]i de=teptase con=tiin\a. Se opri. Privi la tr[suri, la felinare, la oamenii care se plimbau ca s[r[sufle de c[ldura de peste zi. Se]ncerc[s[vad[, s[vad[mult =i bine, ca s[-=i opreasc[g`ndurile. Imposibil.

Dac[s-ar]ntoarce la birt? O idee. Ar putea bea, singur la o mas[, de=i nu are obiceiul s[bea.

Da, a sc[pat de ve=mintele s[r[c[cioase. Paul Malerian nu-i ia nici un ban. +i de ce l-a]ngrijit ca pe-un copil al s[u? A aflat mai t`rziu... “E=ti mare... s[ fii cuminte”... parc[ a=a se sf`r=eau toate scrisorile tat[-s[u. Era]n adev[r mare, dar cuminte... ce va s[zic[a fi cuminte?... C`t de cuminte ]=i ]nchipuia c[ m`ng`ie obrajii palizi ai Gelinei c`nd sufla]n lum`nare! Ce cuminte se ad`ncea]n ochii ei alba=tri =i misterio=i! N-a\i auzit niciodat[de glasuri care m`ng`ie cu orice cuv`nt? +-apoi, frumuse\ea este ]n noi, iar nu afar[ din noi. Dintr-o privire, dintr-o ridicare sfiicioas[ a rochiei, dintr-o vorb[, dintr-un sur`s, noi dregem nasul, color[m ochii =i p[rul, d[m o voluptate fermec[toare formelor... ne batem joc de ochii no=tri =i de perfec\iunea statuilor... Ur`t[?... Frumoas[?... Despre toate acestea r[spund iluziile fiec[ruia. Ochii nu sunt de vin[. +i nimeni nu e de vin[. Chiar acum, c`nd se simte robit de altcineva, ce poate s[zic[despre acele lic[riri albastre? C[sunt reci? Or fi, dar au ad`ncimea =i misterul unor pr[p[stii.

Ah! Doamne, de ce nu i-a spus nimic... nici un semn... absolut nimic...

}n locul ei altcineva a vorbit. E=ti de carne =i de nervi, sim\i =i

te na=ti cu patimi, =-apoi, de dou[zeci de ani... =i inocent!... Nimeni nu-=i d[seama de puterea fatal[a inocen\ei... Este destul s[-\i =opteasc[: “Ce-o fi aceea... tu nu =tii, =i al\ii sunt ferici\i”... }ngerul r[u este curiozitatea inocen\ei. Sa=a Malerian a suflat... a stins cele dou[lumini albastre... a vorbit a=a, c[inocen\a lui i-a =optit: “Ce fericire!” Cine ar fi rezistat la fericire?... Ochii ei sunt verzi, cu sc`ntei ro=ietice, ca de pisic[lacom[...

La]nceput a fost ca la toate]nceputurile... Un bra\ care se]ncol[ce=te de bra\ul t[u,]nfior`ndu-te... Un sur`s ne]n\eles =i plin de]n\elesuri vagi =i c[ldicele... O r[suflare apropiat[de obraji... O mic[gre=eal[... s[se rezeme cu pieptul de mas[tocmai unde sunt m`inile tale... =i s[ sim\i pe m`ini un piept rotund =i ap[sat... tot din gre=eal[... “Ah! pardon!” +-apoi un sur`s viclean, care-\i spune clar: “Ce naiv! nu vezi c[ nu m-am ]n=elat?”... Apoi un vals ]n trei pa=i... o ]ncercare... Iar[=i o gre=eal[... a uitat u=a deschis[ c`nd]=i punea corsetul, =i pieptul i se mi=ca puternic... tot din gre=eal[...]n sf`r=it (inocen\a fiind prea sperioas[), o vorb[... una singur[... Cele dou[lumini albastre =i melancolice... fiind numai de =aisprezece ani, n-au avut curaj s[o spuie... +i lacrimi... =i s[rut[ri... frica de-a nu fi auzite le dau farmecul pe care niciodat[nu-l vor avea]n libertate deplin[...

Cine nu s-ar fi convins? El n-a putut rezista. O pasiune violent[nu poate tr[i]n bra\ele unui b[tr`n ur`t, g`rbov =i n[uc... Cum s[ n-o cread[?... S-a uitat la ea =i s-a uitat la el!... +-apoi, c`nd Sa=a i-a spus durerile vie\ii, cu lacrimi care]i m[reau ochii, i-a fost cu neputin\[s[nu o cread[, s[nu o]n\eleag[, s[nu o ierte =i s[nu o iubeasc[.

Paul Malerian a agonisit p`n[ la patruzeci =i cinci de ani, ban pe ban. Profesor, c[r\i didactice, lec\ii private, via\[ calic[. A ajuns cu bani =i cu mo=ie, apoi a c[utat o fat[ t`n[r[, frumoas[=i s[rac[. Ce gre=eal[neiertat[pentru un negustor! Pe c`nd str`ngea un capital, risipea pe cel[lalt, =i tocmai pe acela care trebuia unei fete tinere =i frumoase. B[tr`nul fusese maniac =i poate c[e nebun. Cinci ani]nainte ca s[se]nsoare, l-a apucat o

furie, =i-a luat averea pus[ ]n bonuri, s-a suit]n tren =i, sosind]n ora=ul B..., a intrat]ntr-o cas[din apropierea tribunalului, f[r[sa =tie a cui este. S-a culcat =i a adormit cu banii rispi\i prin odaie. Grefierul Cosmin,]ntorc`ndu-se acas[, l-a g[sit dormind astfel. Un necunoscut =i at`tea bonuri! Dup[trei zile, i-a trecut, =i-a venit]n fire =i, socotindu-=i avutul, nu-i lipsea nici un ban. De unde =tia Sa=a acestea? Furii i-au venit de mai multe ori. }ntr-o zi, ea citise o scrisoare adresat[lui Cosmin, grefier la tribunalul din B..., uitat[de Malerian pe birou,]n bibliotec[... acolo unde el a cerut acum s[-i puie patul... unde geme cu capul afundat]ntr-o pern[murdar[...

Cum dar s[nu te]nving[acest corp care se ml[die =i te apas[, ace=ti ochi m[ri\i de suferin\[=i de pasiune? Cum s[nu cedezi unor s[rut[ri care se sap[ ]n obrajii t[i?... Ce de viclenii, c`te minciuni, c`te curse]ntinse b[tr`nului!... Cum s-a schimbat od[i\a din fund!... La miezul nop\ii, uneori =i mai devreme, s-aud ni=te pa=i u=ori =i un f`=`it de fuste ca o adiere de v`nt. Este ea. Ea cu m`na ei]ncuie u=a.

Mult timp n-a priceput nimeni. Nici el? Dar de ce adeseori, dup[miezul nop\ii, se plimba cu pa=i mari prin odaie?... Spunea pe dinafar[versuri din Hora\iu... Nici cele dou[lumini albastre, care]i tulbur[fericirea, n-au b[nuit nimic? Dar de ce se uit[a=a la d`nsul, pironindu-=i ochii drept ]n ochii lui, p`n[c`nd]l]nvinge? Nu se poate, ea =tie, cel pu\in el simte aceasta, este convins f[r[nici un fel de prob[. Ce fericire dezgust[toare!

Numai at`t? Ceva mai grav. De o lun[, Paul Malerian a c[zut la pat. Se vaiet[ c[-l doare. Ce l-o fi dur`nd? Nu spune. A gonit pe doctor =i a poruncit s[-i coboare patul]n biblioteca a c[rei u=[d[ ]n intrarea de jos. Nu vrea s[-i primeneasc[patul. M`inile uscate ]i cad ca ni=te oase pe capul lui mare, afundat ]ntr-o pern[ galben[ =i soit[ de n[du=eal[. P`n[acum trei zile]nghi\ea c`teva linguri de sup[, la dejun =i seara, pe care i le da Sa=a cu m`na ei. +i dup[ce o m`ng`ia,]ncepea s[pl`ng[, repet`nd aceea=i fraz[pe care o spunea de dou[luni de zile: “Sa=o, iubita mea, omul

nu moare dec`t dup[ ce-l uit[ ceilal\i”. Valeri pl`nge sus =i]i e fric[s[-l vad[. Numai Gelina]i vorbe=te de mai multe ori pe zi =i, c`nd se urc[sus, se uit[la mine =i mai lung =i mai neclintit.

Cea din urma faz[. Asear[a strigat Sa=ei: “Fugi... du-te... od[i\a din fund... s[nu te vad[fetele!”

}n sf`r=it ast[zi, pe la =apte ore, pe c`nd cobora scara]n v`rful degetelor, o clip[ i-a zv`cnit inima. B[tr`nul vorbea tare. L-a auzit bine, =i cele din urm[ cuvinte ]i sun[ =i acum ]n fundul urechilor: “Mi-zera-bil grefier, mi-a l[sat banii =i mi-a r[pit onoarea!” Un hohot de r`s =i-apoi nimic. El a fugit, da, a fugit, =i b[t[ile inimii nu i s-au potolit dec`t dup[ce a venit Candian.

E fericit[sau nefericit[asemenea via\[? Iat[ ]ntrebarea care-=i puse Cosmin re]ntorc`ndu-se la “Costandin”, hot[r`t s[bea, s[bea mult, s[fumeze =i s[uite tot.

E unsprezece ore, noaptea. Cosmin se a=eaz[la o mas[din fundul gr[dinii =i cere o sticl[de vin negru. N-au mai r[mas dec`t prea pu\ini oameni, =i to\i beau, r`d, discut[, strig[. Prin\ul n-a plecat. E la o mas[ ]ntre doi ofi\eri. O \igar[stins[i-at`rn[ pe buza de jos. Din c`nd]n c`nd strig[ la sublocotenentul care-l trage de barb[: “Las[-m[... uf! fugi! piei dinaintea ochilor mei, piei, sc`rn[vie!” Dinicu]ncepu *Cioc`rlia*. }n gr[din[e un miros greu de vin, de tutun =i de bucate. Mesele sunt ude =i p[tate cu cafea. Cei care au mai r[mas cer “baterii”, \ig[ri, “taifasuri” =i “tararale” cu coniacul lor. Nu e unul care s[nu so[rb[din cafea sau s[nu aduc[la gur[un pahar de vin cu borviz. Cosmin ceru a doua sticl[de vin. B[iatul care-l serve=te destup[sticla privindu-l mirat. Nu l-a v[zut niciodat[b`nd a=a de mult =i]n ne=tire. Aprinse o \igare; o fum[repede; aprinse alta, =i alta, apoi ceru un pachet, cu carton, mare, de un franc”.

A treia sticl[. Cosmin bea repede, nervos; ochii i s-au]nro=it =i-i l[crimeaz[. }n fundul urechilor aude un vuiet dep[rtat. Niciodat[n-a sim\it a=a greutate la t`mple. Ei, dar ce s[ fie! Fire=te c[ nimic... Ce ciudat! S[ se sperie el, t`n[r =i viguros, de un b[tr`n bolnav =i nebun!... +i cum se sting culoarea =i puterea

ochilor alba=tri... O copil[rie... Farmecul lor nu e dec`t un capri\iu al imagina\iei... Ce e iubirea?... Capriciu?... Boal[?... Ce vin r[u =i pref[cut... Desigur c[ e pref[cut... Ce-a b[ut pentru ca s[-i vie ame\eal[? Nimica toat[. O! el poate mai mult... este t`n[r... S[mai vie a patra sticl[. C`t de ridicole i se par toate c`te]i trecuser[prin cap. Adev[rate nebunii... Este o art[a vie\ii, o mare art[, pe care acum a priceput-o... Iat[, colo, *Prin\ul*, cu c`t[ art[ las[ pe ceilal\i s[ r`d[de el pentru ca s[le bea vinul... Ce artist,]n felul lui!... Adic[cum au f[cut at`\ia calici milioanele?... Nu sunt oameni politici a c[ror ]nalt[ pozi\ie b[neasc[ =i social[ o datoresc femeilor?... Legile sunt neputincioase ]n fa\a acestor uzurpatori... Virtutea salut[ viciul... +i un b[iat care ar gr[m[di biblioteci ]ntregi ]n capul lui naiv ce-ar putea ajunge dec`t “un-trei-sute-de-lei-pe-lun[“?... Ce dracu, parc[aude glasul =i r`sul lui Candian!... A=, vinul e pref[cut... ]nc[ un pahar, va fi cel din urm[, iar nu ca celalt... Candian e un cinic... Cum e cu putin\[ s[ se sperie de un b[tr`n?... +-apoi ce-a f[cut?... L-a]n=elat?... Nu... E =i natural, =i drept... Nu se]nsoar[cineva la cincizeci de ani cu o fat[frumoas[, s[n[toas[=i de =aptesprezece ani... Ai?... Parc[de =aptesprezece i-a spus Sa=a... A=a e... Oare nu e revolt[toare aceast[ ]mperechere a =aptesprece ani cu cincizeci? Cincizeci parc[i-a spus Sa=a... Pe cine a]n=elat?... +i mai]nt`i cine a ]n=elat? B[tr`nul. El a]n=elat natura, care pururea se r[zbun[... El a torturat at`\ia ani — =i ce ani lungi! — pe o femeie t`n[r[, frumoas[=i voinic[... }n acest caz viciul este mai nobil ca virtutea... Virtutea ar fi monstruoas[... P[catul, dac[p[cat este, a sc[pat o victim[din bra\ele unui schelet... O vener[l`ng[ un cadavru!... Ce caraghios... E de r`s... (Cosmin r`se =i ]=i aprinse \igara.) Ba nu, z[u, este de r`s... +i ce trebuie s[fi fost]n seara de nunt[!... Z[u c[e de r`s... nu e trist deloc... Marea art[ e de-a arunca la o parte scheletul =i de-a r[zbuna natura insultat[... Nu cumva acest g`nd l-a spus]n gura mare?

— Ce pofti\i, domnule Cosmin?]l]ntreb[un b[iat somnoros, cu =ervetul aruncat pe um[rul st`ng.

— Socoteala!

A pl[tit. Nu =tie bine c`t. }n urma sa auzi glasul r[gu=it al *Prin\ului*.

— Uf! ce p[c[tos! umbl[drept! mar=! drept, puic[, s[m[vezi mort!

— Cui o fi zis! mie? nu cred, bomb[ni Cosmin... Ce artist... Ce mare artist]n felul lui...

E hot[r`t s[ mearg[ drept =i repede. Nici vorb[ c[ nu va fi a=a de la= ]nc`t s[-i fie fric[de un b[tr`n. S[ ]ndr[zneasc[! Scr`=ni din din\i, ridic[pumnii =i]i repezi]n jos, ca =i cum ar fi tr`ntit pe cineva. S`ngele]i n[v[li la cap.

Pe la dou[sprezece ore ajunse]n dreptul por\ilor. Puse bini=or m`na pe clan\a porti\ei. Se opri un moment, apoi o deschise cu zgomot.

— Ce la=itate... s[-mi fie fric[de un b[tr`n! Din cotitura str[zii se auzi un fluierat ascu\it. Sergentul de noapte. A tr`ntit prea tare porti\a? }nt`ia=i dat[ a b[ut at`t de mult. A fugit de-acas[? A zis ceva b[tr`nul? Da, =i avea dreptate, ca proprietar ]ns[, iar nu ca om... Trebuia s[ afle, era fatal... Vinul a fost pref[cut... O, marea art[ ]\i d[ cas[, mas[, pl[ceri, bani =i pozi\iune social[... cine se opre=te la mijlocul drumului este un prost care r[pe=te tot =i nu se alege cu nimic... C`nd a plecat de la “Costandin” lui trebuie s[-i fi zis: “Drept, p[c[tosule” !... Ce artist... ce neru=inat!...

Sergentul fluier[a doua oar[. Cosmin tres[ri, aduc`ndu-=i aminte c[s-a oprit]n poart[.

Vas[zic[,]i e fric[?... Marea art[cere curaj, =i el este poltron... El, =i poltron!

Cosmin se opinti, ca =i cum ar fi fost]nh[mat la o c[ru\[ ]nc[rcat[, f[cu doi pa=i =i se cl[tin[. P[m`ntul i se ]nv`rti sub t[lpi... Vinul a fost pref[cut... dar lampa din bibliotec[de ce-o fi arz`nd a=a de t`rziu?... La b[tr`n e lumin[... Poate c[-l a=teapt[ pe el... (Un fior rece ]i trecu de-a lungul spin[rii =i ]ncepu s[ vad[ mai limpede.) Dac[ ar merge ]ncet, ]ncet, ca o pisic[, ca s[ nu-l simt[ nimeni, p`n[sub fereastra luminat[?

Bini=or,]n v`rful picioarelor, st[p`nindu-=i r[suflarea, se ap-

ropie de zid =i]naint[, oprindu-se la fiecare pas ca s[asculte. Da, nu-i e fric[, ideea]ns[c[b[tr`nul l-ar a=tepta e mai presus de for\ele lui. U=ile care dau]n balconul de la al doilea etaj pocnir[. Cosmin tres[ri =i se lipi de zid. Cineva ie=ise]n balcon. +i nu este o p[rere. }l]ntreab[=uierat: “Tu e=ti?” E glasul ei, e Sa=a, ca un sul alburiu. Cosmin tres[ri =i r[spunse]ncet, abia]ndr[znind s[se dezlipeasc[de zid: “Da, eu, am venit t`rziu”. “Te-am a=teptat, =opti Sa=a. Ca s[ nu vorbim mult, caut[ ]n batista aceasta, du-te, vezi, cite=te. S[ nu pierzi nimic.” O batist[ c[zu sub balcon, l`ng[treptele de piatr[, =i Sa=a disp[ru,]nchiz`nd u=ile]ncetinel.

Pe unde s[treac[? Pe l`ng[ ferestrele bibliotecii? E lumin[. Doarme b[tr`nul? }l a=teapt[pe d`nsul? }nl[untru e lumin[, afar[ e ]ntuneric, desigur, n-o s[-l vad[. +i totu=i, e mai bine s[ se t`rasc[pe br`nci. }n ]ntuneric p[ru o broasc[ colosal[. Lu[ batista =i se ]ntoarse. }n dreptul ferestrei luminate se opri... N-ar putea privi m[car o clip[, m[car cu un ochi? E ceva... o greutate care-l trage la p[m`nt =i o sfoar[nev[zut[care]l ridic[ ]n sus,]n sus, p`n[ la fereastr[, m[car o clip[, =-apoi, p-aci \i-e drumul!... Nu se mai g`ndi. Ca =i cum =i-ar fi luat v`nt ca s[ sar[ o pr[pastie f[r[ fund... privi numai o clip[. Col\ul perdelei ridicat. Desigur, pe el ]l a=tepta. B[tr`nul izbutise s[se scoale din pat. E]n mijlocul od[ii, c-o bluz[peste c[ma=a de ziu[, cu picioarele goale, curmate de la genunchi, ca doi pari str`mbi. }=i mestec[limba =i prive=te la un revolver de pe m[su\a de noapte,]n loc de ochi, dou[rotocoale vinete, dou[gropi]ntunecoase. A deschis gura. +i-auzi numele destul de bine. O! e]nfior[tor!...

III

Cosmin se repezi pe poart[. Dac[nu s-ar fi temut de sergentul care dormea]n col\ul str[zii, ar fi rupt-o la fug[. Emo\iile =i, mai ales, acei ochi]nfior[tori i-au zguduit con=tiin\a. Be\ia]ns[ ]i st[p`ne=te trupul. M`inile]i tremur[; picioarele — slabe, =i de

pe la genunchi]n jos parc[ar fi]nc[putate. Pe Strada Doamnei]i e a=a de greu... Se rezem[cu fruntea de ni=te uluci... “Ai b[ut prea mult, domnule”,]i zise un sergent ie=ind din]ntuneric. Cosmin tres[ri. O n[du=eal[rece]i brobon[fruntea. S-a u=urat... E mai bine, un fel de bine ca dup[friguri. Dup[ce pip[i buzunarul de sus al redingotei =i se]ncredin\[c[n-a pierdut batista Sa=ei, plec[repede, f[r[a r[spunde sergentului, care-l]ntreba mereu: “|i-e mai bine, domnule?”

Pe bulevard, la lumina unei l[mpi, scoase batista, o desf[cu. }n ea, un plic. Rupse plicul. O scrisoare =i dou[sute de lei. Citi repede r`ndurile str`mbe cu litere mari. Sa=a]i scria ca s[nu vie acas[. Pe Malerian]l apucase furiile, strigase, rupsese mai multe scaune, luase un revolver, se]ncuiase]n bibliotec[, strig`nd c[ “odat[ cu el a venit =i r`ndul altuia!” L-a a=teptat mult timp prin curte, ne=tiind ce s[fac[cu “nebunul”. Valeri are spasmuri de fric[. Scrisoarea se termina spun`ndu-i ca s[ se duc[ la un otel, s[ ]nchirieze o odaie =i sa-i trimit[ adresa a doua zi de diminea\[. Dup[ mii de ]mbr[\i=[ri venea un postcriptum. “Te ]mprumut cu 200 de lei.” Cosmin mototoli scrisoarea =i v`r] banii]n buzunar.

}l “]mprumuta”. Al doilea “]mprumut”. El \ine socoteala, =tie tot ce i-a dat, =i neap[rat c[va pl[ti aceste datorii. Tot... tot... afar[de parale! Banii nu sunt ai ei, ci sunt munci\i, para cu para, de acela care zace]n bibliotec[. N-a putut lupta contra pasiunii unei femei, unei nefericite, dar simte c[nu trebuie s[cad[ ]n r`ndul lui Candian =i al lui M[noiu. Nu cumva =i ei vor fi]nceput prin a se “]mprumuta”?

A ajuns]n Calea Victoriei.

Poate c[dac[Sa=a nu]ntrebuin\a cuv`ntul “]mprumut”, l-ar fi sc[pat de un scrupul de con=tiin\[. Ea a voit s[ nu-i ating[ amorul propriu, =i tocmai aceast[ *evident[* voin\[ ]l sup[r[. Alt cuv`nt nu g[sea? Uneori cuvintele sunt mai puternice dec`t faptele. C`te nu fac oamenii ocolind s[-=i spun[ceea ce fac. Bunul trai l-a schimbat, l-a pref[cut. Se simte slab, f[r[curajul

de odinioar[de-a se]mbr[ca oricum =i de-a tr[i cum o da Dumnezeu. Orice-ar face, nu crede ca a doua zi s[fie a=a de energic ca s[-i trimit[banii]napoi]nso\i\i de cuvintele: “Am]n\eles cuv`ntul *]mprumutat* =i m[ gr[besc de-a-mi pl[ti datoria.” +i chiar dac[ ar avea curajul ca s[ se arunce ]n voia soartei, cu Sa=a cum r[m`ne? Iubirea ei, oricum ar fi, e nem[rginit[. Cine nu a v[zut-o cum]l]ngrije=te c`nd se ]nt`mpl[s[-l doar[vreo m[sea, nu-=i]nchipuie=te cum]l m`ng`ie, cum tremur[=i cu c`t[ delicate\e ]i pune pe obraz o perni\[ cald[, cu sare, bine]n\eles dup[ ce l-a s[rutat, cu lacrimile ]n ochi, ]n locul unde-l doare. }ntr-un r`nd Gelina era bolnav[de friguri tifoide =i pe el]l durea capul. Pentru Sa=a nu era dec`t un bolnav ]n cas[, =i ]nc[ bolnav greu, ]l durea capul. “Ce e mai mare r[u pe lume dec`t durerea de cap?” +i Gelina tocmai acum se boln[vi! Nu face nimic;]i trece ei, c[n-are dec`t friguri... Durerea de cap ]ns[... “nu e nimic mai r[u pe lume ca durerea de cap!” E ceva monstruos ]n iubirea Sa=ei, dar el s-o judece? El e singura ei speran\[ =i m`ng`iere, el e fericirea =i idealul unei fiin\e pentru care tinere\ea a fost un lung =ir de am[r[ciuni.

La Biserica Cre\ulescu b[tu, lung =i lugubru, dou[ore dup[miezul nop\ii. C`\iva m[tur[tori t`r=`iau lene= lungile lor t`rnuri.

Unde s[se duc[? La ce otel? Ar fi cutreierat toat[noaptea dac[t[cerea =i pustietatea str[zilor nu l-ar fi obosit. Simte]ns[c[nici]n pat,]ntr-un hotel, n-ar putea dormi.

}n dreptul palatului un cupeu se opri. Cineva s[ri pe trotuar,]ntinz`ndu-i m`na. Era Candian.

— Tu, =i noaptea, la ora asta? O fat[mare a=a de t`rziu?

— Am fost la un prieten,]ng`n[Cosmin, dar tu?

— |i-am spus c[avem la mine “academie liber[“ cu *dame* foarte cumsecade =i cu sampanie. La unu m-am pomenit cu cupeul ei. M[chema, spun`ndu-mi c[e bolnav[. +tii, nu pot s[aduc la academie o cucoan[mare, cu nume ilustru. Sunt oarecare forme, *mon cher*. M-am dus =i n-avea nimic. M-a primit

r`z`nd =i cu ceai. De c`te ori petrec o sear[ acas[, m[ pomenesc cu cupeul. E de-o gelozie! ho! ho! Dac[ ar =ti... dar pe fecior =i pe vizitiu ]i pl[tim =i eu, =i ea. Abia sc[pai. +i, dac[ vrei s[-mi faci o mare pl[cere, nu te mai duce acas[, ai cu mine, s[ vezi =i tu “palestrele”. Sunt vro c`teva femei adorabile, =i avem un diavol de nou[sprezece ani ne]mplini\i, un diavol... A mo=tenit dou[milioane... S[vezi ce elegant taie b[ncile. E =i o blondin[, o nem\oaic[adorabil[, e cu el, =i nu =tie dec`t s[ r`d[, s[bea =ampanie =i c`teva cuvinte, *obt la Manoi, apata= bancher, pun, pun la Lizi* sau *praafo, Lizi!* C`nd bate, c[ci joac[=i ea contra amantului ei. E o frumuse\e... O petrecere... Te rog s[vii cu mine... Acas[nu, la otel e nehot[r`t, pe strad[ e prea trist =i prigonit de at`tea g`nduri, mai ales de imaginea fioroas[ a b[tr`nului. Ei, =i dac[s-ar duce? Poate c[ ]ncerc`ndu-=i norocul va]ndoi capitalul =i va putea pl[ti Sa=ei.

E ostenit, slab =i cuprins de o adev[rat[boal[ ]n acea parte a sufletului care voie=te =i nu voie=te.

— Merg, r[spunse Cosmin.

— Te rog]ns[, *mon cher*, s[fii mai vesel.

— F[g[duiesc, =i nici n-am de ce s[fiu trist.

La cel din urm[cuv`nt, ]i trecu prin minte figura sinistr[ a lui Malerian. Cosmin se str`nse]n um[rul prietenului s[u.

— Ce, \i-e frig?

-A=, nu, nu vezi c-am n[du=it?

Dincolo de Episcopie cupeul apuc[la dreapta =i, dup[c`teva minute, se opri pe Calea Doroban\ilor, ]n fa\a unor case cu dou[ etaje. Candian =opti c`teva cuvinte vizitiului,]i strecur[o pies[de cinci lei, se]ntoarse c[tre Cosmin =i-l]ntreb[, ar[t`nd spre etajul de sus:

— }i auzi?

}n adev[r, strig[tele =i aplauzele lor se auzeau din strad[.

— Vesel, *mon cher*!.

— Fii sigur, r[spunse Cosmin emo\ionat.

IV

Candian]mbr`nci u=a salonului =i zise cu o voce teatral[:

— Domnilor =i doamnelor, v[prezint pe Iorgu Cosmin, un t`n[r *non plus ultra*[1]!

M[noiu, un brun, cu p[rul cre\, cu must[\ile ascu\ite, se ridic[ ]n picioare la masa de bacara =i strig[:

— Ura! S[tr[iasc[Iorgu Cosmin!

Dup[el cincisprezece guri repetar[: “S[tr[iasc[Iorgu Cosmin”.

Recomanda\ia se f[cu repede; erau gr[bi\i;]i a=tepta bancherul gata de-a porni, la dreapta, la st`nga =i la mijloc. Mai ]nt`i cu doamnele. Fire=te, “sunt oarecare forme]n via\[“. *Madame* Linica Theodorescu, *madame* Sevasti\a Pirigumenos, domni=oara Lizi Gottlib, cea cu “prafo, Lizi”, domni=oara Laura D..., pe numele de artist[, Loradonna, c[ci]n cur`nd “va vorbi lumea de o nou[ astr[ pe cerul muzicii c`nd se va hot[r] s[studieze canto”, domni=oara Zozo, “un dr[cu=or =armant, o nebun[delicioas[“, dup[expresiile lui Candian, =i coana Anica Mitulescu, o femeie ca de vro 45 de ani, at`t de groas[ c[, pe scaun, pieptul i se une=te cu p`ntecele. Coana Anica]ngrije=te de apartament =i de Candian.

Pe trei din domni]i cuno=tea. Pe Alexandru M[noiu, pe un student de la Drept din seria de acum =apte ani =i pe dnul N..., revizor =colar, doctor]n litere =i filozofie de la Gand[2].

Candian]i prezent[pe ceilal\i. Domnul Pantazi, gros, lat =i]nalt, cu favoritele lungi =i c[nite, rentier, Georges Panicu, “diavolul”, clipe=te nervos =i vorbe=te pripit, “singurul lui cusur;]ncolo, inteligent, spiritual =i *irrezistibil*]n fa\a oric[rei femei”, Mitic[Fileanu, un t`n[r ciupit de v[rsat, cu p[rul ro=u, cu ochii alba=tri =i mici, ca dou[ m[rgele ]n fundul capului, are un unchi milionar ]n Craiova, =i n-are “nici *at`tica* alt[rud[“ (Candian]=i

---

1 Mai departe nu se poate merge (*lat.*) — f[r[egal.

2 Ora=]n Flandra oriental[.

ar[tase v`rful degetului celui mic), Petre Leon, Mi=u Popovici =i Ionel Ludoveanu, “trei tineri plini de talent”.

Candian, v[z`nd graba cu care se preg[teau to\i ca s[ se a=eze la masa verde, ]i rug[ s[ bea mai ]nt`i c`te un pahar de =ampanie]n s[n[tatea noului prieten, Iorgu Cosmin.

— Coan[Anico, *leag[n[-te*, te rog, =i prezint[-ne trei sticle extrasec.

Coana Anica se leg[na]n mers, parc[i s-ar fi scurtat, pe r`nd, c`nd piciorul drept, c`nd piciorul st`ng. Coana Anica]ns[ ]ncremenise cu ochii la biletele de banc[din fa\a lui Panicu. Pierduse mult =i de aceea auzea foarte cu greu. Candian vroi s[schimbe rug[ciunea]n “pa=ol[1], coan[Anico”, dar Georges Panicu]l]ntrerupse, clipind repede. Vorbe=te diavolul? Se f[cu t[cere.

— Ca-Candian, s[trag taaa-lia-asta, =-apo-poi sa =am-=am-=ampani-niz[m. Ce-cer scu-cuze don’lui Co-Cosmin.

— S[-i facem pl[cerea, r[spunse Candian (apoi mai]ncet la urechea lui Cosmin), e *irrezistibil* diavolul, taie b[ncile cu o elegan\[ne]ntrecut[=i n-are dec`t nou[sprezece ani ne]mplini\i. E irrezistibil!

Panicu pierduse trei mii de lei cu o elegan\[ne]ntrecut[. To\i c`=tigau, =i revizorul, =i studentul ]n drept, =i Mi=u Popovici, =i Mitic[ Fileanu, =i talentatul Ludoveanu, pentru ca s[ nu vorbim dec`t de acei care n-avuseser[cu d`n=ii dec`t dou[zeci p`n[la cincizeci de lei. Numai M[noiu =i coana Anica Mitulescu pierdeau. Ah! coana Anica? Nu mai auzea, nu mai vedea, nu mai mirosea, murise]n ea tot, afar[de o r[suflare grea =i de o idee fix[: “Dac[n-ar fi aruncat mult pe primele lovituri, ar fi avut acum cel pu\in 1.000 de lei”.

Panicu]ncepuse cu o]nfierb`ntare r[zboinic[. Diavolul care nu ]mplinise ]nc[ nou[sprezece ani (ce talent!) trimitea c[r\ile la dreapta =i la st`nga c-o iu\eal[ ]ntr-adev[r minunat[: zb`rn`iau r[z`nd postavul, ca ni=te s[ge\i sc[pate din arcuri.

---

[1] Mar=! (sterge-o) (rus., trecutul verbului itti, alterat).

Candian se retrase la o parte cu Cosmin =i]ncepu s[-i vorbeasc[despre cei de la masa verde. Sunt numai pasiune. Oricare din ei, dac[ar fi studiat frumoasele arte, am fi avut =i noi “Rena=terea Italiei”. S[-i vezi dinspre ziu[, ce ochi sc`nteietori, “geniali” chiar, ]n figurile lor palide de “savan\i”. “S[ se organizeze for\ele productive =i creatoare ale Rom`niei =i se va vedea de ce sunt capabili ace=ti cunosc[tori profunzi ai vie\ii moderne. Revizorul este un savant]n toat[puterea cuv`ntului, dar ce vrei s[ fac[ ]n \ara rom`neasc[? }n Fran\a de mult ar fi ajuns academician =i profesor la Sorbona.” Ionel Ludoveanu poate c[e “primul condei”]n ziaristica noastr[. Acel cap t[rt[ne\ ]nchide]n el un talent excep\ional. N-a trecut dec`t patru clase gimnaziale =i scrie articole de fond ]ntr-un ziar modern cu “aspira\iuni de ordine =i de prop[=ire”. Mitic[ Fileanu e tot ce a produs Craiova mai inteligent. Au vorbit =i ziarele de modul str[lucit cu care =i-a sus\inut licen\a ]n drept la Paris. Profesorii “l-au str`ns de m`n[”, numindu-l, dup[ afirma\iunea organului la care colaboreaz[ Ludoveanu, “*notre cher collègue*”[1]. Un singur cusur are, =i “poate c[ e o calitate”, e un fel de “socialist oportunist” ]n politic[. Are un program de idei at`t de personale, c[nu e de p[rerea nici a radicalilor, nici a sociali=tilor din \ar[, =i de aceea nu s-a sfiit a isc[li trei programe]n =ase luni cu ocazia a trei alegeri, dar, dup[cum zice el, toate la un loc alc[tuiesc programul lui, bazat pe patru idei fundamentale: “Patriot ca rom`n, conservator ]n fa\a diploma\iei europene=ti, socialist ]n fa\a capitalului =i democrat ]n fa\a poporului”. Pantazi, un om serios “d’un savoir faire”[2] =i de-o energie f[r[ pereche. La c[r\i e tipul cel mai tare. Prive=te c`te o jum[tate de ceas =-apoi ponteaz[. El e organizatorul seratelor noastre, =i revizorul,]n limba lui de savant,]l nume=te “Solone al Fortunei, singurul care a =tiut s[smulg[banda de la ochii norocului”. *Rentier*, e o vorb[. “E cel mai mare artist]n

[1] Scumpul nostru coleg (*fr.*).
[2] Capacitate de a se descurca; abilitate, =iretenie (*fr.*).

felul lui.” C`=tig[ bani mul\i, dar ]l =i cost[. Cum s[ nu-l coste Linica Theodorescu? A trecut ea de 30 de ani, dar e ne]ntrecut[ ]n misterele sexului”. Dac[ ochii ei, mari, negri =i gale=i n-ar bate-n galben, ar fi cei mai frumo=i ochi din Rom`nia. }ntr-o sear[revizorul i-a zis “ochi de bou”. Linica s-a f[cut foc, el]ns[i-a dovedit c[a=a zice Omer celor mai frumo=i ochi din antichitate. E tare revizorul, nu e slab dec`t la pung[=i la joc. Arunc[toat[leafa pe-o singur[carte, =i dac[pierde, o lun[de zile ne face “teoriile =ansei”. Laura D... (niciodat[nu i se spune numele de familie, un nume glorios]n analele noastre), *Loradonna*, e sl[biciunea lui M[noiu. “Se mai consoal[de Xantupinoaia.” ...Ia prive=te cum se apropie Ludoveanu de Sevasti\a Pirigumenos! Pentru el ar fi un mare noroc. Dintr-o dat[ar ajunge acolo unde M[noiu n-a ajuns dec`t dup[ mult[ r[bdare =i experien\[. +i ea ]l chinuie=te cu un sur`s rezervat. E =i t`n[r[, =i frumoas[. La *palestre* nu vine dec`t rar, =i “a=a, pentru un gust”. B[rbat-s[u, un grec b[tr`n, a plecat la b[i, bolnav “de stomah, de ficat, de rinichi =i, dup[ cum spun unii doctori, =i de inim[“. Ea s-a asigurat de un testament f[cut de jurisconsultul B... =i a r[mas ]n Bucure=ti “sub pretext, *mon cher*, c[ iar e ]ns[rcinat[”. C`nd aude grecul de a=a ceva — c[ci o apuc[ ]n fiece an]n timpul c`nd trebuie s[ plece el la b[i — ]l podidesc lacrimile de bucurie =i-i depune, regulat, 5.000 de lei la Maurice Lèvy. Scena se termin[ cu declara\ia solemn[ a lui Pirigumenos: “|ù, Sevasti, mu rog, si mi-ngropa, eu porun\escu =i rumui”. +i Sevasti\a, cu c`teva zile]nainte de plecarea lui Pirigumenos, simte grea\[, oarecare ame\eli, n-are poft[de m`ncare =i se despereaz[ de sc`rba ce trebuie s[rabde o mum[pentru copilul ei. Anul acesta Pirigumenos, s[rut`nd-o, i-a zis: “Sevasti, =tii c[ acum un anu am avutu prisentimentu =i ci-am spusu, Sevastì, baga la capù =i nu lèp[da”. “E convins, zise Candian, r`z`nd cu hohote, c[ ]n fiece an Sevasti leap[d[ mai nainte de-a se ]ntoarce el de la b[i. Anul trecut l-am ]nt`lnit la o serat[=i l-am]ntrebat: «Ce mai faci, nene Pirigumenos?» +tii ce mi-a r[spuns? «Cum, nu =tii?!]n av-

gust am pierdut un buiatu, o minune de buiat! anu trecut o feta, anu [sta un buiatu... merga bine, merga bine... nenea Pirigumenos!»”

Cosmin z`mbi, privind la Sevasti\a.

— Ai tras! Ai tras! strig[de la masa verde coana Anica c-un r`s for\at. Nu se poate, diavolul mamei, ai tras!

Lui Panicu]i c[zuse un *trei-ochi* din pachet, cu care, peste =*apte* al lui, f[cea tocmai *bac*. Se puntase pe am`ndou[ tablourile peste 1.500 de lei. Panicu clipi ame\it =i, mai ]ncurcat ca oric`nd, d[du s[spuie c[nu tr[sese, ci c[-i alunecase cartea.

— S[m[, m[explic. Eu n-am atin-tins-o; a c[-c[zut, a alune-ca-cat sin-gu-gu-r[. S[m[judece cu-cu-coane-le!

— Frumos, musiu Panicule, frumos de tot, adic[ce, eu nu \iu de cucoane? ! zise Mituleasca, scul`ndu-se dup[scaun.

Linica Theodorescu, Sevasti\a Pirigumenos =i Loradonna o apucar[de m`ini, m`ng`ind-o fiecare cu c`te o vorb[bun[: “Coan[Anico, drag[“... “Anicu\o, fata mea, ce-o s[fii dac[nu cucoan[?, “Las[, coan[Anico, c[trebuie sa se schimbe =ansa diavolului; n-o s[\ie p`n[ m`ine; ce, e=ti copil[?” Adev[rul e c[coana Anica, ca =i ceilal\i, =i mai mult dec`t ei, pierduse necontenit. Domni=oara Zozo s[ri la g`tul coanei Anica, o s[rut[=i pe-o parte =i pe cealalt[=i, dup[ce-i =opti ceva la ureche, coana Anica se lini=ti. “Irrezistibilul” pl[ti am`ndou[ tablourile, “fi-fi-fiin’ c[ a=a e e-el”, spre bucuria tuturor, mai ales a talenta\ilor Petre Leon =i Mi=u Popovici. Dup[ ce se lini=tir[, Lizi Gottlib trase paralele zic`nd: “Pun, pun la Lizi! praaafo, Lizi!” Georges Panicu o apuc[de b[rbie =-o m`ng`ie, vroind s-o imite: “Pra-pra-pra-fos, Lizi”.

Candian ar[t[lui Cosmin pe Zozo.

— Ea, *mon cher,* a f[cut pace, ea, c-o vorb[, c-un s[rutat. Ce dr[cu=or =armant! Prive=te-o, Cosmine, ce b[rbie rotund[, ce ochi umezi! Dac[ar =ti *cealalt[* c`t iubesc eu pe Zozo! Numele ei? Zozo. Prenumele? Zozo. Din p[rin\i? necunoscu\i. Chiar ea ne spune r`z`nd c[, desigur, tat[n-a avut =i se]ndoie=te dac[a

avut =i mum[. Revizorul zice: “Zozo s-a n[scut ca Venus, din valurile... lumii”.

— Dar t`n[rul Panicu cine e?

— Dac[m[crezi, nici eu nu =tiu bine. O inven\ie a lui Pantazi. Solone are un talent extraordinar de-a descoperi asemenea tipuri. A mo=tenit de cur`nd dou[ milioane. Un an de zile a plimbat, pe la diferite petreceri de noapte, pe un alt t`n[r, tot a=a de bogat. Acela a trecut frontiera cu o doamn[din lumea mare. Acum a g[sit pe Georges Panicu. To\i]l fac haz. Arunc[paralele cu at`t s`nge rece, c[revizorul]i zice “for\a moral[personificat[“. B[ie\ii — Popovici, Leon, Ludoveanu =i al\ii — se pr[p[desc dup[el. Coana Anica]i zice *irezestibelul*. Pe Lizi Gottlib a luat-o dintr-un liceu de domni=oare; fusese profesoar[de canto, de limba german[=i de pictur[. Nu e ur`t[nem\oaica. +i are haz Panicu, o pune s[joace contra lui, de *cabul[*.

— Pe cea din urm[lovitur[, zise Pantazi c-o voce de bas profund, pun =i eu doi napoleoni.

— Joac[Solone? zise Candian. Pun =i eu o sut[de lei pe tabloul lui Zozo. Nu z[u, pune =i tu dou[zeci de lei, e *puntul lui Solone*!

Cosmin se scul[de pe scaun.

— Bine.

— Stai, Georges, nu porni, Iorgu Cosmin te onoreaz[.

— A=a te vreau, Cosmine, strig[M[noiu, frec`ndu-=i m`inile.

Femeile se uitar[curios la Cosmin. Juca]nt`ia=i dat[. Se sim\ea cuprins de-o veselie ne]n\eleas[. Uitase tot]n aceast[lume g[l[gioas[=i pasionat[. Bancherul “d[du lovitura” =i pierdu pe ambele tablouri.

— E lovitura lui Cosmin! strig[M[noiu. S[=ampaniz[m]n onoarea lui Iorgu Cosmin!

Femeile, cu coana Anica]n frunte, repetar[: “}n onoarea lui Iorgu Cosmin!” Domni=oara Gottlib]=i]nnum[r[paralele: “Pun, pun, Lizi, praaafò, Lizi!”

Coana Anica disp[ru ca s[fac[rost de =ampanie. Georges Panicu declar[c[nu pierde dec`t “ci-cinci mi-mii de lei]n to-to-tal”.

P`n[s[aduc[=ampania, se]mp[r\ir[ ]n mai multe grupuri. M[noiu lu[de bra\ pe Cosmin =i-l]ntreb[ce mai face, cum o duce cu studiile.

— Dar Sa=a? E bine? Frumoas[femeie!

— Bine, r[spunse Cosmin.

— +i Malerian?

— +i... M[rog, M[noiule, coana Anica e rud[cu Candian?

— As, rud[! Coana Anica a fost de pe vremuri cea mai vestit[“procurist[“. Acum trei ani c`t p-aci sa deschid[ un pension de... cum a v[zut ea la Paris. La Paris se dusese anume pentru aceasta. }nt`lnind pe Candian la +osea =i f[c`ndu-i cuno=tin\a, i-a propus...

— Ce?

— Nu ce crezi. S[-l recomande unei doamne... doamn[cu care tr[ie=te ast[zi. O v[duv[de vro 40 de ani =i un venit de 150 000 de lei. Cu o condi\ie: coana Anica s[-l supravegheze. +i coana Anica, ca o femeie cu minte, ia din toate p[r\ile =i las[pe b[iat s[-=i fac[gusturile, ba chiar ea i-a g[sit pe Zozo, o fat[ ]n adev[r delicioas[.

Cosmin se puse pe g`nduri. Cum? A=a, pe nev[zute? Numai dup[ trup, dup[ v`rst[=i dup[bani? +i el, Cosmin, cu at`tea scrupule! Ce a f[cut ]n compara\ie cu ei? Este el v`ndut, ca orice carne proasp[t[, dup[mu=chi =i fr[gezime? Ar putea s[nu se mai g`ndeasc[dac[n-ar fi acel cap mare cu ochii ca dou[gropi]ntunecoase =i dac[nu l-ar prigoni privirea albastr[=i senin[a Gelinei.

Ludoveanu, student]n drept, Petre Leon =i Mi=u Popovici vorbeau]ncet pe-o canapea. Ludoveanu le f[cu semn:

— Tare e Solone! A g[sit unul =i mai =i dec`t cel de anul trecut. Habar n-are de c[r\i! }nc[o =edin\[, =i ne scoatem lunile de b[i. +ti\i ce a f[cut Zozo pe tabloul ei? I-a ar[tat acela=i *nou[* de dou[ori.

— +i n-a observat?

— Po\i s[joci cu el cum vrei. E orb.

Revizorul se opri]n dreptul lor =i, trec`ndu-=i m`na prin p[rul lui lung, zise,]nc`ntat de el]nsu=i:

— La spartani, tinerii nu vorbeau dec`t ]ntre ei. Sunte\i demni de acea eroic[ cetate! Apoi, r`z`nd: Cum v-a mers la “palestre”?

— C`teva sute de fiecare, r[spunse studentul]n drept.

Revizorul f[cu semn lui Ludoveanu.

T`n[rul publicist se scul[repede.

— Cum mergi cu Sevasti\a?

— Cam greu.

— Nu te-ar[ta pr[p[dit. Ar fi p[cat, Ludovene. E frumoas[. E frumoas[, t`n[r[, cu avere, =i-\i spun eu...]i place. Dar... ceva mai imperial.

— Am]n\eles.

}ntre revizor =i publicist, o veche prietenie.

Panicu povestea doamnelor cum, la v`rsta de 16 ani, era s[divor\eze pe femeia unui prefect dac[brutalul administrator al jude\ului nu l-ar fi]nchis contra legilor =i nu =i-ar fi b[tut femeia]n “sec-secolul” nostru.

Pieptul coanei Anichii intr[pe u=[, =i o salv[de aplauze o primir[ ]n salon. Dup[ea, o unguroaic[cu =ampania.

Se ridic[toaste pentru to\i. Dup[afirmarea lui Panicu, nimeni nu este]n stare s[bea mai mult[=ampanie “bu-bun[“ f[r[a se “a-me-me-me-me\i” ca el. Adev[rul e c[bea necontenit, ciocnind cu “ne-ne-ne-nea Pan-panta-ta-ta-zi”, care n-a ispr[vit nici primul pahar. Bea, vorbe=te f[r[s[-l mai]n\eleag[nimeni, strig[, s[rut[m`inile “ge-ge-ge-gentil-lelor do’ane =i do-don’=oare”. Coana Anica a prins limb[ =i le m[rturise=te c[ pe cine a iubit mai mult a fost pe un t`n[r care sem[na a=a de mult cu *irezistibelul* Panicu...]l vede]naintea ochilor.

— +i s[m[ier\i, musiu Panicule, continu[coana Anica, =terg`ndu-=i lacrimile, s[te s[rut =i s[-mi v[rs focul de alt[dat[.

R`sete =i aplauze. “S-a aprins coana Anica!”, “Sa vie pompierii!”, “Focul de alt[dat[care se vars[acum este o iubire =i virtu-oas[=i virtu-oal[. Amor platonicoheghelian”. Observa\ia

revizorului atrase felicit[rile lui Ludoveanu =i puse pe coana Anica pe g`nduri. Mai t`rziu nu uit[s[-l]ntrebe]ncetinel: “Ce-o fi aceea? nu e vreo boal[? Nu prea m[simt bine.”

Tinere\ea, veselia, =ampania, libertatea =i c[ldura r[pir[pe Cosmin, ca un torent care smulge o r[d[cin[f[r[ad`ncimi. A fost destul primul pahar de =ampanie, ca un curent c[ldicel s[ i se ridice de la ceaf[ ]n obraji, la t`mple,]n sus =i profund,]ncurc`nd =i =terg`nd imaginile triste, preg[tind,]n con=tiin\a lui obosit[, alt c`mp pentru alte grup[ri de impresii fermec[toare =i necunoscute p`n[atunci. +i al doilea pahar, al treilea. Lumea e cum e=ti. Sigur, omul trist este du=manul lui]nsu=i =i al omenirii. Impresiile trebuie s[se =tearg[una dup[alta, una pe alta; cine se g`nde=te mereu la o nenorocire e mereu nenorocit; numai bolnavii sufer[ continuu de aceea=i impresie. Dac[ tu nu te vei ierta =i iubi, cum s[ te ierte =i s[ te iubeasc[ al\ii? Numai nebunii refuz[ de-a lua parte la banchetul lumii. Uitarea este suprema m`ng`iere a tuturor, =i buni =i r[i. S[ nu ne ]mpotrivim naturii: noi suntem juc[riile ei, iar nu ea servitoarea noastr[. Ochii lui Cosmin sc`nteiar[.

— La ce te g`nde=ti, Cosmine, ]l ]ntreb[ Candian, ]ntinz`ndu-i un pahar de =ampanie.

— De unde =tii c[m[g`ndesc?

— Nu bei?

— Al patrulea, e prea mult.

Prea mult? De ce? Dac[m[sori fiece lucru, ajungi la revolver. Revolver?... Ce-a fi f[c`nd Paul Malerian? Nici el nu ]ndr[znea... privea la revolver... =i ce ochi!... Prostii... Candian nu este at`t de cinic cum i se p[ruse lui. El =i-a v`ndut tinere\ea pentru mul\i, nu numai pentru el. +i ce-ar fi c`=tigat omenirea dac[Candian,]n loc s[fi fost recrutat de coana Anica, ar fi ajuns un grefier sau un judec[tor de instruc\ie? Nimic. Cealalt[prob[. Ce pierde omenirea dac[Candian]mparte banii unei v[duve dec[zute? Absolut nimic. Ei, =i dac[Panicu arunc[banii, de ce n-ar culege

=i el? Numai a=a ar putea s[scrie Sa=ei: “M-ai *]mprumutat* =i m[gr[besc s[-mi pl[tesc datoria”.

Se apropie de Candian =i-l]ntreab[:

— Dar Panicu ce are de g`nd? Nu ne mai taie o banc[?

— *Monsieur Georges*, strig[Zozo, destul[curte. Pe cine vrei s[mai]nvingi? E timp de-o b[nculi\[.

— C[r\i noi, musiu Panicu, zise coana Anica lu`ndu-l de g`t, ori \i-e fric[de b[ie\i.

— Mi-mie? Nu m[cu-cuno=ti, cu-cu-coan[Anico, r[spunse Panicu. }ntr-o-tr-o zi am pe-pe-pe-per... spu-ne ne-ne-ne Pan-Pan-Pan-tazi...

— R[u, neic[, r[spunse Pantazi, \i-am spus. Erai]n cas[la mine =i mi-a p[rut foarte r[u. A=a om energic =i lini=tit v[declar c[eu, unul, n-am mai v[zut. A pierdut dou[zeci de mii de lei]n dou[ceasuri, =i r`dea, f[cea chef...

— For\a moral[personificat[! zise revizorul.

— A=a e, a=a e, beau acest pahar]n s[n[tatea lui Georges Panicu, strig[Loradonna. +i dup[ce b[u paharul de =ampanie, termin[cu o scar[: a, a, a, a, a, a, a, a...

To\i se adunar[ ]n jurul ei, iar Panicu declar[c["o asemenea sca-sca-r[merit[o, o, o, o”... O “banc[“, vroi s[zic[, mi=c`nd m`inile ca =i cum ar fi dat c[r\i. Ro=u ca para focului, cu ochii tulburi =i l[crimo=i, se]ncurc[de toate scaunele p`n[ la masa verde. +ampania =i tutunul lucraser[ serios asupra “irrezistibilului”. Domni=oara Lizi se a=ez[ la dreapta lui. Coana Anica ]i prezent[ dou[ pachete de c[r\i pe o tav[ de argint. “Ca pe ]mp[ra\i te servesc, musiu Panicu!” Servise =i mul\i ]mp[ra\i coana Anica! }n c`teva minute dete dou[mii de lei. “Ce dracu, se g`ndi Cosmin, care se a=ezase la joc, c`nd pierde, pierde numai bilete]ntregi, =i c`nd c`=tig[nu se punteaz[dec`t jum[t[\i.” I se pare lui, ori ceilal\i ]=i retrag regulat jum[tate din *mize* c`nd pierd?

Coana Anica se scul[de la joc, d[du bra\ul lui Pantazi =i ie=i din salon. Dup[c`teva minute se]ntoarser[iar[=i la bra\. Se

cr[pa de ziu[. O lumin[slab[=i albicioas[p[trundea prin storurile ferestrelor.

— Dac[deschide\i un geam, v[tai =i eu o banc[, zise r`z`nd Pantazi, =i]ncepu s[se plimbe cu m`inile la spate.

— Solone descinde]n r`ndul muritorilor! exclam[revizorul.

— Ce mi-mi-mi... (Ce minune, vroi s[zic[Panicu, care obosise d`nd din m`ini la dreapta, la st`nga =i la mijloc.) S[ m[ r[-r[-r[-r[z... (Adic[ ]i venise r`ndul s[se r[zbune.)

Georges Panicu era foarte respectuos cu nenea Pantazi. Avea =i de ce. Cui]i pare r[u c`nd pierde? Lui Pantazi. Cine]l sf[tuie=te ca s[nu joace oriunde? Pantazi. Cine-l introdusese]n grupuri a=a de vesele, de culte =i de inteligente? Cine dovedise celorlal\i c[este “irrezistibil”]n fa\a oric[rei femei? +i cine f[cea istoricul “marilor lovituri” date de el, f[r[a p[li, ca un adev[rat erou al jocului? Fire=te, nenea Pantazi. Iat[de ce Georges Panicu se gr[bi s[piard[=i cele din urm[lovituri =i d[du locul lui Pantazi.

Pantazi]ncepu s[amestece c[r\ile.

Puntatorii sa sular[ca s[-=i]ntind[pu\in oasele. Ludoveanu lu[de bra\ pe revizor. Cosmin]ncepu sa se plimbe. Iar i se]nv`rtea p[m`ntul sub picioare. N-ar fi fost nimic dac[nu l-ar fi durut capul. Din]nt`mplare, trecu pe l`ng[revizor =i Ludoveanu =i, f[r[s[vrea, auzi c`teva cuvinte: “S[nu puntezi mult la Pantazi”, zisese Ludoveanu revizorului. “+tiu”, r[spunsese revizorul. De ce s[nu punteze mult? +i de ce r[spunsese cel[lalt “=tiu”? +tia ceva? Cosmin mai avea 100 de lei. }l doare capul. }i e grea\[.

— Gata! zise Pantazi arunc`ndu-=i favoritele pe umeri. Cine taie? *Mon cher* Panicu, vrei?

Panicu sc[p[de c`teva ori cartea cu care vroia s[ taie, o *dam[ de trefl[*, “cu care, c`nd taie el, pra-praf se alege de bancher”.

— O s[te c[-c[-c[...

O s[te c[ie=ti, vroi sa zic[el lui nenea Pantazi, cu o evident[p[rere de r[u, c[ci t[iase cu dama de trefl[. A=a e el, nici chiar lui nenea Pantazi nu-i poate t[ia dec`t cu dama de trefl[. Nu mai joac[ dec`t s[taie cu alt[carte. Cine se pune cu cabula?

— Gata, zise a doua oar[Pantazi, =i fiecare]=i lu[locul, av`nd c`te o cafea turceasc[ ]n fa\[.

}n banc[erau 500 de lei.

— *À che-che-cheval*[1],]ng`n[ Panicu, =i c`=tig[pe am`ndou[tablourile.

Pantazi sur`se =i *aroz[*[2] banca. De trei ori pierdu, apoi stric[ c[r\ile =i ceru altele. Coana Anica se gr[bi a-i prezenta un pachet, pe care Pantazi ]l puse la dreapta, =i ]ncepu s[ vorbeasc[ c-o repeziciune neobi=nuit[, s[ r`d[, s[gesticuleze =i s[glumeasc[cu toate femeile. “Gata!” strig[Pantazi, =i]ntinse pachetul de c[r\i lui Panicu. I se p[ruse lui Cosmin, sau]n adev[r Pantazi nu se atinsese de pachetul pe care-l adusese coana Anica? }l doare capul afar[din cale, dar]=i va]ncerca norocul. Panicu ceru o dam[de trefl[=i t[ie. Erau 1.000 de lei]n banc[. De ast[dat[“a che-che-cheval” pierdu pe am`ndou[ tablourile. +i jocul ]ncepu tacticos. To\i puntau pu\in. Numai Panicu arunca zv[p[iat biletele, ]ncredin\at c[ p`n[la urm[dama de trefl[va “so-so-ta”[3] banca. Abia ajunsese la jum[tatea c[r\ilor, =i Pantazi]=i]nzecise capitalul.

Cosmin pierduse tot. Candian]l]mprumutase cu trei sute. }n c`teva lovituri le pierdu. Candian ]l ]mprumut[ din nou =i-i recomand[ s[ punteze *mai putin*, c[ci a=a se ]nt`mpl[uneori: “Sunt b[nci *razuare*”. Cosmin nu-l ascult[. Cum e cu putin\[s[aib[cineva a=a noroc? E ceva]n hazard care-l revolt[, =i ar fi]n stare sa se arunce =i el pe-o carte. Nu se poate, trebuie s[c`=tige odat[! Ah! =i capul! A b[ut prea mult[ =ampanie. Cafeaua nu i-a f[cut nici un bine. }i vine ame\eal[. S[ nu i se ]nt`mple ca pe Strada Doamnei... ce ru=inos ar fi!... A mai r[mas cu cincizeci de lei. S[-i arunce pe to\i. I-a aruncat. A pierdut. E galben ca ceara =i-i vine... F[cu semn lui Candian. Candian]l privi mirat =i, ne=tiind ce are,]l]ntreb[:

---

[1] C[lare (*fr.*). La jocul de c[r\i, a miza pe dou[tablouri deodat[.

[2] A distribui ce se cuvine juc[torilor (*fr.: arroser la banque*).

[3] A c`=tiga to\i banii bancherului (*fr. faire sauter la banque*).

— S[-\i mai dau?

— Nu, r[spunse Cosmin, str`ng`nd din f[lci. Afar[... afar[...

— }n odaia mea de culcare,]i zise Candian d`ndu-i bra\ul.

— Unde v[duce\i?]ntreb[Zozo, r`z`nd.

— Venim acum, r[spunse Candian.

Dar nu s-a]ntors dec`t el, spun`nd celorlal\i c[amicului s[u nu prea-i e bine, nu e obi=nuit cu =ampania =i cu nop\ile albe, e “o fat[mare”.

— Unde =i-a f[cut educa\ia?]ntreb[Sevasti\a Pirigumenos.

— }n pension la c[lug[ri\e, r[spunse r`z`nd Loradonna, unde am]nv[\at eu s[scriu scrisori cu chei.

— Ce, v[juca\i cu cheile? zise coana Anica, b[t`nd pe umeri pe musiu Pantazi.

Rezultatul acestei talii: Georges Panicu pierduse tot ce avusese]n buzunar, m[rturisind c[rareori *dama de trefl[* l-a tr[dat a=a de grozav. Dar, cum izbuti el s[ ]ng`ne, va pl[ti Lizi pentru dama de trefl[. +i Lizi r[spunse: “Pun, +orjic, pun!”

— A=a e?]ntreb[Ludoveanu pe revizor,]ntr-un col\ al salonului.

— Da, r[spunse revizorul, apoi, uit`ndu-se la Panicu, care adormise pe un fotoliu: doarme ca Anibal dup[Capua!

Iorgu Cosmin e]n odaia de culcare a lui Candian. I-a trecut grea\a, capul]ns[ ]l doare, mai ales]n fundul ochilor. Tot e]n m[tase =i broderii. Pe masa de toalet[vreo zece sticlu\e cu parfum, cu ap[de Colonia, cu briantin[. }n odaie, un miros aromatic =i greu.

Uf! s-a mai u=urat! }i venise r[u. +ampania, fumul de tutun, g[l[gia, jocul, mai ales jocul,]l f[cuser[s[-=i piarz[con=tiin\a. I se p[ruse c[el e altul, =i ce curios este acest sentiment de-a te crede altul dec`t ai fost p`n[atunci. S[vezi cum unul se stinge =i c[ ]n pielea celui stins o nou[via\[s-aprinde. Apoi un v`rtej care te soarbe =i cineva care te scoate de bra\ afar[, afar[, la spa\iu, la aer, la r[coarea tremur[toare a dimine\ii. Prima impresie c`nd te treze=ti pe un a=ternut moale e neap[rat pl[cut[,

dup[o lung[c[l[torie... ce c[l[torie?... Patul, de la picioare, i se]nv`rte=te ]ncet =i lin, a=a de lin, c[ aceast[ dulce rota\iune ]l g`dil[de-a lungul trupului. A dormit? E bolnav? Cosmin nu =tie. Bolnav sau nu, acum]=i d[seama de un secret al jocului =i se]nfioar[... Coana Anica iese din sal[cu Pantazi... Ludoveanu previne pe revizor ca s[nu punteze mult, =i acesta r[spunde: “+tiu”... Pantazi vorbe=te, r`de, gesticuleaz[, glume=te, cum nu e obiceiul lui, =i, f[r[ s[ amestece noul pachet de c[r\i, ]l prezint[ lui Panicu... Candian, ]mprumut`ndu-l a doua oar[,]l pov[\uie=te s[punteze mai pu\in... +i to\i, p`n[ =i cel mai pasionat, M[noiu, s[ joace a=a de cuminte, l[s`nd pe Panicu singur s[azv`rle tot ce avea ]n buzunar?... S-a convins. C[r\i m[sluite. Ce ru=ine! Un t`n[r milionar,]nfumurat =i f[r[experien\[, aruncat]n mijlocul acestor oameni... =i s[nu se g[seasc[unul care s[-i strige: “Nu vezi c[te]n=eal[?” Tuturor le trebuie bani =i iar bani. Lacomi =i f[r[mil[, au c[zut pe el ca ni=te omizi pe un pom]nflorit. Acum un an a fost]n Muscel. Dincolo de Mo=oroae a v[zut un brad — cel mai nalt =i cel mai falnic din acest codru secular, dar trist, aproape uscat — acoperit cu un fel de scam[fumurie, ce curgea de la ramuri]n jos. Un ruc[rean i-a spus c[ ]nc[doi ani, =i vijelia va abate pe “Domnul brazilor” din cauza milioanelor de parazite care l-au supt,]ncetul cu]ncetul, de la r[d[cina din st`nc[ p`n[la v`rful din nouri. Cum ar putea s[ se scuture de parazite un Georges Panicu, un cretinizat de noroc, care bea, fumeaz[ =i joac[, f[r[ s[ fi ]mplinit m[car nou[sprezece ani? +i dup[ ce el va c[dea sub mul\imea =i m`nc[rimea parazitelor, altuia]i va veni r`ndul, tot a=a de t`n[r =i de bogat... C`t de luxo=i apar, la +osea, parazi\ii de ambele sexe!... Parazit de parazit, de parazit, ca ni=te ghirlande otr[vitoare se ]ntind de la om la om =i-=i trec din m`n[ ]n m`n[ averile altora. Amanta lui Candian a mo=tenit pe b[rbat-s[u, un mare proprietar. Candian ]=i umple buzunarele de la v[duv[. Goana Anica scutur[ buzunarele lui Candian. Domni=oara Zozo tr[ie=te ]n socoteala am`ndurora, =i cine =tie cine]ntinde de buzunarele domni=oarei Zozo... Parazit!... Sc`rboas[

via\[!... U=oar[via\[!... Nu \i se cere dec`t lipsa total[ a sim\ului moral, ]ncolo po\i s[ fii de=tept, cult... de talent... At`t mai bine, vei fi un parazit mai armat, mai perfect =i vei ataca mai sus!... +i el e parazit?... De mult simte c[se duce]n jos,]n jos, dar cel pu\in p`n[ acum c[dea ]n lumin[. Din noaptea aceasta a intrat pe gura unei pr[pastii f[r[ aer, f[r[ lumin[, f[r[ fund... cine-l mai poate reda luminii =i seninului?... Ce senine sunt privirile Gelinei! Ochii ei sunt ad`nci ca cerul, =i p[rul, c`nd se piapt[n[, ]i cade, u=or =i luminos, ca aureola Fecioarei de pe icoana la care se ]nchina el c`nd era mic... C`nd era mic?... O gr[din[ mare cu pomi ]nal\i ... dealuri cu vii... ora=ul... casa... f[r[ mum[... Ce r[u e s[ nu ai mum[... Cine s[ te m`ng`ie?... Ah!... Ah!... Nu mai simte nimic...

Ce vis frumos! Era cu Gelina la un =ipot rece din coastele cu vii ale ora=ului s[u natal. S[te]ntorci la copil[rie, aduc`nd cu tine tot ce-ai g[sit mai divin, iat[un vis fericit!

Cosmin se freac[la ochi. Nu e copil, nici pe dealurile cu vii stufoase, =i nici nu are l`ng[ d`nsul pe... ci pe Candian.

— E dou[sprezece ore, *mon cher*!

— Da? A= vrea un pahar de ap[, mi-e grozav de sete!

— Dar ce ai?

— Sunt dezgustat.

— Ei, ce-ai f[cut?

— Am b[ut, am jucat, am jucat =i m-am convins de un lucru revolt[tor.

— Ce?]ntreb[Candian, =i se]nro=i pu\in, apoi privi la prietenul s[u cu un sur`s milos.

— A! e ceva mizerabil!

— Ei, spune, ce e, ce-ai v[zut, sau ce \i s-a p[rut?

— Nu mi s-a p[rut, am v[zut!

— Ce-ai v[zut?

— Pantazi a jucat cu c[r\i m[sluite.

— Da, ai dreptate, r[spunse lini=tit Candian.

— +i c[r\ile erau potrivite pentru Panicu.

— Da, a=a este.
— +i voi =tia\i!
— Se]n\elege c[da.

Cosmin, revoltat de at`ta lini=te, strig[, privind \int[ ]n ochii lui Candian:

— Este o crim[ce face\i voi cu acel nenorocit!

— Conven\ional, a=a e, ai dreptate, r[spunse Candian, natural]ns[, nu. Te rog s[crezi, *mon cher*, c[Georges Panicu n-a muncit pe paralele lui nici c`t au muncit, ast-noapte, Pantazi =i coana Anica. A mo=tenit.

— A mo=tenit, n-a muncit, dar e proprietatea lui, =i nimeni nu are dreptul s[i-o fure...

Lui Cosmin]i tremura glasul de emo\ie.

— Dar bine, *mon cher*, zise Candian r`z`nd, dup[ce c[e proprietar, tot al\ii s[-i p[zeasc[proprietatea?

— Candian! Candian! striga Cosmin apuc`ndu-l de umeri, voi nu v[da\i seama de ce face\i?

— Nu, c[ci am trecut de criz[. }n cur`nd =i tu vei fi mai lini=tit ca mine.

— Eu ?

— Da, Cosmine, da, mai lini=tit ca mine.

Afar[,]n spa\iul f[r[tavan, Cosmin se sim\i mai bine. }nc[o dat[se sim\i liber]nainte de-a-l]nghi\i acea pr[pastie f[r[aer, f[r[fund, f[r[lumin[...

V

Niciodat[nu se va mai]ntoarce. Glasul lor, sitav de r`s =i de b[utur[, ]l aude ]n fundul urechilor. Privirile lor =irete, figurile lor obosite =i palide le vede ]nc[, ne=tiind cum s[ =i le =tearg[ din minte. Dar ]ncotro? Nic[ieri! F[r[ cas[, f[r[ prieteni buni =i one=ti, f[r[ m`ng`iere =i f[r[ideal. }i e foame =i n-are parale. La cin' sa cear[? Nimeni nu-i va da, afara de ea, ea, care l-a obi=nuit,

de doi ani trecu\i, s[nu aib[nici o grij[, nici o m`hnire, nici o durere. Alt[dat[putea sa rabde. Fusese bine armat contra tuturor]mprejur[rilor, suferind cu]nlesnire, cu naivitate, cu eroism. Acum se simte]nvins. Dac[cineva i-ar fi zis la timp “s[r[cia nu dezonoreaz[“, sau “s[r[cia de-acum va fi gloria ta”, nu ar fi cer=it un ad[post str[in, care l-a transformat, l-a mole=it =i l-a f[cut s[tremure la orice impresie nepl[cut[. Degeaba! A=a s-a]nt`mplat, =i acum se simte neputincios ]n lupta pentru existen\[. Ce u=or e s[ faci planuri c`nd altul \i-aprinde focul iarna, c`nd altul]\i face ghetele =i]\i]ntinde masa! E chiar pl[cut. F[r[griji, lene=, tot de-a gata, =i]n fundul acestei odihne, un viitor iar[=i de-a gata, ca =i cum lumea n-ar merge f[r[asemenea monarh nep[s[tor... Nici o grij[, nici chiar grija bestiei... +i dup[o asemenea via\[?... Obosit,]nfometat, tremur`nd, f[r[ bani, f[r[ amici, ]ntinz`nd pe Calea Victoriei, ne=tiind unde va m`nca ast[zi =i unde se va culca desear[. S[ se re]ntoarc[ la via\a de-odinioar[?... Dar cu ce? Unde sunt vechile arme? +i examenele nu =i le-a trecut. I-ar trebui o for\[ extraordinar[, =i el simte bine c[ din aceast[ for\[ nu are dec`t o p[rticic[: oroarea de-a nu ajunge ca un M[noiu, ca un Candian, ca un Pantazi. At`t nu e de ajuns. A face, iar nu a nu face, a lupta cum trebuie, iar nu a te sc`rbi de lupta altora... Ce mult se cere... }i e foame, cel pu\in acu=i s[aib[ce-i trebuie.

Ce curios l-au privit doi domni! Desigur, e descompus. Nu s-a uitat]n oglind[. E =i ridicol. Mai bine r[m`nea la Candian. Dac[ s-ar ]ntoarce?... Iar acolo? S[-i spuie c[ n-a m`ncat, c[n-are unde dormi, c[nu se mai poate duce la... Imposibil... Nici o m`n[ curat[ care sa-l sus\ie, nici un cuv`nt amical. S[scrie lui tat[-s[u? Se caut[prin buzunare. Nimic. Parc[i-a dat un rest de la birt. Unde l-a pus? Dup[o noapte ca aceea cum s[-=i mai aduc[aminte? Se uit[la ceasornic. Unu. Ceasornicul i l-a dat tat[-s[u. C`t o fi scris b[tr`nul grefier pentru acel ceasornic! S[-l amaneteze. Dar dac[c[m[tarul va privi bine]n figura lui? Te pomene=ti c[-l]ntreab[de unde are ceasornicul! E u=or s[

r[spunzi “*E al meu*”, cu un ton seme\, c`nd ai alt chip, dar dup[o noapte de ru=ine nu e a=a de u=or.

Cosmin ab[t`nd pe Strada Clemen\ei, cu capul]n jos, cineva]l opri repede.

— Ce faci? de unde vii?

Sa=a Malerian!

— Unde-ai dormit? E=ti bolnav?]l]ntreb[ea lu`ndu-l de bra\. Bra\ul Sa=ei tremura.

Ce s[r[spund[?

— Ce ai?

— Nimic, r[spunse el, abia]ndr[znind s[ridice capul.

+i voind s-o]ntrebe =i el ce are, v[z`nd-o cu cercuri vinete]n jurul ochilor, nu avu destul curaj, ne=tiind cum s[-i zic[, *tu* sau *d-ta*.

— Tu ai ceva, Cosmine! M`inile reci! Ai friguri! Oh! Doamne, toate odat[!

— S-a]nt`mplat ceva? ]ntreb[ Cosmin, aduc`ndu-=i aminte de ceea ce v[zuse]n bibliotec[.

Sa=a]l]ntoarse pe Strada V[mii =i, duc`ndu-l ]n ulicioara str`mt[=i umbrit[de salc`mi care d[ ]n curtea Bisericii Bradului,]ncepu s[-i vorbeasc[repede, privind]n toate p[r\ile:

— S[nu te sperii... Nu e nimeni de vin[... Oh! Doamne, bine c[te-am]nt`lnit... N-a trecut un ceas dup[ ce te-ai dus... eu nu adormisem... nu =tiam unde ai plecat... Am auzit o detun[tur[ de revolver... Cum mi-a zv`cnit inima din loc... Dac[s-o fi]ntors?... +i m-am g`ndit la tine... Gelina a s[rit din pat strig`nd: “S-a]mpu=cat!”... "De unde =tii?”...Ea nu mi-a r[spuns... A aprins lum`narea =i s-a repezit pe sc[ri... M-am dus =i eu... Am deschis u=a... S[nu te sperii... z[cea]ntins]n bibliotec[...

Cosmin]=i retrase bra\ul de la bra\ul ei. Se =terse de n[du=eal[.

— S[racu’ Malerian! morm[i Cosmin =i, aproape]n acela=i timp, sim\i sting`ndu-se ]n el o fric[ ad`nc[.

-S[nu te sperii... A=a a fost s[fie...

Cosmin t[cu. A=a a fost s[fie! +i totu=i, nu s-ar fi putut s[fie altfel?

— Sa=a, r[spunse el, Sa=a, mi-e fric[... Cine l-a ucis?

— Mai]ncet! El singur, r[spunse Sa=a, cu mirare =i cu grij[. Nu fi copil... nu fi copil!... De ce \i-e fric[?... Dac[nu te]nt`lneam! Ce-ar fi zis lumea s[ nu te vad[!... Trebuie neap[rat s[ vii acas[... G`nde=te-te...

— Ai dreptate...

}n adev[r, ce ar zice lumea? Trebuie curaj, curaj mare]n marea art[a vie\ii. Candian are dreptate. +i acest g`nd]i d[du curajul s-o]ntrebe:

— Un' te duceai?

— Am l[sat pe fete cu sor[-mea =i vroiam s[tocmesc doliul. Te rog]ns[pe tine. +ade r[u s[-l las singur.

}i d[du parale,]l str`nse de am`ndou[m`inile, ]i spuse ]nc[ o dat[ s[ nu se sperie =i se dep[rt[, privind ]nd[r[t p`n[ce disp[ru.

Cosmin se]ntoarse]n Calea Victoriei. Se opri, a=tept`nd o birj[ liber[... E de mirare... De necrezut... Primul mort pentru care trebuie s[ cau\i pe ciocli. Tot el s[-l ]ngroape?... Care om a putut s[ zic[: “Eu am fost mai tare dec`t]mprejur[rile?” Omul e slab, e dec[zut, e p[c[tos... foamea]l face s[tremure... Trebuie s[intre la “Costandin” s[m[n`nce ceva... Dac[ n-ar ]nt`lni pe Prin\ul... Ce ironie!... S[-i m[n`nce =i din paralele de ]nmorm`ntare!... }n care autor citise o legend[stranie... O femeie,]mpreun[cu amantul, =i-a ucis b[rbatul =i pe doi copii vitregi. Scena se petrece]ntr-un castel a=ezat pe malul unui torent. Castelul cu turnuri]nalte e cufundat]n p[duri seculare. Femeia pl`nse toat[ ziua de ochii servitorilor. Dup[ ]nmorm`ntare, pe la miezul nop\ii, se]nchide cu amantul ei]ntr-o sal[vast[, cu pere\ii acoperi\i cu armuri =i cu portretele str[mo=ilor b[rbatului ei. }n mijlocul s[lii, mas[ ]ntins[, cu bucate delicioase, cu vase de argint pline cu vin spum[tor. Se a=eaz[unul]n fa\a celuilalt. Afar[, vijelie. Fulgerele]ntunec[fl[c[rile tor\elor]nfipte]n felinare. Torentul se umfl[=i rostogole=te st`nci mari, smulse din maluri. “A ce miroase carnea?” o ]ntreb[ amantul, sc[p`nd furculi\a din m`n[. “M[n`nc[,]i r[spunse ea, m[n`nc[, e de c[prioar[.” “De ce e

a=a de ro=u =i de gros vinul?”]ntreb[amantul, sc[p`nd cupa de argint ]n mijlocul mesei. “Strugurii au fost prea cop\i”... +i n-apuc[ s[ sf`r=easc[, c[v`ntul se umfl[ =i sparse ferestrele vechiului castel. Amantul se ridic[ ]n picioare =i, abia put`nd s[vorbeasc[,]i zise, ar[t`nd la portretele care se mi=cau de vijelie: “Tu nu-i vezi? Se mi=c[ =i ne-arat[! Nu-i auzi? B[tr`nul acela,]mbr[cat numai]n zale, a deschis gura. N-ai auzit cum ne-a zis: “M`nca\i din ei, be\i din ei =i nu =ti\i a ce miroase carnea =i vinul?”

Cosmin iu\i pasul. }=i scoase p[l[ria. E nesuferit de cald. Ce]nchipuire s[lbatic[! Sf`r=itul legendei: amantul ]nnebune=te =i se arunc[ pe fereastr[ ]n torentul de sub zidurile castelului, iar[ ea cade moart[ la picioarele acelui b[tr`n fioros,]mbr[cat numai]n zale... Dar ce are a face aceast[istorie cu foamea lui? }nchipuire de oameni bolnavi. Toat[epoca feudal[e plin[de asemenea orori. “Pi! ce prostie!” +tie de ce i-a trecut prin minte acel basm f[r[gust. “Mi-am]nchipuit c[voi m`nca din paralele de ]nmorm`ntare.” O copil[rie! Tot at`t de vinovat e el ca =i fabricantul care a f[cut revolverul, ca =i acela care a inventat iarba de pu=c[... Abia ]l mai \ineau picioarele de foame. “Trebuie s[ m[n`nc!” +i disp[ru]n gr[dina de platani de la birtul lui “Costandin”.

VI

A doua zi toate ziarele din capital[anun\au moartea tragic[a “veteranului profesor Paul Malerian, unul din st`lpii culturii =i rede=tept[rii noastre na\ionale”. Organul “moderat cu aspira\iuni de ordine =i prop[=ire”, la care colaboreaz[cunoscuta pan[a lui Ionel Ludoveanu, descria pe larg via\a “de virtute =i de munc[eroic[a luceaf[rului cultural”. Dup[ce pomenea toate operele didactice ale r[posatului,]ncheia: “A tr[it, s-a jertfit, a luminat. +coalele noastre s[-=i cerneasc[drapelele. Unui suflet mare, un mare omagiu! Din via\a lui a sc[p[rat lumina, din \[r`na lui va rena=te virtutea! Fenix pe care revolu\iunile nu l-au putut st`rpi din mijlocul popoarelor. Ce martir! C`nd a crezut c[na\iunea nu

mai poate a=tepta nimic de la el, ca un alt Brutus, s-a str[puns cu un glon\ de revolver! }nainte de toate]ns[, noi, to\i elevi ai lui =i ai operelor lui, s[imit[m exemplul dlui ministru al instruc\iunii publice, care, =i ast[dat[, s-a gr[bit a dovedi c[-=i]n\elege]nalta misiune: d-sa a delegat pe eminentul revizor, dnul N..., ca s[salute la morm`nt pe acela care a luptat pentru ordine prin disciplin[, pentru prop[sire prin lumin[“. Se cuno=tea pana lui Ludoveanu,]n colaborare, desigur, cu revizorul =colar, mai ales]n partea privitoare la “ca un alt Brutus, s-a str[puns cu un glon\ de revolver”. Sa=a rugase pe Cosmin ca s[dea noti\e pe la toate ziarele, pentru c[(dup[cum recuno=tea =i ea) b[tr`nul avea drept la toate onorurile. C`t pentru dric, nici vorb[, de clasa]nt`i. Dou[zeci de popi, un archiereu =i un episcop vor oficia slujba ]n Biserica Sf. Gheorghe =i la Cimitirul +erban-vod[. Colegii lui Malerian vor purta panglicele =i perna de catifea, ]nc[rcat[ cu toate decora\iile: serviciul credincios, “Bene-merente”, clasa a doua =i ]nt`i, “Coroana” =i “Steaua Rom`niei”. Sa=a Malerian, pentru ea =i pentru fete, a poruncit un mare doliu, rochii lungi =i z[branice de la p[l[rie =i p`n[ ]n p[m`nt. Gelina s-a ]mpotrivit, sus\n`ind c[“exagera\iile]i fac r[u”. Fire=te, Sa=a i-a]nchis gura, aduc`ndu-i aminte c[“se cuvine a fi mai respectuoas[cu sfintele r[m[=i\e ale p[rintelui ei”.

Cosmin e]n od[i\a din fund. +i-a pus coatele pe mas[=i capul]ntre m`ini. E obosit, e nervos =i nu poate s[ urm[reasc[ un =ir regulat de g`nduri. Da, =i-a zis foarte bine la birt: tot at`t de vinovat e el de ce s-a ]nt`mplat ca =i acela care a inventat iarba de pu=c[. Dar atunci era departe... Ce are a face distan\a?... Aproape sau departe, ori ai dreptate, ori nu ai... +i cioclii care bat cu ciocanele]n por\i nu mai ispr[vesc?... Putea s[mai tr[iasc[? E o]ntrebare... C`nd cineva e a=a de bolnav nu se poate zice c[ =i-a scurtat zilele... L-a apucat furia?... Alt[dat[ n-a fost nebun? }n adev[r a fost, =i nu s-a omor`t... Sa=a pl`nge?... Se vede c[ poveste=te cuiva cum s-a ]nt`mplat... A povestit de o sut[de ori. Femeilor le trebuiesc impresii... Ah! s[ ]nceteze

odat[!... Ce nesim\ire!... +i e nesuferit s[sim\i]n tine o a doua persoan[care te judec[... De ce s-a ucis? De ce i-au venit furii? De ce s-a boln[vit? De ce alt[dat[, fiind]n aceea=i stare, nu s-a g`ndit s[-=i curme zilele... Sunt unele cuvinte inocente care te prigonesc... Dup[ doi ani trecu\i, aude pe tat[-s[u cum ]i zice: “E=ti mare, s[ fii cuminte!”... Dar ]i aude glasul uscat, ]l vede cum mi=c[ gura... S[ fii cuminte... s[ fii cuminte! E revolt[tor s[ auzi acelea=i cuvinte... C`nd a]nceput vina?... Cum a]nceput =i ce putea sa fac[?... Cum s[reziste?... Cine l-a]ndemnat?... Ah! e un demon]n om care]=i bate joc de toate planurile lui, de toate hot[r`rile lui =i, dup[ ce-l ]ncurc[, se opre=te asupra faptelor, =i atunci e teribil de elocinte, de clar, de ne]ndurat. Atunci ]\i spune: iat[ ce-ai f[cut, iat[ ce trebuia s[ faci. +i acestui demon oamenii ]i zic con=tiin\[!... Acest demon se bucur[ de frica care-l cuprinde c`nd se g`nde=te s[ se duc[ ]n bibliotec[. El e care-i zice: “Du-te s[-l vezi, e=ti dator s[-l vezi, dar nu vei ]ndr[zni!”... Cine vine? Un f`=`it de fuste, acela=i f`=iit de acum c`teva zile... Ce caut[?... +-acum?... E dezgust[tor!...

Cosmin s[ri]n picioare. Sa=a Malerian deschise u=a. Nu mai g[sise pe nimeni ca s[-i spuie cum s-a]nt`mplat? Iat[o fiin\[care =tie ce vrea =i nici acum nu e]n revolt[cu demonul din ea.

— Ce vrei? o]ntreb[Cosmin cu asprime.

— Cosmine, zise Sa=a lu`ndu-l sfiicios de m`n[, te rog s[vii p`n[jos...

— Unde jos?

— }n bibliotec[. Doi prieteni]ntreab[de tine, un jurnalist =i un revizor =colar. Au venit s[ia noti\e, unul pentru ziar =i cel[lalt pentru discursul de la cimitir.

— +i ce s[le spun eu?

— Te rog, *mon ange*[1]...

Cosmin]=i]ntoarse privirea spre fereastr[. Sa=a se opri din vorb[. A=tepta un r[spuns. Ce va zice lumea care]i cunoa=te? Ce

[1] }ngerul meu (*fr.*).

vor zice cei doi prieteni dac[Cosmin nu ar vrea s[vie? Iac[ce o munce=te pe ea =i nu]ndr[zne=te s[-i spuie. I se p[ruse c[e bolnav. Cosmin mototoli un petic de h`rtie. Ce s[ fac[? Femeile... sunt nesim\itoare. Nu putea s[-i zic[ altfel? Iorgule, Cosmin, altfel, altfel, dar “mon ange”? Ce este ]n el de ]nger? Ce om are vreo parte ]ngereasc[? “Mon ange” i-a zis ]n nop\ile de pl[ceri =i de ru=ine. Aceste cuvinte ]i amintesc o fericire sc`rboas[acum, c`nd cel[lalt st[ drept, cu m`inile pe piept... De nu i-ar fi ru=ine, ar]ntreba-o dac[rana i se vede, dac[a]nchis ochii, dac[i-a]nchis bine... Ce la=!... Ea e b[rbat, el e femeie... un bolnav f[r[voin\[...

— Te rog... trebuie s[vii... zise Sa=a m`ng`ios.

— A=a e. Trebuie s[vin. Spune acelor domni c[vin]ndat[, r[spunse Cosmin f[r[a-=i]ntoarce privirea.

— M[duc, zise Sa=a mul\umit[, aproape vesel[.

Sa=a plec[. Cosmin se uit[ ]n oglind[. Slab, galben =i cu pleoapele ro=ii. Se piept[n[=i ie=i din odaie.

Deschise u=a bibliotecii. Un miros greu de flori =i de lum`n[ri. L-a v[zut! Da, s-au v[zut unul pe altul! O n[du=eal[ rece ]l trece de la frunte p`n[la genunchi... Ce nas enorm!... Un ochi i-a s[rit, =i]n locul lui un rotocol de plasture ro=ietic... Cel[lalt nu e]nchis bine... E ceva]n fund care lic[re=te, sau i se pare?... Acel ochi e teribil... Dac[n-ar fi nimeni, ar fugi... “Mi-ze-ra-bil grefier”... }i aude]nc[cuvintele din urm[... Ce cap poart[pe umeri? }n el vorbesc to\i, =i mor\ii =i viii, =i acel demon triumf[tor... A]nnebunit?... Acest g`nd ]l scutur[, ]i d[du curaj =i se ]ndrept[ c[tre prietenii s[i. Le ]ntinse m`na. De nu ar tremura! Nu, nu a tremurat, e un curaj]n momentele supreme pe care-l simte orice om.

C`teva doamne, ]n picioare. O femeie b[tr`n[ap[r[pe Malerian cu un m[nunchi de busuioc.

— Cum te sim\i, dle Cosmin, dup[o noapte alb[?]l]ntreb[ ]ncet Ludoveanu.

— Drag[dle Cosmin,]i zise revizorul =colar, sur`z`nd, am aflat de la Candian c[d-ta cuno=ti de doi ani pe b[tr`n... c[ai tr[it sub protec\ia lui...

Da,]l cunoa=te... a=a e... sub protec\ia lui... ei =i... unde vrea s-ajung[?... Ce vrea s[-l]ntrebe?...

— Da, r[spunse Cosmin,]l cunosc, de doi ani, rela\iuni]ntre el =i tat[l meu...

Desigur, e cineva]n el care vorbe=te. “Numai]ntre el =i tat[l t[u?” E bine s[se st[p`neasc[. Cu ace=ti oameni]\i pierzi min\ile!

— Foarte bine, domnule Cosmin, continu[revizorul. }l cuno=ti bine. Eu sunt delegat din partea dlui ministru ca s[salut printr-un discurs pe valorosul profesor. Dac[e=ti bun, s[-\i spun,]ncet =i pe scurt, planul discursului meu. A= dori s[-\i dai p[rerea, findc[cuno=ti pe acela care o via\[ ]ntreag[a luptat “pentru ordine prin disciplin[=i pentru progres prin lumin[”.

Ludoveanu se uit[lung. }i luase fraza, dar, pentru un prieten... +i el profitase de la revizor de figura cu Brutus, cu toate c[un personaj suspus]i atr[sese aten\ia c[Brutus este al demagogilor.

— Voi]ncepe cu omul]n sine, urm[revizorul, apuc`nd pe Cosmin de un nasture al redingotei, cu omul ]n sine. Cine a fost, ce este azi =i ce va fi m`ine? }n aceast[parte a discursului m[voi opri asupra virtu\ii. Virtutea e nota dominant[a omului care se duce, l[s`nd o so\ie neconsolat[...

Dac[mi-o spune tot discursul? se g`ndi Cosmin. E o comedie nesuferit[ pe care o joac[ ]n urechile lui acest cartofor pe care l-a v[zut, o noapte ]ntreag[, ]n=el`nd la c[r\i.

— O... so\ie neconsolat[, urm[revizorul, dou[fiici neconsolate =i neconsola\i pe to\i aceia asupra c[rora s-a]ntins generozitatea sa.

— Aceast[parte e bine,]i zise Cosmin, n[bu=it de c[ldur[. A doua parte.

— }ndat[. Pe b[tr`n ]l voi compara cu un erou din prima epoc[ a republicii romane, cu Cincinat bun[oar[. Pe so\ie, cu o matroan[ al c[rei ideal r[m`ne]nchis]n *larii* casei... (*larii* fusese pronun\at gros =i cu gura rotund[...) puritatea vetrei =i cre=terea]n virtute a copiilor...

Cosmin citea prin geamurile bibliotecii: “Virgilius Maro, Mar-

cus Tullius Cicero”. Revizorul]l trase de m`nec[. Puritate, virtute, lari, tot trebuia s[asculte.

— Cred c[e destul, zise Cosmin revizorului. Aceast[parte va fi admirabil[.

— +i de ce voi face aceste compara\ii? zise cam tare revizorul. Pentru ca s[ajung la concluzia c[sub cerul modern se g[se=te un templu antic, templul virtu\ii: casa lui Malerian! +-apoi,]ntr-o ora\iune direct[, m[voi adresa la to\i c`\i l-a\i cunoscut (revizorul se aprinse: intrase o doamn[ t`n[r[=i elegant[) cam astfel: amici ai lui, spune\i voi ce este casa lui! Copii ai generozit[\ii lui, spune\i voi: unde =i-a a=ezat virtutea loca=ul ei favorit?... (V[z`nd c[ nu-l ascult[ doamna elegant[, sc[zu glasul.) +i voi ]ncheia rug`nd pe Dumnezeu ca toate c[minele s[fie ca acela al lui Malerian, pentru m[rirea =i gloria neamului rom`nesc.

Cosmin sim\i c[r[suflarea i se opre=te. Dac[=i celelalte p[r\i ale discursului vor fi tot a=a, comedia va fi des[v`r=it[. To\i vor insulta pe acest nenorocit? Ce crim[ a comis ca s[ merite o asemenea batjocur[? Cosmin sim\i o mil[ cald[, care ]i aduse lacrimile ]n ochi, =i ]ncepu s[ pl`ng[, cerc`nd ]n zadar s[-=i opreasc[ pl`nsul. }=i cerea iertare prea t`rziu. Dac[ ar fi avut destul curaj, ar fi dat ]n genunchi, i-ar fi acoperit m`inile cu s[rut[ri =i i-ar fi strigat: “Iart[-m[! iertarea din urm[este divin[, este etern[!”...

Revizorul, abia st[p`nindu-=i mul\umirea,]l lu[de bra\ =i]i =opti amical:

— A=a sunt toate inimile mari, ca a d-tale! S[ie=im, te rog... S[-\i spun drept, sunt momente c`nd eu, pe mine, m[ fac s[ pl`ng.

Cosmin]=i retrase bra\ul cu un “te rog” pe care revizorul nu-l]n\elese. Ie=i din bibliotec[. Sui repede treptele sc[rii. Pe la mijlocul coridorului se izbi de cineva. Ridic[capul. Era Gelina]mbr[cat[ ]n negru.

— Pl`ngi =i d-ta, domnule Cosmin?

+i-l privi senin =i lung.

Ah! ace=ti ochi vii se aseam[n[cu ai mortului! S[r[spund[? Ce s[r[spund[? Sunt oameni care n-au dreptul sa pl`ng[...

Lacrimile lui fac parte din comedia revizorului, din minciuna tuturor acelora pe care i-a v[zut asear[juc`nd =i ]n=el`nd. +i ea, ca o sf`nt[ ]ndurerat[, nu se misc[, st[ drept, nu clipe=te, a=teapt[ un r[spuns... Ce vrea?... Ce vrea?... T[cerea ei judec[, os`nde=te, execut[... Sa fie rea, sa-l insulte, s[-l p[lmuiasc[, dar s[nu-l priveasc[a=a... }n sf`r=it, s-a smucit din loc =i s-a repezit ]n odaia lui. S-a aruncat ]n pat, cu capul ]n pern[. Aci e liber s[ pl`ng[, dar nu mai poate.

Dup[ce Cosmin ie=ise din camera mortuar[, Sa=a Malerian intrase, dorind s[ ]nt`mpine pe so\ia unui doctor cu renume. Sa=a Malerian primi politicos distinsele condolean\e ale acestei doamne, care regreta c[ nu consultase pe “doctorul”, convins[ c[ l-ar fi sc[pat. Nu doar[ c[-=i l[uda b[rbatul, dar a f[cut at`tea minuni! Pe unul l-a sc[pat dup[ce-i pusese lum`narea ]n m`n[. Sasa Malerian se =terse la ochi, m[rturisind c[ ]i pare r[u de aceast[gre=eal[, =i]ncepu s[-i povesteasc[cum “s-a]nt`mplat cazul, c`nd e s[cad[nenorocirea pe om”. Mi-nchipuiesc, drag[doamn[, c`ta suferin\[ =i ce pierdere a\i ]ncercat.” Sa=a ]nso\i pe doamna, “ce fusese at`t de gentil[“, p`n[la scar[, apoi se apropie de revizorul =colar =i de Ludoveanu.

Ludoveanu]i f[g[dui c[“dac[doamna va binevoi s[-i dea, peste c`teva zile, mai multe detalii”, va scrie un studiu]ntreg.

— Negre=it, r[spunse ea t`n[rului scriitor, s[ pofti\i c`nd voi\i...

— Pierderea, doamn[, e deopotriv[de mare =i pentru d-voastr[, =i pentru \ar[.

— Oamenii mari, zise revizorul ascu\indu-=i glasul, sunt pentru popor ceea ce sunt p[rin\ii pentru copiii lor.

— Oh! ai dreptate, domnule, r[spunse Sa=a, f[r[s[fi]n\eles bine dou[lucruri: cum sunt oamenii mari =i cum sunt ei pentru popoare?

— S[-mi da\i voie, doamn[, zise revizorul, ca s[v[expun,]n c`teva cuvinte, planul discursului meu. Cred c[e o]nalt[dato-

rie ca s[v[fac cunoscut[esen\a celor ce voi avea onoarea de-a spune corpului profesoral, elevilor =i amicilor marelui profesor.

— Pofti\i, domnule, pofti\i, r[spunse Sa=a, f[c`nd semn b[tr`nei cu m[nunchiul de busuioc ca s[apere figura alb-v`n[t[a lui Malerian.

Revizorul]ncepu cu prima parte: omul. Nota caracteristic[: virtutea; c[minul: templu antic; concluzia: pentru gloria =i m[rirea \[rii a=a ar trebui s[fie toate casele. C`nd ajunse la ora\iunea direct[, “amici ai lui, spune\i voi... copiii generozit[\ii lui, spune\i voi”... Sa=a ]ncepu s[ pl`ng[, c[zu pe un scaun =i ceru un pahar cu ap[. }n camera mortuar[nu mai r[m[sese dec`t b[tr`na cu ap[r[toarea. Revizorul era]nc`ntat de efectul de m`ine. Sa=a felicit[pe orator, asigur`ndu-l c[ r[posatul merit[ un asemenea discurs, rug`ndu-l]ns[ca s[-i permit[o mic[observa\ie, privitoare la “]naltele fe\e biserice=ti”. Oratorul se ar[t[fericit]ntr-o]ng`nare curtenitoare: “O! doamn[... cum de nu.... v[rog... nimic nu e perfect”...

— A= dori s[scoate\i pe Brutus din discurs... Revizorul]=i reluase fraza din articolul lui Ludoveanu: “c`nd a crezut c[na\iunea nu mai poate a=tepta nimic de la el, ca un alt Brutus s-a str[puns cu un glon\ de revolver”.

— ...V[m[rturisesc c[nu cunosc via\a acestui om mare. }mi pare r[u c[s-a]mpu=cat, dar istoria aceasta ar nemul\umi pe episcop =i pe archiereu, care doresc s[cread[c[s-a]mpu=cat din gre=eal[. Altfel, legea i-ar opri ca s[slujeasc[.

Revizorul se uit[lung la Ludoveanu, parc[ar fi voit s[-i spuie: “Acea figur[a r[mas numai a ta, =i e genial[“. Apoi f[g[dui c[ ]l va compara cu alt roman,]nl[tur`nd pe “Brutus din chestie”. O idee minunat[avu Ludoveanu: s[scoat[ ]ntr-o bro=ur[, frumos imprimat[, studiul pe care-l preg[te=te, precum =i “clasicul” discurs al amicului s[u.

Va costa maximum o mie de lei.

Sa=a Malerian,]nc`ntat[, abia-=i st[p`ni bucuria. Le mul\umi. }i]nso\i p`n[ la poart[ =i ]i rug[ s[ se \ie de cuv`nt “oric`t ar costa”.

— Frumoas[femeie! Femeie f[r[v`rst[! zise Ludoveanu.

— Genial tipograf! r[spunse revizorul. *O mie de lei* pentru *cincizeci* de pagini!

+i]ncepur[s[r`d[.

VII

S-au]ntors de la cimitir.

Cosmin s-a tr`ntit cu fa\a ]n sus ]n od[i\a din fund. O lumin[ trist[ ]i bate ]n geamuri: cele din urm[ raze g[lbui ale apusului, ]n pleoapele sale ostenite strivi dou[ lacrimi. Un sur`s melancolic i se opri pe buze... De-ar]nt`rzia cu masa... de nu ar auzi pe nimeni... de nu i s-ar deschide u=a... A=a cum st[, ve=nic ar voi s[ stea... Sunt momente c`nd sufletele ostenite nu mai pot r[bda pe nimeni... Un cuv`nt i-ar sf[r`ma acel echilibru estatic, acea lini=te trist[prin care vede tot ce s-a petrecut de ieri p`n[ ast[zi... Faptele sunt acelea=i, nici o iluzie nu le poleie=te. Dar, dup[ cum tavanul i s-a ridicat, ca un cer ]nalt sub privirea lui neclintit[, tot astfel =i faptele se afund[ ]n timp, parc[ s-ar fi petrecut acum dou[zeci de ani, iar nu acum dou[ ore... Comedia a fost mai crud[ dec`t =i-o]nchipuise...

}n Biserica Sf. Gheorghe un profesor de istorie a discutat o jum[tate de or[data c`nd s-a n[scut “b[tr`nul dasc[l al t`n[rului popor rom`n”. Un volum, *Primii no=tri c[rturari*,]ncercare necunoscut[=i nev[t[m[toare, punea data na=terei lui Paul Malerian, din satul M[l[ere\i, la 1815, pe c`nd istoricul, cu documente, cu noti\e de prin cele dint`i publica\iuni periodice, cu autografele lui Heliade, Aricescu =i Laurian, dovedea c[“*nu se putea na=te dec`t in 1817*". Lumea vorbea ]ncet despre alte lucruri. “}nchipuieste-\i un moment c[ s-a n[scut la 1815, zicea un student vecinului s[u, =tii ce s-ar ]nt`mpla?” “Nu.” “Malerian n-ar fi mort.” “De ce”? “Dac[s-a n[scut la 1815, nu e mort, c[ci a murit cel de la 1817.” “Doamne, =optea o femeie care se plictisise, vecinei sale, sa vede c[omul acesta \ine r[boajele arhanghelului Mihail.” C`nd

oratorul ajunse la valoarea operelor didactice ale r[posatului, geografii, istorii sacre, na\ionale, universale, gramatici =i c[r\i de lectur[, episcopul]ntreb[dac[mai \ine mult. Pe drum, p`n[ la cimitir, ]n mijlocul mul\imii, c`te n-a auzit! De ce s-ori fi]n=ir`nd oamenii dup[ dricuri dac[ e s[ vorbeasc[ de haine, de comer\, de politic[ =i de scandaluri? }naintea mortului, c`nt[ri ostenite,]n urma lui, glume =i petreceri. Cei mai respectuo=i sunt aceia care se desprind de alai =i se furi=eaz[la cea dint[i r[sp`ntie.

La cimitir a venit r`ndul revizorului. S-a suit pe mormanul de p[m`nt proasp[t. Capul lui mic predomina, ca]n[l\ime, toat[mul\imea de =colari =i curio=i. Dup[ce a aruncat m`na, c[ut`nd un gest eroico-sacerdotal, a pornit cu prima parte. Nimeni n-a pl`ns. Sa=a ]=i \inea batista la ochi. Nici chiar c`nd oratorul a ajuns la “spune\i voi...spune\i voi”, n-a produs nici un efect. Din cauza aceasta, sau poate f[r[voie, n-a trecut cu vederea figura cu Brutus”. Afirma dar c[r[posatul s-a sinucis. Aci o adev[rat[scen[. Episcopul =i archiereul — alarma\i. Sa=a Malerian =i-a luat batista de la ochi, lucru de care se vedea c[-i pare foarte r[u. Degeaba]ns[fulgera cu privirea pe orator, oratorul]=i terminase figura =i lumea aflase c[“veteranul, ca un alt Brutus,]=i str[punsese creierul cu un glon\ de revolver”. Dup[Brutus a urmat un lung =ir de b[rba\i din antichitate, nici chiar Anibal n-a sc[pat, c[ci =i el, “]ntr-un moment suprem, a sorbit otrava eroilor”. +i acela peste care c[dea p[m`ntul, r[sun`nd]n pleoapa cosciugului, nu expia dec`t o singur[ gre=eal[ care nu privea pe nici unul din acei comedian\i... Lumea se dep[rteaz[ trist, fiind cald, praf =i cale lung[... E ceva ]ns[ de care ]i e fric[ s[ se apropie cu g`ndul. Ce capriciu =i pe Sa=a, la]ntoarcere, s[-l puie pe el cu Gelina]n tr[sur[! Pe drum nu sim\ea nimic, nici mil[, nici c[in\[, nici ru=ine, nimic din lupta de p`n[ atunci. Aproape de cas[ a ]ndr[znit s-o priveasc[. Peste figura alb[ a Gelinei, z[branicul negru. O statuie de marmur[ vine\ie. }n clipa aceea, ea ]ncepu s[ pl`ng[, f[r[a se mi=ca. +i f[r[s[vrea o]ntrebase: “Pl`ngi, domni=oar[Gelino?” +i ea, cu o lini=te suprauman[=i

cu un glas ca din alt[lume: “Dar ce, vrei s[r`d?” +i acest r[spuns]l de=teptase ca pe-un cloroformizat]n mijlocul opera\iei.

Ah! da, el e autorul acestei oribile comedii. El a]ncoronat virtutea]n templul antic de sub cerul modern! Ce ru=ine!

Cosmin s[ri din pat =i]ncuie u=a. C`nd ]l va chema la mas[... s[ nu-i dea bra\ul... desigur, ea se va gr[bi ca s[-l cheme... A=a e... Se aude cunoscutul f`=`it de fuste... Cel pu\in acum ar fi trebuit s[trimt[pe altcineva...

B[tu]n u=[.

Cosmin str`nse pumnii =i, dup[ce strivi]ntre din\i un “ah”,]i r[spunse:

— La mas[? Bine. Vin]ndat[.

— Georges...

— Da, da, du-te, te rog, sunt dezbr[cat.

C`tva timp o sim\i st`nd cu m`na pe clan\[, apoi f`=`itul rochiilor se dep[rt[. De mirare c[ nu-i r[spunsese: “E=ti dezbr[cat? nu face nimic, deschide, *mon ange*!” Cum n-o fi auzind glasul preo\ilor: “Ve=nica lui pomenire! ve=nica lui pomenire”? Lui ]i r[sun[ ]n urechi ca ni=te tr`mbi\e... Ce curio=i ochi are, c`nd m`ng`ie ]i sticlesc ca la pisic[... Ceea ce nu pricepe e c[ de ieri o vede altfel... o simte... o ]n\elege cu totul altfel dec`t p`n[ ieri... Ce s-a schimbat ]n ea?... Ce s-a schimbat ]n el?... +i despre b[tr`n alte g`nduri... Altele?... Dar p`n[acum c`teva zile nu se g`ndise deloc la el... De la revolta =i ura din seara de la “Costandin” p`n[ la mila nesf`r=it[de ast[zi este o cale infinit[... C`nd a str[b[tut-o?...

La mas[, Sa=a l-a pus la dreapta. }n st`nga ei e sor’-sa, *madame* Firica Ghimbavu, v[duva unui b[can. L`ng[el, Valeri. }n fa\a lui, Gelina. La]nceput nimeni nu vorbea. Gelina privea neclintit]n farfurie. Sa=a turna necontenit]n paharul Firichii, care bea =i, dup[fiecare pahar de vin, zicea oft`nd: “S[racu nenea Paul! Dumnezeu s[-l ierte!” Pe la friptur[Firica prinse poft[de vorb[.

— Vai! Sa=o drag[, c`nd m[ g`ndesc la c`te spunea revizorul,]mi vine... s[racu nenea Paul! A=a e... a muncit... nu putea s[zic[c[v[las[pe drumuri... mo=ie, cas[, vie, bani... s[racu ne-

nea Paul... Dumnezeu s[-l ierte!... Acolo, cu virtutea =i cu ... templul, a fost grozav de bine! +i dup[ce mai b[u]nc[un pahar de vin: Sa=o drag[, cine erau [ia de care pomenea el, Brutus, Cinatu, Lanibal, pesemne al\i profesori ca nenea Paul, Dumnezeu s[-l ierte! M[apuc[fiori c`nd m[ g`ndesc. Vezi d-ta? Dac[nu se-mpu=ca, tr[ia =i ast[zi. Ar fi v[zut =i el fetele c[p[tuite. N-a avut parte, s[racu nenea Paul!

}ncepu s[pl`ng[ cu hohote, ]=i sufl[ nasul =i b[u un pahar de vin. Cosmin plec[ capul ]n jos. Gelina se scul[ de la mas[, spun`nd c[o doare capul.

— Ai dreptate, Firico, zise Sa=a, revizorul a fost la]n[l\ime. Ce p[cat c[a pomenit de Brutus! Episcopului nu i-a pl[cut,]ncolo, minunat! A=a e, domnule Cosmin?

— Da, r[spunse Cosmin.

— Dar =i t`n[rul Ludoveanu a scris tot ce s-a petrecut. Am`ndoi vor scoate o carte despre Malerian, =i nu cost[dec`t o mie de lei. Nu e bine, dle Cosmin?

— Da, r[spunse Cosmin.

— Numai at`t cost[, mamà? }ntreb[Valeri.

— Da, *ma chère*, dar o fac a=a de ieftin pentru c[tat[-to a fost un om mare. Nu e a=a c[e ieftin, dle Cosmin?

Sa=ei]i venea foarte greu s[-i zic[*domnule*, dar n-avea ce face, era Firica de fa\[.

— Da, r[spunse Cosmin.

Firica voind s[zic[ceva,]i c[zu furculi\a =i, pe c`nd o tr[gea cu piciorul, Sa=a se plec[repede spre Cosmin =i-l]ntreb[:

— E=ti bolnav?

— Nu, r[spunse Cosmin.

Firica ridic[capul de sub mas[. Era ro=ie, sudoarea]i curgea de pe obrajii ei rotunzi.

— Dar cine era acela de la Sf`ntu Gheorghe, Sa=o drag[? Doamne fere=te! }l apucase alte alea. Ei, =i dac[ s-a n[scut la at`ta =i nu la at`t, ce-a ie=it de-acolo? Doamne, iart[-m[, c[-\i vine s[ r`zi!

Firica]ncepu s[r`d[ =i s[ se ]nchine. B[u un pahar de vin. Se ]ntrist[. Aduse =ervetul la ochi. }ncepu s[ pl`ng[, s[suspine =i s[vorbeasc[.

— C`nd m[ g`ndesc... la nenea Paul... ce om, Sa=o... ce om!... mo=ie, cas[, vie, bani, bani munci\i... =i c`nd s[se bucure... s[-=i vad[fetele c[p[tuite... ooh! Valeri, oh!

Valeri pl`ngea, de=i nu se g`ndea la nimic.

— Pl`ngi, Valeri, pl`ngi, fata mea, urm[Firica oft`nd, ce ai pierdut tu nu se mai g[se=te!

S[pierzi ceva pe care s[nu-l mai g[se=ti! Aceast[fraz[emo\ion[pe Sa=a =i, v[z`nd c[ sor[-sa se uit[ la Valeri, ]ntreb[ pe Cosmin, ]ncet =i m`ng`ietor, ca]n serile de fericire: “E=ti bolnav? spune-mi, ce ai”?

Cosmin se rug[s[-i dea voie ca s[se retrag[.

}n pragul u=ii lui, Sa=a]l apuc[de bra\. Acest bra\ ]l f[cu s[se scuture. Parc-ar fi sim\it un =arpe. Ea]l privi cu ni=te ochi sc`nteietori.

— E=ti bolnav? Georges, ce ai? S[chem doctorul? S[-\i fac un ceai... s[\i-l aduc mai t`rziu... e=ti bolnav... ai c[lduri!

Vorbea =uierat =i nu-=i dezlipea ochii din ochii lui.

Cosmin]=i scoase bra\ul din al ei =i-i r[spunse deschiz`nd usa:

— Te rog, te rog, s[nu vie nimeni la mine ast[sear[. Sunt ostenit. Nici doctor, nici ceai, nimic, nimic, nimic!

Cosmin se]nchise]n odaie. Sa=a se uit[lung]n u=[. Niciodat[nu fusese at`t de nervos =i de aspru. Nimeni!... S[-l =tie bolnav =i s[ nu-l ]ngrijeasc[... Revizorul a spus at`t de multe... L-a emo\ionat... A=a e... lini=tea o s[-i fac[bine.

Cosmin aprinde lum`narea. Se plimb[ prin casa. }n capul lui se bat impresiile, se rup g`ndurile. Ar dori sa fie singur]ntr-o c`mpie nem[rginit[, s[ nu vad[ om, s[ n-aud[ mi=care. }n mijlocul pustiului s[ se culce, s[ doarm[ =i s[ nu se mai de=tepte. S[ nu simt[, s[ nu doreasc[, s[ nu vad[ dec`t o mas[infinit[de p[m`nt.

“Toat[lumea a r`s de el, afar[ de o singur[ fiin\[!”... Numai acei ochi alba=tri =i senini au pl`ns de mil[, de iubire, de durere... Din ce vis nesuferit se treze=te.... N-a fost vis, ci realitate

=i ru=ine!... S-a]nc[lzit]n casa lui, s-a s[turat la masa lui... +i el, el, care tr[ie=te, ce-a f[cut? I-a dat foc casei? I-a r[pit averea?... I-a batjocorit via\a, apoi i-a pus un revolver]n m`n[ =i i-a zis: ori te ]mpu=ti, ori s[-\i vezi casa cas[ de prostitu\ie!... Nefericitul =i-a ales moartea, iar el, el, prostituatul, a r[mas st[p`n acolo unde n-a adus nimic, afar[de ru=ine! Sub ochii unui b[tr`n generos =i ai unei fiin\e divine niciodat[nu s-a comis o crim[mai stupid[la]nceput =i mai oribil[ ]n urm[!... A gre=it?... O dat[... de dou[ori... de zece ori... Trebuia s[se opreasc[... Trebuia s[plece, f[r[s[se uite]nd[r[t... A=, nu, lini=tit, nep[s[tor, petrecea, se sim\ea fericit,]nfumur`ndu-=i mintea c[r[zbun[natura insultat[de un b[tr`n... El, judec[tor suprem?... El?... Un mole=it, un nesim\itor, un dec[zut, un be\iv, un parazit murdar!

Cosmin se opri]n mijlocul casei =i, rotind o privire de om care-=i pierde vederea, se izbi cu am`ndou[palmele peste obraji. O ploaie de stele sc[p[rar[ ]naintea ochilor.

Aude sau i se pare? Cineva bate la u=[... Sa nu vin[! S[nu vin[! Ar fi]n stare s[-i spuie tot ce au f[cut =i s-o]ntrebe: cum se numesc faptele lor?... Bate la u=[... Prin cimitir r[sun[ ]nc[*Ve=nica lui pomenire*! =i ea]i bate la u=[?... Dac[e a=a, s[intre =i s[-i spuie dac[e nebunie sau crim[ceea ce au f[cut ei! Cosmin se repezi la u=[=i-o tr`nti de perete... +i-a pierdut min\ile?... Ochii care-l privesc sunt ai lui Malerian?...

Picioarele i se muiar[. Se sprijini de col\ul sobei, sc[p[capul]n piept =i morm[i:

— Poftim, domni=oar[, poftim...

Era Gelina,]mbr[cat[ ]n negru, a=a cum fusese la cimitir.

— Domnule Cosmin, zise Gelina, =i glasul ei curat tremur[ca glasul unui soprano]ntr-o catedral[, a= dori s[-\i vorbesc, =i grabnic, =i deslu=it. Mama s-a culcat. Valeri doarme.

Gelina se ro=i, trecu o batist[pe la ochi =i se opri c`teva momente. Cosmin, cu lini=tea unui om care nu mai simte,]i d[du un scaun =i o rug[s[stea =i s[vorbeasc[, c[el "o ascult[, da, fire=te, cu pl[cere... o! cum de nu... cu pl[cere..."

Era alb.

— Domnule Cosmin, re]ncepu Gelina privindu-l neclintit, a fost un om muncitor, cinstit =i generos, =i acum nu mai este. +i-l iubeam nu numai pentru c[mi-era tat[, ci pentru c[, de c`nd mi-aduc aminte, acest om mi s-a p[rut un martir. N-avea dec`t s[m[priveasc[, =i mi-era de ajuns: =tiam ce vrea, =tiam ce-l doare, c[ci ori de c`te ori eram unul l`ng[altul,]n\elegeam =i sufeream]mpreun[. }ntr-o zi]ns[, este aproape un an,]ntr-o zi de durere pentru mine, am r[mas singur[, am]n\eles numai eu ceea ce el nu b[nuia]nc[. Din acea zi am suferit pentru am`ndoi, pentru am`ndoi =i pentru un vis mare, stins]ntr-o clip[de oroare... De ce te ui\i a=a?... Te g`nde=ti la altceva?... Nu m[ ]n\elegi, domnule Cosmin?

— Da, da, am]n\eles, am]n\eles! r[spunse Cosmin, tres[rind speriat.

— Multe zile =i multe nop\i am vroit s[nu cred; am]ncercat s[spun ochilor mei c[mint, c[nu v[d! }ntr-un acces de friguri am vroit s[mi-i scot, dar n-am avut curaj... El a avut. Eu n-am avut curaj, =i am v[zut]nainte... Oh! domnule Cosmin, domnule Cosmin!...

Privirea lui aiurit[c[zu]n jos. Strig[tul ei plutea]n aer, se]nv`rtea pe l`ng[urechile lui,]l sim\ea sfredelindu-i con=tiin\a. }ntr-o clip[de revolt[ridic[capul]n sus, deschise gura, voind s[-i zic[: “Sf`r=e=te odat[=i d[-\i veridictul!”

— Poftim, domni=oar[...]n\eleg... da, de ce nu!...

El a vorbit?

Ceea ce]l zdrobi fu con=tiin\a limpede c[spusese altceva dec`t voise, c[era odios =i ridicol!

Gelina]l privi lung. Pe figura ei se cobor] un v[l senin =i bl`nd.

— Dore=ti s[sf`r=esc, domnule Cosmin? S[ sf`r=esc. Sunt aici trei fiin\e care nu pot tr[i la un loc. Una din ele trebuie s[plece. Eu, d-ta =i... Pe ea]ns[nimeni nu are dreptul s-o dea afar[. Dintre mine =i d-ta, d-ta e=ti acela care s[hot[r[=ti. Cine vrei s[plece, acum,]ndat[?

Pe Cosmin]l podidi pl`nsul, un pl`ns binef[c[tor.

— Eu, domni=oar[! r[spunse el acoperindu-=i ochii cu am`ndou[ m`inile. Voi pleca]ndat[, dar, te rog, te rog s[-mi spui dac[vreodat[m[vei ierta!

— Da! r[spunse Gelina plec`nd repede. }n prag ]ns[ se opri, ]l privi cu ochii plini de lacrimi =i-i zise: Dintr-un vis mare nu mi-a r[mas dec`t o mare durere, dar cel pu\in... oh!]\i mul\umesc... acum, mai mult, n-ai fi putut face...

U=a se]nchise. Cosmin auzi]n lungul coridorului ni=te suspine n[bu=ite.

Se =terse la ochi. }=i lu[p[l[ria =i bastonul. Sufl[ ]n lum`nare. Se cobor] pe scara cea mic[, care da]n fundul cur\ii. Deschise poarta =i se repezi]n strad[.

O imagine dezgust[toare]i trecu prin minte: i se p[ru c[se aseam[n[cu un parazit greoi care p[r[se=te un pat str[in, abia mi=c`ndu-se de gras =i de nesim\itor.

Cosmin iu\i pa=ii... E loc... e loc]n lume c`nd vrei s[fii cinstit... Dar]ncotro?...

Oriunde!

CUPRINS

NOROCUL DRACULUI

— Ba e noroc!

— Ba nu e noroc!

— Ba e noroc, muiere!

— Ba nu e, m[omule, nu!

— Adic[, nu muncesc eu, femeie?

— Ba munce=ti pentru unul, =i noi suntem opt guri, =i cu Pl[vi\a, nou[.

+i Pl[vi\a mugi, =i patru copii m[run\i]ncepur[s[strige:

— Mi-e foame!

— +i mie mi-e foame!

— +i mie!

— +i mie!

Omul v[rs[un =tergar cu m[lai]n cop[i\a femeii.

— Scutur[=tergarul.

— L-am scuturat.

— Copaie plin[, copaie pe jum[tate, copaie pe sfert, =i azi s[lingi fundul cop[ii. Opt guri, opt, =i cu Pl[vi\a, nou[!

+i Pl[vi\a, parc-ar fi]n\eles, mugi de dup[cas[, mestec`nd un cocean uscat, iar copiii ]ncepur[ s[ pl`ng[.

— C[mie mi-e foame!

— +i mie!

— Ba =i mie!

Omul se uit[lung, se sc[rpin[ ]n cap, b[g[=tergarul]n s`n =i plec[ zic`nd:

— Ba e noroc, dar n-am eu noroc.

Iar femeia din prag]i strig[:

— Ba nu e =i nu e, omule! Dac[munce=ti, e, dac[nu munce=ti, nu e.

+i omul plec[s[caute de lucru, dar se tot g`ndea: “Nu e, zice ea; cum nu e? dac[ n-ar fi, n-ar fi lumea cum e. Eu n-am arat, n-am s[pat, n-am pr[=it, n-am plivit ca ceilal\i? Ba da, =i ogorul meu a ie=it sterp; piatra pe mine m-a b[tut; =i, r[mas numai cu m`inile, muncesc, =i nimeni nu m[crede; iar c`nd la m[sur[toarea muncii, lucrul meu scade, =i f[ina din copaie scade, =i foamea copiilor cre=te”.

Se duse la arenda=.

— Nu e de lucru, omule.

B[tu la u=a popii.

— Nu e de lucru, omule.

Dete pe la un chiabur.

— Am destui arga\i, omule.

Se opri la c`rciumar.

— Pe rachiu, ar fi ceva de s[pat.

— S[fie pe m[lai.
— Pe m[lai nu e.
+i omul,]ntorc`ndu-se acas[, auzi de departe:
— Mam[, eu nu m-am s[turat !
— Nici eu!
— Nici eu!
+i nici Pl[vi\a, care mugea, colind`nd b[t[tura uscat[, f[r[firicel de iarb[verde. }n prag, muierea:
— Nimic]n =tergar?
— Nimic.
— Copaia goal[...
— N-am noroc, femeie.
— Nu e minte, omule.

Omul]=i =terse fruntea de n[du=eal[cu m`neca c[m[=ii. Ea se uit[ la el, el se uit[ la ea. Ea dete din cap, el dete din cap, apoi se duse dup[ cas[, ]=i f[cu m`na c[p[t`i =i ]nchise ochii. Dar unde s[ adoarm[? Jos, p[m`ntul tare =i rece; sus,]ntuneric ad`nc; ]n cas[, copiii adorm pl`ng`nd; ]n curte Pl[vi\a puf[ie pe n[ri a foame; =i el, prigonit de g`nduri =i de nenoroc. “Dar m`ine? Dac[ n-oi avea ce scutura ]n copaie? Ce m[ fac m`ine? Dumnezeu e sus, e sus, dar nu pe el]l]nt`mpin[ muierea ]n prag =i nici nu-i zice: “Opt guri, m[i omule, =i cu Pl[vi\a nou[! Dumnezeu e sus, dar de n-oi g[si de lucru, de n-oi avea noroc nici m`ine, beau c`teva rachiuri =i m[ duc la t`rg... Ei, =i dac[m[duc la t`rg?... Fie ce-o fi, =i s[ nu mai aud: “Mam[, mi-e foame!” M[ duc la t`rg =i fur... ce-oi putea *fura*”...

Omul tres[ri. Cine-i zisese:
— Ce s[faci, dac[n-ai noroc!
— Tu e=ti, muiere?
— Eu, socoteam c[dormi.
— Ai auzit ceva?
— Ce s-aud?
— Nimic.
+i femeia intr[ ]n cas[, =i omul]nchise ochii morm[ind:

— Ce-o fi s[fie!... S[nu mai aud: “Mam[, mi-e foame!”

Dar cine i-a zis iar:

— Ce s[faci, dac[n-ai noroc!

— Tu e=ti, femeie?

}ntuneric. Nimeni.

— Doar n-o fi dracul!

+i omul adormi morm[ind:

— Ce-o fi s[fie!...

Nu se cr[pase bine de ziu[, =i o gur[mare se auzi:

— A venit cu m[lai, mam[, c[mi-e foame...

— +i eu nici n-am plecat, zise omul s[rind drept]n picioare.

+i plec[f[r[s[se uite]nd[r[t. +i tocmai de departe]=i]ntoarse capul. Casa i se p[rea]n spate, cu gura c[scat[, adic[cu u=a dat[de perete. Ce Dumnezeu sf`ntul, doar nu s-o fi \in`nd casa dup[el! +-o lu[la picior, iute, mai iute, p`n[la curtea ciocoiului.

— Poate m`ine, c[azi nu e de lucru.

La taica p[rintele.

— Poate poim`ine, c[azi nu e de lucru.

— M`ine, poim`ine, zise el oft`nd, dar ast[zi cu ce potolesc eu opt guri =i cu a Pl[vi\ei nou[? Ei, de-acum la c`rciumar, la t`rg, =-apoi, ce-o fi s[ fie, c[ cu m`na goal[nu m[mai]ntorc acas[!...

La c`rcium[ arvoni pe Pl[vi\a =i-i b[u ald[ma=ul: cinci rachiuri unul dup[ altul. +i glon\ la t`rg.

La t`rg se uit[ ]n dreapta, se uit[ ]n st`nga, la fasole, la p`ine, la pe=te, la pastram[, dar nu fu chip. To\i ]=i cuprindeau marfa cu ochiul. +i negustorii, cum ]l vedeau oprindu-se, ]l ]ntrebau r`z`nd:

— Ce pofte=ti, nea S[r[cil[?

Dup[ce se]nv`rti toat[ziulica, plec[.

— Nici la furat n-am noroc!

C`nd s[ treac[ =treaja t`rgului, un cre=tin, beat mort,]=i t`ra punga dup[el.

Omul, dup[ce privi]n toate p[r\ile, puse m`na pe pung[,]i

rupse b[ierile, o]nf[=ur[ ]n =tergar, o b[g[ ]n s`n, =i la picior. C`nd ajunse]ntr-o c`mpie, ]ntins[ =i pustie, vru s[-=i vad[ norocul. Desf[cu =tergarul, ]ntinse gura pungii, =-odat[ zv`cni din ea un drac mic, c-o limbuli\[de foc ce-o scotea pe gur[=i pe n[ri. Omul, speriat, arunc[punga =i plec[f[c`ndu-=i cruce =i scuip`nd]nd[r[t. Nu f[cu]ns[c`\iva pa=i, =i =tergarul din s`n]ncepu s[se umfle. Scoase repede =tergarul,]l desf[cu =i se minun[v[z`nd punga pe care o aruncase.

Deschise punga, =i dracul, \`=ti! tremur`nd limba]n gur[ca o v[pai\[albastr[. Omul str`nse bine punga la gur[, o puse jos =i, potrivind c[lc`iul,]i trase una cu sete, c[punga plesni ca o b[=ic[de bou =i un foc p`lp`i sub opinc[=i se stinse, risipind un miros de pucioas[.

Omul r[sufl[.

— De-aia a zis cine a zis: s[nu furi, c[vezi pe dracul!

N-apuc[s[fac[zece pa=i, =i =tergarul iar se umfl[. De ast[dat[ ]l trecur[n[du=elile. Scoase =tergarul;]l pip[i. Punga dracului tot]n =tergar. O arunc[, cu =tergar cu tot, =i o rupse de fug[.

Cum ajunse acas[, to\i copiii]i ie=ir[ ]nainte.

— Tat[, mi-e foame!

— +i mie!

— +i mie!

Omul se uit[ ]n s`n, ]ng[lbeni ca ceara... Punga ]n s`n, =tergarul nu. +i pe c`nd se]nchina, femeia]l]ntreba:

— Ce mi te-nchini, m[omule? Ce te ui\i]n s`n? Ce-ai adus copiilor?

— Muiere, zise el, s[arzi cuptorul, s[-l arzi p`n' s-o face ro=u, c[am s[coc patru pite =-un purcel. Apoi, mai]ncet: Acu n-ai s[scapi, dimon]mpeli\at!

Duduia focul]n cuptor. Omul se]nchina mereu, iar copiii s[reau veseli]mprejurul mesei,]nghi\eau cu poft[=i ziceau pe r`nd:

— Patru pite =-un purceil

— Patru pite =-un purcel!

C`nd omul v[zu c[ cuptorul e ro=u ca focul, ceru o lopat[ =i goni pe to\i de l`ng[d`nsul. Puse punga pe lopat[, o v`r] bini=or p`n[-n fundul cuptorului =i o r[sturn[, tr[g`nd lopata]napoi. Lu[capacul de p[m`nt =i-l potrivi ]n gura cuptorului =i se dete la o parte, a=tept`nd sa vad[ce are sa se]nt`mple.

Nu trecu mult, =i-odat[s-auzi o pocnitur[ca de pu=c[. Piatra din cre=tetul cuptorului s[ri]n sus zb`rn`ind, =i o limb[albastr[de foc ie=i pe gaur[, flutur[ ]n v[zduh =i pieri.

— A plesnit purcelul, strig[un copil.

— Ba vreo =oiman[de pit[, zise altul. Un miros de p`ine cald[se]mpr[=tie]n toat[curtea.

Femeia zise omului:

— Prea am ars cuptorul, s[crap ni\el capacul.

— Crap[-l, zise omul, =terg`ndu-=i n[du=eala =i tremur`nd de fric[.

Femeia se uit[pe gura cuptorului =i zise mirat[:

— Vezi dumneata, a fost prea iute.

— Ce s[v[d, muiere?

— Ce s[vezi? S-a copt =i purcelul, =i pitele.

— S-au copt?...

— Dar ce ai, omule, de-ntrebi a=a, ca un copil speriat?

— Nimic!...

+i, pip[indu-se, d[du de pung[. Un fior rece]i fulger[din c[lc`ie =i p`n[ ]n cre=tetul capului. Apoi, v[z`nd pe cel mai mic dintre copii cum se a=ezase pe vine =i sorbea cu l[comie mirosul cald din gura cuptorului, se uit[la nevast[=i]i zise:

— Ce-o fi s[fie, muiere! S-au copt purcelul =i pitele?

— Cum, ce-o fi s[fie?! Vezi bine c[s-au copt.

+i v`r`nd lopata]n cuptor scoase purcelul, apoi cele patru pite.

— Omule, d[-mi =tergarul ca s[ridic tava.

— L-am pierdut, muiere.

— Cum l-ai pierdut?

— Vezi c[ce e al t[u se duce =i ce e al dracului r[m`ne.

— Dar asta... ce-o mai fi?

Copiii m`ncar[, se s[turar[=i adormir[cu fe\ele]n sus, doi pe prisp[=i cinci]n cas[.

Omul se dete dup[cas[, puse m`na sub cap =i adormi, vis`nd turme de oi, cirezi de vaci, herghelii de cai... +i toate ale lui! +i se f[cea c[zicea nevestei: “Vezi c[e noroc?” Iar ea se facea c[-i zice: “Norocul e de la Diavolul”.

Se albise luna ca un rotocol de h`rtie. O ap[ de lumin[ se rev[rsa de la r[s[rit. Omul se de=tept[ speriat, c[ci se facea c[ n-o s[-i fie de-a bun[ p`n[la ispr[vit.

“S[m[uit]nc[o dat[ ]n ea, se g`ndi el, s[-l apuc bine pe spiridu= =i s[-l str`ng de g`t p`n-o plesni.”

Scoase punga. Se uit[ ]n ea. Ce s[vad[? }n loc de dimon, b[nu\i de aur, ce luminau ca j[raticul. Omul, =i speriat, =i nec[jit, arunc[un pumn de bani la r[s[rit =i altul la apus, zic`nd:

— Duce\i-v[dracului, banii dracului!

N-apuc[bine s[sf`r=easc[ cuv`ntul, =i z[ri de la r[s[rit turme albe =i de la apus turme negre ce izvorau din lumin[=i din neguri ca ni=te ape cre\e =i nem[rginite. De beh[itul lor se de=teptase lumea. Turmele cuprinser[casa,]nv[luir[curtea,]ncinser[satul =i nu le mai]nc[pea locul. Un cioban, cu plete lungi =i cu c[ciula ca o c[ldare, se apropie =i zise:

— S[tr[ie=ti, jup`ne, ale d-tale sunt toate de-aci p`n[unde bate ochiul.

— Ale mele? Nu se poate! Eu n-am dup[ce bea ap[!

— Ale d-tale, r[spunse ciobanul, c[ci st[p`nul lor, murind, ne-a zis nou[: “Porni\i, unii din r[s[rit =i al\ii din apus, =i la casa unde se vor ]nt`lni turma alb[cu turma neagr[, alei case s[le d[rui\i”.

Omul uit[tot de bucurie =i alerg[la nevast[.

— F[muiere, tot ce vezi este al nostru!

— Ei, minunea dracului! zise muierea.

— Minunea cui?

+i omul cu noroc =i-aduse aminte de pung[=i se g`ndi: “Cum a= sc[pa eu de ea =i s[ r[m`n cu turmele?” Se uit[ ]n s`n. Punga,

acolo, umflat[=i]ndesat[cu b[nu\ii de aur pe care]i aruncase el]n dou[p[r\i ale lumii. +i frica, fric[, dar omul, om. Ce se socoti el? “Dar dac[a= mai scoate ceva din pung[p`n[s[scap de ea?”

+i lu[banii, =i un pumn]l arunc[spre miaz[noapte =i altul spre miaz[zi. +i din miaz[noapte pornir[cirezi de vaci, =i din miaz[zi, herghelii de cai.

C`nd deschisese ochii n-avea un pumn de m[lai, c`nd fu s[-i]nchid[, era cel mai bogat om din lume.

— Asta trebuie s[fie norocul: ba furi, ba te dai dracului!... zise norocosul, =i]l trecur[n[du=elile.

— Nu vii]n cas[, m[i cre=tine de Dumnezeu, c[\i-am a=ternut a=ternut moale =i pern[l`ng[ c[p[t`i?

— Nu, femeie.

— Apoi, pe-nserate e r[coare, noaptea se las[frig =i diminea\a cade brum[. Vino]n cas[, m[i cre=tine.

— Suflarea oilor e cald[=i clopotele berbecilor m-or de=tepta]nainte de-a c[run\i bruma pe deasupra turmelor.

— Atunci s[dorm =i eu cu tine, b[rbate, zise femeia vesel[, =i-l apuc[de m`neca c[me=ii.

— Nu, femeie...

— Ba z[u a=a, b[rbate, c[ce-avem, =apte guri, nimica toat[. Z[u a=a... s[fie cu so\... c[ce-a l[sat Dumnezeu f[r[pereche?

El nu vru. Femeia intr[trist[pe u=[, bomb[nind: “Dar nu m[las, Doamne fere=te, p`n’ n-or fi cu so\... mai bine paisprezece dec`t =apte!”

Omul cu noroc se duse dup[cas[,]=i puse m`na sub cap, ]nchise ochii =i ]ncepu a se g`ndi cum s[scape de *[l* din s`n. Tot g`ndindu-se, =opti:

— Am s[sap o groap[ad`nc[, ad`nc[.

+i din]ntuneric auzi:

— Ad`nc... ad`nc...

— Tu e=ti, muiere?]ntreb[omul speriat.

}n ciread[unele vaci mi=car[clopotele: ting-tang-t`ng.

— E clopotul vacilor.

}nchise ochii.

— +i dup[ce-oi s[pa o groap[ad`nc[, ad`nc[, am s-o arunc]n fund,]n fund, =-am s[pun tot p[m`ntul peste ea, peste ea...

Din]ntuneric se auzi:

— Peste ea, peste ea...

— Tu e=ti, femeie?]ntreb[omul s[rind]n sus.

Nimeni nu-i r[spunse.

Din turma neagr[se auzi: bea, beaaa.

— E beh[itul oilor...

Omul cu noroc lu[cazmaua, sapa =i lopata =i se duse dup[co=ar.

M[sur[ce m[sur[, apoi]ncepu s[sape. Toat[noaptea s[p[=i arunc[p[m`ntul. P`n' la genunchi, p`n' la br`u, p`n' la um[r. P`n[a doua zi de diminea\[, c`nd veni muierea dup[ el, groapa ]i trecuse de cap cu trei palme. Curgea n[du=eala din el ca dintr-un burete stors =i izbea mereu p[m`ntul umed, ce se desf[cea felii mari =i lucioase.

— Ce faci, omule?]ntreb[femeia mirat[.

— Sap groap[Dracului, r[spunse el f[r[s[ridice ochii.

— Toat[noaptea n-ai dormit...

— Toat[noaptea n-am dormit...

— Nu te culci?

— Nu mi-e somn...

— Nu-mbuci ceva?

— Nu mi-e foame...

— Un pahar de vin?

— Nu mi-e sete...

— Dar ce faci, m[omule?

— Sap groap[Dracului, r[spunse el nec[jit, =i]nfipse cazmaua at`t de ]nver=unat, ]nc`t intr[ ]n p[m`nt c-o palm[peste limba de fier.

Femeia plec[ ]nchin`ndu-se.

— S[te fereasc[Dumnezeu de prea mult noroc!

+i omul,]ncet-]ncet, se ducea]n p[m`nt.

Pe sear[, femeia se plec[pe groap[=i strig[:

— Hei, omule, nu vrei nimic?

— S[ba\i un \[rus unde ai tu c[lc`iul drept, de \[rus s[ legi o fr`nghie, fr`nghia s-o dai ]n groap[ =i m`ine p`n[-n zori s[ frigi un berbec =i s[ iei o bot[ cu vin, c-am s[ m[n`nc tot berbecul =i s[beau tot vinul dintr-o sorbitur[.

Glasul lui ie=ea ca dintr-un pu\ ad`nc. Femeia b[tu un \[ru=, leg[de \[ru= o funie, d[du cu piciorul funia]n groap[, apoi plec[s[ ]ngrijeasc[de vin =i de berbec.

Se]nnopt[=i nu se mai auzi nimic pe nic[ieri. O umbr[ie=i din groap[. C`inii ]ncepur[ a urla. Omul cu noroc se l[s[ pe br`nci =i privi]n fundul gropii. Ad`nc, ]ntuneric. Trase funia. V`r] m`na ]n s`n. Arunc[punga =i ascult[... banii sunar[.

Omul]ncepu s-arunce p[m`nt. Din fund se auzi strig`nd:

— Mai]ncet, ce-ai cu norocul t[u?

Omul, speriat, arunc[mereu.

Din fund s-auzi r`z`nd:

— Ha, ha, s[nu cazi =i tu!

Omul c[zu pe spate, se scul[repede =i arunc[, arunc[, p`n[ nu se mai auzi nimic. La r[v[rsatul zorilor umpluse groapa. Omul plec[ urechea pe morm`ntul ad`nc =i auzi ]ntunecat un pl`ns =i un r`s n[bu=it, ca de pe alt[lume. Atunci se repezi vesel]n cas[.

— Mi-e foame, mi-e sete, mi-e somn!

Femeia aduse berbecul =i bota cu vin.

— Sa m[n`nci, s[ bei =i s[ dormi, b[rbate, dar s[ =tii c[ =apte guri e nimica toat[, eu vreau cu so\, mai bine paisprezece dec`t =apte!

El lu[un picior de berbec,]l aduse la gur[, dar se opri. Se pip[i. Punga-n s`n! }ncremeni cu berbecul la gur[.

— Nu m[n`nci, m[i omule?! zise femeia d`ndu-i ghes.

— Nu mi-e foame!

— Nu bei?

— Nu mi-e sete!

— Culc[-te ni\el.

— Nu mi-e somn!

— Ah! ce norocul dracului! zise femeia]nchin`ndu-se.

— De unde =tii?]ntreb[omul scos din fire. +i se scul[de la mas[=i plec[ca o vijelie pe u=[afar[.

Dup[ce se descurc[din turmele, cirezile =i hergheliile sale, se g`ndi, apuc`nd spre biseric[: “}n foc nu,]n groap[nu, am s-o azv`rl ]n altar, doar de-o plesni fierea ]ntr-]nsul”. Dar cum puse m`na pe u=a bisericii, se opri tremur`nd. Cine]l]nh[\ase de p[r =i-l tr[gea]napoi? Se uit[ ]n toate p[r\ile... Nimeni!

— Cine m-o fi oprind, strig[omul, *[l* din pung[, sau *[l* din biseric[?

Se]ntoarse =i apuc[c`mpii, ne=tiind ]ncotro s-apuce. +i-i era foame, =i-i era sete, =i-i era somn, =i se tot ducea prigonit de norocul din s`n.

Hei, departe,]nt`lni]n mijlocul drumului un cer=etor.

— Mo=ule, zise omul, ia uit[-te la mine.

Mo=ul]=i ridic[spr`ncenele cu m`inile =i se uit[lung. Omul cu noroc scoase punga din s`n. +i arunc[un b[nu\ de aur la r[s[rit =i altul la apus. }ntr-o clip[, de la r[s[rit veni o oaie alb[ca z[pada, iar de la apus, o oaie neagr[ca t[ciunele.

— Vrei tu, mo=ule, s[-\i dau \ie punga asta?

— Cum de nu, taic[, cum de nu?!

Mo=ul lu[punga. V[rs[b[nu\ii de aur]n m`n[=i arunc[un pumn la r[s[rit =i altul la apus. La r[s[rit =i la apus se]ncol[ci dou[fulgere ca doi balauri, =i cu fulgerele pierir[=i oaia alb[, =i oaia neagr[.

Cer=etorul, speriat, se]nchin[=i zise, l[s`ndu-=i spr`ncenele pe ochi:

— Piei, demone, b[tu-te-ar crucea!

— Mo=ule, strig[omul cu noroc, la tine e punga?

— Nu, duc[-s-ar]n pustii!

— E la mine-n s`n, r[spunse omul, =i]ncepu s[fug[.

T[lpile-i cr[paser[de fug[, c`nd dete de o ap[ repede. Dezn[d[jduit, ]=i f[cu v`nt =i se arunc[cu capul]n jos,]n mijlocul ei. La un st`njen mai la vale, apa]l arunc[ ]n sus. +i pluti ca o b[=ic[umflat[.

— Nici s[m[ ]nec n-am parte!

Rupt de osteneal[, s`ngerat de drum, ]nfrico=at de noroc, se ]ntoarse la c`rciuma din satul lui. Cum intr[pe u=[, b[rba\ii]=i scoaser[c[ciulile, femeile se ploconir[=i un b[tr`n]i zise:

— Cu s[n[tate =i noroc!

— Cu s[n[tate da, dar norocul... duc[-se dracului! r[spunse omul, =i ceru o oca de vin.

Cum puse gura pe oal[, o sorbi p`n[-n fund, f[r[a se uita la ceilal\i, care]l priveau cu smerenie, ca pe cel mai bogat om din lume. Mai ceru]nc[o oca =i o b[u =i pe-aia pe ner[suflate.

— D[la oameni s[bea, s[bea c`t or vrea.

— Noroc! zise o femeie b[tr`n[.

— Muiere, duc[-se dracului norocul! strig[el, privind-o cu ni=te ochi ro=ii c[parc-ar fi picurat s`nge din ei.

+i b[u, =i b[u, =i b[u. Abia]l mai \ineau picioarele. Tr`nti c[ciula, arunc[ z[bunul, scoase punga din s`n,]i l[rgi gura =-o puse pe tarab[. B[nu\ii de aur sclipeau parc-ar fi fost vii.

— Iac[, zise el r`z`nd cu hohote, s-o bem toat[... Un fl[c[u se apropie de pung[.

— Uf! ce frumos clipesc, parc[sunt ochi de fat[mare!

— A=! morm[i o b[tr`n[coco=at[, banii sunt ochii dracului.

— De unde =tii?]ntreb[repede omul cu noroc, sc[p`nd oala cu vin de la gur[. S[-mi dea rachiu, o oca de rachiu, mie =i babei, c[baba-i calul dracului!

— De unde =tii? zise baba, =i din buzele ei negre scoase, ca o ghear[de pisic[, un dinte ascu\it.

+i b[u, =i b[u, =i]ncepu s[c`nte, s[ dea chiote, s[ joace, p`n[odat[se opri =i privi lung la roata dimprejurul lui. }i ardea capul.

— M[i oameni buni, zise el, aduc`nd m`na la br`u, =ti\i voi una? S[te fereasc[Dumnezeu de noroc!

— A=! ce vorb[! r[spunser[to\i odat[.

— M[i oameni buni, =ti\i voi una? Eu de-oi vrea s[m[ ]nec nu pot, c[plutesc ca o b[=ic[!

— Ei, a=!

— M[i oameni buni, =ti\i voi una? Eu de-oi vrea s[-mi tai beregata nu pot, c[nu intr[cu\itul!

— Ei, a=!

— S[vedem! zise baba coco=at[, desf[c`nd o gur[ p`n' la urechi.

Omul trase cu\itul din br`u =i se izbi]n beregat[.

Cu\itul intr[ca]ntr-o c`rp[, de colo p`n[dincolo. S`ngele g`lg`i =i omul c[zu, lung =i greu, ca un bu=tean.

To\i]nm[rmurir[. U=a pr[v[liei se deschise =i se]nchise f[r[s[fi ie=it nimeni. Afar[s-auzi un r`s ascu\it: “Hi, hi, hi!”. Apoi, un glas:

— Unde e punga?

To\i]ng[lbenir[=i]ncepur[a se]nchina, =optindu-=i speria\i:

— Cine-a fi r`s?

— Unde-a fi punga?

— Era aci =i ne pieri din ochi...

— Dar baba unde e?

— Care bab[?

— A cu un dinte]n gur[=i cu cocoa=[ ]n spinare?

— Eu am v[zut-o — zise un fl[c[u, =i-i cl[n\[neau din\ii de fric[— a intrat]n perete parc-ar fi sorbit-o o vultoare!

Un b[tr`n trase cu\itul din g`tul omului.

— E rece ca ghea\a.

— A sc[pat de noroc.

— +i cui r[m`n toate bog[\iile lui?

— Altora.

— Ce, nu =ti\i, zise un mo= cu barba p`n[-n br`u, nu =ti\i c[nimeni nu are noroc pentru el? Norocul e al dracului:]\i vine \ie ca s[foloseasc[altora...

+-a pl`ns muierea pe b[rbatul s[u. Dar cu at`tea turme, =i cirezi, =i herghelii cur`nd s-a m`ng`iat. +i nu s-a l[sat p`n[n-a ajuns de la =apte la paisprezece, c[dec`t f[r[ so\... mai bine paisprezece dec`t =apte...

CUPRINS

DEPARTE, DEPARTE...

.... sub castanii din via p[r[sit[. Mai mul\i copila=i,]n c[m[=i albe, m[ ]nconjuraser[. Stam pe p[m`ntul cald, cu m`inile sub cap, privind ad`ncul cerului albastru, =i povesteam.

O feti\[ ]mi sorbea cuvintele, d`nd]ntr-o parte =i alta, pletele negre ce-i acopereau ochii ei mari =i verzi...

Departe, departe, era odat[un palat de marmur[l`ng[ un lac ad`nc, limpede =i lini=tit; =i]n lac tremura r[sturnat palatul =i gr[dina lui cu naramzi =i portocali.

+i nici o leb[d[nu se l[sa pe lac, nici o privighetoare nu c`nta ]n portocali. Nimic nu se auzea ]n curte, nimic ]n palat. U=ile nu se deschideau. Por\ile cur\ii, totdeauna ]ncuiate. V`ntul nu b[tea pe-aici, oprit de cine =tie cine, departe de aceste locuri]n ve=nic[odihn[.

Numai, hei, uneori, la miez de noapte, s-auzea pocnind]n por\ile de =tejar. Por\ile se deschideau \ip`nd, ca =i cum ar fi fost vii =i le-ar fi b[tut cineva.

Cine b[tea]n por\i la miezul nop\ii?

Cine deschidea por\ile la miezul nop\ii?

Adormisem la umbra zidului. Pe la miezul nop\ii, speriat de ni=te lovituri]nfrico=ate, s[rii]n picioare.

O umbr[intr[pe por\ile]nalte; =i por\ile se]nchiser[ ]n urma ei. Apoi auzii o u=[tr`ntindu-se, =i alta, =i alta, ]ncet, mai ]ncet, mai ]ncet, p`n[nu =tiu bine dac[mai auzeam sau mi se p[rea.

A cui s[fie umbra?

Vreo stafie?

}n[untru pl`nge cineva... se roag[, a le=inat... nu se mai aude.

E]ntuneric. Mi se bate inima. De n-ar fi stafie!

+i ame\ii pe marginea lacului.

A doua zi m[de=teptai. Soarele ardea. }n lac tremura r[sturnat palatul de marmur[cu gr[dinile sale. }ncepui s[m[ ]nchin, fericit c[era cald =i lumin[... M[g`ndeam acas[ =i mi-era dor, mi-era dor de mama de nu mai puteam... S[raca, o fi crez`nd c[m-am]necat... =i m-o fi pl`ns... c`t m-o fi pl`ns, s[raca...

O rupsei la fug[.

M[uitai]nd[r[t; v[zui palatul mic =i fumuriu; apoi]ncepui s[-mi caut drumul cu ochii.

Eu =tiam ni=te plopi]nal\i... a=a venisem, din plop]n plop.... unde s[fie? M[uit]n toate p[r\ile...nimic, nic[ieri... Suisem ni=te dealuri... unde s[fie? M[uit]n toate p[r\ile... nimic, nic[ieri.

M-am dus, m-am tot dus, p`n[ c`nd palatul de marmur[nu se mai vedea dec`t ca o juc[rie de copii. +i am c[utat, am c[utat, doar de-oi g[si o c[rare umblat[ de picior omenesc, =i nici o f`=ie de drum n-am]nt`lnit.

+i c`nd mi se p[ru c[ palatul se =terge de pe fa\a p[m`ntului, o rupsei la fug[ ]nd[r[t, c[ci ce m-a= fi f[cut]n a=a pustietate? +i de ce goneam, de ce palatul se ridica u=or din gr[dinile fumurii.

Lacul e ro=u ca s`ngele. Apune soarele.

M[rezemai de-o salcie scorburoas[=i]ncepui s[m[g`ndesc. Mi-e foame. Ce s[ m[n`nc? M[uitai]n ap[. V[zui p`n[ ]n fund. }n aer, nici o pas[re,]n ap[, nici un pe=te.

S[sar zidurile gr[dinii ca s[fur portocale? Dac[m-oi]nt`lni cu *ea*, cu umbra pe care o v[zusem intr`nd, la miezul nop\ii,]n curtea palatului? +i zidurile sunt a=a de]nalte... M-am]ncercat,

dar mi-am]ntors unghiile pe dos =i mi-am s`ngerat degeaba buricele de=telor.

Stele nu r[sar.

Nici luna.

+i nu e pic de nor.

Ce fel de cer se]ntinde pe deasupra acestui palat adormit?

Unde sunt?

De fric[, m[hot[r`i s[ m[ duc p`n' la por\ile mari =i s[bat]n ele. Dibuind zidul, ocolii gr[dina =i ajunsei]n dreptul por\ilor.

S[bat sau nu?

Dar dac[ ]mi va deschide *ea*, umbra pe care o v[zusem intr`nd la miezul nop\ii?

}ntorsei capul.

Din]ntuneric se desf[cur[o mul\ime de idoli u=urei, care goneau]n v[zduhul de cerneal[. Atunci izbii cu pumnul]n por\i. Por\ile sunar[. Sunetul se duse departe, departe, =i]n toate u=ile palatului mi se p[ru c[aud lovitura mea...

— Cine e?

Ah! ce glas!

— Cine e?

— Eu.

— Cine, tu?

— Nu =tiu.

— Cine te-a trimis?

— Nimeni.

— Ce cau\i?

— Nimic.

— Ce vrei?

— Mi-e frig, mi-e fric[, mi-e foame!

Por\ile se desf[cur[ ]n dou[.

O b[tr`n[ cu p[rul alb, galben[ ca ceara, c-o v[pai\[ ]n m`n[...]ncolo, nimic.

}nchisei ochii =i c[zui mototol, ca o c`rp[.

C`nd m[de=teptai, era ziu[.

Ce bine e]ntr-un pat moale =i cald! Pe un scaun, l`ng[ mine, b[tr`na r[sucea un fir de borangic. Cum m[sim\i c[deschisesem ochii,]ncepu s[m[m`ng`ie. M`n[ uscat[, u=oar[, bl`nd[.

— Eram cu p[rul ca p[cura de c`nd n-am mai v[zut om ca to\i oamenii, =i azi sunt alb[ ca z[pada, zise b[tr`na, =i m[s[rut[pe frunte.

Parc[-mi luase frica cu m`na.

M[ ]ntorsei spre ea =i o]ntrebai:

— C`t e de-atunci?

— Nu =tiu, bunico, nu =tiu, c[pomii nu s-au mai scuturat de frunze =i de rod; p[s[rile au adormit =i nu s-au mai mi=cat]n frunzi=ul lor. }n palat, de atunci =i p`n[ acum, nimeni nu s-a schimbat. Afar[ de mine, care am albit, tot ce vezi aici e ca o cadr[ pe h`rtie: toate stau cum le-a prins ceasul somnului din urm[. Nimeni nu a intrat =i nimeni nu a ie=it pe por\ile pe care ai intrat tu, dragul mamei.

— Nimeni nu a intrat?

— Nimeni.

— Nimeni nu a ie=it?

— Nimeni.

— Dar cine a b[tut alalt[ieri, la miezul nop\ii,]n por\ile palatului?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, uit`ndu-se]n jos.

— Cine a deschis por\ile palatului alalt[ieri, la miezul nop\ii?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, =i rupse firul de borangic =i arunc[fusul]n fundul od[ii.

Fusul se]nv`rti]n jurul m[ciuliei.

— Dar eu am auzit...

— |i s-a p[rut! zise b[tr`na, scul`ndu-se]n picioare.

— +i am v[zut o umbr[...

— Ti s-a p[rut! r[spunse b[tr`na, plimb`ndu-se prin odaie.

— Pe urm[, cineva pl`ngea =i se ruga, se ruga...

— Taci! zise b[tr`na, taci! Ah! ce minut fericit]mi risipi=i, dragul mamei...

}ncepui s[tremur. }nchisei ochii. Mi-era frig. Mi se p[ru c[plutesc]n aer. Mama o fi crez`nd c[ m-am ]necat =i m-o fi pl`ns... c`t m-o fi pl`ns, s[raca?

A= fi crezut c[v[d ni=te ochi ro=ii de stafie... =i ochii ei erau buni =i m`ng`ietori, ca ai mamei. Se a=ez[l`ng[ mine, ]mi lu[ m`inile]n m`inile ei =i-mi zise:

— Tu, dragul mamei, n-ai s[te mai]ntorci de unde ai plecat, e at`t de departe de-aici p`n[acolo, c[drumul e mai lung ca via\a ta...

}ncepui s[pl`ng.

— Pl`ngi, dragul mamei, pl`ngi.

P`n[ m[ f[cui bine, b[tr`na dormi la capul meu pe un je\ vechi, negru de vechi ce era.

M[d[dui jos din pat. Ea m[lu[de m`n[=i-mi zise:

— S[-\i ar[t palatul.

Ce coridoare lungi =i triste! Prin umbrele lor, s[ge\i de lumin[.

— +tii,]mi zise b[tr`na, c[aici nimic nu se mi=c[, ci st[a=a cum au apucat s[stea.

}n fa\a noastr[, o perdea.

Vrusei s-o dau la o parte; perdeaua era]mpietrit[; vrusei s-o turtesc de perete; cutele ei, ca ni=te drugi de fier. Pusei m`na pe un scaun nalt =i sub\irel, degeaba; nu putui s[-l mi=c. La o scar[ de marmur[ m[ oprii speriat: un c`ine mare sta cu ochii \int[la mine =i cu gura c[scat[.

— Ce, \i-e fric[? zise b[tr`na z`mbind. A=a a r[mas, tocmai cum l[tra.

B[tr`na b[g[ m`na printre din\ii lui ascu\i\i =i lucio=i. C`inele nu se clinti, uit`ndu-se]nainte, l[sat pe picioarele dinapoi.

}n v`rful sc[rii, o pisic[neagr[, cu laba aruncat[dup[un

fluture alb cu bobi\e albastre. Fluturele plutea nemi=cat]n aer, cu aripile]ntinse. Pisica se uita cu ni=te ochi vii =i lacomi.

— C`\i, zise b[tr`na, nu se asem[n[cu pisica asta!

— Cum?...

— }ntre ei =i ceea ce vor,]nc[ni\el,]nc[ni\el, =i [st ni\el nu se mai ispr[ve=te...

B[tr`na vorbea =i eu r`deam de pisic[: “Prinde-l, motane, ah! ce bun ar fi... ce frumos e...]nc[ni\el,]nc[ni\el, =i aripioarele lui vor curge ca ni=te flori m[runte”...

— Vrei s[vezi masa]mp[ratului?

— Masa]mp[ratului?

— Da.

— Vreau, dar mi-e fric[.

— De ce \i-e fric[?

— S[nu fie oameni...

— A, nu! r[spunse b[tr`na d`nd din cap. Oamenii au pierit ca fumul, au r[mas numai tac`murile...

— Tac`murile?

— Da. Tot este gata. C`nd s-or umplea locurile goale, cu\itele au s[sune =i paharele or s[se ciocneasc[, vinul are s[curg[...

— Dar cine a]ntins masa?

— Cei care s-au dus.

— +i n-au m`ncat tot?

— A=a cred oamenii, c-or m`nca tot...

+i, ne]n\eleg`nd nimic, ajunser[m la ni=te u=i poleite. Deasupra lor, o scorpie de aur, cu aripile gata s[izbeasc[.

Cum intrar[m pe u=[, m[minunai de ce-mi v[zur[ochii. O mas[mare. }n mijlocul ei, un cerb fript. Fusese cald, c[ci aburii]nchegaser[ ]mprejurul lui. O mul\ime de furculi\e cu buc[\i de carne =i de pahare cu vin st[teau aplecate]n aer, ca =i cum cineva le-ar fi adus la gur[. De la un pahar]n jos, un =ir de pic[turi de vin ca ni=te boabe de rubin.

— Acolo era locul]mp[ratului. A fost cel din urm[pahar pe

care l-a b[ut, zise b[tr`na, f[c`nd cu de=tul, capul, m`inile =i trupul]mp[ratului.

+i de=tul ei parc[l[sa dungi]n aer. }nchisei ochii, o apucai de mijloc =i-i zisei tremur`nd:

— L-am v[zut!

Ea se uit[drept]n ochii mei =i-mi zise:

— Peste zece zile, la miezul nop\ii, o s[-l vezi =i mai bine.

M[ ]nfiorai. O rugai s[ne cobor`m]n odaia noastr[.

Se]ntunecase.

}n dreptul unor u=i cu lan\uri groase =i cu lac[te c`t plosca auzii un oftat lung =i n[bu=it.

— Cine-a oftat?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, iu\indu-=i pa=ii, nimeni, \i s-a p[rut.

Nici vorb[c[s[risem]naintea ei. S[m[fi t[iat, nu m-a= fi uitat]nd[r[t.

M[ ]ntinsei]n pat.

Ea aprinse o fe=til[ ]ntr-o scoic[de argint. Flac[ra galben[juca]n v`rful fe=tilei. }n fundul urechilor mi se oprise acel oftat n[bu=it. B[tr`na trase je\ul =i se a=ez[la capul meu. }ncet-]ncet, m[lini=tii. }i s[rutai m`na. Era rece. Vroiam s[=tiu unde m[aflam. Ce s-a petrecut]n acest palat de marmur[? Cine oftase]n odaia pecetluit[cu lan\uri?

— Cine e]nchis acolo?

— Unde? r[spunse b[tr`na tres[rind.

— Acolo...

— |i s-a p[rut, n-ai auzit nimic.

— Atunci, spune-mi unde sunt.

B[tr`na se plec[pe capul meu, m[s[rut[pe frunte =i-mi zise:

— V[d eu c[nu adormi p`n' nu \i-oi spune o poveste.

Ridicai capul din pern[=i b[tr`na]ncepu.

A fost odat[, c`nd =i pe-aici b[tea v`ntul =i se mi=ca apa, a

fost un]mp[rat mare =i viteaz, dar r[u, c[moartea de om la el era juc[rie. +i b[tr`ni, =i femei, =i copii despicase ]n dou[. C`nd ie=ea la plimbare, to\i c[deau cu frun\ile la p[m`nt ]ndat[ ce-l z[reau. +i mergea cu capul ]n piept =i c-o m`n[pe m`nerul palo=ului. Privirea lui era crunt[ =i zalele se scuturau pe el, lucind ca soarele la soare. }n palatul de marmur[ era r[coare, dar c`nd intra el pe to\i]i apucau fiorii. +i avea o]mp[r[teas[frumoas[, frumoas[, =i bl`nd[, bl`nd[, ca un miel pl[p`nd. Doar de-o vedea pe ea se descre\ea fruntea ]mp[ratului =i i se oprea ]n must[\i un sur`s de care \i-era fric[. +i trecu un an, trecur[doi de la cununie, =i n-avur[copil.

}mp[ratul se posomor]. Chem[pe to\i doctorii =i le zise:

— Iac[o pung[cu diamante =i palo=ul meu. C[ruia o ghici leacul, ca s[r[m`ie]mp[r[teasa grea, punga, iar de nu, palo=ul.

Trei ani de-a r`ndul izbi cu m`na lui c`te zece capete de doftori, =i capetele se rostogoleau pe marmur[.

}ntr-o zi era la chef mare. +i b[u, b[u, c[ochii din cap erau ca dou[pic[turi de s`nge, parc[ s[ pice pe masa de borangic galben. Se ridic[ ]n picioare. Trase palo=ul =i-l ]nv`rti pe deasupra]mp[r[tesei. P[rul ei se lumin[ca de fulger. +i]mp[ratul, b[g`nd palo=ul]n teac[, zise:

— Muiere, mai a=tept un an!

Mesenii]nm[rmurir[. }mp[r[teasa se f[cu alb[ca h`rtia.

P`n[ la ispr[vitul mesei, ]mp[ratul t[cu =i b[u, uit`ndu-se drept]nainte. C`nd se scul[de la mas[, se opri]n prag, se uit[la]mp[r[teas[=i zise:

— Un an mai a=tept!

}mp[r[teasa oft[. Dou[lacrimi mari]i picar[din am`ndoi ochii: pic, pic. +i se duse]n odaia ei de culcare.

Acolo]ngenunche la icoane =i se rug[, se rug[, p`n[ c`nd adormi]n genunchi. Pe la miezul nop\ii, trei femei b[tr`ne intrar[ la d`nsa. Slabe, uscate, de=irate. Se pip[i s[vad[dac[viseaz[. D[du s[\ipe, dar nu putu. Babele o]ntrebar[pe r`nd:

— Vrei un copil?

— Da, r[spunse]mp[r[teasa.
— Vrei un copil?
— Da.
— Vrei un copil?
— Da.
— Bine! ziser[tustrele, =i ie=ir[pe u=[afar[.
Dar s-au oprit.
Vorbesc]ntre ele.
}mp[r[teasa le aude.
— S[fie fat[.
— S[fie.
— S[semene m[-sii, c[la 16 ani]mp[ratul s[cread[c[e m[-sa.
— S[fie.
— S[fie muma ei =i fata ei, =i]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului s[u...
— Numai atunci c`nd fata ]i va ]ntinde *dou[ m`ini, c-o m`n[...*
— +i tot ce-o fi r[u s[piar[=i ce nu o fi r[u s[-ncremeneasc[, iar el s[fie umbr[=i ve=nic s[cear[iertare, =i iertare s[nu aib[.
}mp[r[teasa d[du un \ip[t =i c[zu le=inat[.
A doua zi c`nd se de=tept[ ]nm[rmuri, v[z`nd pe]mp[rat l`ng[ d`nsa.
}mp[ratul]ncepu s-o m`ng`ie, iar ea]i zise pl`ng`nd:
— Oh! M[ria-ta, m[ria-ta, mai bine mi-ai fi t[iat capul dec`t s[ te fi culcat l`ng[mine! }mp[ratul]ncepu s[r`d[... =i ce r`s!

Nu trecu mult, =i toat[ ]mp[r[\ia afl[c[ ]mp[r[teasa r[m[sese grea.
Eu, de bucurie,]i s[rutai m`na =i]i zisei:
— Ai sc[pat, m[ria-ta.
— De-o fi b[iat, am sc[pat, da' vai de mine de-o fi fat[...
+i-o podidi pl`nsul.
— +i dac[ar fi fat[?...

— Va fi muma ei =i fata ei, =i]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului lui...

+i-mi spuse tot ce vorbise cele trei femei, iar eu m[g`ndii c[femeile grele aiureaz[.

C`nd]i sosi ceasul, abia apuc[s[nasc[, =i]ntreb[pe]mp[rat:

— Ce e, m[ria-ta, b[iat ori fat[?

— Fat[... =i ce fat[! r[spunse]mp[ratul, =i se]ntoarse la]mp[r[teas[.

}mp[r[teasa era rece ca ghea\a, cu m`inile ]ncle=tate peste am`ndoi ochii. }mp[ratul o pip[i. Se c[ut[la cing[toare, =i, v[z`nd c[nu are palo=ul, strig[de se zgudui palatul de marmur[:

— Lua\i-o de-aci, c[-i turtesc capul!

Eu]nf[=urai copila]ntr-un cear=af cald =i fugii cu d`nsa. M[ ]nchisei]n iatacul acela pecetluit cu lan\uri.

}mp[r[teasa oft[c`nd c[zu p[m`ntul peste ea. O auzir[to\i, afar[de]mp[ratul, care privea cu m`na pe m`nerul palo=ului =i zicea celor care aruncau p[m`nt: “Mai iute! mai iute!”...

+i fata cre=tea =i nu vedea soarele dec`t prin gratiile ferestrelor.

Trecur[zece ani ca zece zile.

P[rul b[lai =i lucios ca m[tasea i se]nvolta]n umeri; ochii ei ca smarandul priveau gale=, a=tept`nd ca din umbra portocalilor s[r[saie mama ei, de care]ntreba necontenit.

— O s[vie?

— Da, bunico...

— +i un’ s-a dus?

— Departe, departe...

— +i c`nd s-a dus?

— Demult, demult...

— O s[vie?

— Vezi bine...

— Dar tata? De ce nu m[las[prin gr[din[? El e c`nd aud zale zuruind?

— El,]i r[spunsei eu, =i]ncepui s[-i spun c`te-n luna =i-n soare, p`n[c`nd o fur[ somnul cu capul ]n poala mea, ]ntreb`nd necontenit prin vis: "0 s[vie?”

Al\i =ase ani, ca =ase zile.

}mp[ratul se r[zboise]n patru p[r\i ale lumii. Se]ntorcea biruitor. Pe zaua lui, stropi de s`nge. M[chem[. D[dui]n genunchi =i]ntrebai, cu fruntea lipit[de pardoseal[:

— Ce porunce=ti?

— Mi-e dor de fat[!

N-o v[zuse de la na=tere.

}ntr-o clip[m[repezii pe sc[ri, deschisei iatacul, o luai de m`n[=i-i zisei:

— Te cheam[ ]mp[ratul.

Cum o v[zu, s[ri]n picioare. Scutur[zalele, =i de pe ele c[zur[c`teva pic[turi de s`nge.

— Fata mea?

Sem[na at`t de mult... nu sem[na... era chiar m[-sa din cap p`n[-n picioare.

— Fata mea? zise]mp[ratul, ca =i cum l-ar fi sugrumat cineva.

Am`ndou[ ]ncremenir[m.

— Ie=i\i! strig[ ]mp[ratul, =i c[zu pe un je\ de argint.

Cum intrar[m]n odaie, fata]=i rezem[capul de fereastr[=i]ncepu s[pl`ng[. Eu m[ ghemuii ]ntr-un col\ =i m[ ]nfiorai aduc`ndu-mi aminte de vorbele]mp[r[tesei: “Va fi muma =i fata ei, iar]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului”... Cum m[g`ndeam, fata tres[ri =i-mi zise:

— Vin’ de vezi...

Privii pe geam.

Pe malul lacului un cioban c`nta din fluier, =i c`nta a=a de

duios, c[oile se str`nseser[ ]mprejur =i ascultau, uit`nd s[mai bea ap[.

— Ce frumos c`nt[ =i ce bine-mi face! Du-te =i-i spune c[ ]n fiece zi s[ c`nte sub ferestrele mele.

M[ ]ntorceam de la cioban. Pe sc[ri,]mp[ratul, galben ca ceara =i dus pe g`nduri. Cum m[v[zu,]mi zise:

— Ce face fata?

+i, p`n[ s[-i r[spund, se f[cuse nev[zut, tr`ntind u=a dup[d`nsul.

A doua zi, abia se cr[pase de ziu[, =i fata, la fereastr[. Ciobanul se z[rea]n dep[rtare,]ntr-o cea\[albastr[. Turma, ca un nor t`r`ndu-se pe p[m`nt.

Fata]mi petrecu am`ndou[ m`inile pe dup[g`t, m[ s[rut[ =i-mi zise pl`ng`nd:

— Ce am, bunico, ce am?

+i ciobanul sosi pe malul lacului;]=i arunc[p[l[ria;]=i scutur[pletele =i]ncepu s[c`nte a=a de frumos, c[oile uitar[s[mai bea ap[. +i de la picioarele lui]n jos,]n lacul luminat, un alt cioban \inea fluierul la gur[.

Fata se rumeni =i nu mai zise nimic.

}ntr-o zi (tocmai]i desf[cusem coadele ca s[o piept[n) intr[pe u=[o roab[, o ar[poaic[, =i]i spuse c[o cheam[ ]mp[ratul.

Ea]ncepu s[tremure =i plec[.

Nu trecu mult, =i auzii un \ip[t ascu\it, apoi ni=te pa=i m[run\i =i repezi. Era ea. D[du s[vorbeasc[=i nu putu. Dup[ce r[sufl[bine,]mi zise:

— M-a str`ns ]n bra\e... o! a=a m-a str`ns]n bra\e... d[-mi ni\ic[ap[... a=a m-a str`ns... ni\ic[ap[, c[nu mai pot!

B[u =i m[ ]ntreb[:

— Sunt fata lui?

— Da...

— Doamne!... Doamne!...

}ncepu s[se]nchine.

Se tr`nti ]n pat. M[ chem[ l`ng[d`nsa =i m[rug[s[-i spun adev[rat cine a fost m[-sa, cum a sosit ea pe lume =i ce s[fac[ca s[scape de]mp[rat?

}i spusei tot. Cele trei femei, la]mp[r[teasa. Au vorbit la u=[. A r[mas]mp[r[teasa grea =i a murit]ntr-o clip[,]ndat[ce el i-a spus c[e fat[.

Biata domni\[=opti podidit[de pl`ns: “S[fie muma ei =i fata ei, iar]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului” ...

Unde am apucat am`ndou[, acolo am r[mas p`n[-ntr-un t`rziu.

Aprinsei o v[pai\[. Ea s[ri din pat. Se uit[la icoane.

— Cum s[-i]ntind *dou[m`ini c-o m`n[*? Ce clip[fericit[ar fi aceea]n care ar pieri tot ce se mi=c[ ]n acest palat de spaim[=i de moarte!

Apoi]mi spuse c[alt[sc[pare nu e: s[fug[cu ciobanul =i s[-=i ia lumea-n cap.

A doua zi se scul[, m[s[rut[=i ie=i din odaie]n v`rful picioarelor.

Nu se luminase bine de ziu[, =i ciobanul era pe malul lacului, =i c`nta, c`nta s[adoarm[apele. Nu =tia el... dac-ar fi =tiut! Pas[mite,]mp[ratul nu dormise toat[noaptea, fr[m`ntat de urgia g`ndurilor. +i auzind c`ntecul, deschisese fereastra, ca s[vad[de unde vine. Tocmai atunci ajunsese =i domni\a la cioban.

I-a v[zut!

Nu cred ca]mp[ratul la vreun m[cel s[fi r[cnit mai]nfior[tor. Mie mi s-a l[sat o perdea peste am`ndoi ochii =i m-am uitat, m-am uitat, dar n-am mai v[zut nimic. Ca prin vis auzeam un fream[t]n tot palatul. Nu-mi era nici fric[, nici mil[. Nu mai sim\eam nimic. Uitasem tot.

Pe la pr`nz m[chem[ ]mp[ratul. Sta]ncruntat pe un scaun. Nu-mi aduc aminte dac[am c[zut]n genunchi. +tiu c[mi-a dat o cheie =i mi-a zis:

— Na, =i du-te de-i spune c[, de-o vrea s[-mi fie so\ie, scap[=i ea =i el. Trei zile a=tept. Iar de nu, pe el]l tai =i pe ea o zidesc acolo.

Doi geala\i m-au dus la beciul de piatr[. Intrai.

}n]ntunericul beciului ea plutea ca o lumin[.

Cum m[v[zu, m[pip[i =i]ncepu s[pl`ng[ de bucurie c[ trecuser[ at`tea ceasuri =i tot tr[iam. Apoi mi-ar[t[un zid =i]mi zise lini=tit:

— El e aici. La noapte o s[c`nte. Ascult[cum vorbim.

B[tu de trei ori]n zid, =i de dincolo se auzi b[t`nd iar de trei ori.

— Ce faci tu?

— Bine, dar tu?

— Bine.

— Vrei s[c`nt?

— La noapte, c[ne-aud.

+i n-apuc[s[-i spun porunca]mp[ratului, c[ea]i strig[:

— Pe tine or s[te taie...

— Bine, dar pe tine?

— +i pe mine...

— S[c`nt?

— Nu, la noapte, c[ne-aud.

}ncepui s[pl`ng, =i ea zise:

— Nu, c`inele de]mp[rat nu va fi tat[l nepotului =i bunicul fiului s[u!

C`nd vrusei s[ plec, ]mi spuse la ureche c[ au ]nceput s[ g[ureasc[ zidul, ca p`n[ ]n trei zile el s[-i s[rute m`na ei =i ea pe a lui, =-apoi... Dumnezeu s[ierte p[catele]mp[ratului...

}mp[ratul porunci o mas[mare; la mijlocul mesei era s[-i aduc[, pe tipsie, m`na dreapt[=i capul ciobanului, cu fluierul]n gur[.

}mp[ratul se puse la mas[,]mpreun[cu sfetnicii s[i. M[chem[. }mi dete o cheie =i o tipsie =i m[trimise, cu doi geala\i, ca s[aduc m`na dreapt[ =i capul ciobanului cu fluierul ]n gur[. }mp[ratul ]ng[lbenise, se uscase, r`dea cu hohote, bea mereu, =i de pe barba sa zb`rlit[ curgeau pic[turi de vin ro=u ca s`ngele.

Aiurit[, m[cobor`i cu geala\ii ]n beciul ciobanului. El, cum m[ v[zu, zise bl`nd: “+tiu de ce a\i venit”. +i]ngenunche. Frumos =i bl`nd, mai bl`nd ca mieii lui, care jeleau pe marginea lacului.

Geala\ii traser[palo=ele.

}n zidul de la mijloc se auzi b[t`nd de trei ori.

Geala\ii se oprir[.

Domni\a]ncepu s[vorbeasc[.

— Tu e=ti bine?

— Da, r[spunse ciobanul, dar tu?

— +i eu.

— |ie \i-e dor?

— Da, dar \ie?

— +i mie!

— Da? ce aud z`ng[nind?

— Nimic, \i se pare.

— Nu e nimeni la tine?

— Nimeni.

— Ah! ce frumos vis am visat ast-noapte!

— Ce?

— Se f[cea c[ne iertase =i ne cununam...

— Dr[gu\a mea, \i se izb`nde=te visul...

— C`nd?

— Chiar acum...

Geala\ii ridicar[palo=ele =i]i cerur[m`na dreapt[.

Eu]nchisei ochii =i auzii un v`j`it.

M`na]i c[zu din um[r pe tipsie, =i tipsia r[sun[.

S`ngele \`=ni.

— Ce faci tu?]ntreb[domni\a de dincolo de zid.

— Bine, r[spunse ciobanul =i se t`r] ]n genunchi p`n’ la zid. Cu st`nga izbi de mai multe ori =i desfund[ o gaur[ =i v`r] m`na p`n[-n um[r. }ntr-o clip[, geala\ii]i t[iar[=i m`na st`ng[, apoi capul i se rostogoli]n tipsie bolborosind.

C[zusem]n genunchi, =-odat[mi se p[ru c[m`na st`ng[a ciobanului trece prin zid... =i auzii un \ip[t sf`=ietor.

Domni\a s[ruta, s[ruta mereu =i striga:

— Spune\i]mp[ratului, spune\i-i c[vreau, vreau tot ce-o vrea el... s[-i fiu tot, s[-mi fie tot!

Alergai =i spusei]mp[ratului ce zisese domni\a.

}mp[ratul porunci s-o g[tesc ca pe-o mireas[=i s-o aduc la mas[.

Fata nu vru s[ias[din beci p`n[nu s-o g[ti =i nu voi s-o ajute nimeni ca s[se]mbrace. Eu a=teptam la u=[. Ea]mi ceru un fir lung =i gros de m[tase. }i adusei firul =i r[m[sei iar la u=a beciului.

Ie=i... luminoas[ca o sf`nt[...

M`na dreapt[=i-o]nf[=urase]n cutele rochiei. Mi se p[ru c[ascunde ceva.

— Ce ai, o]ntrebai eu, \i s-a umflat m`na?

— Da, ast-noapte am b[tut prea tare]n zid, c[ci el adormise mai greu ca acuma.

— Acuma doarme?

— Da, acum doarme bine...

C`nd intrar[m ]n sala de m`ncare, to\i se sular[ ]n picioare =i ridicar[paharele pline.

}mp[ratul f[cu un pas, aduse paharul spre gur[=i zise:

— D[-mi s[-\i s[rut m`na, fericirea celui mai viteaz dintre]mp[ra\i!

Fata se apropie de]mp[rat, scoase m`na dreapt[din cutele rochiei, i-o]ntinse =i zise:

— Na! s[rut[=i fii fericit!

}mp[ratul]i lu[m`na, o aduse la gur[, =-odat[ ]ncepu s[tremure.

— S[rut[! strig[fata.

}mp[ratul sc[p[paharul.

— S[rut[!

}mp[ratul c[zu pe scaun.

— S[rut[!

Ca prin minune, to\i pierir[, ca =i cum n-ar fi fost nimic.

De pe scaunul]mp[ratului o umbr[se ridic[cu o coroan[neagr[ ]n cap =i se f[cu nev[zut[, v[iet`ndu-se.

+i tot, din palatul de marmur[=i dimprejurul lui]ncremeni, a=a cum le apuc[ast[clip[din urm[, iar fata c[zu jos.

M[apropiai de ea.

Parc[era vie... cu ochii deschi=i... privea fericit prin dou[lacrimi, prinse de gene ca dou[diamante.

C`nd vrusei s-o ridic, o sc[pai din bra\e... avea dou[ m`ini]n um[rul drept...

— Cum avea dou[m`ini]n um[rul drept?

R[suflarea mi se oprise.

— Cu firul de m[tase]=i legase de m`na ei m`na ciobanului, r[spunse b[tr`na.

— +i =tii unde e acum?

— Unde?

— Nu \i-aduci aminte de u=a cu lan\uri groase?

— Ba da... am auzit un oftat n[bu=it...

}ncepui s[tremur.

— Ei, da...

— Cine ofta?

— Ea...

— Cine... ea?...

Capul]mi c[zu]n pern[.

— Ea... n-a murit...

— N-a murit?

— Nu, doarme, doarme de-a pururi, g[tit[cu rochia alb[de mireas[,]ntins[pe o f`=ie de catifea neagr[. La cap ]i ard dou[ lum`n[ri de cear[, adic[nu ard, ci au]mpietrit a=a, cu dou[fl[c[ri galbene. +i din c`nd ]n c`nd se]ncearc[s[ridice m`inile, =i nu poate, =i ofteaz[lung =i n[bu=it...

— Brrr... ce frig e aici! Mai e mult p`n' s[r[sar[soarele?

— Ti-e frig? r[spunse b[tr`na, =i ]ncepu s[ m[ m`ng`ie pe obraji.

M`inile ei erau ca ni=te sloi de ghea\[.

A= fi vrut s[tac, dar gura mea, nu eu, o]ntreb[:

— Dar umbra]mp[ratului? Ce face umbra pe care am v[zut-o intr`nd aici?

— A... da... eu]i deschid. Cum intr[, m[ia de m`n[ =i ne ducem ]mpreun[ p`n[la poarta cu lan\uri. }ndat[ce s-apropie, lan\urile cad =i r[sun[tot palatul. Usa se deschide. Umbra]ngenunche]naintea miresei, =i se roag[, se roag[, =i pl`nge, =i-i cere iertare. Fata doarme, uneori vrea s[ ridice m`inile, =i nu poate, =i ofteaz[lung =i n[bu=it. C`nd c`nt[coco=ii, dinspre ziu[, umbra se repede pe u=[afar[, url`nd. U=a se ]nchide, parc-ar tr`nti-o cineva, =i lan\urile se prind la loc.

— Mai e p`n' la ziu[?

— S-a f[cut ziu[, r[spunse b[tr`na. Vrei s[ne plimbam la soare?

Deschisei ochii =i]ncepui s[m[ ]nchin.

Era soare, lumin[=i c[ldur[.

Ce binecuv`ntat[e lumina dup[o spaim[a=a de lung[!

M[lu[de m`n[=i plecar[m]n gr[dina cu portocali.

Ce miros, ce c[ldur[, ce lumin[!

}nviorat,]ncepui s[m[g`ndesc la ceva, dar mi-era fric[s-o]ntreb.

— +tiu la ce te g`nde=ti, zise ea uit`ndu-se la mine.

— Eu? Nu m[g`ndesc la nimic.

— Ba da, te g`nde=ti cum de eu n-am pierit ca ceilal\i.

— A=a e...

— Dar de unde =tii c[nu sunt o umbr[?

— O umbr[?

}ncepu s[-mi zv`cneasc[inima.

Eram pe malul lacului.

— Da, o umbr[...

— Nu se poate... nu m-ai m`ng`iat... nu \i-am s[rutat m`na?...

— Vrei s[vezi?

+i p`n[ s[ zic “nu”, b[tr`na m[lu[ ]n bra\e =i s[ri cu mine

drept]n mijlocul lacului... Ah!... privii]n sus ... o mireas[, ca o n[luca alb[, se]n[l\a la ceruri... lumin[...]ngeri... apoi ad`nc... ]ntuneric... ad`nc...

. . . .

+i de-atunci nu m-am mai]ntors la palatul de marmur[.

CUPRINS

BUNICUL

Se scutur[din salc`mi o ploaie de miresme.

Bunicul st[pe prisp[. Se g`nde=te. La ce se g`nde=te? La nimic. }nnum[r[florile care cad. Se uit[-n fundul gr[dinii. Se scarpin[-n cap. Iar]nnum[r[florile scuturate de adiere.

Pletele lui albe =i cre\e parc[sunt ni=te ciorchini de flori albe; spr`ncenele, must[\ile, barba... peste toate au nins anii mul\i =i grei.

Numai ochii bunicului au r[mas ca odinioar[: bl`nzi =i m`ng`ietori.

Cine tr`nti poarta?

— Credeam c[s-a umflat v`ntul... o, bat[-v[norocul, coco=eii mo=ului!

Un b[ietan =-o feti\[, ro=ii =i buc[lai, s[rutar[m`inile lui “tata-mo=u”.

— Tat[-mo=ule, zise feti\a, de ce zboar[p[s[rile?

— Fiindc[au aripi, r[spunse b[tr`nul sorbind-o din ochi.

— Poi, ra\ele n-au aripi? de ce nu zboar[?

— Zboar[, zise b[iatul, dar pe jos.

B[tr`nul cuprinse ]ntr-o m`n[pe fat[=i]n cealalt[pe b[iat.

— O, voinicii mo=ului!...

+i z`mbi pe sub must[\i, =i-i privi cu at`ta dragoste, c[ochii lui erau numai lumin[=i binecuv`ntare.

— Tat[-mo=ule, da’ cocorii un’ se duc c`nd se duc?

— }n \ara cocorilor.
— }n \ara cocorilor?
— Da.
— Da r`ndunelele un’ se duc c`nd se duc?
— }n \ara r`ndunelelor.
— }n tara r`ndunelelor?
— Da.
— Tat[-mo=ule, a= vrea s[-mi creasc[=i mie aripi =i s[zbor sus de tot, p`n[ ]n slava cerului, zise b[iatul netezindu-i barba.
— Dac[\i-o cre=te \ie aripi, zise fata, mie s[-mi prinzi o presur[=i un sticlete.
— Da... h]... h]... poi ce fel... =i mie?
Fata se]ntrist[.
B[tr`nul o m`ng`ie =i zise b[iatului:
— Bine, s[prinzi =i pentru tine, s[prinzi =i pentru ea.
— |ie dou[=i mie dou[... nu e-a=a, tat[-mo=ule?
— Fire=te, \ie dou[, lui dou[=i mie una.
— Vrei =i tu, tat[-mo=ule?]ntreb[b[iatul cu m`ndrie.
— Cum de nu?! Mie un scatiu.
Ce ferici\i sunt!
B[iatul]nc[lec[pe un genunchi =i fata pe altul. Bunicul]i joac[. Copiii bat]n palme. Bunicul le c`nt[*“M[i cazace, c[z[cele, ce ca\i noaptea prin argele”...*
O femeie usc[\iv[intr[pe poart[cu dou[doni\i de ap[. Copiii t[cur[din r`s =i bunicul din c`ntec.
E muma lor =i fata lui. Cum]l v[zu,]ncepu:
— I... tat[, =i d-ta... iar]i r[zg`i... o s[\i s[suie]n cap...
Bunicul ridic[m`na ]n sus, aduc`nd de=tele ca un preot care binecuvinteaz[, =i zise prelung:
— L[sa\i pe copii s[vie la mine!
— Biiine, tat[, biiine... dar =tii... o, bat[-i focul de copii!...
Femeia intr[ ]n cas[.
— S[-i bat[norocul =i s[n[tatea, =opti mo=ul ca =i cum ar fi

mustrat pe cineva, =i s[rut[ ]n cre=tetul capului =i pe unul, =i pe altul.

+i iar]ncepu r`sul, =i jocul, =i c`ntecul.

Se osteni bunicul. St[tu din joc. Copiii]ncepur[s[-l m`ng`ie.

Din vorb[ ]n vorb[, copiii se f[cur[st[p`ni pe obrajii bunicului.

— Partea asta este a mea.

— +i partea asta, a mea!

— Musta\a asta este a mea.

— +i asta, a mea!

La barb[se-ncurcar[. Bunicul]i]mp[c[, zic`ndu-le:

— Pe din dou[.

+i copiii o =i despicar[, cam repede, c[b[tr`nul str`nse din ochi.

— Jum[tate mie.

— +i jum[tate mie.

+i dup[ce o]mp[r\ir[fr[\e=te,]ncepu lauda.

B[iatul:

— Musta\a mea e mai lung[.

Fata:

— Ba a mea e mai lung[!

+i b[iatul]ntinse de-o musta\[=i fata de alta, ba *a lui*, ba *a ei* s[fie mai lung[.

Pe bunic]l trecur[lacrimile, dar t[cu =i-i]mp[c[zic`ndu-le:

— Am`ndou[sunt deopotriv[.

— +-a mea, =-a ei!

— +-a mea, =-a lui!

La obraji cearta se aprinse mai tare.

— Partea mea e mai frumoas[.

— Ba a mea, c[e mai alb[!

Bunicul z`mbi.

— Ba a mea, c[e mai cald[!

— Ba a mea, c[e mai dulce!

— Ba a mea, c[nu e ca a ta!

— Ba a mea, c[are un ochi mai verde!

— Ba a mea, c[are un ochi =i mai verde!

Bunicul abia se \inea de r`s.

— Ba a mea!

— Ba a mea!

+i b[iatul,]nfuriindu-se, trase o palm[ ]n partea fetei. Fata \ip[, s[ri de pe genunchiul b[tr`nului, se repezi =i trase o palm[ ]n partea b[iatului.

B[iatul, cu lacrimile]n ochi, s[rut[partea lui, =i fata, suspin`nd, pe a ei.

Mama lor ie=i pe u=[=i]ntreb[r[stit:

— Ce e asta, viermi neadormi\i! Obrajii bunicului erau ro=ii =i calzi. +i sur`z`nd fericit, r[spunse fie-sei:

— L[sa\i pe copii s[vie la mine!

. . . .

CUPRINS

BUNICA

O v[d, ca prin vis.

O v[d limpede, a=a cum era. Nalt[, usc[\iv[, cu p[rul alb =i cre\, cu ochii c[prui, cu gura str`ns[=i cu buza de sus crestat[ ]n din\i de pieptene, de la nas]n jos.

Cum deschidea poarta,]i s[ream]nainte.

Ea b[ga bini=or m`na ]n s`n =i-mi zicea:

— Ghici...

— Alune!

— Nu.

— Stafide!

— Nu.

— N[ut!

— Nu.

— Turt[-dulce!

— Nu.

P`n[ nu ghiceam, nu scotea m`na din s`n.

+i totdeauna s`nul ei era plin.

}i s[rutam m`na.

Ea-mi da p[rul]n sus =i m[s[ruta pe frunte.

Ne duceam la umbra dudului din fundul gr[dinii.

Ea]=i]nfigea furca cu caierul de in]n br`u =i]ncepea s[trag[=i s[r[suceasc[un fir lung =i sub\ire. Eu m[culcam pe spate =i l[sam alene capul]n poala ei.

Fusul]mi sf`r`ia pe la urechi. M[uitam la cer, printre frunzele dudului. De sus mi se p[rea c[se scutur[o ploaie albastr[.

— Ei, ce mai vrei?]mi zicea bunica.

Sur`sul ei m[ g`dila]n cre=tetul capului.

— S[spui...

+i niciodat[nu ispr[vea basmul.

Glasul ei dulce m[leg[na; genele mi se prindeau =i adormeam; uneori tres[ream =-o]ntrebam c`te ceva; ea]ncepea s[spuie, =i eu visam]nainte.

— A fost odat[un]mp[rat mare, mare...

— C`t de mare?

— Mare de tot. +i-=i iubea]mp[r[teasa ca ochii din cap. Dar copii nu avea. +i]i p[rea r[u,]i p[rea r[u c[nu avea copii...

— Bunico, e r[u s[nu ai copii?

— Fire=te c[e r[u. Casa omului f[r[copii e cas[pustie.

— Bunico, dar eu n-am copii =i nu-mi pare r[u.

Ea l[sa fusul, r`dea, ]mi d[sf[cea p[rul c`rlion\at]n dou[=i m[s[ruta]n cre=tetul capului.

C`te-o frunz[ se desprindea din ramuri =i c[dea leg[n`ndu-se. Eu m[luam cu ochii dup[ea =i ziceam:

— Spune, bunico, spune.

— +i a=a,]i p[rea grozav de r[u c[nu avea copii. +i... nu mai putea de p[rere de r[u c[nu are copii... }ntr-o zi veni la el un mo= b[tr`n, b[tr`n, c[-=i t`ra barba pe jos de b[tr`n =i de coco=at ce era. +i era mic, mic de tot...

— C`t era de mic?

— Poate s[fi fost, a=a, cam ca tine.

— Vas[zic[, nu era mic, mic de tot...

— Era mic, da' nu a=a mic de tot. +i cum veni]i zise: “M[ria-ta, ai doi meri]n gr[din[, unul l`ng[ altul, c[ nu =tii care sunt ramurile unuia =i care sunt ale altuia; =i c`nd]nfloresc nu =tii care sunt florile unuia =i care sunt ale altuia: =i [=ti doi meri]nfrunzesc,]nfloresc, se scutur[=i mere nu fac. M[ria-ta, s[=tii c[atunci c`nd or lega rod [=ti doi meri, ]mp[r[teasa o s[ r[m`ie grea =i o s[nasc[un cucon cu totul =i cu totul de aur”... Piticul se duse, =i]mp[ratul alerg[ ]n gr[din[, =i c[ut[, c[ut[peste tot locul, p`n[dete peste [i doi meri. Merii se scuturaser[de flori, c[sub ei parc[ninsese, dar rod nu legaser[.

— De ce nu legau rod, bunico?

— +tiu eu?... Dumnezeu =tie...

Era a=a de cald... a=a de bine]n poala bunichii... o adiere]ncetinic[ ]mi r[corea fruntea... norii albi, alunec`nd pe cerul albastru, m[ame\eau...]nchideam ochii.

Ea spunea, spunea]nainte, mulg`nd repede =i u=urel firul lung din caierul de in.

— +i se g`ndi ]mp[ratul ce s[ fac[, ce s[ dreag[ ca merii s[ fac[ mere. Unii ]l sf[tuiau ca s[-i ude mereu; =i i-a udat mereu; al\ii ziceau s[ le dea mai mult soare; =i ]mp[ratul a t[iat to\i pomii de jur ]mprejur. +i merii ]nfloreau ]n fiece s[pt[m`n[, =i se scuturau, =i rod nu legau. }ntr-o zi veni la]mp[rat o bab[b[tr`n[, b[tr`n[=i zb`rcit[, ca mine de zb`rcit[, =i mic[, mic[, ca tine de mic[...

— Ca mo=u de mic[?

— Da, ca mo=u...

— Atunci nu era mic[de tot...

— A=a mic[de tot nu era. +i zise]mp[ratului: “M[ria-ta, p`n[ n-oi mulge un ulcior de lapte de la Z`na Florilor, ce doarme dincolo de Valea Pl`ngerii, ]ntr-o c`mpie de mu=e\el, =i n-oi uda merii cu laptele ei, merii nu leag[rod. Dar s[te p[ze=ti, m[ria-ta, c[ ]ndat[ce te-or sim\i florile,]ncep s[se mi=te, s[se bat[, =i

multe se apleac[pe obrajii ei, =i ea se de=teapt[, c[doarme mai u=or ca o pas[re; =i vai de cel ce l-o vedea, c[-l preface, dup[cum or apuca-o toanele,]n buruian[pucioas[ori]n floare mirositoare, dar de-acolo nu se mai mi=c[“...

— Dar ce, ai adormit, fl[c[ul mamei?

Tres[ream.

— A, nu... =tiu unde ai r[mas... la-a-a... Z`na Florilor...

Auzisem prin vis.

Pleoapele-mi c[deau]nc[rcate de lene, de somn, de mul\umire. +i m[sim\eam u=or, ca un fulg plutind pe o ap[care curge]ncet,]ncetinel,]nceti=or...

+i bunica spunea, spunea]nainte, =i fusul sf`r-sf`r pe la urechi, ca un bondar, ca acele c`ntece din buruienile ]n care adormisem de at`tea ori.

— +i]mp[ratul a]nc[lecat pe calul cel mai bun...

— Cel mai bun...]ng`nam eu, de fric[ca s[nu m[fure somnul.

— ...=-a luat o desag[cu merinde =i a plecaaat...

— ...=-a plecaaat...

— +i s-a dus, s-a dus, s-a dus...

— ...s-a dus, s-a dus...

— P`n[a dat de o p[dure mare =i]ntunecoas[...

— ...]ntunecoas[...

— ...de nu se vedea prin ea. +i acolo =i-a legat calul de-un stejar b[tr`n, =-a pus desagele c[p[t`i =i a]nchis ochii ca s[se odihneasc[. +i... pas[mite p[durea c`nta =i vorbea, c[era fermecat[. +i... cum]i aducea =oapte de departe, de pe unde ea era ca un fum,]mp[ratul adormi, =i dormi, =i dormi...

C`nd m-am de=teptat, bunica ispr[vise caierul.

Dar basmul?

Cu capul]n poala bunichii, niciodat[n-am putut asculta un basm]ntreg.

Avea o poal[fermecat[, =i un glas, =i un fus care m[furau pe nesim\ite =i adormeam fericit sub privirile =i z`mbetul ei.

APRECIERI

Delavrancea este,]n literatura noastr[, creatorul poemei]n proz[, pe care o intercaleaz[necontenit]n povestirile sale, mai ales]n acele ale unei prime epoci (...)

Delavrancea a r[mas mai tot timpul un autor reflexiv. Nu numai in *Lini=te*, unde enigmaticul medic poveste=te lupta sa sf[r`m[toare cu moartea care ]i r[pise fiin\ele iubite =i cu =tiin\a care nu-l putuse ajuta, dar =i ]n nuvele de tip realist, ca *Zobie*, unde ne este descris[ figura unui idiot, prin a c[rui noapte ad`nc[sc`nteiaz[ lumina iubirii, povestirea faptelor este precedat[ de cuget[rile sugerate de splendoarea =i bog[\ia naturii prin care cote=te c[rarea nefericitului (...) Reflexivitatea eminescian[ ]=i g[se=te astfel un continuator ]n Delavrancea, bucuros la orice popas s[ ne ]ncredin\eze g`ndurile min\ii sale fr[m`ntate de enigma lucrurilor.

Dar peste tot ce-i dase timpul s[u =i exemplul]nainta=ilor recen\i, Delavrancea r[m`ne el ]nsu=i prin mai multe ]nsu=iri ale imagina\iei sale =i printr-o seam[ de procedee ale realismului, pe care el le introduce mai ]nt`i]n proza noastr[. Darul s[u vizual, adeseori remarcat, este incontestabil. Compara\iile =i metaforele sale traduc o viziune totdeauna fraged[. (...) Delavrancea nu este astfel numai creatorul poemei]n proz[, dar =i ini\iatorul a=a-numitului stil colorat, bogat]n cuvinte pitore=ti,]n metafore =i imagini,]n tot ce poate s[lta relieful sensibil al expresiei: un stil care sub pana unora dintre scriitorii no=tri mai tineri datore=te, a=adar, at`ta exemplului =i precedentului s[u (...)

}n cele mai multe din nuvelele sale, chiar]n acele de tip realist, Delavrancea se reprezint[pe sine, nareaz[ ]mprejur[ri de-ale sale sau]ncarneaz[conflicte suflete=ti proprii. Fondul inspira\iei sale r[mâne deci liric, de=i mijloacele sunt adeseori acele ale analizei =i ale observa\iei obiective. Chiar când i se]ntâmpl[s[pun[ ]n picioare o figur[cu totul deosebit[de sine, el o face din punctul de vedere al valorific[rilor personale. }n *Sult[nica*,]n *Zobie*,]n *Milogul* participarea]nduio=at[a scriitorului la soarta eroilor s[i creeaz[atmosfera liric[a nara\iunii. }n *Domnul Vucea* meschin[ria abuziv[a institutorului de alt[dat[este resim\it[din unghiul propriei copil[rii care a avut s[sufere de pe urma ei. Poate o singur[dat[Delavrancea a ie=it din sine]nsu=i, construindu-=i povestirea din date exclusiv obiective, f[r[amestecul materi-

alelor furnizate de sentimentul =i aprecierea sa. }n acel moment Delavrancea =i-a scris capodopera: nuvela *Hagi-Tudose*. Caracterul eroului este construit din dialogul personagiilor care au de a face cu ei sau din vorbele =i faptele sale. De la *Alexandru L[pu=neanul* al lui C. Negruzzi nimeni nu mai aplicase cu aceea=i consecven\[norma impersonalit[\ii. Dar, spre deosebire de Negruzzi =i]n acord cu noua estetic[realist[, Delavrancea]=i vede personagiile]n atitudini individualizate, pe care le descrie cu minu\ie... Totu=i pictura lucrurilor nu cade]n minu\ie balzacian[. Omul =i conflictele lui domin[cu hot[râre]n *Hagi-Tudose,* care]n 1903, data când povestirea apare]n volum, reprezint[f[r[ ]ndoial[punctul cel mai]naintat al noului realism românesc.

TUDOR VIANU, *Arta prozatorilor rom`ni,* vol. I, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1966, p. 146, 147, 148, 149.

Urm[ri\i... personajele din schi\ele lui Delavrancea. Nu sunt ele atât de vii, atât de clar fixate,]ncât vi se imprim[ ]n minte pentru totdeauna? +i nu este oare acesta scopul pe care]l urm[re=te orice artist?

Iat[Sult[nica,]n simplitatea ei naiv[, cu mândria ei cast[, c[zând la cea dintâi adiere a iubirii. Urm[ri\i-o pân[ ]n momentul când, palid[ca o stafie =i sprijinit[pe-o ramur[de alun, urc[pieptul muscelului, p[r[sindu-=i vatra norocului =i a nenorocirii. }n jurul ei — tabloul atât de melancolic, aerul atât de deprimant, ca dup[o]nmormântare s[vâr=it[undeva departe,]n adâncul unei v[i... +i totu=i figura ei real[— o muribund[cu ochii frân\i, aruncând ultima privire spre satul din urma ei.

Tot atât de reali sunt acei bursieri =i studen\i universitari, reprezentan\i ai unei genera\ii lipsite de voin\[=i de energia faptelor. Pe ace=tia autorii]i studiaz[,]i disec[a=a-zicând anatomice=te, nu]ns[pentru a-i expune vederii publice, ci totdeauna comp[timindu-i =i tratându-i cu o oarecare iubire... El]=i deplânge eroii când se coboar[ ]n sufletul lor sau simte un dezgust pentru]mprejur[rile ce i-au creat. Pe ici, pe colo]i]mbrac[ ]n haina umorului, ca pe naivul din *Irinel,* pe domnul Vucea, tipul dasc[lului unei epoci disp[rute de curând, sau pe Hagi-Tudose, fenomenul de zgârcenie. E mai om cu oamenii, =i de aceea nu e nimic fals, ci totul sim\it]n personagiile lui, totul adev[rat.

ILARIE CHENDI, *Pagini de critic[,* Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1969, p. 142—143.

}n nuvelistica lui Delavrancea, cer=etorii Zobie =i Milogul sunt]nf[\i=a\i ca victime ale dezumaniz[rii unei lumi lacome =i corupte. }ntrup`ndu-=i propriul protest social]n aceste personaje, Delavrancea contest[antiumana sentin\[a societ[\ii burgheze (...) Pentru caracterizarea unor asemenea tipuri,

pentru demascarea dezumaniz[rii burgheziei, Delavrancea a folosit cu m[iestrie procedeul contrastului romantic. Opozi\ia dintre lumin[=i]ntuneric, pe planul lumii sensibile =i al st[rilor suflete=ti, dintre frumuse\e =i ur`\enie, dintre bun[tate =i r[utate, constituie un mijloc deosebit de sugestiv pentru a pune]n lumin[ideea central[a celor dou[scrieri (...)

}n nuvelistic[, arta de investiga\ie a scriitorului se extinde =i asupra situa\iei intelectualit[\ii (...) De=i numeroasele elemente autobiografice din *Bursierul* =i *Domnul Vucea* sunt verificabile prin documente autentice, Delavrancea nu d[acestor scrieri tonalitatea subiectiv-liric[din alte amintiri. Chiar dac[se]nduio=eaz[=i regret[uneori “paradisul” pierdut al copil[riei, dominanta atitudinii scriitorului r[m`ne obiectivitatea, care face din *Domnul Vucea* una din piesele de rezisten\[ale operei lui Delavrancea (...)

Un loc aparte]n nuvelistica lui Delavrancea]l ocup[*Hagi-Tudose*, cea mai obiectiv[=i mai echilibrat[dintre scrierile sale.

}ntemeindu-se pe observa\ia realist[, scriitorul]=i individualizeaz[personajul,]ncadr`ndu-l ]n tablouri succesive, care cuprind cinematic aspectele caracteristice din via\a hagiului: ]n biseric[, ]n c`rciumi =i b[c[nii, apoi — retrospectiv — la =coal[,]n g[it[n[rie — f[c`nd apologia economiei —, ]n familia patronului =i, ]n sf`r=it, acas[: de Pa=ti, de Cr[ciun,]ntors din hagial`c, b[tr`n =i bolnav,]n ultimele clipe de via\[.

Prin acumulare =i condensare, Delavrancea precizeaz[=i ad`nce=te treptat tr[s[turile personajului s[u, p`n[ce tipul omului dezumanizat de patima pentru bani atinge propor\iile personajelor din tragediile antice (...)

Bunicul, Bunica, Sentino =i *Fanta-Cella* — sinteze artistice ale amintirilor din copil[rie sau din c[l[toriile scriitorului]n Italia — re\in aten\ia cercet[torului prin tiparele lor artistice deosebite de tot restul operei lui Delavrancea. Dup[*C`ntarea Rom`niei* de Alecu Russo, Delavrancea este primul scriitor rom`n care scrie poeme]n proz[reu=ite.

EMILIA +T. MILICESCU, *Studiu introductiv*. }n catea: Barbu Delavrancea, Opere, I, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1965, p. LXXXI, LXXXII — LXXXIII, XCI, XCIV.

Barbu Delavrancea... trece]n literatura rom`n[drept cel mai tipic reprezentant al naturalismului zolist (...)

}n 1893 Delavrancea f[cu s[apar[volumul *}ntre vis =i via\[*, nu mult deosebit de celelalte, cu o]nclinare aparte, poate sub]nr`urirea romanului lui Zola, *Le rêve* (1888), asupra mirajului oniric (“De la via\[la vis =i de la vis la via\[, o punte de argint pentru fantezia uman[“). Magia amintirii st[la

baza celor dou[compuneri]n stil manierist, *Bunicul* =i *Bunica*, ap[rute]n revista “Literatur[=i =tiin\[“ a lui Gherea, care le =i remarc[pentru ging[=ia sentimentelor. Pove=tile (*Palatul de cle=tar, Neghini\[, Poveste, Norocul dracului, Departe, departe*...) au atmosfer[feeric[sau terifiant[=i subiecte alegorice. Obsesia]mbog[\irii din *Norucul dracului* se]nrude=te cu patima eroului din nuvela lui Slavici *Comoara*. }n *Poveste* d[m de tema zbur[torului,]n *Departe, departe*... de motivul *Frumoasa din p[durea adormit[*. Ultima poveste, *St[p`nea odat[*..., (...), considerat[capodopera lui Delavrancea, a fost delicios parodiat[de Caragiale]n *D[d[mult, mai d[d[mult*...

AL. PIRU, *Istoria literaturii rom`ne*, Editura “Grai =i suflet — Cultura na\ional[“, Bucure=ti, 1994, p. 116, 117.

Temperament liric, asem[n[tor celor mai mul\i prozatori de origine muntean[, cu o]nclina\ie spre reverie asem[n[toare aceleia de mai t`rziu a lui Gala Galaction, facultatea dominant[ a lui B. Delavrancea e, at`t]n teatru c`t =i ]n proza narativ[, imagina\ia, o imagina\ie prodigioas[, activ[ ]n direc\ia pitorescului idilic, dar =i a insolitului monstruos, a patologicului. Predispus spre exagerare, scriitorul compune, de regul[, sau peisaje ]nc`nt[toare, traversate de f[pturi angelice, sau tablouri realiste bizare, unele de o rar[virulen\[naturalist[, con\in`nd cr`mpeie de via\[dintre cele mai dezolantate =i penibile. Titlul uneia dintre c[r\ile sale — *}ntre vis =i via\[* —]i rezum[viziunea artistic[. Vis, priveli=ti de eden, de o parte; realitatea oribil[, dezgust[toare, de alta. Un mediu eminamente sordid e cel din nuvela *Parazi\ii*,]n care, ca]n viitoarea proz[satiric[arghezian[, mi=un[tri=ori,]ntre\inu\i, avoca\i f[r[procese, dar cu mari venituri totu=i, ziari=ti “geniali” =i sterili, femei u=oare, storc[toare de bani de la mai mul\i “admiratori”]n acela=i timp, excrocate la r`ndul lor de canalii. Moduri ale degrad[rii umane sunt relevate =i ]n multe alte nuvele, inclusiv ]n *Sult[nica* =i *Trubadurul*, ale c[ror personaje titulare se definesc tocmai prin neacceptarea lumii ur`te din jur, sau]n *Hagi Tudose*, unde personajul]ncarneaz[, dimpotriv[, o teribil[patim[, avari\ia demen\ial[. Prozele al c[ror climat e “visul” (*Bunicul, Bunica, Odinioar[* etc.) refac o lume patriarhal[, cu b[tr`ni blajini, cu copii care zburd[ f[r[ griji pe c`mpuri, cu izvoare =i f`nt`ni, cu gr`ne, turme de vite, copaci umbro=i =i cu multe flori.

DUMITRU MICU, *Scurt[istorie a literaturii rom`ne*, vol. I, Editura Iriana, Bucure=ti, 1994, p. 320.